

**TARİH BOYUNCA YAŞAMIŞ
ZALİM, HAIN ve KÂFİRLERİN
HAZİN SONU**

1

Ebubekir TANRIKULU

Allahım! Bu Kitabı okuyanın, okutanın veya okunmasına sebep olanların, İmanını Sen koru. Bizi nurlu yolundan ayırma. Bizi affına ve rızana erdir. Bütün hayırlı işlerimizde bizi başarıya ulaştır. Şüphesiz herşeyi hakkıyla bilen, hidayete erdiren, herşeye gücü yeten Sensin. Allahım! Bizi, Habibin Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v)Efendimizin ve onun ashabının, siddık veli kullarının yolundan ayırma. Kendi dostluğuna seçtiğin kullarınla iki cihanda beraber eyle. Âmin.

Yazar: Ebubekir TANRIKULU
Tashih: EBTNUR-Y.ERDOĞAN
Kapak: Yılmaz ERDOĞAN
Baskı Yeri: ANKARA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
KABİL	9
NEMRUT (NARAM-SİN).....	13
FİRAVUN	33
KARUN	48
HAMAN.....	60
BEL'AM b. BÂÛRÂ	66
CALUT	75
EBREHE	86
EBÛ CEHİL	97
EBU LEHEP	112
ÜMEYYE b. HALEF, ÜBEY b.HALEF	129
MÜSEYLİMETÜL KEZZÂB.....	139
SÂSÂNÎLER.....	146
DOĞU ROMA BİZANS İMPARATORU HERAKLİUS	171
ABDULLAH BİN SEBE	193
YEZÎD.....	206
HACCÂC b. YÛSUF es-SEKAFÎ	226

ÖNSÖZ

Euzübillahimineşşeytanirraciym Bismillahirrahmanirrahim

İlahi ente maksudi ve rıdake ve likaike matlubi

Elhamdulillahi Rabbil alemiyn vessalatü vesselamu ala rasulina Muhammedin ve ala alihi vesahbihi ecmaiyn.

Allah’a hamd, Rasulü Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v.) ve ona uyanlara salât ve selam olsun.

Allah’u Zülcelalin mahlûkat içerisinde yarattığı en şerefli varlık insanoğludur. İnsanında en şerefli Müslüman olanıdır.

Allah’u Zülcelalin ilk insan Hz. Âdem (a.s.)’dan son peygamber Hz. Muhammed Mustafa’ya (s.a.v.) kadar gelip geçen bütün peygamberler insanları tevhid dinine İslama çağırmışlar, insanın dünyada ve ahirette mutlu olmasını istemişler, ilahi ahlak esaslarını öğretip örnek olmuşlardır.

Hak Batılla, Küfür İmanla, Karanlık aydınlıkla, iyilik kötülükle, İnsan Şeytanla kıyamete kadar mücadele halinde olacaktır. Bu imtihan dünyasındaki mücadelede Hakkın yanında, Allah’u Zülcelalin gönderdiği engüzel örnek Nebi ve Resullerin yanında safionda yer alıp, Hak ve adalet üzere olanlar olduğu gibi, enbüyük düşmanımız olan Nefis ve Şeytanın yanında yerini alıp zulme, ahlaksızlığa, gurur ve kibire dalanlar, yaratılış gayesini unutanlarda olmuştur. Cenab-ı Hak’ta insanları uyarmak doğru yolu göstermek, nasıl kulluk yapılacağını, dünya ve ahiret saadet hayatının nasıl kazanılacağını göstermek için, güzel ahlak, adalet sahibi birçok elçi göndermiştir. Bu elçilerin ilki Hz.Adem(a.s)sonuncusu âlemlere rahmet Hatemül Ebnbiya Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v)dir. İnsanlığın kurtuluşu Hak din İslama ve onun emir ve nehiyelerine iteate bağlıdır.

Cenab-ı Hak insanı engüzel bir şekilde yaratmış, yaratmış olduğu her şeyi de onun emrine amade kılmış, yeryüzüne halife olarak göndermiş, ondan tek bir şey istemiş ve yaratılış gayesini bildirmiştir. Cenab-ı Hak **Zariyat suresi 56.ayette “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler, ibadet etsinler diye yarattım”**buyurur.

İnsanlık tarihinde o kadar çok ibret alınacak hadise varki. Eğer ibret almış olsaydık Yaratılış gayemize uygun hareket etseydik bu kadar vahim hatalara düşermiydik.

Bu imtihan dünyası kimseye yar olmamıştır. Toprağın kara bağrında nice salih, veli, temiz, mümin insanklar yattığı gibi, nice zalim, hain, kâfir, şeytana kul olmuş, dünya benim diyen bedbahtlarda yatar.

İman edenlere, iteat edenlere, dünya ve ahiret dengesini kuranlara Ebedi Cennet yurdunu vadederken, inkar eden, zulmeden,küfreden,Hak’tan sapan,Kendini beğenenlere,nefis ve şeytan ordularının esaretine düşenlere,İlahlık ilan edenlerde Adaletinin gereği Cehennemini hazırlamıştır.Müminler kabirlerinde Cennet hayatını tadarken,zalimler,hainler,Kafirlerde Cehennem azabını tadmaktadır.

Dinimiz bize bu yolu göstermiş ve sorumluluklarımızı bildirmiştir. Bu mutluluğa erişebilmemiz, görevlerimizi yerine getirmeye bağlıdır.

Müslüman’a düşen, dini ve milli görevlerini doğru olarak öğrenmek ve bunları Allah’ın rızasına uygun bir biçimde yapmaya çalışmaktır.

Günümüzde en çok ihtiyaç duyulan konulardan biriside, dinimizin doğru, güvenilir, sağlam kaynaklardan Kur’an ve Sünnete uygun öğrenilmesi ve öğretilmesidir.*Müslüman olmak, İslam dininin inanç, ahlak, yaşayış ve siyasetine ait esaslarını bilmek, yaşamak ve yaşatmaktır.*

Din insan içindir ve Allah’u Zülcelâl kâinatı insan, daha doğrusu insan-ı kâmil için yaratmıştır. Dağların çekemediği bu ağır yükü insan yüklenmiştir. **(Rum Suresi ayet 30)**. Ve insan Kur’an-ı Kerime göre mükerrem bir varlıktır. **(İsra Suresi ayet 70)**. Aynı zamanda insan, ”Acelecî bir mizacda yaratılmış” **(Enbiya Suresi ayet 37)**. Kendisine bir iyilik dokunursa memnun olan, fakat bir musibete uğrarsa, dininden ve inancından yüz çevirebilen, **(Hac Suresi ayet 11)**. Çok hırslı, **(Mearic Suresi ayet 19)**. Yerine göre bazen nankör, **(İsra Suresi ayet 67)**. Çabuk ümitsizliğe düşen, **(Rum Suresi ayet 36)**. Zayıf yaratılışlı, **(Nisa Suresi ayet 28)**. Hayrı istediği gibi, şerri de isteyen bir varlıktır.

İslamın gayesi, insanda mevcut fitri kabiliyetleri, güzellikleri ortaya çıkarmak, insani özellikleri kuvvetlendirmek, hayvani derekeden melekî derecelere yükselmektir.

Şeyh Galib (k.s) derki:

*“Hoşca bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen,
Merdum-i dîde-i ekvan olan âdemsin sen.*

Aziz Mahmud Hüdayî(k.s) de:

*“Âyinedir bu âlem her şey Hak ile kâim,
Mir’ât-ı Muhammed’den Allah görünür daim.*

İnsan canlı ve cansız hiçbir varlığın sahip olmadığı imkânlarla mâliktir. Görünüşte küçük âlem, hakikatte engin bir gönül ile cihana sığmayan bir hayal gücüne sahiptir. İman ve iteatiyle meleklerden bile üstün derecededir. Her iki cihanda saadet ve mutluluğa ermek isteyen insan Hakka hizmet ve iteatten ayrılmaz. Onun için ibadet imanı besleyen en önemli vasıta dır.

Allah’a yaklaşmak isteyen mümin, önce kendine yaklaşmalı, kendine gelmeli, yaratılış gayesini idrak etmeli, iman ve ihlâsla, ibadet ve taatte bulunarak yaratana kulluk etmelidir. İmanın tezahürleri müslümanın davranışında kendini gösterir. Bu davranışlar Kitap ve Sünnete uygun olmalıdır.

Mehmet Akif ne güzel söylemiş:

*” İmandır o cevher ki ilahi ne büyüktür!
İmansız olan paslı yürek sînede yüküdür.”*

(Safahad sh.59.ist.1987)

“Resulüm De ki; Hak, (Kur’an, İslam ve Peygamber) Rabbinizden gelendir. Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” (Kehf suresi, 29)

Sevgili peygamberimiz (s.a.v.) buyururlar ki; *“İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size birbirinizi sevecek bir yol göstereyim mi?” Evet ya Resulallah. “Öyleyse selamı yayınız.” (Müslim, Ebu Davut, et-Tac, c. 5, sh. 246)*

Onun için Müslüman inancı, itikadı temiz, ahlakı güzel, edep ve hayâ sahibi, ölçülü, dengeli, ince ve nazik insandır. Karıncayı bile incitmekten sakınan insandır. Ağzından kötü söz, elinden kötü iş çıkmayan insandır. Sözünde duran, emanete riayet eden insandır. İbadet ve taatinde samimi, kazancında, yemesinde, içmesinde helal ölçüsüne bağlı kalan insandır.

Dünya ve ahret saadetine kavuşmak için Allah’ı ve Resulünü dinlemek, Kur’an ve sünnete uymak İslam’a canı gönülden teslim olmak gerekir. Elimizi, dilimizi ve servetimizi İslam’ın istediği şekilde kullanmamız, inançlı ve güzel amellerle dolu bir ömür geçirmemiz lazım.

İslam’dan başka bir din, Kur’an’dan başka bir kitap, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)’den başka bir peygamber gönderilmeyecektir.

Bütün beşeriyetin, ins ve cinin kurtuluşu, huzuru, mutluluğu, problemlerini çözmesi buna bağlıdır. İman eden, iteat eden, yaşayan kurtulur. Onun için her Müslüman dinini doğru, güzel öğrenip, yaşayarak, güzel örnek olarak tebliğ etmekle de yükümlüdür.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمْ
يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ (٨)

söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.” (*Saf suresi, 8*)

İslam, Allah’ın övdüğü, Resulullahın övdüğü, göklerin, yerin ve tarihin övdüğü dindir. İslam Allah’ın son dinidir. İslam, iyiliğin ve güzelliğin dinidir.

İslam bütün zamanların ve bütün insanlığın dinidir. İnsanlığı sevgiye, huzura, barışa şefkat ve merhamete, adalet ve güvene, birlik ve beraberliğe, kardeşliğe ulaştıracak din, İslam’dır. Huzur arayan, güven isteyen, birlik, dirlik isteyen, maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulmak isteyen İslam’a koşmalı, ona can simidi yapışmalıdır. Aksi takdirde başka ideolojilere, inanç ve sistemlere sarılanlar ne bu dünyada ne de ahirette saadet ve mutluluğa erebilirler.

Cenab-ı Hak: إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ “Allah katında şüphesiz hak din İslam’dır.” (*Âl-i İmran suresi, 13*)

وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (٨٥) “Kim İslam’dan başka bir din ararsa, bilsin ki, kendisinden böyle bir din asla kabul edilmeyecek ve o ahirette de hüsrana uğrayanlardan olacaktır.” (*Âl-i İmran suresi, 85*)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de: أَسْلِمُوا تَسْلِمُوا “Müslüman olun kurtulun.” (*Müslim ve Şerhi, c. 8, sh. 527, No: 61*)

Ebedi kurtuluşa ermek isteyen herkes, İslam’a koşmak ve hayatını İslam’a göre düzenlemek zorundadır. Çünkü İslam’ın bütün emir ve yasakları insan için, hayattır, diriliştir, emniyettir ve kurtuluştur.

Cenab-ı Hak Kur’an’ında bizlere hitaben:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ (٧) “Ey İman edenler! Eğer siz Allah’a, onun emrini tutar dinini uygular yardım ederseniz, O da size yardım eder ve düşmanlarınıza karşı ayaklarınızı sabit kılar, sağlam bastırır.” (*Muhammed suresi, 7*)

O halde, Müslümanların yeniden dirilişi, yeniden cihana hâkim oluşu ve kurtuluşu için tek yol vardır. O da İslam’a dönüştür. Allah’a ve Resulüne itaattir. Kendi öz değerlerine sahip çıkmaktır.

الرَّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ (١) “Bu Kur’an öyle bir kitaptır ki; Rablerinin izniyle insanlar karanlıklardan aydınlığa, yegane galip ve övülmeye layık olan Allah’ın yoluna çıkarman için onu sana indirdik.” (*İbrahim suresi, 1*)

هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيُنذَرَكَرُّ أُولُوا الْأَلْبَابِ (٥٢) “Bu Kur’an insanlara açık bir tebliğdir. Bununla hem kortutulsunlar, hem Allah’ın ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler, hem de akliselim sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar.” (*İbrahim suresi, 52*)

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ (٢٩) “Ey Muhammed! Bu Kur’an, ayetlerini iyiden iyiye düşünsünler ve akliselim sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı mübarek bir kitaptır.” (*Sad suresi, 29*)

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَيِّنُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا (٩) “Gerçekten bu Kur’an insanları en doğru yola götürür ve güzel güzel amellerde bulunan mü’minlere de kendileri için büyük bir mükafat olduğunu müjdelar.” (*İsra suresi, 9*)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyururlar ki;

تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكُم بِهِمَا كِتَابُ اللَّهِ وَ سُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ “Size iki şey bıraktım. Onlara sarıldığınız müddetçe hiç sapıtmazsınız. Biri Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim, diğeri Allah Resulünün sünnetidir.” (*İ. Malik et-Tac, c. 1, sh. 47*)

Öyle ise dünya ve ahret mutluluğu isteyen herkes Kur’an-ı ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetini öğrenecek, anlayacak, sevecek ve yaşayacaktır.

Zira Cenab-ı Hak insanı en güzel şekilde yaratmış ama onu başıboş bırakmamıştır. İnsana akıl ve irade vermiş, vahiyle yol göstermiş, seçtiği peygamberleriyle vahyini insanlara ulaştırmıştır. Son ilahi mesaj Kur’an-ı Kerim, son elçi de Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) dir. İns ve Cinnin kurtuluşu buna bağlıdır. İman eden, itaat edenler kurtulur, isyan edenler, kabul etmeyenler mahvolur.

İyiliği emr, kötülüğü nehy, her müslümana farzdır. Cenab-ı Hak, Kur’an-ı Kerim’de: “Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız. Ve Allah’a imanda devam edersiniz...” (*Âl-i İmrân suresi, 110*)

“Erkek ve kadın bütün mü’minler, birbirlerinin yardımcılarıdır. İyiliği emrederler, kötülüklerden vazgeçirmeye çalışırlar. Namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler. Allah’a ve Resulüne itaat ederler. İşte bunları, Allah muhakkak rahmetiyle bağışlayacaktır. Çünkü O, azizdir, hakîmdir.” (*Tevbe suresi, 71*)

“İyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın, günah işlemek ve haddi aşmak hususunda yardımlaşmayın. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın azabı çok şiddetlidir.” (Maide suresi, 2)

“Sizden biriniz bir kötülüğü gördüğü zaman onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğz etsin. Fakat bu imanın en zayıfıdır.” (Müslim, muhtarul hadis, sh. 144)

Elle düzeltmek devletin, dille nasihatle düzeltmek âlimlerin, kalple buğz da halkın görevidir. ***Cenab-ı Hak Kur’an’ında: “Asra yemin olsun ki, bütün insanlar hüsrandır. Ancak iman edip, iyi amel işleyen, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.” (Asr suresi, 1-3)*** buyuruyor.

Elinizdeki bu kitap ibret almak Yüce Rabbimizi unutmamak, daima Hak ve adalet üzere olmak, dostu düşmanı tanımak, Allah’a isyan edenlerin, nefislerin esaretine düşenlerin, Şeytana uyanların, gurura, kibire kapılanların, ilahlığını ilan edenlerin ibretlik akıbetini hatırlatmaktadır. Emek ve gayret bizden, hidayet ve rahmet âlemlerin Rabbi Allah’u Azimüşşandandır. Ne mutlu ibret alıp, dünyasını ve ahiretini mamur eden bahtiyar mümin kullara.

Ebubekir Tanrıkulu

Diyanet İşleri Başkanlığı Emekli Uzmanı

KABİL

Hâbil ve Kâbil, ilk insan-ilk peygamber H.z. Âdem aleyhisselâmın oğludur. Yeryüzünde şeytanın vesvese ve tuzağına düşerek, hased ve kıskançlıkla öz kardeşini öldüren, ilk cinayeti işleyen, babasının bedduasına uğrayan, canı gönülden tövbe edip pişman olmayan, ilk büyük günahı işleyen, kıyamete kadar işlenecek bütün cinayetlerden bir payında kendisine yükleneceği, cehenneme gireceklerin içinde, İblisle birlikte yer alan asi evlat.

Hâbil ve Kâbil kıssası Kur'ân-ı Kerîm'de özlü bir şekilde nakledilirken gerek tarih ve tefsir kitaplarında, gerekse kısas-ı enbiyâ türünden eserlerde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bu bilgilere göre Hz. Havvâ(r.anha)validemiz, biri kız, biri erkek olmak üzere her batında iki ve toplam yirmi batında kırk çocuk dünyaya getirmiş, sadece Hz. Şît(a.s) tek doğmuştur. İlk batında doğan çocuklar Kâbil ve Aklîmâ, ikinci batında doğanlar Hâbil ve Lebûda'dır. Hz. Âdem(a.s) ile Havvâ'nın ilk çocukları bir rivayete göre cennetten yeryüzüne indikten 100 yıl sonra, başka bir rivayete göre Kâbil ve ikizi cennette, Hâbil ve ikizi ise yeryüzüne indikten sonra doğmuştur. Bazı İslâmî kaynaklardaki rivayetlere göre Hâbil'in öldürülmesinden beş yıl sonra Şît(a.s) dünyaya gelmiştir.

Hâbil-Kâbil hadisesi Kur'ân-ı Kerîm'de: "Onlara Âdem'in iki oğlu hakkındaki haberi gerçek olarak oku. Hani her biri birer kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. -Kurbanı kabul edilmeyen-, 'Seni öldüreceğim' demişti. O da, 'Allah sadece müttaki olanlardan kabul eder. Andolsun sen beni öldürmek için bana elini uzatsan da ben seni öldürmek için elimi uzatmam. Ben âlemlerin rabbinden korkarım. Ben dilerim ki sen benim günahımı da kendi günahını da yüklenesin ve cehennem halkından olasın. Zalimlerin cezası budur' dedi. Nefsi kendisini kardeşini öldürmeye yöneltti ve nihayet onu öldürdü; böylece ziyana uğrayanlardan oldu. O anda Allah bir karga gönderdi. Karga ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeliyordu. 'Yazık bana, şu karga kadar bile olmaktan, kardeşimin cesedini gömmekten âciz miyim!' dedi; sonunda da pişmanlık duyanlardan oldu". (*Mâide Suresi,27-31*)

Kâbil'in duyduğu pişmanlık "tövbe pişmanlığı" değildi. Yapmaya cesaret topladığı hâdisenin, karşılığını görmediği, katlanmak zorunda kaldığı vicdanî eziyet ile çektiği sinir yorgunluğu içindi. Eğer tövbe pişmanlığı olsaydı, Allah tövbesini kabul ederdi. Pişmanlığı ancak işlediği cinayetin gerekçesiz oluşundan ve karşılaşıacağı eziyet, yorgunluk ve üzüntüden kaynaklanmaktaydı.

Kıskançlık ve benzeri nefsânî duygulara boyun eğen insan, kardeşini dahi öldürebilir; ancak bunun sonu dünyada insanı içten içe yakan vicdan azabı ve pişmanlık, âhirette ise cehennem ateşidir. Kıskançların gözleri kendi üzerlerindeki nimetlere karşı kördür; Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetleri göremezler, başkalarının ellerindeki nimetleri görür ve onlara karşı kin güderler. Şüphesiz bu durum kötü bir hastalıktır. Bu hastalığın şifası ise İslâm'ın kurallarını yaşayarak nefsi terbiye etmek ve onu kötülükleri emreden bir nefis olmaktan çıkarıp Allah'ın kendisine lütfettiklerine razı olan bir nefis haline getirmektir. Kabil, bunları yerine getirmede için, pişmanlığı da bir tövbe olmamıştır.

Kabil'in pişmanlığının neden bir tövbe ve nedamet sayılmadığı konusunda başka açıklamalar da yapılmıştır:

a) Kabil, Hâbil'i nasıl defnedeceğini kargadan öğrenince, o, Hâbil'i bir sene sırtında taşıdığına pişman oldu...

b) O, kardeşini öldürdüğü için pişman oldu, çünkü o, onu öldürmekle bir şey elde edemedi, üstelik bu yüzden ebeveyni ve kardeşleri ona kızdılar, gazap ettiler.. Böylece onun nedameti, öldürmenin bir günah olduğuna inandığı için değil, işte bu sebeplerden dolayı olmuştur...

c) O, Hâbil'i öldürdükten sonra, ona hakaret olsun diye, çölde bıraktığına pişman olmuştu. Zira, karganın diğer kargayı öldürüp, sonra da onu gömdüğünü görünce, kalbinin bu denli katı olmasına pişman olmuş ve: *"Bu benim kardeşim ve diğer taraftan aynı batından ikizimdir. Onun eti benim etime, kanı da kanıma karışmıştır. Karga kargaya şefkat etti, ama benden kardeşime karşı bir şefkat zuhur etmedi. Merhamet ve güzel huylar bakımından, ben kargadan daha aşağıyım!.." demiştir.*

Böylece onun nedameti Allah'tan korktuğu için değil, işte bu sebeplerden dolayı pişman olmuş; bundan dolayı bu pişmanlık kendisine fayda vermemiştir. *(Razi, Maide, 31. ayetin tefsiri)*

Bu fecî hâdis cereyan ettiği sırada, Hz. Âdem (a.s) bütün oğullarını Kâbil'e emânet etmiş ve başka bir yere Kâbe'ye gitmişti. Dönüşünde hâdiseyi duyunca çok üzüldü ve Kâbil'e lânet-beddua etti. Bunun üzerine Kâbil de kızkardeşini alarak babasının yanından uzaklaştı, Yemen taraflarına giderek ölünceye kadar oralarda kaldı. *(Taberi, Tarih, I, 80; bk. Bilal Temiz, Şamil İslam Ans., HABİL VE KABİL maddesi)*

Hadislerde de, "Haksız yere öldürülen hiçbir kimse yoktur ki onun kanından Âdem(a.s)'in birinci oğluna bir pay ayrılmasın. Zira cinayeti âdet edenlerin ilki odur" denilerek bu olaya atıfta bulunulmuştur. *(Müsned, I, 383, 430, 433; Buhârî, "Cenâ'iz", 33, "Enbiyâ", 1, "Diyât", 2, "İ'tişâm", 15; Müslim, "Kasâme", 27; İbn Mâce, "Diyât", 1; Tirmizî, "İlim", 14; Nesâî, "Tahrîm", 1).*

Kabil, Habili öldürdükten onra Âdem Aleyhisselâm, Kabil'e:

"Git! Artık, sen, hiç bir zaman korkutulmaktan uzak kalmayacak, gördüğün hiç bir kimseden de, güvenlikte ve selâmette olmayacaksın!" dedi.

Âdem Aleyhisselâm; Kabil oğullarının zina ve içkiye düştüklerini, bozulduklarını görünce de, Şit Aleyhisselâmın oğullarına da, Kabil oğulları ile evlilik bağlantısı kurmamalarını tavsiye etti.

Peygamberlik, Din, İbâdet ve Yüce Allah'ın Hak ve Şeriatlarına göre hareket, Şit Aleyhisselâm'da ve oğullarında bulundu.

Şit Aleyhisselâmın yurdu, Dağın başında; Kabil oğullarının yurdu ise, vadinin altında idi. Şit Aleyhisselâm; Allah'ı, takdis ve tenzihden geri durmaz, kavmine de; Allah'ın buyruklarını yerine getirmemekten sakınmalarını, Allah'ı, her türlü noksan, eksik sıfatlardan uzak tutmalarını ve dâima iyi işler işlemelerini emrederdi.

Âdem Aleyhisselâmın oğullarından, **Şit Aleyhisselâmdan** başkasının nesli devam etmeyip kesilmiş, Şit Aleyhisselâm, böylece, Ebülbeşer olan Âdem Aleyhisselâmla birlikte bütün insanların soylarının varıp dayandığı soy direği olmuştur. Kabil oğullarında, öteden beri içki, zina düşkünlüğü hayasızlık ve ateşe tapmak gibi türlü kötülükler vardı. Çeşid çeşid çalgı âletleri de, edinmişlerdi. Kadın, erkek, genç, ihtiyar, sık sık toplanıp davul, düdük, zurna, def çalarlar, güler, oynarlar, nâra atarlardı. Hattâ, onların seslerini, dağda oturan Şit oğullarından bazıları duyarlardı. Onların, bu meclislerine, gençlerinden ziyade, yaşlılar, düşkünderler. Günah olan her kötülüğü işlemekte birleşmişlerdi.

Zaman, uzayınca, Şit oğulları da, aralarında gereğini titizlikle yerine getire geldikleri Ahd ve mîsaklarını bozdular. İçlerinden, yüz erkek, oturdukları mukaddes dağlarından inip amuca oğullarının, ne yaptıklarını görmek istediler. Yerd b.Mehlâil, bunu, haber alınca, hemen yanlarına vardı. Onlara **"Allah aşkına yapmayınız!"** dedi. Atalarının bu husustaki vasiyetini ve kendilerinin yaptıkları And'ı hatırlattı. Kendilerine, va'z ve nasihatla bulundu ise de, dinlemediler. Oğlu **İdris Aleyhisselam**, ayağa kalkıp: **"İyi biliniz ki, içinizden, kim Babamız Yerd'i, dinlemeyerek dağımızdan inerse, biz de onun bir daha dağımıza çıkmasına meydan vermeyiz!"** dedi.

Fakat onlar, yine de, inmekten başkasına yanaşmadılar. Dağdan, Kabil oğullarının yanına indiler. Kabil oğullarının kadınları, Şit oğullarını yanlarında tutup bırakmadılar. Bundan sonra, Şit oğullarından yüz kişilik ikinci bir erkek kafilesi daha "Kardeşlerimiz, ne yapıyorlar?" diyerek dağdan, onların yanına indiler. Onları da, Kabil oğullarının kadınları tutup bırakmadılar. Daha sonra, bütün Şit oğulları, dağdan, onların yanına indiler. Azgınlık ve onlarla evlilik yapıldı, birbirlerine karıştılar. Kabil oğulları, yeryüzünü dolduracak kadar çoğaldılar. Fakat Tufanda hepsi boğulup yok oldular.

Yerd b.Mehlâil, vefat edeceği sırada, oğulları için, bereket duası yaptı. Onları; oturdukları mukaddes dağdan aşağıya inmekten nehy etti. **"Siz, her halde, er geç aşağı yere ineceksinizdir. İçinizden, hanginiz, en son incek olursa, Atamız Âdem'in, içinde cesedi bulunan tâbutunu, indirsin. Sonra da, bize tavsiye edildiği gibi, onu, arzın ortasına yerleştirsın."** dedi. (M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*)

Ehl-i sünnete göre, peygamberlerin "aleyhimüsselam" çocukları ve yakınları gûnahtan mâsum değildir. Kabil'in kâfir olduğu âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerle sabittir. İmam-ı Gazâlî hazretleri buyuruyor ki: Hasetten sakın! Çünkü Âdem aleyhisselamın oğlu Kabil, kardeşi Hâbil'e haset edip onu öldürdü.

İbni Mesud "radıyallahü anh" anlatıyor: Resulullah, "aleyhissalatü vesselâm" buyurdu ki:

(Yeryüzünde haksız yere öldürülen bir insan yoktur ki katilin günahından bir misli Âdem'in ilk oğluna gitmemiş olsun. Çünkü o, haksız olarak katillik yolunu ilk açandır.) [Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî]

İslam'a göre, savaş hâli dışında, kâfir bile olsa, insanların malı, canı, ırzı haramdır. Kur'an-ı Kerim'in getirdiği hükme göre, masum bir kişinin öldürülmesi bütün insanlığın öldürülmesi kadar büyük bir cinayettir. Tek bir ferdin hukuku, bütün insanların hukuku kadar aziz ve muhteremdir.

Kabil'in Âkibeti:

Kâbil ise cinayetin ardından kız kardeşi Aklîmâ'yı da alarak Nevz dağından inip Yemen topraklarından Aden'e gitmiş, burada İblîs karşısına çıkarak, "Ateş kardeşinin kurbanını yedi, çünkü o ateşe tapıyor ve ona hizmet ediyordu; sen de bir âteşkede yap" demiş, Kâbil de İblîs'in dediğini yapmıştır. Burada nesli çoğaldı.

Kâbil sonunda âmâ olan oğlu tarafından öldürülmüştür. Çocukları oyun aletleri yapmışlar, cenk ve boru çalmışlar, içki içmiş, zina etmiş, ateşe ve putlara tapmışlar, nihayet tûfanda boğulmuşlardır. (*Sa'lebi, s. 33-36*).

Kabil'in oğullarından Kabil'e rastlayıp da, onu, taşa tutmayan bir kimse yoktu. Kabil'in âmâ olan oğlu, bir gün, Kabil'in yanına kendi oğlu ile birlikte gelip oğlu: *"İşte, bu, baban Kabil!"* deyince, âmâ, hemen bir taş atarak babası Kabil'i öldürdü!

Âmâ'nın oğlu: *"Babacığım! Sen, babanı, öldürdün!"* dedi. Âmâ, hemen elini kaldırıp oğluna bir şamar indirdi. O da, öldü!

Bunun üzerine, âmâ *"Yazıklar olsun bana! Attığım taşla babamı, öldürdüm! İndirdiğim şamarla da, oğlumu, öldürdüm!"* diyerek acındı. (*Diy.İsl.Anskl.Kabil Mad.M.Asum Köksal,İslam Tarihi.Taberi, Tarih, I, 80; bk. Bilal Temiz, Şamil İslam Ans., HABİL VE KABİL maddesi*)

Rabbim cümlemizi, nefsimizin ve şeytanın tuzaklarından muhafaza eylesin. Âmin.

Âmâ'nın oğlu: *"Babacığım! Sen, babanı, öldürdün!"* dedi. Âmâ, hemen elini kaldırıp oğluna bir şamar indirdi. O da, öldü

NEMRUT (NARAM-SİN)

Hiz. İbrâhim(a.s) döneminde tevhid inancının karşısındaki siyasal otoriteyi simgeleyen, Allah’a isyan eden kral Nemrut kimdir? Kral Nemrut’un hayatı nasıl geçmiştir? Akıbeti ne olmuştur?

İslami kaynakları incelediğimizde hayatı zaulümle geçmiş, Hakkı Tevhidi reddetmiş, Allah’a savaş açacak kadar sapıtmış, Hiz. İbrahim(a.s) peygamberi ateşe attıran ve Tanrılık iddiasında bulunan bu zalim hükümdarın ölümü, yine büyük bir ibretlik öyküsü olarak küçücük bir sineğin burnuna kaçmasıyla olmuştur.

Kimliği ve tarihsel kişiliği ne olursa olsun, kesin olan birşey vardır. O da, yaygın bir biçimde "Nemrut" diye anılan bir hükümdarın Hiz. İbrahim(a.s)'e karşı çıktığı ve onu ateşe atarak yok etmek istediğidir. Bu; isim bir yana bırakılırsa, Kur'an-ı Kerim'in haberleri ile sabittir.

Nemrut ismi Asur dilinde “güçlü avcı, kaplan, leopar, vaşak anlamına gelmektedir. Nimru ise ışıltılı, naamaru ise gözlem kulesi, namurratu ise devlet unvanıdır ve muhteşem, görkemli anlamındadır. Daha sonra Asur kralları nemrut ismini bir unvan olarak da kullanmışlardır.

Günümüzden 4000 yıl önce yaşayan bu zalim kâfir Nemrutla, Allah’u Zülcelalin o toplumu İslam’a Hakka Tevhide davetle görevlendirdiği Ululazm peygamberlerden Hiz.İbrahim(a.s)ile aralarında geçen, çok ibret verici olayların yaşandığı, bugünde hala ibret dersleriyle dolu bir ibred vesikasıdır. Hiz. İbrahim'in, mücadelesini anlayabilmek için, nasıl bir kavme elçi olarak gönderildiğine bakmak gerekir.

M.Ö 1500 - 2500 yılı Mezopotamya uygarlıkları incelendiğinde; o zamana göre, teknoloji ve bilimde ilerlemiş ve yazıyı kullanan Sümer medeniyetinin, bölgedeki tüm toplumları etkilediği açıkça görülmektedir. Bu toplumların hepsinin yaşadığı bu coğrafya, "Babil ülkesi" olarak isimlendirile gelmiştir. Sümerler, Akadlar, Asurlar ve Babiller v.s. hep bu Mezopotamya coğrafyasını yurt edinmişlerdir. Gerçekte 'Naram-Sin' denen Akad kralıdır.

Aşur (Asur) şehrinin M.Ö. 3500 yıllarından itibaren var olduğu bilinmektedir. Hiz. İbrahim(a.s)'in M.Ö. 2900-3000 yıllarında yaşamış, Kuran’da Hiz. İbrahim(a.s)'in atası için (babası, amcası, dedesi de olabilir) Azer ismi verilmektedir.

Hiz.İbrahim(a.s), atası Azer’e: **«Putları tanrı olarak mı benimsiyorsun? Doğrusu ben seni ve milletini açık bir sapıklık içinde görüyorum» demişti.**(Enam Suresi,74)

Asur kaynaklarından Asur isminin, Aşur, Azer olarak ta okunduğunu biliyoruz. Bunun en güzel örneği Asur Krallar listesinde görülmektedir. Bu listede en eski “Çadırdaki yaşayan krallar listesinde “Azurah” isminde bir kral da bulunmaktadır. Ayrıca Asur’ların tanrısının adı da Aşur (Azer?) dir. Sonraki Asur kralları da Aşur ismini kullanmışlardır. Aşur kelimesinin anlamı “bütün gök” olarak çevrilmektedir. Başka yorumlarda ise cennetin sahibi, gözetmen anlamları verilmiştir. Daha sonra ise Güneş (ışık) tanrı şeklinde tasvir edilmiştir. Asur kralları Güneş, Ay ve

Kevkeb (takımyıldız) isimlerini unvan olarak kullanmışlardır (Şems, Sin, Kavkab, Aşur). Yine Kuran’da İbrahim(a.s) kıssalarına dikkat edildiğinde karşımıza Şems (Güneş), kamer (Ay, Sin), Kevkeb (Takımyıldız), Azer- Aşur isimleri karşımıza çıkmaktadır.

Aşur- Azer ismi günümüzde halen bu bölgede kullanılan bir isimdir. Kuran’da ise “azer” kelimesi kuşatmak, desteklemek kökünden gelmektedir. M.Ö. 3000 yılından önce Aşur- Azer isimli bir tanrı tanımı bulunmamaktadır. Kuran’da ise İbrahim ile tartışan kişi hem atası hem de Kral olan birisidir. Bu kişilerden Kral olan kendini tanrı gibi görmektedir.

Aslında Asur şehrinin ilk krallarından biri Azer dir. Azer İbrahim peygamberin atasıdır. Kendini Tanrı gibi görmektedir. Bu nedenle İbrahim ile tartışmıştır. Daha sonra gelen nesillerce kutsallaştırılıp tanrılaştırılmıştır. Bu nedenle Asur baş tanrısı Azer olarak kabul edilmiştir. Daha sonraki Asur krallarına bunu bir unvan olarak kullanmışlardır.

Nemrut kelimesi ise “ görkemli, gösterişli” anlamı ile bütün Asur krallarınca kullanılmıştır. Fakat bu unvan daha sonra sanki sadece bir kralın ismiymiş gibi efsaneleştirilmiştir.

Ayrıca bu bilgiler bize Hz. İbrahim’in M.Ö.3000 yıllarında antik Asur şehrinde yaşadığını ve buradan Bekke (Ağlama) vadisine göç edip Mekke şehrini kurduğunu düşündürmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Ayrıca Mezopotamya bölgesinin düz ve iletişime açık olması, toplumsal yalıtımı önlemiş; teknik, politik ve dini fikirlerin çabucak yayılmasını sağlamıştır. O çağda, yazıyı, bir kayıt tutma sistemi olarak geliştirmiş Mezopotamya uygarlıkları, bizlere Hz. İbrahim(a.s)’in içinde yaşadığı toplumu tanıma imkânı vermektedir. Bu kayıtların tutulduğu yazıtlar keşfedilmeden önce, seküler bilim dünyası, İbrahim(a.s) ve nesline, bir efsanenin abartılmış kahramanları olarak bakmaktaydı.

Ebla, Ugarit, Nuzi ve Mari arkeolojik kayıtlarında ortaya çıkan kanıtlardan sonra, bilim adamları, İbrahim ve ona tabi olanların, kuzeybatı Mezopotamya toplumunda gerçekten yaşadıklarını anladılar. Hatta o kadar ki, bulundukları coğrafyaya, kendilerinin veya atalarının ismini verecek kadar önemli insanlar olduklarını, kabul etmek zorunda kaldılar.

Keldânî kabîlesinin hükümdârı olan Nemrut, ilk zamanlarda âdil ve insafî bir kimse idi. Kavmi, yıldızlara ve putlara tapardı. Daha sonraları Nemrut, saltanatı genişleyince kibre kapıldı ve heykellerini yaptırarak kavmine taptırdı.

Yahudi kutsal metinlerinde geçen Nimrod isminin İbrânîce marad (isyan etmek) kökünden türediği ve “isyan edeceğiz” anlamına geldiği ileri sürülür. (*Pesahim, 94b; Dictionary of Deities and Demons in the Bible, s. 627*)

Ayrıca Talmud’da Nimrod kelimesi Amrafel (Amraphel) ismiyle özdeşleştirilirken başka kaynaklarda Eski Mezopotamya tanrısı Ninunta’nın isminden çıkarılmış olabileceği hususu tartışılır. (*Erubin, 53a*)

NEMRUT GERÇEKTE KİM?

İsminin Kur’an’da yer almaması, Tekvîn’deki silik şahsiyeti ve hakkındaki efsaneler sebebiyle Nemrut’un gerçekten yaşamış bir Mezopotamya-Bâbil kralı mı yoksa mitolojik bir kişi mi olduğu tartışma konusudur. Öncelikle onun İran krallarından Dahhâk olabileceği ileri sürülmüştür. Taberî ise Nemrut’un Nabatî, Dahhâk’ın Fârisî asıllı olması dolayısıyla Nemrut’un Dahhâk olamayacağını belirtir (*Târîh, I, 221, 276-277*)

Nemrut hakkında Tahrif edilmiş İncil ve Tevrat’ta bilgi verilir. Tanah’a göre Nemrut, Nûh’un oğullarından Hâm’ın torunu ve Kuş’un (Cush) oğludur. (*Tekvîn, 10/1-8; I. Târihler, 1/10*).

Hâm’ın soyundan gelenlerin tarihin erken dönemlerindeki en sert ve saldırgan insanlar olduklarına, krallıklar kurup insanlığın kaderine hâkim olmaya çalıştıklarına ve Mısır, Libya, Arabistan, Hindistan gibi ülkelerin oluşumuna öncülük ettiklerine inanılmaktadır. Aynı soydan gelen Nemrut’un Bâbil’in yanı sıra Ninevâ ve Kalah’ı inşa ettiği söylenir, krallığının başlangıcı Şinar diyarındaki Bâbil, Ereğ, Akkad ve Kalde olarak gösterilir. (*Tekvîn, 10/10-12*)

Tekvîn’de Nemrut’dan “yeryüzünde kudretli adam” ve “Rab’inde kudretli avcı” şeklinde söz edilir. (*Tekvîn, 10/8, 9*) Tekvîn yorumcularına göre Nemrut karanlık fakat güçlü bir figürdür ve dünyanın ilk ve en büyük emperyalistidir. (*Phillips, s. 99-101, 107; Brett, s. 46-48*)

Talmud metinlerinde ise Nemrut'un, Hz. İbrahim(a.s)'i ateşe atan ve bütün insanları Tanrı'ya isyana teşvik eden kötü yönetici olduğu üzerinde durulur. (*Erubin, 53a; Pesahim, 94b, 118b*) Ayrıca Nemrut ile Buhtunnasr (Nebukadnezzar) arasında bir soy ilişkisi kurulur. (*Hagigah, 13a*)

Geleneksel Yahudi düşüncesine göre Nemrut kurnaz bir astrolog, putperest, çeşitli şehirleri kuran ve mâsum bebekleri katleden bir yönetici ve et yiyen ilk insandır. (*Ginzberg, I, 186-187; V, 199, 209*) Bundan başka vahşi hayvanlara hükmeden bir kişi olarak da tanımlanır, Tanrı'nın Âdem ile Havvâ için yaptığı deri kaftanı aracılığıyla hayvanlara hükmettiği ifade edilmiştir. Ayrıca Nemrut'un, içinde yaşadığı toplumda bir tanrı muamelesi gördüğü ve karısı Semiramis'in tapınılan bir ilâhî varlık olarak öne çıktığı ileri sürülür. (*Ginzberg, I, 188; Seiss, s. 389; Shubin, s. 31*)

Ayrıca onun Hammurabi (m.ö. 2003-1961) olma ihtimalinin bulunduğu, Nemrut kelimesinin bir isim değil "sultan, kral" anlamında bir unvan niteliği taşıdığı, bu unvanla anılan kişinin de Akkad Devleti'nin kurucusu I. Sargon (m.ö. 2350) olabileceği (Sarıkcıoğlu, s. 38), Nemrut'un efsanevî İran krallarından Keykâvus (Tökel, s. 224-225, 388-389) veya Sumerliler'in savaşçılığı ve avcılığıyla meşhur tanrısı Ninurta olduğu ve bu ismin Tevrat'a geçerken Nimrod şeklinde değişime uğradığı da iddia edilmiştir (Çığ, s. 73).

Speiser'in araştırmasından hareketle O'Connell, Nemrut'un Asur krallarından I. Tukulti-Ninurta (m.ö. 1233-1199/1244-1207) olma ihtimalinin daha kuvvetli görüldüğüne işaret eder. (*New Catholic Encyclopedia, X, 318*)

Bütün bunların yanı sıra Nemrut'un Bâbil'in Izdubar'ı veya Gılgamış olduğu öne sürülmüş ve Nemrut tanrı-kral Marduk'la özdeşleştirilmiştir. Nemrut'u bir kişi adı değil bir kabile ismi olarak sayanlar da vardır. (*Diy..İsl.Anskl.*)

NEMRUT'UN SOYU

Birinci Nemrûd, Nûh aleyhisselâmın oğlu Hâm'ın soyundandır; Bâbil şehrini kurdu. Keldânî kavmi ve hükümdârları olan Nemrûdlar, heykellere (putlara) ve yıldızlara tapıyorlardı.

Taberî yeryüzünden ikisi kâfir, ikisi mümin olmak üzere dört büyük kralın gelip geçtiğini, müminlerin krallarının Süleyman b. Dâvûd ile Zülkarneyn, kâfirlerin krallarının Buhtunnasr ve Nemrut olduğunu söyler ve Nemrut'un nesebini Nemrut b. Kuş b. Ken'ân b. Hâm b. Nûh olarak verir.

Nemrut'un krallığı dört yüzyıl devam etmiştir. (*Taberî, I, 273*) Bir diğer rivayete göre ise nesebi Nemrut b. Ken'ân b. Kuş b. Sâm b. Nûh şeklindedir. (*İbn Kesîr, I, 139-140*)

Hz.İbrahim(a.s)'in yaşadığı dönemde ülkenin hükümdarının veya makamının ismi.

Bunun böyle biliniyor olmasına, üstelik yer olarak da kimilerince Şanlıurfa, kimilerince de Ninova'nın zikredilmesine karşın, devletin bulunduğu coğrafya kesin olmadığı gibi, ülkenin hükümdarının "Nemrut" olduğuna ilişkin bilgiler de "rivayet"ler halindedir. Çoğu "İsrailiyyat" kökenli efsanevî rivayetleri bir yana bıraktığımızda, "Nemrut"a ilişkin bilgilerimiz kıttır. Ve bunlar da tek sağlam kaynak olan Kur'an-ı Kerim'deki kıssalardan ibarettir.

Gerçekten de, Kur'an-ı Kerim'de, Hz.İbrahim(a.s) ile ilgili kıssalardan birinde, kendisine "**mülk**" verilmiş bir kimsenin Hz. İbrahim(a.s) ile olan tartışması şu şekilde aktarılır: "**Allah kendisine mülk verdi diye (şımararak) İbrahim ile Rabbi üzerine tartışanı görmedin mi? İbrahim, "Rabbim öldüren ve diriltendir" demişti de," o, ben de diriltir ve öldürürüm**" demişti. İbrahim, "**Allah, güneşi doğudan getirir; haydi sen de batıdan getir**" deyince, o inkârcı dona kaldı. Allah, zulmeden kimseleri doğru yola erdirmez." (*Bakara Suresi,258*)

Bu ayette görüldüğü üzere, Nemrut ya da bir başka isim geçmemektedir. Hadis-i Şeriflerde de böyle bir isme rastlanmaz.

Nimrod, Ham'ın oğullarındandır. Hz.İbrahim(a.s) ise, Sam'ın neslindendir. Nimrod, Şinar, Babil, Ereğ, Akkad, Kalne hükümdarıdır; Hz. İbrahim(a.s), başlangıçta Kitdanilerin Ur kentinde oturmakta, sonra babasıyla birlikte Haran'a göçmektedir. Amaçları, Kenan illerine gitmektir...

Nimrod ile Ham arasında üç göbek vardır. Yani, Nimrod, Ham'ın oğlunun oğlunun torunudur. Hz. İbrahim(a.s) ile Sam arasında ise, sekiz göbek vardır.

Nemrut'un babası olan Kenan Bin Kuş bir gün rüyasında, bir erkek çocuğu olacağını ve bu çocuğun bir gün kendisini öldürerek krallığını elinden alacağını görmüştür. Kral Kenan Bin Kuş gördüğü rüyadan etkilenecek krallıkta

bulunan tüm erkek çocuklarının öldürülmesini emreder. Ancak Nemrut doğduğunda ise onu korumak isteyen görevliler, onu öldürmeyerek bir ırmak kenarına bırakırlar.

İrmağın kenarında Nemrut'u gören bir dişi kaplan hayvanlık içgüdüsünden hareketle Nemrut'u sütüyle ve yavrularına getirdiği farklı yiyeceklerle besleyerek büyütür. Vahşi bir ortamda büyüyen Nemrut, büyüdükçe etrafına insanları toplayarak adeta çeteleşir. Bu çeteyle birlikte babasını bilmediği için, Kenan Bin Kuş'u öldürerek krallığı ele geçirir.

İblis'ten büyücülük öğrenmesinin yanı sıra, İdris peygamberin öğrencilerinden de yıldızlarla ilgili bilgiler edinir. Edindiği bu bilgilere ve rivayete göre ülkesinde bir peygamber doğacağını öğrenen Nemrut, babası gibi ülkesinde bulunan tüm erkek çocuklarının öldürülmesini emreder. Hz. İbrahim peygamberse doğumundan sonra yakınları tarafından bir mağaraya saklanarak, orada gizlice büyütülür. Hz. İbrahim(a.s) büyüdükten sonra Babil kralı Nemrut'a babası tarafından takdim edilir. Peygamberlik geldikten sonra halkı dine çağıran İbrahim peygamberin çağrılarına, Nemrut korkusu nedeniyle icabet edemez.

NEMRUT'UN ADI KUR'AN'DA GEÇİYOR MU?

Nemrut adı Kur'an'da yer almamakla birlikte Bakara Sûresi', 258'inci ayette Allah'ın kendisine mülk ve hükümdarlık bahsettiği için şımarıp Hz. İbrahim(a.s)'le tartıştığından söz edilen kişinin Nemrut olduğu müfessirlerce kabul edilmiştir. Bunun dışında Hz. Hz. İbrahim(a.s)'in cezalandırılması ve ateşe atılmasıyla ilgili âyetlerde de NemrutTan bahsedilmektedir. (*Enbiyâ Suresi,68-70; Ankebût Suresi,24; Sâffât Suresi,97-98*)

Nemrud, inançsızlığı ve Hz. İbrâhim(a.s)'le mücadelesi dolayısıyla divan şairleri tarafından telmihlere ve mecazlara konu edilen isimler arasında yer almıştır. Hz. İbrâhim(a.s)'in Allah'a bağlılığı, Nemrud'a karşı gelmesi, başkasından yardım istememesi, ateşe atılmaya razı olması yanında inancı uğruna seve seve çektikleri âşıkla mâşuk arasındaki ilişkinin derecesini gösteren bir ölçü olarak kabul edilmiştir.

Nemrud'un bütün kibrine ve azametini rağmen bir sivrisinek tarafından helâk edilmesi zalim nefse karşı İbrâhimî zaferi kazanmak için küçük bir gayretin yeteceği, eşyada mevcut olanın aslında zerrede de mevcut olduğu ve Allah'ın, dilemesi halinde Nemrud ordularına karşı sivrisineği tek başına bir ordu olarak zafere eristireceği şeklinde yorumlanmıştır (*Ceylan, s. 365*).

NEMRUT'UN ERKEK ÇOCUKLARI ÖLDÜRMESİ

Nemrut ile Hz. İbrahim(a.s) arasındaki mücadeleyi konu alan hikâyeler hem Yahudi hem İslâm kaynaklarında yer alır. Bu menkıbevî rivayetlere göre Nemrut, Hz. İbrahim(a.s)'in dünyaya gelişiyle ilgili olarak rüyasında yeni doğan bir yıldızın parlaklığının ay ve güneşi bastırıldığını görür. Rüya yorumlayan kâhinler, ona ülkesinde doğacak olan bir erkek çocuğun halkın dinini değiştireceğini ve kendisini öldüreceğini söyler. (*Taberî, I, 220-221*)

Bunun üzerine Nemrut, doğan erkek çocukların öldürülmesini emreder ve şehirdeki bütün erkekleri şehir dışına çıkararak hanımlarıyla ilişkiye girmelerine engel olur. Ancak Âzer'e (Terah) olan güveni sebebiyle onu hanımıyla görüşmemek şartıyla bir iş için şehre gönderir. Bu arada Âzer hanımıyla ilişkide bulunur ve bunu gizler. Eşi hamile kaldığında onu şehir dışında bir mağaraya saklar. Orada çocuğunu büyütür. (*M.Asim. Köksal, s. 143*).

Sonuçta Hz. İbrahim bir mağarada olağan üstü ışıklarla aydınlanmış olarak doğar. (*Klinghoffer, s. 1-2*)

Hz. İbrahim(a.s) ile Nemrut arasındaki mücadele ve Nemrut'un Hz. İbrahim(a.s)'i ateşe atması konusunda Yahudi geleneğinde Bâbil Kulesi öyküsü ön plana çıkarılmıştır. Geleneksel olarak Bâbil Kulesi'nin Nemrut'un krallığı döneminde inşa edildiğine inanılır. (*Abodah Zarah, 53b; The Old Testament, I, 297*)

Milâttan sonra I. yüzyıla ait apokrif metin Pseudo-Philo'ya göre Nemrut devrinde göklere kadar uzanan kulenin inşası sırasında insanlar hazırladıkları kerpiçlere isimlerini kazırlar ve onları pişirerek inşaatta kullanırlar. Ancak Hz. İbrahim(a.s) ve yanındaki on bir kişi buna karşı çıkar, bunun üzerine tutuklanıp işkence görürler. Sonunda Hz. İbrahim(a.s) ateşe atılır, fakat yanmaktan mûcizevî şekilde kurtulur. (*a.g.e., II, 310-312; ayrıca bk. Pesahim, 118a; Teugels, s. 175; Evans, s. 152-153*)

NEMRUT'UN YAPTIKLARI

İslâmî kaynaklarda Nemrut'dan hep bazı ilkleri gerçekleştiren kişi olarak söz edilir. Buna göre o ilk defa kötülüğe teşvik eden, başına ilk defa taç giyen, ilkin yıldızların durumunu ortaya koyan, ilk defa ateşe tapan ve insanları kendisine tapınmaya davet eden kişidir. (*M.Asım Köksal, I, 142*)

Mancınığın da onun zamanında icat edildiği düşünülür. (*DİA, XXVII, 565*)

HZ.İBRAHİM(a.s)

İslâmî kaynaklarda Hz. İbrâhim(a.s)'in şeceresi *İbrâhim b. Târih (Terah) b. Nâhor b. Sârûğ (Serûc) b. Erğu (Reu) b. Fâliğ (Peleg) b. Âbir (Eber) b. Şâleh (Şelah) b. Fînân (Kaynân) b. Erfahşed (Arpakşad) b. Sâm b. Nûh şeklinde verilmektedir.* (*Taberî, I, 233; Sa'lebî, s. 72*)

Kur'ân-ı Kerîm'de babasının adı Âzer olarak geçmekte ve onun putperest olduğu bildirilmektedir. (*En'âm Suresi,74*)

Kur'an ve hadisler dışındaki İslâmî kaynaklarda Hz. İbrâhim(a.s)'in babasından hem Âzer hem de Kitâb-ı Mukaddes'teki gibi Târih (Târah) diye söz edilmekte, annesinin adı Uşâ, Nûnâ ve Ebyûnâ olarak gösterilmektedir. (*İbn Sa'd, I, 46*)

Tarih ve tefsir kitaplarında, Hz. İbrâhim(a.s)'in Ahvaz bölgesindeki Sûs'ta veya Bâbil'deki Kûsâ denilen yerde yahut Kesker sınırındaki Verkâ'da,Urfa'da doğduğu, daha sonra babasının onu Nemrûd'un bulunduğu Kûsâ'ya götürdüğü ileri sürülmektedir. Harran'da dünyaya geldiği ve babasının kendisini Bâbil'e götürdüğü de rivayet edilir. (*Sa'lebî, s. 72*)

İbn Sa'd'ın naklettiğine göre babası aslen Harranlı olup buradan Hürmüzcird'e göç etmiş, İbrâhim burada doğmuştur. (*et-Tabakât, I, 46*)

Bugünkü Urfa şehrine tarih içinde Edessa, Orhai, Urhay ve Ruha adlarının verildiği bilinmektedir. (*İ.Ansk., XIII, 50*)

Tevrat'ta Hz. İbrâhim'e gösterilen hedefle takip ettiği güzergâh dikkate alındığında doğduğu şehrin Kaldeliler'in Ur şehri değil bugünkü Urfa olması, orada doğup ateşe atılmış, ardından Harran'a ve buradan da Filistin'e gitmiş bulunması daha mâkul görünmektedir.

Müslüman tarihçilerin kaydettiğine göre kâhin ve münecimlerin o sene bölgede doğacak İbrâhim adlı bir çocuğun halkın dinini değiştireceğini, Nemrûd'un saltanatına son vereceğini söylemeleri, diğer bir rivayete göre ise kendisinin bu mahiyette bir rüya görmesi üzerine Nemrûd hamile kadınları bir yere toplamış ve doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesini, ayrıca erkeklerin eşlerinden uzaklaştırılmasını emretmiştir. Bunun üzerine Âzer, İbrâhim'e hamile kalan karısını Kûfe ile Basra arasındaki Ur şehrine (veya Verkâ denilen yere) götürüp bir mağaraya saklamış, İbrâhim bu mağarada doğmuştur. (*Sa'lebî, s. 72-74; Taberî, I, 234-235; İbnü'l-Esîr, I, 94-95; İA, V/2, s. 878*)

İbrâhim mağarada on beş ay kalmış, ancak bir ayda dışarıdaki bir yıl kadar gelişme göstererek on beş yaşındaki bir çocuğun vücut ve zekâ seviyesine erişmiştir. İbrâhim(a.s), Kur'ân-ı Kerîm'de ayrıntılı biçimde anlatılan (*En'âm Suresi,75-79*), Allah'ın sonsuz varlığına ve birliğine dair istidlâllerini de bu mağaradan ayrılışını takip eden günlerde yürütmüştür.

Buna göre bir akşam vakti mağaradan çıkarılan İbrâhim, babasına gördüğü şeylerin ne olduğunu ve bunların bir yaratıcısının bulunup bulunmadığını sormuş, onların bir rabbi olması gerektiğini düşünmüş; yıldızları, ayı ve güneşi görünce her biri için, **“Rabbim budur”** demiş; fakat gördükleri kısa süre sonra sönüp gidince, **“Ben böyle sönüp batanları sevmem”** diyerek bunların hiçbirinin ilâh olamayacağını ifade etmiş; **“Hiç şüphesiz ben, bir tevhid ehli olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim, ben müşriklerden değilim”** diyerek bir olan Allah'a dönmüştür. (*aynı bilgiler İbrânî kaynaklarında da bulunmaktadır; bk. İA, V/2, s. 879*).

Rabbi İbrâhim'e, **“Müslüman ol!”** dediğinde, **“Âlemlerin rabbine teslim oldum.”** diyerek bu davete icâbet etmiştir.(*Bakara Suresi,131*)

Bununla birlikte, **“Andolsun İbrâhim’e daha önce rüşdünü vermiştik; biz onu iyi tanırdık”** (Enbiyâ Suresi,51) meâlindeki âyetin de işaret ettiği gibi İbrâhim peygamberlik öncesinde de doğru yolda idi. Hz. Nûh’a verilenler Hz. İbrâhim’e de tavsiye edilmiş ona sahîfeler verilmiştir. (*Şûrâ Suresi,13;Necm Suresi,36-37; A’lâ Suresi,19*)

Müslüman tarihçiler Hz. İbrâhim(a.s)’e on sahîfe indirildiğini, bunların mesellerden ibaret olduğunu bildirirler. (*Taberî, I, 313*)

Hz. İbrâhim(a.s), peygamber olarak seçilip kavmine gönderildiğinde önce babasına hak dini tebliğ etmişse de babası onu kovmakla tehdit etmiştir. (*Meryem Suresi,42-46*)

İbrâhim (a.s) daha sonra kavmini de dine davet etmiş, ancak olumlu sonuç alamamıştır. (*En’âm Suresi,80-81; Enbiyâ Suresi,51-73; Şuarâ Suresi,70-89; Ankebût Suresi,16-27; Sâffât Suresi,83-98;Zuhruf 4Suresi,26-28*)

Kur’an’da Hz. İbrâhim(a.s)’in babası için Allah’tan af dilediği, fakat bu dileğinin kabul edilmediği belirtilmektedir. (*Meryem Suresi,41-50; Tevbe Suresi,114*).

Kur’an’ın özellikle ikinci ve üçüncü Mekke dönemine ait sûrelerinde İbrâhim(a.s)’in, babasının ve kavminin taptığı putlara karşı mücadele ettiği ve bir tek Tanrı inancını savunduğu; gök cisimlerine ve bunların sembolleri olan putlara tapmanın mânasız olduğunu, hiç kimseye fayda veya zarar vermesi mümkün olmayan bu cisimlere tapmaktan vazgeçmeleri gerektiğini söylediği ifade edilir.

Hz. İbrâhim(a.s)’in ay, güneş ve yıldızları görüp önce, “Bunlar benim rabbimdir” demesi, daha sonra da batıp giden şeylerin rab olamayacağını belirtmesi, İslâmî kaynaklarda onun henüz küçük yaşta iken dinî bir endişe taşıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak bu olaydan, İbrâhim’in kısa bir süre için bile olsa gök cisimlerini gerçekten tanrı zannettiği şeklinde bir sonuç çıkarılmamalı, bu husus, sadece kavminin dinî telakkilerinin anlamsızlığını vurgulamak için başvurduğu bir tartışma yöntemi ve muhakeme tarzı olarak kabul edilmelidir. Zira ay battığında söylediği, “Rabbim bana doğru yolu göstermezse ...” sözü, güneş batınca da, “Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım” demesi, hadisenin kavmine tevhid inancını tebliği esnasında vuku bulduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Kur’an’da, Hz. İbrâhim’in Allah’a ölülere nasıl dirilttiğini sorması da aslında inandığı halde “kalbinin tatmin olması” şeklinde olumlu bir gerekçeyle açıklanmaktadır. (*Bakara Suresi,260*)

Nemrud'un Tanrılık İddiası

Dünyânın meskûn bölgelerine hâkim olan ve ilk tâc giyen Nemrud, kibir, gurûr, sefâhet ve câhillik sebebiyle tanrılık dâvâsında bulundu. İnsanların kendisine secde etmelerini istedi ve çok zulmetti. Allahü teâlâ, Nemrûd ve kavmine doğru yolu göstermek, emir ve yasaklarını bildirmek için İbrâhim aleyhisselâmi peygamber olarak gönderdi. Nemrûd ve kavmi, maalesef İbrâhim aleyhisselâma îmân etmediler.

Hz. İbrahim(a.s) bir gün Kral Nemrut’a giderek, onunda dine girmesi için davette bulunur. Bunun üzerine tek Tanrı’nın kendisi olduğunu söyleyen zalim kral, oldukça sinirlenir. Ancak İbrahim peygamber Rabb’inin ölülere diriltilebileceğini söyler. Bunun üzerine Nemrut hapiste bulunan ve ölüm cezası verdiği iki mahkûmu çağırarak, birini hemen orada öldürür ve diğerini de serbest bırakarak “yaşam ve ölüm benim elimdedir. Birini öldürdüm, diğerine yaşam verdim” der. İbrahim peygamberse kendi Rabb’inin güneşi doğudan doğdurup, batıdan yeniden batırdığı söyler.

Ve Nemrut’a dönerek, **“Eğer sen Tanrı isen, bunun tam tersini yap”** der. Nemrut ise bunu yapamadığı gibi sinirlenerek yine Tanrılık iddiasında bulunur.

Hz. İbrahim’in yaşadığı yerde ve zamanda halk putlara tapıyordu. Büyük bir tapınağın içinde çokça put bulunuyordu. Hz. İbrahim herkesin panayırda eğlencede bulunduğu bir zamanda putla dolu tapınağa gitti. Eline bir balta alarak en büyük olan hariç bütün putları kırar ve baltayı en büyük putun boynuna asar. Putların kırıldığını görünce halk direk Hz. İbrahim(a.s)’e gitti ve putları kırıp kırmadığını sordu. Bunun üzerine Hz. İbrahim(a.s) en büyük putun yaptığını söyler. Halk onun yapamayacağını söyler. Bunun üzerine Hz. İbrahim(a.s) **“Kendisini dahi savunamayan ve cansız putları devremeyen bir putun, size Tanrı olarak ne faydası olabilir”** sorgular. Halk bu sözlerden etkilenerek bir kısmı ona inanır ve Nemrut korkusundan İbrahim peygamberi hapse attırır. Sonrasındaysa büyük bir ateş yaktırıp, törenle İbrahim’in bu ateşe atılmasını emreder.

Koca bir halk bir hafta boyunca ateşe hazırlık için, odunlar ve yanacak malzemeler topladılar. Nemrut ise olayı izlemek için kendisine çok yüksek bir kule yaptırarak, İbrahim’in yanışını izlemek istedi. Ancak ateşe atılan İbrahim peygamber Allah tarafından korunarak yanmadı. Nemrut harlanmış ateşin içerisinde yeşil bir bahçede oturan Hz.

İbrahim(a.s)’i gördü. Bunun üzerine kendi acizliğini görmüş olsa da, yine de iman etmeyerek zulme ve Tanrılık iddiasına devam etti.

NEMRUD'UN ATEŞİNE ODUN TAŞIYAN KATIRLAR

Kur’an-ı Kerimde Rabbimiz: *“Allah kendisine mülk/saltanat verdi diye(şımarıp), Rabbi hakkında İbrahim ile tartışan (Nemrud)’u görmedin mi? Hani İbrahim dedi ki: “Rabbim hayat veren ve öldüren dir.” Dedi ki” “Ben de hayat verir ve öldürürüm.” İbrahim dedi ki: “Şüphesiz ALLAH, güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir!” Bunun üzerine (Kâfir olan Nemrud)şaşıp kaldı. ALLAH, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.”* Buyurur. (Bakara Suresi, 258)

“Hz. İbrahim(a.s) ile münakaşa edenin Nemrud olduğu rivayet edildiği gibi; bazı müfessirler de, bu kıssanın Hz.İbrahim(a.s) Mısır’a hicret ettiği zaman vuku bulduğunu, “hayat veren ve öldüren benim” diyenin Firavun olduğunu söylemişlerdir. Aslında burada mühim olan Hz. İbrahim(a.s)’e verilen mucizedir ki Kur’an’da ona sözle hasmı mağlup etme manasına gelen “HÜCCET” denmiştir.

Hz. İbrahim(a.s), buhüccet ile tüm hasımlarını yenmeyi başarmış ve yüce ALLAH onu Halil (dost) edinmiştir...” Evet, **“HÜCCET”** karşısında mağlup olduğunu anlayan Nemrut; adeta intikam almak adına, Hz. İbrahim(a.s)’i ateşe atmaya karar verir. Rivayetlere göre, hangi hayvanın sırtına odun yükledilerse de; hayvanlar odunları sırtlarında atıverip taşımamakta ısrar ettiler. Katır bunu yüklenmeyi kabul ettiği için de, zürriyetini kaybetmeye mahkûm oldu. Ama bir karınca da, ufacık cüssesine rağmen, İbrahim(a.s)’ın ateşini söndürmek için ağzında su taşıması. soranların bu halinle ateşi nasıl söndürecek sin demelerine karşı, hiç olmasa yerimi, safımı biliyorum. Ben bana düşeni yapıyorum demesi, ne kadar ibret vericidir.

Daha sonraları, yalnız merkep ile atın birleşmesinden doğanlar katır olarak varlıklarını sürdürdüler. Ateş yakıldı ve Hz. İbrahim (a.s) ateşe atıldı; yüce kattan, **“Ey ateş İbrahim’e karşı serin ve selamet ol”** gelen ferman ile ateş söndü ve gülistana dönüştü.

Şimdi, Ceddül Enbiya olan Hz. İbrahim (a.s)’ın Hanif dini olan İslam’a ve onun son elçisi Hz. Muhammed (s.a.v)’ yolunda olduğunu iddia edenlerin yapacakları şey; bu çağda yaşayan ve sayıları bir hayli kabarık olan Modern çağın Nemrud ’ları tarafından, İbrahimiler için yaktığı ateşine odun taşımamaları ve onu söndürmek için gayret sarf etmeleridir.

Peki, bu nasıl olur diye sorulsa? Yaşadığımız modern dünyada, artık eskiden olduğu gibi; birilerinin insanların karşısına çıkıp da; Firavun ve Nemrud gibi ilahlık taslayarak (Haşa) ben sizin rabbinizim deme devri kapanmıştır!... Ancak! Modern çağın Nemrud ve Firavunları, bu gün icat etmiş oldukları şeytani ideolojilerle; önce insanların bilinçaltılarına nüfuz etmekle inançlarını zehirler, bunu başarinca, daha sonra da onları kendilerine kul ve köle ederler. Ve böylece Nemrud ’un küfür saltanatı kaldığı yerden devam etmeye başlar! Hal böyle olunca, Nemrud ’un ateşine odun taşıyan iki ayaklı katırların sayısı da günden güne artmaya devam eder...

İnsanların inançlarını ve varlık sebeplerini zehirleyen modern ideoloji ve ideologların; günümüzde hala birçok kesim tarafından kabul görmesi; çağdaş Nemrutların hala İbrahimilere kastettiklerinin bir göstergesidir!

Özellikle İslam coğrafyasında, Müslüman çocuklarının birinci derece de savundukları; Kapitalizm, Sosyalizm, Demokrasi ve Liberalizm gibi ideolojik ve modern hurafe yığınları; Nemrud ’un ateşine odun taşımaktan başka nedir ki?

İmtihan salonu olan dünyaya göndermek üzere, Yüce Rabbimiz; insan neslini yaratıp çoğalttı ve kendisine kitaplar ve peygamberler gönderdi ki yolunu şaşırmassınlar... Fakat İnsanların bir kısmı inandı, diğer kısmı ise inkâr etti... Böylece insanlar arasında, iki zıt kutup olarak; hak ile batılın mücadelesi sürüp geldi ta bu günlere ve kıyamette dek... Bidayette böyle başladı, nihayete kadar da böyle devam edecektir. İnsan durduğu yeri ve safı belirlemeli ve durduğu yerin doğru mu yanlış mı olduğuna bakmalı ve ona dikkat etmelidir.

İnsan ya Hz. İbrahim (a.s)’in safında durup, tercihini haktan yana koyacak, ya da Nemrut’tan yana koyup bir ömür boyu odun taşıyan katır olarak kalacaktır! Mesele bu kadar basittir. Şimdi yaşadığımız toplumlara bakıldığında, bir kısım insanlar bedenleriyle kibleye yönelirlerken; konuştuklarında ise kalplerinin Moskova’ya veya Washington’a yönelik olduğu görülmektedir. İşte bu inanç arızalarıyla bir araya gelip yığınlar oluşturanların; odun taşıyan K.....dan hiçbir farkları yoktur. Ne ki, katır, karınca bir misaldir, zira onlar günahsız bierr hayvandır ve onun için cennet veya

cehennem yoktur. Ancak insan için, hem hesap kitap, hem Cennet hem de Cehennem vardır... Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, iletişim ve ulaşımın kolaylaştığı asrımızda; birçok şeyin insan nefesine ve şehvetine doğrudan hitap ettiğini görmezden gelemeyiz. Çünkü hedefinde, insanı dünyevileştirmek, şeytana zebun şehvete köle yapmaktan başka gayesi olmayan icatların; sunmuş olduğu yollarının çoğu da manevi anlamda ölüm saçmaktadırlar...

Onun için zamane insanının dünyevileştiği, gölgeden adamların el üstünde tutulup; Hakkı savunanların dışlandığı bir dünyada; İslam'dan başka hayat nizamı tanımayan Müslümanların, zamanın az olduğu ve yola oturmuş olan insi ve cinni şeytanların çok olduğunu hiçbir zaman unutmamaları gerekmektedir... Rabbim! Cümle Müslümanları, çağdaş Nemrutların yaktıkları fitne ateşinden muhafaza eylesin!...

Hız. İbrahim'in (a.s.) ateşe atılırken ettiği dua neydi?

Hız. İbrâhîm(a.s.)'in **“Benim Rabbim diriltten, hayat veren ve öldürenidir!”** sözüne öfkelenen Nemrûd, O'na nasıl bir cezâ verileceği hususunda avanesini toplayıp onlarla istişâre etti.

Henûn adında bedbaht birisi: **“O'nu büyük bir ateşte yakalım!”** dedi. Bu teklif kabûl edildi. Ateş için hazırlıklar başlatıldı. Bir ay odun taşındı.

Câhil ve ahmak halk: **“Bu insan, bizim putlarımıza karşı çıkıyor!”** diye odun taşıma işinde seferber oldular. Dağ gibi odun yığıldı. Yakılan ateşin alevleri semâlara çıkıyordu. Harâretinden dolayı, kuşlar yakınından bile geçemiyordu.

Bütün hazırlıklar bitince halk, ateşin başına toplandı. İbrâhîm -aleyhisselâm- elleri kelepçeli ve ayakları prangalı bir şekilde oraya getirildi. Ancak o büyük peygamber “Halîl” olduğu için çok zor bir durumda olmasına rağmen büyük bir teslîmiyet ve tevekkül içinde idi. Gönünde en ufak bir korku ve endişe yoktu.

MELEKLER ALLAH'A DUA ETTİLER

Nemrûd ve cemâati, O'nun ateşe nasıl atılacağını müzâkare ettiler. Nihâyet, mancınıkla atılmasına karar verdiler.

Yerdeki ve gökteki melekler, hayret içinde: **“Aman yâ Rabbî! Sen'i en çok zikreden İbrâhîm -aleyhisselâm- ateşe atılıyor! O Sen'i bir an bile unutmayan bir peygamberdir! O'na yardım etmek için bize izin verir misin Allâh'ım?”** diye yalvardılar.

Allâh Teâlâ'nın izin vermesi üzerine bir melek İbrâhîm -aleyhisselâm-'a geldi:

“Rüzgârlar emrime verildi. Arzu edersen ateşi darmadağın edeyim!” dedi.

Diğer bir melek: **“Sular emrime verildi. İstersen ateşi bir anda söndüreyim!”** dedi.

Bir başka melek: **“Toprak emrime verildi. Dilersen ateşi yere batırayım!”** dedi.

İbrâhîm -aleyhisselâm- ise, bu meleklerle: **“Dost ile dostun arasına girmeyin! Rabbim ne dilerse ben ona râzıyım! Kurtarır ise, lutfundandır. Eğer yakar ise, kusûrumdandır. Sabredici olurum inşâallâh!”** diye mukâbelede bulundu.

“ALLAH BİZE YETER, O NE GÜZEL VEKİLDİR”

Mancınığa konup ateşe atılmak üzere iken de İbrâhîm -aleyhisselâm-: **“HASBUNALLAHİ VENİĞMELVEKİL. Allâh bize yeter, o ne güzel vekîldir.”** diyordu.

Abdullâh bin Abbâs -radiyallâhu anhümâ-'nın rivâyet ettiğine göre İbrâhîm -aleyhisselâm- bu sözü, ateşe atılırken söylemiştir.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de bu sözü, **“Müşrikler size karşı toplandılar, başınızın çâresine bakınız!”** denildiğinde söylemiştir. Bunun üzerine Müslümanların îmânları artmış ve hep birlikte: **“Allâh bize yeter, O ne güzel vekîldir!”** diyerek, Allâh'a karşı eşsiz bir teslîmiyet örneği sergilemişlerdir. (Buhârî, Tefsîr, 3/13)

Hazret-i İbrâhîm -aleyhisselâm- tam ateşe atılmak üzereyken Cebrâîl -aleyhisselâm- geldi ve:

“–*Bir dileğin var mı?*” diye sordu. İbrâhîm -aleyhisselâm-: “–*Evet, bir talebim var, fakat senden değil!*” cevâbını verdi.

Cebrâîl -aleyhisselâm-, İbrâhîm -aleyhisselâm-’a hayretle: “–*Niçin Allâh’tan kurtuluş istemiyorsun?*” dedi.

O da: “–*Hâlimi O biliyor! Ateş kimin emri ile yanıyor? Yakma kimin işidir?*” diye cevap verdi. Şâir bu cevâbı; “Âgâh olunca hâle, hâcet mi kalır suâle!” şeklinde mısırâya dökmüştür.

Allâh Teâlâ, İbrâhîm -aleyhisselâm-’ın meleklerden bile müstağnî davranıp bütün talebini Hakk’a yöneltmesinden râzı olmuş, O’nu Kur’ân-ı Kerîm’de:

“*Sözünün eri olan (ahdine vefâ gösteren) İbrâhîm.*” (Necm Suresi,, 37) âyet-i kerîmesiyle senâ etmiştir.

Yine Cenâb-ı Hak, O’nu: “*Rabbi O’na «Teslîm ol!» deyince, derhal «(Bütün varlığımla) Âlemlerin Rabbine teslîm oldum!» dedi.*” (Bakara Suresi,, 131) âyet-i kerîmesi ile de, teslîmiyet timsâli olarak takdîm ve taltîf etmiştir.(O.N. Topbaş, Nebiler Silsilesi 1, Erkam Yayınları)

İBRAHİM KAVMİ VE NEMRUT(NARAM-SİN)

Kur'an-ı Kerim'de Hazreti İbrahim ile Nemrut'un savaşımına ilişkin ayetlerin sayısı 91'i bulur. Üstelik bunlardan bir bölümü de oldukça uzun metinlerdir. Bu bakımdan, **Birinci Husus**; Nemrut' ve kavminin ortak özellikleri:

1-Nemrut'un toplumunda putlara tapılmaktadır. (Enâm Suresi,74; Meryem Suresi,42-48; Enbiya Suresi, 52-57-66; Şuarâ Suresi,70-71; Ankebut Suresi,17-25; Saffat Suresi,85-86-95).

2-Onların yeyip içtiğine, konuştuğuna, inanılmakta(Saffat Suresi,91-92);

3-Onlardan rızık beklenmekte, şifa umulmakta; yaratanın onlar olduğu sanıldıktan başka, ölüm de onlarda görülmekte ve kendilerinden bağışlanma dileğinde bulunmaktadır. (Şuarâ Suresi, 78-82)

4-Toplumda ahiret inancı yoktur. (Ankebut Suresi,19-20)

5-Gök cisimleri de, putlardan daha üstün bir konumda, ama kendi aralarında hiyerarşik bir düzene oturtulmuş olarak tapınılan tanrılar arasında yer almaktadır ve bunların en büyüğü Güneş'tir. (Enâm Suresi,74-79)

6-Halk, alabildiğine dindar olsa gerek ki, hem çok sayıda put edinmiş bulunmakta. (Enbiya Suresi,58)

7- Hem putların bakımını üstlenmekte, hem de onları inanmayan kimselere karşı canla başla savunup, üstünlüklerini vurgulamaya çabalamaktadırlar. (Saffat Suresi,91-97;Bakara Suresi,258; Enâm Suresi,76-80; Enbiya Suresi,55-59-60; Ankebut Suresi,24)

8-Bu dindarlık, heykelcilik gibi kimi iş kolları ile birlikte "aşlı astarı olmayan söz yığını" halindeki bir 'edebiyat' ya da teolojik felsefeye de varlık kazandırmıştır. (Enbiya, Suresi, 52;Saffat Suresi,95;Ankebut Suresi,17)

9-Putların özenle yerleştirildiği tapınaklar, aynı zamanda, yargı gibi kimi kamusal işlerin yürütüldüğü merkezler durumundadır. Toplumsal dinamiklerin en güçlüsü olarak gelenekleri görürüz. (Enbiya Suresi,52-54-61;Şuara Suresi,7174)

10-Geleneklerle şartlanmışlıklarından ötürü, insanlar, gözleriyle gördükleri gerçekleri bile kabullenemez, bir an için sezer gibi olduklarında da hemen geleneğin ağır basmasıyla eski inançlarına yönelmekten başka birşey yapamaz durumdadırlar. (Enbiya Suresi,58-65)

11-Bunda, elbette, geleneklerle şartlandırma biçimindeki eğitim kadar, korkunun da payı vardır. Gerçekten de, toplumda geleneklere uymayan ve inançlardan sapan kimseler taşlanma, aforoz, sürgün ve hattâ ateşe atılma gibi cezalara uğratılmaktadırlar. (En'am Suresi,80; Meryem Suresi,46-48;Enbiya Suresi,68;Ankebut Suresi,24;Saffat Suresi,97)

12- Böylece, toplumda kendi inançlarından başka hiç bir şeyi ciddiye almayan ya da inançlarına uymayan şeyleri gayr-ı ciddi bularak hafifseyen, dışlayan bir yapı oluşmuştur. (Enbiya Suresi,55)

Bakara sûresinde 258.inci ayette söz konusu edilen tartışmanın, bir rivayete göre Hz. Hz. İbrahim(a.s) putları kırdıktan sonra atıldığı hapisanede, diğerine göre ise ateşe atıldıktan sonra gerçekleştiği kaydedilir. (Taberî, I, 273-274).

Kral Nemrut Müslümanlarca en fazla Hz. İbrahim(a.s.)'e yapmış olduğu eziyetler ve sonrasında onu, büyük bir ateşin içerisine atmasıyla bilinmektedir. Ayrıca Müslümanlar onu, devrinde bulunmuş olduğu Tanrılık iddiasıyla da tanımaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in Hz. İbrahim(a.s.)'le ilgili kıssalarda yer alan 91 ayetine topluca baktığımızda, Nemrut toplumu hakkında bize çok ilginç ve önemli ipuçları verecek bir başka belirleme daha yapabiliriz. Ayırım yapmaksızın sıralayacak olursak, bu ayetlerde, "tanrı" kavramı eksenli dört kelime/ isimle karşılaşırız. Allah, Rahman, rab, ilâh ve put...

Bunlardan ilâh ya da ilâhlar sözcüğü yedi yerde geçmektedir. Put kelimesi sekiz yerde kullanılmıştır. Yıldız, ay ve güneş birer kez dile getirilmiştir. Rahman, tek bir ayette anılmaktadır. Ve, Rab adı, bütün ayetlerin çevresinde döndüğü bir eksen durumundadır. Hem Yüce Allah'tan, hem de Nemrut toplumunun tapınmakta olduklarından haber verilirken "Rab" kelimesi ağırlıklı bir biçimde vurgulanarak kullanılmıştır.

İkinci husus, gerek Hz. İbrahim(a.s.) ve gerekse Nemrut kavmi, putlar için "Rab" kelimesini hiç kullanılmamaktadırlar. Onları anlatmak için kullanılan kelimeler "taptıklarınız" ve "ilahınız/ilahlarınız" biçimindedir ve Nemrut halkı, ancak, gök cisimlerinden söz edildiğinde "rab" kelimesini kullanmaktadır.

Üçüncü hususa gelince: Hazreti İbrahim, sürekli bir biçimde "Allah'tan başka taptıklarınız" anlatımını vurgulamakta ve Allah adını devamlı olarak dile getirmektedir.

Bu üç husustan çıkarılacak kimi sonuçlar vardır:

1-Nemrut toplumunda putlara tapınılmasına karşın, onlara "rab" gözüyle bakılmamaktadır. Rablık, ancak, gök cisimlerine tanınmaktadır.

2-Toplum, Cahiliye arabı gibi. Allah'ın varlığından haberli bir toplumdur.

"Allah'ın kendisine hükümlerlik verdiği kimse" de Rab sayılmaktadır. Çünkü Hz. İbrahim(a.s.) karşısında kendini böyle tanıtmıştır.

Nemrut toplumunda tapınılmakta olan putlar, "rab" değilse, nedir? Putlar, "dünya hayatında Allah'ı bırakmış" olan bu toplum için, doğrudan doğruya bir "dostluk vesilesi" dir. (**Ankebut Suresi,25**)

İşte, bu nokta belirlendiğinde, artık, Hz. İbrahim(a.s.) ile ilgili kıssaların niye baştanbaşa "Rab" kavramıyla donanmış olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Demek ki, toplum üyeleri için aralarında bağ ve bağlantı kurucu bir "gözetici", bir "yüklenici", bir "gereksinme karşılayıcı", bir "düzenleyici", bir "eğitici", bir "seçkin", bir "sözü dinlenir", bir "üstünlüğü onaylanır" varlığa gereksinme duyulmaktadır. Bu, her türlü ilişkiyi üzerine kurabilecekleri, her şekil bağlantıya dayanak yapabilecekleri, her çeşit dayanışmada aracı edinebilecekleri, her nevi işlerinde tutunabilecekleri bir şey olmalı ve üstelik kendileri nasıl yorumlarsa, o konumda sayılabilmelidir. İşte "putların dostluklar için vesile kılınması" olayındaki etki budur.

Nemrut toplumunu tekdüze bir eşitlik içinde düşünmek mümkün olmayacağına göre, putları dostluk vesilesi kılmuş bu insanların "dostluklar"ı ile bir ehram oluşturdıklarını da varsayabiliriz. Herkesin kendisinden bir üstününü rab sayıp, bir altta olanına da rablık ettiği bir ehram. En tepede de, kendisinde yaşatma ve öldürme yetkisi bulunduğunu açıkça belirterek rablığını Hz.İbrahim(a.s.)'e karşı ilân etmeye kalkışmış olan "Nemrut"... Evet; gökyüzündeki güneş, ay, yıldızlar sıralamasının tapınaklardaki putlara öylece yansıtılmasının ardından, bu putlar vesilesi ile kurulmuş bulunan dostluklardaki hiyerarşik ehram... Dostluk, bilindiği Üzere, "velâ" anlamında bir dostluk... **Hz. İbrahim(a.s.)'in topluluğa karşı kullandığı Eski atalarınızın ve sizin nelere taptıklarınızı görüyor musunuz? Doğrusu onlar benim düşmanımdır. Dostum ancak âlemlerin Rabbidir. Beni yaratan da, doğru yola eriştiren de O'dur. Beni yediren de, içiren de Odur. Hasta olduğumda bana O şifa verir. Beni öldürecek, sonra da diriltecek olan O'dur. Ahiret gününde yanılmalarımı bana bağışlamasını umduğum, O'dur.**" (**Suarâ Suresi,75-82**) cümleleri, O'nun reddettiği putların dostluğunun ve dostluk vesilesi yapılmasının boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır. Rızıktan, ölüme dek her alanda... Kulların rablığının, putların dostluklarına dayanılarak, yürürlüğe konulduğu bir toplum "Nemrut" da tepedeki "rab"tır:

Bir yaratığın rablık davasına kalkışması... Bir insanın Allah'tan başka rab veya rablar edinmesi ya da başkalarına böyle bir kapı açması... *Bir kimsenin Yüce Allah'ın gönderdiği elçiyikabul etmemesi, öldürmeğe kalkışması, hattâ onu*

ya da herhangi bir insanı zulmen öldürmesi... Hele peygamberi ateşe atmak... Bunlar, hep, Nemrut'u "Nemrut" yapan tutumlardır.

Ama onun asıl "Nemrutluk"u bunlar değil de, tüm bunları uygulayabileceği bir ortama elverişli düzeni kurabilmiş olmasıdır. Çünkü "düzen" vardır ve tüm bunlara imkân veren de, zemin hazırlayan da, hattâ yönlendiren de işte bu düzendir.

Öyle bir düzen ki, Yüce Allah, yaşamın dışında tutulmuştur. Dünya yaşamında Allah bırakılmıştır da, insanlar arası ilişkilerin kurulması ve yürütülmesi için putlar "vesile" edinilmektedir. İnsanlar arasındaki ilişkiye putların vesile kılınmış bulunduğu bu düzenin yürümesi için can, mal, akıl ve nesil güvenliği ortadan kaldırılmış; tüm bunlar "Nemrut Dini"nin ayakta kalabilmesi uğruna güdümlü altına alınmıştır, ayrıca... Böylece, insanların "can"ları üzerinde tasarruf edebilme yetkisi, "mal"larını yönlendirebilme gücü, "akıl"ları denetim altına alan gelenekler birikimi "edebiyat"ı oluşturma imkânı, "nesil"leri uyumluca yoğurabilme işlevini veren "eğitim"i yönlendirme araçları elde tutulmuş; bunlar birer silah gibi kullanılarak insanlar güdülmüştür. Bu, tersine de olsa, dört dörtlük bir düzendir ve Nemrut'un asıl "Nemrutluk"u da işte bu noktadadır. Kişisel tutumlarından çok, Yüce Allah'a giden yolları tıkayıcı bir işlev veren bu düzenlemesindedir.

KELDANİ KAVMİ'NİN HELAK OLMASI VE NEMRUT'UN ÖLÜMÜ

İbrâhîm -aleyhisselâm- Bâbil'e hicret ettikten sonra, gurur ve kibre kapılarak îmân etmeyen Keldânî kavmi üzerine toz hâlinde sivrisinek sürüleri indi. Putperestlerin kanlarını emdiler. O bedbahtlar, kurumuş insanlar hâline gelerek helâk oldular. Bir sinek de, Nemrut'un burnundan girerek beynine geçti. . ***Beyninde günlerce hareket eden sinek, onun korkunç bir şekilde ölmesine neden oldu.***

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: ***"O'na (İbrâhîm'e) bir tuzak kurmak istemişlerdi; fakat biz onları, daha çok hüsrâna uğrayanlar hâline getirdik."*** (Enbiâ suresi, 70)

Sivrisineğe Yenilen Ceberut

Nemrut'un küçücük bir sivrisinek yüzünden bütün huzuru kaçmıştı. Her nereye gitse sinek te onunla birlikte gidiyor, burnuna, yüzüne gözüne konuyor, hortumunu vücuduna saplayıp kaçırıyordu. Ne kadar çalışmışsa, sineği yakalamağa muvaffak olamamıştı. Bütün saray seferber olmuştu. Herkes sineğin peşindeydi. Fakat hiç kimse tutamıyordu.

Kapıları, pencereleri sıkı sıkıya kapatıyorlar, fakat sinek ne yapıp ediyor, içeri girmeğe muvaffak oluyordu. Nemrut'un gözüne günlerdir uyku girmemişti. İlahlık dâvası güden Nemrut, bir sinek yüzünden ne hallere düşmüştü. Nemrut, tarihlerin şahit olduğu en cebbar ve en zâlim bir hükümdardı. Üstelik ilâhlık dâvası da gütmekteydi. Zenginliği, mülkü, serveti onu şımartmış, sonsuz gurura sevketmişti.

Kuraklık zamanında kendisinden zahire istemeğe gelenlere, ***"Rabbiniz kimdir?"*** diye soruyor, "sensin" demiyenlere bir şey vermiyordu. Bu yüzden herkesi hâkimiyeti altına almıştı.

Hz. İbrahim (a.s)'in insanları elleriyle yaptıkları putlara tapmaktan sakındırıp, Cenab-ı Hakk'a iman etmeğe davet etmeğe başlaması üzerine müthiş öfkelenmişti.

Huzuruna çağırdığı Hz. İbrahim(a.s)'e

"Söyle bakalım senin Rabbin kim? Sen kime itaat ediyorsun?" diye sormuştu.

Bunun üzerine Hakkın davetçisi Hz. İbrahim (as) şu cevabı vermişti:

"Benim Rabbim o zattır ki, hem hayat verir hem öldürür. Hayatı vermek ve onu geri almak, sadece O'nun kudretine münhasırdır."

Bunun üzerine Nemrut kahkahayla gülerek şöyle demişti:

"Bu da iş mi yani? Ben de hayat verir veya öldürebilirim. Madem Rab olmak bunlara bağlı, o halde Rab benim."

Bu sözlerin ardından Nemrut iki adamı getirtmiş, birini öldürmüş, diğerinin de hayatını bağışlamıştı. Daha sonra, kibirlenerek:

"İşte ben de öldürüp, hayat verdim. Rabbiniz o halde benim!" demişti.

Bunun üzerine Hz. İbrahim (a.s) şöyle dedi:

"Benim Rabbin olan Allah, Güneşi şark cihetinden doğduruyor. Sen de batıdan doğdur da görelim. Eğer hakikaten Rab isen, bunda muvaffak olursun."

Bu delil karşısında Nemrut hiç bir şey diyememiş, susup kalmıştı.

Nemrut, Hz. İbrahim (a.s)'le sözle, mantıkla başa çıkamayacağını anlayınca onu ateşe attırmış, fakat ateş Allah'ın izniyle İbrahim Aleyhisselâm'ı yakmamıştı.

İşte bu şekilde ulûhiyet dava ederek, Cenab-ı Hakk'ın Peygamberini ateşe atacak kadar azgınlaşan Nemrut, şimdi ufacık bir sivrisineğin karşısında ne yapacağını bilemez duruma düşmüştü. Nemrut artık sarayda odadan odaya kaçıyor, sivrisinekten kurtulmak için türlü türlü yollara başvuruyordu. Fakat sinek bir türlü kendisinden ayrılmıyordu.

Bütün hizmetkârları Nemrud'un etrafında pervane olmuşlar, onu sivrisineğe karşı korumaya çalışıyorlardı. Fakat bütün tedbirlere rağmen hiç kimsenin aklına gelmeyecek birşey oldu, sivrisinek Nemrud'un burnundan içeri giriverdi. Nemrud'un burnundan giren sinek gidebildiği yere kadar gitmiş ve orada dönmeğe başlamıştı. O andan itibaren Nemrud'da müthiş bir baş ağrısı başladı. Beyninde dolaşan sinek onu müthiş huzursuz ediyordu. Son çare olarak başını tokmaklattırmaya başladı. ***"Vurun! Vurun!"*** diyor, sineğin beynine verdiği ızdıraptan tokmağın acısını duymuyordu. Başına tokmağın her inişinde o, ***"daha hızlı vurun! Daha hızlı!"*** diyordu. Başından kanlar akmağa başlamıştı, fakat o aldırış etmiyor, başını tokmaklatmaya devam ediyordu. Bir yandan da başını duvarlara vuruyordu.

Mağrûr Nemrut, ağrısından dolayı durmadan başına tokmak vurdurdu. Hiç bir şey kâr etmemişti. Nemrut, başına yediği tokmaklarla kendinden geçmişti. Sivrisinek ise hâlâ beyninde dönüyordu. Çok geçmeden çırpına çırpına can verecekti.

Ufacık bir sinek, ulûhiyet dâvası güden Nemrut'un hayatına son vermeğe sebep olmuştu... Nitekim dünyâ saltanatı ile kibir ve gurûra sürüklenen Nemrûd ve bedbaht kavim, bütün insanlığa ibret olmak üzere toz hâlindeki sinekler tarafından kanları emilerek "insan kuruları" hâline geldiler. (O.N. Topbaş, *Nebiler Silsilesi 1, Erkam Yayınları*)

HZ. İBRAHİM'İN İSLAM'A ÇAĞIRDIĞI "NEMRUT" KİMDİR?

Mezopotamya labirentinde, kral 'Nemrut'u ararken, tarihsel kronolojiyi baz almadık. Çünkü Cambridge Üniversitesi Antik Yakın Doğu Tarihi ve Arkeolojisi üzerine ders veren Dr. Joan Oates'in de belirttiği gibi, bugün kullanılan kronoloji sistemi, kendi içinde uyumsuzluklar gösterir. Bu yüzden, Hz. İbrahim(a.s)'in yaşadığını tahmin ettiğimiz tarihin, birkaç yüzyıl öncesi ve sonrasını incelemeye aldık. Bu incelemede, Kur'an'dan elde ettiğimiz ipucu, bizim Nemrut adayımızı belirginleştirmemizde bir uyarıcı yol işareti oldu.

"Allah'ın, kendisine mülk verdiği o kimseyi, görmedin mi? Ki o, İbrahim'le Rabb'i konusunda, mücadele ediyordu. İbrahim dediği zaman, benim Rabb'im O ki, diriltir ve öldürür. (Nemrut) dedi ki: 'Ben de diriltir ve öldürürüm.' İbrahim dedi ki: 'Muhakkak benim Rabb'im, Güneş'i, doğudan getiriyor, sen de onu, batıdan getir.' (Bunun üzerine) o hakkı örten, şaşırdı. Muhakkak Allah, zalim kavmi hidayete erdirmez. "(Bakara Suresi,258)

Bu ayetin bize verdiği ipuçlarını takip nettiğimizde: Birincisi, aradığımız Nemrut oldukça büyük bir devletin kralıdır. İkincisi, çok açık bir şekilde "tanrılık" iddiasında bulunmaktadır. Üçüncüsü, gök cisimlerine kutsiyet atfeden bir kraldır.

O çağlarda, Mezopotamya'da, Agadeli Sargon'dan, Hammurabi'ye kadar olan kralları, burada tek tek anlatmak mümkündür. Ancak bu detaylar, bize Hz.İbrahim(a.s) dönemi hakkında fazla fikir vermeyecek, aksine daha fazla kafa karıştıracaktır. Hammurabi'ye kadar geçen tarihsel süreç, detaylı bir şekilde incelendiğinde, karşımıza çıkan en somut 'Nemrut' adayı, 'Naram-Sin'dir.

"NARAM-SİN" SARGON'UN TORUNU

Naram-Sin, Agade'li Sargon'un torunudur. Agade'li Sargon ise muhtemelen bir Kiş rahibinin gayrimeşru çocuğudur. Kiş kralı Urzuba'nın hizmetine girmiş ve kısa zamanda vezirliğe kadar yükselmiştir. Sonra bir saray ayaklanmasıyla tahtı ele geçirip, Kiş kralı unvanını almıştır.

Tevrat'ta da, Kuş(Kiş)'in, Nimrod'un babası olduğu yazılıdır. İbn-i Mesud'dan gelen bir rivayete göre, Nemrut'un atası, Köş(Kiş)'tir. 4000 yıl öncesinden günümüze ulaşan çiviyazısı tabletlerde; "Sümerli Ludingirra", Sargon'la ilgili şunları söylüyor:

"Yönetimin, Akad'lılara ilk geçişi nasıl oldu bir bilseniz. Kiş'te, kraliçe Kubau'nun oğlunun sarayında, içki dağıtıcılığı yapan Sargon adında biri varmış. Adam sarayda çalışırken, yalnız içki işiyle vaktini geçirmemiş. Önce içinde çalıştığı sarayı eline geçirmiş, sonra da Sümer şehirlerini birer birer idaresi altına almaya başlamış. Derken etrafındaki uluslara da saldırmaktan kendini alamamış ve kendini kral yaparak Sümer Devleti temelleri üzerine, koca bir Akad Devleti'ni kurmuş. Agade adı altında yepyeni bir başkent kurmuş ve kendine, 'Dört bucağın, Sümer ve Akad Kral'ı unvanını vermiştir. Ben buna ait öyküyü, okul kitaplığımızda bulunan bir tablette okudum. Sargon kendisi hakkında şöyle yazdırtmıştı:

"NARAM-SİN", KRALLIĞINI, ANADOLU'YA GENİŞLETİYOR

Bronz baş-Akad dönemi-Ninova (Sargon veya Naram-Sin'e ait olabilir.) Sargon'dan sonra, onun torunu olan Naram -Sin, imparatorluğu dedesinden daha fazla genişletmiştir. Naram-Sin, hem Halep'i, hem de gelmiş geçmiş hiçbir kralın yıkamadığı Ebla'yı zapt ettiğini ifade eder. Bu zafer, Tel Mardih bulgularıyla doğrulanmıştır. Burada 3. binyılın sonunda, merkezi Ebla'da bulunan büyük bir Sami krallığının varlığına ve Naram-Sin döneminde yıkıldığına ilişkin kanıtlar bulunmuştur.

İbrahim ve İsmail adları, buradan çıkarılan metinlerde geçmektedir. Akad kralı, ayrıca daha önce hiçbir kralın geçmediği yoldan, Anadolu'ya geçmiştir. Daha sonra da, Kapadokyalı tüccarların işlerini kurdukları Talhatum'a gittiklerini söyler. Bugün, Diyarbakır'da bulunan ve üzerinde de kralın figürünü taşıyan dikme taş; Naram-Sin'in, Anadolu'nun güneyinde etkin olduğunu gösteren bir kanıttır.

'NARAM-SİN'İN KRALLIĞI VE "HARRAN- URFA"

Tevrat'ta, İbrahim'in yaşadığı yer olarak belirtilen Ur şehrinin, Mezopotamya bölgesinin güneyinde yer aldığı ifade edilir. Oysa geçtiğimiz yüzyıl da bulunan yazıtlar, bunun tersini söyler. İbranice metinde, Ur-Kasdim olarak geçen yer, Mari'de bulunan çivi yazılı belgelere göre, güney Mezopotamya değil, kuzeyde Harran civarındadır.

MÖ.2000 'lerde 3. Ur çağında, Nuzi ve Mari, daha geç çağda Hitit ve Ugarit çivi yazılı metinlerine göre, kuzeyde Ur adı verilen bazı koloniler kurulmuştur. Ugarit metinlerinde, 'Ur-a'nın tüccarlarının Ugarit'e geldiklerinde orada devamlı kalamayacakları, kış mevsiminde, kendi şehirleri olan 'Ur-a'ya dönecekleri yazılmaktadır. Buna göre, 'Ur-a'nın, Harran civarında olması gerekir. 'Ur-a'nın, 'Urf'a olması muhtemeldir. Çünkü Urf'a'nın eski isimleri; Ur, Urha, Al-Ruha, Roha ve Khurrai dir.

HARRAN DİNİ, SÜMER-AKAD VERSİYONU

Naram-Sin'in, Urfa ve Harran ile bağlantısının bir başka kanıtı da şudur: Naram - Sin'in, 'Sin'i, Sümerlilerin, Ay tanrısının ismidir. Kendini tanrı ilan eden 'Naram-Sin'in bu unvanı anlamlıdır. Harran'da, Sabiler yoluyla hemen hemen zamanımıza kadar bir "Ay kültü"nün devam ettiği biliniyor. İlk çağlarda, Ay tanrısı Sin'in, iki ünlü merkezi vardı. Biri, Güney Mezopotamya'daki Ur (Uru) kenti, diğeri de Harran'dı. Ur ve Harran'ın ortak "Ay tanrısı kültü", ikisi arasında anlamlı bir ilişki kurmaktadır.

Ziggurat(basamaklı kule)-Nippur Maspero'ya göre, Harran dini, eski Sümer-Akad(Babil) dininin bir versiyonudur. Ay tanrısı Sin'e adanan bu kentin şekli de, Ay'ın şeklini andırıyordu. Sin, bu yörelerde, kehanet veren, koruyucu bir tanrı olarak kabul edilmiş ve tapılmıştır. Yazılı belgelere göre, burada Ay tanrısı Sin'in, E.Hul.Hul adlı tapınağı varmış. Fakat yapılan arkeolojik kazılarda henüz böyle bir tapınak bulunamamıştır. Bu tapınak hakkında, Babil kralı Nabonid'in annesi Adad-guppi, şöyle yazmıştır:

"Bütün tanrıların başı Sin'in sözüne kulak verdim. Bana söyledikleri doğru çıktı. Tek doğurduğum oğlum 'Nabonid Sin', Ningal, Nusku ve Şadarnunna'ya ait unutulmuş olan törenleri yaptı. E.Hul.Hul mabedini yeniledi. Sin, Ningal, Nusku ve Şadarnunna'yı (onların heykellerini), onun kraliyet şehri Babil'den getirerek sevinç ve mutluluk ile Harran'daki eski yerlerine koydu."

Sümerlerdeki Nanna(Ay tanrısı), Samilerdeki, Sin dir. Sin, Sami-Akad kültüründe daha da önemlidir. 'Sin', Güneş tanrısı Utu(Şamaş)ın üzerinde bir 'baş tanrı'dır. Aksine, Tüm Mısır, Eski Yunan, Atlantis toplumların da, Güneş

tanrısı(Ra), baş tanrıdır. Bu demektir ki, 'Sami-Akad-Harran kültü'nde 'Ay kültü' daha çok önem kazanmaktadır. Burada 'Naram-Sin'in, 'Sin'in sevgilisi anlamına geldiği hatırlanmalıdır.

GÜNEŞ, AY VE YILDIZLAR İLAHLAŞTIRILDI

Güneş, Ay ve Venüs tanrı sembelleri altında Naram-Sin Harran; Ay, Güneş, Venüs gezegenler ve yıldızların kutsal sayıldığı eski Mezopotamya putperestliğinin, önemli merkeziydi. Harran'da Astronomi ilerlemişti. Daha sonra Hristiyanlar, Harran'a, Putperest şehri anlamına gelen "Hellenopolis" adını vermişlerdir. Dünyadaki üç büyük felsefe ekolünden birisi, "Harran ekolü"dür.

Edward Bocon'un, M.Ö. 5-6. yüzyıllarda, Urfa'ya giden Aetria'dan aktardıklarına göre; Urfa'da, Ay, Güneş, Jüpiter, Merkür, Satürn ve Mars'a tapılmaktadır. Şehrin kapılarından birinin adı, Beth-Şemes'dir. Ve yine Hristiyanlıktan önceki Urfa paralarında, hilal şeklinde Ay bulunduğu ifade edilir.

DÖRT BİN YILDAN BERİ "HARRAN"

Harran tarihiyle ilgili en doğru bilgiler, arkeolojik kazılardan elde edilmiştir. Harran adına ilk defa, Kültepe ve Mari'deki kazılarda rastlanmıştır. Bu isimle, M.Ö. 2000 başlarına ait çivi yazılı tabletlerde, "Har-ra-na" (veya "Ha-ra-na") şeklinde karşılaşmıştır. Kuzey Suriye'de bulunan Ebla Tabletlerinde ise, Harran'dan "Ha-ra-na" olarak bahsedilmektedir. M.Ö. 2000'inin ortalarına ait Hitit Tabletlerinde de; Hitit'lerle Mitanni'ler arasında yapılan bir anlaşmada, Harran'daki Ay tanrısı (Sin) ve Güneş tanrısı (Utu) geçmektedir.

Bu tarihi belgelerden anlaşıldığına göre, Harran adı, 4.000 yıldan beri değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Harran adı, Sümerce ve Akadca "seyahat- kervan" anlamına gelen 'Haran-u' dan gelmektedir. Bazı kaynaklar, bu kelimenin, 'kesişen yollar' veya 'çok şiddetli sıcak' anlamına geldiğine işaret etmektedirler.

"NARAM-SİN" DÖNEMİNDE BAŞKENT: "HARRAN" MI?

Gerçekten de Harran, Kuzey Mezopotamya'dan gelerek batı ve kuzey batıya bağlanan önemli ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı Harran, Anadolu ile sıkı ticaret ilişkileri bulunan Asur'lu tüccarların da önemli uğrak yerlerinden biri idi. Anadolu'dan, Mezopotamya'ya olan ticaret, binlerce yıl Harran üzerinden yapılmıştır. Bu ise burada, zengin ve köklü bir kültür birikiminin oluşmasına neden olmuştur.

Akad kralları Sargon ve özellikle Naram-Sin, krallığını, Küçük Asya(Anadolu) ve Suriye'ye genişleterek, merkezi Harran olan bir krallığa dönüştürmüştür. Harran'ı merkez edinen Akad kralı, kendisine,"dünya kralı" unvanı vermiştir.

Bir teze göre, Babil ve Asur yazıtlarının, "dünya krallığı" diye referans verdikleri krallık, Harran başkentli bu krallıktır.

HZ. İBRAHİM(a.s)'İN ATALARI VE "HARRAN BAĞLANTISI"

Mezopotamya'nın çeşitli yerlerinde yapılan kazılarda, MÖ.3000'lerden başlayarak İsa(a.s)'ya kadar tarihlenebilen on binlerce kil tablet bulundu. Böylece Tevrat'ta anlaşılmayan birçok mesele anlaşılmıştır. Bütün bu buluntularda, İbrahim(a.s) ve ailesinin yaşamlarına ve dinlerine ait birçok kanıt elde edilmiştir. Ve onlarla ilgili şehir adları, gittikleri yerler, kullandıkları eşyalar kısmen saptanmıştır.

İbrahim'in ataları olarak geçen şahıs adlarının, Harran yöresinde ki yer adları olması, bilim dünyasını oldukça şaşırttı. *İbrahim(a.s)'in bir kardeşinin adı olan Harran, şehir olarak bilinmektedir. İslam bilginlerine göre Harran, tufandan sonra kurulan ilk şehirdir. Bazılarına göre Nuh'un torunlarından, Kayman tarafından kurulmuştur. Bir başka örnek, İbrahim'in dedesi Nahor, karşımıza Til-Nahiri olarak çıkmaktadır.* Bunlar, Mari ve Asur metinlerinde(MÖ.1900-1800) bilinen yer adlarındandır. Nahor'un yeri bulunamadı, ancak bilim adamları, Harran yöresinde olması gerektiği konusunda görüş bildirmektedirler.

İbrahim(a.s)'in babası Terah adına uyan, Tilşa, Turah, Torah, Til-Turakki şeklinde değişen yer adları bulunmaktadır. Torah, Keçi tepesi anlamına gelir ve Balih nehrinin üzerindedir.

İbrahim(a.s)'in büyükbabası Serug 'un ismi, Harran'ın batısında Sarugi şehridir. Daha eski atası Peleg'e karşı gelen yerin, Habur ırmağının Fırat'a karıştığı yerde bulunan Paliga olduğu kanıtlandı. Bilim adamları, bunların

rastlantı olamayacağı görüşündeler ve bu konuda şunu söylüyorlar: "Ya bu şahıslar, buralarda yaşayan kabilelerin başkanları idi, ya da kabile adları bu şehirlere verildi."

Daha sonra, İsrail oğullarının çocuklarına; "Baban göçebe(veya kaçak) bir Arami idi" deyişi meşhurdur. Onların vatanı, Tekvin 24.10'a göre, 'Aram arazisi' idi. Padan-Aram, iki nehir arası anlamına geliyor.

Yapılan incelemelere göre, M.Ö.2000 yılları civarında bu kabile başkanları, Harran civarında bulunmaktaydı. Zira Mari metinlerinde, Abam-Ram(Abram), Yakob-el (Yakub) ve Benyamin gibi İsrail oğullarına ait isimler bulunmaktadır.

KENDİSİNİ İLAHLAŞTIRAN KRAL: "NARAM-SİN"

Arkeoloji uzmanı Dr.Oates, Naram-Sin'in, 'kendisini tanrı ilan etmesini', şöyle anlatıyor: "Agade kralları döneminin belki de en önemli yeniliği, krallık anlayışında olmuş ve ilk kez doğulu hükümdar tipinin belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sargon'un unvanları, torunu Naram-Sin'e göre, nispeten daha alçak gönüllüdür ve erken sülale dönemi sonlarındaki kralların kullandığı unvanlardan çok farklı değildir. Fakat Naram-Sin'le birlikte, çok yadırganan ve uzun vadede kabul görmeyen bir değişiklik olmuştur."

"Naram-Sin hükümlerinin bir döneminde, o güne kadar sadece tanrı ayrıcalığı olan bir sıfat benimsemiştir. Kendi yazıtlarında adının önüne 'ilahi' işaret koymuş; yani çivi yazısıyla isminin önüne 'tanrı' yazdırmıştır. Ona adanan metinlerin dili, daha cüretkâr sayılabilir ve bu metinlerde, köleleri ona, 'ilahilik' atfetmekle kalmayıp, 'Agade tanrısı' unvanını vermişlerdir."

Zafer anıtı-Güneş diski altında, Ay boynuzlu Naram-Sin ordusuyla. "Ayrıca ünlü dikme taşında 'boynuzlu miğfer'le betimlenmiştir. Ve bu ilahi boynuzlar, aslında tanrılara özgü bir ayrıcalıktır. Güneş tanrısı Utu'yu simgeleyen ışın saçan disklerin altında, belirgin bir seviye farkı ile betimlenmiştir.

Yöneticilerin, 'kent tanrısının kâhyası' olmaktan başka ayrıcalık istemedikleri bir din sisteminde, kralların 'ilahi kimliği' bürünmesi çok aykırı bir davranıştır. İlahi krallık anlayışını Mezopotamya asla yürekten benimsememiştir."

Antik Çağ Yakın Doğu Arkeoloji uzmanı Hans J.Nissen, bu konuda şunları söylüyor: "Elimizdeki belgelere göre, hiçbir kuşkuyla düşmeden kanıtlanabilecek tek nokta, ilk kez Naram-Sin'de gözlenmiş olan kendi kendini 'tanrı' kat'na yüceltmedir. Birçok yazıtta, hükümdarın adının karşısına bir tanrı için kullanılacak belirleyici işaret konulmuştur. Uyrukları, Naram-Sin'den, birçok kutsama ve bağlılık yazıtında 'Akad'ın tanrısı 'diye söz ederler."

Sümerli Ludingirra, Naram-Sin'in, kendisini nasıl tanrı ilan ettiğini şöyle anlatır: "*Kral Sargon'dan sonra oğulları ve torunu Naram-Sin ülkeyi genişlettikçe genişletmiş ve bütün yönleri kol salmışlardır. Hele Naram-Sin, kendisine 'tanrım' diyecek kadar ileri gitmiştir. Öyle şımarmıştır ki, büyükbabası Sargon'un aksine, Sümerlileri darıltmaktan korkmayarak; bizim tanrılarımıza özellikle yüce Enlil'e ve onun tapınağı Ekur'a büyük saygısızlık etmiştir."*

NARAM-SİN KRALLIĞININ "ESRARENGİZ ÇÖKÜŞÜ": "ŞİDDETLİ KURAKLIK"

Bazı anlatımlar, Naram-Sin'in krallığının çöküşünü, Guti istilacılarının yol açtığı geniş yıkıma bağlasa da; yakın tarihli ve arkeolojik araştırmalar, Naram-Sin'in krallığının çöküşünün, "şiddetli kuraklık ve kaos" sonucu olduğunu ortaya koymuştur.

Amerikan Geoloji Dergisi'nde, Şubat 2006 tarihinde yayınlanan; "Eski Dünya Medeniyetlerinin Çöküşünden Sorumlu Geç Holosen Devrinde Yaşanan Kuraklık, Bir İtalyan Damla Taş Mağarasında Belgelendi " başlıklı makalede özetle şunlar yazıyordu:

"Yaklaşık 4200 yıl önce, Kuzeydoğu Afrika ve Güneybatı Asya'nın alçak rakımlı bölgelerinde yaşanan 'şiddetli bir kuraklık, antik medeniyetleri, büyük bir karışıklık içine sürükledi.' Kalsit bir damla taş kayasından toplanan sabit izotop, eser element ve organik ışıma verileri bu kuraklığı kanıtlamıştır." Science Dergisi'nin, Ağustos 1993 sayısında yayınlanan; "Üçüncü Binyıl Kuzey Mezopotamya Medeniyetinin Doğuşu Ve Çöküşü" isimli makalenin şu satırları ise oldukça anlamlıdır:

"Arkeolojik veriler ve topraktan elde edilen stratigrafik veriler, üçüncü milenyum Kuzey Mezopotamya'sındaki yağmurla beslenen tarım medeniyetinin başlangıç, gelişim ve çöküşü hakkında bize bilgi veriyor. Milattan önce 2200 yılları civarında, volkanik bir patlamanın arkasından; kuraklıkta belirgin bir artış ve rüzgâr sirkülasyonu, toprağın kullanımında kayda değer bir bozulmaya sebep olmuştur. Bu aniden gerçekleşen iklim değişiminin; bölgenin terk edilmesine, insanların firarına ve 'Akad imparatorluğunun çöküşüne' sebep olduğu apaçık ortadadır. Komşu bölgelerde de senkronize yaşanan çöküşler, bu ani iklim değişiminin, çok geniş çaplı olduğuna işaret etmektedir."

Bu araştırma, İbrahim Kavmi'nin nasıl helak olduğu konusunda çok açık bir fikir vermektedir.

AKAD-NARAM-SİN'İN ÇÖKÜŞÜ: UMMAN KÖRFEZİ'NDE SAKLI

Amerikan ve Alman üniversitelerinde görevli ve bölgede bir araştırma projesi yürüten yedi bilim adamı, "İklim Değişimi ve Akad İmparatorluğunun Çöküşü: Deniz Tabanından Kanıt" başlıklı makalesiyle, bu konuyu yeterince açıklık getirmektedir. Geoloji Dergisi'nin, Nisan 2000 sayısında yayınlanan makalede şu tespitler yapıyor:

"Akad imparatorluğu, üçüncü milenyumun son yüzyıllarında, Fırat ve Dicle nehirlerinin doğduğu yerden başlayıp, Basra Körfezi'nde son bulan Mezopotamya bölgesini tamamen hükümranlığı altına almıştır. Arkeolojik veriler, bu çok gelişmiş uygarlığın, 'birdenbire ve büyük bir ihtimalle de kuraklık nedeniyle', bundan yaklaşık 4170 ± 150 yıl önce çöktüğünü göstermiştir. Bu iddianın doğruluğunu test etmek için Mezopotamya bölgesinden elde edilen ayrıntılı paleoklimatik kalıntılar, yetersiz kalmıştır. Ancak bölgesel kuraklık değişimleri, bu bölgeye komşu okyanus tabanlarında, koruna gelmiştir. Biz, Halosen devrindeki bölgesel kuraklık değişimlerini; Umman Körfezi'nde ki deniz tabanından alınan tortu çekirdeklerinin, mineralojik ve jeokimyasal analizlerini değerlendirerek kaydettik. Umman Körfezi'nin seçilme nedeni, Mezopotamya da ki arkeolojik bölgelerden kalkan toz ve kumu, rüzgârın bu yöne sürüklemesiydi."

ÇÖKÜŞÜN NEDENİ : "AŞIRI KURAKLIK ŞARTLARINA ANİ GEÇİŞ"

"Araştırma sonuçlarımız, bu bölgeden gelen rüzgârın oluşturduğu toz ve yine bu bölgedeki kuraklık değerlerinin, çok ani olarak yükseldiğini belgelemiştir. İvmelendirici kütle spektrometresi radyo karbon tarihlmesini, zamanımızdan 4025 ± 125 yıl önce, olarak yapmıştır. Radyojenik (Nd ve Sr) izotoplarının analizleri, gözlemlenmiş yüksek miktardaki mineral tozlarının, Mezopotamya kaynaklı olduğunu doğrulamıştır. Arkeolojik bölgeler ve deniz tortularından alınan kayıtlar arasındaki volkanik kırıkların jeokimyasal korelasyonu, 'Mezopotamya'daki kuraklık ve sosyal çöküşün aynı zamanda gerçekleştiğini açıkça göstermektedir. Aşırı kuraklık şartlarına ani dönüşüm, 'Akad İmparatorluğu'nun çöküşü'nde anahtar rolü üstlenmiştir."

Bu bilimsel verilerden anladığımız kadarıyla, "çok şiddetli ve ani kuraklık", İbrahim(a.s)'in terk ettiği kavminin sonunu getirmiştir. Tüm bölgeyi etkisi altına alan kuraklık sebebiyle, gelecekte Yakub(a.s)'un oğullarının da yapacağı gibi, İbrahim(a.s)'in de Mısır'a bu sebeple gittiği kuvvetle muhtemeldir.

Naram-Sin dönemiyle, bahsedilen 'bölgesel kuraklık dönemi' ve Mısır papirüslerinde belirtilen kuraklık tarihleri arasında ilginç paralellik görmekteyiz. Fransa'daki Yakın Doğu Arkeolojisi Enstitüsü Başkanı Jean Vercoutter, 'Eski Mısır' adlı kitabında şunları yazar:

"Klasik Mısır tarihinin Eski Krallığı'nı, Orta Krallık'tan ayıran yaklaşık bir yüzyıldan fazla süren sosyal sıkıntılar ve yabancı sızmalardan ötürü yaşanan kargaşa dönemine, Birinci Ara Dönem diyoruz. Elimizdeki kaynakların bildirdiğine göre, çöküşün en temel nedeni muhtemelen fiziksel nitelik taşımaktadır. MÖ. 2300 yıllarına dek yeterince nemli bir iklime sahip olan Mısır toprakları, kuraklaşmaya başlamış, bunun sonucunda besin kaynakları azalmış ve komşu bozkırlarda yerleşmiş olan nüfus vadiye sığınmış, bu da ekonomik ve toplumsal sarsıntılara neden olmuştur."

Bölgedeki arkeolojik araştırmalardan elde edilen belgeler de, Akad Krallığı'nın ve Naram-Sin'in sonunu, şöyle özetlemektedir:

İletişim kesilir, haydutlar yolları tutar, sulama sistemi çöker. Sümer-Akad ülkesini, kararsız koşulların yarattığı bir felaket ve korkunç bir kıtlık sarar. Savaş arabaları ve gemileri işe yaramaz bir şekilde terkedilmiş durumdayken; Naram-Sin, çuvaldan giysiler içinde, kuskün ve bir başına kalmıştır.

Bu 'kaotik ve esrarengiz' durum, Naram-Sin'in düştüğü durumla birleşince, Nemrut'un, İbrahim karşısındaki aczini ve yıkılışını hatırlamamak mümkün değildir. Hadis kaynaklarında, Nemrut'un ordusunun ve kendisinin Allah'ın azabıyla perişan olduğu kaydedilmektedir.

KUR'AN'DA: "İBRAHİM VE KAVMİYLE MÜCADELESİ"

Kur'an-ı Mübin, İbrahim(a.s)'in, Nemrut(Naram-Sin) le mücadelesinden bahseder ,kavminin ve zalimlerin,kafirlerin,Allah'a savaş açanların sonlarının nasıl perişan olduğundan hab,İman edenlerin salih amel edenlerin,Hak yolda olanlarında kurtuluşundan haber verir.

Kur'an anlatıyor:

"Muhakkak Biz, önceden İbrahim'e, rüştiünü(olgunluğunu) verdik ve Biz, onu bilenleriz.O, babasına ve kavmine dediği zaman, bu temsiller(putlar) nedir ki siz, onlara boyun eğiyorsunuz?"

Dediler ki: "Biz, babalarımızı onlara köle olurken bulduk."(İbrahim) Dedi ki: "Muhakkak sizler ve babalarınız, apaçık bir sapıklık içindesiniz."

Dediler ki: "Sen bize hakkı(gerçeği) mi getirdin, yoksa sen, oyun oynayanlardan mısın?"(İbrahim) Dedi ki: "Bilakis sizin Rabb'iniz, göklerin ve Yer'in Rabb'idir. O ki, onları yarattı ve ben buna şahitlerdenim.""Andolsun Allah'a, sizler dönüp gittikten sonra, putlarınıza tuzak kuracağım."

Böylece O, onların büyük(putları) hariç olmak üzere, onları paramparça etti. Umulur ki, ona(büyüğüne) başyururlar diye.

Dediler ki: "Bunu ilahlarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerdenidir."

Dediler ki: "Kendisine İbrahim denilen bir gencin, bunları diline doladığını işittik."

Dediler ki: "Onu, insanların gözleri önüne getirin. Umulur ki onlar, şahitlik ederler."

Dediler ki: "Bunu ilahlarımıza sen mi yaptın, ey İbrahim?"

(Dedi ki): "Bilakis, onların büyüğü bunu yaptı. Şayet konuşabilirlerse, onlara sorun!"

(Bunun üzerine), kendilerine döndüler ve dediler ki: "Şüphesiz sizler, zalimlersiniz."

Sonra başlarını çevirdiler."(İbrahim), sen gerçekten bilirsin ki bunlar konuşamazlar!"

Dedi ki: "O halde, sizlere yararı ve zararı olmayan, Allah'tan başkasına mı köle oluyorsunuz?"

"Yuh size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Aklınızı kullanmayacak mısınız?"

Dediler ki: "Şayet yapacaksanız, onu(İbrahim'i) yakın! Ve ilahlarınıza yardım edin!"

Biz söyledik: "Ey ateş, İbrahim'in üzerine soğuk ve selâmet ol!"

Ona, bir düzen (tuzak) kurmak istediler, ancak Biz, onları hüsrana uğrattık.

Onu ve Lut'u kurtarıp, âlemler içinde bereketli kıldığımız yere (yerleştirdik)."(Enbiya Suresi,51-71)

İbrahim'in atıldığı ateş dağının ortasında fişkıran su. Nemrutlar, yok oldu. İbrahim(a.s) ve onun dini İSLAM, ebediyyen yaşayacaktır.

"Muhakkak İbrahim de, onun (Nuh'un) soyunun bir kolundandır. O(İbrahim), Rabb'ine arınmış bir kalp ile geldiği zaman. Babasına ve kavmine dedi ki: "Neye köle oluyorsunuz?"Allah'ın dışında birtakım ilahlar mı uyduruyorsunuz? Âlemlerin Rabb'ine zannınız(inancınız) nedir?"

(İbrahim), yıldızlara bir bakışla baktı. Ve dedi ki: "Ben hastayım."(Kavminden olanlar), ondan, yüz çevirip gittiler.

(Bunun üzerine), onların ilahlarına doğru koşarak: "Yemek yemiyor musunuz?" dedi. Ne oluyor size ki, konuşmuyorsunuz? Daha sonra, onların üzerine yönelip, sağ eliyle bir darbe indirdi. Arkasından (halkı), koşarak onu karşıladılar.

Oyup- yonttuğunuz şeylere mi, köle oluyorsunuz? Oysa sizi de, yaptığınız şeyleri de, Allah yaratmıştır.

Dediler ki: "(İbrahim) için bir bina yapın. Sonra da onu, ateşe atın!" Böylece ona, bir düzen(tuzak) kurmak istediler. Biz de onları, aşağılananlardan kıldık."(Saffat Suresi,83-98)

O zaman ki İbrahim, babası Azer'e: "Putları ilahlar mı ediniyorsunuz?" Dedi. Şüphesiz ben, seni ve kavmini, apaçık bir sapıklık içinde görüyorum."

Böylece Biz, İbrahim'e, yakın (ilim sahiplerinden) olsun diye, göklerin ve Yer'in melekûtunu(özünü-ruhunu) gösterdik.

Gece, (İbrahim'i) örtünce, bir yıldız gördü. Dedi ki: "Şu benim Rabb'imdir." Ne zaman ki o(yıldız) kayboldu, dedi ki: "Ben kaybolup-gidenleri sevmem."

Arkasından Ay'ı, doğarken görünce, dedi ki: "Bu benim Rabb'imdir." O da kaybolunca dedi ki: "Şayet Rabb'im beni doğrultmazsa elbette ben, sapmış kavimimden olurum."

Daha sonra Güneş'i doğarken gördü, dedi ki: "İşte bu benim Rabb'imdir. Bu en büyüğüdür." Ancak o da kaybolunca, kavmine dedi ki: "Ey kavmim, doğrusu ben, sizin şirk koşmakta olduklarınızdan uzağım."

Muhakkak ben yüzümü, dosdoğru, gökleri ve Yer'i yaratana çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim.

Kavmi, onunla mücadele etti. (İbrahim) dedi ki: "Allah, beni doğru yola iletti. Siz, O'nun hakkında, benimle mücadele mi ediyorsunuz? Ben, O'na şirk koştuğunuz şeylerden korkmuyorum, ancak, Rabb'imın dilemesi müstesna. Benim Rabb'im, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır, düşünmüyor musunuz?"

Sizler, Allah'ın indirdiği hiçbir delil olmaksızın, Allah'a ortak koşmaktan korkmazken; ben, sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım? Şayet biliyorsanız (söyleyin)! Bu iki fırkadan hangisi emniyete müstahaktır?

O iman edenler ve imanlarına zulüm(şirk) karıştırmayanlar, işte onlar, emniyettedirler ve hidayette olanlar onlardır.

Biz bu delillerimizi, kavmine karşı İbrahim'e verdik. Biz, dilediğimiz kimsenin, derecelerini yükseltiriz. Muhakkak, senin Rabb'in, Hâkim'dir, Âlim'dir."(Enam Suresi,74-83)

Hiz. İbrâhim(a.s)Allah'ı Zülcelalin emri üzerine hanımı ve yenidoğan oğlu İsmail(a.s)ı,kimsenin olmadığı,bugünkü Mekke şehrine Kabenin bulunduğu yere bırakmış zaman zaman gelip,hanımı Hâcer'i ve oğlu İsmâil(a.s)'i ziyaretetmiştir.. Bazı rivayetlere göre İbrâhim Filistin'den Mekke'ye üç defa gitmiştir. İlk seyahatini Allah'ın buyruğu üzerine burakla yapmış, Cebrâil(a.s)'in kendisine yol gösterdiği bu yolculukta iki yaşındaki oğlu İsmâil'i önüne, Hâcer'i tergisine bindirerek onları bugünkü Beytullah'ın bulunduğu yere bırakmıştır. Ailesini ziyaret için Mekke'ye ikinci defa gittiğinde Hâcer'in vefat ettiğini öğrenmiş, İsmâil(a.s)'i de görememiştir. Kâbe'nin temellerinin yükseltilmesi emrini aldığında üçüncü defa Mekke'ye giden İbrâhim(a.s), oğlu İsmâil(a.s) ile birlikte Beytülharâm'ı bina etmiş ve haccı ilân etmekle görevlendirilmiştir. (Bakara Suresi,127; İbn Sa'd, I, 48)

Kur'ân-ı Kerîm'de Hiz. İbrâhim(a.s)'in nerede ve nasıl vefat ettiği bildirilmemektedir. Ancak diğer İslâmî kaynaklara göre ölüm meleği çok yaşlı bir kişi sûretinde geldiğinde İbrâhim(a.s) ona ikramda bulunur, fakat onun yemek yiyecek hali yoktur. Bunun üzerine İbrâhim(a.s) ona yaşını sorar; kendisinden iki yaş büyük olduğunu öğrenince onun haline düşmemek için şimdiden ruhunun alınmasını ister, ölüm meleği de bu isteği yerine getirir. Vefat ettiğinde 200 veya 175 yaşında olan İbrâhim(a.s)'in naaşı Filistinde Halilul Rahman, Hebron'da Sâre'nin yanına defnedilir. (Sa'lebî, s. 98-99; Taberî, I, 312)

Hadislerde ve tarih kitaplarında Hiz. İbrâhim(a.s)'in orta boylu, elâ gözlü, güzel ve güler yüzlü, açık alınlı ayak izlerine varıncaya kadar şekil ve şemâilce Hiz. Muhammed'e en çok benzeyen insan olduğu nakledilmektedir. (Ebû Nuaym el-İsfahânî, I, 21, Buhârî, "Libâs", 68; Müslim, "İmân", 270-272, 278; Müsned, I, 276, 332)

Ayrıca onun Kûsâ'da Süryânîce konuştuğu, Harran'dan yola çıkarak Fırat'ı geçtiğinde dilinin de İbrânîce'ye dönüştüğü, tirit yemeğini ilk defa onun yaptığı, “ebü'l-adyâf” (misafirler babası) diye anıldığı, 120 yaşında kendi kendini sünnet ettiği, 300 kölesini serbest bıraktığı, onların da müslüman olduğu nakledilmektedir. (*Sa'lebî*, s. 99, *İbn Sa'd*, I, 46-48)

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. İbrâhim'in şahsiyet özellikleri, mânevî ve ahlâkî nitelikleri hakkında geniş bilgi verilmektedir. Buna göre İbrâhim(a.s) Nûh(a.s)'un milletindendir. (*Sâffât Suresi*,83), inananların babası (*Hac Suresi*,78), Allah'ın dostudur (*Nisâ Suresi*,125)

Kendisine göklerin ve yerin melekûtu gösterilmiş (*En'âm Suresi*,75), Rabbinin emrettiği yere hicret etmiştir (*Ankebût Suresi*,26; *Sâffât Suresi*,99). Onun soyuna da peygamberlik ve kitap verilmiştir (*Nisâ Suresi*,54; *Hadîd Suresi*,26).

Allah tarafından birtakım kelimelerle sınanan İbrâhim(a.s) imtihandan başarıyla çıkmış, bu sayede insanlara önder (imam) yapılmıştır. (*Bakara Suresi*,124). İbrâhim(a.s)'in imtihan edildiği kelimelerle ilgili çeşitli yorumlar bulunmaktadır. Bunların ilâhî emir ve yasaklar olduğu söylendiği gibi sayısı onu bulan temizlik kurallarından ibaret bulunduğu da belirtilmektedir. **Öte yandan kelimelerden onunun** (*Tevbe Suresi*,112), **onunun** (*Ahzâb Suresi*,35), **onunun** (*Mü'minûn Suresi*,1-9) **sûrelerinde yer alan nitelikler olduğu da rivayet edilmektedir.**

Bu kelimeler ayrıca Nemrûd'la tartışması, kavmiyle ters düşmesi, ateşe atılması, memleketinden hicrete mecbur kalması, oğlunu kurban etmekle imtihan edilmesi şeklinde de yorumlanmaktadır. (*İbn Kesîr*, I, 164-167; *Fahreddin er-Râzî*, IV, 33-39; *İbnü'l-Esîr*, I, 113-114)

Hz. İbrâhim(a.s) soyundan da önderler yapması için Allah'a niyazda bulunmuş, fakat ilâhî ahdin zalimleri kapsamadığı bildirilmiştir. (*Bakara Suresi*,124). **Bu âyet, Allah tarafından insanların önderi kılınan İbrâhim(a.s)'in soyundan gelmeleri sebebiyle “Allah'ın seçilmiş halkı” olduklarına inanan İsrâiloğulları'nın bu iddialarının geçersiz sayıldığını göstermektedir.**

Hz. İbrâhim(a.s)'in tevhid akîdesini tesis etmesi yanında oğlu İsmâil(a.s) ile birlikte Kâbe'yi kurması da hem Kur'an'da hem İslâm kültüründe müslümanlardan biri olarak gösterilmesine (*Bakara Suresi*,135; *Âl-i İmrân Suresi*,67, 95; *Nisâ Suresi*,125; *Hac Suresi*,78) ve kendisine itibarlı bir yer verilmesine vesile olmuştur. Allah tarafından Beytullah'ın yeri bildirildikten sonra (*Hac Suresi*,26) İbrâhim, oğlu İsmâil ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltmiş (*Bakara Suresi*,127) ve bir olan Allah'a adanan ilk mâbed olarak Kâbe inşa edilmiş (*Âl-i İmrân Suresi*,96), İbrâhim'den insanlar arasında haccı ilân etmesi, Beytullah'ı temiz tutması istenmiş, böylece bu kutsal mekân bütün müslümanlar için hac yeri ve kible yapılmıştır. (*Bakara Suresi*,125; *Hac Suresi*,26-28).

Beytullah'ın bulunduğu Mekke için dua eden Hz. İbrâhim(a.s) Mekke'nin emin bir şehir olmasını dilemiş (*Bakara Suresi*,126; *İbrâhîm Suresi*,35), bölgeyi “haram” (kutsal) ilân ederek orada kan dökülmesini ve dışarıda câiz olan diğer bazı işlerin yapılmasını yasaklamıştır. Kendi zürriyetinden Allah'a itaat eden bir ümmet çıkarmasını, onlara peygamber göndermesini niyaz etmiştir. (*Bakara Suresi*,126-129; *İbrâhîm Suresi*,35, 40)

İbrâhim(a.s) ve oğlu İsmâil(a.s)'in dualarında yer alan bu peygamber onların soyundan gelen Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v)'dir. Nitekim İsmâil(a.s)'in neslinden daha başka peygamber de gelmemiştir. **“Ben babam İbrâhim'in duası, kardeşim İsmâ'il'in müjdesi ve annemin rüyasıyım”** hadisi de buna işaret etmektedir. (*Müsned*, IV, 127, 128; V, 262)

Hz. İbrâhim(a.s)'in bu duasına şükran nişânesi olmak üzere müslümanlara namazlarda “salli ve bârik” dualarını okumaları öğütlenmiştir. (*Buhârî*, “Tefsîr”, 33/10; “Da'avât”, 31, 32)

Kur'an'da İbrâhim(a.s), İsmâil(a.s), İshak(a.s), Ya'kûb(a.s) ve esbâtın yahudi veya hristiyan oldukları şeklinde yahudi ve hristiyanlarca ileri sürülen iddia reddedilmekte (*Bakara Suresi*,135, 140),

Buna delil olmak üzere Tevrat ve İncil'in ondan sonra indirildiği hatırlatılmakta (*Âl-i İmrân Suresi*,65), **“Yahudi yahut hristiyan olun ki doğru yolu bulasınız”** diyen yahudi ve hristiyanlara karşı müslümanlardan, **“Hayır, biz Hanîf olan İbrâhim'in dinine uyarız; o müşriklerden değildi”** demeleri istenmektedir. (*Bakara Suresi*,135)

Öte yandan Arap müşrikleri de İbrâhim'in soyundan gelmek ve onun bina ettiği Kâbe'yi koruma işini üstlenmiş olmaktan onur duyardı. (*Fahreddin er-Râzî*, IV, 33). **Ancak Kur'an onlara da Hz. İbrâhim(a.s)'in asla müşriklerden olmadığını, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman olduğunu hatırlatır.** (*Âl-i İmrân Suresi*,67).

Kur'an'da, geçmiş peygamberler içinde özellikle İbrâhim'in öğretisine kalıcı bir değer yüklendiği görülür. Nitekim İslâm Peygamberi'ne, **"Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dinine uy"** diye emredilmiş (Âl-i İmrân Suresi,95; Nahl Suresi,123), **Allah'ın onu doğru yola, gerçek dine, hakka yönelen ve puta tapanlardan olmayan İbrâhim'in dinine ilettiği belirtilmiştir.** (En'âm Suresi,161).

Resûl-i Ekrem(s.a.v)Efendimizde , **"Ben müsamahalı ve kolay olan Hanîflik'le gönderildim"** şeklindeki açıklamasıyla aynı gerçeği dile getirmiştir. (Müsned, V, 266; VI, 116, 233)

Ayrıca İslâm ümmetine de İbrâhim'in Hanîf dinine uyması emredilmiş (Âl-i İmrân Suresi,95), din bakımından en güzel yolun İbrâhim'in dinini benimsemek suretiyle izlenen yol olduğu ifade edilmiştir (Nisâ Suresi,125). Kâbe'nin haremindeki İbrâhim(a.s)'in makamının namaz yeri kılınması (Bakara Suresi,125), İbrâhim'in dinine uyulması emredilmiş (Âl-i İmrân Suresi,95), Allah katında Hak dinin İslam olduğu(Â'lî İmran Suresi,19),İslamdan başka din arayıp inananların Allah katında bir değer taşımadığı(Â'lî İmran Suresi,85)onun dininden ancak kendini bilmezlerin yüz çevireceği (Bakara Suresi,130), gerçek iman sahiplerine müslüman ismini çok önceden İbrâhim(a.s)'in verdiği (Hac Suresi,78) bildirilmiştir. Cenab-ı Hak dini İslamı son peygamberi Hatemül Enbiya Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v)tamamladığı,insanlığın kurtuluşu için İslamı seçtiğini belirtmiş ve ona iman edip itaat edenlerden razı olmuştur.(Maide Suresi,3)

İbrâhim(a.s) dünyada seçkin kılınmış olanlardan, kendisine güzellik verilenlerden, âhirette de sâlihlerdendir. (Bakara Suresi,130; Nahl Suresi,122); Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önderdir (Nahl Suresi,120-122).

Hız. İbrâhim(a.s) son derece ağır başlı, yumuşak huyluydu, varlığını Allah'a adamıştı. (Tevbe Suresi,114; Hûd Suresi,75). Kendisi ve eşi ileri yaşta olduğu halde duası kabul edilerek ona akıllı, iyi huylu ve bilgili iki oğlu olacağı müjdelenmiştir (Hicr Suresi,53; Sâffât Suresi,101, 112). Sadece kendisi değil ailesi de Allah'ın rahmet ve bereketine mazhar olmuştur (HûdSuresi,73). İbrâhim çok misafirperverdir (Hicr Suresi,51); sıdkı bütün bir peygamberdir .(Meryem Suresi,41). Bu sebeple İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda müminler için güzel örnekler bulunduğu bildirilmiştir. (Mümtehhine Suresi,4).

Kral Nemrut ve Nemrut Dağının İlişkisi Var mı?

Nemrut dağında bulunan kalıntılardaki Kommagene'de yani Nemrut Krallığında, Nemrut adını kullanan bir kralın bulunmadığı görülmektedir. Sadece ad benzerliğinin haricinde, Nemrut dağı ile Kral Nemrut'un hayatı arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Ayrıca Kommagene'nin kuruluşu, Hz. İbrahim(a.s)'in ateşe atılmasından Bin yıl sonrasındır.

BİBLİYOGRAFYA

Taberî, Târih (Ebü'l-Fazl), I, 220-237, 273-277.İbn Kesîr, el-Bidâye, I, 139-141.J. Phillips, Exploring Genesis, Chicago 1981, s. 99-107.The Old Testament Pseudepigrapha (ed. J. H. Charlesworth), New York 1985, I, 297; II, 310-312.Mustafa Âsım Köksal, Peygamberler Tarihi, Ankara 1993, I, 142-161.Muazzez İlmiye Çığ, İbrahim Peygamber: Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre, İstanbul 1997, s. 73.L. Ginzberg, The Legends of the Jews (trc. H. Szold), Baltimore 1998, I, 186-188; V, 199, 209.Dictionary of Deities and Demons in the Bible (ed. K. van der Toorn v.dğr.), Leiden 1999, s. 627-629.Dursun Ali Tökel, Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Ankara 2000, s. 224-225, 387-394.Ekrem Sarıkoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Isparta 2000, s. 38.M. G. Brett, Genesis: Procreation and the Politics of Identity, London 2000, s. 46-48.J. A. Seiss, The Apocalypse Exposition of the Book of Revelation, Grand Rapids 2000, s. 389.D. H. Shubin, Kingdoms and Covenants: An Interpretive Commentary on the Bible, [baskı yeri yok] 2000, s. 31.C. A. Evans, "Abraham in the Dead Sea Scrolls: A Man of Faith and Failure", The Bible at Qumran (ed. P. W. Flint), Grand Rapids 2001, s. 152-153.D. Klinghoffer, The Discovery of God: Abraham and the Birth of Monotheism, New York 2003, s. 1-2.L. M. Teugels, Bible and Midrash: The Story of the Wooing of Rebekah, Leuven 2004, s. 175.B. Heller, "Nemrûd", İA, IX, 192-194.a.mlf., "Namrûd", EI2 (İng.), VII, 952-953.K. G. O'Connell, "Nemrod (Nimrod)", New Catholic Encyclopedia, Washington 1967, X, 318.Nebi Bozkurt, "Mancınık", DİA, XXVII, 565.

Taberî, Târih (Ebü'l-Fazl), I, 227-237.Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediyye, İstanbul 1289, s. 71.Ahmet Talât Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı (haz. Cemâl Kurnaz), Ankara 1992, s. 214-216.Cemâl Kurnaz, Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili, İstanbul 1996, s. 61, 66, 137, 220, 236, 337, 426.İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, İstanbul 1999, s. 313.Dursun Ali Tökel, Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Ankara 2000, s. 224-225, 387-394.Metin Akkuş, Divan Şiirinde İnsan I: Dini Kişilikler, Erzurum 2000, s. 140-142.Ömür Ceylan, Tasavvufi Şiir Şerhleri, İstanbul 2000, s. 235, 365.İbnü'ttâyâr Semahaddin Cem, "İbrahim Peygamber ve Nemrud'un Tarihi Şahsiyeti", Türk Düşüncesi, VIII/10, İstanbul 1957, s. 21-28.

Hans J.Nissen, Ana Hatlarıyla Mezopotamya, Çev.Zühre İlkelen, Arkeoloji Ve Sanat Yy,İstanbul,2004.Marc Von De Mieroop, Antik Yakın Doğunun Tarihi, Çev. Sinem Gül, Dost Yy, Ankara, 2006.Egon Friedell, Mısır Ve Antik Yakın Doğunun Kültür Tarihi, Çev. Ersel Kayaoğlu, Dost Yy, Ankara, 2006.S.Süleyman Nedvi, Ad, Semud, Medyen Kur'an-ı Kerim 'de Kavimler Ve Topluluklar, Çev. Abdullah Davudoğlu, İnkılâp Yy, İstanbul, 2003.Barnabas İncili, İng.den Çev. Mehmet Yıldız, Milenyum Yy, İstanbul, 2005.Bilim ve Teknik, Sayı: 118, 131, 149,1977-1980.İbn-i İshak, Siyer, Akabe Yy, İstanbul,1988.Mahmut Esad, İslam Tarihi, Marifet Yy, İstanbul, 1995.Yahudi Ansiklopedisi, "Harran üzerine bir makale", C. 6, s. 231(Arap coğrafyacısı Yakut'tan alıntı yapmış.)Dr.H.F.Helmolt, Dünya Tarihi Ansiklopedisi, Londra,1903.İslam Ansiklopedisi, MEB, C. 5/2, İstanbul,1977.Muazzez İlmiye Çığ, İbrahim Peygamber, Kaynak Yy, İstanbul, 1997.

FİRAVUN

Dünya kurulduğundan bu yana; Hak batılla, Küfür imanla, Karanlık aydınlıkla, Âdemoğlu Şeytanla mücadele halinde olmuş, bu mücadele kıyamete kadar devam edecektir. Allah'ı Zülcelalin mahlûkat içerisinde en şerefli olarak yarattığı, halifem dediği insanoğlu, nefis ve şeytanla hep mücadele halinde olmuş, yaratılış gayesinden sapmamak için zaman zaman Cenab-ı Hak, insanlar için seçip nübüvvetle görevlendirdiği, Nebi ve Resuller göndererek bu imtihan dünyasında, nefis ve şeytan tuzaklarına düşmemek, sıratı müstakim üzere, hem dünya hemde ahiret hayatını kazanmamızı emretmiş, engüzel örnek olan, Allah'ın(c.c)dini İslamı engüzel şekilde yaşayan bu peygamberlerin ilki Hz.Adem(a.s)sonuncusu da Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v)dir.

Hz.Musa(a.s)bu görevi ifa etmekle görevlendirilmiş, kendisine Tevrat kitabı vahyedilmiş Ululazm büyük peygamberlerden birisidir. Onunda hayatı mücadelesi, insanlık için ibretlerle doludur. Hakdan sapan, Yaratana isyan eden, Ona ortak koşan, Peygamberlerine kulak verip iteat etmeyen, zulme, ahlaksızlığa dalan toplumların sonlarının ne kadar feci ibretlerle dolu olduğuna şahit oluyoruz. Allah(c.c)katında tek bir din vardır adıda İslamdır. Bütün Nebi ve Resuller bu dini tebliğ etmiş, Tevhide davet etmişlerdir. Allah'ı Zülcelal bu dinini enson olarak Habibi Hz.Muhammed Mustafa(s.av)yla tamamlamış, ins ve cinnin kurtuluşunun, bütün mahlûkatın huzurunun, son ve ilk din İslam olduğunu, iman edenlerin, yaşayanların kurtulacağına müjdesini vermiştir. Dünya fani ahiret ise bakidir.

Firavun ne demek? Firavun kelimesinin anlamı nedir? Firavun kimdir? Kur'an'da adı geçen Firavun iman etti mi? Allah'a iman eden tek Firavun kimdir? Hz. Musa -aleyhisselam- ve Firavun hikâyesi gerçek mi? Firavun nasıl öldü? Firavun'un cesedi nerede?

Mısır'da hüküm süren Amelika krallarına verilen ünvan. Nasıl Habeş krallarına Necâşî, Yemen krallarına Tubba', İran krallarına Kistrâ, Bizans krallarına Kayser veya Hirakl, Türklerin hükümdarlarına Hakan denir idiyse, Mısır krallarına da Firavun denilirdi.

İslâm dil bilginlerine göre firavun kelimesi, kibir ve gurur anlamına gelen "fer'ane" ya da "tefar'ane" kelimesinden gelir. Çoğulu 'ferâine'dir. Kelimenin bu anlamı nedeniyle kibirlenen, zulüm yapan kişi için "adam firavunlaştı" anlamında "tefer'ane'r recûlü" denir. Kök anlamı dışında firavun kelimesinin sapma ve saptırma, bozulma ve başkalarını bozma, zarara girme ve zarara uğratma anlamlarında da yaygın bir kullanılışı vardır. Buna göre her zâlim, sapkın ve mütekebbir kişi firavundur. Kur'an da kelimeyi bu yorumu doğrulayacak biçimde kullanır.

Firavun kelimesi, Eski Mısır dilinde “büyük ev” anlamındaki per'aodan (per'aâ) gelmektedir.

Mısır'daki eski imparatorluk döneminden (yaklaşık m.ö. 2400) itibaren rastlanan bu kelime aslında krallık sarayını ve orada oturanları ifade ediyordu.

Firavun kimdir?

Firavunlar Mısır'a yüzyıllar boyunca hükmetmiştir. Ayrıca bu hükümdarların büyük bir kısmı insanlara kendini tanrı olarak tanıtmıştır. Mısır'a yüzyıllardır hâkim olmuş 26 firavun ailesi vardır. Her sülalede çeşitli hükümdarlar asırlarca ülkeye hükmetmiştir. Ayrıca bunlardan büyük bir kısmı da kendisini tanrı olarak ilan ettirmiştir. Bunlardan en bilineni şu olaydır: Hz. Musa (a.s) Tür Dağı'nda Allah'ü teala ile konuştu. Mısır'a gelerek firavunu hak dine davet etti. Fakat hükümdar bunu kabul etmedi ve yanındaki veziri Haman'a sordu. Vezir: "Musa, büyük sihirbazdır. Bizi aldatıp, memleketimizi elimizden almak istiyor." dedi. Böylece Firavun'un imana gelmesine engel oldu. Bunun üzerine ülkede kâfirlerin suları kan oldu, kurbağa yağdı, cilt hastalıkları ortaya çıktı. Firavun bu mucizeleri görünce gözü korktu. Hz. Musa (a.s) ile inananların Mısır'dan gitmesine izin verdi. Kısa bir süre sonra da bu kararından pişman olarak ordusuyla birlikte peşlerine düştü.

Fakat Kızıldeniz'in Süveyş kısmında askerleri ile birlikte boğularak feci bir biçimde öldü. Bu olay Kuran-ı Kerim'in Bakara, Kasas, Taha, Şuara, Tahrim, Mü'min, Araf, Yunus, Zuhur, Duhan, İsrâ, Saffat ile Ankebut surelerinde anlatılmaktadır. Yunus suresi 92. ayet-i kerimesinde: **"Ey Firavun senden sonra geleceklere ibret için, bugün senin bedenini cansız olarak kurtarıp bir tepeye atacağız. İşte insanlardan birçoğu, hakikaten ayetlerimizden gafildirler"**. Şeklinde buyrulmaktadır. 3000 yıldan bu yana firavunun cesedi hiç bozulmaya uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Ceset İngiltere'nin Londra şehrindeki British Museum'da sergilenmektedir.

FİRAVUNLARIN ÖZELLİKLERİ

Hz. Yusuf(a.s) zamanında Mısır'a yerleşen İsrailoğulları zaman içinde Firavunların kölesi durumuna düşmüşlerdir. Erkek çocuklarını öldürerek İsrailoğullarını bir soykırıma tabi tutan firavunun karşısına dikilen Hz. Musa(a.s) uzun mücadeleler sonucu kavmini Mısır'dan çıkarmıştır. Firavun ise ordusuyla beraber denizde boğulmuştur.

Sözgelimi Hz. Yusuf(a.s) dönemindeki Mısır kralı Firavun olarak nitelenmezken, Hz. Musa(a.s) dönemindeki krallar Firavun olarak anılır. Kelimenin anlamı, diğer bir görüşe göre, güneş tanrısının oğlu demektir. Eski Mısırlılar güneşe Ra adını vermiş ve ona yüce tanrı diyerek tapınmışlardır. Mısır inançlarına göre her kral iktidarını Ra ile olan ilişkisine dayandırır ve kendisini Ra'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak empoze ederdi. Zamanla Ra soyundan geldiğini savunan krallar, kendilerinin de "yüce rab" olduklarını halka kabul ettirmek amacıyla Firavun (güneş tanrısının oğlu) ünvanını kullanmaya başladılar. (*Mevdûdî, Tefhimü'l-Kur'an Tercümesi, İstanbul 1986, II, 69*).

Eski Mısır inancında firavun hem kral hem de -haşa- İlah'ın oğlu ve dolayısıyla -haşa- İlah'tır.

Doğan çocuğun damarlarında ulûhiyyet kanının dolaştığına inanılıyor ve bu kanın saflığını korumak için firavunun kendi kız kardeşiyle evliliği oldukça sık uygulanıyordu.

Eski Mısır inancında firavun, yeryüzündeki düzenin muhafaza ve devamından sorumlu olduğu gibi dinî hayatın da en önemli ve yetkili kişisiydi. Ülkenin bütün mâbedlerinde ibadet onun adına yapıyordu. Bütün Mısır onundu ve idarî, adlî, askerî ve dinî yetkiler onun elindeydi. Gerekteğinde yetkilerinin bir kısmını vezirlere bırakıyordu.

Antik Mısır'da, Firavunların kutsal ve gizemli kabul edilen birçok adları vardı. Bu isimlerin en önemlisi, Firavunun tahta çıktıktan sonra kullandığı isimdir. Çünkü Firavunun aldığı isim, izleyeceği politikanın habercisi oluyordu. Misal; bir Firavun savaş tanrısı Mantu'nun ismini almışsa, askeri seferlerin artacağı anlamına geliyordu.

Firavunların görev süreleri ölümleri ile son bulmaktaydı. Bütün Firavunlar, ölene dek tahtta kalmıştır. Bunların en meşhuru ve bilinen en uzun süre hükümdarlık yapanı Pepi II Neferkare'dir. Firavunlar uzun süre tahtta kalabilmek için 30 senede bir tören gerçekleştirirlerdi. "Gençleşme Festivali" ismini verdikleri bu törenlerin sihirli olduğuna inanılırdı.

Firavunlar öldükten sonra cesetleri mumyalanır ve ülke genelinde 70 gün yas ilan edilirdi. Yas sona erdiği zaman, dirilince kullanacağını düşündükleri için özel eşyalarını da Firavun ile birlikte bir lahite koyuyorlar ve mezarı kapatıyorlardı.

Genelde Hz.Musa(a.s) dönemi Firavun'un II. Ramses olduğu söylenir ama Kur'ân'da böyle bir açıklama yer almaz, sadece Hz.Musa(a.s) ile Firavun hikâyesi anlatılır. Firavun Mısır krallarının unvanıdır. . Musa döneminin Firavun'unun kimliği ihtilaflı bir konudur. "Kur'ân Ansiklopedisi" adlı eserde bu konuda bilgi şöyledir:

Kendisini tanrılaştırıp, kavmine: **"Sizin benden başka tanrınız yoktur."** (A'râf Suresi,121-124; Şu'arâ Suresi,41-49), **"Ben sizin en yüce Rabbinizim!"** (Nâziât Suresi, 24) diyerek toplumu kendisine taptırmış olan Firavun'un, âhirette yine toplumunun önüne geçerek onları ateşe götüreceği anlatılmaktadır. (Hud Suresi, 98)

Kur'ân'ın ifadesinden, İsrâiloğullarının Mısır'da esir bulundukları sırada Mûsâ'yı sudan çıkarıp büyüten Firavun ile, İsrâiloğullarının Mısır'dan kaçtıkları zamandaki Firavun'un aynı şahıs olduğu anlamı çıkıyor: **"Firavun(Mûsâ'ya) dedi ki: 'Biz seni içimizde bir çocuk olarak yetiştirmedik mi? Ömründe nice yıllar aramızda kalmadın mı? Ve sonunda o yaptığın suçu da yaptın. Sen nânkörün birisin!'"** (Şuara Suresi, 18)

Musa'nın kaçtığı Firavun kimdi?

Musa dönemindeki Firavun veya Firavunlar tarihi kaynaklara bakarak rahatlıkla bulunabilir. Kur'an Musa'nın muhatap olduğu kral veya krallara hep Firavun der. Ama Firavun denmesi hepsinin tek şahıs olduğu anlamına gelmez. Farklı Firavunlar olması Kur'an ile çelişmez. Bulgularımız bizi Musa'nın iki veya üç Firavun ile muhatap olduğuna götürüyor. Musa(a.s)'yı bebekken saraya alan II. Thutmose ve Musa'nın beraber büyüdüğü ve döndüğünde Tanrılık iddia ederken bulduğu III. Thutmose ve Musa'nın peşine düşüp Kızıldeniz'de boğulan III. Thutmose veya oğlu II. Amenhotep.

Musa(a.s)'nın kavmindeki çocukları öldüren Firavun **II. Thutmose** idi. Senenmut yani Musa onun döneminde **karısı Hatşepsut** tarafından saraya alındı. Yani bebek Musa dönemindeki Firavun **II. Thutmose'dir**. Musa kaçtığı Medyen'den geri döndüğünde **başta III. Thutmose** vardı. Tarih kayıtları Hatşepsut'un adının, veliahtı olan **III. Thutmose** tarafından yok edildiğini yazıyor. **III. Thutmose** Mezopotamya'lılara olan takıntısı ile bilinir, Mezopotamya'ya 17 sefer düzenlemiş ve taş taş üstünde bırakmamıştır. Bundan dolayı **Mısır'ın Napolyonu** olarak bilinen fatih ve zalim bir firavun'dur. Yerine geçen oğlu II. Amenhotep ise 40-45 yaşlarında ölmüştür. II. Amenhotep'in de cengâverlikte babasından pek farkı yoktur.

Burada Musa'nın döndüğü zamanda **III. Thutmose'nin** başta olduğunu gösteren çok önemli bir kanıt var. Kuran-ı Kerim Musa(a.s)'nın döndüğünde bulduğu Firavun'un kendini Tanrı ilan ettiğini yazıyor. **III. Thutmose'nin veziri olan Rekhmire'nin mezarından çıkan yazıtlarda da onun bir Tanrı olarak görüldüğü yazılıdır**. Mezar'da çıkan yazıtlar **III. Thutmose'yi** şöyle tanıtmaktadır:

"Yukarı Mısır Kralı nedir? Aşağı Mısır Kralı nedir? O, bir insanın yaşadığı bir tanrıdır. [O] tüm insanların babası ve annesidir; tek ve eşsizdir... Bakın Majesteleri ne olacağını biliyor; gerçekten de bilmediği hiçbir şey yok. O her bakımdan Thoth'tur (Mısır tanrısı). Majesteleri Seshat'ın (yazı tanrıçası) tarzından sonra onun anlayamadığı hiçbir şey yoktur [O bilindiktir]. O, emreden ve icra eden bir tanrı gibi tasarımı icraya dönüştürür... Şahsiyetini (gerçek) göklerin efendisi Ra'da [gördüm], yükseldiğinde iki ülkenin kralı, kendini gösterdiğinde güneş diski, reisler, tüm Mısırlılar, tüm aile erkekleri, tüm sıradan insanlar ona yöneliyorlar."

Veya Musa, **III. Thutmose'nin zulmünden Medyen'e kaçmış olabilir. Döndüğünde ise II. Amenhotep baştaki Firavun olabilir. II. Amenhotep de babasının yolundan gidip kendini Tanrı kral olarak görmüş olabilir.**

III. Thutmose'nin Hatşepsut'tan sonra Hatşepsut'un adını sildirmesinden dolayı Senenmut'a yani Musa'ya da bilenmiş olması ve bu yüzden Musa'nın bir hata işleyince Mısır'dan kaçmış olması ve geri döndüğünde başta II. Amenhotep'i bulması da mümkündür.

Müslüman geleneğinde Firavunlar hakkında başka rivâyetler de vardır. Kur'an'da yalnız Mûsâ kıssasında Firavun'un ismi geçtiği, diğer kıssalarda bu isme rastlanmadığı halde bu rivâyetlere göre İbrâhîm ve Yûsuf kıssalarına da Firavunlar girmiştir. Bazı rivâyetlerde Yûsuf'un birinci Firavun'u er-Rayyân ibn Velîd'dir, bunun ardından Kâbûs

ibn Mus'ab iktidara gelmiştir. Diğer rivâyetlere göre Yûsuf, Velîd ibn Reyyân'ın vezîri olmuştur. Kitâb-ı Mukaddes'ten doğrudan değil, az çok dolayısıyla etkilenen kaynaklar, Kâbûs'un, Âsiye'nin ilk kocası ve Mûsâ'nın sütbabası olduğunu söylüyorlar. Kâbûs, Mûsâ'nın peygamberliğinden önce ölmüş, yerine Mus'ab geçmiştir.

İbn İshâk, Tevrât'ın Hurûc Kitabını yakından takibeder: Yûsuf ve onun Firavun'u ar-Rayyân ibn el-Velîd'in ölümünden, Velîd ibn Mus'ab'ın tahta çıktığı tarihe kadar iktidarı Amâlîkî Firavunları Yani Filistin kökenli Firavunlar) ele geçirmişlerdir. Mûsâ, iktidarı tekrar ele geçiren Velîd ibn Mus'ab'a gönderilmiştir. Firavunların en zorbası ve en zâlimi olan bu adam, uzun süre hüküm sürmüştür. Bu anlatım, M. Ö. XIII. asırda hüküm süren II. Ramses'i anımsatmaktadır.

Ya'kûbî ve Mes'ûdî'ye göre Yûsuf'un Firavun'u ile Mûsâ'nın sütbabası arasında iki hükümdar vardır: Bunlar Amâlîkî Dârim ibn Rayyân ile yine Amâlîkî Kâmis ibn Ma'adân'dır. Daha sonra Mûsâ'yı büyüten Velîd ibn Mus'ab gelmiştir ki bunun Amâlîkî yahut Şam'lı, ya da Kıptî olduğu hakkında görüş ayrılığı vardır. Zemahşerî (Bkz. A'râf Suresi,103'ün tefsîri) Yûsuf'un Mısır'a gelmesi ile Mûsâ'nın Medyen'den dönmesi arasında 400 yıl geçtiği rivâyetini kaydediyor ki bunun, Hurûc: 12/48den alındığında kuşku yoktur. Hurûc'da İsrâîloğullarının Ramses zamanında Mısır'dan çıktıkları ve Mısır'da dörtüzyötüz yıl ikamet ettikleri anlatılmaktadır.

KUR'AN'DA ADI GEÇEN FİRAVUN KİMDİR?

Kur'ân-ı Kerîm'de firavun kelimesi sadece Hz. Mûsâ -aleyhisselam- dönemindeki Mısır kralını ifade etmekte olup Hz. Yûsuf -aleyhisselam- devrindeki kral için "rab" ve "melik" kelimeleri kullanılmaktadır. (*Yûsuf Suresi,41-43, 50*)

Kur'an'da yetmiş dört yerde geçen Firavun Hz. Mûsâ'nın (a.s)karşısında yer alan, büyüklük taslayan, böbürlenlen, ilâhlık iddiasında bulunacak kadar kendini beğenen, Hz. Mûsâ'(a.s)nın ilahına ulaşmak için kuleler yaptıracak kadar taşkınlık gösteren, halkını küçümseyip zayıfları ezen, gerçeklere sırt çeviren bir kral olarak tasvir edilmektedir. Çeşitli âyetlerin, Firavun'u fert olarak ele almaktan çok onu erkânıyla birlikte zikretmesi dikkat çekicidir. Birçok âyette Firavun'un ailesi (âl-i Fir'avn), avenesi (mele'), kavmi ve askerleriyle (cünûd) birlikte anılması onun tek bir kişi olmaktan ziyade bir sembol olarak takdim edildiğini göstermektedir. (*bk. M. F. Abdülbâkî, el-Mu'cem, "fir'avn" md.*)

Hz. Mûsâ (a.s)insanlık tarihinde hak, adalet ve sağduyuyu temsil eden nübüvvet zincirinin bir halkasını oluştururken Firavun, Kârûn, Hâmân ve taraftarları bunun karşısında yer alan bir zihniyeti temsil etmektedirler. Bu anlayışın daha önceki temsilcileri Nûh, Âd, Semûd ve Lût kavimleri, Eykeliler, Res ashabı ve Tübba milletidir. (*bk. Âl-i İmrân Suresi,11; Enfâl Suresi,52-54; Furkân Suresi,38; Sâd Suresi,12-13; Kâf Suresi,12*)

Hz. Mûsâ'(a.s)nın tebliği sadece Firavun'a değil onun etrafında bulunan kişilere de yönelik olmuştur. Kur'an, bunların zaman zaman Firavun'u Hz. Mûsâ (a.s)ve ashabına karşı kışkırtıklarını haber vermekte, bunların kötü âkîbetlerini örnek olarak göstermektedir. (*A'râf Suresi,127.Enfâl Suresi,52, 54*)

FİRAVUN'UN EŞİ HZ. ÂSİYE(R.Anha)

Hz. Mûsâ'(a.s)yı evlâtlık olarak alan Firavun'un karısı ise iman etmiştir. (*Kasas Suresi,9. Tahrîm Suresi,11*)

Firavun iman eden karısını Hak din İslamdan döndürmek için her yola başvurmuş, döndüremeyince, çok ağır işkenceler yaparak şehit etmiştir.

Hadislerde Firavun'dan, eşi Âsiye(r.anha)'nin üstün bir kadın oluşu ve ayrıca Medine Yahudilerinin, âşûrâ gününü Hz. Mûsâ (a.s)ile İsrâîloğulları'nın Firavun'dan kurtuldukları gün olarak kabul etmeleri sebebiyle bahsedilmektedir. (*Buhârî, "Enbiyâ", 32, "E'lîme", 25, "Menâkıbü'l-enşâr", 52, "Tefsîrü'l-Kur'ân", 10/1, 20/2*)

HZ. YUSUF (A.S.) ZAMANINDAKİ FİRAVUN KİMDİR?

Tarih, tefsir ve kısas-ı enbiyâ kitaplarında özellikle Hz. Mûsâ (a.s)dönemi firavunuyla ilgili pek çok rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlere göre Firavun Amâlîkî krallarının unvanıdır. Hz. Yûsuf (a.s) zamanında yaşayan firavunun adı Reyyân b. Velîd'dir. Bu firavun Hz. Yûsuf (a.s)vasıtasıyla iman etmiştir. (*Sa'lebî, s. 128*)

EN ZALİM FİRAVUN KİMDİR?

Reyyân'dan sonra yerine Kâbûs b. Mus'ab geçmiş, fakat iman etmemiştir; Hz. Yûsuf (a.s) onun saltanatı döneminde vefat etmiştir. Kâbûs'un yerine geçen Ebû'l-Abbas b. Velîd firavunlar içinde en zalimi ve katı yürekliisidir.

HZ.MUSA(A.S)

Rivayet edildiğine göre Hz. Musa'nın şeceresi, Musa bin İmran bin Yasher (Yashur ?) bin Kahes bin Lava bin Ya'kub bin İshak bin İbrahim'dir. Hz. Ya'kub(a.s) seksen dokuz yaşında iken oğlu Lava dünyaya gelmiş, Lava de kırk altı yaşında iken oğlu Kahes doğmuştur. Kahes'ten Yasher, Yasher'den de altmış yaşında iken oğlu İmran doğmuş ve İmran yüz otuz yıl yaşamıştır. Babasının ismi İmrân, 'Hz. Musa'nın annesi Yuhabid, hanımı ise Hz. Şu'ayb(a.s)'in kızı Sarura'dır. Yakub aleyhisselamın soyundandır. Harun aleyhisselamın kardeşidir. (İBNÜ'L-ESİR el-Kamil fi't-Tarih. C.1)

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden. Peygamberler içinde üstünlükleri olan ve kendilerine “ulü'l-azm” denilen altı peygamberin üçüncüsüdür. Allahü teâlâ ile konuştuğu için, “Kelîmullah” denilmiştir. Benî İsrail'e gelmiştir. Hz. Musa (A.S.) İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarıp denizden geçirdikten sonra Tih çölüne gitti ve burada onlar, Yuşa' bin Nun(a.s) ile birlikte kırk yıl kaldılar. Hz. Musa(a.s) doğumundan Tih çölünde vefat etmesine kadar yüz yirmi yıl ömür sürmüştür

Hz. Yusuf(a.s)'tan sonra, Mısır'da, İsrailoğulları iyice artıp çoğaldı. Bunlar Hz. Yakub(a.s) ve Hz. Yusuf(a.s)'un bildirdikleri İslam dînine inanıyorlar ve emirlerini yerine getiriyorlardı. Mısır'ın eski yerlisi Kıbtî kavmiyse yıldızlara ve putlara taparlardı ve İsrailoğullarına hakâret gözüyle bakar, başlarında bulunan firavunlar onları esir gibi ağır işlerde kullanırlardı. Onların çoğalmasından endişe ederlerdi. Benî İsrail, Kıbtî kavminin kötü muâmelelerinden ve firavunların ağır tekliflerinden bezmiş, usanmışlardı. Bu bakımdan dedelerinin eski yurtları olan Ken'ân diyârına gitmek isterlerdi. Fakat firavunlar onların Mısır'dan çıkmasına izin vermeyip, eziyetlerini artırırlardı.

HZ. MUSA (A.S.) VE FİRAVUN

Kur'an, Hz. Musa(a.s) ile ilişkisi nedeniyle sık sık andığı Firavun'un kimliğinden söz etmez. Buna karşılık Cevheri gibi bazı İslâm bilginleri, Kur'an'da geçen Firavun'un Velid b. Mus'ab olduğu görüşündedirler. Fakat Kur'an'da sözedilen Firavun, gerçekte iki ayrı hükümdardır. Bunlardan ilki, Hz. Musa'(a.s)'nın doğduğu sırada Mısır'ı yöneten ve Musa'yı sarayında büyüten Firavun; diğeri de Hz. Musa'(a.s)'nın risâletle görevlendirildiği sırada iş başında olan Firavun'dur. Çağdaş tarih araştırmacılarına göre ilk Firavun M.Ö. 1292-1225 yılları arasında hüküm süren II. Ramses; ikincisi ise II. Ramses'in oğlu Mineftah'tır. Ne var ki, Hz. Musa'nın dönemi kesin olarak tesbit edilemediği için bu görüşün yanlış olması da mümkündür. Kaldı ki tarihsel kişiliklerin tesbit edilip edilmemesi fazla bir önem taşımaz. Bu nedenle Kur'ân kimlikler üzerinde durmayarak ilâhî mesaj karşısında yeralan evrensel Firavun tipinin özelliklerini vurgular.

Hz. Musa'(a.s)'nın doğduğu zaman Mısır'ı yöneten kişi firavun'dur. Çünkü zorbalığa yönelmiş, halkını sınıflara ayırmıştır. Aralarından bir zümreyi (İsrailoğullarını) güçsüz düşürmek için oğullarını boğazlamakta, kızlarını diri bırakmaktadır. Tam bir bozguncudur. (Kasas Suresi,4)

Hz. Musa(a.s) böyle bir ortamda, ezilen zümrenin bir üyesi olarak dünyaya geldi. Normal şartlarda hayatta kalabilmesi mümkün değildi. Fakat Allah, zayıf düşürülenlere lütufta bulunmak, önderler yapmak ve zâlimlerin mirasçısı, o yerlerin hâkimleri durumuna getirmek istiyordu. (Kasas Suresi,5-6)

Bu iradenin gerçekleşmesi için de Hz. Musa'(a.s)'nın hayatta kalması gerekiyordu. Annesine Musa'yı denize bırakması vahyedildi. Böylece Musa, hem Allah'ın, hem de İsrailoğullarının düşmanı olan Firavun'un sarayına getirildi. Firavun ve ailesi, ileride kendilerine düşman olacak çocuğu kendi çocuklarıymış gibi besleyip büyüttü. (Kasas Suresi,7-14)

Hz. Musa(a.s), gençlik çağında bir Kıptînin ölümüne neden olduğu için Mısır'dan kaçarak Medyen'e gitti. Hz. Musa(a.s) kaçarak ayrıldığı Mısır'a on yıl sonra Allah Resulü olarak yeniden dönecektir.

Hz. Mûsâ'(a.s)'nın mücadele ettiği firavun da budur. (Taberî, Târîh, I, 387; Elmalılı, I, 347)

Mısır'ın idâresini elinde bulunduran ve firavun denilen krallar, kendilerine mezar olarak dağ gibi piramitler yaptırıyorlar ve bu piramitlerin yapımında binlerce insanı zorla çalıştırıyorlardı. Allahü teâlâyı inkâr edip, ilâhlık dâvâsında bulunuyorlardı. Bu zamanda falcılık, sihirbâzlık meslek hâline getirilmiş ve ülkenin her tarafında kâhinler, sihirbâzlar türemişti. Bu sırada Mısır halkının başında bulunan Firavun bir gece rüyâsında Kudüs tarafından çıkan bir ateşin Mısır'ın yerli halkı Kıbtîleri yaktığını, İsrailoğullarına ise hiç zarar vermediğini gördü. Bu rüyâyı yorumlayan kâhinler, İsrailoğullarından bir erkek çocuk dünyâyâ gelecek, senin saltanatını yıkacak ve sen helâk olacaksın, dediler. Bunun üzerine Firavun on iki kabîle hâlinde olan ve her bir kabîlenin başında bir idârecisi bulunan İsrailoğullarının birleşmesinden de iyice endişelendi. İsrailoğullarından doğacak erkek çocukların öldürülmeleri için kânun çıkardı.

Bu hâdise karşısında İsrailoğullarının sıkıntıları iyice arttı. Firavun'un emrine karşı gelenler topluca öldürülmeye başlandı. Bu sırada doğan Musa aleyhisselamın annesi onun da öldürülmesinden korkmuş ve çok endişelenmişti. Kur'an-ı kerîm'de onun kalbine meâlen şöyle ilhâm edildiği bildirilmektedir:

“Musa(a.s)’nın annesine şöyle ilhâm ettik: Bu çocuğu (Musa’yı) emzir; sonra öldürülmesinden korktuğun zaman onu suya (Nil Nehrine) bırakıver, boğulmasından korkma, ayrılmasından kederlenme. Çünkü biz, muhakkak onu sana geri vereceğiz ve kendisini peygamberlerden yapacağız.” (Kasas sûresi: 7)

Musa (a.s)ın annesi onu bir sandığın içine koyup Nil Nehrine bıraktı. Nehir üzerinde akıp giderken akıntı onu Firavun'un sarayına doğru sürükledi. Firavun'un hanımı Âsiye, sandığı görerek yakalayıp saraya götürdü. Sandığı açıp içinde nûr topu gibi bir çocuk görünce onu cân u gönülden sevip; “Aman bunu öldürmeyiniz. Belki büyür de işimize yarar yâhut onu oğul ediniz...” dedi. Onu emzirmek için pekçok sütanalar getirtti. Musa aleyhisselam hiç birinin memesini almadı.

Annesi, çocuğunun Firavun'un sarayına alındığını ve sütannesi arandığını öğrendi. Sütannesi olabileceğini söylemesi için kızını yâni hazret-i Musa'nın kardeşini gönderdi. Kardeşi saraya gidip; “Size bu çocuğu emzirecek, onu güzel yetiştirecek bir hanımı haber vereyim mi?” dedi. Bunun üzerine Musa aleyhisselamın annesini getirttiler. Musa aleyhisselam onun memesini aldı ve bunun üzerine Firavun'un hanımı Âsiye onu sütanneliğine kabûl etti. Böylece kimsenin haberi olmaksızın kendi oğlunu Firavun'un sarayında emzirip büyüttü...

Musa aleyhisselam Firavun'un sarayında büyüdüktan sonra sarayı terkedip akrabâsının ve büyük kardeşi Harun'un yanına gitti. Bir gün gördü ki; İsrailoğullarından biriyle bir Kıbtî kavga ediyor. Hz. Musa(a.s) aralarına girip ayırmak için Kıbtîyi itip hafifçe göğsüne vurdu. Kıbtî yere düşüp öldü. Hz. Musa(a.s) elinden böyle bir kazâ çıkmasına üzüldü. Firavun'un şerrinden çekinip, Mısır'dan ayrılarak Medyen'e gitti. Orada peygamber olan Şuayb aleyhisselamla buluşup, on sene Medyen'de kaldı ve Şuayb aleyhisselamın kızıyla evlendi. Daha sonra Mısır'a gitmek üzere Medyen'den ayrıldı.

Hz. Musa, Medyen'den dönerken risâletle görevlendirildi. Doğrudan Firavun'a gidecek, Allah'ın ayetlerini tebliğ edecek, ondan İsrailoğullarını serbest bırakmasını, onlara baskı ve işkence yapmamasını isteyecekti. **(Ta-Hâ Suresi, 11-14-24-42- 47)**

Kur'an-ı Mübinde: Hz. Mûsâ ve Hârûn -aleyhimesselâm-, emr-i ilâhî mûcibince birlikte Firavun'a gittiler.

Firavun Hazret-i Mûsâ'(a.s)ya:

“–Sen kimsin?” dedi. O da:

“–Ben, âlemlerin Rabbinin peygamberiyim!” cevâbını verdi.

Firavun önce çok şaşırdı. Daha sonra ise evvelce ona yaptığı iyilikleri başa kakarak öfkeyle Hz. Mûsâ'yı suçladı:

“–Sen, benim sarayımda büyüdün. Fırcımcı katlettin. Şimdi de böyle bir işe nasıl kalkarsın?” dedi.

Bu konuşma, Kur'ân-ı Kerîm'de:

“(Kendisine Allâh'ın emri tebliğ edilince ahmak Firavun) dedi ki:

«– Biz Sen'i çocukken himâyemize alıp büyütmedik mi?! Hayâtının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?

Sonunda o yaptığın (kötü) işi de yaptın! Sen nankörün birisin!» (Şuarâ Suresi, 18-19)

Mûsâ -aleyhisselâm- ise:

“–Ben Kıptîyi kasten öldürmedim. (Ben, o işi o anda sonunun ne olacağını bilmeyerek yaptım.) Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı. O başıma kaktığın iyilik ise, İsrâîloğulları’nı köleleştirmenin bir neficesi değil miydi?» dedi.” (Şuarâ Suresi, 20-22)

Mûsâ -aleyhisselâm- devamla:

“–İşte sen böylece zulmettin; beni âilemden ayırdın! Fakat daha sonra Rabbim bana ilim ve hikmet verdi. Beni peygamber kıldı.” dedi. (O.N.Topbaş, *Nebiler Silsilesi 2, Erkam Yayınları*)

Firavun, azgın bir zorba ve büyüklük taslayan bir hükümdardı. Kavmi de bir zâlimler topluluğu hâline gelmişti. (Duhân Suresi,31.Ankebût Suresi,39.Şuarâ Suresi,10)

Firavun, Hz. Musa(a.s.)nın çağrısına, bütün ayetleri, delilleri ortaya koyduğu halde, büyük bir inatla karşı çıktı. Bu andan itibaren Hz. Musa(a.s.) ile Firavun arasında başlayan büyük mücâdele Kur'an'da ayrıntılı biçimde gözler önüne serilir. Kur'an'ı izleyerek bu mücâdeleyi ana hatlarıyla şöyle tesbit edebiliriz: Firavun, ilâhı mesajla kendisine gelen Hz. Musa ve Harun'u önce iddialarından vazgeçmemeleri ve kendisinden başka bir ilah tanımaları durumunda hapse atacağını söyleyerek sindirmeye çalıştı. Başaramayınca, sarayda büyütülüşünü hatırlatarak minnet altında bırakmayı denedi. (Şuarâ Suresi, 18-29)

Bu da tutmayınca, "Rabbiniz kimdir?" ve "Önceki nesillerin durumu nedir?" (Tâ-Hâ Suresi, 49-51) gibi sorularla sınamaya, tartışma yoluyla susturma yoluna başvurdu; deli olduğunu iddia ederek sözlerini geçersiz kılmaya çalıştı. Bunda da başarılı olamayınca, çaresiz, Hz. Musa(a.s.)dan, getirdiğini iddia ettiği ayetleri (mucize) göstermesini istedi. (Şuarâ Suresi,, 27-31)

Cenab-ı Hak; Kendisine, Elindeki asânın yılan olması mucizesi ve elini koynuna sokup çıkarınca bembeyaz olup, ışık yayması mucizeleri verildi. Sonra da Kur'ân-ı kerîm'de meâlen şöyle vahyedildiği bildirilmektedir:

“Bu iki mucize Firavun ve adamlarına karşı Rabbinin iki delilidir. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir millettir. Firavun’a git, doğrusu o azmıştır.” (Kasas sûresi: 32-33)

Hz. Musa(a.s.), kardeşi Harun aleyhisselam ile Firavun’u dîne dâvet ettiler. İsrailoğullarını serbest bırakmasını istediler. Firavun ilâhlık dâvâsında bulunarak kabûl etmedi. Bunun üzerine Musa aleyhisselam elindeki asâsını yere bıraktı. Kocaman bir ejderhâ olup, hareket etmeye başladı. Elini koynuna sokup çıkardı, eli bembeyaz göründü. Bu mucize karşısında şaşırıp kalan Firavun, durumu vezirlerine anlatınca, o sihirbâzdır dediler.

Hz. Musa(a.s.); **“Size gelen gerçeğe dil mi uzatıyorsunuz. Bu, sihir değildir. Bu, her şeyin yaratıcısı olan Allahü teâlânın verdiği bir mucizesidir.”** diyerek onları îmâna çağırdı. Firavun ve adamları Hz.Musa(a.s.)’nın sözlerini dinlemediler. Gösterdiği mucizelere inanmayıp, sihirdir diye ısrâr ettiler. Firavun; **“Ey Musa! Sihirbâzlığın ile bizi yurdumuzdan çıkarmaya mı geldin? Biz de sana sihir göstereceğiz. Bir vakit ve yer tâyin et.”** diyerek ülkesindeki bütün sihirbâzları topladı.

Musa aleyhisselam Allahü teâlâyâ dua ederek, sihirbazlarla karşılaşmayı kabûl etti. Mısır halkı önünde sihirbazlarla karşı karşıya geldiler. Sihirbazlar ellerindeki ip ve sopaları yere attılar, göz bağcılık ile bir takım yılanlar geziyor gibi gösterdiler. Bu sırada Musa aleyhisselam elindeki asâsını yere bırakıverdi. Mucize olarak dehşetli ve çevik bir ejderhâ olup, sihirbazların yere attıkları ve yılan gibi gösterdikleri şeyleri yuttu. Bunu gören sihirbazlar; **“Bu mutlaka insan gücünün dışında bir mucizedir.”** dediler ve Hz.Musa(a.s.)’ya îmân ettiler. Bu hâdise karşısında Firavun iyice azgınlaşıp, baskı ve zulmünü arttırdı. Musa aleyhisselama inananları şehit ettirdi. Hz. Musa(a.s.)’ya îmân etmiş olan kendi hanımı Âsiye’yi de şehit etti.

Firavun ve kavmi küfürde ve imansızlıkta ısrâr edince, Allahü teâlâ onlara çeşitli belâlar verdi. Önce şiddetli bir kuraklık oldu ve çetin bir kıtlığa tutuldular. Sonra su baskını, çekirge, haşarât ve kurbağa istilâsına uğradılar. Başlarına belâ geldikçe Hz.Musa(a.s.)’ya gidip belânın kaldırılmasını ve îmân edeceklerini söylediler. Fakat belâ kalkınca

azgınlıklarına devâm ederek îmân etmediler. Tekrar belâlar başlarına geldi. Buna rağmen îmân etmediler. Firavun ve kavmine gönderilen bu belâlar Kur’ân-ı kerîm’in A’raf sûresinde bildirilmektedir.

Firavun ve kavmi, Musa aleyhisselamın gösterdiği mucizeler karşısında İsrailoğullarının Mısır’dan gitmelerine izin verdi. Musa aleyhisselam bir vakit tâyin ederek bir gece vakti bütün İsrailoğullarını toplayıp Mısır’dan çıktı. Bunun üzerine Firavun izin verdiği pişmân oldu. Derhâl askerini toplayıp, peşlerine düştü ve sabaha doğru onlara Kızıldeniz kenarında yetişti. Önlerinde denizi arkalarında düşmanı gören İsrailoğulları endişeye kapıldılar. Bu sırada Allahü teâlâ Musa aleyhisselama meâlen;

“Biz Mûsâ’ya: ‘Asânı denize vur!’ diye vahyettik. Vurur vurmaz deniz yarıldı, öyle ki birer koridor gibi açılan her yolun iki yanında sular büyük dağlar gibi yükseldi.” (Şuara Suresi,63)

“Biz Mûsâ’ya şöyle vahyettik: Kullarımla geceleyin Mısır’dan yola çık. Asanı vurarak denizde onlara kuru bir yol aç. Firavun’un size ulaşmasından ve boğulmanızdan endişe edip korkmayın.” (Ta-ha Suresi,77) diye vahyetti. Hz. Musa(a.s) bu emir üzerine asâsını denize vurdu. Deniz hemen ikiye ayrıldı her bir tarafı yüksek bir dağ gibiydi. Önlerine çok geniş ve kupkuru on iki tâne yol açıldı. On iki sülâle olan İsrailoğulları bu yollardan yürüyüp karşıya geçtiler. Firavun, askerleriyle birlikte peşlerine düşüp denizde açılan yola dalınca, açılan yol kapanıp sular kavuştu. Firavun, askerleriyle birlikte boğuldu.

Nitekim:

- Hz. Musa(a.s) döneminde sihir yaygın olduğu için, onun **mucizeleri sihirbazları mağlûp edecek harikalar** şeklinde,

- Hz. İsa(a.s)’nın döneminde çeşitli hastalıklar yaygın olduğu için, onun **mucizeleri iflah olmaz hastaları iyileştirmesi**,

- Hz. Muhammed(s.a.v) döneminde ise fesahat ve belagata itibar edildiği için, onun ortaya koyduğu **en büyük mucize de Arap şiirinin en seçkin örneklerinin bile yanında sönük kaldığı Kur’an-ı Kerim** şeklinde tezahür etmiştir. (bk. Razi, ilgili ayetlerin tefsiri)

FİRAVUN NASIL ÖLDÜ?

Allah’ın elçisini dinlememesi, ona karşı gelmesi sebebiyle Firavun ve ailesi yıllarca kıtlık ve ürün azlığıyla imtihan edilmiş, üzerlerine tûfan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderilmiştir. Firavun ve kavminin yaptıkları ve yükselttikleri şeyler yıkılmış, Firavun ve beraberindekiler denizde boğulmuştur. (A’râf Suresi,130, 133,136, 137.Bakara Suresi,50. Enfâl Suresi,54)

FİRAVUN İMAN ETTİ Mİ?

Firavun boğulmak üzere iken iman etmiş, fakat imanı kabul edilmemiştir.

Hz. Mûsâ (a.s)önderliğindeki İsrâiloğulları denizi aştıktan sonra Cebrâil -aleyhisselam- bir kısrak üzerinde Firavun ordusunun önünden denizdeki yola girer; Firavun ve ordusu da onu takip eder.

“İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve askerleri haksızlık ve düşmanlıkla arkalarına düştüler. Firavun boğulacağı anda, “İsrailoğullarının îmân ettiğinden (Allah’tan) başka bir ilâh olmadığına inandım, artık ben de Müslümanlardanım.” dedi.” (Yunus sûresi: 90)

Ancak Allahü teâlâ Firavun’un îmânını kabul etmedi ve ona Cebrâil aleyhisselam vâsıtasıyla şöyle hitap buyurdu:

“Şimdi mi inandın daha önce başkaldırmış ve bozgunculuk etmişin.” (Yunus sûresi: 91)

“Biz de bugün seni cansız bedeninde denizden yüksek bir yere atacağız ki, arkadan geleceklere bir ibret olasın. Bununla berâber doğrusu insanlardan birçok kimseler âyetlerimizden (ibret verici mucizelerimizden) gâfildirler.” (Yunus sûresi: 92)

Tefsîr âlimlerinden Zemahşerî bu âyeti şöyle tefsirinde:

“... Seni deniz kenarında bir köşeye atacağız... Cesedini tam, noksansız ve bozulmamış hâlde çıplak ve elbisesiz olarak, senden asırlar sonra geleceklere bir ibret olmak üzere koruyacağız.”

FİRAVUN’UN CESEDİ NEREDE?

Onun cesedi daha sonra gelenlere bir ibret olmak üzere saklanmıştır. (Yûnus Suresi,92)

Mısır’da firavunların cesetleri mumyalanmak suretiyle muhafaza edilmekte idi. Âyetten denizde boğulan bu Firavun’un cesedinin mumyalanmadan, bir mûcize eseri korunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Firavun’un cesedi bir İngiliz araştırma ekibi tarafından Kızıldeniz kenârında kumlar arasında, Cebelein mevkiinde, mumyalanmadığı halde hiç bozulmamış bir ceset bulunarak İngiltere’ye götürülmüş, British Museum’da muhafaza edilen bu cesedin en az 3000 yıllık olduğu tesbit edilmiştir.

Elleri ve ayakları secde eder vaziyette olan cesed diğer Firavunlar gibi mumyalanmamış.Üç bin yıl geçmiş olmasına rağmen, Firavun’un vücudu bozulmamış, etleri dökülmemiş, tüyleri kaybolmamış hâliyle secde eder vaziyette Londra’daki meşhur British Museum’da sergilenmektedir.

Musa aleyhisselam Kızıldeniz’i geçtikten sonra, İsrailoğullarını Ken’an diyârına doğru götürdü. Yolda putperest bir kavmin yurduna uğradılar. Bu kavim öküç sûretinde yapılmış bir puta tapıyorlardı. Onların bu hâlini gören İsrailoğulları onlara meyl ettiler. Hz. Musa(a.s)’ya; **“Yâ Musa! Onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap.”** dediler. Hz. Musa(a.s) onlara; **“Siz câhil bir kavimsiniz. Allahü teâlâ size nîmet ve kurtuluş verdi. Allahü teâlâyâ îmân ediniz, şirkten ve putlardan kaçınız...”** diye nasihat etti.

Allahü teâlâ Musa aleyhisselama bir kitap indireceğini vâdetmişti. Tûr Dağına çıkması bildirildi. Musa aleyhisselam, kardeşi Harun’u (aleyhisselam) yerine vekil bırakıp, kendisi Tûr Dağına gitti. Kırk gün Tûr Dağında kalıp, ibâdet etti. Vâsıtasız olarak Allahü teâlânın kelâmını işitti. Bu sırada Tevrat kitâbı nâzil oldu.

Musa aleyhisselam Tûr’da iken, Sâmirî adında bir münâfik İsrailoğullarının ellerindeki altınları topladı. Eriterek bir buzağı heykeli yapıp işte sizin ilâhınız budur diyerek İsrailoğullarını aldatınca, buzağıya tapmaya başladılar. Harun aleyhisselam her ne kadar nasihat ettiyse de dinlemeyip, ona karşı çıktılar.

Musa aleyhisselam Tûr’dan dönünce, bu hâlde çok gadaplanıp Sâmirî’yi reddetti ve yaptığı buzağı heykelini yakıp denize attı. Sâmirî de insanlardan ayrı ve uzak, vahşî bir şekilde, başkaları ona yaklaşılamadığı gibi, o da başkalarına yaklaşılamaz hâlde yaşadı. Bu hâlde bulunan Sâmirî sahrâda perişan bir hâlde helâk oldu. Harun aleyhisselama bu durumu sorunca; **“Nasihat ettim dinlemediler. Az kaldı beni öldüreceklerdi.”** dedi. Böylece hazret-i Musa’nın gadabı geçti. Onlara, kendisine Tevrat’ın indirildiğini bildirdi. İsrailoğulları da Tevrat’ta bildirilen hükümlerle amel etmeye başladılar. Putlara tapmaktan vazgeçtiler. Şirkten kurtulup, Allahü teâlâyâ îmân ve ibâdet ettiler.

İsrailoğulları Tih Sahrasında kaldıkları sırada Musa aleyhisselamın bildirdiklerine uymayıp yine taşkınlık gösterdiler. Musa aleyhisselamdan çeşitli isteklerde bulundular. Allahü teâlâ Musa aleyhisselamın duası üzerine, Tih Sahrasında susuz kalan İsrailoğullarına su ihsân etti. Allahü teâlânın emriyle Musa aleyhisselam asâsını yere vurup, on iki tâne pınar fışkırp İsrailoğulları içtiler. Allahü teâlâ onlara “selva” denilen bıldırcın eti ve “men” denilen kudret helvası ihsân etti. Nihâyet; “Biz bunları yemekten usandık, bakla, soğan gibi hububat ve sebze isteriz” dediler.

Bu nîmetlere karşı nankörlük yapan İsrailoğulları, Musa aleyhisselamın Ken’an diyârında bulunan Cebbâr (zâlim) kavimlerle harp etmeleri isteğini de kabul etmediler. Musa aleyhisselama; **“Sen ve Rabbin cebbârlara karşı gidip savaş edin.”** dediler. Musa aleyhisselamın akrabâlarından olan Karun, Musa aleyhisselama karşı iftirâda bulunduğu için malları ve servetiyle yerin dibine battı. İsrailoğulları böyle taşkınlıklar gösterdikleri için Allahü teâlâ onları kırk sene müddetle Tih Sahrâsında kalmakla cezâlandırdı. Kırk sene müddetle Tih Sahrâsında şaşkın ve perişan bir hâlde dolaşan İsrailoğulları, perişan hâlde telef oldular.

Nihâyet aradan epey bir zaman geçip İsrailoğullarının çocukları itâatkâr ve savaşacak bir tarzda yetiştiler. Bu sırada Harun aleyhisselam da vefat etti.

Musa aleyhisselam, İsrailoğullarını alıp, Lut Gölünün güney tarafına getirdi. Buradan da hareket ederek Üç bin Unk adında zâlim bir kralın ordusu ile savaş yapıp gâlip geldiler. Böylece Şeria Nehrinin doğusuna sâhip oldular. Eriha şehrinin karşısındaki dağa çıktılar. Buradan Ken'an diyârı gözüktüyordu. ***Bu sırada yüz yirmi yaşında bulunan Musa aleyhisselam vefat etti.***

Musa aleyhisselamın nerede vefat ettiği ve kabrinin nerede olduğu husûsunda muhtelif rivâyetler vardır. Kudûs civârında veya Nebû Dağında olduğu bu rivâyetlerdendir. Hz. Musa(a.s)'nın şerîati (bildirdiği dîni) Hz. İsa(a.s)'nın gönderilmesine kadar devâm etti. İkisi arasında gelen peygamberler hep Musa aleyhisselamın şerîati ile amel etmekle mükellef oldular. İsrailoğulları daha sonra Tevrat'ı değiştirip hak dinden uzaklaşıp yetmiş bir fırkaya ayrıldılar. Bunlara Yahudiler denilmiştir.

Musa aleyhisselamın mucizeleri:

1. Asâsının ejderhâ (büyük yılan) olması.
2. Yed-i Beydâ: Sağ elini koynuna sokup çıkarınca, güneş gibi parlaması. Bu nûru gören düşmanları kaçırdılar.
3. Kavmiyle Kızıldeniz'in kenarına gelince asâsını vurup denizde yol açması.
4. Tîh Sahrâsında kavminin susuz kalıp, su istemeleri üzerine asâsını bir taşla vurup Benî İsrail'in kabîleleri adedince, on iki pınar akıtması.
5. Firavun ve Kıbtî kavmi İsrailoğullarına zulüm ettiği ve Musa aleyhisselama inanmayıp isyân ettiklerinde, Allahü teâlâ hazret-i Musa'ya tûfân mucizesini vermiştir. Çok şiddetli yağmur yağdı. Öyle bir karanlık ve fırtına oldu ki, kimse evinden dışarı çıkamadı. Ayın ve güneşin ışığı görünmez oldu. Kıbtîlerin evlerini su bastı. Ayakta durur oldular. Su boğazlarına kadar yükseldi. İsrailoğullarının evlerine ise bir damla su girmedi. Firavun ve Kıbtî kavmi, bu belânın kaldırılmasını ve îmân edeceklerini söylediler. Kaldırıldı fakat yine îmân etmediler ve başka belâlara düşer oldular.
6. Kıbtî kavminin ekinlerini, meyvelerini ve giydikleri elbiselerini, evlerinin tavanlarını yiyen çekirge sürülerinin istilâsına uğramaları mucizesi. Bu çekirgeler İsrailoğullarına hiç dokunmayıp, Firavun'un kavmi Kıbtîlere musallat olmuştur.
7. Kumnel yâni bit ve ekin böceği denen haşeratin Musa aleyhisselamın mucizesi olarak Kıbtî kavmine musallat olması.
8. Kurbağa mucizesi. Kıbtî kavmi her belâyâ tutuldukça, belâ kaldırıldığında îmân edeceklerini söylemelerine rağmen, sözlerinden vazgeçmeleri üzerine üst üste belâyâ tutuldular. Kurbağaların istilâsına uğramaları da bu şiddetli belâlardan biridir. Kurbağalar, yiyeceklerine, içeceklerine düşer, kalırdı. Bir söz söylemek isteseler ağızlarını açarken birkaç küçük kurbağa ağızlarından mîdelerine girerdi. Geceleri üzerlerinde toplanan kurbağaların seslerinden uyuyamazlardı. Firavun, bu belâ kaldırıldığı takdirde, îmân edeceğini söylemesine rağmen, belâ kalkınca yine îmân etmedi.
9. Kan belâsı. Mısır'da bulunan bütün sular, Kıbtîlerin kaplarına doldurulurken kan hâlini alırdı. Böylece susuzluktan çâresiz kalmışlardı. İsrailoğullarına ise böyle bir şey olmazdı.
10. İsrailoğullarından biri öldürüldüğü vakit kimin öldürdüğü bilinemeyince, Musa aleyhisselamın duası ile dirilip, kendisini öldüreni haber vermiştir.
11. Musa aleyhisselam kavmiyle Tîh Çölüne geldiği zaman, kavminin yiyeceği kalmadığı için, Musa aleyhisselama gelerek çoluk-çocuğumuzla açlığa dayanamıyoruz, dediklerinde Musa aleyhisselam Allahü teâlâyâ dua etti. Kudret helvâsı ve bıldırcın kebabı indi. Her ne zaman isteseler önlerinde hazır olurdu.
12. Hz. Musa(a.s)'nın duası ile kuraklıktan kavrulup kuruyan ekinler, otlaklar ve meyveler eski hâlini almıştır.
13. Hz. Musa(a.s) Tîh Sahrâsında bulunan İsrailoğullarının durumunu merak edince bir kurt gelip onların hâllerini haber vermiştir.

14. Hz. Musa(a.s)'nın duasıyla sarıdikenler altın olmuştur. Malı ve zenginliğiyle gururlanıp isyân etmesinden dolayı malı ve mülkü ile birlikte yere batırılan Kârun, bu mucize karşısında âciz kalıp, hased ederdi.

15. Yolculukta Hz.Musa(a.s)'ya uzun mesâfeler kısadır, kısa zamanda çok uzak mesâfeleri katederdi.

Kur'ân-ı kerîm'de Musa aleyhisselamdan 136 yerde bahsedilmektedir. Hakkında çok hadîs-i şerîf vardır. Yine Kur'ân-ı kerîm ve hadîs-i şerîflerde Hızır aleyhisselam ile yaptıkları seyhâhat bildirilmektedir. Vahyi tebliğ için Cebrâil aleyhisselam ona dört yüz kere gelmiştir.

Peygamber efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem buyuruyorlar ki:

“Kendimi, peygamberler arasında gördüm. Musa aleyhisselam ayakta namaz kılıyordu. Esmerdi, saçları dağınık ve sarkık değildi. Zât kabilesinden bir yiğit gibiydi.”

“... Sonra bizi altıncı semâyâya doğru yükseltti. Cibrîl (aleyhisselam) onun kapısını çaldı. Kim o! denildi. Cibrîl'dir dedi. Yanındaki kimdir? Denildi. Muhammed'dir dedi. O'na “dâvet” gönderilmiş midir? Denildi. Cibrîl O'na “dâvet”gönderilmiştir dedi. Onun üzerine bize açıldı. Ben orada Musa (aleyhisselam) ile karşılaştım. Bana merhabâ dedi ve hayır dua eyledi.”

İBRETLELERLE DOLU BİR KISSA

Kur'an, tarihî olayları bir tarih kitabı gibi belli bir olayı aktarma amacıyla değil; insanları uyarma, düşündürme, evrensel gerçekleri kavratma gibi amaçlarla konu edinir. Hz. Musa(a.s) ve Firavun hikâyesi, bütün bu amaçların gerçekleştirildiği en kapsamlı kıssalardan birisidir. Kur'an bu kıssa ile müslümanların imanını güçlendirme, İslâmî tebliğe karşı çıkan müşrikleri uyarma gibi amaçlarının yanısıra, İslâm dışı toplumsal yapılanmaların, yönetim biçimlerinin, eşdeyişle Firavunî toplumların değişmeyen özelliklerini de ortaya koymayı amaçlar. İslâm dışı toplum ve yönetim biçimleri, tarihin hangi döneminde bulunursa bulunsun, hangi adla adlandırılırsa adlandırılsın, Firavun'a ve onun- temsil ettiği siyasal sisteme, bu sistemle şekillendirilen topluma özgü inanç ve düşünceleri, özellikleri yansıtır. Bu nedenle özü bakımından Hz. Muhammed'in karşısında yeralan kişilerle kökten değiştirmeyi amaçladığı toplumsal yapı, Hz. Musa(a.s) döneminin Mısır'ından pek farklı olmadığı gibi, günümüzde dünyanın herhangi bir yerinde varlığını sürdüren İslâm dışı bir toplumsal ve siyasal yapı de Mekke'dekinden çok farklı değildir.

Kur'an, bize Firavun kıssası ile Firavunî toplumların temel özelliklerini belirleme imkânı veriyor. Buna göre bu tür toplumların en temel özelliği Allah'ı ve hâkimiyetini reddetmeleridir. Firavun'un ilâhlık ve rablık iddiası, gerçekte Allah'ı ya da o toplumda varlığı kabul edilen ilahları yok saydığını değil; yeryüzünde kendisinden başka itaat edilecek, kanun koyacak, yönetecek güç tanımadığını ifade eder. Allah'ın hâkimiyetini ve ilahî kanunları reddeden toplum, bu yetkiyi ister Firavun örneğindeki gibi tek kişiye, isterse belli bir topluluğa, bir sınıfa tanısın sonuç değişmez.

Firavun'un, içinden akan ırmaklara varıncaya kadar bütün Mısır mülkünün kendisine ait olduğu yolundaki sözleri Firavunî toplumların başka bir özelliğini gösterir. Bu tür toplumlarda mülk Allah'ın değil hâkim gücün sayılır. Hâkim güç, mülk üzerinde dilediği gibi tasarruf hakkına sahiptir. Bu mülkiyet ve tasarruf anlayışının doğal sonucu olarak belli bir azınlık servet içinde yüzerken büyük halk çoğunluğu açlık ve sefalet içinde kıvrılır. Firavun'un, böylesine mutlak bir hâkimiyet ve mâlikiyeti yalnız başına sürdürmesi mümkün değildir. Bu nedenle Kur'an Firavun ile birlikte "mele" adını verdiği işbirlikçilerine de dikkat çeker. Bugünkü karşılıkları ile söylenirse "mele", büyük sermaye sahipleri, meclis üyeleri, yüksek rütbeli subaylar. Üst düzey yönetici ve bürokratlar halkı etkileme ve yönlendirme imkânına sahip aydın, sanatçı, din adamı ve benzeri kişilerden oluşan topluluktur. Bunlar, Firavun'un, firavunî düzenlerin kendilerine sağladıkları çıkarlar karşılığında onun hâkimiyetinin sürmesine yardım ederler. Bu da firavunî toplumların başka bir özelliğidir.

Firavunî düzenleri yapıları gereği varlıklarını ancak zulüm ve zorbalıkla sürdürebilirler. Adâlet, eşitlik, insan hak ve özgürlükleri bu tür düzenler için hiçbir anlam taşımaz. Toplumda her şey düzenin korunması ve sürdürülmesi amacıyla uygun biçimde düzenlenir. Tıpkı Firavun'un Mısır'ındaki gibi toplum çeşitli sınıflara bölünür; özellikle düzen için tehlikeli görülen unsurlar baskı ve zulümlerle zayıf düşürülür; gerektiğinde erkek çocuklarının öldürülmesi gibi

yöntemlerle nüfus planlamasına gidilir. Peygamberler ya da onların takipçisi müminler tarafından adâlet, özgürlük, insanca yaşama adına yapılan her çağrı Firavun ve melesi için mülk, saltanat ve hâkimiyetlerine yönelik bir saldırı anlamına geleceğinden hemen susturulması gerekir. Firavun'un Hz. Musa'(a.s)'nın daveti karşısındaki tutumu, firavunî düzenlerin bu yolda uygulayacakları bütün yöntemlerin bir özetini verir: Psikolojik baskı, daveti etkisiz kılacak karşı propaganda, suçlama, hapis ve öldürme tehditleri ve uygulamaları, çeşitli baskı, işkenceler ve nihayet soykırımı.

Firavun kıssası, Firavun ve işbirlikçilerinin kaçınılmaz akıbetlerini de gözler önüne serer. Onlar, galip ve güçlü olanın yakalayışı ile yakalanır ve azabın en kötüsü ile kuşatılırlar. (*Kamer Suresi,42.Mü'min Suresi,55*)

Sonunda bütün yaptıklarının intikamı alınır ve hepsi boğulur, yok olup giderler. (*Zuhruf Suresi,55*)

Ahiretteki durumları ise daha da kötüdür. Onlar azabın en şiddetlisine sokulurlar. (*Mü'min Suresi,46*)

Hz. Musa(a.s) ve müminler ise imanlarının, sabır ve mücâdelelerinin bir ödülü olarak esenliğe çıkar, Firavun ve işbirlikçilerinin mülküne vâris ve hâkim olurlar.

Kur'ân'ın bütünlüğü içinde Yahudilerin, kendilerine indirilen Kitap karşısında üç sınıf olduğunu görürüz:

A- Kitap'tan hiçbir şey bilmeyen, kulaktan duyma bilgileri kitap zanneden ümmiler. (*Bakara Suresi, 78*),

B- Kitab'ı okuyup durduğu hâlde onu tahrif edenler. (*Mâide Suresi, 13*), Kitab'ın ayetlerini gizleyenler (*Âl-i İmran Suresi, 187*), elde edeceği bir dünyalık için Kitab'ın ayetlerini satanlar (*Bakara Suresi, 79*), yönetici ve sermaye sahiplerini razı etmek için Kitab'ın hükümlerini eğip bükenler (*A'râf Suresi, 175-176*), işine geldiğinde Kitab'ın hükümlerine uyan, gelmediğinde yüz çevirenler (*Nûr Suresi, 47-50*),

C- Kitab'a dört elle sarılıp onun içindeki hükümleri uygulamaya çalışan Salihler. (*A'râf Suresi, 170*)

Bu üç sınıf da Kitab'a iman ettiğini iddia etmektedir. Allah (c.c), birinci ve ikinci grubun iddialarını yalanlamakta ve onların kâfir olduğuna hükmetmektedir. (*Bakara Suresi, 79, 85, 101; Âl-i İmran Suresi, 7; Nisa Suresi, 105; Mâide Suresi, 43, 44, 68...*) Üçüncü sınıfın iman iddiasını kabul etmekte ve bunların mümin olduğuna hükmetmektedir. (*Bakara Suresi, 121; Nûr Suresi, 51*)

Firavunî sistemlerle mücadelede, Allah'ı (c.c) anmak/zikretmek, muvahhidin en önemli güç kaynağıdır. Zira Allah'ı anan, Allah (c.c) tarafından anılır. (*Bakara Suresi, 152*)

İsmi Mele-i A'lâ'da övgüyle geçen biri yeryüzünün en güçlülerindendir. Çünkü arkasında Mele-i A'lâ'nın görünmez orduları vardır. Firavunların tehditleri karşısında Allah'ı anmak, kalbi teskin edip yatıştıran (*Ra'd Suresi, 28*) ve ayakları sabit kılan (*Enfâl Suresi, 45*) bir etkiye sahiptir.

Firavun, Musa'(a.s) yı kızdırmak ve konuyu dağıtmak için elinden geleni yapmıştır. “Allah kim?” demiş, çevresinde bulunanları kışkırtmaya çalışmış, Musa(a.s)'ya deli demiş... Musa (a.s) ise onun sözlerine cevap vermeden, ana mesajı farklı cümlelerle tekrar etmiştir. Tevhid davetini sabote etmek isteyenlere karşı takınılması gereken tavır, bu kıssayla öğretilmiştir.

Yan sorulara cevap vermeden, hakaret ve saldırıları duymaksızın ana mesajı farklı cümlelerle tekrar edip, firavun tıynetli insanların oyununa gelmemek... (*Benzer bir üslup için bk. Tâhâ Suresi, 51-52*)

Firavunlar; ırka, gelir seviyesine, sosyal statüye, meslek gruplarına dayalı olarak toplumu sürekli bölerler. Toplum bölündükçe birbirine düşman olur ve zayıflar. Kamplaştırılmış, çatıştırılmış, bölünmüş toplum bireyleri güven ve huzur için bir kurtarıcı arar. O kurtarıcı Firavun'dur... Allah (c.c) ise insanları tevhid inancıyla bütünleştirip İslam boyasıyla boyamak ve tüm suni kimliklerin bir kenara bırakılıp İslam'ın ana kimlik olarak kabul edilmesini ister. Bunu başarmış toplumların tevhid inancı ve adalet ahlakıyla yeryüzünün vârisleri ve imamları olmasını diler.

Allah'ın (c.c) nezdinde Firavunlaşan şahıs ve sistemlerle, onlara yardımcı olan, onları meşrulaştıran ve devamlarını sağlayanlar arasında bir fark yoktur. Bu nedenle Allah (c.c) hatayı yalnızca Firavun'a değil, komutan ve vezirlere, zayıf bırakılarak köleleştirilmiş ve ordu hâline getirilmiş sıradan askerlere, yani onun yanında yer alanların tamamına nispet etmiştir. Onları hep beraber helak etmiş (*Kasas Suresi, 40-42*), tümünü lanetli kılmıştır. (*Hûd Suresi, 97-99*)

Firavun, “erkek çocukların öldürülmesi, kız çocukların sağ bırakılması” emrini iki defa vermiştir. İlki, Musa (a.s) doğmadan önce; ikincisi ise Musa’nın (a.s) risaletle görevlendirilip, Firavun’u Allah’a davet etmesinden hemen sonradır.

İki emir arasında dikkat çekici bir fark vardır. İlk emir, İsrailoğullarının sayısını azaltmak ve siyasi bir güç hâline gelmelerini engellemek içindir.

İkinci emir ise, ayette belirtildiği gibi bir hile ve tuzaktan ibarettir. Musa’ya (a.s) inanacak olanları korkutmak ve toplumun başına gelen eziyet, işkence ve musibetlerin Musa (a.s) sebebiyle olduğunu düşündürmek içindir.

Böylece, insanlar Musa’nın (a.s) tehlikeli olduğunu düşünecek, ondan ve siyasi otorite için tehlike arz eden davetinden uzak duracaklardır.

Firavun ve askerleri denizde boğulduktan sonra, geride şehirlerde kalan firavun kavminin akıbeti ne olmuştur?

Firavun'un, çevresinin ve halkının ilâhı mesajı kabul etmeyecekleri, zulüm ve işkencelerinin sona ermeyeceği kesinlik kazanınca Hz. Musa (a.s)'a İsrailoğullarını bir gece Mısır'dan çıkarması emri verildi. (*Şuarâ Suresi, 52*)

Durumu öğrenen Firavun hemen harekete geçerek büyük bir ordu topladı. (*Şuarâ Suresi, 53*)

Amacı, İsrailoğullarını bütünüyle yok etmektir. Ama Allah'ın da bir hesabı vardı. Firavun ve ordusu, Hz. Musa (a.s) ve İsrailoğullarına yol vermek için yarılan Kızıldeniz'in yeniden birleşen suları içinde yok olup gitti. (*Şuarâ Suresi, 60-66*)

Böylece Allah, Firavun ve halkını tapınırcasına sevdikleri şeylerden; çeşmelerden, bahçelerden, hazinelerden, o güzel yerlerden çıkardı ve bunları İsrailoğullarına miras yaptı. (*Şuarâ Suresi, 57-59*)

Zorba Firavun, Kızıldeniz'in suları arasında artık her şeyin bittiğini, boğulacağını anlayınca, "Gerçekten İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım; ben de Müslümanlardım." dedi, ama iş işten geçmişti. "Şimdi mi? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştur." denildi. Cesedi, gelecek nesillere ibret olması için denizden kurtarılarak bir tepeye atıldı. (*Yunus Suresi, 90-92*)

Kur'an, tarihî olayları bir tarih kitabı gibi belli bir olayı aktarma amacıyla değil; insanları uyarma, düşündürme, evrensel gerçekleri kavratma gibi amaçlarla konu edinir. Kur'an-ı Kerim de bunun detayını bildirmektedir. Ancak bazı tarih kitaplarında şu bilgiler vardır:

Yüce Allah; Mûsâ Aleyhisselâmla bütün İsrail oğullarını, denizden selâmetle karaya çıkardığı, Firavunla ordularını denizde boğduğu zaman, Mûsâ Aleyhisselâm ordusundan bir kısmını Yûşa' b.Nûn Aleyhisselâmla Kâlib b.Yufenna Aleyhisselâmın kumandası altında Firavunun şehirlerine gönderdi.

Yüce Allah; o şehirlerin ulularını, başkanlarını, kumandanlarını ve savaş erlerini denizde boğmuş; oralarda, kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlardan başka kimseler kalmamış, şehirler, bomboş hale gelmişti.

Yûşa' ve Kâlib Aleyhisselâmların orduları, Firavunun beldelerine girip oralarda buldukları malları ve hazineleri ganimet edindiler.

Yûşa' b.Nûn Aleyhisselâm, Firavun halkının üzerine, onlardan birisini Vekil tâyin edip yanındaki Müslümanlarla birlikte ve pek çok ganimet almış ve Allah'a hamd ve şükre dalmış olarak Mûsâ Aleyhisselâm yanına döndü. (*Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, Hz. Musa Hayatı*)

FİRAVUN KAVMİNİ CANINDAN BEZDİREN TOKATLAR

Musa Aleyhisselam mucizesiyle sihirbazlara galip geldikten sonra Firavun kavmi içinde on sene kaldı. Bu süre içinde Firavun kavmi iman ile küfür arasında gidip geldi. Felâket gelince iman ettiler, felâketten kurtulunca küfre döndüler.

Sihirbazlarla beraber çoğunlukla iman eden kavim, Firavun'un baskısıyla küfre döndü. Bu defa yağmur ve sel felâketi geldi. Günlerce geceli gündüzlü yağmur yağdı. Kavmin evlerine boğazlarına kadar su doldu. Böyle günlerce kaldı. Kavim Hz. Musa'ya (a.s) yalvardı:

“Rabbine duâ et, başımızdan bu belayı kaldırsın. Sana iman edeceğiz!” dediler.

Hız. Musa (as) duâ etti, sular çekildi. Her taraf yeşilliklerle, bolluk ve bereketle doldu, taşıdı. Bu defa kavim:“Bu bir felâket değil, tabiatın bereketiymiş! Musa’nın Rabbi ile alakası yokmuş!” dediler ve inkâra saptılar.

Ardından çekirge afeti geldi. Bulutlar halinde toplu çekirge sürüleri, ekinlerini, meyvelerini ve yiyeceklerini yedikten sonra, evlerine saldırdılar, üstlerine başlarına üşüştiler.

Kavim Hız. Musa’ya koştu, yalvarıp feryat etti. Hız. Musa (a.s) duâ etti. Allah kuvvetli bir rüzgâr ile çekirgeleri denize döktü.

Kavim bu defa, “Rüzgârla Musa’nın Rabbinin ne alâkası var ki?” dedi ve tekrar inkâra saptı. Ardından bit musallat oldu. Ekinleri ve meyveleri bitler ve kurtçuklar yerken, bitler elbiselerinin içine giriyor ve kanlarını emiyordu. Tekrar Hız. Musa’ya (a.s) koştular, yalvardılar. Hız. Musa (a.s) duâ etti, bittten kurtuldular.

Ama çok geçmedi. “Bunlar sihirden başka bir şey değil” dediler ve küfre döndüler. Bu defa kurbağa belâsı geldi. Evlerine ve elbiselerine saldırgan kurbağalar doluştu. Tekrar tövbe ettiler, kurbağadan kurtuldular. Fakat tövbeleri çok sürmedi. Yeniden inkâra kalktılar.

Bu defa kan belâsı yakalarından tuttu. İçtikleri ve kullandıkları sular kana döndü. Ağızlarından ve burunlarından kan geliyordu. (*İbn-i Kesir, 2/46*)

Kavim tekrar tövbe etti. Kandan kurtuldular. Fakat çok geçmedi, yine saptılar. Bu defa da karınca sürüleri belâ oldu.

KARINCALAR FİRAVUN’UN SARAYINDA

Yığınlar halinde karıncalar evlerine ve elbiselerine doluşmaya başladı. Karıncalar yiyecek namına ne varsa taşıyıp tükettiler. Yedikleri yemeklerin içine doldular. İnsanların elbiselerinin içinden bedenleri üzerine yürüdüler ve bedenlerini ısırıldılar, taciz ettiler.

Nihayet evlerinin üstüne tuğladan ve kireçten karıncanın yürüyemeyeceği kaygan sütunlar yaptılar ve yemeklerini bu sütunların üzerine koydular. Fakat bu da çare olmadı. Karıncalar bu sütunlara da tırmandı ve burada da yemek kaplarına doluştilar. Firavun kavmini canlarına bezdirdiler.

Bu esnada Hız. Musa (a.s) Allah’ın varlığını, vahdaniyetini ve her şeye hâkimiyetini her fırsatta anlatıyor ve onları bıkmadan imana davet ediyordu.

Nihayet karınca ordusu rüzgârla ve yağmurla zaten iyice gevşeyen ve dökülmeye yüz tutan Firavun’un saray duvarının taş, çamur ve sıva taneciklerini söküp taşıyarak Firavun’un gözü önünde, Firavun’un bağırmasına ve etrafına yağdırdığı emirlere aldırmadan Firavun’un sarayını yerle bir ettiler. (*Araf Suresi: 137; Tefsiri için: Hak Dini Kur’ân Dili, Araf Suresi tefsiri*)

Bediüzzaman bu olayı şöyle anlatıyor: “Vahdette, ferdiyette, bir karınca bir Firavunu, bir sinek bir Nemrud’u, bir mikrop bir cebbarı o intisap kuvvetiyle mağlûp edebildiği gibi, nohut tanesi küçüklüğünde bir çekirdek dahi, dağ gibi heybetli bir çam ağacını omuzunda taşıyabilir.”(*Lem’alar, s. 315; Şualar, s. 28*)

Hız.MUSA(A.S)IN KIZ KARDEŞİ

Bazı kaynaklarda Hız. Musa(a.s)’ın kız kardeşinin ismi **Meryem** olarak ifade edilmiştir. (*bk. Şevkanî, Fethu’l-Kadir, Kasas, 28/12. ayetin tefsiri*)

Buna göre, Hız. Musa(a.s)’nın kız kardeşinin adı da Hız. İsa’nın annesinin adı gibi **Meryem**’dir. Maverdî, Dahhak’tan yaptığı rivayete göre, Hız. Musa’nın kız kardeşinin adının **Kelseme** olduğunu söylemiştir. es-Süheylî ise **Gülsüm** demiştir. Bu da Zübeyr b. Bekkâr’ın rivayet ettiği bir hadise göredir. Buna göre Peygamber efendimiz (s.a.v) Hız. Hatice’ye şöyle demiştir: “**Yüce Allah’ın cennette bana seninle birlikte İmran kızı Meryem’i, Musa’nın kızkardeşi Gülsüm’ü ve Firavun’un hanımı Asiye’yi de eş vereceğini biliyor musun?**” Hız. Hatice, “Bunu Allah mı sana bildirdi” diye sorunca, Peygamberimiz: “**Evet**” diye buyurdu. Bunun üzerine Hatice, “Hayırlı, uğurlu ve bol nesilli olsun” diye dua etti. (*Kurtubi, Ahkâm, Kasas Suresi 28/12. ayetin tefsiri*)

Ayrıca zayıf da olsa başka bir hadis rivayetinde de Hz. Musa(a.s)'nın kız kardeşinin adı Gülsüm olarak geçmektedir: “Allah, İmran kızı Meryem’i, Firavun’un hanımı Âsiye’yi ve Musa’nın kızkardeşi Gülsüm’ü Cennette bana zevce olarak vermeyi hükmeyletti.” (Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-kebir*, 8/258; *Mecmau’z-Zevâid*, 9/218)Konuyla ilgili tefsir kaynaklarına bakılabilir. (ör. Ebu Hayyan, *el-Bahru’l-muhit*; Alusî, *Ruhu’l-maanî*, Kasas, 28/12. ayetin tefsiri)

BİBLİYOGRAFYA

M. F. Abdülbâkî, *el-Mu‘cem*, “fir‘avn” md.Buhârî, “Enbiyâ”, 32, “Eğ‘ime”, 25, “Menâkıbü’l-enşâr”, 52, “Tefsîrû’l-Şur‘ân”, 10/1, 20/2, “Libâs”, 24.Taberî, *Câmi‘u’l-beyân (Şâkir)*, II, 36-58.

a.mlf., *Târîh (Ebü’l-Fazl)*, I, 386-421.Mâtürîdî, *Te‘vîlâtü’l-Şur‘ân*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, vr. 331^a.Mes‘ûdî, *Mürûcû‘z-zeheb (Abdülhamîd)*, I, 48-49.Sa‘lebî, *‘Arâ‘isü’l-mecâlis*, s. 127-150.Fahreddin er-Râzî, *Mefââtıhu’l-ğayb*, XVII, 154-155.İbnü’l-Arabî, *el-Fütûhât*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Mektebetü’s-sekâfeti’d-dîniyye), I, 301-302; II, 410.Kurtubî, *el-Câmi‘*, VIII, 378.Abdürrezzâk el-Kâşânî, *Şerh ‘alâ Fuşûşî’l-hikem*, Kahire 1386/1966, s. 309.Devvânî, *Risâle fî imâni Fir‘avn (nşr. İbnü’l-Hatîb)*, Kahire 1383/1964.Ali el-Kârî, *Ferrü’l-‘avn min müdde‘î imâni Fir‘avn*, İstanbul 1294/1877, s. 120.Bâlî Efendi, *Şerhu’l-Fuşûş*, İstanbul 1309, s. 395, 416.Şa‘rânî, *el-Yevâkıf ve’l-cevâhir*, Kahire 1317, I, 13.Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 252.Kâtib Çelebi, *Mizânü’l-hak fî ihtiyârî’l-ehak (nşr. Orhan Şaik Gökyay)*, İstanbul 1980, s. 60-63.Osmanlı Müellifleri, I, 216.Elmalılı, Hak Dini, I, 344-349; III, 2252.A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur‘ân*, Baroda 1938, s. 225.Necati Kara, *Kur‘ân’a Göre Hz. Mûsa, Firavun ve Yahudiler*, İstanbul 1991, tür.yer.Ali Sayı, *Firavun, Hâmân ve Kârûn Karşısında Hz. Musa*, İstanbul 1992, tür.yer.Ahmet Avni Konuk, *Fusûsu’l-hikem Tercüme ve Şerhi (haz. Mustafa Tahralı – Selçuk Eraydın)*, İstanbul 1992, IV, 152-156.Harun Anay, *Celâleddin Devvânî: Hayatı, Eserleri, Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi (doktora tezi, 1994)*, İSAM Ktp., nr. 29969, s. 158-159.Celâl Ediz, “Üç Bin Yıllık Mucize”, *Gerçeğe Doğru* 2, İstanbul 1984, s. 1-4.Sargon Erdem, “Kazıklar Sahibi Firavun”, *Zafer*, sy. 114, *Adapazarı* 1986, s. 7.Mürüvvet Kurhan, “Eski İmparatorluk Devrinde Tanrı Rê”, *TTK Belleten*, LVII/218 (1993), s. 1-25.a.mlf., “Asırlar Boyu Tanrı Rê”, a.e., LVIII/221 (1994), s. 1-27.A. J. Wensinck – [G. Vajda], “Fir‘awn”, *EF* (Fr.), II, 938-939.B. Oded, “Exodus”, *EJd.*, VI, 1047.Al. R. Schulman – M. Aberbach – H. Z. Hirschberg, “Pharaoh”, a.e., XIII, 359-363.

KARUN

Elhamdulillâhi Rabbil âlemin Vessalâtü vesselâmü alâ Rasûlinâ Muhammedin ve alâ âlihî ve eshâbihi ecmeîn.

Aziz Kardeşlerim!

Dünyada saltanatına, servetine, mevkiine, kuvvetine güvenerek şımaranların dûcâr olduğu fecî sona diğer bir misâl de Karun'dur. Bir yönüyle; 'aşırı zenginliğin, ihtişamın, debdebeli, görkemli hayatın, varlıklı olmaktan kaynaklanan gurur ve şımarıklığın, azgınlığın, şükürsüzlüğün, isyanın, iftiranın, mürüvvetsizliğin, nankörlüğün, sadece dünya hayatını arzulamanın...' simgesidir.

Diğer bir yönüyle de; 'Dünya servetlerinin, ihtişamın hiçbir işe yaramayıp, üstelik usulünce değerlendirilmediğinde ancak yok olmaya, mahvolmaya sebep olduğunun ...' ibretlik bir numunesidir.

Karun'un ibretlik hayatı, Kur'an-ı Kerim'in Kasas ve Ankebut Sureler'nde, Kıyamet'e kadar gelecek olan bütün insanların bilgisine sunulmuştur.

Önce Karun'u tanıyalım, kimdir Karun?

Karun, Hz. Musa(a.s)'nın kavminden idi ve onun zamanında yaşamıştı. Hatta Hz. Musa(a.s)'nın en yakınlarından birisi, amcası veya amcasının oğlu olduğu söylenir. Kur'an'da Kârûn adıyla kıssası nakledilen bu kişi Tevrat'ta Korah diye anılmakta ve çöl hayatında Hz.Mûsâ(a.s)'nın otoritesine karşı başlatılan isyan hadisesinde başrolü oynamaktadır. Karun'un kısa şeceresi, Hz. Ya'kûb(a.s)un oğlu Levi'nin soyundandır. Karun bin Yasher (Yashûr ?) bin Kaahes'tir. Firavun nezdinde İsrailoğulları'nın temsilcisi olarak görev yaptığı rivayeti de vardır.

- İbn Kesir, Kasas suresi 76. ayetin tefsirinde:"Katâde İbn Diâme der ki: Bize Karun'un, Musa(a.s)'nın amcası oğlu olduğu, Tevrat'ı okurken sesinin güzelliğinde dolayı ona el-Münevvir (veya el-Münevver) adı verildiği rivayet edilirdi. Fakat Allah düşmanı Sâmirî'nin nifaka düştüğü gibi, o da münafık olmuş ve malının çokluğundan dolayı azgınlık onu helak etmiştir. Şehr İbn Havşeb der ki: Kavmine karşı büyüklendiğinden dolayı elbisesini bir karış uzun tutardı."

İbn Abbas(r.a), İbrahim Naheaî, Abdullah b. Haris b. Nevfel, Simak b. Harb, Katade, Malik b. Dinar, İbn Cureyc gibi âlimlerin duyumlarına göre, Karun Hz. Musa(a.s)'nın amcasının oğludur. (bk.İbn Kesir, Kasas, 76-77. ayetlerin tefsiri; ayrıca bk. Taberi, Kurtubî, İbn Aşur, ilgili yer)

- İbn İshak'a göre, Karun, Hz Musa'nın amcasıdır. (Taberi, Kurtubi, İbn Kesir, a.y)

Katade gibi bazı âlimlerin bildirdiğine göre, Karun önce iman etmişti. Güzel sesiyle Tevrat'ı okuduğu için ona "el-Münevvir" denildiğine ve Hz. Musa(a.s) ile birlikte Kızıldeniz'den geçtiğine, fakat daha sonra Samiri gibi münafık olduğuna dair bilgiler vardır. (bk. *Maverdî, ilgili ayetin tefsiri*)

- Razi'ye göre, Kur'an'ın açık ifadesinden anlaşılan şudur: Karun Hz. Musa(a.s)'nın kavmindendir. Bu (Hz. Musa(a.s)'nın kavminden olması), onun önce iman ettiğine delalet etmektedir. Bu ifadeden, Karun'un Hz. Musa(a.s)'nın akrabası olduğunu anlamak da mümkündür. İbn Abbas(r.a)'tan bir rivayete göre, onun Hz. Musa'nın teyzesinin oğlu olduğu da bildirilmiştir. (Razi, ilgili yetin tefsiri) Razi de diğer tefsirlerde yer alan bilgilere yer vermiş, ancak bu bilgileri -güçlü olmayan bir ifadeyle- "denilir ki" şeklinde "temriz" sigasıyla vermiştir.

- Ebu Umame el-Bahili'den yapılan rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.v): "Musa ile birlikte Tur-i Sina'da Allah'ın kelimasını işiten seçkin yetmiş kişiden biri idi." demiştir.

- Karun'un iman etmesine rağmen, Kızıldeniz'i geçtikten sonra, Musa(a.s) ve kardeşi Harun(a.s)'un yanında kendisine de bir paye verilmediğinden şikâyet etmiş ve bazı mucizeler görmesine rağmen onları sihir olarak yorumlamış ve kendisine tabi olan bazı kimselerle birlikte İsrail Oğullarından ayrılmıştır.

İbn Aşur da Eski Ahid Sayılar bölümün 16. bölümünde Karun'dan "KORAH" olarak söz edildiğini ve İsrailoğulları, İRİHA'yı fethedecekleri sırada onun yere battığını belirtir. (*İbn Aşur, ilgili yer*)

İlgili yerden anlaşıyor ki, Karun, Datan ve Aviram adındaki ileri gelen üç Yahudi, Hz. Musa(a.s)'ya başkaldırmış ve sonunda yer yarılmış onlar da 250 yandaşlarıyla birlikte yerin dibine geçmişlerdir. (bk. *Kitab'-ı Mukaddes, Çölde Sayım, 16/26-35*)

"Yoldan sapanlardan biri olan Karun da Mûsa(a.s)'nın kavminden olup onlara karşı böbürlenerek zulmetmişti." (Kasas Suresi,76)

"Allah'ın sana ihsan ettiği bu servetle ebedî âhiret yurdunu mâmur etmeye gayret göster." mealindeki ayetlerin ifadesinden, onun iman ettiğini, daha sonra yoldan saptığını ve müminlere zulmetmeye başladığını anlamak mümkündür. (Kasas Suresi,77)

Aslında zeki ve kabiliyetli olan Karun, Hz Musa(a.s)'ya, dolayısıyla Allah'a (c.c) iman ettikten sonra bir süre kendisini ilim ve ibadete verdi. Hz. Musa(a.s) ve Hz. Harun(a.s)'dan sonra dini en iyi bilenlerdendi. Tevrat'ı en iyi okuyanlardan birisi de o idi. Uzun yıllar, normal ve sıradan bir hayat yaşadı. Ancak sonra sonra zaafının nüksetmesini fırsat bilen nefis ve şeytanı devreye girdi ve dünya malına olan meyli arttı.

Kârun'un hâli, dünyâ üzerinde servetine ve gücüne güvenerek şımaran ve bir gün öleceğini hatırına getirmeyen gâfillerin âkıbetine bâriz bir misal olmuş, Bu haliyle, Karun artık gelmiş geçmiş bütün zenginler arasında "zenginliğin sembolü" olarak anılır hale gelmiş; bu yönüyle şairlere, darb-ı mesellere, hikâyelere, hitabelere... Konu olmuştur.

KÂRUN ÖNCELERİ SÂLİH BİR KULDU

Önceleri sâlih bir insan olan Kârun, Allah'ın bir imtihan olarak ihsân ettiği nîmetleri kendinden bilip şımarınca, dayanıp güvendiği hazineleriyle birlikte yerin dibine gömülerek helâk oldu.

ZENGİNLİĞİ ONU KİBRE SÜRÜKLEDİ

Kârun, Hz. Mûsâ -aleyhisselâm-'ın kendisine öğrettiği simyâ ilmi neticesinde son derece zengin olmuştu. Ancak gönlünü dünyevî ihtiras ve temâyüllerden gereği gibi koruyamadığı için, bütün güzel ve nezih hasletlerini kaybetti. Nâil olduğu zenginlik sebebiyle gurur ve kibre kapıldı. Kur'ânî ifâdeyle, azgınlardan oldu. Neticede onun hakkında verilen ilâhî hüküm şu oldu:

"Kârun, Mûsâ'nın kavminden idi. Fakat onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazîneler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah, şımaranları sevmez." (Kasas Suresi, 76)

ZAMANLA HZ.MÛSÂ'YA İSYAN EDEN KÂRÛN

Karun Hz. Musa(a.s.)'nin yakın akrabası, Firavun'un sarayına İsrailoğulları'nı temsil etmek üzere tayin edilecek kadar yetenekli, sosyal ve kendisine güvenilen birisiydi. Ayrıca dindarlığıyla temayüz etmiş, Hz. Harun(a.s) ve Hz. Musa(a.s.)'nin sırdaşları, dostları arasına girebilmiş bir şahsiyetti. O kadar ki, 'servet sahibi olmak' gibi dünyalık bir arzusu için bile bir Peygamber'den kendisi adına Allah'a (c.c) dua etmesini isteyebilmişti.

Bütün bunlara rağmen kendisine dua edilip de varlıklı olunca tam bir mürüvetsizlik ve nankörlük örneği olarak ilk önce Allah'a ve Hz. Musa(a.s.)'ya sırtını döndü. Ve o güne kadar saklamayı başardığı ve fakat aslında bilinçaltında beslemekte olduğu Hz Musa(a.s.)'ya karşı olan hasetliğinin belirtilerini göstermeye koyuldu. Servetiyle paralel olarak kıskançlık ve hasetliği hızla arttı. Artık Hz Musa(a.s.)'nın 'gerçeklerin ifadesi olan' konuşmalarından rahatsızlık duymaya başladı ve ondan uzaklaştıkça uzaklaştı. Dahası; Hz. Musa(a.s.)'nın, malının zekâtını istemesi üzerine, zekâtını vermediği gibi, o servet kendi bilgi ve gayretiyle kazandığını ileri sürdü.

Karun büyük servet ve hazinelere sahip olmu, anlatıldığına göre, hazinelerinin anahtarlarını kırk katır taşırdı. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Kârûn, Mûsâ'nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazîneler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: «-Şımarma! Bil ki Allah, şımarıkları sevmez!»" (Kasas Suresi, 76)**

Kalbi dünyâ meyli ile dolan Kârûn, artık Mûsâ -aleyhisselâm-'ın nasîhatlerinden sıkıldı; tavsiyelerine tahammül edemez oldu. Hârûn -aleyhisselâm-'a ve O'nun soyundan gelen Levililer'e kurban kesme vazîfesi (hibirlik) verilince de, kalbine yerleşmiş bulunan kötü hasletler, iyice gün yüzüne çıktı. Öfkeye kapıldı; dayanamadı ve Mûsâ -aleyhisselâm-'a gelerek: **"-Ey Mûsâ! Kardeşin Hârûn'a hibirlik (kurban kesme vazîfesi) verdin. Benim ise böyle bir şeyim yok! Hâlbuki ben, Tevrât'ı gâyet iyi okumaktayım. Bunun için ben, Hârûn'dan daha üstünüm! Bu haksızlığa nasıl dayanırım?"** dedi.

Mûsâ -aleyhisselâm- ise cevâben: **"-Hârûn'a bu vazîfe ve makâmı ben değil, Cenâb-ı Hak verdi!"** buyurdu.

Fakat Kârûn diretti: **"-Bana bir alâmet göstermedikçe, bunu tasdik etmem!"** dedi.

Mûsâ -aleyhisselâm-, Benî İsrâîl'in reislerini topladı ve: **"-Bastonlarınızı getirin! Hepsini belli bir yere koyahm. Kimin bastonu yeşillenirse, hibirliğe o lâyıktır!"** dedi.

Bastonlar getirildi; ibâdet ettikleri mâbede bırakıldı. İçlerinden yalnız Hârûn -aleyhisselâm-'ın asâsı yeşillenip yapraklandı.

Bu açık mucize netîcesinde Mûsâ -aleyhisselâm-, Kârûn'a döndü: **"-Ey Kârûn! Bunu ben mi yaptım?"** dedi.

Kârûn şaşkındı. İşin hakîkatini anladığı hâlde nefesine tâbî oldu: **"-Bu, sihirbazlıktan başka birşey değildir!"** dedi. Sonra kızgın bir şekilde oradan ayrıldı.

Cenab-ı Hak; Benî İsrâîl kavminin, elbiselerine mâvi şerit takmasını emretmişti. Kârûn, buna da isyân edip: **"-Bu, ancak efendileri kölelerinden ayırmak içindir!"** dedi ve takmadı.

Artık Kârûn'un, Mûsâ -aleyhisselâm-'a hıncı iyice artmıştı. Nefsindeki hased ateşi, içini yakıp eritmekteydi. Etrafindakileri kendisine çekmek için ziyâfetler vermiş ve kendisinin üstünlüğünü belirtici sohbetler yapmaya ,halkı Hz.Musa(a.s)dan uzaklaştırmaya çalışmıştı.

MALININ ZEKÂTINI VERMEDİ

Allah (C.C.) Karun'a zekât vermesini emretti; o da Hz. Musa'ya gelerek her bin dinar için bir dinar, her bin dirhem için bir dirhem ve her bin şey için bir şey vermeyi kabul etti. Fakat evine döndüğünde bunu çok buldu ve İsrailoğulları'ndan kendilerine güvenip İtimat ettiği kişilerden bir grup kimseyi toplayıp: **"Siz, Musa ne emrettiyse O'nun sözünü tutup yerine getirdiniz; şimdi ise o, sizin mal ve servetinizi elinizden almak istiyor."** dedi. Onlar Karun'a: **"Sen bizim büyüğümüz ve efendimizsin; istediğini emret, yapmağa hazırız."** dediler.

Kârûn: **"-Şimdi de malıma mı göz diktin? Bu serveti ben kazandım!"** dedi.

Kârûn'a hitâben şöyle buyruldu: " ... *Sakin şımarma, Allah (gururlanıp) şımaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği (maldan harcayıp) ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara (sadaka vererek) ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk yapmayı isteme; çünkü Allah bozgunculuk yapanları sevmez.*" (Kasas suresi, ayet 76, 77) diyerek nasihatte bulundu.

"Kârûn ise:«-O (servet), bana ancak kendimdeki bilgi sâyesinde verildi.» dedi. (Kasas suresi, ayet 78)

Bilmiyor muydu ki, Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok taraftarı olan kimseleri helâk etmişti! Günahkârlardan günahları sorulmaz (Allah onların hepsini bilir).

Bir rivayete göre Karun bu sözlerle: *"Eğer Allah benden memnun olmamış olsaydı ve benim değerli olduğumu bilmeseydi, bu mal ve serveti bana vermezdi."* demek istemişti. Fakat Karun kendisine yapılan bu öğütlere rağmen azgınlık ve serkeşliğinden vazgeçmedi, aksine azgınlığına devam ederek: *"Süsü, (debdebesi) içinde kavminin karşısına Çıktı. ,"* (Kasas suresi, ayet 79).

KARUNA ÖZENENLER

Fakat o, mal ve servetinin çokluğu sebebiyle kavmine karşı azgınllaşıp haddi aştı. Kavmi ise ona öğütte bulunup, onu taşkınlığından vazgeçirmeğe çalıştı ve Allah'ın Kitabı Kur'an'da anlatıldığı üzere ona: **Derken, Kârûn, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünyâ hayâtını arzulayanlar:«-Keşke Kârûn'a verilenin bir benzeri bize de verilseydi; doğrusu o çok şanslı!»** dediler.

Tefsircilerin çoğunun anlattığına göre Karun, giysilerden, bineklerden, hizmetçilerden ve yakın çevresinden oluşan büyük bir ihtişam ve debdebe içinde kavminin karşısına çıkmıştı. Dünyanın süsüne değer veren kimseler, Karun'u böyle görünce, kendilerinin de Karun gibi (servet sahibi) olmalarını temenni ettiler, onun üzerinde bulunduğu haline ve ona ait olacak şeylere gıpta ettiler. (Dünyaya tamah etmeyen) doğru görüş sahibi akıllı ve zahid âlim kimseler, onların bu sözlerini işitince onlara şöyle dediler: **‘Yazıklar olsun size! İnanan ve iyi iş yapan kimse nazarında Allah'ın vereceği ücret daha hayırlıdır.’** (Kasas Suresi,80).

Karun, sırtında sarı renkli parlak bir elbise, altın kakmalı erguvani renkte bir eğerle eğerlenmiş beyaz bir at sırtında, aynı şekilde süslenen atlara binmiş üç yüz cariye ve dört bin adamıyla birlikte kavminin karşısına çıkmıştı. Ayrıca o, yaptırdığı sarayının duvarlarını altınla kaplatmış, sarayı için bir de altından kapı yaptırmıştı. Hatta gaflet ve cehalet içerisinde bulunanlar onun gibi servete sahip olmak temennisinde bulunmuşlardı.

ALLAH'IN MÜKÂFATI DAHA ÜSTÜNDÜR

İsrailoğulları içindeki müminler ise Karun'a hiçbir şekilde özenmedikleri gibi, gerçekte onun acınacak bir cehalet içinde olduğunu anlamış ve ona şöyle öğüt vermişlerdir:...*Hani kavmi ona (Karun'a) demişti ki: "Şımararak sevinme, çünkü Allah, şımararak sevince kapılanları sevmez."*

"Allah'ın sana verdiğiyle ahiret yurdunu ara, dünyadan da kendi payını (nasibini) unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsanda bulun ve yeryüzünde bozgunculuk arama. Çünkü Allah, bozgunculuk yapanları sevmez." (Kasas Suresi, 76-77)

Aynı mümin kişiler, Karun'a özenen Yahudilere de öğüt vermiş ve onları mümin şerefiyle düşünmeleri ve hareket etmeleri, dünyanın geçici süsüne değil Allah'ın rızasına talip olmaları için uyarmışlardır:.

Yüce Allah devamla şöyle buyurdu: **“Sonunda, onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık, Allah’a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini de kurtaramadı.”** (Kasas Suresi, 81).(*İbn Kesir – Peygamberler Tarihi*)

“Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler: «Demek ki Allah, rızkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az! Şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi.(Allah Allah! Şu hâle bir bakın!) Demek ki, inkârcılar iflâh olmazmış!...» demeye başladılar.” (Kasas Suresi, 77- 82)

MAL VE MÜLK SEVDALILARININ HAZİN SONU

İşte bu durum, dünyaya meyledip ahireti unutan mal ve mülk sevdalılarının hazin akıbetini gösteren ne müthiş bir sahnedir! Zîrâ ilâhî zenginlik ve nimetlerden ebediyen mahrum olan Karun, şimdi bir ahiret dilencisidir. Çünkü ahiret yurdu, ömür boyu ihlâs ve samimiyet ile kulluk üzere yaşayan takva sâhiplerine âkittir. Âyet-i kerîmede buyrulur:

“İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve fesâdı arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) âkıbet, takvâ sâhiplerininindir.” (Kasas Suresi, 83)

MALININ ZEKÂTINI VERMEYEN SALEBE’NİN AKİBETİ

Peygamber Efendimiz(s.a.v)in hayatında Medine-i Münevverede, Salebe isminde fakir bir Müslüman vardı. Yine önceleri “mescid kuşu” diye anılan, fakat kendisine takdir edilen az nîmete kanaat etmeyip hırsla fazlasını isteyen, servete kavuştuğunda ise isyâna sürüklenen Sâlebe de kahr-ı ilâhîye dûçar oldu...

Medîne Müslümanlarından olan Sâlebe’nin, mala-mülke karşı aşırı derecede hırsı vardı. Zengin olmak istiyordu. Bunun için Rasûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-’den duâ istedi. Onun bu talebine Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem- şöyle cevap verdi:

“Şükrünü edâ edebileceğin az mal, şükrünü edâ edemeyeceğin çok maldan hayırlıdır...”

Bu ifâde üzerine isteğinden vazgeçen Sâlebe, bir müddet sonra hırsının yeniden depreşmesi ile tekrar Rasûlullâh -sallallâhu aleyhi ve sellem-’e gelip:

“Yâ Rasûlallâh! Duâ et de zengin olayım!” dedi. Bu sefer de Hazret-i Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

“Ben senin için kâfi bir örnek değil miyim? Allâh’a yemîn ederim ki, isteseydim şu dağlar altın ve gümüş olarak arkamdan akıp geleceklerdi; fakat ben müstağnî kaldım.”

Sâlebe, yine isteğinden vazgeçti. Fakat içindeki ihtiras fırtınası dinmiyordu. Kendi kendine: “Zengin olursam, fakir fukarâya yardım eder, daha çok ecre nâil olurum!” şeklinde bir düşünceye kapılarak ve nefsinin şiddetli talebine yenilmiş olarak üçüncü kez Hazret-i Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem-’in yanına gitti ve:

“Seni hak peygamber olarak gönderene yemîn ederim ki, eğer zengin olursam, fakir fukarâyı koruyacak, her hak sâhibine hakkını vereceğim!..” dedi.

Bu bitmek bilmeyen ısrarlı talep karşısında Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

“Yâ Rabbî! Sâlebe’ye istediği dünyalığı ver!” diye duâ etti. Çok geçmeden bu duâ vesîlesiyle Allâh Teâlâ, Sâlebe’ye büyük bir zenginlik ihsân etti. Sürüleri dağları ovaları doldurdu. Lâkin o zamana kadar “mescid kuşu” ifâdesi ile anılan Sâlebe, mal ve mülkü ile meşgûliyet dalması sebebiyle yavaş yavaş cemaati aksatmaya başladı. Gün geldi sadece Cuma namazlarına gelir oldu. Ancak bir müddet sonra Cuma namazlarını da unuttu.

“SALEBE’YE YAZIK OLDU”

Bir gün onun durumunu sorup öğrenen Allâh Rasûlü -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

“Sâlebe’ye yazık oldu!..” buyurdular.

Sâlebe’nin gaflet ve cehâleti, bu yaptıklarıyla da kalmadı. Kendisine zekât toplamak için gelen memurlara:

“Bu sizin yaptığınız düpedüz haraç toplamaktır!” deyip, daha evvel yapacağını vaadettiği infaklar şöyle dursun, fakir fukarânın âyetle sâbit olan asgarî hakkını dahî vermekten kaçınacak kadar ileri gitti. Netîcede münâfıklardan oldu.

Münâfıkların bu tavırları, âyet-i kerîmede şöyle ifâde edilir: **“Onlardan kimi de: «Eğer Allâh, lutuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz sâlihlerden olacağız!» diye Allâh’a söz vermişlerdi.”**

“Fakat Allah, onlara lutfundan (zenginlik) verince, cimrilik edip (Allâh’ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler.” (Tevbe Suresi, 75-76)

Kendi ahmaklığı yüzünden Peygamber(s.a.v)Efendimizin îkâzını dinlemeyerek, sefil ve perişân bir şekilde hazîn bir âkıbeta dûcâr olan Sâlebe, dünyanın geçici servetine aldanarak ebediyet fukarâsı olmuştu. Büyükbir pişmanlık içinde ölürken kulaklarında âdetâ Peygamber(s.a.v)Efendimizin şu sözleri çınliyordu:

“–Şükrünü edâ edebileceğin az mal, şükrünü edâ edemeyeceğin çok maldan daha hayırlıdır...”(*Taberî, Câmiu'l-Beyân, XIV, 370-372*)

Ancak bu îkâza kulak vermemiş olan Sâlebe, fânî servetinin kendisini perişân eden girdapları içinde sonsuz bir elem ve ızdırâba dûcâr olarak can verdi. Düştüğü felâketi saâdet zannederek, kısacık bir dünya hayatına mukâbil, ebedî birsaâdeti ahmakça mahvetti.

ŞEYTAN'NIN KÂRÛN'A OYUNU

Tevrât'ı, Mûsâ -aleyhisselâm-'dan sonra en güzel o okurdu. Çok fakirdi. Hz. Mûsâ(a.s)'nın duâsı berekâtıyla kendisine simyâ, yâni kıymetli maddelerden altın yapma ilmi verildi.

Kârûn, Mûsâ -aleyhisselâm-'a îmân etmeden evvel, Benî İsrâîl'in Firavun'un yanındaki temsilcisi idi. İdâresi altında bulunanlara eziyet ederdi. Îmân ettikten sonra, kendisini ilim, hikmet ve ibâdete verdi.

Ancak mel'ûn şeytan, insan kılığında yanına geldi ve onunla arkadaş oldu. Sonra fırsatını bulduğu birgün, dostâne bir tavırla:

“–Ey Kârûn! Başkalarından gelenlerle geçineceğimize, gidip haftada bir gün çalışalım; altı gün de ibâdet edelim!” dedi.

Bu fikir, Kârûn'a uygun geldi. Şehre indiler ve bir gün çalıştılar. Bu bir günlük çalışmaları mukâbilindeki ücretle de altı gün geçinip ibâdet ettiler. İlk tâvizini koparmış olan şeytan bu sefer: **“–Ey Kârûn! Bak; kimseye muhtaç olmadık! Gel; bundan sonra haftanın yarısında para kazanalım, yarısında ibâdet edelim! Hem kazandığımız paranın fazlasını Allâh yolunda fakirlere infâk etme imkânımız da olur!”** dedi.

Artık tâviz yoluna girmiş bulunan Kârûn'a, bu teklîf daha da câzip göründü ve bunu da kabûl etti.

Şeytan, hilesini gerçekleştirmeye muvaffak olmuştu. Çalışma müddetini iyice artırdı: **“–Daha fazla çalışıp daha çok para kazanalım! Bu parayla hem ibâdet eder, hem de daha fazla fakiri sevindiririz!”** dedi.

Ve yavaş yavaş Kârûn'un kalbine dünyâ meyli ve muhabbeti girdi. Hz. Mûsâ -aleyhisselâm-'ın duâsıyla kendisine verilen simyâ ilmi ile de çok zengin oldu. Kalbi, dünyevî ihtiraslarla doldu. Bu arada bütün güzel ve nezih hasletlerini de kaybetti. Gurur ve kibre kapıldı. Oysa zenginliği, Hz. Mûsâ(a.s)'nın öğretmiş olduğu ilim sâyesinde idi.

Karun'un sapmasının temel nedeni ise, "kendisinde bir bilgi bulunduğuna" inanması, yani kendisinin diğer insanlardan üstün olduğunu düşünerek kibirlenmesidir: Dedi ki: "Bu, bende olan bir bilgi dolayısıyla bana verilmiştir." Bilmez mi ki gerçekten Allah, kendisinden önceki nesillerden kuvvet bakımından kendisinden daha güçlü ve insan sayısı bakımından daha çok olan kimseleri yıkıma uğratmıştır. Suçlu-günahkârlardan kendi günahları sorulmaz.” (*Kasas Suresi, 78*)

Ancak Karun'un büyülenmesi kendisine yarar değil zarar getirmiştir. Allah'a başkaldırıp nankörlük ettiği, sahip olduklarını kendinden bilerek büyük bir kibir içinde azgınlık yaptığı için kendi kendini azaba sürüklemiş, Allah'ın karşısında yapayalnız ve aciz bir kul olduğunu anlamıştır. Çünkü Karun'un kibirlenmesine ve cahillerin de ona özenmesine neden olan malı ve mülkü, Allah helak etmiştir:

Sonunda onu da, konağını da yerin dibine geçirdik. Böylece Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Ve o, kendi kendine yardım edebileceklerden de değildi. (Kasas Suresi, 81)

Bu helakla birlikte artık Karun, çevresindekiler ve aynı zamanda kendinden sonra gelenler için bir ibret ve düşünme konusu haline geldi. Bir gün önce ona özenenler, hırsla istedikleri şeyin aslında geçici ve değersiz olduğunun farkına vardılar. Büyüklemlerin sonunda kurtuluşa eremeyeceklerini gördüler ve Allah'a mutlaka hesap vereceklerini anladılar:

Dün, onun yerinde olmayı dileyenler, sabahladıklarında: "Vay, demek ki Allah, kullarından dilediğinin rızkını genişletip-yaymakta ve kısıp-daraltmaktadır. Eğer Allah, bize lütfetmiş olmasaydı, bizi de şüphesiz batırırdı. Vay, demek gerçekten inkâr edenler felah bulamaz" demeye başladılar. (Kasas Suresi, 82)

Böylelikle Karun da Firavun ve Haman gibi helaka uğrayanlardan oldu: Karun'u, Firavun'u ve Haman'ı da (yıkıma uğrattık). Ant olsun, Musa onlara apaçık delillerle gelmişti, ancak yeryüzünde büyüklendiler. Oysa onlar (azaptan kurtulup) geçecek değillerdi. (Ankebut Suresi, 39)

Karun kıssası, bizlere mal ve mülk dolayısıyla kibirlenen veya kendisini diğer insanlardan daha bilgili veya akıllı görerek büyüklenen insanların Allah katında kesinlikle sevilmediklerini göstermektedir. Karun dışında Allah bize geçmiş kavimleri de örnek vermektedir. Daha önce de bir çok medeniyet geçmiş ve bunlar çok büyük güçlere ve maddi saltanata ulaşmışlardır. Fakat şu anda hiçbir yeryüzünde yoktur. Allah, dünyaya hakim olduklarını düşünen o kişilerin de canını almış, ihtişam dolu sarayları ise ancak harabe şeklinde günümüze kadar kalmıştır:

(Halkı) Zulmediyorken yıkıma uğrattığımız nice ülkeler vardır ki, şimdi onların altları üstlerine gelmiş ııssız durmakta, kullanılamaz durumdaki kuyuları (terk edilmiş bulunmakta), yüksek sarayları (çın çın ötmektedir). (Hac Suresi, 45)

Yine Karun kıssasında öğretilen bir diğer husus, dünyanın geçici süsüne ve bu süse sahip olan insanlara imrenmemektir. Asıl imrenilecek insanlar, Allah yolunda sıkıntılara göğüs geren, mallarını ve canlarını O'nun yolunda kullanıp harcayan, malla değil iman, akıl ve takva yönünden zengin olan insanlardır. Dünyada çok büyük rahatlık ve ihtişam içinde gibi gözüken kibirli kişiler ise, gerçekte manevi azaplar içinde yaşayan ve her gün cehenneme doğru sürüklenen kimselerdir. Allah bu durumu şöyle bildirir:

Şu halde onların malları ve çocukları seni imrendirmesin; Allah bunlarla ancak onları dünya hayatında azablandırmak ve canlarının inkâr içindeyken zorlukla çıkmasını ister. (Tevbe Suresi, 55)

Mal, yalnızca ihtişam ve zevk için istenmez. Unutulmamalıdır ki, Allah insanları mallarıyla da imtihan etmektedir. Bu mallar Allah'ın rızası için kullanıldığı ölçüde insana fayda getirir. Karun'a o kadar malın kontrolü verilmesine rağmen bunlar ona hiçbir yarar sağlamamıştır. Karun'un konumu aslında tüm nesiller için bir ibret vesilesi olmalıdır.

KARUN'UN HELAKİ

Hız. Musa(a.s) devrinde Firavun'un ve askerlerinin dışında helak edildiği bize bildirilen bir başka kişi ise Karun' ve onu takip eden, onu terk etmeyenlerdir.

Kur'an'a baktığımızda, Karun'un hem Hız. Musa(a.s)'nın kavminden (yani İsrail soyundan) olduğunu hem de Mısır'da büyük bir mülke sahip olduğunu görürüz.

Firavun'la birlikte olan Karun'un aynı zamanda çok büyük bir hazinenin sorumlusu olması da dikkat çekicidir. Karun'un, Firavun yanında edindiği konum ve zenginlik, onu kendi kavmine karşı azgın ve küstah yapmıştır. Hız. Musa(a.s)'yı inkâr ettiği gibi, İsrailoğulları'na gösteriş yaparak onları dünya hayatına özendirmeye çalışmıştır.

ÇİRKİN İFTİRA

Karun, Hız. Musa(a.s)'ya düşmanlıkta çok ileri gitmiş, Firavun' un akıl hocası konumundaydı. Ona, övünme, Allah seni de malını da bir gün yok edebilir dense de oralı olmazdı. Bu mal ve güç benim kendi imkânlarımla kazandıklarımıdır derdi. Hem imansızdı ve hem de kurnazdı. İnsanların çoğu onun yerinde olmak isterlerdi. Öyle ya, hem firavunun sırdaşı ve hem de dokunulmaz bir güç sahibi olmak kolay mı?

Ama bütün bunların hiçbirisi Karun'a yetmedi. Bir gün Firavun'a dedi ki, Musa'yı etkisiz hale getirmenin yolunu biliyorum. Firavun büyük bir heyecanla "Bana bu yolu göster" deyince, Karun, Firavun'a çirkin bir plan sundu. Şöyle dedi: *"Mısır'ın yoldan çıkarılmış hayat kadınlarının patronu olan bir kadın var. Bu kadın, son derece kurnaz, dilli, paragöz ve meşhur bir kadındır. Para için yapmayacağı hiçbir şey yoktur. Ben bu kadınla konuşup onu ikna edeceğim ve Musa(a.s) ile zina yaptığını söyleteceğim. Sen de Musa(a.s)'yı büyük bayram günü halkın huzuruna*

davet et. Kadını çıkarırız, kadın da Musa(a.s) ile zina ettiği iftirasını atar, böylece Hz. Musa(a.s)'yı halkın gözünde itibarsız yaparız. Senin ilahlığının önündeki en büyük engel olan Musa(a.s) böylece etkisiz hale gelmiş olur.” Bu kurnazca fikir, ilahlık iddiasındaki zavallı Firavun’un hoşuna gider.

Karun, Mısır’daki bu bilinen kadınla konuşur. Ona der ki, bayram günü halkın huzurunda Musa(a.s) ile zina ettiğini söylersen seni ağırlığınca altın ile mükâfatlandırırım. Kadın der ki, **“İstersen bütün Mısır’la zina ettiğimi söyleyeyim. Bu benim mesleğim neticede. Kimden korkarım ki...”**

Nihayet o gün gelir. Her şey kurgulanmıştır. Kadın perdenin gerisindedir. Halk platformun önünde Hz. Musa(a.s)’yı beklemektedir. Hz. Musa(a.s) ise, Firavun’un daveti üzerine -konunun ne olduğunu bilmeden- gelir. Firavun büyük bir vakar ve ihtişamla gelen Hz. Musa(a.s)’ya şöyle sorar: **“Musa! Senin dininde zina haram mı?” Hz. Musa tereddütsüz “Evet haramdır” der. “Peki” der Firavun; “zina işleyen Musa olsa da bu böyle midir?” Hz. Musa “Evet, İmran’ın oğlu Musa da olsa bu böyledir”** cevabını verir.

Bu cevabı bekleyen Firavun perde gerisindeki kadına seslenir: **“Çık ve Musa ile zina ettiğini ilan et!”** Bir anda koca meydanda büyük bir çalkantı oluşur. Öyle ya, sıradan herhangi bir insanın dahi altından kalkamayacağı bir fiil ve isnadı, bir peygamber nasıl karşılayabilir. Hz. Musa(a.s)’nın o anki hali, elbette her türlü tahminin üzerinde bir durum arz eder.

Bunun üzerine Karun **“İsrail oğulları senin falanca kadınla birlikte olduğunu söylüyorlar.”** dedi. Hz. Musa **“Çağırın o kadını, eğer öyle bir şey derse o zaman dediği doğrudur.”** dedi.

Firavun, Karun, Haman ve etrafındaki peygamber düşmanları büyük bir iştahla kadının cevabına odaklanırlar. Halk büyük bir şaşkınlık içinde olayı anlamaya çalışmaktadır. Herhalde orada kendinden emin olan tek kişi Hz. Musa(a.s) idi. Denir ki Hz. Musa(a.s) dönüp kadına bakmaz bile. Kadını çağırdılar geldi. Hz. Musa (a.s)elindeki bastonunu yukarıya doğru kaldırır ve kadına sorar: **“Bunların iddia ettikleri gibi gerçekten ben seninle birlikte oldum mu? “Allah’ın adına sana soruyorum ey kadın. Seninle zina ettim mi?”** Kadın **“Hayır, yalan söylüyorlar. Sana bu iftirayı atmam için bana para verdiler “Allah’ın adına diyorum ki ey Musa, sen elbette benimle zina etmedin. Ve sen ey Musa, gökten inen yağmur suyundan bile daha temizsin. Deyince, Hz. Musa(a.s) hemen oracıkta secdeye kapandı...**

Kalabalıktan sesler yükselir. Hz. Musa(a.s)’nın zina ile suçlanmasına şahit olsun diye davet edilmiş halk, bir ağızdan bağırlarlar. **“Musa’nın Rabbine iman ettik.”** Firavun ve Karun’un hazırladıkları tuzak Hz. Musa(a.s)’ya yaramıştır. **Rabbim, peygamberini tevhid düşmanlarının insafına terk etmemiştir.**

Karun'un helaki nasıl oldu?

Denir ki bu olaydan son derece rahatsız olan Hz. Musa(a.s), Yüce Allah’tan Karun’un yere batırılarak yok olmasını ve peygamberin iffetine sataşmanın bedelini ödemesini ister. Karun hem iftiranın ve hem de büyüklemenin cezasını çekecektir. Cenab-ı Hak ona vahiy ederek **“Bu gün yeri senin emrine verdim, istediğini ona emredebilirsiniz.”** diye buyurdu. Bunun üzerine Hz. Musa(a.s) yere emreder ve der ki, **“Karun’u ve onun hazineleriyle beraber bütün avanesini yere batır.”** Yer, Karun’u ve etrafındakileri bir mucize olarak yere almaya başlar. Karun battıkça Hz. Musa(a.s)’ya yalvarmaya başlar. Hz. Musa(a.s) ise, yere **“Onu içine al”** der.

Karun debelendikçe batmaya devam eder. Sonra boğazına kadar batınca yeniden bağırlar. “Musa beni affet.” Ama Hz. Musa(a.s) sınırı aşmış olan bu fitne ve kibir kumkumasına acımaz ve toprağa **“Onu yut”** der. Toprak Karun’u içine alır.

Ancak celalli olmakla meşhur olan Musa peygamber, onları tamamen yutması için yere emrini sürdürdü. Ve nihayet yerin dibini boyladılar. Bunun üzerine Allah Musa(a.s)’ya vahiyle şunu bildirdi: **“Benim kullarım sana bu kadar yalvardıkları halde sen onlara acımadın. Eğer onlar bana yalvarsalardı onlara yakın ve çağrılarına cevap verdiğimi görecektlerdi.”** (Taberî, ilgili ayetin tefsiri).

Denir ki Yüce Allah meleğini Hz. Musa(a.s)’ya gönderir ve sorar: “*Musa, Karun o kadar yalvarmasına rağmen niye onu affetmedin? Yere dur deseydin, yer onu yutmayacaktı.*”

Hz. Musa(a.s) der ki; “***Rabbim onun bana yaptığını, kavmime büyüklendiğini biliyor. Ben onun için onu affetmedim.***”

- Hz. Musa(a.s)’ya atılan bu çamur sadece onun şahsını değil, elçisi olduğu vahyi de lekedâr edecekti. Bu sebeple Hz. Musa(a.s), böyle büyük bir hıyanet ve cinayeti affedemezdi.

- Allah’ın affetmesine gelince; belki daha işin başında yalvarmışlar ki, daha ümitlerini kesmemişlerdi. Metinde “***mucip/icabet eden olduğumu görürlerdi***” şeklinde ifade edilmiş ki bu, affetme anlamına gelmeye bilir. Çünkü icabet etmek mutlaka dediklerini yapmak anlamına gelmez. Buna göre, Hz. Musa(a.s)’nın onların seslerini duymazlıktan gelmesine karşılık, Allah onların bu çağrılarını duymazlıktan gelmeyip “ne istiyorsunuz? Diye cevap verecekti. Ama bu kadarcık bir icabet, onları affetme anlamına gelmeyebilir.

- Aynı rivayete yer veren Razî, bunu şöyle izah etmiştir: Allah’ın “***Eğer onlar bana yalvarsalardı***” anlamına gelen sözlerinden anlaşılması gereken şeye, “***onların daha önce yaptıkları iftiralarından vazgeçip tevbe ederek yalvarsalardı***” şeklinde olmalıdır. Çünkü Hz. Musa(a.s)’nın onlara verdiği bu ceza Allah’ın izni dışında olamaz. (Razî, ilgili ayetin tefsiri). Şunu da belirtelim ki, Razî “*eğer bu rivayet sahih ise*” kaydını koyarak bunun zayıf olduğuna işaret etmiştir. (a.g.y).

Elbette son derece ibretli ve düşündürücü bir hikâyedir bu. Kuran-ı Kerim, Karun’un batırılmasını Kasas Suresi 75-83. ayetlerinde anlatır. Bu ayrıntı ise peygamberleri anlatan tarih kitaplarında nakledilir.

Kendisine az bir dünyalık takdir edilen mü’min, belki fazlasına sahip olsaydı, mağrur olup azgınlıklara sürüklenebileceğini düşünerek hamd etmelidir. Daha azına sahip olsaydı, belki isyana düşeceğini düşünerek şükretmelidir. Kahrın da lûtfun da birer imtihan olduğunu idrâk edip gönül huzurunu korumalıdır.

Kârûn’u, dünyâyâ meyli ve başkasına hased etmesi helâk etti. Nitekim âyet-i kerîmede hased edenlerin şerrinden Allâh’a sığınmamız gerektiği, bir duâ hâlinde şöyle bildirilmektedir:

“De ki: «Ben, yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çıktığı zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyen büyücülerin şerrinden ve hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden, ağaran sabahın Rabbine sığınırım!»” (Felak Suresi, 1-5)

Zîrâ hased edenlerin âkıbeti, hüsrandan başka bir şey değildir. Nitekim halk, Kârûn ve avanesinin helâkini görünce ona ettikleri gıptaya pişman oldular:

“Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler:«–Demek ki Allâh, rızkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az! Şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki, inkârcılar iflâh olmazmış!» demeye başladılar.

İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve fesadı arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) akıbet, takva sâhiplerininindir.” (Kasas Suresi, 82-83)

Kârûn kıssasında ümmete ibret olarak, kibirlinin, hased ehlinin ve ahireti unutup dünyaya dalanların fecî âkıbeti sergilenmektedir.

Kur’an’da, Karun ve adamlarının başına gelenler anlatıldıktan sonra bir de şu değerlendirme yapılır: **‘İşte (ebedi ve gerçek olan) Ahiret yurduna gelince, Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) akıbet, Allah’a karşı sorumluluk bilinci taşıyanlarındır. Kim (Ahiret’e) bir iyilik getirirse (orada, Allah’ın lutf ve keremiyle) ona bundan daha fazlasıyla karşılık vardır. Kim bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kadar ceza görürler’.** (Kasas Suresi,83-84)

TARİH BOYUNCA HEP AZGIN ZALİM KÂFİRLER HELAK OLMUŞTUR

Cenab-ı Hak Kur’an’da, haddi aşp büyük günahlar işlemeleri sebebiyle, Karun’un haricinde **‘Firavun’u ve Haman’ı** da helak ettik. **Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgârlar**, her şeyi silip süpüren kasırgalar **gönderdik**, **kimini korkunç bir ses, bir yer sarsıntısı, yakaladı**, (Karun ve avanesi gibi) **kimilerini yerin dibine geçirdik**, (Firavun

gibi) **kimini de suda boğduk.** (Bu büyük cezalara uğramakla) **Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar** yapıp ettikleri ağır günahlardan dolayı, bu cezaları hak etmekle **kendilerine zulmediyorlardı.**’ buyuruyor. (Ankebut Suresi,39-40)

Rabbimiz, aynı surede, bu cezalandırmaların arkasından şu enteresan değerlendirmeyi yapmaktadır: ‘**Allah’tan başka varlıkları ve dostları sığınak edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Örümcek** hayvanı, herhangi bir yerde **bir ağ örüp yuva edinir; hâlbuki** -hemen, kolayca bozulup dağılmaya müsait olması hasebiyle- **barınakların en çürüğü şüphesiz örümcek ağıdır.** (İşte, Firavun’un, Haman’ın, Karun’un ve onlara benzeyen diğerlerinin kurdukları düzenler de o kadar zayıftır. Onlar ve onlara özenenler gaflete düşmeyip de elçilerimizin tekrar edip durdukları bu gerçeği) **Keşke bilselerdi! Allah, onların -ve gerçeklere karşı gözlerini kapatan bütün gafillerin- kendisini bırakıp da hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz bilir. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir. İşte biz, bu açık seçik, kolay anlaşılabilir temsilleri insanların iyiliği için getiriyoruz; fakat onları ancak -Allah’ın merhamet ve sonsuz kudret sahibi olduğunu- bilenler düşünüp anlayabilir. Allah, gökleri ve yeri bir hakikat olarak yerli yerince yarattı. Şüphesiz bunda, iman edenler için Allah’ın varlık ve kudretine bir nişan bulunmaktadır.**” (Ankebut Suresi,41-44)

Burada ‘**kimini yerin dibine geçirdik**’ denenlerin Karun ve avanesi olduğuna dair fikir birliği vardır. Diğer bazı kaynaklarda ‘Karun ve adamlarının önce büyük bir yangına maruz kaldıktan sonra yerin dibine geçirildiklerine dair rivayetler de bulunmaktadır.

Şöyle veya böyle, sonuçta kesin olan bir şey varsa, o da: ‘**Aşırı zenginliğin, ihtişamın (debdebeli, görkemli) hayatın, varlıklı olmaktan kaynaklanan gurur ve şımarıklığın, azgınlığın, merhametsizliğin, şükürsüzlüğün, isyanın, iftiracılığın, sadece dünya hayatını arzulamanın... Simgesi’ olan Karun, sarayıyla, servetiyle birlikte –Allah (c.c) tarafından- yerin dibine geçirilmiştir.**

KISSADAN HİSSE:

*Dünya’nın servetleri ve ihtişamı ebedi yaşama yeri olan Ahirette hiçbir işe yaramadığı gibi, üstelik usulünce değerlendirilmediğinde hem bu Dünya’da hem de Ahirette helake (yok olmaya, mahvolmaya) sebep olur. Karun’da olduğu gibi.

*Allah şımarıkları sevmez.

“Allah’ın sana verdiğinden (O’nun yolunda harcamak) ahiret yurdunu iste; âmâ dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et.

*Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama, Allah bozguncuları sevmez.

*Servet sahipleri; ‘bunlar bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi’ dememeli, nimeti Allah’tan bilmelidir.

*Servet veya başkalarına verilen nimetlere bakıp da; ‘Keşke benzeri benim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı!’ dememeli. Kanaatkâr, sabredenlerden, kaderine razı ve iman edip iyi işler yapanlardan olup, Allah’ın hayırlısından vereceği mükâfatı arzulamalıdır.

*Allah birine gazap ederse, artık Allah’a karşı kendisine yardım edecek, kendisini savunup kurtarabilecek kimse bulunmaz.

*Allah’ı inkar edenler iflah olmaz.

*İftiracıların akıbeti, bu Dünya’da da, Ahirette de –kendisine dönecek olan- bir rüsvaylıktır.

*Ahiret yurdundaki en güzel akıbet, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan takva sahibi kimselere verilir.

*Her bir günah işleyen, onun cezasını da çeker. İnsanlık tarihi, Allah’ın (cc) azabını ve cezasını hak eden olaylarla doludur.

*Allah’tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Yuvaların en çürüğü örümcek yuvasıdır.

*Allah (c.c) Kur'an'daki bütün temsilleri, insanlar düşünüp anlasınlar ve ders alsınlar diye getirmiştir.

*Allah (c.c) herhangi bir icraatını (ceza, mükafaat vb) imhal eder (geciktirebilir) fakat ihmal etmez.

KARUN' ADININ GEÇTİĞİ DARB-I MESELLER:

“**Karun** malı olsa, israfa dayanmaz.”

“**Karun** gibi zengin olmak.”

“**Karun** kadar malı olmak.”

‘KARUN’ ADININ GEÇTİĞİ ŞİİRLER:

Gafil gezme şaşkın bir gün ölürsün

Dünya kadar malın olsa ne fayda

Söyleyen dillerin söylemez olur

Bülbül gibi dilin olsa ne fayda

Bir gün seni götürürler evinden

Hakkın kelamını kesme dilinden

Kurtulmazsın Azrailin elinden

Türlü türlü yolun olsa ne fayda

Sen söylersin söz içinde sözün var

Çalarsın çırparsın oğlun kızın var

Şu dünyada üç beş arşın bezin var

Tüm bedesten senin olsa ne fayda

Kul Himmet Üstadım gelse otursa

Hakkın kelâmını bile getirse

Dünya benim deyip zapta geçirse

Karun kadar malın olsa ne fayda. Kul HİMMET

Ne kadar çok ise malın

Ecel sana sunar elin

Ne assı eyledi **Karun**

Bu dünyaya batmış iken. Yûnus EMRE

Bezlini evvel baharın küha sor hamuna sor

Mal-i dünyadan ne alıp gittiğin **Karun’a** sor.

Sim-i eşkim neme yarar nazar etmez ana yar

Yere geçsin n’ideyim genci imiş **Karun’un**.Hayali BEY

BİBLİYOGRAFYA

Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl), I, 448-450. Sa'lebî, 'Arâ'isü'l-mecâlis, Beyrut 1405/1985, s. 213-217. E. Palis, "Core", DB, II/1, s. 972. A. Jeffery, The Foreign Vocabulary of the Qur'ân, Baroda 1938, s. 231-232. T. M. Mauch, "Korah", IDB, III, 49-50. J. Liver – A. Rothkoff, "Korah", EJd., X, 1190-1193.

Allah’u Zülcelâl’in lanetine uğramış Haman kimdir? Haman ne zaman yaşamıştır? Kur’an’da adı geçen “Haman” ile Tevrat’taki “Haman” aynı kişiler mi?

Kur’ân-ı Kerîm, ezeli ve ebedî olan Allâh’ın kelâmı olduğu için, onun verdiği târîhî bilgiler de hakikatin tam kendisidir. Beşer müdâhalesine mâruz kalan kitaplarda ise pek çok yanlışlıklar bulunur. Bunun misallerinden biri de “Hâmân”dır.

KUR’AN’DA ADI GEÇEN HAMAN İLE TEVRAT’TAKİ HAMAN AYNI KİŞİLER Mİ?

Hâmân adı Kur’ân-ı Kerîm’de altı ayette Firavun’un en yakın adamlarından biri olarak Firavun’la birlikte zikredilmektedir. (*Kasas Suresi,6-8-38; Ankebût Suresi,39; Gâfir Suresi,24-36*).

Bu âyetlerden anlaşıldığına göre,Cenab-ı Hak, Hz. Mûsâ(a.s)’yî âyetler, mucizeler ve delillerle Firavun, Hâmân ve Kârûn’a göndermiş, fakat onlar Mûsâ(a.s)’yî “çok yalancı bir sihirbaz” diye suçlayarak tebliğini reddetmişlerdir. (*Ankebût Suresi,39; Gâfir Suresi,23-24*).

Hatta ilâhlık iddiasında bulunan Firavun, Mûsâ(a.s)’nın kendisini yüce Allah’ı kabule davet etmesi üzerine kavminin ileri gelenlerine, “*Sizin için benden başka bir tanrı tanımıyorum,Ene Rabbukumul ağla-Ben sizin Rabbinizim*” demiş, Hâmân’dan da Mûsâ(a.s)’nın tanrısına ulaşip O’nu bulmak için kendisine bir kule yapmasını istemiştir. (*Kasas Suresi,38; Gâfir Suresi,36-37*).

Nihayet Kârûn, Firavun ve Hâmân günahları sebebiyle cezalandırılmıştır. (*Ankebût Suresi,39*). Nazil olduğu andan itibaren bütün insanlığa hidayet rehberi olan Kur’ân, bu hedef doğrultusunda örneklemeler yaparak insanlık tarihinden ibret verici kıssalar nakleder.

Kur’ân-ı Kerîm’de yer alan Hz. Mûsâ(a.s)’nın muhatap olup mücadele ettiği Firavun’un veziri veya Hâmân bir şahıs adı veya Amon rahiplerinin kullandığı bir unvandır ve inşaat işlerinden sorumlu en üst düzeydeki yetkiliyi ifade eder. Mısır tarihinde de bu görevin Amon başrahibine ait olduğu belirtilmektedir.

Buna mukâbil, Yahudîlerin yazılı kutsal metinleri olan Ahd-i Atik’te ise, Nebiim (Nebiler) bölümünde yer alan “Ester” kitabında geçer (3-7. bablar). Burada Hâmân, İsrâiloğulları’na kötülük yapan Pers kralının yardımcısı olarak zikredilir. Dolayısıyla Ahd-i Atik’e göre Hâmân, Hazret-i Mûsâ(a.s)’dan sonraki dönemlerde yaşamıştır.(Yahudîlerin yazılı Kutsal kitabı olan Ahd-i Atik üç bölümden oluşur. İlk kısmı Tevrat’tır ve yaratılıştan Hazret-i Mûsâ’nın (a.s.) vefâtına kadarki hâdiselerden bahseder.)

Eski Ahid’in ikinci kısmı “Nebîler”, üçüncü kısmı ise “Ketubiim: Kitaplar”dır. Bu iki kısım, Hazret-i Mûsâ’dan (a.s.) sonra meydana gelen hâdiselerden, bir nevî İsrâiloğullarının Hazret-i Mûsâ’dan (a.s.) sonraki târihinden bahseder.

Bundan hareketle müsteşrikler, Kur'ân'da hatâ olduğunu iddiâ etmişlerdir. Ancak bu iddiâlarının bâtil olduğu, Mısır hiyeroglif yazısının çözülüp, eski Mısır kitâbelerinde “Hâmân” isminin bulunmasıyla bir kez daha ispat edilmiştir.

Eski Mısır dilinde yazılmış hiyeroglif kitâbeler 18'inci yüzyıla kadar okunamıyordu. Çünkü Hristiyanlığın bölgede yayılmasıyla Mısır'ın eski inancı da, dili de unutulmuştu. Hiyeroglif yazısının kullanıldığı bilinen en son târih, mîlattan sonra 394 yılına âit bir kitâbedir. Bundan sonra bu dil unutuldu, tâ ki 1799 yılına kadar. Yazının sırrı, “Rosetta Stone” adı verilen ve mîlattan önce 196 târihine âit bir kitâbenin bulunmasıyla çözüldü. Bu tabletin husûsiyeti, üç farklı yazıyla yazılmış olmasıydı: Hiyeroglif, Demotik (Hiyeroglif'in el yazısı şekli) ve Yunanca. Yunanca metnin yardımıyla tabletteki eski Mısır yazısı Jean-Françoise Champollion isimli bir Fransız tarafından tamamen çözüldü.

HAMAN NE ZAMAN YAŞAMIŞTIR?

Hiyeroglif'in çözümüyle çok önemli bir bilgiye daha erişilmiş oldu: “Hâmân” ismi, gerçekten de Mısır kitâbelerinde Hazret-i Mûsâ (a.s.) döneminde geçiyordu. Viyana'daki Hof Müzesi'nde bulunan bir târihî eserin üzerinde bu isimden söz ediliyordu. Aynı kitâbede Hâmân'ın Firavun'a olan yakınlığı da vurgulanıyordu. (Walter Wreszinski, *Ägyptische Inschriften aus dem K.K. Hof Museum in Wien*, 1906, J. C. Hinrich'sche Buchhandlung.)

Bütün kitâbelere dayanılarak hazırlanan “Yeni Krallıktaki Kişiler” sözlüğünde ise, Hâmân'dan “Taş ocaklarında çalışanların başı” olarak bahsediliyordu. (Hermann Ranke, *Die Ägyptischen Personennamen, Verzeichnis der Namen*, Verlag Von J. J. Augustin in Glückstadt, Band I, 1935, Band II, 1952.)

Bu arkeolojik tespitler, Kur'ân-ı Kerîm ile mutâbakat hâlinindedir:

“Firavun: «Ey ileri gelenler! Sizin benden başka bir tanrınız olduğunu bilmiyorum. Ey Hâmân! Benim için, toprak üzerine bir ateş yak, tuğla hazırlayıp bana bir kule yap; belki çıkıp Mûsâ'nın tanrısını görürüm. Doğrusu onu yalancılardan sanıyorum.» dedi.” (Kasas Suresi, 38)

Eski Mısır kitâbelerinde Hâmân'ın adının bulunması, Kur'ân aleyhindeki iftirâları boşa çıkarmakla kalmayıp, onun Allah katından olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Zîrâ Kur'ân, indiği devirde ulaşılmaması ve çözülmesi mümkün olmayan bir târihî bilgiyi, mucizevî bir şekilde bizlere takdîm etmektedir. (Bkz. Maurice Bucaille, *Mûsâ ve Firavun*, trc. Ayşe Meral, İstanbul 2002, s. 144-152;

KİBİRLİ İNSANLARIN SONU: HAMAN

Haman, Kuran'da bildirildiği üzere, Firavun'un yanında olan ve onun mantığı ile hareket ederek emirleri yerine getiren biridir. O da Firavun gibi enaniyetli ve azgın olduğundan onunla aynı safta yer almış ve Firavun'un destekçisi olmuştur. Hz. Musa(a.s) peygamberlik görevi ile kavmine geldiğinde Haman da Firavun ile birlikte onu yalanlamıştır. Bu durum ayetlerde şöyle haber verilir:

“Andolsun, Biz Musa'yı ayetlerimizle ve apaçık bir delille gönderdik; Firavun'a, Haman'a ve Karun'a. Ama onlar: (Bu.) Yalan söyleyen bir büyüçüdür” dediler. Böylece, o, Katımızdan kendilerine bir hak ile geldiği zaman, dediler ki: “Onunla birlikte iman edenlerin erkek çocuklarını öldürün; kadınlarını ise sağ bırakın.” Ancak kâfirlerin hileli-düzeni boşa çıkmakta olandan başkası değildir”. (Mümin Suresi, 23-25)

Firavun Allah'a karşı azgın ve çirkin bir tavır sergilerken, Haman da her zaman onun yanında yer almış ve ona destek olmuştur. Hatta Firavun'un en çarpık mantık örgülerini o da paylaşmış ve kendisinden istediği herşeyi yerine getirmiştir. Ayetlerde Firavun'un (Allah'ı tenzih ederiz) Allah'ı görmek için Haman'dan kendisini göğe yükseltecek bir kule yapmasını istediğinden bahsedilmektedir:

Firavun dedi ki: *“Ey önde gelenler sizin için benden başka bir ilah olduğunu bilmiyorum. Ey Haman çamurun üstünde bir ateş yak da bana yüksekçe bir kule inşa et belki Musa'nın ilahına çıkarım çünkü gerçekten ben onu yalancılardan sanıyorum.”* (Kasas Suresi, 38)

Ancak Allah'ı ve elçisini kibirinden dolayı tanımak istemeyen Haman'ın sonu da yoluna uyduğu kişilerle - şeytan ve Firavun- aynı olmuş; Allah onu da Firavun gibi helak ederek büyükleme sinin kaçınılmaz sonucunu tattırmıştır:

“Karun’u, Firavun’u ve Haman’ı da (yıkıma uğrattık). Andolsun, Musa onlara apaçık delillerle gelmişti, ancak yeryüzünde büyüklendiler. Oysa onlar (azabtan kurtulup) geçecek değillerdi. İşte Biz, onların her birini kendi günahıyla yakalayiverdik. Böylece onlardan kiminin üstüne taş fırtınası gönderdik, kimini şiddetli bir çığlık sarıverdi, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmedici değildi, ancak onlar kendi nefislerine zulmediyorlardı”. (Ankebut Suresi, 39-40)

Kur’ân’da şirkin temsilciliğini yapan Dörtlü Firavn, Haman, Karun ve Bel’am. Hepsinin sonu felaket olmuştur. Rabbim cümlemizi, küfürden, nifaktan, gurur ve kibirden muhafaza eylesin. Amin.

Kur’ân-ı Kerim’de Fir’âvn’un yardımcılarında biri olarak adı geçen kişi. Hâmândan şöyle söz edilir:

"Biz, yeryüzünde mustaz’âflara iyilikte bulunmak, onları önderler yapmak ve vârisler kılmak ve yeryüzünde yerleştirmek; Fir’âvn’a, Hâmân’a ve askerlerine korkmakta oldukları şeyleri göstermek istiyorduk." (Kasas Suresi,5-6)

"Fir’âvn, ey Hâman, bana yüksek bir kule yap; olur ki o yollara, göklerin yollarına erişirim de, Musa’nın tanrısına muttali olurum. Doğrusu ben, onu yalancı sanıyorum' dedi. İşte böylece Fir’âvn’ın kötü ameli kendisine süslendirildi ve (doğru) yoldan alıkonuldu; Fir’âvn’ın hilesi, ancak bir hüsrandır." (Mü’min Suresi,36-37)

Ayetlere bakıldığında ilk göze çarpan nokta, Hâmân’ın Fir’âvn ve Karun ile birlikte anılmış olmasıdır. Bu, onların birlikte hareket eden ve dolayısıyla da aynı yer ve zamanda yaşamış kimseler olduklarını gösterir.

Fir’âvn’ın Hâmân’a doğrudan doğruya emir vermesi Hâmân’ın Fir’âvn’ın buyruğu altında bulunan bir kimse olduğunu göstermektedir. Ayrıca ona doğrudan doğruya emir verilmiş olması, geniş yetkilerle donatılmış olduğuna delalet eder. Aynı zamanda âyette geçen "Fir’âvn’a, Hâmân’a ve onların askerlerine" ifadesi ise, Hâmân’ın güçlü ve üst düzeyde bir kimse olduğunun alametidir.

Bu yüzden, Hâmân’ın Fir’avn’ın vezirlerinden biri olduğu kanaatine varılmış ve Hâmân ve Karun, Fir’âvn’ın vezirleri olarak anılmışlardır. Şu var ki, Karun’la ilgili âyetlerde bu şahsın İsrailoğullarından olduğunun açıkça ifade edilmiş olması ve haber verilen olaylar, onun devlet görevlisi bir "vezir" olmaktan çok, Fir’âvn’ın İsrailoğulları içindeki işbirlikçisi olduğunun bir delilidir. Halkını Fir’âvn’ın boyunduruğu altında tutan bir işbirlikçi. Hâmân için ise, gerek "asker sahibi" oluşu, gerekse doğrudan ve açıkça buyruk alışı gözönünde tutulunca, "vezir" veya benzeri üst düzey yöneticisi yahut kumandan olması muhtemeldir.

İlk andığımız âyet meâli, Hz.Musa(a.s)’nın doğumunu ve suya bırakılışını anlatan âyetlerle bir aradadır. Buna bakarak, Fir’âvn’ın İsrailoğullarından doğan erkek çocukları öldürtme-karar ve buyruğunda Hâman’ın da payının bulunduğu düşünülebilir. Böyle bir kararda pay sahibi olduğu içindir ki, "korktuğuna uğratılması" söz konusu edilmiş olsa gerekir.

Ayrıca, Fir’âvn’ın "inkâr" için kanıt aramak üzere kule yaptırma girişiminde özellikle Hâman’a güvenmiş olması da, onun küfür ve inkârının devam ettiğini, bu doğrultuda Fir’âvn’la tam bir görüş birliği içinde bulunduğunu gösterir.

Hâman’ın adı, Kitab-ı Mukaddes’te de geçer. Tevrat’ın Ester Kitabı’nın üçüncü Babından itibaren, İran’daki yahudilerin gördüğü zulüm, Hamam adlı vezirin bundaki payı, Ester adlı Yahudi kızının Kral Ahaşveroş’un sarayına girerek hükümdarı etkileyişi, sonuçta Hâman’ı, on oğlunu ve on binlerce İranlıyı öldürterek Yahudileri kurtarışı uzun uzadıya anlatılır.

Anlaşıyor ki, halen halkımızın zalim kimseleri "firavun, nemrut" gibi adlarla nitelemesinde olduğu gibi, Yahudiler de Mısır’daki Hâman’ın adını bir türlü unutmamış, onu hafızalarda bir "zalim vezir" olarak muhafaza etmiş ve İran’daki olaylar sırasında da, hafızalarındaki bu adı karşılaştıkları zalim vezire iliştirerek, onu Hâman diye anmış, Ester kitabına da öylece kaydetmişlerdir. Tevrat’ın sonradan hahamlarca elden geçirilip yeniden yazılış sırasında Mısırlı Hâmân’ın İran’daki zalim vezirle karıştırılarak böyle bir duruma yol açılmış olması da muhtemeldir. Bir başka ihtimal de her iki vezirin adının da Hâmân olmasıdır.

Nitekim Hz. Harun(a.s)'un Hz. Musa(a.s)'nın kardeşi olduğu Kur'an'ın haberleriyle sabit olduğu gibi, Hz. Meryem(r.anha)'in kardeşinin de aynı adı taşıdığı yine Kur'ân-ı Kerîm'den anlaşılmaktadır. Aynı adı taşıyan iki ayrı tarihî kişiliğin Hâmân için de düşünülmesi niçin mümkün olmasın?

Kuvvetli ihtimal ise, değindiğimiz üzere, Tevrat'ın hahamlarca elden geçirilişi sırasında bir karışıklık yapılmış olmasıdır. Bunun sonucunda da Mısırlı Hâmân, İran'daki olayların kahramanı ile karıştırılmıştır. Veya benzer tutumları dolayısıyla iki vezir, Yahudinin hafızasında, özdeşleştiğinden kayıtlara da öylece geçilmiştir.

Ayrıca Hâmân'ın özel isim mi, yoksa işgal ettiği makamın ismi mi olduğu hususu da kat'i değildir. (*Abdulvehhâb Neccâr, Kasasu'l-Enbiyâ, 5.187*)

Arkeolojik bulgular her detayda Kuran'ın mucizevi bir yönünü ortaya çıkarıyor. Kuran'da anlatılan Firavun'un yardımcısı 'HAMAN' hakkındaki son veriler de bunlardan biridir.

Buna karşılık Tevrat'ta Hz. Musa'nın hayatını anlatan bölümde –Firavun'la yakınlığı olan bir- Haman değil; Hz. Musa'dan yaklaşık 1100 sene sonra yaşamış ve Yahudilere zulmetmiş bir Pers/Babil kralının yardımcısı olarak geçer.(KM. ESTER/Bap: 3-10). Bunu gören oryantalistler “İşte Kur'an'da hata bulduk!” diye sevinirler. Ancak bu sevinçleri Mısır hiyeroglif yazısının çözülüp, eski Mısır yazıtlarında “Haman” isminin bulunmasıyla yarıda kalır.

Bu hususu, birkaç madde halinde açıklamaya çalışacağız:

1. Kitab-ı Mukaddes/ESTER'de geçen Haman bir şahsın ismidir. Çünkü orada: “Hammedatan'ın oğlu Agagî Haman” olarak geçmektedir (ESTER, 3/1). Kuran'da sözü edilen Hâmân ise, bir isimden çok bir unvan olarak görülmektedir. Resmi hitaplarda isimlerden çok unvanların kullanılması bu günde bilinen bir gelenektir. Buna göre Kur'an'da, Firavun tarafından bir kule yapması için görevlendirilirken kendisine “HAMAN!” diye hitap edilmesi, bu kelimenin onun göreviyle alakalı bir unvanı olduğunu göstermektedir.

Nitekim, tüm yazıtlara dayanılarak hazırlanan “Yeni Krallıktaki Kişiler” sözlüğünde, Haman'dan “Taş ocaklarında çalışanların başı” olarak bahsediliyor. (*Hermann Ranke, Die Agyptischen Personennamen, Verzeichnis der Namen, Verlag Von J J Augustin in Glückstadt, Band I, 1935, Band II, 1952*)

2. Fransız bilim adamı Prof. Dr. Maurice Bucaille “Haman” ismini bir Fransız Mısır bilimcisine verdi ve bu ismin Kur'an'da geçtiğini söylemeden, “7. yüzyıldaki bir Arap el yazmasından alıntı” olduğunu belirtti. Uzman, 7. yüzyıldaki bir Arap el yazmasına hiyerogliflere ait bir bilginin geçirilmiş olmasının mümkün olmadığını, fakat Firavun sarayının isim listelerine (Dictionary of Personal Names of the New Kingdom by Ranke) bakacağını söyledi. Sonra bakıldığında gerçek bir kez daha ortaya çıktı. Ortaya çıkan sonuç önemli bir gerçeği ifade ediyordu. Hâmân, Kur'an'a karşı çıkanların iddiasının aksine, aynen Kur'an'da geçtiği gibi Hz. Musa zamanında Mısır'da yaşayan ve Kur'an'da bahsedildiği gibi Firavun'a yakın ve inşaat işleriyle ilgili bir kişiydi. Belki de bayındırlık bakanıydı!!!!

Oysa şu bir gerçektir ki, hiyeroglif yazıları Kur'an vahyinin indiği devirden beri tamamen unutulmuş ve 19. asra kadar hiç kimse bu yazıyı okumuyordu. İlgili ifadenin orijinal İngilizcesi şöyledir: “*But, it is a fact that the hieroglyphs had been totally forgotten at the time of the Qur'anic Revelation and that one could not read them until the 19th century A.D.*” (*Maurice Bucaille, Moses and Pharaoh in the Bible, Qur'an and History, p. 192-193*)

3. Bu bilimsel tespitler, Kur'an'da; Firavun'un yakın adamlarından biri olarak yer alan Hâmân'ın varlığını kesin olarak kanıtlamaktadır. O halde, ESTER'deki Haman'ın -bazılarının dediği gibi- bir masal olarak bakmadan onun da doğru olduğunu kabul ettiğimizde, bu iki Haman'ın farklı kişiler olduğunu da kabul etmek durumundayız.-Yukarıda ifade edildiği üzere, Haman'ın adı, Kitab-ı Mukaddes'te de geçer. Tevrat'ın Ester Kitabı'nın üçüncü Babından itibaren, İran'daki Yahudilerin gördüğü zulüm, Hâmân adlı vezirin bundaki payı, Ester adlı Yahudi kızının Kral Ahaşveroş'un sarayına girerek hükümdarı etkileyişi, sonuçta Hâmân'ı, on oğlunu ve daha pek çok İranlıyı öldürterek Yahudileri kurtarışı uzun uzadıya anlatılır..

Öyle Anlaşıyor ki, halen halkımızın zalim kimseleri “firavun, nemrut” gibi adlarla nitelemesinde olduğu gibi, Yahudiler de Mısır'daki Haman'ın adını bir türlü unutamamış, onu hafızalarda bir “zalim vezir” olarak muhafaza etmiş

ve İran'daki olaylar sırasında da, hafızalarındaki bu adı karşılaştıkları zalim vezire ilişitirerek, onu Haman diye anmış, Ester kitabına da öylece kaydetmişlerdir.

Tevrat'ın sonradan hahamlarca elden geçirilip yeniden yazılış sırasında Mısırlı Hâmân'ın İran'daki zalim vezirle karıştırılarak böyle bir duruma yol açılmış olması da muhtemeldir. Bir başka ihtimal de her iki vezirin adının da Hâmân olmasıdır. Pek çok örnekte olduğu gibi, aynı adı taşıyan iki ayrı tarihî kişiliğin Hâmân için de düşünülmesi niçin mümkün olmasın. *(geniş bilgi için bk. Akhepedia Forum)*

4.Kuran'da geçen Haman isimli Hz. Musa'nın karşısındaki Firavun'un veziri ismi de bu görüşü doğrular nitelikte. Zira ; Viyana üniversitesinde olan kapı yazısı taş işleri ve işçilerinden sorumlu bir vezir olan HEMAN hetap olarak tercüme ediliyor. Hemen hetap açıkça AMENHOTEP ismidir. Yazılış şekli bunu gösteriyor. Bu durumda Mısır tarihinde taş işlerinden sorumlu bir vezir olan AMENHOTEP ile karşılaşıyoruz. Amenhotep huy! Bu vezir ise firavun 3. Amonhotep ile 4. Amonhotep'e ortak vezirlik yapmış biridir.

Özetle denilebilir ki, Eski Mısır yazıtlarında Hâmân'ın adının bulunması Kur'an aleyhindeki iftiraları boşla çıkarmakla kalmayıp, onun Allah katından olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Zira Kur'an'da indiği devirde ulaşılması ve çözülmesi mümkün olmayan bir tarihî bilgi mucizevî şekilde bizlere aktarılmıştır. .

***"İçinde asla şüphe olmayan bu kitap yolunda gitmek isteyenler için kurtuluş rehberidir."* (Bakara Suresi, 2)**

Kur'an inananlara en doğru yolu gösteren ilahi bir mesajdır. Bu sebeple hangi devirde olursak olalım, Kur'an'ın yol göstericiliğine başvurmak imanımızın olmazsa olmaz gereklerindendir.

Kur'an'ın ikazlarını, öğretilerini, emir ve yasaklarını dinleyenler şüphesiz bu dünyada huzurlu bir hayat yaşayacağı gibi ahiretini de kurtaracaktır.

Yol gösterici rehberimiz Kur'an, Ankebut suresi 39. Ayette "Firavun, Haman ve Karun" isimli üç kişiden bahsederek onların nasıl helak edildiklerini de dile getirir:

"Firavun'u, Haman'ı ve Karun'u da yok ettik. Andolsun ki, Musa, kendilerine apaçık belgeler getirmişti de, onlar Yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Oysa azabımızdan kurtulamazlardı." (Ankebut Suresi, 39)

Kur'an'ın, "Firavun, Haman ve Karun" isimli üç kişiye dikkat çekmesi ve sadece o devirde olan tarihi bir olayı tarih kitapları gibi anlatmak ve aktarmak değil, aksine her devirde bu üç tip ile karşılaşmamızın mümkün olabileceğini bize hatırlatır ve onlara karşı tedbirler almamızı ister. Çünkü bu üç tip, yaşadıkları dönemde inananlara karşı her türlü zulmü ve insanlık dışı fiiliyatları işleyenleri temsil eden sembol tiplerdir. Kur'an'ın bu tip hadiseleri anlatmasında insanları uyarma, düşündürme, âlemşümül gerçekleri kavratma gibi amaçları da vardır.

Firavun ve Haman'ın inanmadıkları için helak edildikleri açık olsa da Karun'un inanç yönünden değil, esas itibarıyla zenginliği ile övünmesinden, böbürlenmesinden ve halkını hakir görmesinden dolayı onlarla birlikte yok edildiğini anlıyoruz.

GÜNÜMÜZÜN FİRAVUNLARI, NEMRUTLARI, EBU CEHİLLERİ, HAMANLARI, KARUNLARI KİM?

Günümüzde bu zalim, Şu bir gerçektir ki; dünya kurulduğundan bu yana, Hak batılla, küfür imanla, insan şeytanla mücadele halinde olmuştur. Bu kıyamete kadar da devam edecektir. Hakkın öncüleri Nebi ve Resuller, onları takip eden mümin Müslüman insanlar olmuş, Küfrün öncüleri de Nefis ve Şeytanın esaretine düşmüş, İblisi rehber ve kılavuz edinmiş, Nemrutlar, Firavunlar, Ebu Cehiller, Karun ve Haman izini takip edenler olmuştur.

İslam Tevhit dinidir. İlk ve son kurtuluş dinidir. İman eden yaşayan kurtulur. İslam servete asla karşı değildir. Ancak servetin nereden ve nasıl kazanıldığına ve nereye harcanacağına karışır. İslam, zenginliğin helal yoldan kazanılırsa temiz olacağını ve helal yollarda harcanırsa temizliğini devam ettirebileceğini belirtir.

Bugün değişik sebeplerle zengin olanların (Müslüman veya kâfir olması fark etmiyor) aynı yaşantı biçimini kabullenip yaşamaları hepsinin Karun olduğunu açık biçimde ortaya koyar.

İslam dayanışmayı, yardımlaşmayı teşvik eder. Allah (cc) zenginlerin fakirlere yardım etmesine aracı olacak Zekât, infak ve sadaka gibi üç ibadetten bahseder. Bu üç ibadet yüzden fazla yerde karşımıza çıkar. Kur'an bu üç ibadet ile zenginlere, “*Sen malın Allah (cc) vergisidir. Malının temiz olması için onun içindeki fakir hakkı olan Zekât, infak ve sadakaları vermek zorundasın. Vermezsen malın kirlenir, fakirin hakkı karışır ve sen Karun gibi olursunuz.*” ikazını yapar.

Bugün ülkemizdeki Müslüman zenginler Kur'an'ın belirttiği ölçülerde Zekât, infak ve sadakalarını verseler eminim hiç bir fakir Müslüman kalmaz.

Peki, veriyorlar mı? Verenler Allah(cc)'ın kendilerine yüklediği kulluk vazifesini yerine getirenlerdir. Ama bugün ülkemizde açlıktan ölen çocukların, parasızlıktan evlenemeyen ve okuyamayan gençlerin varlığı bu ibadetlerin zenginler tarafından hakkıyla yerine getirilmediğini ortaya çıkarmaktadır.

Aynı davayı savunan insanlar arasında da ilginç hadiseler yaşanmaktadır. Biri Karun kadar zengin olan kişi ile diğeri asgari ücretle geçinmeye çalışan kişi aynı idealin peşinde giderken ne hikmetse bu durum hiç yadırganmamaktadır. Çünkü zengin, “Bu malı ben kazandım” diye böbürlenirken, fakir kişi “Mal onun, niye bana versin ki?” gibi bir anlayışa kendini mahkûm etmiştir.

İslam bir Müslüman için en önemli kazancın elinin emeği olduğunu belirtir. Değişik sebeplerle fakir kalmış birinin “zengin Müslüman parasını benimle paylaşsın” demesi uygun değildir. Ama zengin kişinin fakir Müslümana yardım etmesi bir emirdir, vazifedir, sorumluluktur. Bu anlamda “Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar” şeklindeki Anadolu deşimi çok yerindedir.

Günümüzde Harun olmayı niyetlenirken Karunlaşan çok kişiler vardır. Kur'an Firavun ve Haman ile birlikte zenginliği ile övünen Karun'un da helak edildiğini çok açık ifadelerle ortaya koşmuştur. Zengin Müslümanların buna dikkat etmesi kendi menfaatlerinedir.

Bu hususta duamız şu olsun:

“Ey Rabbim zenginimize Kur'an ile amel etmeyi nasip et ki Karunlaşmasın. Malı ile böbürlenmesin. Malındaki fakirin hakkı olan Zekâtı, infakı ve sadakayı hakkıyla versin. Bizi ve nesillerimizi Tevhit yolu İslam'dan Kur'an'dan, Habibin Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v)'nın yolundan ayırma. İslam'ı samimi, ihlaslı yaşayan, güzel örnek olan kullarından eyle. Bizi ve nesillerimizi, Nemrutların, Firavunların, Ebucehillerin, Karunların, Hamanların düştüğü küfür, nifak, şirk batağından muhafaza eyle. Âmin.”

Selam hidayet rehberi Kur'an'a tabi olanlara olsun.

BİBLİYOGRAFYA

Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl), I, 405.İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, I, 185.Kurtubî, el-Câmi', XIII, 249-288.

İbn Kesîr, el-Bidâye, I, 238-250.W. M. Flinders Petrie, Religions of Ancient Egypt, London 1908, s. 30.J. Horowitz, Koranische Untersuchungen, Berlin 1926, s. 149.A. Moret, Histoire Ancienne, Paris 1929, II, 500.J. Breasted, A History of Egypt, New York 1950, s. 520.A. Jeffery, The Foreign Vocabulary of the Qur'ân, Cairo 1957, s. 284.NDB, s. 243.M. Newman, “Haman”, IDB, II, 516.L. Marraccio, Arabic Text with Latin Translation of the Quran Together with Refutations, Padua (Italy)1968, s. 526.Introduction à la Bible: l'Ancien Testament, Paris 1973, II, 645.Ali Sayı, Firavun, Hâmân ve Kârûn Karşısında Hz. Musa, İstanbul 1992, bk. İndeks.M. Bucaille, Moïse et Pharaon, Paris 1995, s. 229-231.Sher Mohammad Syed, “Hâmân in the Light of the Qur'ân”, HI, VII/4 (1984), s. 83-92.a.mlf., “Historicity of the Hamans Mentioned in the Quran and the Bible”, Journal of the Research Society of Pakistan, XXVI/3, Lahore 1989, s. 35-59.J. Eisenberg, “Hâmân”, İA, V/1, s. 178.B. Porten, “Haman”, EJD., VII, 1222-1223.G. Vajda, “Hâmân”, EI2 (Fr.), III, 112.Haman'ın Ölüm

Tevrat'ta ve İslâm kaynaklarında, önceleri iyi bir mümin iken daha sonra Hz. Mûsâ(a.s) ve kavmi aleyhine hile tertiplelediği için cezalandırıldığı rivayet edilen, dünyaya meylettiği için doğru yoldan sapan, nefesine ve şeytana aldanan, imansız olarak ölen âlim kişi.

Kur'an-ı Kerîm'de ismi zikredilmeksizin, ***“Onlara şu adamın kıssasını anlat: Ona âyetlerimiz hakkında bilgiler verdik ve o -bunlara önce uyduğu halde- daha sonra bunlardan tamamen sıyrılıp uzaklaştı; şeytan onu peşine taktı ve bu suretle azgınlardan biri haline geldi. Biz dileseydik o kişiyi âyetlerimizle yüceltirdik; fakat o dünyaya sımsıkı sarıldı, ihtiraslarına uydu. -Allah'ın âyetleriyle bilgilendirdiği, fakat tabiatının kötülüğü yüzünden bu bilgileri daima dünya menfaatlerine âlet eden- bu adamın durumu, kovan da kendi haline bıraksan da dilini sarkıttı durmadan soluyan köpeğin durumuna benzer. İşte âyetlerimizi yalanlayanların hali budur. Bu kıssayı anlat, belki düşünür, öğüt alırlar.”*** (A'râf SURESİ,175-176)

Ayeti kerimede kendisinden söz edilen kişi, müfessirlerin çoğunluğuna göre Bel'am b. Bâûrâ'dır. Kaynaklarda bu kişi Bel'am, Bel'âm, Bel'âm b. Bâurâ, Bel'am b. Eber veya Bel'âm b. Bâûrâ şeklinde kaydedilir. (Taberî, Tefsîr, IX, 82; Kurtubî, VII, 319)

Belam bin Baura bir isim değil bir sıfattır. Bu isim/sıfat, Aramca dilinde Dilini yutmuş Bağıranın oğlu anlamına gelir. Bel'am küçük dil, yutak anlamına gelir. Hatta Balgam kelimesi de buradan gelir. Çünkü Aramcada Bel'am ile Balgam aynı kelimedir.

Baor kelimesi de yine Aramca bir kelime olup Türkçe' deki Bağırmak ve Böğürmek diye bildiğimiz kelime ile aynıdır. Hayvan gibi bağırmak, öküz gibi böğürmek anlamına gelir.

Rivayetler de geçtiği üzere bağırma ve böğürmelerinden dilini yutağını parçalatmış. Bu yüzden ona Dilini yutmuş Bağıran oğlu ismi verilmiştir.

Belam bin Baura, Hz. Musa(a.s) zamanında yaşamış, İsm-i a'zamı bilen, her duası kabul olan büyük bir âlimdi. İlmi o derecede idi ki, sözlerini yazmak için, iki bin kişi yanında bulunurdu. Şöhreti her yere yayılmış, Dünyaya meylettiği için doğru yoldan sapmış, sonradan irtidat etmiş olan ilim adamı.

Ancak Bel'am, dünyevî çıkar ve hesaplar için Allah'ın dinini tahrif eden bir ilim ve din adamını küfür sistemlerine ve kâfir yöneticilere yaranmak maksadıyla Allah'ın hükümlerini çiğneyen ve asıl gayesinden saptıran kimseleri temsil etmektedir.

İslami mücadelede zulmün sacayakları vardır ve bunların tümü Hz.Musa(a.s)'nın mücadelesinde tebarüz eder: Firavun, Haman, Karun, Samiri ve Belam. Bunların her birisinin ötekilerden farklı bir işlevi, bir fonksiyonu vardır. Belam İslam'a karşı mücadelenin dini yönünü temsil eder. Böylece batıl güçleri satılık din adamları ve kalemini satmış aydınlar vasıtasıyla hak güçlerine karşılık vermeye çalışırlar.

Neden helak oldu bilir misiniz?

Bel'am bin Baura'nın hayatı ve akıbeti, çok ibret vericidir. Bel'am, Musa ve Yuşa aleyhisselam zamanlarında yaşayan, İsm-i azam duasını bilip, her duası kabul olurken, dünyaya meylettiği için doğru yoldan ayrılan kimsedir.

Öyleki Bel'am b.Baura; Sahrada vaaz ettiği zaman, her yönde ve her yüz adıma bir adam dikilerek onun sesi duyurulur, on binlerce insan dinlerdi. Allah (c.c) onun duasını hiç reddetmedi, Dünya onu bile aldattı. Nefsine uydu şeytanın tuzağına yakalandı ve kendisini bile kendi duası ile helâk etti imansız olarak göçtü. Rabbim hepimizi muhafaza eylesin. Âmin.

İbn İshak, Hz Musa(a.s)'nın Beytü'l Makdis'e gidişini anlatırken Bel'am bin Baura kıssasını da zikretmiştir. Rivâyete göre, Şam'da yaşayan Kenânîler, özellikle de Belka Kabilesi kâfirdi ve Allah tanımazlıkta o kadar çok ileri gitmişlerdi ki, Cenab-ı Hakkın işareti ile bu zulmün bitmesi için Hz. Mûsâ(a.s) komutanlığındaki İsrailoğulları'nın bu millet ile savaşıp zulme son vermeleri emredildi.

Hz.Mûsâ -aleyhisselâm- Allah Teâlâ'nın emrine itaat edip Şam'ı fethetmek için ordusu ile harekete geçti.

O sırada Şam'ın Belka köylerinden Bala'da Bel'am bin Baûrâ isminde "İsm-i a'zam"ı bilen, duâlarına icâbet edilen büyük bir âlim yaşamaktaydı. Kenânîler, içine düştükleri bu tehlikeli durumdan kendilerini kurtarması için Bel'am'ın kapısını çaldılar. Kral ve adamları Bel'am bin Baura'ya, Hz. Musa(a.s)'ın ordusunun oradan geçmesini engellemesi için dua etmesini istediler.

Bel'am bin Baura: **"O Allah'ın peygamberidir, dinimiz onun dini ile aynıdır. O'nun yanındakiler de melekler ve mü'minlerdir. Şayet ben onların aleyhinde dua edersem dünyam da, ahiretim de helâk olur"** diyerek, önce reddetti. Ama kral ve adamları için peşini bırakmıyorlardı. Bel'am'e herşeyi vaad ettiler. Ama yine de kabul etmiyordu. Sonra o memleketin güzelliği ile dillere destan olmuş bir kadını vardı, onu da Bel'am'in peşine taktılar. Artık herşey Bel'am'in emrinde olacaktı; para, mal, mülk, kralın en yakın adamı olmak, dünyanın en güzel kadını ile evlenmek... Bütün bunlara karşı yapması gereken ise sadece Allah'ın Peygamberi ve ordusu aleyhine lanet okumak, yani Allah'a isyan etmek. Şeytan Bel'am'in aklını çeldi, **"önce lanet okursun, sonra da tevbe edersen, olur-biter"** diye vesvese verdi.

Nihayet kadınlı erkekli gurup toplanıp, Bel'am'in her zaman dua ettiği tepeye doğru hareket ettiler. Bel'am'in meşhur merkebi tepeye yaklaşıncı birden yere yattı. Bel'am merkebi döverek kaldırdı, fakat merkep gerisin geri döndü. Dağa doğru çevrilen merkep yere yatıyor, kalkınca da geriye dönüyordu. Allah cc nin izni ile merkep konuşmaya başladı **"Yazıklar olsun sana ey Bel'am; şu önümde beni durduran melekleri görmüyor musun? Durmadan beni dövüyorsun. Ben, Allah'ın Peygamberi ve mü'minler aleyhine dua etmek için seni nasıl sırtımda taşıyorum"** dedi. Bu mucize uyarıya da kulak asmayınca, Allah (c.c) kendisinin yolunu açtı ve dağa vardılar.

Bel'amHz. Musa(a.s) ve mü'minler için dua etmeye; kendisine ve o memleket halkına ise lânet okumaya başlamıştı.

Etrafindakiler: **"Ey Bel'am, sen yanlış dua ediyorsun, Musa ve ordusuna yapacağın lâneti bize yapıyorsun, duanı düzelt..."** diye uyarıyorlardı, ama.

Bel'am: **"Vallahi dilime sahip olamıyorum, bütün söylediklerimi Allah söyletiyor."** Dedikten sonra dili uzamaya başladı, hem de ta beline kadar...

Bel'am: **"Artık korktuğum başıma geldi, dünyam da ahiretim de mahvoldu. Artık duam da kabul olmaz, olsa bile zaten istediğimi söyleyemiyorum. Ama olanlar oldu zaten, bundan sonra Musa ve ordusuna hile ve tuzak kurmaktan başka bir çaremiz de kalmadı. Şimdi söyleyeceklerimi uygulamaya koyacaksınız; En güzel kızlarınızı ve kadınlarınızı getiriniz, onları soyunuz ve güzel kokularla cazip hale getiriniz. Ellerine çiçekler vererek Musanın ordusunun konakladığı yere gönderiniz. Kendilerine sıkı sıkıya tembih ediniz, sakın olaki onlara zina teklif eden askerleri reddetmesinler. Şayet bir kişi bu kadınlardan biri ile zina yapacak olursa, onların hepsi helak olacak.. Durmayın elinizi çabuk tutun..."** (Taberi, a.g.e., IX, 124-126; Râzî, a.g.e., XV, 54; İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't-Târih, Beyrut 1385/1965, I, 200 vd; İbni Kesir, e!Bidâye ve'n-Nihâye, Riyad 1966, I, 322 vd.)

Bel'am'in dediğini yaptılar ve kadınlarını süsleyip askerlerin arasına saldı. Askerlerin ileri gelenlerinden çok kuvvetli birisi vardı, kızlardan birisini kucaklayıp doğru Hz. Musa(a.s)'ın bulunduğu yere vardı ve: **"Zannederim, şimdi sen bana bu güzel kadının haram olduğunu söyleyeceksin"**

Hz.Musa(a.s): **"Evet, o sana haramdır, sakın ona yaklaşma"**

Asker: **"Vallahi bu konuda seni asla dinlemeyeceğim, bana engel olmaya kalkanları da öldüreceğim"** dedi ve kadını çadırına götürdü. Hiç kimse çadıra girmeye cesaret edemiyordu. Allah (c.c), o andan itibaren taun hastalığını gönderdi oraya.. Asker kırılmaya başlamıştı.

Askerin içinde çok güçlü ve Hz. Musa(a.s)'nın da yakını olan başka birisi vardı, bu asi askerin hakkından ancak o gelebilirdi. Hemen onu buldular ve dosdoğru çadıra varıp, zina halindeki çiftin ikisini bir mızrağını sapladı, onları havaya kaldırarak **"Rabbim, sana isyan edenleri böyle cezalandırırım"** deyince taun hastalığının sebep olduğu ölüm durdu. Tefsirlerde bir saatin içinde yetmiş bin civarında askerin taundan öldüğü belirtilmektedir.

Mevla Teâla, Bel'am İbni Baura'dan imanını soyup çıkardı. Onda bulunan bütün özellikler gitti. Bel'am İbni Baura'dan yüksek makam alındığı gibi rivayet edilir ki, tarihin ilk inkâr kitabını da Bel'am yazmıştır.

Bu olay Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır:

"Onlara (yahudilere), kendisine âyetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku."

"Dileseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler."

"Âyetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür!"

"Allah kimi hidayete erdirirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayanlar onlardır."

"Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkıncıdır. İşte asıl gafiller onlardır." (Araf Suresi, 175-179)

Efendimiz(s.a.v) buyurdular ki: **"Ahir zamanda kişinin cehenneme girmesi ya zevcesinin, ya annesinin, ya babasının, ya da evladının yüzünden olacaktır."**

Bel'am İbni Baura'nın kıssası birçok peygamberin merakını celbetmiştir.

ALLAH Teâlâ'ya sormuşlar: "Ya Rabbi! Bel'am İbni Baura'ya bu kadar ayetler verdin, onları niye muhafaza etmedin?"

CENAB-I HAKK buyurmuş ki: "Biz ona çok sayıda nimetimizi verdik, o verdiğimiz nimetlere bir gün şükretmedi. Eğer şükreden bir kul olsaydı, onu muhafaza ederdik."

Kıssa çok dehşetli. Görüyoruz ki hiç kimsenin akıbeti belli değil, birbirimize, bütün Müslümanlara bol bol hayırlı bir son için dua edelim.

İslâm kaynaklarında Bel'am b. Bâûrâ ile ilgili farklı rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetlerden birine göre Hz. Mûsâ(a.s)'nın, Kur'ân-ı Kerîm'de **"cebbar bir kavim"** şeklinde nitelendirilen bir toplulukla savaşmak için hazırlanması üzerine Bel'am'ın kavmi ona durumu anlatarak Mûsâ(a.s)'nın etkisiz kılınması için dua etmesini isterler. Ancak Mûsâ(a.s)'nın peygamberliğine inanan Bel'am bu isteği reddeder ve Allah'ın kendisine Mûsâ(a.s)'ya beddua konusunda izin vermediğini belirterek öteki isteklerini de geri çevirir. Ancak kavmi onu hediyelerle kandırıp beddua etmesini sağlarlar. Bunun üzerine Allah bu bedduayı onun kavmine çevirir ve Allah tarafından bir ceza olmak üzere Bel'am'ın dili göğsüne doğru sarkar. Artık dünya ve âhiretinin yıkıldığını düşünen Bel'am, hiç olmazsa kavmini kurtarmak için onlara Hz. Mûsâ(a.s) ve İsrâiloğulları'na karşı kullanılmak üzere bir hile öğretir. Buna göre bu kavim kadınları süsleyerek Mûsâ(a.s)'nın sefer halinde olan askerleri arasına gönderecek ve bu kadınlar onları baştan çıkaracaktır.

Gerçekten Şimeonîler'in reisi Zimri, Sur kızı Kozbi ile zina etmiş ve bu yüzden ilâhî bir ceza olmak üzere baş gösteren veba salgınında 70.000 kişi ölmüştür. (*İbn Kesîr, Tefsîr, III, 511; Âlûsî, IX, 112*)

Bir başka rivayete göre ise Bel'am Hz. Mûsâ(a.s.)'ya beddua edemeyeceğini, çünkü aynı dine mensup olduklarını belirtmiş, çarmıha gerilerek öldürülme tehdidi üzerine ise ism-i a'zamı okuyarak Hz. Mûsâ(a.s.)'nın şehre girmemesi için dua etmiş, duası kabul olunmuş ve böylece İsrâiloğulları çölde kalmışlardır. Bunun üzerine Hz. Mûsâ(a.s.), Bel'am'dan ism-i a'zam ile iman alınması için dua etmiş ve ilgili âyette belirtildiği gibi Bel'am'a verilen "âyetler" geri alınmıştır. (*Âlûsî, IX, 112*)

Bel'am'ın İsrâiloğulları'ndan, Ken'ânîler'den veya Yemenli olduğu, ona verilen âyetlerden maksadın ise "ism-i a'zam", "suhuf" veya "kitap" olduğu da rivayet edilmiştir. (*Kurtubî, VII, 320; İbn Kesîr, Tefsîr, III, 509*)

Belamın halinde, Hak ve hakikati gördükten sonra onu bırakıp şeytanın peşine düşenin kötü durumu ifade edilmektedir. Mutasavvıflar ise Bel'am b. Bâûrâ'yı, kibir ve dünyevî arzular sebebiyle sapıklığa düşenlerin bir örneği olarak takdim etmektedirler.

Musa aleyhisselam vefat ederken yerine Yuşa bin Nun aleyhisselamı halife bıraktı. Allahü Teâlâ Yuşa aleyhisselamı da İsrailoğullarına peygamber olarak vazifelendirdi.

Allahü Teâlâ'nın kendisine ihsan ettiği nimetlerin kıymetini bilmeyen, irade-i cüz'iyasını şeytanın ve kötü insanların istekleri doğrultusunda kullanan Bel'am bin Baura, nefsin ve şeytanın sapırtmasıyla, dünya malına ve kadına meylederek yeni hileler peşine düşmüş ve imansız ölmüştür. Kur'an-ı kerimde A'raf suresinin 175. ve 176. ayet-i kerimelerinde soluyan köpeğe benzetildi. "**Onun gibiler köpek gibidir.**" sözü, dillerde darb-ı mesel kaldı.

Müslüman, Belam gibi beddua etmez, lânet okumaz. Bir savaşta, kâfirlerin yok olması için Peygamber(s.a.v) Efendimizden beddua etmesini istediklerinde, "**Ben lanet etmek için gönderilmedim. Ben, herkese iyilik etmek için, insanların huzura kavuşması için gönderildim**" buyurdu. Nitekim Kur'an-ı kerimde mealen, "**Seni âlemlere rahmet, iyilik için gönderdik**" buyuruluyor. (*Enbiya Suresi, 107*)

Ehl-i sünnet âlimleri, Resulullah(s.a.v) Efendimizin vârisleri olup, hepsi birer ayna gibidir. Bu büyüklere dil uzatanlar Belam'dır. O aynalarda kendi sûretlerini görüp, kendilerini tarif ediyorlar.

DÜNYEVİLEŞMENİN ÜÇ ATLISI

İblis'e aldananlar, dünyaya Cennet'ten düştüklerini, asıl vatanın da Cennet olduğunu idrak etmekten mahrum yaşar. Her bir aldanan farklı bir sebeple dünyevîleşir. Firavun iktidarla, Karun servetle, Belam da ilimle ukbâyı unutup dünyaya gömülür. Kur'an-ı Kerim dünyevîleşmeyi bu üç şahıs üzerinden tasvir eder. Bunların en tahripkârı Firavunlaşmadır, bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde farklı vurgularla Firavundan bahsedilir.

Dünyevîleşme cephesinin Firavunlarının bidayetleri ne kadar canlı, saltanatları ne kadar şaşalı olsa da sonları hep hezimetdir. İlâhi takdir değişmeyecek, hezimet bu çağın Firavunlarının da kaderi olacaktır.

Dünyevîleşmenin servet cephesindeki baş aktörü Hz. Musa(a.s.)'nın milletinden olan Karun'dur. Karun, güçlü kuvvetli bir kadronun anahtarlarını zor taşıdığı bir hazineye sahipti. Hazine ona Ahiret'i ve Allah'ın ihsan edişini unutturdu;

"Haram" mefhumunu duymaktan rahatsız olanlar da, "faizsiz bir ekonomi olmaz" diyenler de ölüp gitti. Karunlara karşı duranlar Cennet'i görüp gülerek, onlarla aynı safta duranlar ise uğruna ocaklar yıktığı, iffetler kirlettiği, yalanlar söylediği servetlerine ağlayarak ayrıldı bu dünyadan. Servetini fukaranın sevinme vesilesi yapmayan hangi zengini, malı ölümsüzleştirebildi? Enkazdan başka Karunlardan geriye ne kaldı?!

Karunlar mala bir emanetçi nazarıyla değil, onun değişmez sahibi olarak bakar. Bilmez ki, eğer mülkiyette ebedilik söz konusu olsaydı, hanlar, hanumanlar ilk sahiplerinden onlara geçmez, hiçbir mâlik, mülkünü bırakıp da Ahiret'e gitmezdi. Ne var ki nefis Karun'a gasbı mülkiyet, infakı da israf olarak gösterdiğinden dolayı Allah'a ait olan mülkün tamamını kendi için harcamayı "hak", fakire bir ekmek parası vermeyi ise "ahmaklık" olarak görür.

Karunlaşmak, her asırda milyonlarca mağduru olan ve ilk sahibine isnat edilen anılan bir dünyevîleşme marazıdır. Emanetçi olan insanın, kendisine takdir edilen zamana kadar Mâlikü'l-Mülk olan Allah'ı Zülcelâl'e meydan okuması, bir gün bırakıp gideceği servetle de insanlara ebediyet izharında bulunmasıdır.

Bir teyyareye kendi binen, diğerine ev eşyalarını, bir başkasına ise limuzinlerine koyup seyahat edenler gösterişli bir şekilde kavminin karşısına çıkan Karûn'un çağdaş suretleridir. (**Kasas Suresi, 79**) Onbinlerce yetimin yıl boyu ihtiyacını karşılayacak bir meblağı, bir futbol takımının formasına şirketinin adını yazdırmak için harcayanlar Kur'an-ı Kerim'in, onlar gibi olmaktan sakındırdığı muasır Karunlardır.

Müslüman, Arakan'daki bir anneye, Suriye'li yetime ya da yaşadığı şehrin fukarasına verecek parası olmadığını söyleyenlere, **“Keşke Karun'a verilenin bir benzeri bana verilseydi”** de ben de onun gibi yaşasaydım nazarıyla değil, **“Allah'ın mükâfatının her şeyden daha hayırlı olduğunu”** müdrik bir müminin şuuruyla bakar. (**Kasas Suresi, 80**)

İslam, mal sahibi olmaya değil, helal haram ayırımı yapmadan servet sahibi olmaya, helalle haramın, habisle tayyîbin aynı addedilmesine karşıdır. İslam, çalışmayı ve üretmeyi emrettiği gibi, malı paylaşarak bereketlendirmeyi, Ahiret hesabına bir vebal değil, kurtuluşa vesile kılmayı emreder.

Mal, ruhunu Karunlaşmaya kurban edenin elinde Allah'tan uzaklaşma; **“Verdiklerini, Rablerinin huzûruna dönecekleri şuuruyla kalbleri korkudan ürpererek verenler”** için ise Allah'a yaklaşma vesilesidir. Bu yüzden Karun yatı, katı, teyyaresi ile malını izhar eder; Mümin ise, **“Mülk-i İlahide bir emanetçi”** şuuru ve sadakaya riya karışması korkusuyla her ne infak edecekse gizli infak eder. (**Mûminûn Suresi, 60**)

DİN TÛCCARI: BEL'AM

Kur'an-ı Kerim, Dünyevileşmenin ilim cephesinin “Baş aktör”ü olarak adı açıklanmayan bir “Din tüccarından bahs eder. Din tüccarının hali içi, hazine dolu olan bir evi verip çadır alan adam gibidir. Bu adamların her devirde olması ve her din tüccarına uyması için Kur'an-ı Kerim **“kim olduğunu”** tasrih etmez. Lakin temel özelliği ise dini verip, dünyayı alması, baki olanı verip, fani olana talip olmasıdır;

“Onlara (yahudilere), kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın kendisine tabi kaldığı ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Dileseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer, üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir.” (**A'raf Suresi, 176-177**)

Din Tüccarı olan Bel'am, yer, gök, çiçek, böcek, su, hava gibi kendini kuşatan ve ona **“Allah'ın Hâkim-i mutlak”** olduğunu hatırlatan nimetlerden, tıpkı kendisini çepeçevre saran derisinden sıyrılıp çıkan bir yılan gibi sıyrılır. Ne **“Allah birdir”** diyen Kâinat ayetlerini, ne de onu imana çağıran fitratını dinler. Allah'a asi bir kul, Şeytan'a sadık bir nefer olur. Kendisini yücelerin en yücesine taşıyacak imanı bırakır, aşağıların daha aşağısına savuran **“şehvetine”** tabi olur. Nefes alırken dilini dışarı çıkaran köpek gibi, her şeye “şehvet” zaviyesinden bakar.

Müfessirlerin cumhuruna göre bütün zamanlarda örnekleri olan bu din tüccarı, Bel'am bin Bâurâ'dır. Dünyevîler kadrosunun “fikir fahişelerini” Belamlar temsil eder. Şeytan'a tabi olmak için okumak, okudukça Şeytan'a bağlanmak ya da ilmi, hevaya, Ahiret'i Dünya'ya kurban etmek bir Belamlaşma sendromudur.

Her şart ve durumda Ümmet'in menfaatini önceleyen allameler ıslah noktasında ne kadar hassassa, Belamlar da ifsad noktasında o kadar haristir. Belam mukaddesat taciridir. Dünyası için satmayacağı bir kutsal, makamını yitirmemek için tahrif etmeyeceği bir hakikat yoktur. Elleriyle Tevrat'ı değiştiren sonra da “Bu Allah'tandır.” diyerek, din adına insanlığı sömürenler Belamlığın zirve noktasını temsil eder.

Belam bir insanın “hakikat” adına, “hakikat”ten yola çıkarak nasıl “hakikat” düşmanı olabileceğinin müşahhas halidir. Dünyalık için kazandığı bilgiyi yine dünyalık tahsil etmek için kullanır.

Belam her nevi emperyalistle, her türlü ilişkiye açıktır. Tek derdi, **“Dinin başını dinin kılıcıyla kesmektir.”**. Kilise babalarına **“ekselans”** diye hitap eder, müctehitleri aşağılar, meşayih sebbeder.

Müslüman görünümlü Belamlar, İslam'a aleni olarak savaş açan Oryantalistlerden daha tehlikelidir. Çünkü Bel'am ifsadına, “ıslah” dediğinden mekri, avam tarafından samimi bir gayret olarak algılanır.

Batı, son bir asırda yetiştirdiği Belamlarla tefsir, fıkıh, hadis dâhil olmak üzere bütün İslamî ilimlerde, onları aşağılayan, hurafeler mecmuası olarak gören bir nesil yetiştirdi. Zahirde ünvanları, itibarları olan bu şahıslar hakikatte kütük gibidirler. (**Münafikûn Suresi, 4**)

Ne Doğu Türkistan’da anneler ağlarken, ne Mısır sokaklarında kan gövdeyi götürürken, ne de millet çocukları üniversiteden atılırken beyanda bulunur onlar. “Hubbu’z-Zuhûr/Meşhur olma davası” hastalığına yakalandıklarından hayatlarının gayesi “Halif tu’ref/muhalef et, meşhur ol!” cümlesinin ufkundan çıkamaz.

Firavun, Karun ve Belam’la tezahür eden, sonra da salgın hastalık gibi milyonlara bulaşan dünyevîleşmeye karşı peygamberler insanları zühde çağırdı, onlara Ahiret hatırlatması yaptı. Peygamberler muhataplarının dünyevîleşme arzularını Allah’a dönün, çağrılarıyla te’dib edecekler. Çünkü ancak Allah’a dönen insan dünyevîleşme anaforundan kurtulabilir.

Medine’de münafıkların Müslümanlara zarar vermek amacıyla Kubâ Mescidi’nin karşısına yaptırdıkları, daha sonra Allah Rasulü(s.a.v)tarafından yıktırılan mescid, Kur’an’ın dilinde, **“Mescid-i Dırar”dır.**

Sözlükte “zarar vermek, muhalefet etmek” gibi anlamlara gelen dırâr kelimesi mescid kelimesiyle birlikte Kur’ân-ı Kerim’de **“mesciden dırâren”** şeklinde geçmekte ve âyette münafıkların yaptığı bu mescitten bahsedilmektedir. (Tevbe Suresi,107)

İslâm literatüründe yaygın olarak Mescidü’l-dirâr adıyla bilinen mescid, nâdiren Mescidü’ş-şikâk veya Mescidü’n-nifâk diye de anılır.(İbn Hişâm, es-Sîretu’n-Nebeviyye, IV, 530)

Münafıklar İslâmiyet’in Medine’de yayılmasından rahatsız olur ve bunu önleyemediklerinden dolayı hayıflanırlardı. Farklı kabilelere mensup müminlerin günde beş defa Mescid-i Nebevî’de saf tuttuğunu, aralarındaki birlik ve dayanışmanın giderek arttığına bakar üzülmüşlerdi. Müşrikler savaş meydanlarında sahabeyi yenemeyeceklerini anlayınca, onları içerden bölüp parçalama yoluna tevessül eder.

Harp meydanında mağlub olanlar Ebû Amir er-Rahib adındaki bir müşriğin Bizans’tan aldığı talimat çerçevesinde Kuba’da Mescid-i Dırar’ı inşa eder. Tebuk Seferi’nin hazırlıklarıyla meşgul olduğu bir sırada Allah Rasulü’ne (s.a.v)münafıklardan beş kişilik bir heyet gelip yağmurlu ve soğuk kış gecelerinde hasta ve özürlü olanların namaz kılması için bir mescid inşa ettiklerini ve kendilerine namaz kıldırarak burayı ibadete açmasını arzuladıklarını söyler. Allah Rasulü (s.a.v)sefere çıkmakta olduğunu, lakin dönüşte mescitlerini ziyaret edeceklerini söyledi. Tebuk’ten dönerken Züevan’da beş münafık tarafından karşılanıp, Kuba’ya davet edilen Allah Rasulü (s.a.v)tam gitmek üzereyken, Cibril(a.s) gelip kendisine söz konusu mescidin İslâm’a zarar vermek, küfrü yaymak, müminleri parçalamak ve daha önce Allah’a ve Rasulü’ne karşı savaşı bir kişiyi (Ebû Âmir er-Râhib) beklemek için yapıldığını haber veren ayet-i kerimeyi getirdi. Allah Rasulü (s.a.v)iki sahabe göndererek Mescid-i Dırâr’ı yıktırıp yıktırdı.

İblis, Bel’am kadrolarında her devirde binlerce insan istihdam etti. Ümmet’e en büyük darbeyi onlar vurdu. Yıllarca Darwin’in masalına karşı “yaratılış hakikatini” savunduğunu söyleyen bir Mason, “İslam budur.” dercesine rakkase giyinimli kadınlarla ekranda arz-ı endam etti. Aynı zat, Masonlukla mücadele ettiğini göstererek, Müslümanın bilinçaltına masonluğun baş edilemez bir örgüt olduğunu anlattı. Tuzağına düşürdüğü kadın ve erkekleri yaşantıları itibariyle Allah ve Rasul düşmanı olarak yetiştirdi. Önlem alınmaması halinde bir Bel’am’ın ifsadı onlarca okulun ıslah çalışmasından daha tesirlidir.

TAHRİF VEDİLMİŞ TEVRAT VE İNCİLDE BELAM

Tevrat’ta Beor’un oğlu Balaam olarak geçen (Sayılar, 22/5), kâhin (Yeşu, 13/22) ve peygamber (Petrus’un İkinci Mektubu, 2/15) diye takdim edilen Bel’am’ın kehanetlerine büyük önem verilmektedir (Sayılar, 22/6). Bel’am’ın kıssası Tevrat’ta en az iki ayrı rivayet halinde nakledilir ki bu rivayetler birbirinden farklıdır (Sayılar, 22-24). Elohist denilen rivayete göre o Ârâmî veya Amorî bir kâhindir. Tanrı’ya inanmakta ve O’ndan ilham almaktadır. Moab Kralı Balak’ın İsrâiloğulları’na lânet etmesi hususundaki ısrarlarını ancak Tanrı tarafından müsaade edilince kabul eder (Sayılar, 22/5-21). Yahvist denilen rivayete göre ise o Midyanlı (Medyen) bir kâhin olup (Sayılar, 31/8) Balak’ın davetine Tanrı’nın izni olmaksızın icabet etmiştir (Sayılar, 22/22-34). Tevrat’taki kıssaya göre, Hz. Mûsâ başkanlığındaki İsrâiloğulları’nın çölde Ken’an diyarına doğru ilerlediklerini gören Moab kralı endişeye kapılır. İsrâiloğulları’na karşı kendilerine yardım etmesi için Bel’am’ı davet eder. Zira Bel’am’ın mübarek kıldığı mübarek olmakta, lânetlediği ise lânetlenmektedir (Sayılar, 22/6). Bel’am ise rabden alacağı emre göre hareket edeceğini bildirir; ne var ki bu konuda kendisine müsaade verilmez. Moab kralının ikinci defa ısrarı üzerine yine rabbe danışan Bel’am’a bir rivayete göre gitme izni verilir (Sayılar, 22/20), diğer bir rivayete göre ise o izin verilmeksizin yola çıkar (Sayılar, 22/22). Yolda eşeği melek tarafından durdurulur. Sonra yoluna devam eder ve Balak’a sadece, Allah’ın kendisine

söyleteceği şeyleri söyleyebileceğini ifade eder. Söylediği dört meselin hepsinde de kralın beklediğinin aksine, İsrâiloğulları'na lânet edeceğine onları mübarek kılar (Sayılar, 23/7-10, 18-24; 24/3-9, 15-24).

Bel'am, Allah'ın lânet etmediğine lânet edemeyeceğini, rabbın beddua etmediğine bedduada bulunamayacağını, O'ndan emir aldığını, Allah'ın sözlerini işittiğini, yüce olanın bilgisini bilen kişi olduğunu, rabbın sözünden öteye geçemeyeceğini ifade eder (Sayılar, 23/8, 20; 24/4, 12, 16).

Bununla beraber Kitâb-ı Mukaddes'te Bel'am'ın İsrâil'e düşman olarak tasvir edildiği de görülür. İsrâiloğulları'nın Midyan kadınlarıyla zina ederek felâkete uğramaları Ruhban metninde (bk. TEVRAT) Bel'am'ın bir hilesi olarak gösterilir (Sayılar, 31/16). Balak'a, İsrâiloğulları'nın Moablı kadınlarla zina etmelerini, putlara kesilen kurbanlardan yemelerini sağlamasını, böylece onların günahkâr olup cezalandırılacaklarını öğreten Bel'am'dır (Vahiy, 2/14). Bel'am ile ilgili kıssada bu hususa yer verilmez, ancak İsrâiloğulları'nın Moablı kızlarla zina ettikleri, onların ilâhlarına eğildikleri ifade edilir (Sayılar, 25/1-3). Bel'am İsrâiloğulları tarafından öldürülmüştür (Sayılar, 31/8; Yeşu, 13/22).

Mülkün sâhibi olan Cenâb-ı Hakk'ı unutarak; mal, mülk ve mevkî gibi tuzakları olan dünyaya gönül vermek, gafletlerin en acısıdır.

FAYDASIZ ÇIRPINIŞ

Güzel bir kulluk hayâtı yaşarken dünyaya aldanarak ebedî saâdetini ebedî bir sefâletle değişme bedbahtlığına düşenlere dâir, asr-ı saâdetten bir misâl de Sâlebe'nin hâlidir. Sâlebe, önceleri mescidden ve Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in sohbetlerinden ayrılmazken, mal-mülk sâhibi olup dünya sevgisi gönlünde yer edince, zamanla cemaati terk etmiş, farz olan zekatını bile vermekten imtinâ ederek hazîn bir âkıbete dûcâr olmuştur. Sonradan Allâh Rasûlü'nün sözünü tutmamaktan dolayı pişmân olmuşsa da faydasız bir çırpınış içinde can verirken kulaklarında Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in:

“–Yâ Sâlebe, şükkrünü edâ edebileceğin az mal, şükkrünü edâ edemeyeceğin çok maldan hayırlıdır.” ifâdeleri çınılıyordu.

Tasavvuf târihinin büyük şahsiyetlerinden Süfyân-ı Sevrî Hazretleri'nin şu hâli de pek ibretlidir:

Süfyân-ı Sevrî Hazretleri'nin genç yaşta beli bükülmüştü. Sebebini soranlara şöyle derdi:

“–Kendisinden ilim tahsil ettiğim bir hocam vardı. Vefâtı esnâsında ona telkînde bulunduğum hâlde kelîme-i tevhîdi getiremedi. Bu hâli görmek, benim belimi bükte.” (O. N. Topbaş, Son Nefes, Erkam Yay, 2013)

Kıssadan Hisse: Burada anlatılan olay, ilahi kitaplar tarafından tasdik edilen, tarihi bir gerçektir. Burada yazmamızdan maksadımız ise; peygamberlerin haricinde, hiç bir kimsenin iman ile gitme garantisini olmadığını vurgulamak, sahih bir imana sahip olmaya ve bu imanı son nefese kadar korumaya teşvik amacı ile.

Ayetlerimizi yalanlayıp, sırf kendilerine zulmeden o kavmin durumu ne kötü örnektir!”

BEL'AM BİN BAURA VE GÜNÜMÜZDEKİ BAĞLILARI

Fahrudini Razi (Rh.a) Büyük Kuran tefsirinde bu hususta: **Allah (cc) Belam tipli kimseleri, hırs ve şehvette tıpkı bir köpege benzetmiştir. Bu teşbih – benzetiş bütün köpeklere olmayıp, sadece soluyan köpeklere yapılmıştır. Hayvanların en adisi köpeklerdir. Köpeklerin en adisi de soluyan köpeklerdir. Bununla beraber Allah (cc) bir kimseye İlmi ve Dini nasip ettiği halde, o kalkıp dünya'ya meyleder ve ona bağlanıp kalırsa, hayvanların en adisine, yani dili sarkmış köpege benzemiş olur...** (Fahrudini Razi.Tefsiri Kebir)

Mevdudi, Tefhimul Kuran adlı tefsirindebu konuda: **Zira köpek bir tip karakteriyle meşhurdur. Dışarıya sarkan dili ve akan salyası, onun doymak bilmeyen oburluğunu gösterir, kendisine bir taş parçası atıldığında bile yeri koklayarak ona doğru süratle koşar ve belki bir kemik olabilir umuduyla, onu dişler. Kendisi gibi daha birçok köpege yetecek bir leşe rastladığı zaman da onun bencilliği, bu son derece güçlü sahip olma hırsı açıkça ortaya çıkar ve başka bir köpeği buna ortak yapmak istemez. Köpeğin bir diğer özelliği de şehvete aşırı düşkün olmasıdır. Bu yüzden İMAN ve bilginin kendisine telkinde bulunduğu yasakları çiğneyen dünya perest insan işte böyle bir köpege benzetilmiştir. Tıpkı bir köpek gibi o da sadece midesini dolduracak ve şehvetini tatmin edecek yolların peşine düşecektir.** (Mevdudi.Tefhimul Kuran)

Belamlar Taguti iktidarların devamını sağlayan güçtürler. İslam topraklarında; kâfirlerin istilasını hazırlayan güç, Belamdır. Allah'ın indirdiği hükümlere karşı ayaklanan ve İslam'a küfreden yönetimlerle, Taguti güçlerle DİN adına uzlaşan ve Müslümanları da Allah'ın adını kullanarak aldatan, Kur'anı Kerimin ifadesiyle Köpek sıfatlı kimselerin ortak ismi Belam dır...

Bel'am karakteri şu özelliklerle öne çıkıyor;

1- Ayetleri çok iyi bildiği halde ilmiyle amel etmeyen

2- Şeytana uyarak azan

3- Güç ve iktidar (dünya) hırsı gözünü kör etmiş

4- Heva ve hevesine kapılmış

5- Köpek tıynetli "din âlimi" geçinen kişi...

Belam bazı kere din adamı hüviyetinde olduğu gibi bazı da Filozof olarak karşımıza çıkar. Bazı üniversite kütüsünde bir profesör, ya da teorilerini kuramsallaştıran fakültede dekan veya edebiyatıyla, anlatımıyla, ilmi izahlarıyla öğrencilerini etkileyen bir öğretim görevlisi belki de Camii kürsüsünde vaaz veren bir hocadır... Filozof da olsa, düşünür de olsa, yazar da olsa diğerleriyle ortak bir yanı vardır bu Belam tipinin o da; sadece kendi zanni bilgisiyle olayları saptırmaya çalışır. Dini ve İlahi doğruların karşısında yani DİN alternatifi olarak sakat, saçma, illetli İlahi düzen ve sistemin karşısında hangi şeytani düzen ve sistem varsa o düzen ve sisteme fikir babalığı ederler.

Anlatmaya çalıştığı O sistem ve düzenleri ayakta tutmaya yarayıcı teori ve kuramlarını geliştirmeye çalışırlar. İslam dışı sistemlerin fikir önderliğini yapar, Dini değer yargılarından başka çıkır açarlar başka yollara giden ve sapanlara onları doğrulayıcı, destekleyici fikri kurallar üretmeye gayret ederler. Sakat sistemleri hayata geçirmeye çalışan Taguti güçlerin yol ve yöntemlerini kolaylaştırır, o düzenlerin hayat bulmasında elinden gelen gayreti sarf ederler. Tabiidir ki bu gayretleri o taguti idareciler tarafından mükâfatsız bırakılmaz, makam ve mevki sahibi olmaları sağlanırlar. El üstünde tutulurlar...

Belamlar Allah'ın nizamını değiştiren düzen sahipleri ile kol kola girince haliyle Şeytanın düzen ve daha doğrusu düzensizlik ve yıkıcılığına ortak oldukça insanları saptıran güç ve kuvvetlerini artmış olarak görürler bu durum onlara daha çok cesaret verip kendilerinin dahada kuvvetlendikleri zannını artırır. Şeytanın askerleri olarak bu yoldaki almış oldukları misyonerlik faaliyetlerini büyük bir hızla devam ettirirler, Askeri, idari, dini, kültürel alanlar başta olmak üzere her alanda sakat görüş sahipleri at oynatmayı büyük bir hızla sürdürürler.

Bu kişiler az önce de ifade ettiğimiz gibi, bazı kuvvet komutanıdır bazı kereler profesör, bazı mahfillerde bilim adamı, kimi zaman Din adamı, çoğunlukla fikir adamı ve yazar, çizer ve sanaçı hüviyetiyle Televizyon, radyo, gazete gibi iletişim araçlarının da vermiş olduğu imkanları da kullanarak sanki herkes öyle düşünüyormuş havasını dünya ya yaymanın mutluluğunu yaşarlar. Kendilerine Dini bir yükümlülük hatırlatıldığında verecekleri cevabın başında Dinde zorlama yoktur sözcüğü en çok kullandıkları anlatım şeklinin başında gelir. Allah'ın ayetlerini kendi çıkarları doğrultusunda farklı anlamlar yükleyerek izaha gayret ederler. İleri sürdükleri tez'lerin kabul edilmesi doğrultusunda yapmayacakları alçaklık yoktur..

Dünya coğrafyasının her tarafında Allah'ın hükümlerine mukabil ve Allah'ın hükümlerine muhalif hükümler üreten ve insanları bu hükümlere uymaya zorlayan taguti güçlerin hakimiyetini görüyoruz. Ne yazık ki; Allah'ın mülkünde Allah'ın hükmü değil Taguti güçlerin egemen olmasına çalışıldığına bir şekilde şahit oluyoruz. Bütün bu olanlara rağmen bir buçuk milyar nüfusu olduğu söylenen Müslümanların hissesine ancak perişanlık düştüğünü büyük bir hüznle yaşıyor, görüyor ve duyuyoruz.

Müslüman olarak şereflerin en büyüğüne sahip olan bizler Allaha İMAN ettiğimizi söylediğimiz halde Taguti güçlere karşı çıkmıyorsak ve bu gibi insanlara hoşgörü ile bakmayı devam ettiriyor isek Müslümanların bir bakıma isyan cephesini boş bırakıyorsak kafa yani beyinsel olarak, kalbi ve hayatımızda tagutun her türlüşünü atamıyorsak, reddedemiyorsak işte yaşadığımız bu hayatın asıl Kurbanı biz olacağız. Ama İmanımız doğrultusunda korkusuzca hareket edersek hem bel'am şahsiyetli hainleri hem de onun büyüklüğüne inandığı şer güçleri bir gün mutlaka dize getireceğiz...

"O, dünyaya meyletti ve nefsinin hevâsına uydu. Onun ibret verici hâli, üstüne varsan da, kendi hâline bıraksan da, dilini sarkıtıp soluyan köpeğe benzer."

Belam bilgisini Allah'a karşı kullanan bir âlim olarak sembolleşti. Belam, bilgisini mevcut otorite lehine kullanan kişidir. İlmin namusunu satan âlimdir. Havasına tabi olup ilim üzerine sapıttandır. Allah, böylelerini lanetlemiştir.

Ancak Bel'am, dünyevî çıkar ve hesaplar için Allah'ın dinini tahrif eden bir ilim ve din adamını küfür sistemlerine ve kâfir yöneticilere yaranmak maksadıyla Allah'ın hükümlerini çiğneyen ve asıl gayesinden saptıran kimseleri temsil etmektedir.

İnsanları "Allah (c.c.) adını kullanarak" aldatan, hevâ ve heveslerini tatmin için "Tevhid akîdesini" tahrif eden "Bel'am'ın" etkisi korkunçtur. İslâm topraklarında; kâfirlerin istilâsını hazırlayan güç, "Bel'am"dır.

Allah'ı Teâlâ, ihlâsı olanların yardımcısıdır, koruyucusudur. İhlâs olmazsa, her şey noksan olur, insanın başı dertten kurtulmaz. Allah'ı Teâlâ, (İhlâsla ibadet edeni Cennete koyacağım) buyuruyor. Allah sözünden dönmez. İhlâsla olmak şartıyla, kim ibadet ederse, onun gideceği yer Cennettir. Belam bin Baura, Salebe, İbni Sakka gibi senelerce ibadet etmiş kimseler, ihlâsları olmadığından Cehenneme gittiler. Eğer bunlar ihlâs sahibi olsalardı, yani bu hizmetlerinde, bu ibadetlerinde, dünya düşüncesi, para ve şöhret düşüncesi olmasaydı, gidecekleri yer Cennet olurdu...

Şah-ı Nakşibend(k.s) hazretleri buyuruyor ki: *"Hayatımda en garibime giden olay şu olmuştur... Bir gün aksakallı bir ihtiyar, Kâbe'nin örtüsüne sarılmış, öpüyor, yüzüne sürüyor. Gözlerinden yaşlar boşalıyordu. Onun bu hâline gıpta ettim. (Sen onun kalbine bak!) diye ilham geldi. Kalbine nazar ettim. Köydeki iki keçi ve birkaç koyunu düşünüyor. Hayret ettim! Oradan Mina pazarına geldim. Baktım bir genç, 50 bin altın değerinde alışveriş yapıyor, hep ticaretle meşgul. (Eyvah!) dedim, bu genç yandı. Bu kadar para pul içerisinde battı. Yine (Sen onun kalbine bak!) diye ilham geldi. Bir de kalbine baktım, her an kalbi (Allah) diyor. (Aman, hak hukuk geçmesin, dinime zarar gelmesin) diye tir tir titriyor. (Sübhaneallah) dedim. Ya Rabbi, bu kadar varlık içinde, bu, (Allah) diyor. Öteki ise, yokluk içinde, Kâbe'nin önünde (keçilerim) diyor..."*

Hız. Mevlânâ(k.s)'nın güzel bir tespiti vardır:

"Köpeklerin ağzı değdi diye deniz kirlenmez."

Mânevî değerlere saldıran, mukaddesâta, ulvî kıymetlere dil uzatan nâdanlar, onların yücelik ve şerefine halel getiremezler. Bu menfî tavırlarıyla ancak kendi sefâlet ve hüsrânlarını artırmış olurlar.

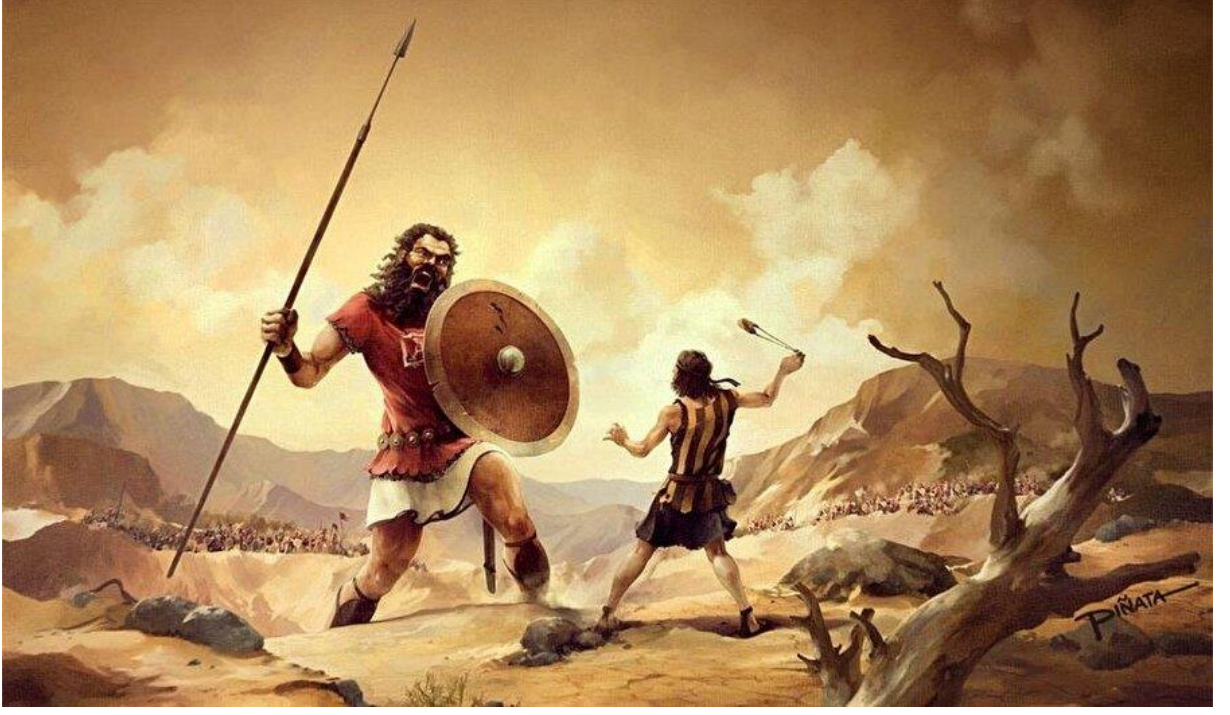
Yüce dinimiz İslâm ve onu samimiyetle yaşamaya çalışan Müslümanlar; kendilerine gaflet, cehalet veya düşmanlık sebebiyle saldıran muârizlarının her türlü ithamlarından berîdirler.

Rabbimiz, yüce dinimize ve onu ayakta tutan maddî-mânevî müesseselere sımsıkı sarılıp Kur'an ve Sünnet istikâmetinde bir hayat yaşamayı, cümlemize nasîb eylesin. İslâm'ı ve Müslümanları, her türlü fitneden muhafaza buyursun. Âmin!

Kur'an-ı Kerim'in, dünyevi ve uhrevi olarak insanlığa her konuda ışık tutan İlâhi bir rehber ve bir kılavuz olduğu bilinen bir gerçektir. Müslümanlar birlik ve beraberliklerini kaybetmemek üzere Ehl-i Sünnet vel Cemaat yolunda, itikadı, ameli yaşantısı düzgün, hem dünyası hem de ahireti için sırf Hakkın rızasını kazanmak için çalışan, ehil, liyakatli, Allah'tan korkan, hayâ eden temiz nesiller yetiştirmeye, nefis ve şeytan ordularının hile ve desiselerine karşı daima uyanık ve tedbirli olmaya mecburdur. Aksi takdirde de asrımızda da nice Belamlar, nice yalancı peygamberler, ortaya çıkar.

BİBLİYOGRAFYA

Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl), I, 258-259.a.mlf., Tefsîr, IX, 82-84. Mes'ûdî, Mürûcü'z-zeheb (Abdülhamîd), I, 52. Sa'lebî, 'Arâ'isü'l-mecâlis, Kahire 1301, s. 180-183. Kurtubî, el-Câmî, VII, 319-321. İbn Kesîr, Tefsîr, İstanbul 1985, III, 507-512.a.mlf., el-Bidâye, I, 322. Âlûsî, Rûhu'l-me'ânî, IX, 112. S. W. Baron, A Social and Religious History of the Jews, New York 1958, I, 312-313; VIII, 133. T. H. Gaster, Myth, Legend and Custom in the Old Testament, New York 1969, s. 303-310. Abdullah Aydemir, Tefsirde İsrâiliyyât, Ankara 1979, s. 237-244. I. M. Price v.dğr., "Balaam", JE, II, 466-469. D. B. Macdonald, "Bel'am", İA, II, 464-465. R. F. Johnson, "Balaam", IDB, I, 341-342. W. F. Albright v.dğr., "Balaam", EJD, IV, 120-125. G. Vajda, "Bal'am", EI2 (Fr.), I, 1014.a.mlf. v.dğr. "Bel'am b. Bâ'ûr", UDMİ, IV, 796-797. Kurtubî, Cami'u-lAhkam'i-l Kur'an, c.I, s.369. A'raf Suresi, 175-6. Mücahid b. Cebr, Tefsir-ü Mücahid, s.89. Abdürrezzak, Musannef, Had.no:20477, c.XI, s.256. Ahmed, Müsned, c.II, s.162. c.IV, s.143)

MÖ 11. yüzyılda yaşadığına inanılan ve Tanah, Eski Ahit ve Kur'an'da bahsi geçen, Hz. Dâvud (a.s.) zamanında yaşamış, düşman kavimlerden "Amâlîka" kralı, küfür ehli, ünlü bir savaşçı. Bu zalim kafir, Hz. Dâvûd(a.s) tarafından öldürülmüştür.

Kur'ân'da ***"Yaş ve kuru ne varsa ap açık bir kitapta yazılmıştır."*** (*En'âm Sûresi,59*) âyeti mucîbince, bu tür kıssaların bizlere, yaşadığımız asra ve olaylara çok önemli izdüşümleri olduğuna inanıyorum. Câlût ismi, Kur'an-ı Kerim'in, Bakara suresindeki Talût kıssasında iki ayette *'Câlûte ve cunûdih / Câlût ve ordusu'* şeklinde tamlama, bir ayetinde ise tekil isim *'Câlût'* olarak geçmektedir.

Hz. Davud (a.s) hem tek başına hem de oğlu Hz. Süleyman (a.s) ile birlikte Kur'an'da çeşitli surelerde anlatılmaktadır. Özellikle, Bakara Suresi, 247-251. Enbiya Suresi, 78. Neml Suresi, 15-16. Sebe Suresi, 10-11. Sad Suresi, 17-26. ayetlerde, Hz. Davud(a.s)'un kıssasına dair haberler nakledilmekte; Nisa Suresi, 163 ve İsra Suresi, 55. ayetlerde de Hz. Davud(a.s)'a indirilmiş olan Zebur'un vahyedildiği bildirilmektedir.

Hz. Davud(a.s), İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerindendir. Savaşçıdır; Talut-Calut savaşında Talut'un ordusunda yer almış ve Calut'u öldürerek hükümdarlık ve peygamberlik görevine muhatap olmuştur. Hz. Davud(a.s), oğlu Süleyman(a.s) dışında Kur'an'da anlatılan peygamberler içerisinde kral-peygamber olarak ayrı bir konuma sahip bir elçidir. Yine savaşçı özelliğine binaen kendisine zırh yapma sanatı öğretilmiştir.

Hz. Davud(a.s)'un bir diğer özelliği de hükümdar olmasına binaen hüküm sahibi yani kadılık görevinin olmasıdır. O, mescitte davalara bakmaktadır. Bu davalardan birinde yanlış hüküm vermesi söz konusu edilmiş, bunu idrak edince tövbe etmiş ve tövbesi kabul edilmiştir. Davacıların şikâyetine dair oğlu Hz. Süleyman(a.s) ile de davalara baktığı haber verilmektedir. Kur'an'da her iki peygamberin de bu kabiliyetlerinin kendilerine Allah tarafından verilen bir "ilim" sayesinde olduğu bildirilmektedir.

Hz. Davud(a.s)'a dair anlatılan bir diğer özellik de onun Allah'a karşı çok muttaki bir kul olduğudur. Hz. Davud(a.s)'un, dağların, kuşların yani kâinatın Allah'ın kudretine uygun olarak hareket etmelerinin farkında; O'nun yarattığı doğrultuda yaşamalarının idrakiyle onlarla birlikte Allah'ı tesbih ettiği haber verilmektedir. Allah'ı Teâlâ

mucize olarak dağları, taşları, kuşları onun emrine vermişti. Yanık sesiyle Zebur'u okumaya başlayınca, kuşlar havadan ağaçlara iner, hep birlikte, okunan Zebur'u tekrar ederlerdi.

Davud aleyhisselam çok ağlar, çok ibâdet ederdi. Gündüzü oruçla, geceyi namaz kılarak ibâdetle geçirirdi. Gecenin ancak üçte bir kısmında uyurdu. Bir gün oruç tutar, öbür gün tutmazdı.

Allah'ı Teâlâ Davud aleyhisselama demiri ateşe sokmadan ve dövmeden istediği şekli verebilme mucizesi vermişti. Demirden zırh yapar, elinin emeğiyle geçinir, devlet hazînesinden bir şey almazdı. Yırtıcı hayvanlar, Hz.Davud(a.s)'un huzûruna gelip, ona tam bir bağlılıkla hizmet ederlerdi.

Hiz. Davud(a.s)'un kıssası öncelikle ümmi bir peygamber olan Hiz. Muhammed Mustafa(s.a.v)'in hayatında bir nübüvvet habercisidir. Özellikle Talut-Calut kıssası ve kıssada yer alan ayrıntılar, davacılar hakkında verdiği hükme dair kıssanın anlatılması bu minvalde değerlendirilebilir. Bunlar, Allah'ın peygamberine, İsrailoğullarına karşı bildirdiği geçmişe yönelik gayb haberlerindendir. Hiz. Davud(a.s) kıssası, bunun yanında hem nüzul hem de nüzul sonrası müminlerin hayatlarına tatbik edebilecekleri ilkeleri öğretmektedir. Bir yöneticinin adalet sahibi olması, hüküm verirken dikkatli olması; savaşta Davud'un Talut'a itaati gibi imtihanlar karşısında itaat etmesi ve cesur davranması gibi. Nitekim bu hükümler Hiz. Peygamber(s.a.v)'in hayatında tatbik edilmiştir; zahire göre hüküm verme ilkesi konulmuş, davada şahitler aranmış, yalancı şahitlikten veya şahitlik yapmamaktan insanlar menedilmiş bu yönde pek çok hadis rivayet edilmiştir. Savaş ve komutana itaat konusu da benzer bir nitelikte üzerinde durulmuş ve Hiz. Peygamber(s.a.v)'in birçok öğüt ve tavsiyeleri aktarılmış ve uygulana gelmiştir.

Hiz. Davud(a.s)'un kâinat ile birlikte tesbih etmesi yine Hiz. Peygamber(s.a.v)'in varlığa bakışında görülen ilkelerdendir. Hiz. Peygamber(s.a.v), uyurken, uyanırken, ay tutulması, güneş tutulması, yağmur, rüzgâr gibi doğaya dair olaylarda müminlere dua ve namazlarını miras olarak bırakmıştır. Buna dair bir örnek olarak Hiz. Peygamber(s.a.v)'in her doğan günde yeni bir güne başlamasında Allah'a hamd etmesi ve müminlere de bunu öğütleyerek zamana ve oluşuma dikkat çektiğini söylemek mümkündür.

Tâlût ile Câlût hâdisesi Kur'an'da bahsedilen bir kıssadır. Kur'an'da geçen Tâlût ile Câlût hâdisesinin geniş açıklamasını İslâmî kaynaklarda ve tefsirlerde bulabiliriz. Calut; Tâlût'un (Saul) krallığı döneminde İsrâiloğulları'nın savaştıkları düşman kavimlerden birinin reisidir.

Kur'anî hadiselerin bize bakan yüzünü ve ders veren yönlerini mutlaka tetkik ederek öğrenmemiz gerekir. Çünkü Kur'an ezelden ebede akan İlâhî nehir gibi bütün devirleri sulamaktadır. Onu okuyanı, takip edeni, yolundan gideni besler, büyütür, geliştirir ve onunla olaylara bakmayı değerlendirmeyi öğretir, kişi onunla kendi zamanını okur, İlâhî maksadı anlayabilir.

İşte Kur'an'da anlatılan Tâlût ve Câlût kıssasında bugüne, şu zamana dair birçok hakikat vardır.

"Amâlîka" kavmi Akdeniz'in sahilinde, Mısır ile Filistin arasında yaşayan bir millettir. Amâlîka kavminin kralı Câlût, Hiz. Musa(a.s)'nın vefatından sonraki bir dönemde İsrâiloğullarına saldırmış, onları yenerek, birçok esir ve kıymetli eşyalarını almış, ülkesine götürmüştü. Esirler içinde İsrâil krallarının birçok prensi de bulunuyordu. Câlût sadece bunlarla kalmamış, geride kalan İsrailoğulları'na da ağır vergiler koymuştu. Hatta Tivrât'larını bile almıştı. Bu sırada İsrailoğulları'nın bir peygamberi de yoktu. Bunlar Allah'a yalvararak bir peygamber göndermesini istemişler, Allah'ı Teâlâ da onlara bir peygamber göndermişti. (Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini, İstanbul 1979, II, 828).

Davud peygamber(a.s) İsrail'in ikinci ve en büyük kralıydı. Hem peygamber, hem hükümdardı. Soy bakımından Yakub aleyhisselâmın Yehuda adlı oğluna dayanır ve Süleyman peygamberin de babasıdır. Kudüs'te doğdu. Kendisine 4 kutsal kitaptan biri olan Zebur verildi. İsmi Kur'an-ı kerim'de on altı yerde geçmektedir.

Allah'ı Teâlâ, Hiz.Musa (a.s)sonra, İsrailoğullarına birçok peygamberler gönderdi. Bu peygamberler insanları Tivrât'ın hükümleriyle amel etmeye dâvet ettiler. Fakat zaman geçtikçe azgınlaşan İsrailoğulları, Tivrât'ın hükümlerini değiştirdiler, peygamberlerini dinlemediler, ahlâkları tamâmen bozuldu. Allah'ı Teâlâ Amâlîka kavmi hükümdârı Câlût'u karşılarına belâ gönderdi. Câlût, İsrailoğullarını vatanlarından sürüp çıkardı. Daha sonra, Beni İsrail kavmi bu

zilletten kurtulmak için çareler aramaya başladılar. O devirde kendilerine liderlik eden peygambere giderek zalimlerle savaşmak için izin istemesini ve bunu çok istediklerini söylerler. Savaşmasına savaşacaklar ama savaş ilmiyle ilgili bilgileri yok. Bu yüzden kendilerini yetiştirmek üzere bir komutan, eğitimci, lider gönderilmesini talep ederler. Bir şeyi gönüllü yapmak ile emredildiği için yapmak farklı şeylerdir. Gönüllülükte yapmamanın bir cezası yoktur ama emredildiğinde yapılmaması beraberinde cezayı da getirmektedir. Bu yüzden o kavmi peygamberi uyarır. Savaşın farz kılınması halinde toplum olarak yapılması gerektiğini ikaz eder. Toplulukta bulunanlar zillete düşmenin verdiği perişanlıkla pek fazla düşünmeden savaşma yanlısı oluverirler. Ve neticede Allah-u Teâlâ savaşı onlar üzerine farz kılar. Savaşacak ve hem zilletten hem de ailelerini zalimlerden kurtaracaklardır. Ama düşünülen olmaz ve savaşmayı isteyenlerin pek çoğu savaş farz kılınca emri dinlemez ve yüz çevirirler. Daha yola çıkmaya niyet ettikleri zaman dahi düşüncelerinden cayanlar daha sonraki safhalara geçmeden böylece elenirler.

Zorluk, meşakkat, mihnet, zillet... İnanan insanlar için hiç de yabancı kavramlar değil. İsrailoğulları da, kendi peygamberlerinden, düşmanlarıyla çarpışmak için kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Onların bu peygamberi, Musa (a.s.)'dan sonraki peygamberlerden biriydi. Onların bu talebi üzerine, peygamberleri onların başına, nesli Ya'kûb (a.s.)'ın oğlu Bunyemin'e dayanan Tâlût'u hükümdar olarak tayin etti. (Taberf, *Caimi'l-Beyân, Mısır 1954, II, 595 vd.*)

Hiz. Dâvud (a.s.) Tâlût ve Eşmuil (a.s.)'ın vefatından sonra İsrailoğulları'nın başına geçmiş ve kendisine peygamberlik de verilmişti. (Bakara Suresi, 249-252)

Kur'an-ı Kerim'de Bakara Suresi 246 – 251 ayetlerinde, Hiz. Musa(a.s) devrinden sonra Beni İsrail'in başından geçen bir olay anlatılmaktadır.

“Mûsâ'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi (ne yaptılar)? Hani, peygamberlerinden birine, “Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım” demişlerdi. O, “Ya üzerinize savaş farz kılındığı hâlde, savaşmayacak olursanız?” demişti. Onlar, “Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz hâlde Allah yolunda niye savaşmayalım” diye cevap vermişlerdi. Ama onlara savaş farz kılınca içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah, zalimleri hakkıyla bilendir.

Peygamberleri onlara, **“Allah, size Tâlût'u hükümdar olarak gönderdi” dedi. Onlar, “O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâıyız. Ona zenginlik de verilmemiştir” dediler. Peygamberleri şöyle dedi: “Şüphesiz Allah, onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı.” Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.**

Peygamberleri onlara şöyle dedi: **“Onun hükümdarlığının alameti, size o sandığın gelmesidir. Onda Rabbinizden bir güven duygusu ve huzur ile Mûsâ ailesinin, Harun ailesinin geriye bıraktığından kalıntılar vardır. Onu melekler taşımaktadır. Eğer inanmış kimselerseniz, bunda şüphesiz sizin için kesin bir delil vardır.”**

Tâlût, ordu ile hareket edince, **“Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Kim onu tatmazsa işte o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan başka.” dedi. İçlerinden pek azı hariç, hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler ırmağı geçince, (geride kalanlar) “Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok.” dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler (ırmağı geçenler) ise şu cevabı verdiler: “Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir.”**

(Tâlût'un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: **“Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et.”**

Derken, Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davud, Câlût'u öldürdü. Allah, ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah'ın; insanların bir kısmıyla diğerlerini savması olmasaydı, yeryüzü bozulurdu. Ancak Allah, bütün âlemlere karşı lütf sahibidir.” (Bakara Suresi, 246 – 251)

Kur'ân-ı Kerîm'de Câlût olarak adlandırılan bu kişinin ismi Ahd-i Atîk'te Golyat şeklinde geçmektedir. Filistî kavminden ve Gat şehrinden olan Golyat iri cüssesi sebebiyle âdeta dev gibi tasvir edilmekte, onun Refaîm denilen ve devâsâ cüsseleriyle meşhur olan ırkın bir bakiyesi olduğuna inanılmaktadır. (Tesniye, 2/11; II. Samuel, 21/19-20; I. Tarihler, 20/8). Golyat'ın boyu İbrânice Ahd-i Atîk'e göre 6 arşın 1 karış (2,93 m.), Ahd-i Atîk'in Yunanca tercümesine ve yahudi tarihçisi F. Josephus'a göre ise 4 arşın 1 karıştır (2,03 m.) (I. Samuel, 17/4; Mangenot, DB2, III/1, s. 268). Kuşandığı zırhın ağırlığı 5000 şekel tunç (yaklaşık 60 kg.), mızrağının ucundaki demirin ağırlığı ise 600 şekeldir (I. Samuel, 17/5-7).

Tarih ve tefsir kitaplarında Câlût'un kimliği ve Dâvûd'la mücadelesine dair İsrâiliyat türünde çeşitli rivayetler yer almaktadır ki bunlar Ahd-i Atîk'teki kıssaya benzer mahiyettedir.

Kelime olarak "Tâlût" İbranice bir lakabdır. Arapça "Tûl" kelimesi ile alakalı olup, aşırı derecede boylu ve kudretli anlamına gelir. (Goldziher, *Der Mythos bei den Hebräern*, 162 vd.)

Kur'an'da iki yerde Tâlût kelimesi geçmektedir. Birkaç yerde de, ona işaret eden zamirler bulunmaktadır.

Calut zamanının en güçlü ordusuna sahip zalim ve kâfir bir kral. Talut zamanın Peygameri tarafından ordunun başına tayin edilmiş bir komutan. Her devirde olduğu gibi toplumun içindeki güçlü çatlak sesler, bahaneler uydurarak itiraz ettiler.

İşte burada çok önemli bir nokta şudur ki: Dünyaya talip olan kimse asla dünyaya ve içindekilere kanmaz, onu hiçbir şey doyurmaz. Ama ahirete talip olan kimse az bir miktar ile yetinir, kanaat eder, hamd eder.

Tâlût ile birlikte 313 kişi Allah'ın emrine uymuş, nefsinin dizgilemiş ve ırmağı geçebilmişlerdir. Ancak nefsinin uyup, çok fazla içenlerde güç, kuvvet kalmamış, bitkin bir şekilde kendilerini bırakmışlardır. **"Bugün bizim Câlût'a karşı koyacak gücümüz yok"** dediler. Çünkü Câlût ordusu çok güçlü ve fazlaydı. Birçok yönden üstünlüğe sahipti, işte o yüzden ona mukabele etmek ve yenmek için fevkalâde yüksek bir donanım ve manevî üstünlük gerekiyordu, o da orduya katılmış olan çocuk yaştaki Hz. Davut'a (a.s) verilmişti.

Kur'an'ın anlattığı bu hadise, samimiyet ve iman gücünün nelere kadir olacağını ve İsrailoğulları'nın azgınlığını gözler önüne sermektedir.

Yüce Allah'ın: **"Davud da Calût'u öldürdü"** buyruğuna gelince; Hükümdar kavmi arasından Talût'u Calût ile savaşmak üzere seçmişti. Hz. Davud(a.s) kısa boylu, hasta görünümlü, sararmış, ufak-tefek ve morarmış birisiydi. Calût ise insanlar arasında en güçlü, en kuvvetli bir kimse idi. Tek başına orduları bozguna uğrattı.

Hz. Davud(a.s) Yahuza b. Yakub b. İshak b. İbrahim (hepsine selam olsun) kolundan geliyordu. Beytül Makdis ehlinin idi. Allah ona hem peygamberliği hem de hükümdarlığı vermişti. Daha önce ise çobandı. Kardeşlerinin en küçüğü idi. Koyun otlatırdı. Talût'un askerleri arasında yedi tane kardeşi vardı. Savaş vakti geldiğinde kendi kendisine: Ben de bu savaşı görmeye gideceğim, demişti. Yoldan giderken bir taşın yanından geçti. **Taş ona: Ey Davud, beni al, sen benimle Calût'u öldüreceksin, dedi. Daha sonra ona bir başka taş seslendi, sonra bir diğer taş seslendi. Onları aldı, torbasına alıp yoluna devam etti.**

Calût ortaya çıkıp kendisiyle teke tek çarpışacak kimse istedi. Herkes onunla karşılaşmaktan korktu. Nihayet Talût şöyle dedi: Kim buna karşı çıkar ve onu öldürürse ona kızımı vereceğim ve malımın tasarrufunu ona bırakacağım. Hz. Davud(a.s) gelip dedi ki: *Karşısına ben çıkıp onu ben öldüreceğim. Talut onu görünce yaşının küçüklüğü ve kısa boyluluğu dolayısıyla bu işe uygun görmedi, geri çevirdi. Davut(a.s) ise rengi mora çalan kısa boylu birisiydi. İkinci defa aynı şekilde seslendi, üçüncü defa seslendi. Yine Hz. Davud(a.s) karşısına çıktı.*

Talut ona: Herhangi bir şeyle kendini denedin mi? deyince o da: Evet, dedi. Talut: Ne ile? Sorunca şöyle dedi: Bir kurt koyunlarımın arasına girdi. Ben de ona vurdum. Daha sonra da başını tutup vücudundan kopardım. Talut: Kurt güçsüzdür, dedi. Başka birşeyde kendini denedin mi diye sorunca: Evet dedi. Bir seferinde aslan koyunlarımın arasına girdi, ona bir darbe indirdim sonra da çenelerini tutup birbirinden ayırdım. Bu adamın arslandan daha kuvvetli olduğunu sanır mısın? Talut: Hayır dedi.

Talut'un yanında bir zırh vardı. Bu zırh ancak Calut'u öldürecek kimseye uyardı. Bunu ona haber verdi ve Davud'a giydirdi Davud'un üzerine tam geldi. Talut ona: Haydi atıma bin, silahımı al dedi. Davut aynısını yaptı.

Kısa bir süre yol aldıktan sonra geri döndü. Herkes bu delikanlı korktu, deyince Hz. Davud(a.s) şöyle dedi: Şayet onu öldürmeyi Allah bana müyesser etmeyecek, ona karşı bana yardımcı olmayacak olursa bu atın da bu silahın da bana faydası olmayacaktır, fakat ben bununla kendi adet edindiğim şekilde savaşmak istiyorum.

Davud'un sapan atıcılığı herkesten ileri idi. O bakımdan attan indi, torbasını aldı boynuna astı. Sapanını aldı ve Calut'un karşısına çıktı. Calut ise silahlarına bürünmüştü.

el-Maverdi'nin ve başkalarının naklettiklerine göre; başında üçyüz rıtım ağırlığında bir miğfer vardı Calut ona: Ey genç, sen mi karşıma çıkıyorsun? Deyince, Davud: Evet dedi. Bu şekilde köpeğin karşısına çıkar gibi mi? Davud: Evet, hatta sen köpekten de daha hakirsin, dedi. Bu sefer Calut: Andolsun bugün senin etini kuşlara ve yırtıcı hayvanlara yem yapacağım, dedi. Daha sonra birbirlerine yaklaştılar. Calut, Davut'u küçümsediğinden dolayı eliyle yakalamak istedi. Davud da elini torbasındaki taşlara uzattı.

Rivayet olunduğuna göre taşlar birbirine yapıştı, tek bir taş haline geldi. Bu taşı alıp sapanına yerleştirdi. Allah'ın adını anarak sapanını çevirdi ve ona attı. Taş Calut'un kafasına isabet etti ve Calut öldü. Davud onun başını kesti ve alıp torbasına koydu. Herkes birbirine karıştı, Talut'un askerleri hamle yaptılar ve karşı tarafı bozguna uğrattılar.

Şöyle de denilmiştir: Davud'un attığı taş Calut'un giydiği miğferin burun bölgesine isabet etmişti. Gözüne isabet edip kafasından çıktığı da söylenmiştir. Yine aynı taş, askerlerinden birkaç kişiye isabet etmiş ve onların da ölümüne sebep olmuştu.

Yine denildiğine göre taş, parçalandı ve onun her bir parçası ordugâhta bulunan herkese isabet etti. Attığı bu taş, Peygamber (s.a.v.)'ın Huneyn günü Hevazinlilere fırlattığı bir avuç toprağı andırmıştır. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

İnsanlar bu ayetlerle ilgili çokça kıssalar anlatırlar. Ben ise burada bu kıssalardan gözetilen maksadı zikrettim. Allah'a hamdolsun.

Savaş Kumandanının Bazı Tasarrufları ve Hükümleri

Talut'un: "Her kim Calüt'a karşı çıkar, onu öldürürse, onu kızım ile evlendirir ve malımda tasarruf yetkisini ona veririm" sözünün anlamı bizim de şeriatimizde sabittir.

Bu ise imamın şöyle demesi gibi olur: Her kim bir düşman kafası getirirse ona şunları vadediyorum. Yahut: Kim esir getirirse ona şunu veriyorum; demesi gibi olur. Buna dair açıklamalar ise Yüce Allah'ın izniyle Enfal Suresi'nde (1. ayet 5. başlıkta) gelecektir.

Yine bu ifadelerde mübarezenin (teke tek çarpışmanın) ancak imamın izniyle olabileceğine delil vardır. Nitekim Ahmed, İshak ve başkaları da böyle demektedir. Bu hususta el-Evzai'den ise farklı rivayetler gelmektedir. Ondan nakledildiğine göre imamın izni olmadıkça kimse hamle yapamaz. Yine ondan nakledildiğine göre o; bunda bir mahzur yok, demiştir. Şayet imam teke tek çarpışmayı yasaklamış ise onun izniyle olmadıkça teke tek çarpışamaz.

Bazıları da teke tek çarpışmayı mübah kabul etmekte ve onun izniyle mi olur, ondan izinsiz olur mu hususunu sözkonusu etmemektedir. Malik'in görüşü de budur.

İmam Malik'e; iki saf arasında durarak: Kim benimle çarpışır? Diyen kimse hakkında sorulmuş o da şöyle demiştir: Böyle bir iş onun niyetine bağlıdır. Eğer bununla Allah'ın rızasını diliyor ise bunda bir mahzur olmayacağını umarım. Nitekim bu iş geçmişte yapıyor idi.

Şafii de der ki: Teke tek çarpışmada (mübareze) bir mahzur yoktur. İbnu'l-Münzir de der ki: Teke tek çarpışmanın imamın izniyle olması güzel birşeydir. İmamın izni olmaksızın teke tek çarpışana da vebal yoktur. Çünkü ben bunu yasaklayan bir haber bilmiyorum.

"Allah da ona hükümdarlığı ve hikmeti verdi. Ona dilediği bazı şeyleri öğretti."

es-Süddi der ki: Allah ona Talut'un hükümdarlığını ve Şem'un'un peygamberliğini verdi. Ona öğrettiği şey ise, zırh yapımı, kuş dili ve buna benzer Allah'ın kendisine öğrettiği başka şeylerdir.

İbn Abbas der ki: Allah ona öyle bir zincir vermişti ki, bu zincir samanyoluna ve yörüngeye bitişikti. Onun ucu ise Hz. Davud(a.s)'un ma'bedi yakınında idi. O bakımdan havada birşey oldumu o zincir mutlaka ses çıkartırdı. Hz. Davud(a.s) da olanı bilmiş olurdu. Bu zincire herhangi bir hastalık sahibi dokundumu, mutlaka iyileşirdi. Kavminin dine girişinin alametiyse elleriyle bu zincire dokunup sonra ela avuçlarını göğüslerine sürmeleri idi. Hz. Davud(a.s)'un vefatından sonra da bu zincir kaldırılıncaya kadar onun hükmüne başvurulardı.

İlahi Emirde: "Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla defetmeseydi yeryüzü muhakkak fesada uğrardı. Fakat Allah âlemler üzerine büyük bir lütuf sahibidir." Buyruğuna gelince;

1- insanların Bir Kısmı ile Diğer Bir Kısmının Def edilmesi.

2- Kendileri Vasıtasıyla Fesadın Defedildiği Kişiler .

İbn Abbas(r.a) da der ki: Şayet Allah müslümanların ordularıyla düşmanları defetmeseydi, müşrikler galip gelir, mü'minleri öldürür, ülkeleri ve mescidleri tahrib ederlerdi. Süfyan es-Sevrî de der ki: Bunlar kendileri vasıtasıyla hakkın ortaya çıkarıldığı şahitlerdir. Mekki'nin naklettiğine göre müfessirlerin büyük çoğunluğu şu manayı benimsemişlerdir: Şayet Yüce Allah. Namaz kılanlar namaz kılmayanlardan, takva sahibi olanlar sebebiyle takva sahibi olmayanlardan (kötülükleri) defetmeseydi, günahları sebebiyle bütün insanları helak ederdi. en-Nehhas ve es-Sa'lebi de böyle bir manaya zikretmişlerdir.

es-Sa'lebi der ki: Sair müfessirler ise şöyle derler: Eğer Allah iyi mü'minleri facir ve kafirlere karşı savunmayacak olsaydı yeryüzü fesada ererdi, yani helak olur giderdi. Daha sonra da Peygamber (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu kaydeder: **"Muhakkak Allah ümmetinden namaz kılanlar sebebiyle namaz kılmayanlardan, zekat verenler sebebiyle, zekat vermeyenlerden, oruç tutanlar sebebiyle, oruç tutmayanlardan, hac edenler sebebiyle hac etmeyenlerden, cihad edenler sebebiyle cihad etmeyenlerden azabı defeder. Eğer bu gibi şeyleri terketmek hususunda birlik olsalar onlara Allah bir göz açıp kapayacak bir süre dahi vermez."** Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.): **"Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmıyla defetmeseydi muhakkak yeryüzü fesada uğrardı"** ayetini okudu.

Peygamber (s.a.v.)'den de şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Muhakkak Allah'ın her gün şöyle seslenen melekleri vardır: Şayet çokça rükü' eden kullar, süt emen yavrular, otlayan hayvanlar olmasaydı, azap üzerinize yağmur gibi yağdırılırdı." Bu hadisi Ebu Bekr b. el-Hatib böyle bir manayla el-fudayl b. İyad'dan rivayet etmiştir: Bize Mansur, İbrahim'den, anlattı; o Alkame'den o Abdullah'tan rivayetle dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Aranızda huşu duyan adamlar, otlayan hayvanlar, süt emen çocuklar olmasaydı mü'minler üzerine azap yağmur gibi yağdırılırdı." Bir şair de bu manada olmak üzere şu beyitleri söylemiştir: "Allah'ın rüküa eren kulları olmasaydı Ve süt emen yetim küçük çocuklar, Düz arazilerde ot otlayan hayvanlar olmasaydı; üzerimize en ağır azap yağdırılırdı."

Hz. Cabir(r.a) de Resulullah (s.a.v.)'dan şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: **"Muhakkak Allah adamın salâhı sebebiyle oğlunu, oğlunun oğlunu da ıslah eder. Onun evini ve onun etrafında birkaç evi dahi ıslah eder. O kişi aralarında olduğu sürece Allah'ın korumasında kalmaya devam ederler."**

Katade de dedi ki: Allah kâfir sebebiyle mü'mini ibtila eder, mü'min sebebiyle de kâfire afiyet verir. İbn Ömer(r.a) de dedi ki: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Muhakkak Allah salih mü'min sebebiyle ehli beytinden ve komşularından yüz kişiden belayı defeder."** Daha sonra İbni Ömer(r.a): **"Eğer Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile defetmeseydi yeryüzü mutlaka fesada uğrardı"** ayetini okudu.

Denildiğine göre bu "defetmek" Yüce Allah'ın Resuller vasıtasıyla teşri' buyurduğu şeriatlerle olur. Şayet bu olmasaydı, insanlar birbirlerini yağmalar, ta lan eder ve helak olurlardı.

Bu, gerçekten güzel bir açıklamadır. Hem kötülüğün önlenmesinde, hem defedilmesinde hem de başka hususlarda genel bir ilkedir. Bunun üzerinde dikkatle düşününüz.

"Fakat Allah, âlemler üzerine büyük bir lütuf sahibidir." Şanı Yüce Allah mü'minler vasıtasıyla kâfirlerin kötülüğünü defetmesinin, kendi katından büyük bir lütuf ve büyük bir nimet olduğunu beyan etmektedir.

ZAFER ALLAH'DANDIR

Allah'ın adıyla atılmış bir taş âdeti en ölümcül silâh olmuştu ve bir mu'cize gerçekleşmişti. **"Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar ve Davut, Câlût'u öldürdü."** Burada mu'cize içinde bir hakikat de şudur ki: Bütün başarı ve zaferler maddî güç ve imkânla kazanılmaz. Zaten düşmanla karşılaştıklarında iman ordusu şöyle dediler: **"Nice az topluluklar Allah'ın izniyle nice çok topluluğa galip gelmişlerdir."**; **"Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sabit kıl ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."** Demek en önemli kuvvet, ihlâs ve hak için hareket etmektedir. Allah için olan kimse bir şey kaybetmez. Allah'ın zafer nasip etmesi için de üç şarta uymak gerekir:

1-Zorluklara sabır.

2- Cesaret ve sebat.

3- İlâhî yardımın geleceğine kesin iman ve ümit.

Böylece Allah'ın bu âleme koyduğu sünneti yerine geldiğinde, Allah lütfuyla başarı ve zafer ihsan edecektir.

Bunun yanında dünyanın fazla zevkine, rengine dalan ve oyalanan kimsede cihad edecek güç, kuvvet kalmaz. Şu durumda bizim için o nehir, dünyanın bütün geçici güzellikleri ve süflî tatları olarak önümüzden devamlı akıp duruyor. Biz İlâhî ikazlara uyarak, dünyaya dalmaz, ihtiyaç olduğu kadarıyla yetinirsek, Tâlût'un az ama ihlâslı askeri gibi cihada muvaffak olabiliriz inşaallah.

Bugün iki milyara yakın Müslümanın iki milyonluk İsrail zulmüne ses çıkarmaması altında sadece maddî zaafiyet yatmıyor, asıl olarak manevî zaafiyet, ümitsizlik, yenilgi duygusu yatıyor. Bugün Kudüs meselesine bir de bu zaviyeden bakmak gerekir. Rabbim âcilen âlem-i İslâma uyanış, Allah için hareket ve Hak ve hakikat yolunda çalışma azmi versin inşaallah.

Günümüz Tâlût askerlerine Rabbim sabır ve sebat versin, ayaklarını sabit kılsın inşaallah...

İsrailoğulları onun krallığını tasvip etmek istemediler; işi zenginlik ve kısır kavmiyet noktasından ele almaya çalıştılar. Oysa ayette ifâde edildiği gibi, Yüce Allah, Tâlût'a ilimde ve cisimde, maddî ve manevî yönden bir üstünlük vermişti. Maddî yönden iri cüsseli, güçlü, kuvvetli ve güzel olarak yaratmıştı. Manevî yönden de, dinî, siyasî, fen, teknik ve savaş ilimlerinde ona üstün bir başarı ve maharet vermişti. Aynı zamanda o, fakirlere karşı merhametli ve şefkatliydi, yoksulların dertleriyle dertlenir, sıkıntılarını gidermeye çalışırdı. Bir de, Yüce Allah amirliği dilediğine verir. Komutanlık ve amirlik için bunlar önemlidir. Yoksa veraset, soy-sop, ayrı nesepten gelme şartları geçerli ve önemli değildir. (el-Beydâvî, Envaru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl, Mısır 1955, I, 55)

Tâlût komutanlığı ele aldıktan sonra, askerleriyle Câlût'a karşı cihada çıkıyor ve önce askerlerini deniyor. Askerlerinden ihlâslı ve samimi olanlar belirlendikten sonra, düşmanlarıyla cihada devam ediyor. Yüce Allah bu hususta Kur'an'da şu açıklamada bulunmuştur:

Tâlût, ordusuyla birlikte ayrıldığında dedi ki: **"Doğrusu Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim bundan içerse, artık o benden değildir ve kim de -eliyle bir avuç avuçlayanlar hariç- onu tatmazsa, o bendendir."** Onlardan az bir bölümü dışında ondan içtiler. O, kendisiyle beraber imân edenlerle onu (ırmağı) geçince, onlar (geride kalanlar): **"Bugün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı (koyacak) gücümüz yok"** dediler. (O zaman) Allah'a kavuşacaklarına kesin gözü ile bakanlar: **"Nice az bir topluluk, daha çok olan bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir"** dediler." (Bakara Suresi,249)

Tâlût ve askerlerinin, Câlût ve askerlerine karşı cihada hazırlandıklarında, Allah'a karşı yaptıkları niyâz ve duaları, Kur'an'da şöyle haber verilmiştir: **"Onlar, (Tâlût ve ordusu) Calut ve ordusuna karşı meydana (savaşa) çıktıklarında, dediler ki:-Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Adımlarımızı sabit kıl (kaydırma) ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."** (Bakara Suresi,250)

Tâlût ile askerlerinin zaferini ve Câlût ile askerlerinin de yıkılışını haber veren ayette ise: **"Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular. Dâvûd Câlût'u öldürdü. Allah ona (Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı, dünya bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir."** (Bakara Suresi,25 1)

Ayette de ifâde edildiği gibi, Dâvûd (a.s.), Tâlût'un komutasında toplanmış bulunan İsrailoğullarının arasındaydı ve karşı ordunun başında bulunan Câlût'u öldürdü. Böylece İsrailoğulları bu savaşta galip çıktı. Amalika ordusu yenildi. Dâvûd (a.s.) bilâhare Tâlût'un kızı ile evlendi ve onun ölümünden sonra da onun yerine kral oldu. (Taberî, Camiu'l-Beyân, II, 627 vd.; İbn Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Beyrut 1969, 1, 303)

CALUTUN ÖLDÜRÜLMESİ

Yüce Allah'ın **"Davud, Calut'u öldürdü. Allah, Davud'a hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediği şeylerden de öğretti."** (Bakara Suresi, 251) buyruğunda, Hz Davud(a.s)'un cesaretine bir delil vardır. Çünkü Hz Davud(a.s), Calut'u; askerini zelil edecek ve ordusunu(n gücünü) kıracak bir öldürüşle öldürdü... Bir hükümdarın, düşmanını öldürdüğü savaştan daha büyük bir savaş yoktur... *Çünkü bu sayede çokca malları ganimet olarak almış; kahramanları, cengâverleri ve rakipleri esir almış; "iman" kelimesi "putlara" üstün gelmiş; düşmanlarına karşı zafer Allah'ın dostlarına nasip olmuş; hak dinin batıla ve batıl taraftarlarına üstün gelmiştir...*

Bu âyet-i kerîmede, dünyâ hayâtında cârî olan ilâhî nizâmın bir ölçüde îzâhı vardır. Hakîkaten, şâyet Allah'ü Teâlâ insanlar arasında adâletle hükmedecek sultanlar var etmeseydi, insanların güçlülere, zayıfları ezip mahvederdi.

Bu bakımdan bir rivâyette: **"Sultan Allâh'ın yeryüzündeki gölgesidir."** buyrulmuştur. (Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, V, 196, Deylemî, Müsned, II, 343)

Hiz. Osman (r.a)da şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz ki Allâh, Kur'ân ile engellemediği şeyi sultan ile engeller."** (İbn-i Kesîr, Kısasu'l-Enbiyâ, s. 516)

Diğer taraftan, Allah'ü Teâlâ insanlar arasında ictimâî dengenin kurulmasını birtakım sebeplere bağlamıştır. Bu itibarla insanların bir kısmı zengin, bir kısmı fakir, bir kısmı güçlü, bir kısmı zayıf, bir kısmı sıhhatli, bir kısmı hasta, bir kısmı mü'min, bir kısmı münkir olacak ki, bunlar arasında kurulacak alâkalar, insanların cemiyet hâlinde yaşayabilmelerini temin edebilsin. Tıpkı elektrik yüklü artı ve eksi kutuplar arasında kıvılcım (şerâre) ve enerji meydana gelmesi gibi, müsbet ve menfî insanlar arasında vukû bulan mücâdele ve muhârebelerde de, pek çok hikmetler bulunmaktadır. İşte yukarıdaki âyet-i kerîmeler ile ilâhî nizâmın bazı prensipleri anlatılmıştır. Nitekim bu âyet-i kerîmelerin devâmında da şöyle buyrulur: **"İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Biz onları Sana hakkıyla okuyoruz. Şüphesiz Sen, Allâh tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin!"** (Bakara Suresi,, 252.O. N.Topbaş, Nebiler Silsilesi-3, Erkam Yay.)

Davut'un, Câlût'un karşısına çıkarak onu öldürmesi, Allah'a güven ve teslimiyetin en somut örneklerinden birisidir. Bu zafer ile Davut, imanını en güzel şekilde ispat etmiştir. Davut'a hikmet ve hükümdarlığı kazandırmış olan şey de savaş meydanında bir düşmanı öldürmüş olması değil, Allah'a olan imanını ispat etmiş olmasıdır.

Çağımızın Câlûtları dünyayı yönetiyor. Her gün, adeta Allah'a ve onun kullarına meydan okuyorlar. Faizcilikle olsun, medyayla olsun, taşeron örgütleriyle olsun, Kur'an'a ve Allah'ın dinine meydan okurcasına sömürü ve zulüm düzenlerini hâkim kılıyorlar. Müslümanlar ise Câlût karşısında dilini yutmuş ve nereye kaçacağını şaşırılmış İbrâni askerleri gibi endişeyle bekliyorlar. Ancak Allah'ın sünnetinde değişme olmaz. Câlût ile savaşıncak kadar Allah'a güvene sahip olmadan Davut olunmaz. Boş hayaller peşinde koşmayalım. Kendimize düşeni yapmadan, Allah'tan bir şey beklemeye hakkımız yok. Davut'un imanına sahip olabilirsek, Allah ona yaptığı yardımı bizden de esirgemeyecektir.

Bu kıssa ile ilgili şu önemli tespitleri yapabiliriz:

* Tâlût peygamber olmadığı halde bir peygambere gelen vahiy ile inananlar ordusuna komutan olmuştur. O dönemde peygambere gelen bir emri ordusuna duyurur ve nehirden izin verilen kadar su içilmesi noktasında vahyin ölçüsünü ordusuna açıklar.

* Tâlût peygamber değil, bir komutandır. Ancak peygamber olan Hz. Davud (a.s) peygamber olmayan bir komutanın komutası altında savaşmaktadır.

* İnananların sayısı başta çok olmasına karşılık sıcak ve yorgunluk nedenleriyle emrin ve vahyin oluşu yerde emre değil de şartların gerektirdiği zorluklara aldanarak nefsi ve hissi davranıp büyük bir kısmının nehirden izin verilenden fazla su içmeleri ibretlik bir durumdur.

* Nehirden su içmeyen ya da izin verildiği kadar su içen az sayıdaki tâifenin izin verilen kadar su içmesi ile korkusuz oluşları ve cesâret kazanmaları emre itâat etmenin ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından ma'nîdâr bir hadisedir.

* Ekser askerlerin nefislerinin istediği kadar nehirden su içmeleri ve su içenlerin şişmeleri, korkmaları ve savaşacak takâtlerinin kalmaması çok ibretli bir olay olarak Tâlût kıssasında önümüzde durmakta ve bize çok önemli dersler vermektedir.

* Su içmeyen veya verilen izin ve emir kadar su içenlerin Câlût ile yapılan savaş sonucunda gâlib gelmeleri ise çok harika sırları taşımaktadır. Burada gâlib olanların sayısının az olması da çok ma'nîdârdır.

* Câlût, Hz. Davud'un (a.s) sapan taşı ile öldürülür. Burada da ince dersler ve sırlar olduğu kanaatindeyim. *Bu sır "vahy-i semâvî kılıcıyla o müthiş dinsizliğin şahs-ı mânevîsini öldürür" hakikati ile âhîr zamândaki dinsizlik cereyanının öldürülmesine ve "Âl-i Beytten Muhammed Mehdi isminde bir zât-ı nûrânî, o Süfyanın şahs-ı mânevîsini olan cereyan-ı münafikâneyi öldürüp dağıtacaktır" hakikatine işâret ve beşâret olabilir. (Mektubat,2005,s:16-94)*

"Mehdi'nin ordusu zaman zaman darbeler yiyecek, zaman zaman o çetin görevi üstlenememek, rahatlık meyli; can, mal, mevkî korkusu gibi çeşitli sebeplerle kendisinden ayrılanlar olacaktır. Ancak onlar buna aldırmayacak." **"Ayrılanlar da, muhalifler de ona zarar veremeyecek. O kendisinden ayrılanlara rağmen muzaffer olarak yoluna devam edecektir."** (Ramuzü'l-Ehâdis, s:476-487)

Böylece **"Mücâhede edenlerle sabredenler ortaya çıkarılmış"** olacaktır. (Âl-i İmran Sûresi,142)

Tâlût'un ordusunda bulunan askerlerin çoğu imtihân olacakları nehirden su içenler. Nehirden çok az su içilmesine izin olduğu halde ordudan çok az bir grup hariç su içerek Allah'ın emrine uymayıp imtihânı kaybederler. Tabii ki bu yapılan savaş maddî bir savaştır. Şartları önceden vahiyle belirlenmiş olan bu savaşta gâlib olanların sayılarının azlığı ve sadâkatleri onları Allah'ın yanında makbûl yapmış ve Efendimiz (s.a.v) de Hz. Mehdi'nin askerlerinin sayısını, samîmiyetini ve sadâkatini Tâlût'un nehri geçen askerleri ile irtibatlandırmıştır.

Tâlût'un zamanındaki nehir bir imtihân vesîlesi olarak önümüzde duruyor. Bu zamanımıza bakan cihetleri ise, nefsimize göre olan şartlara aldanarak Allah'ın emri yerine nefsi ve hevesi arzular ön plana alınmaktadır. Dünyevîleşme hastalığı olarak önümüze serilen hazlar ve mallar, tüketim çılgınlığı, isrâf ve eli delik olanın avına düşerek âhîr zamân nehrinden içilen sular yürekleri sızlatıyor. Derin sulardan verilen imkânlarla sun'î şişmeler ve hak karşısında verilen rüşvetler ve ta'vizler vicdanları yaralıyor. İslâmın en mukaddes ahkâmı âhîr zamân nehrinin dehşetli nehrinden içilen sularla dünya için fedâ ediliyor. Müslümanların kuvveti hakta ve ihlâsta arama yerine maddede ve ekonomide arama gayretleri ibretlik bir hâdise olarak günümüzde yaşanıyor. Ehl-i İslâmın özellikle fütûhatı siyâsî noktalardan araması ve beklemesi; bütün kuvvetlerini ve himmetlerini bu yollara sarf etmeleri, âhîr zamân asrındaki dehşetli nehirden içilen suyun ne kadar etkili ve te'sirli olduğunu gösteriyor. Halbûki asrımızın müceddidi olan Bediüzzaman Hazretleri; "Bütün kuvvetinizi hakta ve ihlâsta bilmelisiniz" diyerek güç, para, ma'kâm ve imtiyazlar yerine hakta ve ihlâs düstûrunda sebat etmeyi söylemektedir.

Tâlût ve Câlût hadisesi yukarıya aldığımız şekliyle âyet ve hadislerde ifâde edilmiştir. Kur’ân’da anlatılan Talût ve Calût kıssası da tam da günümüzde yaşanan fitneler karşısında, mü’minlerin geçirdiği iman zafiyetini anlatmaktadır. Yani imanı zayıf olanların yok olup gittiklerini, gerçek iman sahiplerininse, az kalmalarına rağmen cihad ederek zafer kazanıp varlıklarını devam ettirdiklerini anlatmaktadır.

Biz bu günümüze bakalım: Calut makamında ABD’nin başını çektiği şer güçleri irili ufaklı gayri müslim ve hatta güya müslim devletçikler, tam tek mil, yerlerini aldılar. Talut ve ordusu bekleniyor. Bunlar kimlerdir ve nerededirler? Her bir Müslüman bu sorunun doğru cevabını feraseti ile araştırıp doğru yerde yer almak zorundadır.

Biz Müslümanız bu muazzam kâinatın kurucusunun, yöneticisinin Allah (C.C) olduğuna iman ediyoruz. Gelmiş geçmiş devirler dâhil bütün zamanlar içerisinde gerçekleşmiş ve gerçekleşecek olayların Allah(C.C)’ın “OL” emrine vabeste olduğuna iman ediyoruz. Din Allah(C.C)’ındır. Mademki Kâinatta Dinin dışında cereyan edecek bir nesne yoktur. herşeyi dine bağlayıp dini istismar ediyorsunuz suçlamasını yapanlar, yavuz hırsız oyunu oynamaya çalışıyorlar. Gerçekte istirmarcı onlardır.

Hatemül Enbiya Peygamberimiz (s.a.v) de sahih bir Hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: **“Müslümanlarla Yahudiler çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Yahudi taşın, ağacın arkasına saklanacak, bunun üzerine o taş, o ağaç Yahudi’yi kovalayan kimseye, ‘Ey Müslüman! Arkamda bir Yahudi var, gel onu öldür!’ diyecek. Yalnız garkad ağacı bir şey söylemeyecek; çünkü o Yahudilerin ağaçlarındandır.”** (Buhârî, Cihâd 94, Menâkıb 25; Tirmizî, Birr, 25; Müslim, Fiten 82)

Âlemlere rahmet olarak gönderdiğin son Peygamberini, Muhammed Mustafa sallahu aleyhi vesellemi de Rabbim, hiç bir zaman yalancı çıkartmadın. İnaniyorum ki, Mutlaka yahudilerin de hesabını göreceksin. “Peki, bütün dünyadaki müslümanlar yer yer perişen, aciz ve takatsiz iken, buna karşılık bir avuç yahudinin başta büyük şeytan ABD ve irili ufaklı şer güçlerin güçlü ve hâkim durumda destekleri bulunduğu bu şartlarda bu nasıl olacak?” deyip sakın bir korku ve telaşın arkasına düşüp yeise kapılma ey kardeşim. Hemen Rabbinin Kur’an’ına dön. O ne diyor, kulak ver?

“Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz. “ (Ali İmran Suresi, 139)

“Az sayıdaki nice topluluk, çok sayıdaki nice kalabalığı Allah’ın izniyle yenmiştir. Allah, sabredenlerle beraberdir” .(Bakara Suresi, 249)

“Derken, Allah’ın izniyle onları tamamen bozguna uğrattılar. Davud, Calut’u öldürdü ve Allah, kendisine hükümdarlık ve hikmet (peygamberlik) verdi ve ona dilediği şeylerden de öğretti. Eğer Allah’ın, insanları birbirleriyle savması olmasaydı, yeryüzü mutlaka bozulur giderdi. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı büyük bir lütuf sahibidir.” (Bakara Suresi,251)

Tâlût Kıssasından Günümüze Yansıyanlar

Tarih, insanlığın hafızasıdır. Yine tarih, insanoğlunun yaratıldığı andan itibaren kıyamete kadar geçirdiği ve geçireceği süreçtir. Bu sürecin bir aktörü insanın kendisi ise şüphesiz diğer aktörü şeytandır. Diğer bir ifadeyle tarih, insanlığın dünyada geçirdiği süreçte şeytana aldanmasının veya ona galip gelmesinin vakıalarıyla doludur.

Hak yolunda olanlar sâlih idealler ve inançlarla yüklü olduğu sürece onları yeryüzünde idareciler kılacağını müjdelemektedir. (Nûr Suresi, 55)

Ancak idealden, ahlaktan ve dinden yoksun bozuk bir toplum haline gelirse iktidar nimetinin onların elinden alınacağını hatırlatmaktadır.

İnsanlığın yürüyüşünde ‘Hakk’ her zaman üstündür, ancak belirli zamanlarda ‘bâtıl’ güçlü veya üstte olarak görülebilir. Ancak Rabbimiz şartların değişmeye mahkûm olduğunu vurgulamakta, (Hac Suresi, 47-48); iman ve sabır ile şartlar ne olursa olsun mücadeleye devam edilmesi gerektiğini telkin etmektedir. (Nûr Suresi, 55) Tarihsel değişimlerin de yavaş ve beklenmedik biçimde, ayrıca yavaş bir nedenler birikimi çerçevesinde

gerçekleştiğinin altını çizmektedir. Diğer taraftan zaman algısının Allah ile insanlar arasında farklı işlediğini ifade etmektedir. (Hac Suresi, 47-48)

Rabbimiz ayrıca bir toplumu yeterince bilmez halde, uyarmadan (En‘âm Suresi, 131) ve ahlaki durum yeterli olduğu müddetçe helak etmeyeceğini izhar etmektedir. (Hûd Suresi, 117) Ne zaman ki toplumda adaletsizlik, kibirlenme, zulüm ve baskı artarsa; ticari irtikâp, maddi değerlerin amaç edinilmesi husule gelirse; emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker yerine getirilmezse (A‘raf Suresi, 4-5; Hûd Suresi, 116) işte o zaman kolaylık ve bolluk (lüks) içinde yaşayanların sayısını çoğaltarak tarihsel dönüşümün başlatılacağını haber vermektedir. İşte o vakit de azabın veya çöküşün geri alınmayacağı beyan etmektedir. (En‘âm Suresi, 65)

Bugün İslam dünyası olarak masiva nehirlerinden su içmeye mi devam ediyoruz? Diğer bir ifadeyle, sayısal çokluğumuz olduğu halde Allah'ın yapmayın dediklerini mi yapıyoruz?

Esasen bu kıssa bize ashab-ı kiramı bir kez daha anlamaya sevk etmelidir. Zira onlar topu topu 500 kişi olarak Medine'ye hicret ettiler. Medine'de 1500 kişi oldular ve daha yarım asır geçmeden dönemin iki süper gücü olan Sasani ve Bizans'ı dize getirdiler. Bu sayede İslam'ı dünyaya ve zamanımıza taşıdılar.

Görülüyor ki, Allah'ın vaadi tekrar tahakkuk etmiştir: **“Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice az topluluklar vardır. Allah sabredenlerle beraberdir.”** (Bakara Suresi, 249)

Yine bu kıssa bize güncel bir çatışmada savaşanların inanç ve ahlakının, tek başına fiziki ve maddi unsurlardan çok daha önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca sayısal güce güvenmenin de anlamsız olduğunu teyit etmektedir. Zira çatışma da önemli olan, nicelik değil, niteliktir. Ve son olarak, kararlılığın zaferin elde edilmesinde başlıca unsurlardan birisi olduğunu hatırlatmaktadır.

O halde, Tâlût ordusu ve ashab-ı kiram gibi benzer olaylarla karşılaştığında dökülmeyen, yasakları çiğnemeyen, sabreden, davayı bırakıp gitmeyen, galibiyetin azlık-çoklukla ilgili olmadığını idrak eden, bu hususta Allah'ın yardımının en büyük etken olduğunu bilen, inanmış topluluklar yetiştirelim.

BİBLİYOGRAFYA

Taberî, *Târîh (Ebü'l-Fazl)*, I, 467-474. Mes'ûdî, *Mürüccü'z-zeheb (Abdülhamîd)*, I, 54-58.

Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb, Kahire 1362/1943*, XIV, 45-53. İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Şur'ân*, I, 223-226.

Elmalılı, *Hak Dini*, II, 827-837. E. Mangenot, “Goliath”, *DB2*, III/1, s. 268-269. Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, Ankara 1979, s. 179-203. B. Carra de Vaux, “Câlût”, *İA*, III, 15. G. Vajda, “Djâlût”, *EI2 (Fr.)*, II, 417. B. O. – H. Z. H., “Goliath”, *EJd.*, VII, 756-758. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, II, 595-624. a.mlf., *Târîh (Ebü'l-Fazl)*, I, 467-475. Zemaşşerî, *el-Keşşâf (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin)*, Beyrut 1424/2003, I, 287-291. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, VI, 170-191. Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XIV, 36-53. H. Lesêtre, “Saul”, *DB*, VII, s. 1500-1507. Nelson's *Illustrated Bible Dictionary* (ed. H. Lockyer), New York 1986, s. 954-955. M. Hüseyin Tabâtabâî, *el-Mizân*, Beyrut 1991, II, 610-645. Sâbir Tuayme, *Benû İsrâ'îl fî mizânî'l-Şur'ânî'l-Kerîm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-cil), s. 226-231. D. M. Gunn, “Saul”, *The Oxford Companion to the Bible* (ed. B. M. Metzger – M. D. Coogan), New York 1993, s. 679-681. J. Neusner – A. J. Avery-Peck, *The Routledge Dictionary of Judaism*, New York 2004, s. 139-140. Bernhard Heller, “Tâlût”, *İA*, XI, 697-698. R. Firestone, “Tâlût”, *EI² (İng.)*, X, 168-169. B. Oded, “Saul”, *Encyclopaedia Judaica*, Detroit 2007, XVIII, 78-80. L. Takim, “Saul”, *Encyclopaedia of Qur'ân* (ed. J. D. McAuliffe), Leiden 2004, IV, 536-537.

EBREHE

(D. 525 - Ö. 571-Yemen)

Tarihte Fil Vak‘ası olarak bilinen, Kâbe’yi fillerle yıkmaya gelen, beraberinde zamanın en güçlü ordusuna sahip, arkasına Habeş, Bizans İmparatorluğunun, Mecusi Sasani İmparatorluğunun desteğini almış İslam Hak, Tevhit düşmanı Hristiyan lider ve komutan.

Künyesi; EBU Yeksûm Ebrehe el-Eşrem el-Habeşî. Habeşistan’daki Aksum Krallığı’nın Yemen valisi iken sonradan bağımsızlığını ilan eden Yemen kralı.

Son Himyerî hükümdarı Zûnüvâs’ın, Hristiyanlığın yaygın olduğu Necran’da Yahudiliği zorla yaymaya çalışması üzerine Habeş Necâşîsi’nin 525’te Eryât kumandasında Yemen’e gönderdiği orduda Ebrehe de vardı. Zûnüvâs’ı mağlûp ederek Yemen’e hâkim olan Eryât ile Ebrehe arasında çıkan anlaşmazlık sonuçta bir savaşa sebep oldu ve halkın desteğini sağlayan Ebrehe Eryât’ı öldürerek Yemen’de idareyi ele geçirdi (537). Eryât ile yaptığı savaş sırasında dudağı veya burnu yarıldığı için “Eşrem” lakabıyla anılan Ebrehe Yemen’e hâkim olduktan sonra Habeş Necâşîsi’ne bir mektup göndererek kendisine itaat arz ettiğini bildirdi. Necâşî de bir iç savaşa meydan vermemek için onun Yemen’e hâkimiyetini ve valiliğini onayladı.

Kâbe’ye alternatif yapılan Kalis Kilisesi

Bizans İmparatorluğunun Hristiyanlığı da kullanarak Kâbe’ye alternatif arayışları İslam’dan önce de vardı.

Bizans İmparatorunun (İkinci Jüstinyen) Habeş Necaşisi vasıtasıyla Kâbe’yi ortadan kaldırıp Hicaz ticaret yollarına hâkim olma ve bilahare İran’a sefer düzenleme hayalleri başarısızlıkla neticelendi. Habeşistanlı komutan Ebrehe Bizans İmparatorunun sağladığı gemilerle önce Yemen’e çıkartma yaptı. Ebrehe mutaassıp bir Hristiyan’dı. Bu dini yaymak için yoğun bir faaliyete geçti. Bu maksatla San’a’da, Arapça kaynaklarda Yunanca ekklessia kelimesinin Arapçalaşmış şekliyle Kalîs (Kulleys) olarak geçen, kapıları altın ve gümüş kaplamalı, mimarlık harikası muhteşem bir kilise yaptırmış ve meşhur Belkıs Sarayı’nın kıymetli taşlarını da bu kilisenin inşasında kullanmıştı. Binayı süslemek için Bizans İmparatorluğu’ndan mermer ve mozaik ustaları getirtti. İçini büyük masraflar sonucu altın ve gümüşle süsledi. El Kalis Kilisesi’nin mozaiklerle süslü kubbesi ve mimarisi Sana’daki Yemen mimari tarihinin en önemli şaheserlerinden biri olarak kabul edilir. Ebrehe inşaat sırasında çalışanları gayrete getirmek için Hz. İsa(a.s)’nın bu

kiliseye ineceğini ve insanlığa buradan hitap edeceğini söyler. Bugün turistik rehber kitaplarında “Ghorqat Al- Qulais” olarak anılan ve tamamlanması için Bizans İmparatorunun Mısır’ın İskenderiye şehrindeki Rum mimar ve mozaik ustalarını göndererek destek verdiği kiliseyi tarihçiler biraz mübalağa ile anlatırlar.

El Kalîs benzersiz bir yapı idi ve Bizans’ın görkemli günlerinde (Ayasofya’dan 34 sene sonra) inşa edilmişti.

Bu süs ve tezyinat ile Ebrehe, güyâ halkı buraya celbedecekti. Dolayısıyla Kâbe’ye karşı gösterilen muazzam teveccühü aklınca kırmış olacaktı. Ebrehe, kilisenin inşası bittikten sonra, Habeş hükümdarına takdirini kazanmak niyetiyle de şu mektubu yazdı:

"Hükümdarım, senin için öyle bir mabed yaptırđım ki, şimdiye kadar ne bir Arap ne de bir Acem onun gibisini yapmış değildir. Arapların haccını buraya çevirmedikçe de asla durmayacağım." (Sîre, 1/45; Tabakât, 1/91; Taberî, 2/109)

Fakat Ebrehe'nin bütün bu masraf ve gayretleri boşa çıktı. Yaptırdığı kilisenin müstesna tezyinatını ve muhteşem yapısını görmek için birçok kimse etraftan geldi. Ama sadece süsünü, püsünü görmek için. Kâbe'ye olan akını, yine eskisi gibi, eksilmek şöyle dursun, artarak devam ediyordu.

Böylece bütün Araplar’ı kutsal saydıkları Kâbe yerine bu kiliseyi tavaf etmeye zorlamak, aynı zamanda Mekkeliler’in giderek gelişen ticarî faaliyetlerine engel olmak ve San’a’yı hem dinî hem ticarî bir merkez haline getirmek istiyor, İnsanları bu kiliseyi ziyaret etmeye davet ediyordu. Ebrehe Habeş Kralı’na halkın hac için ancak Kuleys’i ziyaret edebileceklerini, Mekke’ye gidenlere izin vermeyeceğini yazarak onun da desteğini aldı. Ebrehe’nin haccı engelleme niyeti Yemenli Arapları öfkeliendirdi.

Bu emrivakiye Araplar uymayınca çılgına döndü ve yaptırdığı kilisenin Kâbe yüzünden ziyaret edilmediğini düşündü. O zaman Peygamber(s.a.v) Efendimiz henüz dünyayı şereflelendirmemişti.

Kulleys'in Kirletilmesi ve Ebrehe'nin Kararı

Ebrehe'nin, Kâbe'ye olan teveccühü kırmak niyetiyle muhteşem bir kilise yaptırdığı Araplarca da duyulmuştu.

Bu arada Kinane kabilesinden Nevfel adında biri, bu kiliseyi kirletmeyi aklına koydu. Bir gece yarısı giderek Kulleys’in içini, dışını pisliğiyle kirletti. Sonra da kaçıp memleketine döndü. Bu hâdise, insanların Kâbe'ye teveccühünün devam etmesinden fazlasıyla öfkelenmiş bulunan Ebrehe'yi bütün bütün çileden çıkardı. Hâdiseyi Araplardan birinin yaptığını da öğrenince,

"Araplar bunu Kâbe'lerinden yüz çevirttiğim için yapıyorlar. Ben de onların Kâbe'sinde taş üstünde taş bırakmayacağım." diye yemin etti. (Sîre, 1/47; Tabakât, 1/91; Taberî, 2/110)

Olayın üzerine bir de kilisenin yanması eklenince vali intikam almaya karar verdi, Bunu duyan Ebrehe, Kinâne kabilesi mensuplarının San’a’ya gelip kiliseyi tavaf etmelerini istedi. Ancak onların bu teklifi reddederek elçiyi öldürmeleri üzerine Kâbe’yi yıkmadıkça sonuç alamayacağını anladı ve Kâbe’nin enkazını fillerle Yemen’e taşımak için dört bin fil ve üç yüz bin Habeşli’den oluşan ordusu ile harekete geçmiştir. Ardından Arapların eskiden beri kutsallığını kabul edip ziyaret ettikleri Kâbe’yi yıkmaya karar verdi. Habeş Necaşisinden "Mahmud" adındaki meşhur fili istedi. Necaşî, o sırada dünyada büyüklük ve kuvvetçe eşsiz olan "Mahmut" isimli fili, Ebrehe'ye göndererek arzusunu yerine getirdi. (Tabakât, 1/91)

Mahmud adlı fil ile ordunun önünde Mekke’ye doğru ilerliyordu. “Fil Vakası” bu tuhaf zihniyetin yıkılışını anlatır.

Ebrehe’nin Kâbe’yi yıkmak istemesini hoş karşılamayan Yemen eşrafından Zûnefer adlı bir kişi topladığı kuvvetlerle Ebrehe’ye karşı çıktı, fakat yenilerek esir düştü. Zûnefer’i hapsedip yoluna devam eden Ebrehe bu defa Has’am kabilesinden bir birlikle mücadele etti ve başlarında bulunan Nüfeyl b. Habîb el-Has’amî’yi de esir aldı. Ebrehe Tâif’e geldiğinde şehir halkı tarafından karşılandı ve halk adına konuşan Mes’ûd b. Muatteb itaat arz edip Lât adlı putlarına dokunulmamasını rica etti. Ebrehe’nin bu ricayı kabul etmesi üzerine Ebû Rigâl adında bir kişiyi ona kılavuz olarak verdiler. Ebrehe Mekke yakınlarındaki Mugammes’te konakladı ve Esved b. Maksûd adlı bir Habeşliyi Süvari

birliğı ile Mekke civarına kadar sokularak, Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimizin dedesi Abdülmuttalib'in iki yüz devesi de dâhil, Kureyş ve Tihâmelilerin sürülerini gasbettirdi. Bu sırada, Abdülmuttalib, Kureyş kabilesinin reisi idi. (Sîre, 1/50, Tabakât 1/91; Taberi, 2/111)

Gaspedilen develer arasında Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in develeri de vardı. Abdülmuttalib develerini istemek üzere ordugâha gelince Ebrehe onun Kâbe için ricacı olmak yerine develerini istemesini garipsemiş, bunun üzerine Abdülmuttalib kendisinin sadece develerin sahibi olduğunu, Kâbe'yi de sahibinin koruyacağını söylemiştir.

Ebrehe, ordusuyla, Mekke'ye yakın Muğammis denilen mevkie gelince, bir süvari birliğini öncü olarak gönderdi. Süvari birliği Mekke civarına kadar sokularak, Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimizin dedesi Abdülmuttalib'in iki yüz devesi de dâhil, Kureyş ve Tihâmelilerin sürülerini gasbetti. Bu sırada, Abdülmuttalib, Kureyş kabilesinin reisi idi. (Sîre, 1/50, Tabakât 1/91; Taberi, 2/111)

Ebrehe, Mekke civarına gelinceye kadar kendisine "Ebu Riğal" isimli Taifli bir hain rehberlik yaptı. Kâbe'ye giden yolu gösterdi. Bu işbirlikçi adam Mekke yakınında "Muğammes" denilen yere gelince aniden öldü. Araplar bu ölümü, yaptığı ihanetten dolayı uğursuzluk saydılar. Mekke'ye 30 km mesafede Arafat Dağına yakın bir yerde bulunan kabri hala taşlanmaktadır. Ebu Riğal, Arap tarihinin ilk haini ve ihaneti temsil eden bir isim olarak anılmaktadır. Günümüz Arap kültüründe, genel olarak ümmeti ve İslam davasını hesaba katmadan kişisel menfaatleri için yabancılarla işbirliği yapan, onlara uşaklık eden bazı siyasilere hain yerine "Ebu Riğal" denilmektedir.

Ebrehe ve Abdülmuttalib(r.a)

Ebrehe, bir elçi ile Kureyşlilere şu haberi gönderdi:

"Ben sizinle harbetmek için değil, şu mâbedi yıkmak için geldim. Eğer bana karşı koymazsanız, kanınızı akıtmaktan vazgeçerim. Şâyet, Kureyş kabilesinin reisi benimle harb etmek istemiyorsa, yanıma kadar gelsin." (Sîre, 1/50)

Kureyş Reisi Abdülmuttalib'in elçiye cevabı şu oldu:

"Allah adına yemin ederiz ki, biz kendisi ile harb etmek istemiyoruz. Zaten buna gücümüz de yetmez. Yalnız, bu mâbed Allah'ın evidir. Onu yıkılmaktan ancak Allah koruyabilir. O kendi mukaddes beytini muhafaza etmezse, bizde Ebrehe'yi bu hareketinden vaz geçirecek güç ve kuvvet yoktur."

Karşılıklı bu konuşmadan sonra Abdülmuttalib, elçi ile birlikte Ebrehe'nin yanına vardı. Abdülmuttalib heybetli bir görünüşe sahipti. Onu bu haliyle gören Ebrehe, içinden kendisine karşı gayr-i ihtiyarî bir hürmet hissi duydu. Ona, şerefli bir misafir muamelesinde bulunduktan sonra, arzusunun ne olduğunu sordu. Abdülmuttalib isteğini belirtti: **"Askerlerin, iki yüz devemi almıştır. Arzum, develerimin iadesidir."**

Ebrehe, bundan pek hoşlanmadı ve alaylı bir tavırla, **"Seni görünce büyük bir adam zannetmiştim. Konuşmaya başlayınca pek de öyle olmadığını anladım. Ben senin ve atalarının tapınağı olan Kâbe'yi yıkmaya gelmişken, sen ondan söz etmiyorsun da aldığım iki yüz deveden bahsediyorsun."** diye konuştu.

Abdülmuttalib, Ebrehe'nin alaylı tavrına aldırmandan, **"Ben develerimin sahibiyim. Kâbe'nin de bir sahibi ve koruyucu vardır. Elbette onu koruyacaktır."** diye karşılık verdi.

Bu sözler Ebrehe'yi hiddete getirdi ve şöyle konuştu: **"Onu bana karşı kimse koruyamaz!"**

Abdülmuttalib yine sözün altında kalmadı ve, **"Orası beni ilgilendirmez. İşte sen ve işte O!"** dedi. (Sîre, 1/51; Tabakât, 1/92)

Karşılıklı bu konuşmalardan sonra, Ebrehe, Abdülmuttalib'in gasbedilen develerini geri verdi. Abdülmuttalib ordugâhı terk ederek Mekke'ye geldi ve olup bitenleri Kureyşlilere anlattı.

Ayrıca iki yüz deveyi de Allah için kurban etmek üzere işâretleyerek serbest bıraktı.

Mekke Boşaltılıyor

Abdülmuttalib, ayrıca Ebrehe ordusunun şerrinden ve zulmünden korunmak için Mekke'yi boşaltmalarını halka tavsiye etti.

Abdullah'talib Allah'ın evini koruma hususunda yalnız tevekkül değil sebeplere de tevessül etmişti. Eşraftan ve samimi kişilerden oluşan bir cemaatle Beytullahın kapı halkasına tutunarak şöyle dua etmişti:

“Ya Rabbi! İnsanlar yurtlarını muhafaza ederler. Sen de Beytullahını muhafaza et. Hristiyanlara karşı âl-i beytine zafer ihsan eyle, onların haçları ve güçleri senin kuvvet ve kudretine galebe etmesin. Ehl-i salibi mağlup edersen şükredilmesi gereken bir fil olur ki ihsan ve keremini onunla tamamlarsın. Sen Rabb-i Rahîmsin ki bize zalim bir düşman musallat olunca kahredici kudretinle onu def etmeyi ümit ederiz. Zalimleri kahretmek kudreti sana mahsustur. Beytullahı musallat olanlar derhal yüz çevirirler. Hüsrandan başka bir şey kazanamazlar. Onları oldukları yerde helak et. Bu gelenlerden daha alçak kimse işitmedim. Seninle savaşmaya kalkışmışlar. Beyt-i muazzamının sakinlerini yok etmek ve mallarını almak için memleketleri halkını toplamışlar, önlerine bir fil katıp gelmişler. Azamet ve kudretini düşünmeden kurduğun harimi, hile ve cehaletle yok etmek istiyorlar. Şayet onları kiblemize musallat etmişsen demek ki bunda gizli bir hikmet vardır”. (Sîre, 1/53; Tabakât, 1/92)

O sırada gökyüzünde ansızın sürü hâlinde kuşlar (Ebabil kuşları) gördü.

O zamâna kadar öyle kuşlar hiç görmemişti. Kuşlardan herbirinin gagasında ve iki ayağında mercimekten büyük, nohuttan küçük taşlar vardı. Her taşın üzerinde bir kâfirin ismi yazılı idi. Kuşların bıraktığı taş, başına isâbet eden askerin altından çıkıyor ve o asker hemen ölüyordu. Atlı ise, atı da ölüyordu...

Mekke boşaltıldı. Halk, dağ başlarına ve kuytu yerlere sığınarak, Ebrehe ordusunun yapacaklarını beklemeye koyuldu. Mekke mahzûn, Kâbe mahzûn, Kureyş mahzûndu.

EBREHE ORDUSUNUN HELAK OLDUĞU VADİ

Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke üzerine yürüyen Habeş Yemen ordusunun Allah tarafından gönderilen kuşlar vasıtasıyla imha edilmesi olayı.

Bu olay hakkında nâzil olan Kur'ân-ı Kerîm'in 105. sûresinde ordu mensuplarından “ashâbü'l-fil” şeklinde bahsedilmesi askerin önünde bir fil bulunduğunu göstermekte ve bundan dolayı söz konusu sûreye “Fîl sûresi” adının verilmesi gibi olaya da “Fîl Vak'ası” denilmektedir. Fil olayı Arabistan'ın Mekke şehrinde gerçekleşti. Yemen Meliki Ebrehe, hem Kâbe'yi yıkıp hem de Mekke'yi ele geçirmeyi istiyordu. Böylece Hristiyanlığın yayılmasındaki engel ortadan kalkacaktı. Ayrıca Mekke'yi ele geçirerek Arapların gittikçe gelişen ticari faaliyetlerine son verecekti.

Fil olayının gerçekleştiği tarihle ilgili farklı rivayetler bulunuyor. Araplar arasında en yaygın inanış Hz. Muhammed'in (SAV) bu olaydan 50, 55 veya 3 ay sonra doğduğudur. Olay Muharrem ayının çıkmasına 13 gün kala bir Pazar günü gerçekleşmiştir. Arapların nes'i geleneği göz önünde bulundurulduğunda bu tarihin 571 olduğu ortaya çıkıyor.

Kâbe'yi tahrip etmekten vazgeçmesi için yapılan teklifleri reddeden Ebrehe, ordusuna bir gün sonra hücum emrini verdi. Fakat Mina ile Müzdelife arasındaki Vâdi-i Muhassir'e gelince filler yürümez olur. Önde bulunan büyük fil yerinden kımıldamaz. Sonunda ordunun büyük bir kısmı, Kur'ân-ı Kerîm'de de belirtildiği gibi (Fîl Suresi, 1-5), akın akın gelen ve tepelerine taş yağdıran ebâbil kuşları tarafından mahvedildi. Ebrehe canını zor kurtardı ve yaralı olarak Yemen'e döndü; kısa zaman sonra da 571 yılında öldü. Bu taşlar, kime isabet ediyorsa, onu yerle bir ediyor, Mekke'nin önü bir anda insan ve fil mezarlığına dönüyordu. Sıksa küçücük kuşlar, tonlar ağırlığındaki filleri ezip yere serdiler. Bu dehşet dolu ilahi kudretin tahakkuk ettiği yıla “Fîl Senesi” denildi.

Yerine sırasıyla iki oğlu Yeksûm ve Mesrûk geçti. Araplar'ın tarihinde bir dönüm noktası teşkil eden bu hadise onlar tarafından bir tarih başlangıcı sayılmış ve “Âmü'l-fil” (Fil Vak'ası'nın meydana geldiği yıl) diye meşhur olmuştur. Peygamber(s.a.v)Efendimiz bu olayın meydana geldiği yıl kâinatı şereflendirmiştir.

Hiç dikkatinizi çekti mi bilmem ama Tanrılık taslayanlar, yaratıcı olduğunu iddia edenler, Allah'a karşı isyan edenler, kibir ve üstünlük taslayanların birçoğunun sonu çok basit denilebilecek şekilde sonlanmış.

Mesela Ebrehe'nin ordusu döneminin en büyük ve güçlü ordularındandır. Filleri sayesinde gittiği yeri ezip geçiyordu. Ama gel gör ki ufacık kuşların nohut tanesi büyüklüğündeki küçük taşlarla helak oldu.

Mesela tanrı olduğunu söyleyen Nemrut'un ölümü çok ibretliktir. Ufak bir sineğin burnundan içeri girmesiyle acı çekerek ölmüştür.

Yine tanrı olduğunu söyleyen ve her şeyin kendisine ait olduğunu söyleyen Firavun ise, sözde kendisine ait olduğunu söyleyen suda boğulup gitmiştir.

Allâh Teâlâ'nın emriyle yapılan Kâbe, dâimâ ilâhî muhâfaza altındadır. Târihte "Fil Vakası" olarak bilinen hâdise, bunu ortaya koyan ibretli misâllerden biridir.

Kâbe'yi yıkmaya gelen filler

Ertesi günün sabahı idi. Mekke üzerine yürüyüp, Kâbe'yi yerle bir etmek için Ebrehe ordusunda hazırlık tamamdı. Ordu bir tek işâret beklemekte idi. Tarih, Milâdî 571, 17 Muharrem Pazar günü... Ordu hareket edeceği sırada, Ebrehe'ye kılavuzluk görevini üzerine almış bulunan Nüfeyl bin Habib adındaki adam, büyük fil Mahmud'un kulağına eğilerek şunları fısıldadı:

"Çök Mahmud! Sağ sâlim geldiğin yere dön. Sen, Allah'ın mukaddes saydığı beldedesin!"(Sîre,1/54)

Bu sözleri söyledikten sonra da koşarak bir dağa sığındı. Nüfeyl'in bu sözleri üzerine, o heybetli fil birden bire çökuverdi. Kaldırmak için her tedbire başvurdular, fakat bir türlü muvaffak olamadılar. Yönünü Yemen'e doğru çevirdiklerinde koşuyor, Şam'a doğru çevirdiklerinde yine koşuyor, doğu tarafına yönelttiklerinde aynı şekilde durmadan koşuyordu. Ancak, yüzünü Mekke'ye doğru çevirdiklerinde, âdetâ bacaklarındaki kuvvet birdenbire çakiliveriyor ve Mahmud çökuveriyordu.(Sîre,1/54;Taberî,2/113)

Bu heyecanlı anda, kimsenin fil-i Mahmud'un bu hareketine akıl erdiremeyip düşündüğü sırada, Cenâb-ı Hak, celâl ile tecelli etti ve Kur'an'da "Ebabîl" diye adlandırılan kuşları deniz tarafından Ebrehe ordusunun üzerine salıverdi. Kırlangıçlara benzeyen bu kuşların her biri, biri ağzında, ikisi de ayaklarında olmak üzere nohut veya mercimek tanesi büyüklüğünde üçer taş taşıyordu. Bu taşların isabet ettiği her asker, anında yerde debelenip, ölüveriyordu. (Sîre, 1/54-55; Tabakât, 1/92)

Taş yağmuru ile karşı karşıya kalan askerler şaşırıp kaldılar. Bir anda karargâh, yıkılan, yere serilen insan ve hayvanlarla doldu. Kendilerine taş isabet etmeyenler ise, kaçışmaya başladılar. Ebrehe de o anda canlarını zor kurtaranlar arasında idi. Fakat aldığı bir taş yarası ile sonradan o da arzusuna muvaffak olamadan ölüp gitti.(Sîre,1/56)

Bu arada, Kâbe üzerine yürümemenin bir mükâfatı olarak Mahmud adındaki fil de sağ kurtuldu. Cenâb-ı Hak, Ebrehe ordusuna Ebabîl kuşlarını musallat ettikten sonra, ayrıca arkasından sel halin de yağmur yağdırdı. Yağmur seli, Ebrehe ordusunun ölümlerini de silip süpürerek denize döktü.(Tabakât, 1/92)

Yüce Rabbimiz, Kur'an-ı Kerîm'inde bu hâdiseyi bize şöyle haber verir:

"Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine bölük bölük kuşlar gönderdi. Onlara ateşte pişirilmiş taşlar attılar. Rabbin onları yenilmiş ekin çöplerine çevirdi."(Fil Sûresi,1-5)

Bu hâdise, Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimizin peygamberliğinin bir delili idi. (Resûl-ü Ekrem Efendimize risâlet vazifesi verilmeden önce peygamberliği ile alâkalı olarak meydana gelen hâdiselere "irhasât" denir.)

Zira dünyaya gözlerini açmaya pek az bir zaman kala meydana gelmiş ve doğum yeri, sevgili vatanı ve kiblesi olan Mekke ve Kâbe-i Muazzama harika ve gaybî bir surette Ebrehe ordusunun tahribinden kurtulmuştur.

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve hikmeti, elbette Habibinin yüzü suyu hürmetine bu muazzam mâbedi Ebrehe ordusuna çiğnetmeye müsaade etmezdi ve etmedi de.

Bu hâdiseler, Efendimizin(s.a.v) peygamberliğine delil teşkil ederler. Âlimler, Fil Vak'asını da irhasâtan kabul etmişlerdir.

İstilacı ordu bozguna uğrar. Kalanlar Ebrehe de içlerinde olmak üzere perişan bir vaziyette Yemen'e doğru kaçarlar. Ebrehe, bu saldırı sırasında etleri parçalanarak, çürümüş halde San'a'ya dönerken, Hasm kabilesinin yaşadığı bölgede ölür.

Fil olayı (fil vakası), sadece İslam tarihinde değil, tüm dünyada eşine az rastlanır bir olaydır. Dinler arası ibretlik bir olay olması bakımından çok önemlidir. Fil olayının ne olduğunu öğrenip buna göre tarihinizi daha iyi kavrayabilirsiniz.

Fil olayı, adından da anlaşılacağı üzere fil ordusunun Kâbe'ye kadar gelip, orada diz çökmesi üzeri kuruludur. Hristiyanlığı yaymak, Kâbe'yi yıkmak isteyen Habeş ordusunun Kâbe önünde telef olması olayın özüdür. Kuran-ı Kerim'de Fil suresinde bu olay anlatılmaktadır.

Fil olayı Mekkeliler için büyük bir olay ve mucize olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle olayın gerçekleştiği tarihi kendileri için tarihin başlangıcı olarak kabul etmişlerdir. Bu tarihe de "Fil Yılı" adı vermişlerdir. Fakat Fil suresinin inmesiyle birlikte bu düşünce ortadan kalkmıştır.

Tarihe Fil Vakası olarak geçen bu olay ile ilgili Allah (C.C) bir sure göndermiştir. Olayla aynı adı taşıyan Fil Suresi Mekke döneminde inmiştir. 5 ayetten oluşmakta olup, 19. suredir. Kâbe'yi yıkmak isteyen Habeş ordusunun bozguna uğratılmasını ve sonuçta yok olup gitmelerini anlatıyor.

Fil suresinde, filin yanında yer alanlara yüce Rabbin (C.C) neler yaptığının görülmesi ilk ayette belirtiliyor. Fillerin lideri olan Mahmut (Mamut) yerinden kıpırdıyamamış, bir adım öne atamamıştır. Fillerin sürücüleri üzerine eabil kuşları taşlaşmış çamur yağdırmışlardır.

Taş yağmuru sonucunda ordu bozguna uğramıştır. Surede bu bozguna uğrama "yenilip, çiğnenmiş ekin" olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca Ebrehe'nin kurduğu sinsi tuzak, planın da boşa çıkarıldığı vurgulanıyor. Ebrehe'nin niyeti sadece Kâbe'yi yıkmak değildi. Aynı zamanda Mekke'yi ele geçirmektir. Mekke'yi ele geçirdikten sonra Arapların ticaret yollarını kapatacağı. Ticaretin merkezi olan Mekke yerine San'a'yı yapacaktı. Bu olaydan sonra sadece Ebrehe ve ordusu değil, onun Yemende ki hâkimiyeti de dört sene sonra yok oldu (m.s. 575)

Habeşistan Kralı Necâşinin Yemen'valisi Ebû Yeksûm Ebrehe el-Eşrem el-Habeşî ordusuyla birlikte helak olduğu yer Müzdelife ile Mina arasındaki Muhassap vadisindeki Muassıp dır.

Bu hadise Araplarda büyük tesir yapmış, bu olayın meydana geldiği yıla "Fil yılı" denmişti. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vessellem) . ise bu olaydan elli gün sonra dünyayı teşrif buyurdular. Hz. Aişe validemiz diyor ki: Ben Mekke de iki kişi gördüm ki eller ayakları eğri, dileniyorlardı. Meğer bunlar Ebrehe nin ordusuna katılanlardanmış."

Abdullah b. Abbas(r.a), Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî(r.anha)'nin evinde, kuşların attığı bu taşlardan zıfar boncuğu gibi kırmızıçizgili olan bir tanesini gördüğünü, Hz. Âişe de ordunun önünde giden filin sürücüsü ile bakıcısına kör kötürüm bir halde dilenirlerken rastladığını söylemiştir. (*Fahreddin er-Râzî, XXXII, 97*).

Hicretin 132. Yılında Abbasiler devrinde Yemene Vali olarak tayin edilen Abbas bin Rebi (r.a), Ebrehenin yaptırdığı kiliseyi yıktırdı. Eser kalmadı. Fakat Kâbe 15 asırdan beri milyarlarca insanların ziyaretleriyle dolup taşı. Kıyamete kadar da dolup taşacak. Her yıl Müslümanların "*Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk.*" sesleri semalara yükselecek.

"HANE-İ BİRR"

Çünkü Kâbe, Cenâb-ı Hakk'ın, emr-i ilâhîsi ile inşâ ettirdiği "Hâne-i Birr"i idi. Orası, Allâh'a kulluk mekânı olarak kudsî ve mübârek kılınmıştı. Bunun için ilâhî muhâfaza altına alınmıştı.

Ebrehe'nin ibâdethâneye karşı yaptığı bu saygısızlığa verilen cezâ ise, kıyâmete kadar aynı şekilde yapılacak diğer hareketler için de bir tehdit mâhiyeti taşımaktadır.

Bir başka âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Allâh'ın mescidlerinde O'nun isminin zikredilmesine mânî olan ve oraların harâb olma¬sı için çalışandan daha zâlim kim olabilir? İşte onların oralara ancak korkarak girmeleri gere-kir. (Başka türlü girmeye hakları yoktur.) Onlar için dünyâda bir rezillik, yine onlar için âhirette de pek büyük bir azap vardır." (Bakara Suresi, 114)

EBREHE’NİN ACI SONU

Zulmünü iyice şiddetlendiren Ebrehe, neticede kendisinde nihâyetsiz bir kuvvet ve azamet olduğu vehmine kapılmıştı. Buna mukabil Allah’u Teâlâ onu, çöllerdeki arslan, kaplan veya zehirli yılan gibi dehşet verici güçlü mahlûklarla değil, çok güçsüz ve zayıf varlıklar olan ebâbîl kuşlarının attığı nohuttan küçük taşlarla helâk etti. Nitekim Allah’u Teâlâ, Firavun, Nemrut ve Câlût gibi mütekebbirleri hep onlardan küçük ve güçsüz görünen varlıklarla helâk ederek, onların hakikatte ne kadar âciz varlıklar olduklarını ve kibirlerinin manasızlığını ortaya koymuştur.

Ebrehe de büyük bir azamet ve kibirle çıktığı Yemen’e, lîme lîme olmuş bir bedenle, çok zelil ve perişan bir vaziyette, sürünerek dönebildi. Onun bu hâli, kibirlilerin daha dünyâdayken bile rezil olduklarına dâir çok açık bir ibret tablosudur.

Ebrehe, Ebabîl ülkesinde kuşların birer mermi çekirdeği gibi attıkları “siccil”den kurtulmak için güvenilir bir yer aramaya başladı. Fakat saklanacak yer bulamadı. Esir aldığı “Nefîl el Mekki” ye müracaatla, kaçıp saklanacak bir yer bulmasını rica etti, şu cevabı aldı:

Eyne’l mefer ve’l ilahu’l Tâlib

Ve’l Eşremü’l mağlub, leyse’l ğâlib

(Nereye kaçacaksın? Abdulmuttalib’in ilahına yemin olsun ki kaçacak yer yok. Dudağı yırtık Ebrehe mağlup oldu, (artık) galip değil)

Nihayet Ebabîl kuşlarının attığı taşlardan bir parça Ebrehe’ye de isabet etti, dermansız bir hastalığa yakalanarak ordusu ile birlikte perişan oldu. Yara bere içinde canını Yemen’e attığında vücudu dökülüp bir kuş kadar küçülmüştü.

Nabi şiirinde bu olayı şu şekilde anlatır:

Olmadan Ebrehe-veş seng-zen-i Ka’be-i dil

Düşmen-i Kabe’ye ur sengi ebâbîl gibi

(Ebrehe gibi gönül Kabesine taş atan olma, Ebabîl gibi taşı Kâbe’nin düşmanına at)

İstilacı ordu bozguna uğramış, Kalanlar Ebrehe de içlerinde olmak üzere perişan bir vaziyette Yemen’e doğru kaçarlar.

M.571 yılında Ebrehe, bu saldırı sırasında etleri parçalanarak, çürümüş halde San’a’ya dönerken, Hasm kabilesinin yaşadığı bölgede ölür.

Ebrehe’nin feci ölümünden sonra yerine, Yemenli soylu bir kadın olan Raihâna tarafından dünyaya getirilen, iki oğlu Yaksum ve Masruq geçti(a b "'ABRAHA , Ethiopia, Orthodox"..)

570 ve 575 yılları arasında Yemen'deki İran yanlısı grup, Al-Hirah'daki Lakhmid prensleri aracılığıyla Sasani kralıyla temas kurdu. Persler daha sonra, yarı efsanevi Sayf ibn Dhi Yazan'ın Aksumitleri Yemen'den sürmesine yardım eden Wahriz'in komutası altında birlikler gönderdi ve Güney Arabistan, Sasani İmparatorluğu'nun etki alanı içinde bir Yemen vassalı altında bir Pers egemenliği haline geldi. ("Outline of the History of Ancient Southern Arabia".)

Ebrehe’nin Kâbe’ye hücumu ve mağlubiyeti İslam dünyasında nesilden nesile nakledildiğinden hafızalarda taze bir olay gibi kalmıştır. Olay mütevatirdir yani topluluklar tarafından yeni nesillere nakledilerek günümüze kadar anlatılan bir vakıadır. Ayrıca, Fil Vakası Kur’an’da da Fil Suresinde kısaca (5 ayetle) anlatılmıştır. Kur’an-ı Kerim sayesinde bu olay Müslümanların belleğinden silinmemiştir. Fil Suresi hicretten önce Mekke’de nazil olduğunda Peygamberimiz(s.a.v) kalabalık bir topluluk karşısında bu sureyi okurken kimse itiraz etmemiştir. Kimse yalan söylüyorsun dememiştir.

Kureyş kabilesi, Mekke ve Kâbe için büyük önem taşıyan Fil Vak’ası’nı tarih başlangıcı kabul etmiş ve meydana geldiği yıl “âmü’l-fil” adıyla meşhur olmuştur; ancak bu durum uzun sürmemiştir. Olayın Kureyş üzerinde bıraktığı etkinin büyüklüğüne ilk delil, Kur’ân-ı Kerîm’in “ashâbü’l-fil” şeklinde adlandırdığı saldırganları yine Fil adındaki bir sûre ile onlara hatırlatmasıdır. Diğer Arap kabileleri de bu olay sebebiyle Kureyş’e saygı duymuşlar ve bunu onlara “ehlullah” diyerek belli etmişlerdir; birçok şair ise bu vak’ayla ilgili çeşitli şiirler söylemiştir. (*İbn Hişâm, I, 57-62*)

Bugün, Fil Vakası oryantalistler ve onların etkisinde kalmış olan Meshepsiz,meşrepsiz,itikadı bozuk akademisyenlerimiz tarafından farklı anlatımlarla çarpıtılmak istenmektedir. En büyük çarpıtmayı ise, olay Kur'an'da çok açık olarak anlatıldığı halde bunu çiçek hastalığı vb. gibi hastalıklarla yönünü değiştirip anlatanlar yapmıştır. Ehli Sünnet âlimleri bu iddiaların hepsine tatminkâr cevaplar vermiştir. Mesela, Allame Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Fil Suresini tefsir ederken; “ ...bu arada bir çiçek ve kızıl kızamık hastalığından da bahsedildiği ve bununla bir taraftan olayın güya tabiileştirilerek fevkalade olan önemi adileştireceği, bir taraftan da mikroplarla temas etmek itibariyle daha ziyade inceleştirilmiş olacağı zanniyle ayet açık olan manasından çıkarılarak kuşların ve taşların manası buraya doğru eğilmek istenildiği ...” ifadeleriyle Fil Vakasında ebabil saldırısının izaha ihtiyaç bırakmayacak şekilde bütün toplumun gözü önünde cereyan ettiğini detaylarıyla anlatır. Bazı sahabelerin o taşları gördüklerini nakleder.

Söz konusu Doğu bilimciler şimdi de Kâbe'nin yerini tartışmaya açacak kadar işi ileri boyutlara taşıyor ve buna teknolojiyi de alet ediyor. Doğunun yüzbinlerce el yazması kadim eserlerinde anlatılanları yok saymakla hedeflerine ulaşacaklarını zann ediyorlar. İslam kültür mirası olarak anılan o yazma eserleri yüksek rakamlarla ülkemizden ve Araplardan satın almalarının veya çalmalarının sebebi şark dünyasını köklerinden koparmak ve tarihimizi kendilerinin istedikleri gibi yorumlamaları içindir. Hammer'in Fil Vakasını geçiştirir gibi anlatması da manidardır. Hammer; “İş bu fil senesinde Habeş Kralı Kâbe üzerine yürürken kuşların askeri üzerine attığı taşlarla, ihtimal ki bulaşıcı bir çiçek hastalığıyla durmaya mecbur olmuştur” der. Oysa Ebrehe ordusu kırılıp yok olmuştur. Elmalılı bunu Hammer'in hakikati gözden kaçırmak için kurnaz bir kalem oyunu olarak anlatır. Oryantalist olmasına bağlar. Fakat Mısırlı Meshepsiz meşrepsiz,itikadı bozuk Müslüman göreünen münafık,Abduh'u affetmez.

“Kâbe'nin yeri Mekke değildir...” iddialarının arkasında Batı dünyasının uzun vadeli ekonomik emelleri yatmaktadır. Kâbe bütün Müslümanların üzerinde ittifak ettikleri bir birlik sembolüdür. Kâbe'yi gözden düşürdüğünüz veya yerinden kaldırdığınız zaman bütün İslam dünyası olumsuz etkilenir ve Arabistan Yarımadasının tamamı anlamsız bir coğrafya olur.

Büyük Selçukluların Halep Atabeyi Nureddin M. Zengi zamanında Peygamber Efendimizin (s.a.v) naaşını çalıp Vatikan müzesine götürmek isteyen zihniyet acaba bugün ne düşünüyor? Vatikan'ın Mekke ve Medine'nin yerleşim bölgeleri dışına (herhalde harem bölgesi kastediliyor) kilise yapmak için Suudi makamları nezdinde diplomatik girişimde bulunması Hristiyanların giremedikleri harem bölgesinde niçin bir ihtiyaç haline geliyor? Suudi Arabistan'da Mekke-i Mukerreme ve Medine-i Münevvere yerleşim bölgeleri haricinde ilk olarak kilise yapılacak) Bu ihanete yeşil ışık yakan bugünkü Suud kiralılığı veliahdı Selman ne yapmak istiyor.Medineden kutsal beldeden sürülen Yahudi ve Hristiyanların intikamını almak istiyor.(Kaynak: <https://al-sharq.com/article/01/01/2019/>)

Bugün batılı arkeologlar Ebrehe'nin Sana şehrinde bina ettiği El Kalis Kilisesinin harabelerini araştırıyor. Oryantalist Rudolf Strothmann, Eski Sana'nın “Bab'ul Yemen” mıntıkasında bulunan ve halk arasında “Küçük Kâbe” adıyla anılan çifte minareli Ulu Camii'nin (Cami-i Kebîr) bu kilisenin camiye çevrilmiş şekli olduğunu iddia ediyor. (Kaynak: İ.A). Rudolf Strothmann, muhtemelen cami avlusunda bulunan küp şeklindeki yapıyı Kâbe'ye benzeterek bu kaniya varmış olabilir veya Osmanlının kiliseleri camiye tahvil etmelerinden etkilenmiş olabilir. Oysa El Kalis Kilisesi H. 136 senesinde Abbasi Halifesi Ebül Abbas El Seffah tarafından Yemen'e vali olarak gönderilen amcası El Rebî El Hârisî tarafından tamamen yıktırılmıştı.

Yemen'deki Sana Ulu Camii ise Peygamber(s.a.v) Efendimiz tarafından İslam'ın ilk yıllarında Yemen'e gönderilen sahabeden Veber bin Yuhennes el-Huzaai(r.a) öncülüğünde inşa edilmiştir ve İslam tarihinin Üçüncü Camiidir.

Aslında oryantalistlerin planladıkları neticelere varmak için yaptıkları arkeolojik araştırmaların sicili Ebrehe ordusuna Ebabil kuşları tarafından atılan “siccîl” taşları ile deşifre edilmiş ve Bizanslıların Kâbe'yi ortadan kaldırmak için gizli emelleri 1481 sene önce faş edilmiştir. Bu kadar ince hesaplar içinde olan ve uçsuz bucaksız Doğu Roma topraklarıyla kanaat etmeyip Suudi Arabistan Yarımadasının ticaret yollarına da hâkim olmak için Bizanslıların

oyunlarını Ebabil kuşları akim bırakmıştır. Dün Kâbe'yi ortadan kaldırmaya muvaffak olamayanlar bugün Kâbe'nin yerini inkâr iddialarını yeni bir görüş gibi ileri sürüyorlar.

Peygamberimiz zamanında yaşamış ve Hanif dini üzere vefat etmiş olan meşhur **şair Ümeyye bin Ebi'l Salt (Saet) bin Ebi Rebia** bu olay hakkında şöyle bir şiir okumuştur:

“Gerçekten rabbimizin ayetleri açıktır. Onlarla kâfir olanlardan başkası mücadele etmez. Geceyi ve gündüzü yaratmış, her şey aşikâr hesap olunmuştur. Sonra Rahim olan Rabbimiz gündüze güneşteki yaygın ışıkları ile cila verdi. Fili Muğammes'te hapsedti, hatta sanki vurulmuş, ayakları kırılmış gibi sürünüyordu. Boyun halkası yere sürtülerek ki bir dağın kayasından bir parça düşmüş gibi. Etrafında Kinde meliklerinden pehlivanlar, harplerde başı dönmüş şahinler vardı. Onu bıraktılar, hepsi tarumar oldu. Hepsinin bacağının kemikleri kırılmıştı. Kıyamet günü Allah yanında Hanif dininden başka her din helaktedir” (Fil Suresi, Elmalî Tefsiri). (bu şair, peygamberliğin kendisine geleceğine kendisini inandırmış bir kişi idi)

FİL SENESİ

“Fil Senesi” Kureyşliler arasında bir nevî târîh başlangıcı olarak kullanıldı. Şu rivâyet, bunun güzel bir misâlidir:

Kubaş bin Üşeym(r.a):

“–Ben ve Resulullah, Fil Senesi'nde doğduk.” demişti.

Hz. Osman(r.a), ona:

“–Sen mi daha büyüksün, yoksa Resulullah mı daha büyük?” diye sordu.

Mübârek sahâbî, şu edeb ve incelik dolu karşılığı verdi:

“–Resulullah, benden çok çok büyüktür. Doğumda ise ben ondan daha eskiyim! (Ashâb-ı Kirâm, bu rivâyette olduğu gibi, dâimâ Resûlullâh'ın en üstün ve en yüce makamda olduğunun şuurunda idiler. Dolayısıyla bu hususta büyük bir hassâsiyet gösterirlerdi. O'nun tenine dokunabilenler, bundan büyük bir iftihar duyar: “İşte şu iki elimle Resûlullâh'a bey'at ettim” diyerek ellerini gösterirlerdi. (İbn-i Sa'd, IV, 306; Heysemî, VIII, 42)

Ben, fillerin tersini yeşil ve değişmiş olarak gördüm.” (Tirmizî, Menâkıb, 2)(O. N. Topbaş, Hz. Muhammed Mustafa 1, Erkam Yayınları)

Fil suresi bugüne ve yarınlar ne söyler?

Fil suresinin tarihi bağlamını tespit ettikten sonra bu bağladan hareketle tarih-üstü ve küresel mesajına odaklanabiliriz.

Ebrehe arkasına Habeş, Bizans Hristiyan desteğini, Mecusi Sasani devletinin desteklerini almış, gücünün büyümesine kapılarak her türlü savaş hukukunu çiğneyen süper bir güçtür.

Gücün büyüğü Ebrehe'yi sarhoş etmiş, bu güç sarhoşluğu onu kibre sürüklemiş kibir onu zorbalaştırmıştı.

Zalim bir süper güç olarak karşısındaki her muhatabı ezilebilecek bir engel olarak görmüştür.

Bu durum zalim süper gücün aynı zamanda en yumuşak karnıdır.

Örneğin Adolf Hitler güncel bir Ebrehe'dir. O denli başarılı bir güç kazanımı yaşamıştı ki önce tüm Avrupa'yı işgal etmiş, ardından müttefikleri ile birlikte tüm dünyayı ele geçirebileceğini zannetmişti.

Peki, bu güç sarhoşluğu nasıl son buldu?

Barbaros'sa Harekâtı'yla...

Nazi Ordusu 1941'de Moskova'ya girecek başkent düşünce de Rusya'yı ele geçirip ta müttefiki Japonya'ya kadar Almanların olacaktı.

Ancak Nazi tarafında planlama, Sovyetler Birliği'nin seferberlik potansiyelini doğru değerlendirememişti.

Nazi Yüksek Komutanlığı, Sovyetler Birliği yönetiminin ülke genelindeki etkinliğini doğru hesaplayamadı ve bu konuda ağır bir hesap hatasına düştü. Nazi Almanyası Sovyet komünist rejiminin çürük bir yapıda olduğunu, güçlü bir darbeye hemen çökeceğine inanmışlardı.

Bu bağlamda kısa sürede erişecekleri bir zafer umuyorlardı. Şiddetli kar fırtınalarını ve balçıktan bataklık kara yapısını da göz ardı etmişlerdi.

Sonuçta Alman Ordusu kaf fırtınalarının içinde açlıktan ve soğuktan kırılırken tankları bataklıklara saplandı. Seferber olan Ruslar tarafından hezimete uğratıldılar...

Benzeri olayları ABD'nin Vietnam'da SSCB'nin Afganistan'da Birleşik Krallık'ın önce Çanakkale'de sonra tüm Anadolu'da yaşadığını da unutmayalım.

Bu ve benzeri süper güçler karşısında küçümsenen nice idealist ve kenetlenmiş topluluklar elbette kazanmaya daha yakındırlar.

Yenilmez görülen ordular da yenilirler...

İşte Fil suresi bu mesajı hatırlatmaya devam ediyor...

EBABİL KUŞU NEDİR?

Kuran-Kerim'de de yer alan kuş Ebabel kuşları Kâbe'yi yıkmak için gelen; dönemin en acımasız ve İslam düşmanlığı yapan Ebrehe ve kalabalık fil ordusunu gagalarıyla taşıdıkları taşları atarak yenilmelerine sebep olmuşlardır.

Dini hikâyelere konulan ebabel kuşu, Türkiye'de ilkbaharda görülmeye başlar, sonbaharda güneye göç ederler. Fil suresinin anlattığı ebabel, diğer kuşlar gibi dik bir şekilde duramaz.

Ebabel Kâbe'yi yıkmaya giden Ebrehe ordusunu ayak ve gagalarından attıkları taşlarla bozguna uğratan kuşlar olarak bilinir.

Ebabel kuşu tüm canlılardan kaçmaya çalışır ve bunun için hızlı ve çevik bir vücut yapısına sahiptir. Onları beslenirken ya da yerde yürürken görmeniz mümkün değildir. 16–17 cm boyunda, genellikle kırlangıçla karıştırılan bir kuş türüdür.

Kırlangıçlara göre kanatları daha uzun ve kavislidir. Gece-gündüz havada kalır ve uçarken uyurlar. Geceleri gören bir türdür.

Yalnızca üreme dönemlerinde yere inip, kayalıklardaki ve yüksek binaların çatılarındaki yuvalarında uyurlar. Sürüler halinde, tiz çılgınlık atarak uçarlar. Ayaklarının üstünde diğer kuşlar gibi dik bir şekilde duramazlar.,

Türkiye'de ise bu türlerden 4 tanesi yaşamaktadır. Bu kuşlar göçmen kuşlar arasında yer almaktadır. Türkiye soğuk olduğu için kış aylarında Afrika'ya göçerler. İlkbaharın sonuna doğru da tekrar Türkiye'ye gelir. Ebabel kuşlarının ortalama ömür süreleri ise 27 yıldır. Yuvalarını kalabalık yerlere yapmazlar.

Çıkardıkları sesler ve görüntüsüyle görenleri adeta büyülemektedir. Genellikle şehirlerde yaşayan bu kuş türü, kırlangıç kuşuyla benzediği için zaman zaman karıştırılmaktadır. Ebabel kuşu yaşam sürelerinin yüzde 90'ını havada süzülerek geçirirler. Ebabel kuşlarının çok sayıda türü vardır.

Türkiye'de ilkbaharda görülmeye başlar, sonbaharda güneye göç ederler.

Bir yılda yaklaşık 200 bin km. uçar. Tek eşlidir. Eşler, biri ölene kadar çoğunlukla ayrılmazlar. Yavru besleyen bir yetişkin günde 10 bin böcek yiyebilir.

BİBLİYOGRAFYA

Vehb b. Münebbih, Kitâbü't-Ticân fî mülûki Himyer, San'a 1347, s. 314.İbn İshak, es-Sîre, s. 38-44.İbn Hişâm, es-Sîre, I, 41-48-62..Ezrakî, Aḥbâru Mekke (Melhas), s. 134-154.Dîneverî, el-Aḥbârü't-ṭivâl, s. 62-63.Taberî, Târîḥ (Ebü'l-Fazl), II, 127.a.mlf., Câmi'u'l-beyân, XXX, 191.Mes'ûdî, Mürûcü'z-zeheb, II, 8.İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, I, 431-442-453 .Kurtubî, el-Câmi', XX, 187-200.Takıyyüddin el-Fâsî, Şifâ'ü'l-ğarâm bi-aḥbâri'l-Beledi'l-harâm (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, I, 305-308.Mir'âtü'l-Haremeyn: Mir'ât-ı Mekke, I, 443.Caetani, İslâm Tarihi, İstanbul 1924, I, 335-345.M. G. Demombynes, Mahomet, Paris 1957, s. 10-11.C. de Perceval, Essai sur l'histoire des Arabes, avant l'Islamisme pendant l'époque de Mahomet, Graz-Austria 1967, I, 132, 138-145, 269, 275, 277-278.Hamîdullah, İslâm Peygamberi, I, 312-317.Neşet Çağatay, İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara 1982, s. 20, 22, 23.Mustafa Fayda, İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı, Ankara 1982, s. 10.Fuâd Ali Rızâ, Ümmü'l-ḥurâ Mekketü'l-Mükerreme, Beyrut, ts., s. 221-231.W. M. Watt, Hz. Muhammed Mekke'de (trc. M. Rami Ayas – Azmi Yüksel), Ankara 1986, s. 20, 37, 39, 122.M. J. Kister, "The Campaigns of Hulubân, A New Light on the Expedition of Abraha", Le Muséon, Louvain 1965, LXXVIII, s. 425-436.M. G. Lundin, "el-Yemen ebâne'l-ḥarnî's-sâdis

ba'de'l-mîlâd" (trc. Muhammed Ali el-Bahr), *el-İklîl*, VII/2, San'a 1989, s. 22-33; VIII/1-2 (1990), s. 18-27. F. Buhl, "Ebrehe", *İA*, IV, 7-8. A. F. L. Beeston, "Abraha", *EI2* (İng.), I, 102-103. Kâzım Bergnîsî, "Ebrehe", *DMBİ*, II, 563-570.

- İbn Haldun, Abd el-Rahman ibn Muhammed, *İbn Haldun Tarihi*, Beyrut, Dar el-Fikr, 2. baskı, 1408 AH / 1988 . Tarih-i Evkaf-ı Ümem, M. Vamık. İbn-i Hişam, Abdel-Malik, Peygamberimizin Biyografisi, Beyrut, Dar Al-Maarefa, Dr. Kur'an-ı Kerim. 105'inci sure. (Fîl Suresi) Elmalılı M. Hamdi Yazır Tefsiri. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 90-92. İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 10. Belâzürî, *Ensâb*, I, 67-69. Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), I, 134-157. Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, I, 241-293. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtiḥu'l-ğayb*, XXXII, 96-102. İbn Kesîr, *Tefsîr* (trc. Bekir Karlığa – Bedrettin Çetiner), İstanbul 1407/1987, XV, 8657-8681.

Âlûsî, *Rûḥu'l-me'ânî*, XXX, 232-237. Eyüb Sabri Paşa, *Vak'a-i Ashâb-ı Fîl*, İstanbul 1301. Muhammed Abduh, *Tefsîru cüz'i 'Amme*, Kahire 1904, s. 156-158. Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 6097-6146. Seyyid Kutub, *Fî Zilâl-il Kur'an* (trc. M. Emin Saraç v.dğr.), İstanbul, ts. (Hikmet Yayınları), XVI, 367-385.

Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal*, III, 480-521. M. Beyyûmî Mehrân, *Dirâsât târîḥiyye mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Riyad 1400/1980, s. 389-410. Fuâd Ali Rızâ, *Ümmü'l-kurâ*, Beyrut 1987, s. 215-231. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 284-291. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1991, XI, 95-100. el-Kāmûsü'l-İslâmî, V, 35-36. R. Strothmann, "San'a", *İA*, X, 179. A. F. L. Beeston, "al-Fîl", *EI2* (Fr.), II, 916. Ahmet Lütfi Kazancı, "Ebrehe", *DİA*, X, 79-80. Levent Öztürk, "Etiyopya", a.e., XI, 492.

EBÛ CEHİL

Ebü'l-Hakem (Ebû Cehl) Amr b. Hişâm b. Mugîre el-Kureşî el-Mahzûmî

(D.M.570-Mekke. Ö.M. 624.H.2.Medine-Bedir)

İnsanlık tarihinde gelmiş geçmiş, en zalim, en kâfir, en müşrik insanlardan birisi de, Peygamber (s.a.v)Efendimizin ve İslâm'ın azılı düşmanlarından, Kureyş'in ileri gelenlerinden Ebu Cehl'dir. Efendimiz(s.a.v)tarafından bu ümmetin firavunu olarak vasıflandırılmıştır.

Miladi 570 yılında Mekke'de doğmuş,M.17 Mart 624 yılında Medine Bedirde H.2.de öldürülmüş azılı bir İslam düşmanı, katil, zalim putperest. Kibir, gurur, kavmiyetçilik gibi kötü özellikleri Peygamber(s.a.v) Efendimize tabi olmaya engel teşkil etti. Açık bir şekilde, kendi kabilesine mensup olmayan birinin peygamberliğini kabul etmeyeceğini bildirdi.

Eşi: Bint Umair bin Ma'abad bin Zirarah. Kardeşleri: Hantamah bint Hisham, Ömer İbn Abi Rabia, Çocukları: İkrime bin Ebî Cehil, Umm Hâkim, Zirarah ibn Abi-Jahl, Tamimi ibn Abi-Jahl, Cuvayriy. Torunları: Umar bin İkrimah ibn Abi Jahl, Fatma bint-i Ömer. Amcası/Dayısı: Velîd bin Mugîre.

Asıl adı Amr bin Hişâm'dır. Lakabı ise Hisam Ebu'l-Hakem olan bu kişi, Haris bin Hişâm ile Ayyaş bin Ebu Rebî'a'nın kardeşidir. Kendisi, Kureyş kabilesinden Mahzûmoğullarına mensup olup, Allah'ı Zülcelalin âlemlere rahmet olarak gönderdiği Hz.Muhammed(s.a.v)'in İslam'a davetini kabul etmediği gibi, ona ve inanan Müslümanlara akla hayale gelmedik işkence ve zulümleri reva görmüş, hak ve hakikatten uzak, kalbi mühürlü bir İslam düşmanı idi. Efendimizi (s.a.v) sevmezdi ve eline fırsat geçtiği zaman onu hicvederdi. Mekkeli müşrikler arasında büyük bir itibâra sahip idi.

Ebü'l-Hakem olan künyesi İslâmiyet'e düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehil şeklinde değiştirilmiştir. Bu tarihten sonra tüm İslami kaynaklarda bu isimle geçmiştir.

Dârünnedve üyesi olan Ebû Cehil, Resûl-i Ekrem(s.a.v)'in davetine başından beri karşı çıkmış ve Müslümanlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır. Velîd b. Mugîre ile Ebû Cehil, kendi kabilelerine mensup olmayan birinin peygamberliğini hazmedemedikleri için Hz. Muhammed(s.a.v)'e inanmayacaklarını açıkça söylemişlerdir.

Aynı zamanda büyük bir tacirdi. Sahibi olduğu kervanlarla gezip yeni şehirler görmeyi severdi. Hurmaya, süte ve kırmızı ete karşı bir zaafı vardı. Tezcanlı ve agresif biriydi. İkrime isminde bir oğla sahipti, oğlu daha sonradan İslam dinine geçmiştir.

Ebu Cehil'in Kişilik Özellikleri

Ebu Cehil öne çıkan kişilik özelliklerinden ilki zalim olmasıdır. Bu nedenle İslamiyet'i seçenlere kaba kuvvet uygulamış, birçok kişiye de işkence etmiştir. Onun döneminde yaşamış birçok müellifin kaleme aldığı eserlerde onun son derece alaycı biri olduğu yazılıdır. Müslüman olan kişilerle herkesin içinde dalga geçerek onların küçük düşmesine neden olmuştur.

Nefret ve İşkence

Makam sevdası, kibri ve hür-köle, zengin-fakir herkesi Allah katında eşit kılan İslam dinine karşı nefreti onu bile bile inanmamaya sevk etmişti. Öfkesi o kadar fazlaydı ki işkencelerinde sınır tanımıyordu. İman eden herkese isabet etmişti tehditleri. Çoğu onun işkencelerinden de nasiplerini almıştı. Sadece ashaba değil, Resûlullah (s.a.v) Efendimize çoğu kez işkence teşebbüsünde bulunmuştu. Hiçbir şekilde Efendimizi (s.a.v) rahatsız etmekten, onunla alay etmekten, O'na işkenceler yapmaktan çekinmezdi.

Allahım! Ebû Cehil'i Sana Havale Ediyorum

Bir gün Peygamberimiz (s.a.v), Kâbe'nin yanında namaz kılarken, orada bulunan Ebû Cehil yanındakilere: Hanginiz gidip falancaların dün kestiği dişi devenin etenesini alarak, secde ettiği zaman Muhammed'in sırtına koyar, dedi. Oradakilerin en bedbahtı Ukbe b. Ebî Muayt koşarak onu getirdi ve Peygamberimiz (s.a.v) secdeye vardığında omuzları arasına koydu. İnsanlar gülmeye, gülmekten birbirlerinin üstüne yıkılmaya başladılar. Peygamber (s.a.v) secdeden başını kaldıramıyordu. Nihayet birisi gidip Fatıma(r.anha)'ya haber verdi. Hz. Fatıma(r.anha) gelerek onu sırtından attı.

Peygamber (s.a.v), namazını bitirince sesini yükselterek Kureyşliler'e beddua etti. Allah Rasûlü, beddua ve hayır dua ettiği zaman üç defa tekrar ederdi. Peygamber'in (s.a.v) bedduasından korktukları için Kureyşliler'in gülmeleri kesilmişti. Peygamberimiz (s.a.v) daha sonra (isim sayarak): **"Allahım! Ebû Cehl'i sana havale ediyorum, Utbe b. Rabîa'yı, Şeybe b. Rabîa'yı, Velid b. Ukbe'yi, Ümeyye b. Halef'i ve Ukbe b. Ebî Muayt'ı sana havale ediyorum."** dedi. Hz. Peygamber'in(s.a.v), isimlerini saydığı kimselerin tamamı Bedir Savaşı'nda öldürüldü ve cesetleri Bedir kuyusuna atıldı."(*Buhârî, "Cizye", 21.*)

Fitnenin babası

Resûl-i Ekrem'i kavminin gözünde küçük düşürmeye çalışan Ebû Cehil, bir defasında Hz. Peygamber Kâbe'de namaz kılarken üzerine deve leşi attırmıştı. Başka bir gün de Safâ tepesinde bulunduğu sırada Hz. Peygamber hakkında kötü söz söylemiş, bunu duyan Hamza(r.a), Kâbe civarında oturmakta olan Ebû Cehil'in yanına giderek onu başından yaralamıştı. Hem de Hz. Hamza(r.a)'nın Müslüman olmasına sebep olmuş, Ebu Cehil ve adamlarına, Müslüman olduğunu, gücü yetiyorsa bundan sonra karşısına çıkmasını söyledi. Ebu Cehil hiçbir şey yapmadığı gibi adamlarına da karışmamalarını söyledi.

Ebu Cehilin bütün saldırı ve hakaretlerine rağmen, defalarca imana davet eden ve Müslüman olmasını isteyen Peygamber Efendimiz(s.a.v), onun ve bazı nüfuzlu kişilerin Müslüman olup hidayete ermeleri için Allah'a dua ederdi. İlk Müslümanlardan Habbâb b. Eret, Resûlullah(s.a.v)'ın, İslâmiyet'i Ebû Cehil veya Ömer b. Hattâb ile kuvvetlendirmesi için dua ettiğini bizzat duyduğunu söyler.

Bir süre sonra Hz.Ömer (r.a) Müslüman olurken, Ebu Cehilin düşmanlığından hiçbir şey eksilmedi. Hz. Ömer(r.a) ile birlikte Müslümanlar büyük bir güç kazandılar.

Resûlullah'ın (s.a.v) içinde hep kavminin iman edeceğine dair bir ümit vardı. Ama onların bu tavırları Allah Resûlü'nü (s.a.v) çok fazla üzüyordu. Ebû Cehil'in, Allah Resûlü'ne (s.a.v) ve ashâbına yaptığı eziyetler bunlarla da sınırlı değildi. Birçok defa Hz. Peygamber'i öldürme teşebbüsünde bulundu. Darü'n-Nedve'de toplanmışlardı yine. Küfür kokulu toplantıları yine bir kötülüğü haber verecekti. Nasıl yapsak, Muhammed'i öldürsek ama suç hiçbir kabilenin üstüne kalmasa...

Ebû Cehil, hain düşüncelerinden birini sunmuştu diğer müşriklere: **"İçimizdeki her kabileden güçlü, kuvvetli, şerefli, soylu birer delikanlı seçelim. Her birinin eline bir kılıç verelim. Onlar gidip tek vuruşla Muhammed'i bir anda vursunlar. Bunu bütün kabileler yaparsa, Abdülmuttalib oğulları bütün kabilelerle savaşamayacaktır. Ve biz de böylece Muhammed'den kurtulmuş oluruz."** (*İbnHişam, es-Sire, II, 480-481.*)

Bu fikir kabul gördü ve hemen uygulamaya geçtiler. Bu hain plan Cebrail (a.s) vasıtasıyla Allah Resûlü'ne(s.a.v) bildirildi ve bu durum müşrikler için hüznle sonuçlandı.

Hicret gecesi Peygamber Efendimizin öldürülmesi planı kendisi tarafından tertiplenmiştir. Bilindiği gibi, hicret gecesi yapılan hücumda, Peygamber Efendimizin evine giren saldırganlar, yatağında Hz. Ali(r.a)yi görünce şaşkına dönmüş ve planları boşa çıkmıştı.

EFENDİMİZ(S.A.V)İN İSLAM'A DAVET EMRİ

Peygamber Efendimiz Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v) bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilip, insanları açıkça İslam'a dâvet etmesi emredildiği zaman, bütün insanlık âlemi dînî, rûhî, içtimâî ve siyâsî bakımlardan yaygın bir karanlık, tam bir câhiliyyet, taşkınlık, azgınlık ve sapıklık içerisinde bulunmakta idi. O zaman Dünya üzerinde göze çarpan belli başlı devletlerden Bizans, İran, Mısır, Hindistan, İskenderiye, Mezopotamya, Çin ve benzerlerinde yaşayan insanlar inançsızlığın veya bâtil inançların içinde çırpınan ve ne yaptığını bilmeyen azgınlara hâline gelmişti. Âlem öylesine kararmış ve zulmet öyle kesifleşmişti ki insanlar; her şeyin yaratıcısı olan Allah'a iman ve ibadet etmek yerine, kâinatta cereyan eden hâdiselere ve Allah'ı Teâlâ'nın yarattığı eşyâya tapıyorlardı. Zavallı insanlık yıldızlara, ateşe, elleriyle yonttukları taştan ve tahtadan putlara "ilâh" diye secde ediyordu... Sınıflara ayrılan insanlardan kuvvetliler zayıfları korkunç bir tahakkümle eziyordu.

Hiz. Muhammed Mustafa(s.a.v, insanları İslam'a dâvet et emrinden sonra halkı gizlice İslam'a dâvet etti. İnsanlar birer ikişer Müslüman oluyordu. Bu ilk yıllarda Müslümanların sayısı ancak otuza ulaşmıştı. Bir müddet sonra; **"Yakın akrabaları Allah'ın azabı ile korkutarak, onları hak dine çağır."** âyet-i kerimesi gelince, Peygamber(s.a.v)Efendimiz akrabasını dine dâvet etmek üzere Hz.Ali(r.a) vâsıtasıyla onları Ebû Tâlib'in evine çağırdı. Önerine, bir kişiye yetecek kadar bir tabak yemek ve bir tas süt koydu. Önce kendisi besmele ile başlayıp, gelen akrabasını buyur etti. Gelenler kırk kişi kadar olmasına rağmen o yemek ve süt Muhammed aleyhisselâmın mucizesi olarak hepsini doyurdu ve hiç eksilmedi. Gelenler bu mucize karşısında şaşır kalmışlardı. Yemekten sonraEfendimiz(s.a.v), akrabalarını İslam'a dâvet etmek için söze başlamak üzereyken amcası Ebû Leheb düşmanlık ederek; **"Biz bugünkü gibi bir sihir görmedik. Akrabanız sizi bir sihirle büyüledi."** dedi. Sözlerine hakaretle devam edince, davetliler dağıldılar.

Bu hâdiseden kısa bir müddet sonra akrabasını tekrar dâvet etti. Hz.Ali (r.a)yine hepsini çağırdı. Önceki gibi yine önerine yemek kondu. Muhammed aleyhisselâm yemekten sonra ayağa kalkıp; **"Hamt, yalnız Allah'a mahsustur. Yardımı ancak O'ndan isterim. O'na inanır, O'na dayanırım. Şüphesiz bilir ve bildiririm ki Allah'tan başka tanrı yoktur. O birdir, O'nun eşi ve ortağı yoktur."** dedikten sonra sözlerine şöyle devam etti: **"Size asla yalan söylemiyorum ve doğruyu bildiriyorum... Sizi bir olan ve O'ndan başka ilâh olmayan Allah'a iman etmeye dâvet ediyorum. Ben O'nun size ve bütün insanlığa gönderdiği peygamberiyim. Vallahi siz, uykuya daldığınız gibi, öleceksiniz. Uykudan uyandığınız gibi de diriltileceksiniz ve bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. İyiliklerinizin karşılığında mükâfat, kötülüklerinizin karşılığında da ceza göreceksiniz. Bunlar da ya Cennet'te ebedî kalmak veya Cehennem'de ebedî kalmaktır. İnsanlardan, ahiret azabı ile ilk korkuttuğum kimseler sizlersiniz."**

Ebû Tâlib bu sözleri dinledikten sonra; **"Sen emrolunduğun şeye devâm et! Seni korumaktan geri durmayacağım. Fakat eski dinimden ayrılmak hususunda nefsimi bana boyun eğdir bulmadım."** dedi. Ebû Leheb hâric, orada bulunan diğer amcaları ve akrabasının hepsi yumuşak konuştular. Fakat Ebû Leheb; **"Ey Abdülmuttaliboğulları, başkaları O'nun elini tutup mâni olmadan önce siz O'na mâni olun!"** gibi daha birçok çirkin sözler söyledi.

Onun bu sözleri üzerine Peygamber(s.a.v)Efendimizin halası, Ebû Leheb'e; **"Ey kardeşim! Kardeşimin oğlunu ve O'nun dinini yardımsız bırakmak sana yakışır mı? Vallahi bugün yaşayan bilginler, Abdülmuttalib'in soyundan bir peygamberin geleceğini bildiriyorlar. İşte O peygamber, budur!"** dedi.

Ebû Leheb, bu sözler karşısında çirkin konuşmalarına devam edince, Ebû Tâlib, kızarak; **"Ey korkak! Vallahi biz sağ oldukça, O'na yardımcı ve koruyucuyuz!"** dedi. Muhammed aleyhisselâma da; **"Ey kardeşimin oğlu! İnsanları Rabbine imana dâvet etmek istediğin zamanı bilelim, silahlanıp seninle birlikte ortaya çıkarız!"** dedi.

Sonra Muhammed aleyhisselâm tekrar söze başlayıp; **"Ey Abdülmuttaliboğulları! Vallahi, Araplar içinde, benim size getirdiğim, Dünya ve ahiretiniz için hayırlı olan şeyden (yâni bu dinden) daha üstününü ve daha hayırlısını kavmine getirmiş bir kimse yoktur. Ben sizi dile kolay gelen, mizanda ağır basan iki kelimeyi söylemeye"**

dâvet ediyorum ki o da: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim O'nun kulu ve resulü olduğuma şehadet etmenizdir. Allah'ı Teâlâ sizi buna dâvet etmemi emretti.” buyurup; “O halde hanginiz benim bu dâvetimi kabul eder ve bu yolda yardımcım olur?” dedi.

Kimseden ses çıkmadı, başlarını önlerine eğdiler. Muhammed aleyhisselâm bu sözlerini üç defâ tekrarladi. Her söyleyişinde Hz.Ali(r.a) ayağa kalkıp; **“Ya Resûlallah, her ne kadar bunların yaşça en küçüğü isem de sana ben yardımcı olurum!”** dedi. Bunun üzerine Muhammed aleyhisselâm Hz. Ali(r.a)'nin elinden tuttu. Diğerleriye hayret içinde ve alaylı alaylı gülererek dağıldılar.

Yine bir gün Safâ Tepesi üzerine çıktı. Yüksek ve gür bir sedâ ile **“Ey Kureyş topluluğu buraya geliniz, toplanınız, size mühim bir haberim var.”** diye seslendi. Bunun üzerine kabileler merakla koşup orada toplandılar. Hayretle bakmaya, merakla beklemeye başladılar. **“Ey Muhammed-ül emîn! Bizi buraya niçin topladın, neyi haber vereceksin?”** diye sordular. Muhammed aleyhisselâm; **“Ey Kureyş kabileleri!”** hitabıyla konuşmaya başlayınca herkes büyük bir dikkatle dinlemeye başladı. Onlara; **“Benimle sizin hâliniz, düşmanı görünce, ailesine haber vermek üzere koşan ve düşmanın kendisinden önce ailesine ulaşip zarar vermesinden korkarak; “Yâ sabâhâh (ey topluluklar).” diye haykıran bir kimsenin hâline benzer. Ey Kureyş topluluğu ben size şu dağın ardında bir düşman ordusu var, üzerinize hücum etmek üzeredir desem bana inanır mısınız?” dedi. “Evet, inanırız, çünkü sende şimdiye kadar doğruluktan başka bir şey görmedik. Senin yalan söylediğini hiç görmedik!”** dediler.

Muhammed aleyhisselâm bu umumi hitaptan sonra, bütün Kureyş kabilelerinin ismini; **“Ey Haşim oğulları! Ey Abdümenâf oğulları! Ey Abdülmuttalib oğulları!”** şeklinde sayarak; **“Ben size önümüzdeki şiddetli azabın bildiricisiyim. Allah'ı Teâlâ bana; “En yakın akrabalarını ahiret azabı ile korkut!” emrini verdi. Sizi Lâ ilâhe illallah vahdehû lâ şerike leh (Allah birdir, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur) diyerek iman etmeye dâvet ediyorum. Ben de O'nun kulu ve resulüyüm. Eğer buna iman ederseniz Cennet'e gideceksiniz. Siz Lâ ilâhe illallah demedikçe ben size ne dünyada bir fâide, ne de ahirette bir nasip sağlayabilirim!”** dedi. Dinleyen kabileler arasından Ebû Leheb; **“Bizi buraya bunun için mi topladın?”** diyerek, yerden aldığı taşı Muhammed aleyhisselâma attı. Diğerlerinden o anda böyle bir muhalefet gelmedi. Aralarında konuşarak dağıldılar. Ebû Leheb'in gösterdiği inkâr ve düşmanlık üzerine daha sonra; **“Ebû Leheb'in elleri kurusun, zâten kurudu...”** diye başlayan Tebbet suresi nazil oldu.

Müşriklerden bilhassa azılı beş kişi, Sevgili Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmı çok üzüp alay ediyorlar, ona ve inanan Müslümanlara çok zulmediyorlardı.. Bunlar arasında, **Âs bin Vâil, Esved bin Muttalib, Esved bin Abdi Yagves, Velîd bin Mugîre ve Hâris bin Kays** vardı.

Bir defasında Peygamber(s.a.v) Efendimiz Kâbe'nin yanında otururken, Cebrâil (a.s)da gelmişti. Müşriklerden bu beş kişi önlerinden geçerken Cebrâil(a.s), Âs bin Vâil'in ayağının tabanına, Esved bin Muttalib'in gözüne, Esved bin Abdi Yagves'in başına, Velîd bin Mugîre'nin inciğine, Hâris'in karnına birer işâret koydu ve **“Yâ Muhammed! Allah'ı Teâlâ bunların şerrinden seni halâs eyledi. Yakında bunların her biri bir belâya uğrayıp helâk olacaklardır.”** dedi.

Bu beş müşrikten Âs bin Vâil bir gün merkebe binmişti. Mekke'nin dışında bir yerde merkebinden inince ayağına diken battı. Dikenin battığı yer şişti ne kadar ilâç yapıldı ise çâre bulamadılar. Nihâyet ayağı deveboynu gibi şişip; **“Muhammed'in Allah'ı beni öldürdü.”** diye feryâd ede ede öldü. Esved bin Muttalib, Mekke'nin dışında bir ağaç altında otururken birden bire gözleri kör oldu. Cebrâil aleyhisselâm da başını tutup altına oturduğu ağaca çarparak helâk etti. Esved bin AbdiYagves de Mekke'den çıkıp Bad-ı Semûm denilen yere gitmişti. Buradayken yüzü ve gövdesi simsiyah oldu. Evine gelip kapısını çalınca âilesi onu tanıyamadı ve içeri almadı. Kahrından başını evinin kapısına vura vura öldü. Hâris bin Kays da tuzlu balık yemişti. Öyle bir harârete tutuldu ki ne kadar su içtiyse kanmadı. Su içe içe çatladı. Velîd bin Mugîre'nin ise baldırına bir okçu dükkânı önünde demir parçası battı. Yarasından çok kan aktı ve **“Muhammed'in Allah'ı beni öldürdü.”** diye feryâd ederek öldü.

Menfaatleri sebebiyle putlara tapan ve İslamiyet'in, zulümlerine, haksızlık ve ahlâksızlıklarına kesinlikle son vereceğini gören müşrikler, buna mâni olmak için ilk safhada başvurdıkları şeylerin sonuç vermediğini gördüler. Hatta ileri gelenleri toplanıp Peygamber(s.a.v)Efendimizin amcası Ebû Tâlib'e giderek; **“Ey Ebû Tâlib! Biz senden kardeşinin oğlunu susturmanı, O'na engel olmanı istiyoruz. Ya O'nu bildirdiği şeylerden vazgeçirirsin veya iki taraftan biri yok oluncaya kadar O'nunla da seninle de çarpışırsın... Bundan vazgeçsin ne isterse vereceğiz...”** dediler.

Ebû Tâlib, müşriklerin söylediklerini Muhammed aleyhisselâma nakletti. Bunun üzerine Muhammed aleyhisselâm; **“Ey amca! Şunu bil ki, güneşi sağ, Ay'ı da sol elime verseler (her ne vâd ederlerse etsinler) ben asla**

bu dinden ve onu insanlara tebliğ etmekten, bildirmekten vazgeçmem. Ya Allah’u Teâlâ bu dini bütün cihana yayar, vazifem biter veya bu yolda canımı feda ederim.” dedi.

Bu sözleri dinleyen Ebû Tâlib Sevgili Peygamberimizin boynuna sarılarak; **“İşine devam et, istediğini yap! Vallahi, seni asla herhangi bir şeyden dolayı kimseye teslim etmeyeceğim...”** dedi. Ebû Tâlib’in yeğenini her şeye rağmen koruyacağını ve asla yalnız bırakmayacağını anlayan müşrikler, bundan da bir netice alamadıklarını görerek bizzat Muhammed aleyhisselâmı çağırıp şöyle dediler: **“Eğer mal toplamak istiyorsan sana istediğin kadar verelim. Hükümdar olmak istiyorsan seni kendimize Hükümdar yapalım. Daha her ne istiyorsan yapalım, verelim. Yeter ki bu davadan vazgeç.”** Peygamber efendimiz müşriklere şöyle cevap verdi: **“Sizin söyledığınız şeylerin hiç biri bende yoktur. Ben, size mallarınızı istemek, içinizde şeref ve şan kazanmak, üzerinize Hükümdar olmak için gelmedim. Fakat Allah, beni size peygamber olarak gönderdi. Bana bir kitap da indirdi. İman ederseniz Cennet’le müjdeleyici, isyanınızdan dolayı da azapla korkutucu olmamı Allah bana emretti. Ben de Rabbimin bana vahyettiklerini size tebliğ ettim. Size öğüt de verdim. Size getirip tebliğ ettiğim şeyi alır, kabul ederseniz o, dünyada ve ahirette nasibiniz ve saadetiniz olur. Onu reddederseniz Yüce Allah aramızda hükmü verinceye kadar tebliğ etmek, sabretmek ve buna katlanmak benim vazifemdir.”**

Kur’an-ı Kerim’de Ebû Cehil

Kur’an-ı Kerim’de birçok ayet ya dolaylı ya da doğrudan olarak Ebû Cehil ile alakalıdır. Başta Ebû Cehil olmak üzere müşrikler hakkında birçok ayet nazil olmuştur.

Ebu Cehil’in Müslümanlara karşı tavrı çok sayıda ayet inmesine sebep olmuştur. Bu ayetler; Alak Suresi’nin 9-19. ayetleri ile Kalem Suresi’nin de neredeyse tamamıdır. Hicr Suresi 90. ayet, Kiyamet Suresi 31-35. ayetler bunlara örnektir.

- Alak Suresi, 9-10: **“Gördün mü, bir kulu namaz kılarken engelleyen o adamı? Peki, düşündün mü (ey inkârcı), ya o kul doğru yolda ise?”**

- Alak Suresi, 17-19: **“O hemen kurultayını çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız! Sakın onun isteğine uyma! Secdeye kapan ve Allah’a yakınlaş.”**

Ebû Hüreyre’den (r.a) rivayetle o şöyle anlatıyor: Ebû Cehil, Hz. Peygamber’in (s.a.v) secde etmesini kastederek: **“Muhammed sizin aranızdayken, sizlerin yanında da yüzünü yere koyuyor mu?” diye sordu. “Evet” dediler. “Lat ve Uzza’ya yemin ederim ki onu, bunu yaparken görürsem boynuna basacağım veya yüzünü toprağa bulayacağım.”** dedi. Bir gün Resûlullah (s.a.v) namaz kılarken geldi, boynuna basabileceğini sandı bir de baktık ki elleriyle yüzünü koruyarak geri geri çekiliyor.

Ona: **“Sana ne oldu?” diye sormuşlar, “Benimle arasında ateşten bir hendek, korku ve kanatlar oluşuverdi.” dedi. Allah’ın Resûlü (s.a.v): “Eğer bana yaklaşırdı melekler onu uzuv uzuv parçalayacaklardı.”** der. **“O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırsın. Biz de zebânîleri çağıracağız. Hayır! Ona uyma! Allah’a secde et ve (yalnızca O’na) yaklaş!”**(Alak Suresi,17-18.)

İnkârlarında ısrar eden müşrikler bu teşebbüslerinden de netice alamayınca işi zulüm ve işkence safhasına döktüler. Başları Ebû Cehil şöyle dedi: **“Yarın kaldıracabileceğim kadar kocaman bir taşı alıp, O secdeye kapandığı zaman başının üzerine bırakacağım.”** Diğer müşrikler de; **“Sen istediğini yap seni destekleyeceğiz”** dediler. Ertesi günü beklediler ve Muhammed aleyhisselâm Kâbe’ye gelerek namaza durdu. Secdeye vardığı sırada Ebû Cehil kocaman bir taşı alıp yanına yaklaştı. Fakat yaklaşır yaklaşmaz, büyük bir korkuyla, perişân bir halde, geri kaçtı. Ellerinin canı kesildi ve taş yere düştü. Bu hâli gören ve merakla seyreden müşrikler; **“Ne oldu sana?”** dediklerinde Ebû Cehil; **“Bir benzerini görmediğim zapt edilmez bir Arslan beni parçalamak üzere üstüme yürüdü.”** dedi. Ebû Cehil birkaç kere böyle yapmak istemişse de aynı durumla karşılaşmıştı. .(İbn Hişam , Sîre, c. 1, s. 319-320.)

İbn Abbas(r.a)’tan rivayette o şöyle anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v), Mescid-i Haram’da Makam-ı İbrahim’in yanında namaz kılıyordu. Ebû Cehil geldi ve: **“Ben sana bunu yasaklamadım mı? Ben sana bunu yasaklamadım mı?”** dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) de oradan ayrılırken Ebû Cehil’e karşı biraz sert bir şeyler söyledi. Bunun üzerine o: **“Beni neyle tehdit ediyorsun? Sen de çok iyi biliyorsun ki burada (bu vadi) topluluğu (taraftarları) benden daha çok kimse yoktur.”** dedi. İşte bunun üzerine Allah-u Teâlâ bu ayetleri indirdi. (Bedrettin Çetiner, Esbab-ı Nüzûl, II, 961.)

Tefsir ve hadis âlimleri tarafından; **“Biz onların boyunlarına öyle halkalar geçirdik ki, çenelerine kadar dayanır da hakka boyun eğmezler. Bir de önlerine bir set, arkalarına bir set çekip gözlerini kapattık; artık hakkı göremezler.” (Yasin Suresi, 8-9)** ayetlerinin inmesine sebep olarak, Ebu Cehilin gösterildiğine işaret edilmektedir. Çünkü Ebu Cehil yemin içip; **“Ben secdede Muhammed'i görsem, bu taşla onu vuracağım, demiş. Büyük bir taş alıp gitmiş. Secdede gördüğü vakit kaldırıp vurmakta iken, elleri yukarıda kalmış. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm namazı bitirdikten sonra kalkmış; Ebu Cehil'in eli çözülmüş. Ve hiçbir şey yapamamıştır. (Mektubat, 1994, s. 160)**

HİDAYET ALLAH'TANDIR

Tarih boyunca Hak din İslam'ı kabul etmeyen, inkâra, şirke bulaşan, peygamberleri yalanlayanların en büyük özelliği, gurur, kibir, asabiyet, dünyevi menfaat, nefis, şehvet, şöhrat ve şeytanın etkisi altında kalmaları, hidayet güneşinden mahrum olmalarıdır. Peygamber(s.a.v)Efendimizde tebliğ ve irşat görevini hakkıyla yapmış, birçok mucizelerde göstermiş, âmâ bazı kalpleri mühürlü zalim, müşrik, kâfir kişilere Hidayet nasip olmamıştır. Rabbim bizleri Hidayet dini kurtuluş dini İslam'dan ve Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v)in izinden ayırmasın. Âmin.

Amr bin hişam bir gün Hz. Muhammed ile ilgili şu sözleri söylemiş ve ondan sonra cehaletin babası olarak anılmaya başlanmıştır: **“Ben onun şüphesiz peygamber olduğunu biliyorum ancak neden o bizim sülalemizden çıkmadı”**

“Biz seninle birlikte doğru yola uyarsak yurdumuzdan atılırız.” dediler.” (Kasas Suresi,57) Kur'an'ın bu ayeti putperestlerin İslam'a itirazlarının özünü ortaya koyar ve ifade tamamen onların ağzından dile getirilir. Nitekim Kureyş elitinden Amir oğlu Haris de bir gün Hz. Muhammed(s.a.v)'e bu gerçeği itiraf edecektir:

“Ey Muhammed! Allah'a yemin olsun ki sen bize hiç yalan söylemedin. Ama biz sana uyarsak, yerimizden, yurdumuzdan olacağız. Bundan dolayı inanmıyoruz.”

Bütün Arap kabilelerinin en saygın ve büyük putları Kâbe'de barınmaktadır. Her sene özellikle Hac mevsiminde, kabileler putlarını ziyaret amacıyla Mekke'ye gelmekte ve günlerce, hatta haftalarca orada kalmaktadır. Kureyş geçen yüzyıllar içerisinde bu işi mükemmel bir organizasyona kavuşturmuştur. Görünüşteki bu dini turizm etkinliği büyük bir ekonomik olay haline dönüşmüştür. Araplar, geçen bir sene boyunca ürettikleri malları bu dönemde Mekke'de kurulan fuarlarda satmakta ve gelecek senenin ihtiyaçlarını da yine bu fuarlarda satın almaktadır. Bütün bu etkinliğin nedeni ise Kutsal Kâbe ve orada barınan putlardır. Ayrıca, yine aynı kutsallık avantajı sayesinde, yani Kâbe'nin ve putların bekçileri oldukları için Kureyş, bütün kabilelerce üstün kabul edilir. Ticaret gezileri sırasında, en azından başka kabilelerin üyelerine oranla, daha güvende olurlar. Ve yine bu sayede Mekke, baskın ve yağma tehlikesi açısından Arap yarımadasının en güvenli şehri olmayı sürdürür.

Müşriklerin iman etmemelerinin nedenleri içinde Asabiyet, Dünyevi menfaat, gurur, kibir duygusu vardır..

“Zikir (Kur'an), aramızdan O'na mı indirildi, dediler.” (Sad Suresi,8)

Hz. Muhammed(s.a.v), onların gözünde onlarca seneden beri Ebu Talib'in yetimidir. Çok akıllı, güvenilir, dürüst biridir ama zengin ve güçlü değildir. O yüzden de peygamberliğe layık değildir... Modern toplumla yarışacak ölçüde materyalist Mekke'nin değer yargıları, kendilerini böyle bir “yetime iman etmekten alıkoymaz. Hatta öfkelenirler bile:

“Bütün güçleriyle Allah'a ant içerek kendilerine bir uyarıcı gelirse, herhangi bir ümmetten daha çok doğru yolda olacaklarına dair yemin etmişlerdi. Fakat kendilerine uyarıcı gelince bu, nefretlerinden başka bir şeyi artırmadı.” (Fatır Suresi,42)

Bedir savaşında öldürülünceye kadar İslam'ın ve Hz. Muhammed'in baş düşmanı olmaya devam edecek olan Ebu Cehil'e bir gün Hz. Ali(r.a):**“Hala iman etmeyecek misin?”** diye sorduğunda o:**“İman edeceğim fakat”** der, **“niçin O?”**

Diğer nedenler; atalar kültürüne ve geleneklerine fanatizm derecesinde bağlılıkları, Kur'an ayetlerinin onlar hakkındaki ifadelerinin neden olduğu kızgınlık ve gurur kırıklığı, İslam'ın eşitlikçi bir toplum yapısından yana olduğunu açık bir biçimde ortaya koyması, Kureyş'i oluşturan boylar arasındaki rekabet ve çekememezlik duygusudur.

Öyleyse bu zor dönemde İslam'ı kabul edenlerin tercihlerini kolaylaştıran nedenler nelerdir?

Temel neden İslam'ın içerdği güçlü ahlaki yapı ve bunun karşısında iman edenlerin sahip oldukları üstün kişilik özellikleridir. Akıllı ve vicdanı diri insanlardır bunlar. Haksızlığı ve zulmü içselleştirmemiş, köklü bir değişiklik arayışı içinde olan insanlar. Ve bu bağlamda, yukarıda da değindiğimiz gibi, gençler, köleler ve kadınlar ön plandadır. İman açısından ise İslam'ın anlattığı ALLAH inancının alternatifinin zorluğu ve mantık dışılığı vardır. Bir düşünün! Gücü, bilgisi, iradesi sonsuz, zamandan ve mekândan bağımsız her şeyi yaratan ve egemenliğinde tutan ve her şeyin üzerinde olan bir tek Tanrıya mı inanmak daha kolaydır, yoksa taştan ve tahtadan kendi ellerinizle oyduğunuz ya da daha beteri yolda tipini beğendiğiniz taşlara mı?

Mekke putperestlerinden biri, Hz. Ebubekir(r.a)'i tekrar eski dinine döndürmeyi kendine görev edinir ve: **“Seni Lat. İle Uzza'ya çağırıyorum”** der.

Hz. Ebubekir(r.a), sorar kendisine: **“Lat. nedir?”**

“Rabbimizdir ”“Peki, Uzza ve diğerleri nedir?”

“Allah'ın kızlarıdır. ”Peki, anneleri kimdir?”

Putperest bakakalır. Yanındakilere döner: **“Biriniz şu adama cevap verse ya!”** der. Hiç kimseden ses çıkmaz.

Seni Değil, Senin Getirdiklerini Yalanlıyoruz

Müşrikler Hz. Muhammed(s.a.v)'e karşı çıkarken aslında vahye karşı çıkıyorlardı. Bir gün Ebû Cehil Peygamberimize hitaben **“Ey Muhammed, biz seni değil, senin getirdiklerini yalanlıyoruz.”** (Tirmizi, Tefsirul Kuran, 6.)

Diyerek gerçek düşüncesini ortaya koymuştu. Bunun üzerine En'am suresi 33. ayet nazil olmuştur. Ayet-i Kerime'de Rabbimiz şöyle buyurur: **“Onların sözlerinin seni üzdüğünü biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar.”**

Tebliğ Engelleme Çabası

Ebû Cehil her fırsatta Hz. Peygamber(s.a.v)'i izliyordu. Onun biriyle konuştuğunu gördüğü anda hemen konuşulan kişinin yanına gidiyor ve Hz. Peygamber'in anlattıklarını alaya alıyor, İslam davetini engellemeye çalışıyordu. Mekke'ye giriş yollarını tutmak suretiyle şehre gelen hacılar ve tüccarlarla Hz. Peygamber(s.a.v)'in görüşmesine engel oluyordu.

Hz. Cafer'in (r.a) tebliğinden etkilenen 20 kişilik bir heyet Habeşistan'dan Mekke'ye gelmişti. Mescidi Haram' da Hz. Peygamber (s.a.v) ile karşılaşmışlar ve tebliğ ettiği şeylerin ne olduğunu sormuşlardı. Hz. Peygamber (s.a.v) cevap olarak kendilerine Kur'an'dan birkaç ayet okumuştur. Bunun üzerine gözlerinden yaşlar dökülmeye başlayan Habeşliler Hz. Peygamber'in (s.a.v) Allah'ın Rasûlü olduğuna inanmışlardı. Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanından ayrılıp giderlerken Ebû Cehil birkaç Kureyşli ile karşılırlarına çıktı ve onları azarlayarak **“Şimdiye kadar buraya böylesine aptal bir heyet gelmemişti. Ey budalalar; siz daha onunla karşılaşır karşılaşmaz, hemen inancınızdan vazgeçiverdiniz!”** diye hakaret etti. Ve onları yeni inançlarından caydırmaya çalıştı. Bu kibar insanlar Ebû Cehil ile tartışmak istemeyerek şöyle deyip ayrıldılar: **“Seninle tartışmaya girmek gibi bir niyetimiz yok. Sen kendi inancından sorumlusun, biz de kendi inancımızdan sorumluyuz. Biz kendimiz için hayır gördüğümüz bir şeyi kabul ettik.”** (Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, V,71.)

Hz. Hamza(r.a) ve Hz. Ömer(r.a)'in Müslüman Oluşu

Ebû Cehil bir gün Safa tepesi yakınında Hz. Peygamber'e (s.a.v) rast gelmiş, ona kötü sözler söylemiş ve ağır hakaretlerde bulunmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v) ise ona hiçbir şey söylememişti. Abdullah b. Cüd'an'ın cariyesi tüm bu yaşananları görmüştü.

Peygamberimizin amcası Hz. Hamza(r.a) tek başına çölde avlanmaya gider, döndüğünde evine uğramadan önce Kâbe'yi tavaf ederdi. Tavaftan sonra Kureyş liderlerinin yanına gelir, onlarla otururdu. Yine bir av dönüşü sırasında Abdullah b. Cüd'an'ın cariyesi karşısına çıktı ve ona; **“Ey Ebû Umâre! Yeğenin Muhammed'e az önce Ebû'l-Hakem'in yaptığı hakaretleri keşke duysaydın! Ebû'l-Hakem yeğenine sövüp saydı, O'nu üzecek şeyler söyledi ve O'nu incitti. Sonra çekip gitti. Muhammed ise hiç bir şey söylemedi.”** dedi. Bu duruma çok sinirlenen Hamza hemen Harem'e, Ebû Cehil'in bulunduğu yere gitti. Ebû Cehil Kâbe'nin yanında oturuyordu. Ona; “Muhammed'e sövüp

sayarsın ha! İşte ben de onun dinindeyim. Onun söylediklerini söylüyorum. Gücün yetiyorsa bana da cevap ver; söv say bakalım.” diyerek elindeki yayı Ebû Cehil’in kafasına indirdi. Orada bulunan Mahzumular karşı tepki vermek için ayaklanmak istedilerse de Ebû Cehil; “Ebû Umâre’yi bırakın. Onun hakkı var. Yemin ederim ki yeğenine çok fena şeyler söyledim.” dedi ve onları durdurdu. (*Rıdvan Gür, Ebû Cehil’in Hayatı ve İslam Karşıtı Faaliyetleri, Yüksek Lisans Tezi, 60-61, Isparta 2014.*)

Ebû Cehil’in Hz. Hamza’ya karşı kabilesinden olan insanları durdurması asabiyetin o dönemde ne kadar etkili olduğunu çok iyi bildiğini göstermektedir. Ona göre, Hz. Hamza’nın tepkisi o anki sinirine bağlıydı ve bu geçici bir durumdu. O esnada gerçekleşecek bir kavga olumsuz bir sonuca sebep olabilir, Hamza gerçekten Müslüman olabilirdi. Mekke’de bulunan bir kölenin, Mekke dışından bir adamın bile Müslümanlığına tahammül edemeyen Ebû Cehil, Hamza gibi birinin Müslüman olmasına hiç katlanamazdı. Bu kavgasında gerekirse her türlü işkenceye, dayak yemeye, hakkı varsa bile almamaya razı gelebilirdi.

Müslümanların sayısının artması, kendi dinlerinin akıbeti adına Kureyşliler’i tedirgin ediyordu. İşin sonu kötüye gidiyordu ve acilen tedbir alınmalıydı. Ebû Cehil ise çözümü çoktan bulmuştu. Ona göre Muhammed’in öldürülmesi gerekiyordu. Bu fikir kabul görmüş, Ebû Cehil katili bizzat ödüllendireceğini ilan etmişti.

Ebû Cehilin fikirlerinden çok etkilenen Ömer b. Hattab kılıcını kuşandı ve Muhammed aleyhisselâmi öldürmek üzere yola çıktı. Ancak olaylar Ebû Cehil’in planladığı gibi değil, Hz. Ömer(r.a)’in Müslüman olmasıyla sonuçlandı.

Hz Ömer’in (r.a) akrabalarından Abdurrahman b. Haris, Hz Ömer’in (r.a) Müslüman olunca şunları söylediğini rivayet etmiştir: *“Müslüman olduğum gün Mekke halkından kimin Allah Rasûlü’ne daha çok düşmanlık ettiğini düşündüm. Ona gidip Müslüman olduğumu söylemeyi tasarladım. Kendi kendime dedim ki bu kimse olsa olsa dayım Ebû Cehil olabilir. Sabah olunca gidip Ebû Cehil’in kapısını çaldım. Ebû Cehil kapıyı açtı, beni görünce: “Hoş geldin yeğenim, bir işin mi var niye geldin?” diye sordu. Ben de ona “Allah’a, O’nun elçisi Muhammed’e ve Muhammed’in getirdiği emirlere iman ettiğimi sana haber vermeye geldim.” dedim. Bunun üzerine “Allah seni de söylediğin şeyi de kahretsin!” diyerek kapıyı yüzüme çarptı.”* (İbn Hişam, Sîre, c. I, s. 438.)

İSLAMIN İLK ŞEHİTLERİ

İlk Müslüman olanlardan, önce zayıf ve kimsesizlere sonra da hepsine ağır işkenceler yapmaya başladılar. Bütün bunlarla insanların iman etmelerine engel olamadıklarını aksine, İslam’ın günden güne yayıldığını gören müşrikler her yola başvurdular.

Bu ve buna benzer mucizeleri görenlerden bir kısmı îmân ediyor, bir kısmı da düşmanlıkta ısrar ediyordu. Bundan başka müşriklerin Muhammed aleyhisselâma saldırdıkları, bâzan da mübârek yüzünü, başını yaraladıkları oluyordu. Diğer taraftan Müslüman olanlara yaptıkları işkenceler görülmemiş bir vahşet hâlini almıştı. Ashaptan Ammâr b. Yâsir ile annesine, babasına ve daha birçok Müslümana İslâmiyet’i kabul ettikleri için çok ağır işkenceler yaptı; Yapılan işkencelere dayanamayarak vefât eden Yâsir radiyallahü anh ve Ebû Cehil tarafından karnına mızrak saplanarak şehit edilen Yâsir’in (radiyallahü anh) hanımı, Ammâr’ın annesi Sümeyye Hâtun İslam’da ilk şehitler oldular.

HABEŞİSTANA HİCRET

Peygamber efendimiz ilk Müslümanların ağır işkencelere uğramaları ve zulüm altında zor duruma düşmeleri üzerine *“Siz Habeş ülkesine gidiniz, Allah sizi orada ferahlığa kavuşturur ve sizi yine toplar.”* buyurdu. Bi’setin (Peygamberliğin) beşinci yılında (M. 615) Ashâb-ı kirâmdan 10’u erkek, 5’i kadın olmak üzere 15 kişilik bir kâfile Mekke’den Habeşistan’a hicret ettiler. Bi’setin altıncı yılında Hz. Hamza(r.a)’nın, sonra da Hz.Ömer(r.a)’in îmân etmesi üzerine Müslümanların durumu bir miktar kuvvetlendi.

Habeşistan’a hicret eden ilk kâfilenin, Hükümdar Necâşî tarafından iyi karşılanması üzerine, Peygamberimiz, müşriklerin baskı ve işkencelerine mâruz kalan Müslümanlardan ikinci bir kâfileyi de bi’setin yedinci yılında (M.617) Habeşistan’a gönderdi. 80’i erkek, 10’u kadından meydana gelen bu kâfile de Habeşistan’a hicret etti. Bu arada İslamiyet’in yayılmasına mâni olmak için her yola başvuran müşrikler, Peygamber(s.a.v) Efendimize çeşitli şeyler soruyorlar, nazil olan ayetler okundukça aldıkları cevaplar ve gördükleri mucizeler karşısında şaşırıyorlardı.

MÜSLÜMANLARA BOYKOT

Ebû Cehil, Kureyş’in boykot uygulamasına da önderlik etmiş, Müslümanlara yapılmak istenen her türlü yardıma engel olmuştur. O, müşriklerden birinin kalbinin yumuşadığını ve Müslümanlara yardım etmeyi düşündüğünü

öğrendiğinde hemen yanına koşup içini kinle doldurmuş ve onu mazlum Müslümanlara yardım etme düşüncesinden vazgeçirmiştir. Müslümanlara gizlice yardım edilmesine mani olmak isteyen Ebû Cehil bir dedektif gibi çalışmış, geceleri uyumayarak nöbet tutmuş, Hâkim b. Hizâm ve Hişâm b. Âs gibi vicdan sahibi kimselere engel olarak onları tehdit etmiştir. Risaletin ilk gününden beri küfrün liderliğini yapan Ebû Cehil'in İslam düşmanlığı her geçen gün artmış, firavun zulmünden vazgeçmemiştir.

Kur'an-ı Kerim'i ve ayetlerini yalanlayan Ebu Cehil ve arkadaşları hac mevsiminde Mekke girişlerini kontrol altına almışlardır. Bu kontrol ile de Müslümanların ibadet yapması ve Hz. Muhammed(s.a.v) ile görüşmesi engellenmiştir. Ebu Cehil'in düşmanca tavırları bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Hicret'ten biraz önce Ebu Cehil, Beni Mahzum reisliğine getirilmiştir. Bundan sonra da kendisi her fırsatta Müslümanlara hem sözlü hem de fiili saldırıda bulunmuştur. Müslümanların üç sene boyunca Ebu Talib mahallesinde tecrit edilmesi ve onlara gelen yardımların kesilmesi de Ebu Cehil'in planladığı işler arasındadır. Hz. Muhammed(s.a.v)'in evinin çevrelenmesi ve öldürülmesi planı da Ebu Cehil tarafından yapılmıştır.

Her şeye rağmen Müslümanların sayısı artıyordu. Bunu engellemek için çeşitli yollar deneyen müşrikler, Müslümanları muhasara altına almaya, başta ticari olmak üzere onlarla olan bütün münasebetlerini kesmek üzere karar aldılar. Müslümanlara hiçbir şey satmamaya ve onlardan hiçbir şey satın almamaya yemin ettiler. Bu anlaşmalarını bir kâğıda da yazarak Kâbe içine astılar. Müslümanlar ise Şi'b-i Ebî Tâlib (Ebû Tâlib mahallesi) denilen yerde toplanmışlardı. Müşrikler bu mahalleye yiyecek, içecek dâhil hiçbir şey sokmuyorlardı. Oradan, bir şey satın almak üzere çıkmak isteyen ve oraya yiyecek içecek satmak için gitmek isteyen hiçbir satıcıya fırsat vermiyorlardı. Bu mahallede muhâsara altına alınan Müslümanlar ise dışardan fazla bir şey satın alamadıkları için şiddetli kıtlıkla karşı karşıya kalmışlardı. Sadece hac mevsiminde dışarı çıkabiliyorlardı. Ancak Mekke'ye gelen tüccarlardan bir şey satın almak istediklerinde müşrikler, tüccarlardan, fiyatlarını çok yüksek tutmalarını istiyorlardı. Bu sebeple Müslümanlar fazla bir şey satın alamıyorlardı. Bâzıları yiyecek bulamadıkları için ağaç yaprakları ile açlıklarını gidermeye çalışıyor, küçük çocuklar açlıktan feryad ediyordu. Müslümanlar içinde zengin olanlar sıkıntıya düşenlerin ihtiyacını karşılamak için bütün mallarını harcamışlardı. Ancak bu da kâfi gelmemiştir.

Üç sene boyunca devâm ettirdikleri bu zulümle Müslümanlara iyi bir ders verdiklerini zannedip İslamiyet'in yayılmasının duracağını ümit eden müşrikler, İslam'ın hızla yayıldığını görerek iyice çıldırdılar. Allah'ü Teâlâ, müşriklerin anlaşmalarını yazarak Kâbe içine astıkları sahifeye bir güve kurdu musallat etti. Güve, o sahifede bulunan; **“Bismike Allahümme”** ibâresi hâric diğer kısmını tamamen yiyip bitirdi. Bu husus Peygamberimize (s.a.v) vahiyyle bildirildi. Muhammed aleyhisselâm bu durumu amcası Ebû Tâlib'e bildirince, Ebû Tâlib müşriklere gidip; **“Kardeşimin oğlunun bana haber verdiğine göre, Allah sizin Kâbe'de astığınız sahifeye bir kurt musallat etmiş ve (Allah) lafzı hâric o sahifede zulüm, akrabalarla münasebeti kesme ve iftira olarak yazılı diğer kısmı yiyip bitirmiştir. Kâbe'ye gidip bakınız. Bu zulüm ve kötü davranışınızdan vazgeçiniz.”** dedi.

Kâbe'ye gidip astıkları sahifeyi gerçekten bir güve kurdunun yiyip bitirdiğini gördüler. Bu hâdis karşısında şaşırان müşrikler bazı ileri gelen kimselerin de böyle bir uygulamadan vaz geçtiklerini bildirmeleri üzerine bi'setin onuncu yılında bundan tamamen vazgeçmek zorunda kaldılar. Fakat düşmanlıklarını günden güne şiddetlendirip, İslamiyet'in yayılmasına mâni olmak için her türlü yola başvurdular. Hâlbuki İslâmiyet süratle yayılıyor, Sevgili Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâm cahiliye devrinin zulmetinde bunalan insanları hakiki saadete kavuşturuyordu. Bu saadette şereflenen insanlar da kavuştukları büyük nimete şükrediyorlar, müşriklerin hakaret ve işkenceleri karşısında asla yılmıyorlardı. Muhammed aleyhisselâmın mucizelerini ve Müslümanların dinlerindeki sebatını gören nice gönüller İslâm nuru ile aydınlanıyordu.

GİZLİCE KUR'AN DİNLEME

Muhammed aleyhisselâmın bildirdiklerine îmân etmeyen ve O'na düşmanlık gösteren müşrikler, önce alay etmeye başlamışlar, *Bir araya toplandıklarında da, O'na; kâhin, mecnûn, şâir, deli, sihirbâz diyelim şeklinde karar almak istemişler, bunların hiçbirinin Muhammed, aleyhisselâmında bulunmadığını yine kendileri itirâf etmişlerdi.* O'na bir şeyler söylemek için toplandıklarında müşriklerden Velid bin Mugîre şöyle diyordu: *“Hayır o kâhin değildir. Biz, kâhinleri gördük. O'nun okuduğu ne kâhin fısıltısı, ne de uydurma şeylerdir. Kâhinler hem doğru hem yalan söyler. Biz Muhammed'de hiçbir yalan görmedik. O mecnun, deli de değildir. Deliliğin ne olduğunu biliriz, O'nda böyle bir hal yoktur. O şâir de değildir. Biz şiirin her çeşidini iyi biliriz. O'nun okudukları bunlardan hiçbirine benzemez. O, sihirbâz da değil! Biz sihirbâzları gördük. O'nun okudukları sihirbâzların okuyup üfürmelerine ve düğümleyip bağlamalarına hiç benzemiyor.”*

*Çeşitli hilelerle ve zulümle insanların îmân etmesine mâni olmaya kalkışan müşriklerin ileri gelenleri, insanları Muhammed aleyhisselâmın okuduğu âyetleri dinlemekten men ederlerdi. Kendileriye geceleri gizlice Muhammed aleyhisselâmın bulunduğu evin yanına gelerek bir köşeye saklanıp dinlerlerdi. Sabah olup ortalık aydınlanmaya başlayınca, birbirinden habersiz gece Kur'an-ı Kerim'i dinlemeye geldiklerini gören müşriklerin ileri gelenleri birbirlerini ayıplarlar bir daha böyle yapmayalım derlerdi. Ancak ertesi gece yine birbirinden habersiz gidip bir köşeye saklanarak tekrar dinlerlerdi. Sabah olunca da birbirlerini görüp şaşırırlardı. Bir daha böyle yapmamak üzere yemin ederek ayrılırlar, fakat bundan vazgeçemezlerdi. Ancak nefislerine uyup, üstünlük taslayarak ve diğer müşriklerin kendilerini ayıplamalarından çekinerek ve daha birçok boş düşüncelere kapılarak îmân etmediler. Üstelik başkalarına da mâni oldular. Sokaklarda, “**Muhammed sihirbâz.**” diye bağırıyorlardı.*

İbn İSHAK rivayetiyle: Rasulullah (s.a.v) Kâbe'de namaz kıldığı bir vakitte Kur'an okumasını duyulacak şekilde yapıyordu. Mekke'nin ileri gelenlerinden Ebu Cehil, Ebu Süfyan ve Ahnes bin şureyk gizli ve birbirlerinden habersiz olarak okunan Kur'an'ı dinliyorlardı. Hava aydınlanmaya başlayınca kimseye fark edilmemek için oradan ayrıldılar. Ancak bu üç müşrik yolda birbirleriyle karşılaştılar. Tavırlarından anlıyorlar ki her biri buraya Kur'an dinlemeye gelmişler. Bir daha böyle yapmamak üzere anlaştılar. Bir başka gece yine denk geldiler. Üçüncü kez yine denk geldiler. Bu Sefer yine sözleştiler ve dediler ki: Biz böyle yaparsak halk ne yapmaz bir daha bu yaptığımızı yapmayalım.

Sonra Ahnes bin şureyk Ebu Süfyanın evine geldi biraz dinlendikten sonra ona sordu: Bu dinlediklerimiz hakkında ne düşünüyorsun? Oda cevaben bazılarını anladım bazılarını anlamadım. Dedi Ahnes te kendisiyle ilgili aynı şeyleri söyledi ve oradan ayrıldı.

Ahnes bin şureyk Sonra Ebu cehil amr bin Hişamın yanına gitti. Ona da aynı soruyu sordu. Ebu cehil şöyle dedi: Söylediklerinin bazısını anladım bazısını anlamadım. Biz Abdimenaf oğulları ile sürekli yarış halindeyiz, sürekli bir rekabetteyiz. Hep şeref için mücadele ettik. Onlar Hac için gelenleri yedirdiler bizde yedirdik, içirdiler bizde içirdik, giydirdiler bizde giydirdik, misafir ettiler biz daha fazlasıyla misafir etmeye çalıştık, onlar hediyeler dağıttı bizde hediyeler dağıttık, şimdi öyle bir şeyle geldi ki biz bunun üzerine ne getirelim. Vallahi bu olmaz bunu asla kabul etmeyeceğim. Dedi.”

İslâm nurunun günden güne yayılması üzerine iyice azgınlaşan müşrikler, artık alay etmekten de öteye, Müslümanlara işkence yapmaya başladılar. Muhammed aleyhisselâmın kapısının önüne pislik dökmeye, kapısına kan sürmeye, geçeceği yollara diken dökmeye başladılar. Sevgili Peygamberimiz, Mekke'ye dışardan gelenlere İslam'ı anlatarak dâvet ederken, peşinde dolaşp; “**Yalan söylüyor, inanmayın.**” diyerek taşkınlık gösterirlerdi

Kazdığı kuyuya düştü

Bir gün Ebu Cehil, Peygamber efendimize bir tuzak hazırlayarak evinin önüne bir kuyu kazdırır. Ve sonra Resulullahı evine davet eder. Peygamber(s.a.v)Efendimiz davet üzerine Ebu Cehilin evine doğru yola çıkar. Eve yaklaştığında, Cebrail aleyhisselam gelip, Ebu Cehil'in, evinin önünde tuzak için bir kuyu kazdığını söyler. Bunun üzerine Peygamber(s.a.v)Efendimiz kendi evlerine döner. Ebu Cehil ise, geri dönmesine bir mana veremeyerek kendisine sormak için arkasından koştuğunda, kapının önündeki kuyuyu unutarak, adımını atar atmaz kendi eliyle kazdığı kuyuya düşer.

Çıkarmak için ip uzattıklarında, bir türlü ipe kavuşamaz. İpler uzadıkça kuyu derinleşir. Bu hâl üzerine Ebu Cehil karanlık kuyuda çıldırarak gibi olur. Resulullahı(s.a.v) haber verilerek kendisinin çıkarılmasını ister. Durumu Peygamber(s.a.v)Efendimize bildirirler. Hemen kuyu başına gelerek seslenir:–“Seni kuyudan çıkarırsam iman eder misin?”

O da kabul eder.

Peygamber(s.a.v) Efendimiz mübarek ellerini uzatarak Ebu Cehili kuyudan çıkarır. Ebu Cehil kuyudan çıkınca:”Hayatımda senin kadar güçlü sihirbaza rastlamadım, der ve iman etmez.”

Bugün Mekke'de İslam'ın yayılmasını önlemek için uzun yıllar mücadele veren Müşrik Ebu Cehil'in evinin yerinde manidar bir yapı vardır. Mekke tuvaletleri.

PEYGAMBERİMİZİN EVİ HALA EĞİTİME DEVAM EDİYOR

Peygamberimizin(s.a.v) doğup büyüdüğü evi şuan hali hazırda tıpkı İslam'ın ilk zamanlarındaki gibi ilim yaymaya devam ediyor. Bir zaman içi İslam'ın ilk ışıklarıyla aydınlanan ev şimdi de kitaplarla insanlara hizmet veriyor.

Şu anda kütüphane olarak kullanılan 2 katlı ev, Kâbe'ye yaklaşık 100 metre uzaklıkta bulunuyor.

Hiz. Muhammed(s.a.v)'in ilk çocukluk günlerinin geçtiği, dedesi Abdülmuttalib'in himayesine girinceye kadar yaşadığı ev, Kâbe'nin Bab'üs-Selam kapısı tarafında Şib-i Ebu Talib Caddesi üzerinde yer alıyor.

Evde Hazreti Muhammed(s.a.v)'in annesi Amine'nin elleri ile salladığı ağaç beşiğin olduğu gibi durduğu ifade ediliyor.

EBÛBEKİR -radiyallâhu anh- ve EBÛ CEHİL FARKI

Kâinâtın Fahr-i Ebedîsi, âlemi teşrif etti...

Ebûbekirler O Nûr'a pervâne oldu. Ebû Cehiller ise, düşmanca cephe aldı.

Hazret-i Mevlânâ bu farkın sebebini ne güzel tespit etmiştir:

“Ebû Cehil; Muhammed Mustafâ -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i gördü de;«*Hâşim oğullarından çirkin bir yüz belirdi.*» dedi.

Hazret-i Peygamber(s.a.v) ona şu cevabı verdi:«*Haddini geçtin ama doğru söyledin.*»

Hâlbuki Hazret-i Ebûbekir, Fahr-i Kâinât Efendimiz'i görünce;«*Ey güneş, sen ne doğudansın, ne batıdan, latif bir nûrla parla!*» diye hayranlığını ifade etti.

Peygamber(s.a.v) Efendimiz, ona da;«*Ey şu değersiz dünyadan kurtulan aziz varlık, doğru söyledin!*» diye buyurdu.

Orada bulunanlar hayretle sordular:

«*Ey insanların en şerefli, en büyüğü, onlar birbirine aykırı düşen sözler söylediler, fakat siz ikisine de; 'Doğru söyledin.' diye buyurdunuz; bunun hikmeti nedir?*»

Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, buyurdu ki:«*Ben, Hakk'ın kudret eli ile cilâlanmış bir aynayım; her kim bana bakarsa, kendi nasılsa, bende kendini öyle görür.*»”

İşte asrımızda türeyen Ebû Cehil tıynetli müfterilere, yedi asır öncesinden Hz Mevlânâ(k.s)'nın cevabı...

O Rahmet Peygamberi'ni kâtil sûretinde göstermeye çalışanlar; O ilâhî aynada, kendi vahşî, kan dökücü iğrenç suratlarını gördükleri için, beyaz perdeye bu kara lekeleri sürdüler. Fakat beyaz perdeye de ekranlara da yansıttıkları ancak kendi portreleri oldu.

Ebû Cehil; zeki idi, akıllı idi, beyni Allah'ın verdiği melekelerle mücehhezdi. Fakat gönlü bir çifit çarşısı hâlindeydi. Kalbi, haset ve kin doluydu. O kalbin; hidayet gibi bir arayışı, hakikati bulmak ve tâbî olmak gibi bir derdi yoktu. Bu sebeple; Varlığın Nur'uyla muasır olmak, O'nun mucizelerine şahit olmak gibi lütuflara eriştiği hâlde, imanın öncülerinden değil, küfrün elebaşlarından oldu.

“Hz. Ebûbekir Sıddık(r.a), Peygamber(s.a.v)Efendimiz'in mânevî kokusunu alınca:

«*Bu yüz, yalancı bir insanın yüzü değil; Hak'tan haber veren mübarek bir yüz.*» diyerek gönlü iman ve muhabbetle doldu. Yani O mübarek simayı görmekten başka mucize sormadı, istemedi. İhtiyaç duymadı.

Ebû Cehil ise hakikati bulmak derdine düşmediği için; ayın ikiye bölünmesi gibi, yüzlerce mucize gördüğü hâlde yine de imana gelmedi.”

Hazret-i Mevlânâ, Ebû Cehil'in şahit olduğu mucizelerden birini de şöyle anlatır:

KİM SÖYLESİN?

“Bir gün Ebû Cehil; aklı sıra, Peygamber(s.a.v) Efendimizi imtihan etmek için, avucunda ufak taş parçalarını gizleyerek sordu:

«–Ey Ahmed, çabuk söyle bu nedir? Eğer, sen, gerçek peygamber isen; eğer, göklerin sırrından haberin varsa, bil bakalım, şu avucumda gizlediğim nedir?»

Peygamber(s.a.v)Efendimiz müthiş bir cevap verdi:

«–Ben mi elindekilerin ne olduğunu söyleyeyim? Yoksa onlar mı, benim gerçek peygamber olduğumu söylesin?»

Ebû Cehil;«–**Bu ikincisi imkânsız, olamaz!**” dedi.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz;

«–Evet, zâhirde imkânsızdır. Fakat Allâh’ın gücü, kudreti bundan da üstündür.» buyurdu. Bu esnada Ebû Cehil’in avucundaki kırık taş parçalarının her biri, kelime-i şahâdet getirmeye başladı. Her bir taş;«Lâ ilâhe illâllah, Muhammedün Rasûlullah!» diyordu.

Ebû Cehil, taşlardan bu sözleri duyunca, öfke ile onları yere çarptı.”(Mesnevî’den Hikayeler,Mesnevî-i Şerif Cilt 1,Mevlâna Celâleddin (k.s)

Mûcizeler, îmân ehlinin yakînine yakîn katar, imanları zindeleştirir. Fakat küfrü; inat, haset ve düşmanlık temelli olanlar için, mucizeler ancak hüsrânı artırır. Efendimiz’(s.a.v) in en büyük mucizesi olan Kur’an-ı Kerîm’in ayetleri de böyledir. Ayet-i kerimede buyrulur:

“Biz; Kur’ân’dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü’minler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.”(İsrâ Suresi, 82)

Fahr-i Kâinât Efendimiz(s.a.v)’e Hz. Ebûbekir(r.a) misali bir gönülle bakan Hak dostlarından Aziz Mahmud Hüdâyî(k.s) Hazretleri de şöyle diyor:

Âyîne-i Rahmânî,

Nûr-i pâk-i sübhânî,

Sırr-ı seb‘u’l-mesânî

Sen’sin yâ Rasûlâllah...

“Sen; ilâhî rahmetin aynası, müşriklerin iddialarından münezzeh Rabbimiz’ in lütfettiği tertemiz nur ve Kur’an-ı Hâkim’in sırrısın ya Rasûlâllah!”

BEDİR SAVAŞI VE EBU CEHİL’İN ÖLÜMÜ

Hz. Peygamber, hicrî 1. yılın Rebîülevvel ayında (Eylül 622) Hamza’yı Ebû Cehil’in başkanlığındaki büyük bir ticaret kervanına karşı sefere memur etti. Sîfûlbahr Seriiyesi olarak bilinen bu seferden savaş yapılmadan dönüldü.

Müslümanların, dinleri uğruna ev ve barklarını mal ve mülklerini, yurtlarını terkedip Medine’ye hicret etmelerinden sonra dahi her fırsatta İslâm’a karşı düşmanlığını ortaya koyan Ebû Cehil, Bedir Savaşı ‘nın çıkmasına da sebep olmuş, müşriklerin muharebe ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bizzat karşılamıştır.

Ticarî nüfuz ve servetinden güç alan Ebû Cehil hayatı boyunca İslâmiyet aleyhinde çalıştı, halkın Müslüman olmasını engelledi, Müslüman olanları da inançlarından vazgeçirmeye gayret etti. İslâmiyet’i kabul eden kişi toplumda itibarlı biri ise ona saygınlığını yitireceğini söyleyerek, ticaretle uğraşıyorsa kendisini iflâs ettirmekle tehdit ederek, güçsüz ve kimsesiz ise onu döverek İslâm’dan döndürmeye çalıştı. Ebû Cehil, ilk Müslümanlardan olan üvey kardeşi Ayyâş b. Ebû Rebîa’yı aldatarak hicret ettiği Medine’den tekrar Mekke’ye götürdü ve orada hapsedip Medine’ye dönmesine yıllarca engel oldu.

Müslümanlığı kabul eden annesi Esmâ bint Muharribe 13 yılı civarında (634) vefat etmiş, Mekke’nin fethinden sonra Müslüman olan oğlu İkrime (r.a) ise meşhur bir vali ve kumandan olarak İslâm’a hizmet etmiş, Hz.Ebubekir(r.a)ın

hilafeti zamanında Yalancı peygamber Müseylemetül Kezzabın üzerine gönderilen orduda kumandan olarak katılmış, Yemâme savaşında şehit düşmüştür.

EBU CEHİL NASIL ÖLDÜ?

Firavun ve Nemrud'dan daha büyük bir belâ olarak İslâm'a büyük ihanette bulunan ve Efendimiz Aleyhis Selâm'a elinden geleni ardına bırakmayarak kötülük eden İslâm'ın en büyük düşmanı Ebu Cehil de Bedir savaşında öldürüldü...

Ensârdan Afra Hatun diye anılan Hz. Sümeyra'nın Muaz ve Muavviz adında iki oğlu vardı. Peygamber aşkı ile dolan yüreğiyle çocuklarını terbiye etmiş, Allah Resûlü'ne (s.a.v) düşman olan herkese düşman olmuş ve çocuklarını da öyle yetiştirmişti. Artık Muaz ve Muavviz'in en büyük düşmanları, Allah Resûlü (s.a.v) ve O'nun ashâbına en çok zulmü dokunan Ebû Cehil olmuştu. Bedir Savaşı'na Ebû Cehil'i öldürmek ve bu şekilde Allah ve Resûlü'nü memnun etmek için katılmışlardı. Sonuçta da amaçlarına ulaştılar. Ebû Cehil'i bulup onu yaraladılar ve ölümüne vesile oldular. (Mehmet Ali Kapar, "Ebû Cehil", DİA, XX,117-118.)

Kendisi ile birlikte yetmiş müşrik öldürüldü. Ölümüyle birlikte müşrik ordusu büyük bir bozguna uğradı. Bir kısmı kaçtı. Kalanlar da zaten esir alındılar. Böylece İslam'ın yayılmasının önünde bir engel kalmamış oldu.

Bedir savaşında; **"Anam beni bugün için doğurmuş!"** diyerek cesaretini izhar ediyor ve askerini harbe sürüyordu.

Mahzum Oğulları, müşriklerden birçok kimsenin öldürüldüğünü görünce, Ebu Cehil'in etrafını deve sürüsü gibi sarmışlardı. Ne pahasına olursa olsun onu koruyacaklardı. Harp bütün şiddetiyle devam ediyordu.

Haz. Abdurrahman b. Avf(r.a) harp safında sağına soluna bakınca, Ensar gençlerinden iki delikanlıyı gördü. Onlardan biri kendisine yaklaşıp, **"Ey amca!.. Sen Ebu Cehil'i tanır mısın?"** diye sordu.

Abdurrahman b. Avf(r.a); **"Evet, tanırım. Ne yapacaksın onu?"** deyince, genç şu cevabı verdi: **"Allah'a söz verdim: Ebu Cehil'i gördüğüm gibi üzerine yürüyüp, ya onu öldürecekim yahut bu uğurda şehit olacağım!"**

Abdurrahmân b. Avf (r.a)Hazretleri, gencin bu azim ve kahramanlığını hayretle takdir ederken, diğer genç de yanına yaklaşıp aynı şeyleri söyledi.

Abdurrahman b. Avf(r.a), önceleri kendi kendine, **"Harp safında iki çocuk arasında kaldım!"** derken, onların bu cesurca sözlerine hayret etti.

Bu iki genç, Afra Hatun'un harbe iştirak etmiş yedi oğlundan ikisi olan Muaz ve Muavviz idiler. O sırada Abdurrahman b. Avf'ın (r.a.) gözü, müşrikler arasında dolaşıp duran ve Mahzun Oğulları yiğitleri tarafından korunan Ebu Cehil'e ilişti. Soran gençlere göstererek, **"İşte, aradığınız Ebu Cehil!.."** dedi.

İki kahraman fedaî, derhal kılıçlarını sıyırıp, Ebu Cehil'in bulunduğu tarafa doğru yürüdüler.Bu iki genç gibi birçok mücahit de Ebu Cehil'i öldürme fırsatını kolluyordu. Gençlerin Ebu Cehil'e yetişmesinden önce, onu başından beri gözetleyip duran, Ensar'dan Muaz b. Amr b. Cemuh, o esnada bir fırsatını bulup Ebu Cehil'in ayağına bir kılıç darbesi indirdi. Ebu Cehil'in oğlu İkrime de kılıcıyla, onun elini kolunu yaraladı.

Bu kahraman sahabi der ki: **"Elim, derisinde sallandı kaldı. Çarpışmanın şiddeti bana onu unutturdu. O gün kesik elimi arkama atıp, hep çarpıştım durdum. Bana fazla zahmet verince de ayağımla üzerine bastım, sallanan kolumu koparıp attım!"** (İbn-i Hişam, Sire, 2/287-288; Taberî, Tarih, 2/284)

Muaz b. Amr b. Cemuh(r.a)'un yaralanmasından sonra iki genç kardeş olan Muaz ile Muavviz de Ebu Cehil'in yanına vardılar. Üzerine hücum ederek kılıç darbeleriyle yere serdiler, öldü zannıyla da bırakıp gittiler.

O esnada Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v), **"Acaba Ebu Cehil, ne yaptı, ne oldu? Kim gidip bir bakar?"** buyurarak, ölümler arasında onun araştırılmasını emretti. Mücahitler aradılar, fakat bulamadılar.

Peygamber(s.a.v) Efendimiz yine, **"Arayınız! Benim, onun hakkında sözüm var. Eğer siz, onun ölüsünü teşhis edemezseniz, dizindeki yara izine bakınız."** buyurduktan sonra sözlerine şöyle devam etti: **"Bir gün onunla Abdullah b. Cuda'nın ziyafetinde bulunuyorduk. Ben, ondan cüssece biraz büyükçe idim. Sıkışınca, onu ittim. İki**

dizi üzerine düştü. Dizinden birisi yaralandı ve bu yaralanmanın izi, uru dizinden kaybolmadı!" (İbn Hişam, Sire, 2/288; Taberî, Tarih, 2/284)

Bunun üzerine Abdullah İbni Mes'ud(r.a) Hazretleri, Ebu Cehil'i aramaya gitti. Onu son nefesinde, can çekişirken gördü. Kendisine, **"Ebu Cehil sen misin?"** dedi. Sonra da boynuna ayağıyla bastı ve **"Ey Allah'ın düşmanı! Nihayet Allah, seni, hor ve hakir etti! Gördün mü?"** dedi.

Can çekiştiği hâlde Ebu Cehil, **"Ey koyun çobanı! Pek sarp yere çıkmışsın. Büyük bir kişinin, kavim ve kabilesi tarafından öldürülmesi, hemen şimdi olan bir şey değildir! Sen, bana, bugün zafer ve galebenin hangi tarafta olduğunu haber ver."** dedi.

İbni Mesud(r.a) Hazretleri, **"Nusret ve galebe, Allah ve Resulü tarafındadır!"** diyerek, son nefesinde onu ümitsizliğe düşürdü. Böyle bir cihetten meysus olan Ebu Cehil, bir kere daha küfrünü kustı: **"Muhammed'e söyle ki, şimdiye kadar onun düşmanı idim; şimdi düşmanlığım bir kat daha arttı!"** "Bunun üzerine, Abdullah İbn Mesut(r.a) Hazretleri, hemen başını kesti.

Böylece, Ebu Cehil, son nefeste bile imana gelmedi, küfür ve dalalette ısrar edip cehennemi boyladı. İbni Mesut (r.a.), başını alıp huzuru Nebevîye getirdi. **"İşte, Allah'ın düşmanı Ebu Cehil'in başı!"** dedi.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, **"Kuluna yardım eden, dinini üstün kılan Allah'a hamdolsun!"** dedikten sonra, **"Bu ümmetin firavunu, işte budur!"** buyurdu. (Zehebî, Alamünnübelâ, 1/346)

Cesedi Bedir'de müşrik ölülerinin atıldığı kuyuya (Kalîbu Bedr) atılmıştır.

Peygamber(s.a.v)Efendimiz, onun başını görünce sevindi. Allah'a şükretti ve kendi kavmine dönerek; **"Bu ümmetin firavunu işte budur."** dedi. Ayrıca bir Hadîs-i Şeriflerinde; **"Bizim firavunumuz, Mûsa'nın firavunundan daha eşetti. Çünkü Mûsa(a.s)'nın firavunu ölürken «Mûsa'nın ve Harun'un Rabbîsine îman ettim»** dedi, bu demedi." buyurmuşlardır.

Ubeyde bin Sabit, Nevfel bin Huveylid, Ebu Cehil, Ümeyye bin Halef gibi azılı müşrikler öldürülürken, Hâkim bin Hizam gibi bu savaşın yapılmasını istemeyen, müşrikleri daima geri döndürmeye çalışan, Efendimiz AleyhisSelâm'ı (Müslüman olmamasına rağmen) destekleyen kişiler de bu arada öldürülmekten yahut esir alınmaktan kurtuluyorlardı...

Hâkim bin Hizam, daha savaş başlamadan evvel, Halas vadisi tarafında, kendilerine doğru uzanan muazzam bir yolun meydana geldiğini ve o yoldan da birçok atlıdan oluşan bir ordunun müşrik ordusuna saldırmak üzere bulunduğunu görmüştü...

O zaman:" Bütün bu şeylerle Muhammed'in semâdan teyit edilmekte olduğunu biliyordum işte!" Diye konuştu kendi aralarında...

Çok geçmeden savaş başlamış ve bozgunun emareleri belirmişti... Müşrik ordusu bozgun içindeydi... Hâkim bin Hizam bu durumu görünce hemen geri dönerek kaçmaya başladı... Durmadan, dinlenmeden, devamlı koşuyor, harp meydanından kaçıyor...

Nihayet bir miktar gittikten sonra bir deveye binmiş iki Mekkeli müşriği gördü... Develerine kendisini de almalarını rica etti... Onlar da develerini verdiler Hâkim'e ve o böylece kaçtı Bedir'den, kurtuldu öldürülmekten, ya da esir edilmekten...

İslâm'a duyduğu yakınlığın ifadesi idi bu durum...

Bedir gazası sonunda Müslümanlar, altısı Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlardan ve sekizi de Medineli Müslümanlardan olmak üzere on dört şehit vermişlerdi...

Bedir'de şehit düşen Müslümanlar şunlardı:

Muhacirlerden:

1. Ubeyde bin Haris, 2. Umeyr bin Ebu Vakkas, 3. Akil bin Bükeyr, 4. Safvan bin Beyza, 5. Mihca, 6. Züşşimaleyn bin Abd'i Amr. **(Radiyallahu anhüma)**

Ensardan:

1. Ayf bin Haris, 2. Muavviz bin Haris, 3. Harise bin Süraka, 4. Yezid bin Haris, 5. Sa'd bin Hayseme, 6. Umeyr bin Humam, 7. Rafi bin Mualla, 8. Mübeşir bin Abdül Münzir. **(Radiyallahu anhüma)**

İslam; ölmüşlerin arkasından çirkin söz söylenmesini hoş karşılamamıştır. Bu ölen Müslüman da olsa, gayrimüslim de olsa durum aynıdır. Zira ölen kişi amel defteriyle artık ahiret âlemine sevk edilmiştir. Kötü söz ona zarar vermez. Ancak O'nun ailesini rahatsız eder.

Bu konuda da ölçümüz Hz. Resulullah (s.a.v.) olmalıdır.

Hz. İkrime(r.a), Ebu Cehil'in oğluydu. Ebu Cehil bildiğimiz gibi Bedir harbinde ölünceye kadar bütün hayatı boyunca Efendimize (s.a.v.) ve arkadaşlarına eziyet etti. Savaş açtı. Hz. İkrime(r.a) ise, Mekke fethinden sonra Müslüman oldu. İslam'ında samimi bir mümin oldu.

İkrime(r.a)'nin Müslüman olduğu günlerden bir gündü. Sahabe mescidin önünde toplanmış, belki de İkrime(r.a)'nin duyacağı bir sesle Ebu Cehil'e hakaret anlamında konuşuyorlardı. Veya beddua ediyorlardı. Resulullah (s.a.v.)Efendimiz evinin içinden bu hadiseye şahit oldu. Odasından hızla çıktı ve sahabeye müdahale etti. Ebu Cehil'in aleyhinde ağır konuşulmasından rahatsız olduğunu hatırlattı ve şöyle buyurdu:- Ebu Cehil aleyhinde konuşmanız ona zarar vermez. Ancak yaşayan tanıdıklarına **-Hz. İkrime(r.a)'yi kastediyor- zarar verir. Onları üzer. Sizleri bu sözlerden sakındırıyorum.** Bundan daha insani ve vicdani bir ölçü olabilir mi? Düşmanı bile olsa, ölmüş olan Ebu Cehil'in aleyhinde boş söz söylenmesini hoş bulmuyor.

BİBLİYOGRAFYA

Buhârî, "Megâzî", 2, 7, 8, 10, 12. Vâkıdî, el-Megâzî, I, 9, 29-30, 33, 35-39, 41-46, 64-67, 70-71, ayrıca bk. İndeks. İbn Hişâm, es-Sîre, Kahire 1936, I, 273, 283, 315, 319, 320, 337, 342, 370, 379, 383; II, 6, 16, 28, 29, 32, 118, 125, 126, 131, 132, 269, 270, 274, 275, 287, 288, 292, 321, 368. İbn Sa'd, et-Tabakât, I, 202, 203, 209, 227. İbn Habîb, el-Muhabber, s. 139-140, 160-161, 176. Belâzürî, Ensâb, I, 124-130, 133, 142, 158, 160, 208. Taberî, Târih (Ebü'l-Fazl), II, 323-325, 333-334, 370-372, 379, 402, 437-438, 443-444, ayrıca bk. İndeks. Halîmî, el-Minhâc, II, 90. İbn Hazm, Cevâmi'u's-sîre, s. 53, 54, 66. İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II, 56-63, 67, 69, 71-73, 83, 101, 102, 105, 106, 120, 129. İbn Kesîr, el-Bidâye, Beyrut 1976, III, 59, 287, 288. Diyarbekrî, Târihu'l-İhamîs, I, 356. Tecrid Tercemesi, I, 191-193; IV, 226; X, 45, 83, 150-151; XI, 220. Şâmî, Sübûlü'l-hüdâ, II, 551-553; IV, 77-80. Ebü'l-Hasan Ali en-Nedvî, Glory of Iqbal (trc. M. Asif Kidwai), Lucknow 1979, s. 181-186. a.mlf., Rahmet Peygamberi (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1992, s. 102, 112, 152, 153, 182, 188, 310. Hamîdullah, İslâm Peygamberi, I, 58, 104-105, 120, 171, 184, 237, 246; II, 870. a.mlf., "Hz. Peygamber'in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi" (trc. İsmail Yakıt), EAÜİFD, sy. 6 (1986), s. 212-214. Ziriklî, el-A'lâm (Fethullah), V, 87. W. Montgomery Watt, Hz. Muhammed Mekke'de (trc. Rami Ayas – Azmi Yüksel), Ankara 1986, s. 6, 96, 100, 125-127, 130, 142, 158, 185, 190. a.mlf., "Abû Djahl", EI2 (İng.), I, 115. Mustafa Fayda, Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid, İstanbul 1990, s. 46-57. Martin Lings, Hz. Muhammed'in Hayatı (trc. Nazife Şişman), İstanbul 1991, s. 89-91, 98-99, 118, 131, 208, ayrıca bk. İndeks. F. Buhl, "Ebû Cehil", İA, IV, 15. Bedrettin Çetiner, Fatîha'dan Nas'a Esbâb-ı Nüzûl, c. II, s. 755. Tirmizi, Tefsirul Kuran, 6. /İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. I, s. 122, Buhârî, Sahîh, c. 2, s. 98, Müslim, Sahîh, c. I, s. 54. Kitâb-ı Mukaddes, Kutsal Kitap Yayınları, Kasım 2011, Tevrat, 2. Samuel, 11. Bölüm'ün tamamı. 1-27A.g.e, Tevrat, Mısır'dan Çıkış Bölüm, 2-11/12 Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Diyanet Vakfı Yayınları. No: 86. Müdessir suresi, 11-29. A.g.e, Alak suresi 9-19A.g.e, Kalem suresi.

İbn Esir, Üsdü'l-gabe, 5/202-203. İbn İshak, İbn Hişâm, Sîre, 2/286-287. İbn Abdilberr, İstiâb, 3/5.

Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve, 3/84-88. İbn Seyyid, Uyunu'l-eser, 1/260. Ebu'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-nihâye, 3/287-289. Vâkıdî, Megâzî, 1/87. Taberî, Târih, 2/284. Zehebî, Megâzî, s. 40, 71. Ahmed b.

EBU LEHEP

Ebû Utbe (Ebû Leheb) Abdül‘uzzâ b. Abdülmuttalib b. Hâşim (D.M.549-Ö.H. 2.M-624)

Peygamber (s.a.v) Efendimiz’in amcası ve en azılı düşmanlarından biri. Abdüluzza bin Abdülmuttalib veya bilinen adıyla Ebû Leheb, Abdülmuttalib bin Hâşim’in oğlu ve İslam dininin peygamberi Muhammed’in on iki amcasından biridir. Yaşamında İslam dinine ve Peygamber(s.a.v)Efendimize karşı aşırı hakaret ve zulme varan, çok şiddetli muhalif bir tavır almıştır.

Doğum tarihi: MS 549, Mekke, Suudi Arabistan

Ölüm tarihi ve yeri: MS 624, Mekke, Suudi Arabistan

Eşi: Ümmü Cemil :Ümeyye b. Abdüşemsoğulları’nın Anâbis kolundan Harb b. Ümeyye’nin kızı, Ebû Süfyân’ın kız kardeşi, Tebbet sûresinde “hammâlete’l-hatab” sıfatıyla anılan müşrik, Ebû Leheb’in karısıdır.

Çocukları: Uteybe bin Ebu Leheb, Durrah bint Ebu Leheb, Uzzâ bint Ebu Leheb, Mutaib bin Ebu Leheb, Khâlida bint Ebi Leheb

Ebeveynleri: Abdülmuttalib bin Hâşim, Lubnâ bint Hâjar

Amcası: Esed bin Hâşim

Kardeşleri: Hamza bin Abdülmuttalib, Atika bint Abdul Muttalib

Ebû Leheb, Abdülmuttalib’in oğlu ve Hz. Peygamber’in baba bir amcasıdır. Asıl adı Abdülüzâ olup parlak yüzü olduğundan veya öfkeli olduğunda yanakları kızardığı için babası tarafından kendisine “alev gibi, çok parlak” anlamına gelmek üzere Ebû Leheb lakabı verilmiştir. . Oğlu Utbe’den dolayı Ebû Utbe lakabı da vardı. “Ateş Babası” anlamına gelen “Ebu Leheb” ifadesi Ebu Leheb’i tanımlayan en iyi ifade olduğu için Allah tarafından özellikle seçilmiş olsa gerektir. Çünkü onunla ilgili nakledilen bilgilere bakıldığında onun bu künyeyi ziyadesiyle hak ettiği görülmektedir. Ebu Leheb’in künyesi küçümseme ve hakaret ifade eder. Maksat, ona değer vermek değil, bilakis Ebû Cehil künyesinde olduğu gibi, onu teşhir etmektir.(*es-Sabuni, Safvetu’t Tefasir, 3/618.*)

Bu hususla ilgili Elmalılı, ilginç tespitlerde bulunarak şöyle demektedir:“Ebu Leheb, şahsı gösteren bir künye olmakla beraber lügat itibarıyla asıl manası, alev babası demektir. O itibarla Peygamber(s.a.v)e ve İslâm’a karşı ateş püskürmek isteyip de, kendini cehenneme atmış olan kâfirlerin hepsinin temsilcisi olması sebebiyle onun helâki, hepsinin helâkine misal yapılmıştır ki, bu da, ‘*Allah’ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemese de Allah, mutlaka nurunu tamamlamak ister*’ayetinin ifade ettiği anlama işaret olur. (TevbeSuresi,32.)

Asıl ismi, Abdüluzza b. Abdülmuttalib iken yanaklarının pek kırmızı olmasından dolayı ateşe benzetilerek, Ebu Leheb denilmiş ve bu künye ile meşhur olmuştur. Çok ateşli manasına gelen ‘alev babası’ künyesi ona başlangıçta, yüzünün parlaklığı veya canlılığı yahut hiddet ve şiddeti itibarıyla övgü manası düşünülerek verilmişti. Ancak bu vasfın

hakikatinde ‘ateş kaynağı olmak’ veya ‘ateşi sevmek’ manasının bulunması ve en şiddetli ateşin de cehennem ateşi olması dolayısıyla Ebu Leheb ismi, kendisini ateşe sürükleyen ‘cehennemlik’ unvanına dönüştürülmüş, fiil ve hareketleri itibarıyla da "cehennemin babası" manasına darbı mesel olarak kullanılmıştır.”(*Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, 10/48.*)

Abdülmuttalib'in on iki oğlundan birisi olan Ebû Leheb(Abduluzza,) Abdülmuttalib'in, Lübna bint Hacir adlı eşinden dünyaya gelmiştir ve annesinin tek çocuğudur. Ebû Leheb, Resûlullah(s.a.v) Efendimizin dünyâya geldiğinde, cariyesi Süveybe; “Kardeşin Abdullah'ın oğlu oldu” diyerek müjdelediğinde. Bu habere sevinen Ebû Leheb; **“O'na süt vermek şartıyla seni âzâd ettim”** demişti. Böylece Resûlullah(s.a.v)'ın ilk sütannesi Süveybe hatun olmuş, Bunun için Ebû Leheb'in azabı her mevlid gecesinde biraz hafiflemektedir. Mevlid gecesine sevinen, o geceye kıymet veren mü'minlere pek çok sevâb verileceği buradan anlaşılır.

Daha önce Hz. Muhammed(s.a.v)'i çok sevdiği ve iki oğlu Utbe ile Uteybe'yi onun kızları Rukıyye ve Ümmü Külsüm ile evlendirdiği halde peygamber olduktan sonra onun azılı düşmanı oldu. Hz. Peygamber(s.a.v), insanların Allah katında eşit olduğunu, onların dinî ve ahlâkî erdemlerine göre değerlendirileceklerini söylüyordu. Ebû Leheb ise kibirli, gururlu ve zengin biri olup fakir ve zayıf insanların kendisine eşit tutulmasını kabullenemiyordu.

Harb b.Ümeyye'nin kızı, Ebû Süfyân'ın kız kardeşi ve esas adı Avra olan Ümmü Cemil ile evlenmiştir. Ebu Leheb'in bu evliliğinden Utbe, Uteybe, Muattib adlı erkek çocukları; Durre, Halide ve Azze adında da kız çocukları olmuştur. Üç kızı da Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. Dolayısıyla sahabîdirler.

Oğulları Utbe ve Muattib Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber(s.a.v)'in davetine icabet ederek Müslüman olmuşlar, Huneyn Seferine de katılmışlardır. Hatta bu seferde, Hz Peygamber(s.a.v)'in yanında sebatla kalan Müslümanlardan olmuşlardır. Uteybe ise müşrik olarak ölmüştür.

Yalnızca kişiliği, Peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'e karşı yapmış olduğu zulmler ve İslam dinine olan düşmanlığını, Müslümanlara karşı menfi tutumunu biliyoruz. Aynı zamanda yumru şeklinde yüze sahip olduğu, şaşı ve şişman bir adam olduğu bilinmektedir. Ticaret ile uğraştığı için maddi anlamda hali vakti yerinde olan Mekke'de bulunan sayılı zengin kişilerden biriydi. Ticaret için Şam taraflarına seferler yapardı ve bu nedenle o günki toplumun önde gelen, itibar sahibi olan ve sözü dinlenen kişilerindendi. Ebu Süfyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemile ile evlenerek üç erkek ve üç kızı olmuştur. Üç kızı da babalarına rağmen Mekke şehrinin fethedilmesi ile birlikte Müslüman olmuşlardır.

Ancak peygamber olduktan sonra kendisine şiddetle karşı çıktı. Bu arada, Uzzâ putuna nezaret eden Eflah b. Nadr eş-Şeybânî ölümü sırasında kendisinden sonra Uzzâ'nın ihmal edilmesinden endişe ettiğini söylemiş, Ebû Leheb de bu görevi kendisinin üstleneceğini belirterek onu teskin etmişti. Hz. Peygamber(s.a.v)'in putlarla mücadelesi sebebiyle onun aleyhinde en korkunç düşmanlarıyla iş birliği yapmaktan çekinmedi. Resûl-i Ekrem(s.a.v), ilâhî tebliğ görevinin ikinci devresinde, **“Bundan böyle en yakın akrabalarını ikaz et.”** (*Şuarâ Suresi,214*) meâlindeki âyetin nâzil olması üzerine akrabalarını davet edip peygamber olarak gönderildiğini söyledi. Resulullah(s.a.v), Safa Tepesi'ne çıkar ve Kureyşlilere şöyle seslenir:

“Dağın arkasında ‘size hücum edecek bir ordu var’ desem inanır mısınız?”

Oradakiler **“Evet, çünkü biz senden hiç yalan söz işitmedik”** derler. Bunun üzerine Resulullah(s.a.v) şöyle dedi: **“Ben sizi ileride başınıza gelebilecek büyük azap ile uyarıyorum.”**

Ebu Leheb, **“Tebben leke, hel li hâzâ cema'tenâ? /kahrolası, bunun için mi bizi topladın?”** diyerek Hz. Peygamberin vahyi tebliğ etmesini sabote eder.(*Buharî, Tefsîr, (Şuarâ) 2; Müslim, İman:335.*)

Bazı rivayetlere göre, Ebu Leheb eline taş alarak Hz. Peygamberi(s.a.v) taşlar. Ebu Leheb başka yer ve zamanlarda da Hz. Peygambere(s.a.v) taş atmıştır.

Ebu Leheb'in Hz. Peygambere(s.a.v) nasıl davrandığı ile ilgili başka bir haber İbn Zeyd'den şöyle rivayet edilir:

Ebu Leheb bir gün Resulullah(s.a.v)'a, **“Eğer dinini kabul edersem benim için ne var?”** diye sordu.

Resulullah(s.a.v) de: **“Diğer iman edenlere ne varsa senin için de o var”** buyurdu.

Ebu Leheb, **“Benim için bir ayrıcalık yok mu?”** dedi.

Resulullah(s.a.v):, **“Başka ne istiyorsun?”** buyurdu.

Ebu Leheb şöyle karşılık verdi:(tebben li hazeddin) **"Kahrolası bu din, beni başkaları ile eşit kılıyor."**(Taberi, el-Cami'ul Beyan, 14/716-717.)

Bunun üzerine Ebû Leheb küstahça bir konuşma yaparak onu, kendilerini atalarının dininden döndürmeye çalışmakla suçladı. Bir başka gün de Hz. Peygamber(s.a.v)'in Safâ tepesinde topladığı kavmini İslâmiyet'e davet etmesine sinirlenerek, **"Yazıklar olsun! Bizi böyle boş sözler için mi buraya çağırdın"** diye tepki gösterdi. Evi Hz. Peygamber(s.a.v)'in evine yakın olduğundan onun evini sık sık taş a tutar veya başkalarına taşlatır, kapısı önüne her çeşit pisliği atmaktan çekinmezdi. Ebû Süfyân'ın kız kardeşi olan karısı Ümmü Cemîl de Resûl-i Ekrem'e eziyet etmekte ondan geri kalmazdı. Ebû Leheb, Hâşimîler'in boykot edildiği dönemde ekonomik açıdan zor durumda kaldığını söyleyerek onlardan ayrıldı ve müşriklerin safında yer aldı.

Ebû Tâlib'in ölümünden sonra Hâşimîler'in reisi olan Ebû Leheb, kabile içi dayanışmayı sağlama mecburiyetinden dolayı Hz. Peygamber(s.a.v) aleyhinde yürütülen faaliyetlere karşı çıkararak onu himaye etti. Ancak bu durum uzun sürmedi; Hz. Peygamber(s.a.v)'in, ataları dâhil gelmiş geçmiş bütün müşriklerin cehennemlik olduğunu söylemesine ve Lât, Menât, Uzzâ aleyhindeki konuşmalarına öfkelenip onu himaye etmekten vazgeçti. Ebû Leheb'in bu davranışı üzerine zor durumda kalan Hz. Peygamber(s.a.v) kendisini himaye edecek birini aramak üzere Tâif'e gitti.

Ebû Leheb Hz. Peygamber(s.a.v)'i her yerde takip ederek sözlerini yalanlamaya, onun bir sihirbaz ve yalancı olduğunu, kavmini birbirine düşürdüğünü, sözlerine itibar edilmemesi gerektiğini söylemeye devam etti.

Rivayete göre Resûlullah panayırda dolaşarak insanları İslâm'a davet ederken Ebû Leheb de arkasından gider ve çevresindekilere onun yalancı olduğunu söylerdi. (Kurtubî, XX, 236). Hz. Peygamber'e karşı daima onun düşmanlarıyla birlikte hareket etmiş, hem kendisi hem de karısı ona eziyet etmişlerdir. Kendisinin ve karısının Resûl-i Ekrem(s.a.v)'i rahatsız eden bu hareketleri üzerine Tebbet sûresi nâzil oldu. Nüzûl sırası dikkate alındığında ilk defa bu âyetlerle bir müşrikin ismen zikredilerek karısıyla birlikte tehdit edildiği görülür. Sûrenin nâzil olması üzerine Ebû Leheb'in oğulları babalarının emriyle, evli bulundukları Hz. Peygamber(s.a.v)'in iki kızını boşadılar.

Ebû Leheb'in kızı Dürre müslüman olarak Medine'ye hicret etmiş, oğulları Utbe ile Muattib Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyet'i kabul etmişlerdir.

Ebû Leheb'in Karakteri

Ebu Leheb'in ihtirasları ve menfaatlerini koruma kaygısı zamanla din düşmanlığına dönüşmüştür. O zayıfları acımasızca ezmiş ve zalimleşmiştir. Ebû Leheb kendisini büyüklük kompleksinden kurtaramamış, cahiliye devri geleneklerine sıkı sıkıya bağlı asabiyet ruhu taşıyan ve menfî sıfatları kendinde toplamış bir kişiliktir. Onun sahip olduğu karakter özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- *O iradesini hep kötüye ve kötülük yapmaya kullandı.* Allah Rasûlü'nün geçeceği yollara sırf O(s.a.v) zahmet çeksin, eziyet görsün diye dikenler serpti ve Kâbe'ye giden yollarda ateşler yaktı. Yani Ebû Leheb kötülükten haz alan bir adamdı.

2- *Ebû Leheb inat bir insandı.* Ebû Cehil onun hakkında **"Sakın bunu kızdırmayın. Eğer öbür tarafa geçerse bir daha onu kimse döndüremez."** derdi.

3- *Kendisinin ayrıcalıklı olduğunu düşünür insanların ve hatta Allah'ın ona bu şekilde davranmasını isterdi.* Ebû Talib'in vefatının ardından kız kardeşlerinin baskısıyla Peygamberimizi korumaya niyetlenen EbûLeheb, Rasûlullah'a(s.a.v): **"Eğer dinini kabul edersem benim için ne var?" diye sorduğunda Peygamberimiz: "Diğer iman edenlere ne varsa senin için de o var."** buyurmuştu. **Ebû Leheb: "Benim için bir ayrıcalık yok mu?" dediğinde Efendimiz: "Başka ne istiyorsun?" diye sormuştu. Ebû Leheb şöyle karşılık vermişti: "Beni başkaları ile eşit kulan dine yazıklar olsun!"**

4- *Başkalarının acılarından zevk alırdı.* Ebû Leheb'in kötülüğü o kadar ileriye ki, Rasulullah(s.a.v)'in oğlu Kasım'dan sonra Abdullah da vefat ettiğinde, yeğenini teselli edeceği yerde bayram yapmıştı. Koşarak Kureyş reislerinin yanına gitmiş ve onlara Hz. Muhammed'in (s.a.v) köksüz kaldığını müjdelemişti.

5- *Düşmanlıkta sınır tanıımıyordu.* Boykot 3 sene devam etti. Bu sırada Benî Hâşim ve Benî Muttalib aç kalmışlardı. Yiyecek almak için Mekke'ye gelen ticarî kabilelere yaklaştıklarında Ebû Leheb kabiledekilere şöyle derdi: **"Bunlardan çok yüksek fiyat talep edin ki o malı alamasınlar. Zararınızı ben karşılarım."** Bu nedenle tüccarlar çok

yüksek fiyat istiyorlardı. Ebû Talib mahallesinde mahsur kalanlar ihtiyaçlarını alamıyorlar ve aç kalan çoluk çocuklarına elleri boş dönüyorlardı. Daha sonra Ebû Leheb o tüccarlardan, normal piyasa fiyatı ile bütün mallarını satın alıyordu.

6- Şeref, onur ve haysiyet yoksunuydu. Hep kendini düşünen bir karaktere sahipti. Başkalarına yardım elini uzatmazdı. Hattâ kendi aile fertleri arasından kendisine gelip yardım isteyen muhtaçlara bile yardım etmezdi.

EBÛ LEHEB'İN ELLERİ NASIL KURUDU?

1-Ebu Leheb'in elleri kurusun!"

Peygamber Efendimizin öz amcası olmasına rağmen iman etmeyip kendisine kin, düşmanlık ve saldırıları ile karşılık veren Ebû Leheb'in Tebbet Sûresi'nde muhatap edilişi anlatılıyor.

Kâfirûn Sûresi, "Kul: De, de ki!" emriyle başlamış, ancak Tebbet Sûresi'nde hitap yine kâfirlere olduğu hâlde, bu kelime kullanılmadan "Ebû Leheb'in elleri kurudu." şeklinde doğrudan konuya girilmiştir. Müfessirler, bu hususta şu inceliklere temas etmişlerdir.

1-Ebû Leheb, ne kadar eziyet ve saldırı yapsa da, nihayet Peygamber(s.a.v) Efendimizin öz amcasıydı. Diğer kâfirlerle arasında böyle bir akrabalık bağı bulunmadığı için onlar nisbeten "uzak" kimselerdi ve Peygamber Efendimize, hem inanç olarak, hem de akrabalık bağı olarak "uzak" olan bu kimselere, Allah adına söylemesi emredilmişti.

2-Kâfirûn Sûresi'nde bahsedilen kâfirler, İslâm'ın inanç sistemini ve bunun merkezinde olan Allâh'ın varlığı ve birliği (Tevhid) hususunda tenkitler yöneltmişlerdi. Bu yüzden Cenâb-ı Hak:

"-Ey Rasûlüm, onlara şöyle cevap ver!" diyerek onların küfür ve iddialarını çürütmüştür.

Tebbet Sûresi'nde ise, muhatap olan Ebû Leheb'in kin, düşmanlık ve saldırıları; bizzat Peygamber Efendimizin şahsına idi. Bu yüzden Rabbimiz, âdetâ:

"-Ey Rasûlüm! Sen sus, Ben onların hakkından gelirim. Ebû Leheb'in elleri kurusun!" buyurarak Habibi'ni ve Habibi'nin izzet ü şerefini kendi Zâtının himayesine almıştır.

3-Diğer bir bakış açısıyla, Rabbimiz, Müslümanlara şuursuzca bir saldırı olduğunda nasıl tavır takınacaklarını öğretmiş ve şöyle buyurmuştur: "Câhiller onlara hitap ettiklerinde, «Selâm!» derler." (Furkan Sures, 63)

ONLAR SENİ KINADIKLARI ZAMAN SEN "SUS"!

Burada da Peygamber Efendimizin kadr u kıymetini bilmeyen, O'na yakışsız sözler sarfeden birisi vardır. O hâlde Peygamber(s.a.v) Efendimize âdetâ şöyle buyrulmaktadır:

"-Onlar Seni kınadıkları zaman, Sen sus. Böylece zikredilne âyetin hükmü içine gir. Sen sustuğunda, Senin yerine cevap verecek olan benim!"

2- Malı da, kazandığı da ona fayda vermedi.

Bu cümlelerin başındaki "Mâ" edatının iki mânâda olması da mümkündür:

a) İstifhâm-ı inkârî: Olumsuzluk mânâsı da bulunan soru şekli. O zaman cümle şu şekilde anlaşılabilir: **"Ona, malı ve kazandığı ne fayda verdi ki?"**

"Malı da, kazandıkları da onun başına gelecek felaketleri önlemede ne kadar tesirli olabilir ki?" şeklindedir. Soruya cevap istenmemektedir, zira soru, içinde cevabı barındırmaktadır; **"Hiçbir tesiri olmadı, malı ve kazandığı ona yardımcı olmadı."** demektir.

b) Nefy (Olumsuzluk): Soru anlamı bulunmadan sadece olumsuzluk ifade edilmiş de olabilir. Böyle bir kullanımda ise mânâsı; **"Malı da, kazandığı da ona fayda vermedi."** olur.

Rivayetlere göre, Ebû Leheb, Peygamber(s.a.v) Efendimizin davetini duyduğu zaman ona meydan okumuş ve âhîret, cennet-cehennem, hesap gibi hususlarda:

“-Eğer kardeşimin oğlunun dediği haksız, ben kendimi, malımla ve oğlumla kurtarırım!” demiştir.

İşte bu sözler üzerine, bu âyet nâzil olmuştur.

Nübüvveten önce Peygamber(s.a.v) Efendimizin kızlarından Hz.Ümmü Gülsüm(r.anha), Ebû Leheb'in oğlu Uteybe, Hz.Rukayye(r.anha) ise öteki oğlu Utbe ile nişanlı olup, henüz evlenmemişlerdi. Tebbet sûresi nazil olunca, kendisinin ve karısı Ümmü Cemil'in Cehennem'e gideceği bildirilen Ebû Leheb, oğulları Utbe ve Uteybe'ye; **“O'nun kızlarını alıp, yükünü hafifletmeyiniz. Kızlarını boşayın ki, zahmete düşsün. Size Kureyşten istediğiniz kızı alalım”** diye teklif etti. Onlar da; **“Peki boşadık”** dediler.

Ebû Leheb'in oğullarından Uteybe daha sonra Peygamber efendimizin huzuruna gelip; **“Ben «Battığı zaman yıldız andolsun.» (Necm Suresi, 1) ve «Sonra ona yaklaştı ve sarktı.» (Necm Suresi, 8) âyetlerini inkâr ediyorum.”**

Ey Muhammed! Ben, seni ve dinini tanımıyorum. Kızını da boşadım. Artık ne sen beni sev, ne de ben seni! Ne sen bana gel, ne de ben sana gelirim” diyerek hakaret dolu sözler sarf etti. Peygamberimize saldırıp, yakasına yapıştı ve gömleğini yırttı ve tükürdü.

Bunun üzerine Peygamberimiz(s.a.v); **“Yâ Rabbî! Buna canavarlarından birini musallat et”** diye bedduada bulundu. Uteybe babasına gidip, olanları anlatınca, Ebû Leheb; **“Muhammed'in oğlum hakkındaki duasından korkuyorum”** dedi.

Bir müddet sonra Uteybe Şam'a ticâret için gitti. Kafile Zerkâ denilen yerde yatmak üzere konaklamıştı. Bir aslan çevrede dolaşmaya başladı. Bunu gören Uteybe; **“Eyvah! Yemîn ederim ki, Muhammed'in (aleyhisselâm) bedduası kabul oldu. Bu aslan beni yiyecek! Kendisi Mekke'de olsa da benim kâtilimdir”** dedi. Aslan biraz sonra kayboldu. Uteybe'yi yüksekçe bir yere yatırdılar. Gece aslan tekrar geldi. Kâfiledekileri birer birer koklayarak Uteybe'nin yanına vardı. Üzerine sıçrayıp karnını yarı. Fecî bir şekilde parçalayarak öldürdü. Uteybe can verirken; **“Ben size, Muhammed, insanların en doğru sözlüsüdür dememiş miydim?”** diyordu. Bir aslan tarafından oğlunun parçalandığını duyan Ebû Leheb de; **“Ben size Muhammed'in oğlum hakkındaki duasından korkuyorum dememiş miydim?”** diyerek ağladı. *(İbn-i Sa'd, VIII, 36-37; Beyhakî, Delâil, II, 338-339; Heysemî, VI, 19.)*

ÂLİMLERİN İZAHI

Âlimler, âyet-i kerîmede geçen “malı ve kazandığı” hakkında şu izahları yapmışlardır:

1-Maldan maksat sermayesi, kazancından maksat da kâr ve gelirleridir.

2-Maldan maksat, hayvanlardır. Kazançtan maksat da bu hayvanlardan elde ettiği yeni nesiller ve ürünlerdir. Çünkü o, zenginlik ve bolluk içindeydi.

3-Malı, ona babasından kalan; kazandığı ise bizzat kendi kazandıklarıdır.

4-İbn-i Abbas -radiyallâhu anhümâ- şöyle demiştir:

“-«Kazandığı» ile onun evlâdı kastedilmiştir. Bunun delili, Peygamber(s.a.v) Efendimizin şu hadîs-i şerîfidir:

«Kişinin yediği şeylerin en temiz, kendi kazancından olandır. Onun evlâdı da kendi kazancındandır.»(Ebû Davud, Buyû', 77; Nesâî, Büyû, 1; İbn-i Mâce, Ticârât, 1)

Yine:«Sen ve senin malın, babanıdır.» hadîs-i şerîfi bunun delilidir.

Rivayet olunduğuna göre, Ebû Leheb'in oğulları davalaşmak üzere babalarının yanına gelirler ve orada dövüşürler. Ebû Leheb aralarına girmek için ayağa kalktığında, içlerinden biri onu iter, o da yere düşer ve kızar. Bunun üzerine: **“Çıktın yanımdan ey pis ve habîs kazanç!”** der.

5-Dahhâk ise başka bir açıdan değerlendirir.

“-Bu, onun malı ve habîs ameli, yani Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e olan düşmanlığı ve kurduğu tuzaktır.”

6-Katâde ise: “**Kazandığı ifadesi, kendisinden faydalanacağını umduğu ameli ona fayda vermedi, anlamındadır.**” demiştir. Bu durum, Cenâb-ı Hakk’ın; “(Faydasını umarak) yaptıkları amellerine yöneldik de, onları geçersiz kıldık...” âyeti gibidir. (*Furkân Suresi, 23*)

Bu âyet ve burada geçen açıklamalara bakınca, şunları demek mümkündür:

Mekkeliler, âhirete inanmayan, dünyadaki üstünlüğü de sadece “sahip olunan şeylerle” kıyaslayan kimselerdi. Bu vesileyle daha çok mal sahibi, daha çok erkek sahibi olan kimse; etrafındaki kimselere üstünlük kurar; savaşlarda ve hayatın normal akışında güç, iktidar ve söz sahibi olurdu.

Zaten Mekke müşrikleri, Peygamber(s.a.v) Efendimiz gibi “oğulları yaşamamış”, kendisi “öksüz ve yetim” olan birisine peygamberlik verilmesini de bir türlü anlayamamışlardı. Çünkü o, her ne kadar ahlâklı ve asil bir âileden gelmiş olsa da, kendisine mahsus bir servete de sahip değildi. Kendileri gibi, güçlü kuvvetli, malı-mülkü olan, övünecek adamları ve silahları bulunan kimseler yerine, tabiri câizse “çulsuz” birisinin peygamberlik iddia etmesi, bu dâvetin bâtil olduğunu gösteriyordu.

İLAHİ ÖLÇÜLERDE ŞEREF VE İTİBAR

Hâlbuki ilâhî ölçülerde (sünnetullah) şeref ve itibar, mala-mülke, çoluk çocuğa değil; güzel ahlâk ve takvaya göre idi. Bu yüzden onlar eskiden beri kolaylıkla halk arasında kurmuş oldukları baskı ve otorite aracı olan mal ve çocuklarının yeni dinde bir değeri olmadığını görmüşler ve bu sebeple bu dini tebliğ eden peygambere de azılı bir düşman olmuşlardı. Hatta bu yeni din, kendi övündükleri bütün değerleri sıfırlamakla kalmıyor, üstelik sahip oldukları köle ve diğer işçileriyle “insanlık” paydasında ve hukuk önünde hepsini “eşit” kabul ediyordu. O hâlde bu dine ve bu dinin bağlılarına saldırmak, hücum etmek, bu düşünce ve inancın yayılmasını önlemek için elden geleni yapmak gerekliydi.

Ebû Leheb de bozuk düzenin devamını isteyen, bundan azami faydalanan birisi olarak; Peygamber(s.a.v) Efendimizin yeğeni olmasına bakmaksızın en “azılı düşmanı” kesilmiş ve elinden geleni ardına koymamıştır. Sahip olduğu her şeyi bu düşmanlık amacıyla âdeta seferber etmiştir. Lâkin yaptıkları hem bu dünyada, hem de âhiret hayatında kendisine hiçbir fayda sağlamamış; Allâh’ın dediği olmuş ve o ölesiye düşman olduğu din, Mekke ve civarına hâkim olmuştur. Ebû Leheb ve aynı yolun yolcusu kimseler, âhirette de ebedî cehennem azabına çarptırılmak sûretiyle kaybetmeye mahkûm olmuşlardır.

İslam ve Ebu Leheb

Hiz. Peygamber, kendisine davetini açıkça yapması ve bu işe ilk olarak yakınlarından başlaması emredilince Hz Ali(r.a)’den yemek hazırlamasını ve daha sonra da bütün Hâşim oğullarını çağırmasını istedi. Rasûlullah(s.a.v) akrabalarına şöyle hitap ederek peygamberliğini onlara ilan etti: **“Ben, sizi dile kolay gelen, mizanda ağır basan iki kelimeye davet ediyorum ki, o da; Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve benim de, Allah’ın kulu ve Rasûlü olduğuma şahadet etmenizdir. Yüce Allah, sizi buna davet etmemi bana emretti. Ey Abdülmuttaliboğulları! Ben, özel olarak size genel olarak da bütün insanlara Peygamber gönderildim.”**(*M. Asım Köksal; İslâm Tarihi, C. 4., İstanbul 1989, s. 12.*)

Bunun üzerine Ebû Leheb küstahça bir konuşma yaparak onu, kendilerini atalarının dininden döndürmeye çalışmakla ve insanları büyülemekle suçladı.

Ebû Leheb hariç, bütün akrabalar Efendimize(s.a.v) karşı yumuşak davrandılar. O ise şu sözlerle karşılık verdi: Bu, vallahi bir şerdir, kötülüktür. Başkaları, onun elini tutup bundan alıkoymadan önce, siz, onun ellerini tutup bundan alıkoyunuz! Eğer, siz, bugün ona boyun eğecek olursanız zillate, hakarete uğrarsınız. Onu, korumağa kalkışacak olursanız, öldürölürsünüz.

Ebû Leheb İslam mesajını ilk duyduğu anda bu şekilde tepki göstermiştir. Ölene kadar bu tavrını daha da şiddetlendirerek İslam’a ve onun aziz Peygamberine(s.a.v) düşman olmuştur. O, ilk günden itibaren İslam’a açıkça düşman kesilmiş; akrabalarıyla birlikte Efendimizi(s.a.v) korumayı değil, düşmanlarıyla birlikte O’nu ve İslam’ı yok etmeyi düşünmüştür. Davetin gizli bir şekilde devam ettiği günlerde İslam’ın yayılışını öfkeyle izlemiş, bu durumun ileride başına büyük bir bela açacağından endişe etmişti.

Ebû Leheb Kureyş’in en zengin ve itibarlı insanlarından biriydi. Şayet İslam yayılırsa Mekkeliler buna tepki gösterir, tüm Araplar Muhammed’e ve O’nu himaye eden Haşimoğullarına savaş açarlardı. Bu durumda

Haşimoğullarının hiç şansı yoktu. Öyleyse onun yeri sülalesinin yanı değil, İslam düşmanlarının saflarıydı. O cahiliye geleneklerini dahi hiçe saymış, Kureyş içindeki konumunu kaybetmemek için geleneklerinden ve ailesinden vazgeçmişti.

Peygamberliğin dördüncü yılında inen **“Sana emredilen şeyi açıkça ortaya koy, müşriklere aldırma”. âyeti ile Rabbimiz, Rasûlullah’a İslâm’ı açıktan tebliğ etmesini emretti. (Hicr Sûresi, 94.)**

Hiz. Peygamber(s.a.v) bir gün Safa tepesine gitti ve orada en yüksek yere çıkarak bütün Mekke kavimlerini tek tek isimleriyle çağırdı. İşitenler, gelip Peygamberimizin(s.a.v) karşısında toplandılar. Gelemeyenler de toplantının sebebini anlamak için, yerlerine adam gönderdiler. Hiz. Peygamber(s.a.v) bir süre mesajını anlatıp, onları yeni dine davet etti. Bunun üzerine Ebû Leheb hemen atılarak; **“Yazıklar olsun sana, bizi bunun için mi buraya topladın?”** dedi Bu sözlerden sonra halk, Hiz. Peygamber(s.a.v)’i dinlemedi ve dağılıp geri döndü. Bu olay üzerine, Ebû Leheb’i zemmeden Tebbet suresi nazil oldu.

Tebbet Suresi

Kuranın indiği zamanda yaşayan hangi insanı aklımıza getirirsek getirelim hiç birinin adını veya künyesini bulamayız. Bazen ayette anlatılan kişi veya kişiler hakkında ihtilafa düşüldüğü bile olur. Pek çok İslam düşmanı olmasına rağmen, neden sadece Ebû Leheb’in adı geçmektedir? Niçin Kur’an Ebû Leheb’i seçti ve neden biz ona her okuduğumuzda beddua ediyoruz? Ne yaptı da adı kıyamete kadar kötü ve lanetlenmiş olarak anılacak?

Diğer müşrikler Peygambere(s.a.v) ve Müslümanlara yaptıkları fiili işkencelerle ön plana çıkmışken amcasının tavrı hepsinden daha zarar verici olmuştur. Ebû Leheb kırbaçla, silahla, yaralayarak eziyet etmemiştir. O, Rasûlullah(s.a.v)’i ilk kabul etmesi gerekenlerden iken ilk ve en şiddetli karşı koyanlardan olmuştur. Hâlbuki yeğeninin bütün hayatını ve faziletlerini en iyi bilen kimselerdendi. Belki diğerleri gibi inananlara azap etmemiştir. Ancak İslam ve Peygamber aleyhinde sürekli konuşarak, çeşitli yöntemlerle kamuoyu oluşturarak, inkârını her mekân ve zamanda ilan ederek insanları etkilemiştir. Hiz. Peygamber’in konuşmasını dinleyen birçok kişi İslam’a meylederken Ebû Leheb’in faaliyetleri sonucunda Peygamberimizden(s.a.v) uzaklaşmıştır. Ebû Leheb’in diğerlerine nazaran daha etkili olmasında öz amca oluşunun etkisi vardır. Amcanın insanlar gözünde önemli bir yeri vardır, değerlendirmeleri ve sözleri mutlaka dikkate alınır. Hele bir de bu toplum Arap toplumuysa... İşkenceden dolayı dininden dönenleri pek bilmeyiz. Ancak olumsuz propaganda sebebiyle peygamberimizden uzak duran çok olmuştur.

Ebu Leheb ve karısı yalan ve olumsuzluklar içeren düşüncelerle toplumu ifsad eden basın yayın gibi çalışmıştır. Doğru olmasa bile söylediği sözler olumsuz manada İslam’a ve Hiz. Peygambere(s.a.v) karşı şartlanmalara sebep olmuştur.

Rebia b. Abbâdü’l-Dilî şöyle bir olay aktarır: “Peygamber’i (s.a.v) Zülmecaz panayırında görmüştüm. “Ey insanlar! ‘Lâ ilahe illallah” deyiniz de, kurtulunuz!” buyuruyor; kendisi hangi caddeye girse halk da oraya gidiyor, onun başına toplanıyor, birbiri üzerine yığıyorlardı. Orada, ne kimsenin bir şey söylediğini, ne de onun sustuğunu gördüm. O, hep: “Ey insanlar! “Lâ ilahe illallah deyiniz de, kurtulunuz!” buyurup duruyordu.

Akik (şası) gözlü, yumru yüzlü, iki bölük halinde örgülü saçlı bir adam da, o nereye giderse arkasından gidiyor: **“Ey insanlar! Bu, sizi aldatıp da baba ve atalarınızın dininden vazgeçirmesin! Bu, dinden çıkmış bir yalancıdır!”**diyordu.

“Kimdir bu zât?” diye sordum.

“Muhammed b. Abdullah’tır. Kendisi, peygamber olduğunu söylüyor” dediler.

“Ya onun arkasında giden, onu yalanlayan, şu akik (şası) gözlü adam da kimdir?” diye sordum.

“O da, onun amcası Ebû Leheb’dir!” dediler.”

TEBBET SURESİ

Bismillahirrahmânirrahîm.

1- Tebbet yedâ ebî lehebin ve tebb

2- Mâ eġnâ anhü mâlühû ve mâ keseb

3- Seyeslâ nâren zâte leheb

4- Vemraetühû hammâletelhatab

5- Fî cî dihâ hablün min mesed

Anlamı:

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle.

1. Ebu Leheb'in elleri kurusun... Kurudu da!

2. Ne zenginliği ve ne de kazandığı ona fayda vermedi!

3. Alevli bir ateşe maruz kalacaktır (o)!

4. Onun karısı da... Odun hamalı olarak!

5. Boynunda hurma lifinden bir ip olduğu hâlde!

Tebbet leheb suresi, böyle bir ortamda peygamberimizi teselli etmek, desteklemek, ona moral ve güç vermek için inmiştir. Daha önce inmiş olan Alak, Kalem, Müzzemmil ve Müddessir surelerinde, herhangi bir isim verilmeden, mal, mülk, çevre ve güç sahibi olduklarından dolayı şımarıp azan kimselerden bahsedilmiş, ahiret gününü de yalanlayan bu kişilerin Allah'a havale edilmesi gerektiği, onların cezalarının Allah tarafından verileceği bildirilmişti. O surelerde sıfatları ve karakterleri ile konu edilenler, bu surede Ebu leheb'in kişiliğinde somutlaştırılmıştır. Kur'an'ın adlarını açıkça andığı, helâklerini ve ebedî lânete sürüklendiklerini haber verdiği kişiler yalnızca Ebu leheb ve karısıdır. Bu onların düşmanca davranışlarının peygamberimizin tebliğine ne denli zarar verdiğini göstermektedir. Ebu leheb ve karısı fatiha suresinde de bahsedildiği üzere Allahın gazabına uğramış olanlardandır. İşte tebbet suresinide bu çerçeveden bakarak değerlendirebilirsiniz.

Ebu Leheb'in Karısı

Leheb Sûresi'nin inzâlinden sonra bu sûrede zemmedildiğini duyan Ebu Leheb'in karısı Ümmü Cemil (ki adı Avrâ idi) son derece üzüldü ve canı sıkıldı... Ve eline kocaman bir taş alarak aklı sıra bunu Efendimiz AleyhisSelâm'a vurmak üzere Haremi Şerif'e geldi...

O sırada Efendimiz AleyhisSelâm da yanında Hz. Ebu Bekir(r.a) ve Hz. Ömer(r.a) olduğu hâlde Haremi Şerif'te oturuyordu...

Ümmü Cemil'in gelmekte olduğunu gören Hz. Ebu Bekir(r.a), Efendimiz AleyhisSelâm'a dönerek:– Yâ Rasûlullâh... Bu küfürbaz, kötü dilli bir kadındır... Keşke buradan kalkmış olsaydık... Dedi.

Efendimiz AleyhisSelâm ise kısa bir şekilde cevap buyurdu:– O, beni göremez!

Ümmü Cemil hakikaten, onların yanına gelince Efendimiz AleyhisSelâm'ı göremedi ve Hz.Ömer(r.a)'i hiç sevmediği için, Hz.Ebu Bekr(r.a)'e sordu:– Nerede O arkadaşınız?

Hz. Ebu Bekr(r.a) de ona sordu:– Ne yapacaksın O'nu?

Ümmü Cemil kızgın bir hâlde cevap verdi:– Beni hicvettiğini öğrendim... Yemin ederim ki O'nu bulursam, bu taşı ağzına vuracağım! O, şair ise ben de şairim ve O'nun gibi hicvetmesini ben de bilirim!

Hz. Ebu Bekr(r.a) cevap verdi:– Kâbe'nin beytinde yemin ederim ki; O, ne seni ve ne de kocanı hicvetmiştir! Vallâh arkadaşım ne şairdir, ne de şiir söylemesini bilir!

Ümmü Cemil anlamadı söylenilene:– Hayır, sen yalan söylüyorsun... Herkes O’nun beni hicvettiğini söylüyor...

O sırada Hz.Ömer(r.a) söze karıştı:– Yazıklar olsun sana ki, O’nu bir şair sanıyorsun!

Ümmü Cemil, Hz.Ömer(r.a)’den hoşlanmadığı için kısa kesti sözü:– Yâ Hattaboğlu! Ben seninle konuşmak istemiyorum bu meseleyi...

Hız.Ebu Bekr(r.a), Ümmü Cemil’e sordu:– Peki yanımda bulunan zâtı görüyor musun sen?

Ümmü Cemil şaşkın bir hâlde karşılık verdi:– Sen benimle alay mı ediyorsun... Ben yanında Ömer’den başka hiç kimse görmüyorum...

Bundan sonra Efendimiz AleyhisSelâm için yazmış olduğu hicviyesini okuyarak dönüp gitti...

Ümmü Cemil gittikten sonra Hz. Ebu Bekr(r.a), Efendimiz AleyhisSelâm’a dönerek sordu:– Yâ RASÛLULLÂH, Ümmü Cemil seni gördü mü?

Efendimiz AleyhisSelâm cevap verdi:– Hayır! Beni göremez! Allâh, onun gözünü aldı; melekler beni ona göstermedi! (*İbn-i Hişâm, I, 378-379; Kurtubî, XX, 234.*)

Ebû Leheb’in Hz. Peygamber(s.a.v) ile Olan ilişkisi

Ebû Leheb, Hz. Peygamber(s.a.v)’in doğumundan üç veya yedi gün sonra kölesi Süveybe’yi onu emzirmesi için görevlendirmiştir. Hz. Peygamber(s.a.v)risaletini ilan edene kadar Rasûl-i Ekrem(s.a.v)’le olan ilişkileri çok da kötü değildi. Ebû Leheb’in, yeğenin iki kızını gelin almak istemesinden arada belli bir düzeyde ilişkinin olduğunu anlayabiliriz. Hz. Rukıyye ile Utbe’yi ve Hz. Ümmü Gülsûm ile de Uteybe’yi nişanlamıştı.

Hız. Peygamber(s.a.v)’le amcası kapı komşusuydu. Rasûlullah’ınMekke’deki evi Ebû Leheb ile Ukbe b. Ebî Muayt’ın evinin arasında bulunuyordu.

Peygamberimiz’in (s.a.v) Kötü Komşusu

Fahr-i Kâinât Efendimiz’in hâne-i saâdetleri, iki ebediyyet fukarâsı Ebû Leheb ile Ukbe bin Ebî Muayt’ın evleri arasında idi. Bunlar, her türlü pisliği getirip Allâh Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-’in kapısının önüne atarlardı. Fahr-i Kâinât Efendimiz’in rakîk ve temiz gönlü, komşularının bu çirkin muâmelesinden incinir:

“–Ey Abdi Menaf Oğulları! Bu nasıl komşuluk?!” diye sitem eder, pislikleri kapısının önünden yayı ile uzaklaştırırdı. (*İbn-i Sa’d, I, 201*)

Ebû Leheb, birgün yine aynı menfur hareketini yapmak üzereyken Hz. Hamza(r.a) onu gördü. Pisliği elinden alıp başının üzerine döktü. Ebû Leheb, bir taraftan pislikleri temizlerken, diğer taraftan da Hz. Hamza(r.a)’ya hakâret ediyordu. (*İbn-i Esîr, el-Kâmil, II, 70.*)

Ebû Leheb’in karısı Ümmü Cemil de Allâh Rasûlü’ne ezâ ve cefâ etmekte kocasından geri kalmaz, her gece dikenli ağaç dallarını büyük bir demet yapar, boynuna bağlar, geceleyin ayağına batması için Rasûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimiz’in geçeceği yollara atardı. Rasûlullâh -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ise, ipek üzerine basar gibi onların üzerine basar geçerdi. (*İbn-i Hişâm, I, 376; Kurtubî, XX, 240.*)

Onların bu zulümleri sebebiyle haklarında Tebbet Sûresi nâzil olmuştu. Ümmü Cemil bunu duyunca, eline büyükçe bir taş alarak Peygamber Efendimiz’i aramaya çıktı. Allâh Rasûlü, o esnâda Hz. Ebû Bekir(r.a) ile birlikte Kâbe’de bulunuyordu.

Hız.Ebû Bekir -radiyallâhu anh-, onun geldiğini görünce Varlık Nûru’na:–**Yâ Rasûlallâh! Bu Ümmü Cemil’dir. Çirkef bir kadındır. Siz’i görüp eziyet etmesinden korkuyorum. Keşke bu kadın Sana bir zarar vermeden kalkıp gitmiş olsaydın!**” dedi.

Fahr-i Kâinât (s.a.v)Efendimiz:–“O beni göremez!” buyurdu.

Hakîkaten de Ümmü Cemil yanlarına geldiği hâlde Allâh Rasûlü(s.a.v)’nü göremedi. Ebû Bekir -radiyallâhu anh-’ın yanında bâzı hezeyanlar savurduktan sonra çekip gitti. (*İbn-i Hişâm, I, 378-379; Kurtubî, XX, 234.*)

Boykot Yılları ve Ebû Leheb

Ebû Talib, Hâşim ve Muttalib oğullarını yanında topladı. Hz. Muhammed'i(s.a.s) öldürmek isteyenlere karşı O'nu korumalarını emretti. Müslüman olsun veya olmasın herkes Ebû Talib'in bu emri veya ricasına olumlu cevap verdi. Ancak EbûLeheb akrabalarına yine ihanet ederek zalimlerle beraber olmayı seçti.

Ebû Talibin Yerine Geçiş

Ebû Tâlib öldükten sonra Ebû Leheb onun yerini aldı. Kabilesinin liderliğine yükseldikten sonra, yeğeninin elçiliğini yaptığı dine karşı tutumu değişmese de, sırf kabile içindeki yardımlaşma ve dayanışmayı sağlama mecburiyetinden dolayı yeğenini müdafaa etmesi, müşriklerin saldırılarından onu koruması gerekiyordu. Bundan dolayı, amcası Ebû Tâlib'in ve eşi Hatice'nin ölümüne duyduğu üzüntüden dolayı evine kapanan ve çok az dışarı çıkan yeğeni Muhammed(s.a.v)'in yanına giderek; ***“Ey Muhammed! Ebû Tâlib hayatta iken ne yapıyor idiyse onu yap. Lat ve Uzza'ya and olsun ki, ben ölünceye kadar sana kimse dokunamaz”*** dedi. Ve böylece artık onu himayesine aldığını ve müşriklerden çekinmeden dinini yayabileceğini belirtti.

Bir gün İbn Gaytala adında bir müşrik, Hz Peygamber(s.a.v)'e hakaret ederken, Ebû Leheb çıkageldi. Onu bir güzel azarladı. Bunun üzerine İbn Gaytala; ***“Ey Kureyş topluluğu! Ebû Utbe dininden döndü.” diye bağırmaya başladı. Kureyş müşrikleri için aslını öğrenmek için Ebû Leheb'e gelince, Ebû Leheb onlara: “Ben Abdülmuttalib'in dininden ayrılmış değilim. Fakat istediğine devam etmesi için yeğenimi tecavüzlerden koruyorum.”*** dedi.

Müşrikler Ebû Leheb'i, yeğenine gidip ona Abdülmuttalib'in nerede olduğunu sorması konusunda kışkırttılar. Hz Peygamber kendisine bu soruyu soran amcasına, ***“Abdülmuttalib de, onun gibi ölenler de cehenneme girmiştir.”*** deyince, Ebû Leheb bu cevaba öfkelenerek, ***“Artık ölünceye kadar sana düşmanlık edeceğim! Sen Abdülmuttalib'in cehennemde olduğunu nasıl söylersin!”*** diyerek emanı kaldırdı. (M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 2/125-127)

Bedir Savaşı – Salih bir rüya

Müşrikler, Müslümanlara saldırmak için ordu hazırladıklarında Ebû Leheb bu orduya katılmadı. Kendi yerine, 4000 dinar borç verdiği ve bu borcu ödeyemeyen Ebû Cehil'in kardeşi, Asi b Hişâm b. Muğîre'yi, borcuna karşılık olarak gönderdi.(İbn Hişam, I,445.)

Ebû Leheb'in savaşa çıkmama sebepleri arasında kardeşi Âtike'nin gördüğü rüyadan etkilenmesi ve korkması da gösterilir.(Vakıdi, I,33.)

Henüz müslüman olmamış olan ve Peygamber(s.a.v) Efendimizin halası olan Atîke, Bedr muhârebesinden kısa bir müddet önce bir rüya gördü ve ondan korktu. Kardeşi Abbâs'ı çağırarak; ***“Kardeşim! Vallahi geceleyin gördüğüm rüya beni çok sarstı. Kavmimin başına bir musibet ve belâ gelmesinden korkuyorum. Sana anlatacağım bu rüyayı gizli tut, kimseye söyleme”*** dedi ve rüyasını anlattı:

“Gördüm ki, deveye binip gelmiş bir adam, Ebtah denilen yerde durduktan sonra yüksek sesle;

“Ey vefasız cemâat! Üç güne kadar muhârebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz”diyerek üç kerre bağırdı. Onu gören halk başına toplandılar. Sonra, o adam, Mescid-i Haram'a girdi.

Halk da kendisini tâkib ediyordu. Halk etrafını sarmış olduğu hâlde devesi, Kâbe'nin arkasında durunca, o, yine aynı şekilde yüksek sesle;

“Ey vefasız cemâat! Üç güne kadar muhârebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz!”diyerek üç kerre bağırdı.

Sonra devesi Ebû Kubeys dağının başında durdu. Orada da aynı şekilde yüksek sesle; ***“Ey vefasız cemâat! Üç güne kadar muhârebe mahalline, vurulup düşeceğiniz yerlere yetişiniz!”*** diyerek üç kerre bağırdı. Sonra da bir kaya alıp yuvarladı. Kaya, yukarıdan aşağıya doğru yuvarlanarak, dağın dibinde parçalandı. Mekke evlerinden o parçaların girip isabet etmediği bir ev kalmadı” dedi.

Peygamber(s.a.v) Efendimizin amcası Abbâs; ***“Vallahi bu çok mühim bir rüyadır. Sen onu gizli tut, hiç kimseye anlatma”*** dedi. Abbâs da rüyayı arkadaşı Velid bin Utbe'ye anlattı. Bu rüya kısa zamanda duyulup Kureyş'in toplantılarında konuşulmağa başladı.

Bu sırada; **“Müslümanlar, Şam’a ticâret için giden Kureyş kafilesine saldırdı”** şeklinde bir haber Mekke’de duyuldu. Halk acele hazırlandı. Sefere bütün Kureyş erkekleri katıldı. İhtiyar ve hasta olup, sefere çıkamayanlar da yerlerine adam gönderdiler.

Kureyş eşrafından olup da Ebû Leheb’den başka hiç kimse geri kalmadı. O da kız kardeşi Atîke’nin rüyasının te’sirinde kalıp korktuğu için, hastalığını bahane ederek, iflâs etmiş tüccarlardan Âsi bin Hişâm’ı dört bin dirhem alacağına karşılık kiralayarak bedel gönderdi.

Ebû Leheb’in müslüman olmasından korkan Ebû Cehl, yanına vararak; **“Kalk Utbe’nin babası! Vallahi biz senin ve atalarının dînine yapılına kızmaktan başka bir maksadla yola çıkıyor değiliz”** dedi. Hiç bir cevap vermeyen Ebû Leheb, hastalığını bahane ederek sefere katılmadı. Müşriklerin Bedr’de hezimete uğrayıp, perişan bir vaziyette harb meydanından kaçmaları, Mekke’de büyük bir şaşkınlık meydana getirdi. Hiç beklemedikleri, hattâ hiç akıllarından geçmeyen bir netice ortaya çıkmıştı.

Efendimiz AleyhisSelâm’ın amcası Hz.Abbas (r.a.) aslında Bedir savaşından evvel, hanımı Ümmü Fazl ve azâtlı kölesi Ebu Rafi ile birlikte müslüman olmuştu... Ancak çok zengin olması ve parasının büyük bir kısmının Mekkeli müşriklerde bulunması yüzünden İslâmiyete girdiğini bir türlü açıklayamıyordu... Zira bu takdirde borç verdiği paralarını geri alması imkânsızlaşacaktı... İşte bu sebeble müslüman olduğunu açıklayamamış ve nihayet de müşriklerin ısrarı üzerine Bedir savaşına katılmak zorunda kalmıştı... Daha sonra da bilindiği üzere esir düşmüştü...

Hz.Abbas (r.a.)’ın azâtlı kölesi Ebu Rafi ise sefere katılmamış ve Mekke’de kalmıştı... İşte bu sırada olanları onun ağzından dinleyelim:

“Ebu Leheb, çeşitli sebeplerle Bedir’e gitmemiş ve yerine Asi bin Hişâm’ı tutarak yollamıştı... Aradan epeyce zaman geçti... Bir gün biz Zemzem odasında tahtadan su bardakları yapıyorduk ki, Ebu Leheb ayaklarını sürüye sürüye yanımıza geldi... Yanımda, Ümmü Fazl da bulunuyordu... Ebu Leheb sırtını bana dönerek oturdu...

O sırada dışarda bulunan halk bağırmaya başladı...– İşte, Süfyan bin Haris geldi! Süfyan geldi!

Ebu Leheb bu haberi duyunca hemen bağırdı:– Çabuk onu bana getiriniz! Yemin ederim ki Bedir’den gelen en yeni haber ondadır...

Haberi ilk getirenin sözlerine, Ebû Leheb ve diğer müşrikler inanmadılar. Harp meydanından kaçan Ebû Süfyan, Mekke’ye geldiğinde, onu hemen yanlarına çağırdılar.

Ve böyle diyerek kapının önüne çıktı... Ebu Süfyan da onun önüne geldi ve oturdu. Halk etraflarını aldılar...

Ebû Leheb ona; **“Ey kardeşimin oğlu! Anlat bakalım, nasıl oldu?”** diye sordu. Ebû Süfyan, orada bir yere oturdu. Birçok kimse de ayakta dinliyorlardı.

Ebû Süfyan şöyle anlattı: **“Hiç sorma, müslümanlarla karşılaştınca, sanki elimiz kolumuz bağlı idi. İstedikleri gibi hareket ettiler. Bir kısmımızı öldürdüler, bir kısmımızı esir ettiler. Yemin ederim ki, ben, bizimkilerden kimseyi kınayıp, ayıplamıyorum. Çünkü o sırada yer ile gök arasında kır atlar üzerinde beyazlara bürünmüş kimselerle karşılaştık. Onlara ne bir şey dayanabilir, ne de bir kimse karşı durabilirdi.”**

İslâm’ın ilk zamanlarında müslüman olmasına rağmen, müşriklerin şerrinden çekindiği için, müslümanlığını açığa vurmayan Abbâs’ın (r.anh) kölesi Ebû Râfi’ (r.anh) orada idi. Sessizce onları dinlemekte iken, sevincinden her şeyi unuttu ve **“Vallahi onlar meleklerdir”** deyiverdi.

Ebû Leheb, ona şiddetli bir tokat vurdu ve kaldırıp yere çarptı. Bir hayli de dövdü. Bunun üzerine orada bulunan Hz.Abbâs(r.a)’ın hanımı Ümmü Fadl (r.anhâ) dayanamadı. Çünkü kendisi de önceden müslüman olmuştu.

Ümmü Fadl, odadaki direklerden birini alıp; **“Kimsesi yok diye onu güçsüz gördün değil mi?”** diyerek, şiddetle Ebû Leheb’e vurdu. Ebû Leheb’in başı yarıldı. Kanlar akararak zelîl, hakîr ve horlanmış bir vaziyette dönüp gitti.

Ebu Leheb bu sözlerimi işitince feci şekilde sinirlendi ve elini kaldırarak bütün hızıyla suratıma indirdi! Ben de bunun üzerine yerimden fırlayarak üstüne atıldım... Ancak ben zayıf bir adam olduğum için, kısa zamanda üzerinden yere attı ve üzerime çökerek kıyasıyla dövmeye başladı...

Ebu Leheb'in bu durumu karşısında Abbas (r.a.)'ın eşi olan Ümmü Fazl duvar kenarından büyük bir tahta parçasını alarak Ebu Leheb'in kafasına indiriverdi... Kalası kafasına yiyen Ebu Leheb'in başı yarıldı ve kanamaya başladı...

Ümmü Fazl, Ebu Leheb'e şiddetle çattı:– Efendisini ondan uzakta görünce kolay yutulur lokma sandın ha?

Ebu Leheb kanayan kafasıyla güç belâ yerinden kalktı ve sallana sallana evine gitti... Kimse ağzını açmıyordu...

EBU LEHEBİN ÖLÜMÜ

Bedir mağlubiyetinin gam ve kederinden ağır hasta olmuş, Bu hâdiseden sonra Ebu Leheb yedi gece ancak yaşamış... Sekinci gün ise onun ölüm haberi etrafa yayılmıştı... Allâh, onu “*Adese*” denilen “*Kara Hasba*” adındaki bir hastalıktan öldürmüştü...

Ölümünden sonra iki üç gün ölüsü evde kaldı... Gömmediler... Ölüsü pis pis koktu... Zira Kureyşliler “Kara Hasba”dan Taundan (yani Veba) sakındıkları gibi sakınırlardı... Nihayet Kureyşli birisi Ebu Leheb'in oğularından birisini çevirdi ve:

– Yazıklar olsun sizin gibi evlada! Babanızın ölüsü evde koktu, sizse hâlâ yanına bile yanaşmıyorsunuz... Utanmıyor musunuz yaptıklarınızdan? Diye onların bu hareketini yüzlerine vurdu...

Ebu Leheb'in oğlu ise cevap verdi:– Biz onun kendisinden değil, hastalığından çekiniyoruz! O adam bunun üzerine teklif etti:– Haydi size yardım edeyim de kaldıralım onun ölüsünü bâri!

Sonra eve gittiler... Ancak yanına yaklaşamadılar bile... Hatta ne de ölüsünü yıkadılar... Sadece üzerine uzaktan su serptiler... Daha sonra da bir kalın beze sarıp Mekke'nin dış tarafındaki taşlığa götürüp attılar ve üstünü hayvanlar parçalamasınlar diye, taşlarla kapattılar...”(*Tabakât*, 4/74; *Taberî*, 2/288.)

Kur'an'da Bir Mucize; Ebu Leheb'in Kâfir Olarak Ölmesi

“Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da... Ne malı ne de kazandığı ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşe girecektir. Karısı da odun hamalı olarak onunla beraber girecektir. Boynunda da hurma lifinden bir ip olacaktır.” (Tebbet Suresi, 1-5)

Tebbet suresi, Ebu Leheb ve eşinin küfür üzere öleceğini haber vermektedir. Ve haber verdiği gibi de çıkmıştır.

Bu, gaybdan haber vermektir. Gaybı ve geleceği bir beşerin kendi kendine bilmesi ve birilerinin akıbetinin ne olacağını bildirmesi mümkün değildir. Madem mümkün değildir, o halde diyebiliriz ki, gaybdan haber veren Kur'an Allah'ın kelimidir ve O'nun sözüdür.

Kur'an, Ebu Leheb ve eşinin kâfir olarak öleceğini ve Cehenneme gideceğini bizlere haber veriyor. Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunu kabul etmeyen ve bunu inkâr eden kimse, şu sorularımıza nasıl cevap verebilir:

1- Ebu Leheb, Tebbet süresi indikten tam 7 yıl sonra ölmüştür. Yani Tebbet suresinin ayetleri, Ebu Leheb hasta yatağında ölümü beklerken gelmemiş, bilakis tam 7 yıl sonraki akıbetini bildirmiştir. Ebu Leheb'in küfür üzere öleceğini -Haşa, eğer bu kitap Allah'ın kitabı değilse bir beşer kendi başıyla nasıl bilmıştır?

2- İslam'ın başlangıcında İslam'ın birçok düşmanları vardı ki, zamanın geçmesiyle her biri teker teker İslam'a girmiş ve Peygamberimize(s.a.v) biat etmiştir. Hatta bunların içinde Müslümanlarla savaşan Halid bin Velid, Ebu Süfyan, Amr İbn As gibi zatlar da vardır. Hatta bunların içinde Hz. Hamza'yı şehit eden Hz. Vahşi ve Hz. Hamza'nın kalbini söken Hz. Hind de bulunuyordu.

Bütün bu kişiler daha sonra tövbe etmişler ve “Sahabe” ve “Hazret” unvanına layık olmuşlardır. Bu kişiler gibi Ebu Leheb'in ve eşinin de tövbe etmesi mümkündü ve son derece de doğaldı. Ancak Kur'an'ın lisanıyla, onların tövbe etmeyeceği ve kâfir olarak öleceği ilan edildi. Acaba Hz. Muhammed (s.a.v) Allah'ın peygamberi ve Kur'an da Allah'ın kitabı değilse, Ebu Leheb'in ve eşinin kâfir olarak öleceği nasıl bilindi?

3- Akıllı bir insan kendisini yalancı durumuna düşürecek konularda iddiada bulunmaz. Hele yalanını ortaya çıkaracak tarzda gayba ait hiçbir şey söylemez. Şimdi şunu bir düşünün: Kur'an, “Ebu Leheb ve eşi kâfir olarak ölecek” diyor.

Eğer Ebu Leheb veya eşi: “*Ben Müslüman oldum, tövbe ettim.*” deseydi, Kur’an’ın mezkûr haberi doğru çıkmamış olacaktı ki, bu da Kur’an’ın davasının iptali anlamına gelirdi. Hatta eğer Ebu Leheb veya karısı, yalandan da olsa, münafıklık yaparak “*Biz Müslüman olduk*” deselerdi, Kur’an’ın ve Peygamber Efendimizin(s.a.v) doğruluğu birden yok olacaktı.

Öyle ya, Kur’an “*kâfir olarak ölecek*” diyor, o kişi ise “*ben Müslüman oldum*” diyor. O zaman Kur’an’ın bu gaybi haberini ne ile izah edeceksiniz. İşte durum bu kadar ciddi iken, Kur’an Ebu Leheb ve eşinin küfür üzere öleceğini haber veriyor ve haber verdiği gibi tam 7 sene sonra Ebu Leheb küfür üzere ölüyor.

Eğer Kur’an Allah’ın kelamı olmayıp -haşa- bir beşerin düzmecesi olsaydı, hiç o beşer yalanını ortaya çıkaracak böyle bir iddiada bulunur muydu? Siz olsanız bulunur musunuz? Elbette hayır! O halde bu haberi ve bu haberin doğru çıkmasını, Kur’an’ın Allah’ın kelamı olmasından başka ne ile izah edebilirsiniz?

Evet, Kur’an “*Kâfir olarak ölecek*” diyor ve 7 sene sonra kâfir olarak ölüyor. Bütün düşmanlığına rağmen, ayet-i kerimeyi yalan çıkarmak için münafıklık yaparak “*İman ettim*” bile diyemiyor. İman kelimesini yalandan da olsa telaffuz edemiyor.

Bunu bilmek, ancak ve ancak zamandan münezzeh olup, bütün zaman ve mekânları aynı anda bilmek ile mümkündür ki, bu sıfat da Allah-u Teâla’dan başkasında bulunmaz.

İşte, Kur’an’ın Ebu Leheb ve eşinin küfür üzere öleceğini haber vermesi ve tam haber verdiği gibi vukua gelmesini delil göstererek deriz ki, Kur’an, gaybları en iyi bilen Allah’ın kelamıdır ve O’nun sözüdür. Kur’an’ın gaybi haberleri bu hükümden başka hiçbir şeyle izah edilemez.

İlahi bir mucizedir ki; bu sure yıllarca Mekke’de okundu ve Ebu Leheb de hayattaydı. Ne Ebu Leheb ve ne de karısı: “İşte biz Müslüman olduk! Ayet olmayacağımızı söylüyordu. Biz ayetin haberinin zıddına iş yaptık” diyemediler ve küfür üzerine öldüler.

Bu surenin çok dikkat çeken bir noktası da şudur. Kur'an-ı Kerim'in bugünkü sure tertibinde son üç sure (İhlas, Felak ve Nas sureleri) "Kul" = de ki Ey Muhammed emri ile başlıyor. Yüce Allah, vereceği mesajı Hz. Peygamber'i (s.a.v.) manidar bir şekilde muhatap alarak aracı kılıyor: "De ki (Ey Muhammed!) Allah birdir" gibi. Ancak sondan dördüncü sure olan 'Tebbet' suresi gelince işin dizimi değişiyor. Yüce Allah 'Kul' demeden, yani Hz. Peygamber'i (s.a.v.) sözü muhatabına vekil kılmadan direkt olarak Ebu Leheb'e sesleniyor. "Elleri kurusun Ebu Leheb'in" diye başlıyor. Böyle başlıyor çünkü putperest bir müşrik de olsa neticede Ebu Leheb Hz. Peygamber'in (s.a.v.) öz amcasıdır. Ve sanki Yüce Rabbimiz, Peygamberine amcana "ellerin kurusun" de sözünü uygun görmüyor ve kendisi Ebu Leheb'e ellerin kurusun buyuruyor.

Ebu Leheb Niye İman Edemedi?

Ebu Leheb, hakikati açıkça inkâr etmiş, risalete karşı çıkarken Mekke müşriklerinin başını çekmiş ve bu sebeple kâfir olarak hakkında hüküm verilip sure indirilerek ölmeden önce cehennemle müjdelenmiştir. Bir kimse hakkında ölümünden önce verilmiş bu karar oldukça sarsıcıdır. O, Peygamber (s.a.v)’i zora sokup (hâşâ) yalancı çıkarmak, bu şekilde tuzak kurmak, yani hakkında inen sureyi iptal etmek amacıyla dahi iman ettiğini söyleyemeyecek kadar aciz kalmıştır. O’nun iman edememesinin ya da yalancılıktan da olsa iman ettiğini ilan edememesinin meselenin mucize tarafını oluşturduğu söylenir.

Bazıları Peygamber (s.a.v)’in, böyle bir riski üstlenemeyeceğinden yola çıkarak Allah’ın Ebu Leheb’e iman etme imkânı vermemesini vahyin Allah’tan geldiğine delil saymıştır. Oysa Kur’an’ın evrensel özellik taşıyan ilkeleri bu şekilde savunmaya ihtiyaç hissettirmez. Üstelik Allah’ın durduk yerde bir kişiye iman etme imkânı vermemesi de düşünülemez. Ebu Leheb’in iman etmemesi bütünüyle kendi kazancıdır. Burada sonuç itibarıyla Allah’ın hayata koyduğu bir ölçü işlemiştir. Buna göre bir kimse uzun süre kötülük yapar ve bundan vazgeçmezse bir süre sonra geri dönemez hâle gelebilmektedir. Zaten uyarı ya da öğüt sayılması gereken de kişiye bunu hatırlatmaktır.

Artık vahiy kesildiğine göre bir kimsenin bu şekilde damgalanmasına ve iman edemeyecek şekilde tanımlanmasına, yani mucizenin tekrar etmesine de imkân yoktur. Dolayısıyla eğer mesele bu şekilde ele alınacaksa, surede yer verilen mesaj atıl kalmaktadır.

Bilindiği gibi mucize son Resul olan Peygamber (s.a.v) ile birlikte vakıanın dışında gerçekleşen olağanüstü hâl beklentisinden vakıanın içine alınmıştır. Buna göre tabiatı yer alan pek çok şey; yaratılışı ve sahip olduğu özellikleri itibarıyla insanı aciz bırakır. Hakikati arayan bir göz için imana konu yapılabilecek binlerce konu ve insanın yaşamında düşünüp akledebileceği, aciz kalıp ibret alabileceği yeterince mucize vardır. Her an tekrarlanan yaratılış örnekleri mucizenin ta kendisidir ve bu durumda dürüst davranmak, yalandan kaçınmak ve vahyin rehberliğini kabul etmek için hayatta bulunan ölçülü hâlin dışına çıkılmasına, yani olağanüstü güç gösterilerine ihtiyaç yoktur. Kur'an ile beraber buna ihtiyaç kalmamıştır. *(Burada sözü edilen mucize, özellikle inanmak için şart koşmanın arkasından gelen olağanüstü hâl beklentisidir. Yoksa kişinin elinden geleni yaptığı ve buna rağmen aciz kaldığı zor anlarında Allah'ın bir şekilde yardım edeceği ümidi elbette saklı tutulmalıdır.)*

Leheb ya da Tebbet suresinin asıl mesajı, sermaye (mal) ve bununla elde edilen gücün insanlara zarar vermesini önlemektir. Sureden elde edilen mesaj müminlerde bu bilinci uyanık ve canlı tutmaya yarar. Servetini ve bununla sağladığı gücünü (iktidar vs.) kötüye kullananlar için “kahrolsun” demeyi önerir. Böylece kişinin sahip olduklarıyla başkalarına zulmetmesine engel olunmaya çalışılır. Bu anlamda Ebu Leheb de ölmüş ama söz konusu tutumu sebebiyle bir sembole dönüşmüştür. O, kazancı ve bununla elde ettiği iktidarını korumak maksadıyla putlar üreten ve hakikatin ortaya çıkmasına engel olan haris, kötü niyetli bir insan tipolojisi oluşturur.

Dolayısıyla bizzat burada önemli olan bu şekilde davranmaktır. Yani evrensel olan onun şahsı değil serveti ve onunla elde ettiği gücü sadece kendi çıkarları için kullanan herkestdir. Karısının kendisine verdiği destek de kötülüğe katkıda bulunan, arka çıkan herkesi mahkûm etmeye yarar. Nihayet Tebbet suresinden sonra müşrikler kendi adlarının da Ebu Leheb gibi söz konusu edileceğinden sakınarak başka bir taktik ve tuzağa yönelmişlerdir.

Hemen arkasından indirilen Tekvir suresi bunun açık bir örneğini verir. Oysa Tebbet suresi sembolik yaklaşımıyla, Ebu Leheb'in şahsında onun gibi davranan Velid b. Muğîre, As b. Vâil, Ebu Cehil gibi onlarca müşriği de işin içine katmıştır. Ancak müşrikler bunu da anlayamamışlardır. Ayrıca nüzul sırası dikkate alınırsa Tebbet suresine gelinceye kadar kâfir ve müşriklerin çok ağır ifadelerle eleştirildiği görülecektir. Fakat bu eleştiriler her seferinde isim vermeden vasıf ve sözler üzerinden yapılmıştır. Onlara göre Peygamber (s.a.v) bunları (hâşâ) kendi uyduruyordu. Buna karşılık onlar, Peygamber (s.a.v)'in korkacağı düşüncesiyle onu tehdit ederek âdeti **“Ortaya konuşma isim ver.”** tavrını sergilemiş olmalıydılar. Allah da Mekke'nin en güçlü liderini ve en zenginini seçerek isim vermiş, bu şekilde elçisine ve ona güvenen arkadaşlarına onlardan korkmaması gerektiğini öğretmiştir. Bu anlamda sure elçiye destek vererek, kâfirlerin bir şey yapamamış, karşılık verememiş olmalarından hareketle vahyin sahada ne kadar canlı müdahale/mücadele ettiğini de kanıtlamıştır. *[(Ebu Leheb bir “lakab”dır. Elbette Abdullah b. Uzza denilen şahsa aittir. Ama yine de sadece bir lakaptır. Ve konu lakap üzerinden anlatılır. Fakat surenin hem lakabını hem de eşini söz konusu etmesi hasebiyle ilgili şahsın o kişi olduğunu herkes anlar, bilir. Çünkü serveti ve onunla elde ettiği gücü kötüye kullananların başını çeken odur. Onun gibiler de bundan nasibini alır. Yine söylemek gerekirse bu durumda kınanan şey, ortaya konan tavidir.)]*

Ebu Leheb'in iman edememesinin nedeni uzun süre kötü davranması hasebiyle geri dönemeyecek kadar çok kötülük yapmasıdır. Haksız kazanç ve sömürü onun ahlakı olmuştur. Bir insanın vaz geçemeyeceği derecede uzun soluklu bir tavrın içine girmesinin onu içinde bulunduğu çerçeveye hapsedeceğini herkes bilir. Kur'an'da buna kalp mühürlenmesi denilir. *(Bakara suresi, 2. ayet; Nisa suresi, 155-158. ayetler; En'am suresi, 46. ayet; A'raf suresi, 100, 101. ayetler, vb.)*

Buna göre Ebu Leheb iman etmemiş değil, kendi, kesbi doğrultusunda edememiştir ki bu, batıl yolda uzun süre kalan bir kişinin varacağı yeri göstermesi açısından da etkili bir örnektir.

Ebu Leheb, ölünceye kadar Peygamber (s.a.v)'i yeneceğini düşünmüş ve menfaatlerini terk etmeyi yalandan da olsa düşünmemiştir. Nihayet Rasulullah(s.a.v)'in Mekke'den hicret etmek zorunda kaldığı düşünülürse, iman etmiş miş gibi bir tuzağa da gerek duymamış, Bedir savaşından sonra da bir tuzak kurmaya fırsat bulamadan ölmüştür. Nitekim O'nun yalandan ve Rasulullah (s.a.v)'ı zor durumda bırakmak kastıyla iman etmesi hâlinde de durum değişmezdi. **Eğer böyle olsaydı, kısa süre sonra küfrü yeniden ortaya çıkardı. Çünkü O, iman etmesi durumunda adaletle teslim olması gerektiğini, yani haksız kazançlarından vaz geçip servetini başkalarıyla paylaşmak zorunda kalacağını biliyordu. Namaz kılacak, oruç tutacak, infak edecek, zina edemeyecek, kumar oynayamayacaktı. Üstelik Muhammed (s.a.v)'den emir alacak, köle ve değersiz olarak gördüğü Bilal-i Habeşi ile eşit sayılacaktı. Gururu ve yaşam biçimi, buna elvermedi. Özellikle Mekke döneminde samimi bir şekilde iman etmenin açılımı bunlardı. Yani bu günkü gibi sadece Cuma namazına gidip kurban kesmekle –ki onun yaşadığı dönemde Cuma namazı ve kurban yoktu– yetinemezdi. İman etmek, her şeyini Allah yolunda yetim ve yoksullarla paylaşmak, servet biriktirmemek, çıkarları doğrultusunda iktidara yapışmamak, zulme seyirci kalmamak ve hoşuna da gitse içki, kumar gibi başkalarına zarar**

veren kötülüklerden uzak durmayı gerektiriyordu. (Onun kadar olmasa da zengin sayılan ama bütün malını doğru yolda harcayan Ebu Bekir (ra)'ın tutumu burada hatırlanmalıdır.)

Bunları yapmadığı sürece kimse onun iman ettiğine inanmaz ve komik bir duruma düşerdi. Yalandan da olsa bunları yaparak iman etmesi hâlinde de samimiyetini uzun süre devam ettirebilmesine imkân yoktu. Çünkü ödeyeceği bedeller çoktu. Bütün bunları göz ardı ederek meselenin mucize ile yorumlanması sureden çıkarılacak sonuçları buharlaştırmaktadır.

Kendisine hiçbir şey gizli kalmayan Allah, O'nun geri dönemeyecek kadar çok günah işlediğini biliyordu. Gerçekten iman edemezdi, zira geri dönemez durumdaydı. Yalancıkıtan da iman edemedi. Çünkü sorumluluklarını üstlenemezdi. Bugün de onun gibi servetini ve onunla elde ettiği gücü sadece kendi menfaatleri için kullanan, bunu muhafaza edebileceği her türlü vasıtayı meşru gören ve bu şekilde insanlara zarar vermekten kaçınmayan pek çok insan, kurum veya devlet vardır. Önemli olan onların bu tutumuna aldanmamaktır. Leheb suresinin indiriliş amacı, insanları mucize beklentisine sokmak değil, emeğin sömürülmesine karşı canlı ve uyanık tutmaktır. Bu nedenle Allah sure bağlamında herkesi şöyle demeye davet etmektedir:

“Servetini ve onunla elde ettiği gücü başkalarına zarar vermek için kullanan herkes kahrolsun.”

Cenab-ı Hak bu sureyi indirdikten sonra Ebu Leheb'le ilgili imtihanı sonlandırmış ve onun işini bitirmiştir. Bunu bir örnek olarak bütün insanlara göstermiş ve ibret alınmasını istemiştir.

Nitekim Tebbet suresi bu açıdan Kur'an'ın en büyük bir mucizesidir. Kabilecilik şeref ve haysiyetini savunmanın en popüler olduğu bir dönemde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendi amcasına yönelik hakaret içeren bir sureyi ortaya koyması, yalancıkıtan da olsa Ebu Leheb'in “iman ettim” diyememesi gibi gaybî bir haberin zaman tarafından tasdik edilmesi, tartışmasız bir mucizedir.

İnsanın kendisinde mevcut olan aslî iman gücünün farkında olması önemlidir. Bununla birlikte muhataplarının durumundan bihaber olmayarak bir güven duygusu kazanması da İslâm'a hizmet açısından önemli bir merhaledir. Dün olduğu gibi bugün de benzeri görülebilecek bu ismi daha yakından tanımak ve onlara karşı hazırlıklı olmak gerekir. ***Ebû Leheb gerçekte yaşamış biri olmakla beraber o, bir tipolojidir. Bu tip dün olduğu gibi bugün de yarın da görülebilir. Peygamber(s.a.v) asrında olduğu gibi her çağda da bulunabilir. Ebû Leheb ismini duyduğumuzda tarihte yaşamış, ölmüş gitmiş ve çürümüş bir tip gelmemeli. Her an etrafımızda olabilecek, yaşaması muhtemel, zararı, şerri, küfrü bize dokunabilecek bir tip gelmeli.***

Hz. Peygambere(s.a.v) şu şekilde davranan Ebu Leheb'in adı ve zihniyeti Kur'an'da zikredilerek, kıyamete kadar bu zihniyeti tanımamız için ebedi bir ibret tablosuna dönüştürülmüştür.

Rahmetli Arif Nihat Asya, meşhur na'tında;

Yeryüzünde riya, inkâr, hıyanet

Altın devrini yaşıyor...

Diller, sayfalar, satırlar

(Ebû Leheb öldü) diyorlar:

Ebû Leheb ölmedi, ya Muhammed;

Ebû Cehil, kıtalar dolaşıyor! (Siyer-i Nebi Dergisi 25. Sayı / Ocak-Şubat 2014)

diyerek Ebu Lehebliğin ve Ebu Cehilliğin ölmediğine ve ölmeyeceğine dikkat çekmektedir.

Zira Firavunluk, Ebu Cehillik ve Ebu Leheblik yapanlarla tarihin her döneminde karşılaşmak mümkündür. Bunlar tarihi bir kimlik olmalarının yanı sıra zulmü ve istikbarı temsil eden birer semboldür. Bunların vasıfları iyi tanınmalıdır ki çağdaş versiyonlarına karşı mücadele edilebilsin.

Günümüz insanı da Ebu Leheb'in kınandığı vasıf ve eylemlerden uzak durmak zorundadır. Aksi takdirde Ebu leheb ve ona yardım etme durumunda olan herkes iyi bilmelidir ki “Hakka savaş açan bütün eller tebabtan/kuruyup helak olmaktan” kurtulamayacaktır.

Bu sebeple her daim;“Tebbet Yeda Ebi Leheb...”in muhatapları olacaktır.

Gerçekten ceza amelin cinsindendir ve İslâm Peygamber’ine düşmanlıkta çok ileri giden Ümmü Cemil ve Ebu Leheb bir misaldir. Cenabı Hak, inkârcı kin-cileri bununla uyarmakta ve ölmeden önce sırtlarındaki odun yükü misali küfür, günah ve vebal yükünü atmalarını istemektedir. (*Celal Yıldırım, İlmîni Işığında Asrın Kur’an Tefsiri, 13/7067.*)

Ebu Leheb örneğinden hareketle Peygamberi taşlamaya ve onun etkisini yok etmeye çalışan ellerin, taşlanacağı, kuruyacağı ve yok olacağı haber verilmiştir. Allah’ın lütfettiği nimetler ve elde edilen her türlü kazanç doğru bir amaç için kullanılmadığı takdirde hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Hakka düşmanlıkta yardımcı olanlar hakka düşmanlığı yapanlarla aynı safta olduklarından onlar da aynı akıbete maruz kalacaklardır. Bu hakikat evrenseldir ve zamanlar üstüdür. Yani Hak ve hakikat düşmanlarını bekleyen acı son hep aynı olacaktır.

Peygamberin en yakını olsanız dahi ona tabi olmadıkça tebant/helakten kendinizi kurtaramazsınız. Peygambere tabi olup Allah’a iman eden kimselerin böylesi bir durumla karşılaştıklarında nasıl hareket edeceklerini Kur’an bize haber vermektedir:

“Allah’a ve âhiret gününe yürekten inanmış bir toplumun, Allah’a ve Elçisine düşmanlık edip başkaldıran kimseleri —bunlar kendi öz babaları, oğulları, kardeşleri ve akrabaları bile olsalar— sevip dost edindiğini göremezsin! İşte onlardır, Allah’ın, kalplerine imanı nakşettiği ve kendi katından hayat verici bir vahiyle desteklediği bahtiyâr müminler. Bu yüzden Allah, onları içlerinden ırmaklar çağıldayan ve sonsuza dek içinde yaşayacakları cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O’ndan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah’ın tarafında yer alanlardır. İyi bilin ki, ebedî mutluluk ve kurtuluşa erişecek olanlar, ancak Allah’ın tarafında yer alanlardır!” (Mücadele, Suresi,20)

BİBLİYOGRAFYA

İbn Hişâm, *es-Sîre, Kahire* 1936, II, 57, 261, 301. İbn Sa’d, *et-Tabakât*, I, 93, 200. İbn Kuteybe, *el-Ma’ârif (Sâvî)*, s. 55. Belâzürî, *Ensâb*, I, 90, 94, 96, 118, 122, 130-131, 237, 401. Taberî, *Târîh (Ebû'l-Fazl)*, II, 282, 286, 319-320, 328, 336, 349, 430, 461-462. İbn Hazm, *Cevâmî'u's-sîre*, s. 52, 64. L. Caetani, *İslâm Tarihi (trc. Hüseyin Cahid)*, İstanbul 1924-27, II, 190, 192, 327-328. Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6257-6268. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 41, 53, 97-98, 122, 124-125, 160, 504. Ziriklî, *el-A'lâm (Fethullah)*, III, 12. W. Montgomery Watt, *H. Muhammed Mekke'de (trc. Rami Ayas – Azmi Yüksel)*, Ankara 1986, s. 26, 39, 46, 96, 128, 145, 148. a.mlf., “Abû Lahab”, *E12 (İng.)*, I, 136-137. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1991, XI, 165-171. Uri Rubin, “Abû Lahab and sûra CXI”, *BSOAS, XLII* (1979), s. 13-28. J. Barth, “Ebû Leheb”, *İA, IV*, 34-35. İbn Hişâm, *es-Sîre* 2, I, 354-356. Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureyş (nşr. E. Lévi-Provençal)*, Kahire 1982, s. 89, 90, 121, 123. İbn Beşkîvâl, *Gavâmizü'l-esmâ'i'l-müheme (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid – M. Kemâleddin İzzeddin)*, Beyrut 1407/1987, s. 190-191. Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, I, 208. Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ' (haz. Bedreddin Çetiner)*, İstanbul 1982, I, 72. Köksal, *İslâm Tarihi (Mekke)*, II, 75-79. M. Hüseyin el-Hâirî, *Terâcimü a'lâmü'n-nisâ'*, Beyrut 1407/1987, I, 245. İbrahim Sarıçam, *Emevî-Hâşimî İlişkileri*, Ankara 1997, s. 85, 86, 118, 119, 150, 153. Abdurrahman, Aişe, *Terâcimu Seyyidâti Beyti'n-Nübüvve. Kahire: Dârü'r-reyyân*, 1987. Ali, Altıntaş, Ramazan, “Cahiliye Arap Toplumunda Kadın”. *Diyanet İlmî Dergi* 37/1 (2001), 61-85. Âlûsî, Şihâbüddîn. *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânü'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsî'l-Arabî, 4. Basım, 1985. Ayhan, Bayram. “Tebbet Süresinin Kronolojik Tertipteki Yerine Dair Farklı Bir Görüşün Tahlili”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2016), 99-125. Barth, J. “Abû Lahab”. *MEB İslam Ansiklopedisi*. 4/34-36. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964. Begavî, Muhyissünne el-Hüseyin b. Mes'ûd el-ferrâ. *Me'alimü't-Tenzil. thk. Abdullah en-Nemr vd. 8 Cilt. Riyad: Dâru tayyibe, h.1142. Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ. Ensâbu'l-Eşrâf. thk. Muhammed Hamidullah. 1 Cilt. Mısır: Dâru'l-maârif, ts. Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ. Ensâbu'l-Eşrâf. thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd Zireklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fîkr, 1996. Birişik, Abdülhamit. “Tebbet Süresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/212. Ankara: TDV Yayınları, 2011. Çağatay, Neşet. “Rukayye”. *MEB İslam Ansiklopedisi*. 9/765-766. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964. Çağrırcı, Mustafa. Demircan, Adnan. “Kur'an'ın, Nüzül Dönemi ve Puiperest Arapları İçin Kaynaklığı Üzerine”. *İstem* 2/4 (2004), 53-61. Derveze, İzzet. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı. çev. Mehmet Yolcu. 2 Cilt. İstanbul: Düşün Yayınları, 2011. Halebî, Ali b. Burhâneddîn. İnsânu'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn. 2 Cilt. Mısır: Matbaatu'l-Ezheriyye, 1932. İbn Abdilber, Ebû Muhammed Yûsuf b. Abdullah. *el-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb. Amman: Dâru'l-a'lâm. 2002. İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr. 30 Cilt. Tunus. Dâru't-Tûnusîyye, 1984. İbn Habib, Muhammed. Kitabu'l-Muhabber. thk. Eliza Lichten-Stadter. Beyrut: Dâru'l-âfâki'l-cedîde, 2009. İbn Habib, Muhammed. İbn Hanbel, Ahmed. Müsned. thk. Şuayb el-Arnâvud-Âdil Mürşid. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1995. İbn İshâk, Muhammed. *es-Sîretü'n-Nebeviyye. thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîye, 2004. İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl. el-Bidâye ve'n-Nihâye. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 21 Cilt. Cize: Dâru hecer, 1997. İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl. Tefsîru'l-Kur'ânü'l-Azîm. thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed vd. 15 Cilt. Cize: Müessesetu Kurtuba, 2000. İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim. *el-Maârif. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Dârü'l-maârif, 4. Basım, ts. İbn Sa'd, Muhammed ez-Zühri. Kitabu't-Tabakâti'l-Kübrâ. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mekte-betu'l-hancı, 2001. İbn Sâbit, Hassân. Divân. Tunus: Matbaatu'd-Devlet et-Tunusiyye, h.1281. İbn Süleymân, Mukâtil. Tefsir. thk., Abdullah Mahmud Şehhâte. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetu't-tarih el-Arabî, 2002. İbn Zübeyr, Kâdî er-Reşîd. *Kitabu'z-Zehâir ve't-Tuhaf. thk. Muhammed Hamidullah. Kuveyt: Matbaatu hukumeti'l-Kuveyt, 1959. İbnü'l-Kelbî, Hişâm b. Muhammed. Kitabu'l-Asnâm. thk. Ahmed Zeki Paşa. Kahire: Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, 3. Basım, 1995. Kallek, Cengiz. “Kantar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/317-320. İstanbul: TDV Yayınları, 2001. Kapar, Mehmet Ali. “Ebû Leheb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/178-179. İstanbul: TDV Yayınları, 1994. Kayhan, Mustafa. “Kur'an'da Yerilen Kadınlardan Bir Portre (I): Ümmü Cemil”. *KSÜ İlahiyat Dergisi* 20 (2012), 180-219. Kiraz, Ömer Faruk. *H. Peygamber'in Amcaları. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,*******

2007.Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 2006.Lewis, Bernard. *Tarihte Araplar*. çev. Hakkı Dursun Yıldız. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 5. Basım, 2005.Mesûdî, Ali b. Hüseyin. *Mürücü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*. thk. Muhyiddîn Abdulhamid. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1973.Mevdudî, Ebu'l-A'lâ. *Oflaz, Abdulhalim*. “Zulmün Ateşine Odun Taşıyan Kadın: Ümmü Cemil”. *Uluslararası İslam ve Kadın Çalıştayı*. 341-351. Iğdır: Iğdır Üniversitesi Yayınları, 2018.Oral, Osman. “Fahreddin Râzî'ye Göre Tebbet Sûresi'nde Ebû Leheb Prototipi”. *Uluslararası Rusya Araştır-maları Dergisi* 8/1 (2015), 23-36.Râzî, Fahreddîn. *et-Tefsîru'l-Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*. 33 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1981.Râzî, Fahreddîn. *Tefsîri Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*. çev. Lütfullah Cebeci vd. 23 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, ts.Rubin, Uri. “Abû Lahab and Sûra CXI”. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, 42/1 (1979), 13-28.Rubin, Uri. “Ebû Leheb'in Elleri ve Ka'be'nin Ceylânı”. çev. Asım Sarıkaya. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 8/2 (2017), 358-363.Sarıçam, İbrahim. *Emevi-Hâşimî İlişkileri İslâm Öncesinden Abbâsîlere Kadar*. Ankara: TDV Yayınları, 4. Basım, 2015.Süheyli, Abdurrahman b. Abdullah. *er-Ravdu'l-Unuf*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiye, ts.Süüyûti, Celâleddîn. *ed-Dürrü'l-Mansûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Kahire: Dâr-u hicr, 2003.Şâmî, Muhammed b. Yûsuf. *Sübûlü'l-Hudâ ve'r-Reşâd fi Sîreti Hayrî'l-Beşer*. thk. 'Âdil Ahmed Abdül-mevcûd-Ali Muhammed Muavviz. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiye, 3. Basım, 2013.Şennavi, Abdulaziz. *Hanım Sahabiler*. çev. Tâceddin Uzun. Konya: Uysal Kitabevi, ts.Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Dâr-u hecer, 2001.Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Tarihu't-Taberî*. thk. Ebu'l-Fadl İbrâhîm. 11 Cilt. Mısır: Dâru'l-maârif, 2. Basım, ts.Topuzoğlu, Teyfik Rüştü. “Ümmü Külsüm”. *MEB İslam Ansiklopedisi*. 13/107-108. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986.Uraler, Aynur. “Rukîyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/219. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.Uraler, Aynur. “Ümmü Külsüm”.*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/323. İstanbul: TDV Yayınla-rı, 2013.Uyar, Gülgün. “Ümmü Cemil”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/315-316. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.Vâkidî, Muhammed b. Ömer. *Kitabu'l-Meğâzî*. thk. Ahmed Atâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiye, 2013.William Montgomery, Watt. Hz. Muhammed Mekke'de. çev. Mehmet Rami Ayas-Azmi Yüksel. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986.Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî. *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbüh*. thk. Abdülcelîl Abdüh Şelebî. 5 Cilt. Beyrut: 'Âlemü'l-kütüb, 1988.Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf*. thk. 'Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-ubeykan, 1998.Zirikli, Hayruddîn. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ilm, 15. Basım, 2002.

ÜMEYYE b. HALEF, ÜBEY b.HALEF

Ebû Safvân Ümeyye b. Halef b. Vehb el-Kureşî el-Cumahî (ö. H-2-M.624)

Übey b. Halef b. Vehb el-Cumahî (ö.H- 3.M-625)

Zekâlarını şirkte kullanan iki İslâm düşmanı! Peygamber(s.a.v)'in azılı düşmanlarından iki müşrik kardeş. Peygamber Efendimiz 'in (s.a.v) defalarca tebliğ ettiği, ama defalarca cevab-ı red aldığı iki nasipsiz! Zalim kâfir.

Yürünen yolda insana lazım olan en önemli şey pusula ve rehberdir. Tarih boyunca her kavmin ya da her grubun bir rehberi olmuştur. Şüphesiz ki bu yolda rehber olanların en güzelleri ise Ashab'ın ve bütün Müslümanların rehberi Hz. Muhammed'dir(s.a.v). Aslında bu rehber insan için en önemli azıktır. Yürüyeceği yolu nasıl yürümesi gerektiğini, nasıl kazanabileceğini insana öğreten rehberidir. İnsanoğlu bazen bu nimeti fark edemez. Rehberini şana şöhrete, makama, paraya tercih eder ve nimet içerisinde mahrumiyet yaşar. Bu mahrumiyeti yaşayanların içerisinde yer alan iki müşrik kardeşte vardır.

Kureyş'in önemli kollarından Benî Cumah'a mensupturlar. Ümeyye de İslâmiyet'in zuhuru sırasında kardeşi Übey b. Halef gibi Mekke'nin ileri gelenleri arasında bulunuyordu. Mekke müşriklerinin, **“Ne olurdu bu Kur'an Ümeyye b. Halef, Mes'ûd b. Amr, Kinâne b. Abdüyâlîl ya da Mes'ûd b. Muttalib'e inseydi!”** Diyen kişi. Peygamberliği Hz. Muhammed(s.a.v)'e yakıştıramayanlar ona yakıştırmıştı.(*Belâzurî, Ensâbu'l-Eşrâf, c. 1, s. 144, İbn Esîr, Kâmil, c. 2, s. 73.*)

Bu bedbahtın asıl adı Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumah'tır. Cumahoğulları kabilesinden olup Dâru'n-Nedve'deki reislerin arasında bulunuyordu. Cumahoğulları “ezlâm” denen fal oklarını koruma görevini yürütüyordu. Ezlam cahiliye Araplarının üzerine “evet” veya “hayır” gibi değişik alternatifler yazdıkları ve bir işe girişmeden önce aralarından birini çekmek amacıyla sakladıkları okları ifade ediyordu.

Ümeyye, Peygamber(s.a.v)Efendimizi davasından vazgeçirmek amacıyla müşrik liderleri tarafından girilen teşebbüslerin hepsinde kardeşiyle birlikte yer aldı. Nitekim farklı zamanlarda Resûl-i Ekrem(s.a.v)'in amcası Ebû Tâlib'in yanına farklı zamanlarda giderek yeğenini bu davadan vazgeçirmesini isteyen Kureyş heyeti içerisinde de bulundu. Resûlullah'a Safâ tepesini altın yaparak bir mûcize gösterirse iman edeceklerini söyleyen müşrikler arasında o da vardı.

Allah'a Havale Edilenler

Abdullah ibn.Mesud (r.a) Diyorki: Bir gün Peygamber(s.a.v)Efendimiz, Kâbe civarında namaz kılarken içlerinde Ümeyye b. Halef'in de olduğu müşrikler onunla alay etmeye başladılar. Ebû Cehil'in teşvikiyle Ukbe b. Ebû Muayt, yeni doğuran bir devenin etenesini (döl eşi, meşime) ve diğer artıklarını getirip secdeye vardığı sırada Resûlullah(s.a.v)'ın üzerine attı. Alay edip,gülüşmeye başladılşar.Gücüm yetmediği için müdahale edemedim. Kızı Hz. Fatma(r.anha)gelerek üzerini temizledi ve ağlayıp, müşriklere birçok söz söyledi. Peygamber (s.a.v), namazını bitirince sesini yükselterek Kureyşlilere beddua etti. Allah Rasûlü, beddua ve hayır dua ettiği zaman üç defa tekrar ederdi. Peygamber'in (s.a.v) bedduasından korktukları için Kureyşlilerin gülmeleri kesilmişti. Peygamberimiz (s.a.v) daha sonra (isim sayarak): **“Allah'ım! Bu Kureyşliler'in bana yaptıklarını sana arz ediyorum. Ebû Cehil b. Hişâm'ı, Utbe b. Rebîa'yı, Şeybe b. Rebîa'yı, Ukbe b. Ebû Muayt'ı, Ümeyye b. Halef'i sana havale ediyorum.”** Yedinci bir kişi daha saydı ama onu hatırlamıyorum. Muhammed'i hak ile gönderen Allah'a (c.c) yemin ederim ki Hz. Peygamber'in(s.a.s),

isimlerini saydığı kimselerin Bedir Savaşı'nda hep yerlere serildiğini gördüm. Sonra bu cesetler çukura, Bedir çukuruna sürüklendiler.” (Buhârî, “Cizye”, 21)

Kâfirûn sûresinin Ümeyye b. Halef, Esved b. Muttalib, Velîd b. Mugîre ve Âs b. Vâil'in Kâbe'yi tavaf etmekte olan Resûlullah(s.a.v)'a, **“Ey Muhammed! Biz senin taptığına tapalım, sen de bizim taptığınıza tap, seninle ortaklık yapalım”** demeleri üzerine indiği bildirilmektedir. (İbn Kesîr, IV, 221)

Peygamber(s.a.v)Efendimiz'in müslüman olmalarını istediği Utbe b. Rebîa, Ebû Cehil, Abbas b. Abdülmuttalib ve Ümeyye ile konuştuğu bir sırada yanına gelen âmâ İbn Ümmü Mektûm ile ilgilenememesi üzerine Abese sûresinin nâzil olduğuna, Hümeze sûresinin de Resûl-i Ekrem'in ardından kaç göz işaretleriyle alay etmeleri yüzünden Cemîl b. Âmir, Ahnes b. Şerîk, Velîd b. Mugîre veya Ümeyye b. Halef hakkında indiğine dair rivayetler vardır.

Yine Leyl sûresinin, Müslüman köleleri satın alıp âzat etmek suretiyle servetini Allah yolunda harcayan Hz. Ebû Bekir(r.a) ile cimrilik yaparak malını ihtiyaç sahiplerinden esirgeyen Ümeyye b. Halef hakkında nâzil olduğu bildirilmektedir. Ümeyye b. Halef, kölesi Bilâl-i Habeşî(r.a)'yi İslâm'ı kabul ettiği için kızgın güneş altında yatırır, büyük bir kaya parçasını göğsünün üzerine koydurur, İslâmiyet'ten vazgeçerek Lât ve Uzzâ'ya tapmaya zorlardı. İşkence gören Müslümanların simgesi haline gelen Bilâl(r.a) acılar içinde kıvranırken, **“Allah birdir, Allah birdir”** demekten geri durmamıştır.

Hz. Peygamberin (s.a.v) Medine'ye hicreti sırasına sığındığı mağaraya kadar gelen müşriklerin arasında da yine Übeyy bulunuyordu. Hattâ mağara girişindeki örümcek ağı ve yuva yapan güvercinleri göstererek mağaraya bakmak isteyen Kureyşlilere şöyle demişti: **“Nasıl girelim? Burada bir ağ görüyorum ki, Hazret-i Muhammed doğmadan bu ağ yapılmış gibidir. Bu iki güvercin işte orada duruyor. Adam olsa orada dururlar mı?”**

Ümeyye, Resûl-i Ekrem'e ve Müslümanlara karşı olan düşmanlığını hicretten sonra da sürdürdü. Resûlullah(s.a.v), Buvât Gazvesi'ni Ümeyye'nin emrindeki 100 kişilik bir muhafız birliğinin himayesinde 2500 deveden oluşan Kureyş kervanının geçişini engellemek için düzenlemişti (Rebîülevvel 2 / Eylül 623). Bedir Gazvesi'nde öldürülen Ümeyye b. Halef'in yaşlılığını ve şişmanlığını öne sürüp bu savaşa katılmak istemediği, ancak Ukbe b. Ebû Muayt'ın onu korkaklıkla itham ederek kadına benzetmesi üzerine katılmak zorunda kaldığı bildirilir. Hz. Peygamber(s.a.v)'in kendisini öldüreceğine dair sözünü duyduğu ve onun sözlerinin hep doğru çıktığını bildiği için bu savaşta yer almaktan kaçındığı da nakledilmektedir. (Buhârî, “Menâkıb”, 25; Vâkidî, s. 61)

Ümeyye'nin Bedir Gazvesi'ne sebebiyet veren Kureyş kervanına 2000 miskal altınla iştirak ettiği ve savaş hazırlıkları sırasında önemli katkıda bulunduğu bilinmektedir. Nitekim müşrik ordusuna katılanlara yol boyunca ziyafetler verilirken Ümeyye de bu amaçla Usfân'da dokuz deve kestirdi. (İbn Kesîr, V, 64)

Übey b. Halef b. Vehb el-Cumahî (ö. 3/625); Kardeşi Ümeyye ile birlikte Übey, İslâmiyet'in doğuşunun ardından Resûl-i Ekrem'e karşı her türlü kötülüğü yapan Kureyş eşrafının yanında yer aldı Nüfuzunu güçsüz ve himayesiz kimselere karşı haksızlık yolunda kullandığı, son Ficâr savaşının ardından Mekke'ye hac ve ticaret için gelenlere yapılan haksızlıkların yaygınlaştığı yıllarda Süleym kabilesinden bir kişinin mallarını satın aldığı, ancak parasını ödemediği, bu kişinin Mekkeliler'den yardım istemesi üzerine Ebû Süfyân ile Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın araya girip parasını Übey'den aldıkları kaydedilmektedir.

Çürümeye yüz tutmuş bir kemiği eline alıp ufaladıktan sonra Resûlullah(s.a.v)'a doğru savurarak, **“Toz olup gittikten sonra bu kemiğin diriltileceğini mi iddia ediyorsun?”** dediği, bunun üzerine, **“Kendi yaratılışını unutup bize karşı misal vermeye kalkışıyor ve şu çürüyüp un ufak olmuş kemikleri kim diriltecek diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltir; çünkü O her türlü yaratmayı gayet iyi bilendir”** meâlindeki âyetlerin indiği rivayet edilir. (YâsînSuresi,78-79)

Meryem sûresinde, **“İnsan ben öldükten sonra diri olarak mı çıkarılacağım diyor”** meâlindeki 66. âyetin de Übey b. Halef'in eline bir kemik parçası alıp ufaladıktan sonra, **“Muhammed, öldükten sonra dirileceğimizi zannediyor”** demesi üzerine nâzil olduğu belirtilmektedir. (Vâhidî, s. 173)

Hiz. Peygamber(s.a.v)'den kendisiyle beraber bir meleğin gelmesini, gözlerine görünüp peygamberliğini tasdik etmek için kendileriyle konuşmasını isteyen ve bu sebeple haklarında, **“Muhammed’e bir melek gönderilmeliydi dediler. Eğer biz bir melek gönderseydik elbette onların işi bitirilmiş olurdu. Sonra kendilerine göz bile açtırılmazdı”** (En’âm Suresi,8) âyetinin indirildiği müşrikler arasında Übey de vardı. İnfitâr sûresinin, **“Ey insan! Seni kerem sahibi rabbine karşı aldatan nedir?”** meâlindeki âyetlerin de (İnfitar Suresi,6-8) Übey b. Halef veya Velid b. Mugîre hakkında nâzil olduğu nakledilir. (Kurtubî, XIX, 245)

Übey b. Halef, kendisi gibi İslâm’ın azılı düşmanlarından olan yakın dostu Ukbe b. Ebû Muayt’ın Resûl-i Ekrem(s.a.v)’le oturup konuştuğu, bazı rivayetlere göre ise onu yemeğe davet ettiği ve Resûlullah’ın şehadet getirmediği yemeğinden yemeyeceğini söylemesi üzerine şehadet getirdiği yolunda bir haber duyunca çok öfkelenmiş, **“Eğer gidip Muhammed’i açıkça inkâr etmez ve onu yüzüne karşı aşağılamazsan seninle asla konuşmayacağım”** diyerek kendisini tehdit etmişti. Ukbe’nin de Übey’in istediğini yaptığı, Furkân sûresinin 27-29. âyetlerinin bu olay sebebiyle indiği nakledilir. Hicret öncesinde Dârünnedve’de alınan Muhammed’i öldürme kararının ardından geceleyin onun evini kuşatanlar arasında Übey de bulunuyordu. Onun Müslümanlara düşmanlığı hicretten sonra da sürdü. Bedir Gazvesi’nde esir düştüğüne ve fidye karşılığında serbest bırakıldığına dair rivayetler mevcutsa da kendisinin değil oğlu Abdullah’ın esir alındığını, Übey’in fidesini ödeyip oğlunu kurtarmak üzere Medine’ye geldiğini bildiren rivayetler daha kuvvetli görünmektedir. Bazı rivayetlere göre hicretten önce, bazılarının göre ise oğlunu kurtarmak için Medine’ye geldiği sırada Hiz. Peygamber(s.a.v)’e kendisini öldürmek niyetiyle bir at beslediğini ve bu atın üzerinde onu öldüreceğini söyleyince **‘Resûlullah, “İnşallah sen o at üzerinde iken ben seni öldürürüm”** demiştir.

Übey, Bedir’de Müslümanlara esir düşen ve bir daha onlara düşmanlık yapmama şartıyla serbest bırakılan şair Ebû Azze’nin Uhud Gazvesi’ne katılması ve şiirleriyle müşrikleri teşvik etmesi hususunda önemli rol oynadı. Uhud’da bazı sahâbîleri şehid etti. Mus’ab b. Umeyr(r.a)’i onun öldürdüğü nakledilir. Savaşın ikinci safhasında Müslümanların dağılıp kayalıklara doğru çekildiği esnada atının üzerinde, **“Neredesin ey Muhammed, sen kurtulursan ben kurtulmayayım!”** diye bağırarak Hiz. Peygamber’e saldırdı. Resûlullah kendisini korumak isteyen arkadaşlarına, **“Siz onu bana bırakın”** dedi ve Hâris b. Sımme’nin veya Zübeyr b. Avvâm’ın mızrağını alarak Übey’e doğru fırlatıp onu ağır şekilde yaraladı. Bazı rivayetlere göre ise mızrak boynunu sıyrıp geçmiş, Übey hafif şekilde yaralanmıştı. Atından düşen ve kaburga kemikleri kırılan Übey, **“Eyvah, Muhammed beni öldürdü!”** diye feryat etti. Yanındakiler yarasının önemsiz olduğunu belirtince, **“Muhammed beni öldüreceğini söylemişti, onun sözü gerçekleşir”** dedi. Übey, Kureys ordusu Mekke yakınlarına geldiği sırada Serif veya Merrüzzahrân mevkiinde öldü. **“Attığın zaman sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı”** meâlindeki âyet bir görüşe göre Resûl-i Ekrem’in Übey’i yaralaması hakkında inmiştir. (Enfâl Suresi,17)

Übey b. Halef, Hiz. Peygamber(s.a.v)’in hanımlarından Meymûne’nin kız kardeşi Esmâ ile evliydi. Oğlu Abdullah’ın soyundan gelen Muhammed b. Abdurrahman b. Safvân Medine kadılığı yapmış, onun oğlu Ubeydullah b. Muhammed, Halife Ebû Ca’fer el-Mansûr döneminde Bağdat, Mehdî-Billâh döneminde de Medine kadılığı görevinde bulunmuştur.

Ümeyye b. Halef Hakkında Nazil Olan Bazı Sure ve Ayetler

Ümeyye b. Halef’in ismi doğrudan Kur’an’da geçmemektedir. Ancak bazı sure ve ayetlerin onun hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir. Hümeze Suresi İbn İshak’ın rivayetine göre onun hakkında nazil olmuştur. Ümeyye’nin Hiz. Peygamber’i (s.a.s) gördüğü zaman diliyle çekiştirip yüzüne karşı açıkça alay etmesi, arkasından da el kol hareketleri yaparak kendisine hakaret etmesi üzerine Allah Teâlâ onun durumunu ve akıbetini anlatan bu sureyi indirmiştir.

Leyl Suresi...

Leyl Suresi’nin de Ebû Bekir (r.anh) ve onun Müslümanlara yaptığı infak ile Ümeyye b. Halef’in Allah’ı inkâr edişi ve cimriliği hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. (M.Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, 9/101.)

Ata ve Dahhak'ın İbn Abas'ta rivayetlerinde o şöyle anlatıyor: Müşrikler Bilal'e işkence eder ve o da "Allah birdir, Allah birdir" derken Hz. Peygamber (s.a.v) de oradan geçiyormuş. Bilal'e: **"O bir (olan Allah) seni kurtaracaktır."** buyurmuş. Gelip de Hz. Ebu Bekr(r.a)'e: **"Ey Ebu Bekr, Bilal Allah için işkence çekiyor."** buyurmuş. Hz. Peygamber'in (s.a.v) ne demek istediğini anlayan Hz. Ebu Bekr(r.a) hemen evine gelmiş, bir miktar altın alarak Bilal'in efendisi olan Ümeyye bin Halef'e gitmiş ve ona **"Bana Bilal'i satar mısın?"** demiş. Bilal'i satın almış ve onu azat etmiş. Müşrikler, **"Ebu Bekr, olsa olsa daha önce kendisine yaptığı bir iyilikten dolayı satın alarak azat etmiştir."** demişler ve bunun üzerine bu ayeti kerimeler nazil olmuş. (Prof. Dr. Bedreddin Çetiner, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul*, c.2, 953)

Kafirun Suresi...

Kafirûn Suresi'nin Ümeyye b. Halef, Esved b. Muttalib, Velîd b. Muğire ve Âs b. Vâil'in Kâbe'yi tavaf etmekte olan Rasûlullah'a: "Ey Muhammed! Biz senin taptığına tapalım, sen de bizim taptığımıza tap. Seninle ortaklık yapalım." demeleri üzerine indiği bildirilmektedir. (İbn Kesîr, IV, 221.)

Velid b. Muğire, As b. Vail, Esved b. Andulmuttalib ve Ümeyye b. Halef, Hz. Peygamber'e (s.a.v) rastladılar ve O'na: "Ey Muhammed! Gel sen bizim ibadet ettiklerimize ibadet et, biz de senin ibadet ettiklerine ibadet edelim ve seni bütün işlerimize ortak edelim. Eğer senin getirdiğin bizim elimizde olandan daha hayırlı ise bu hayırda biz sana ortak ve hayırdan nasibimizi almış oluruz. Yok, bizim elimizdeki senin getirdiğinden daha hayırlı ise sen bu hayra ortak olmuş ve bu hayırdan nasibini almış olursun" dediler ve bunun üzerine bu sure indi.

Umeyye b. Halef, hakkı istemedi, hakkın yakınından bile geçmedi. Diğer müşrikler gibi dünyasında ahireti için bir şey toplayamadı. Hatta dünyası için tüm ahiretini kaybetti. İslam'ın güzelliğinden uzaklaştı, batılın çirkinliğinde boğuldu. İnsanlardan çıkarılmış en hayırlı ümmet[8]in muhatabıyken en bedbaht insanlardan olmuştu. Allah Resulü (sas) ona sesleniyorken o kulaklarını, kalbini kapatmıştı. Onun hayatının sonuna baktığımızda görüyoruz ki kazananlar rehberini takip edenler oldular, kaybedenler de Ümeyye bin Halef gibi küfründe ısrar edip düşmanlık yapanlar oldular. Kendini yüksek makamda gören Umeyye kaybetmiş, nice hürlerden daha güzel yaşayan Bilal (ra) kazanmıştır. (Al-i İmran Suresi, 110)

Fecr Suresi'ndeki bazı ayetlerin Ümeyye hakkında nazil olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. "Ama insan, Rabbi kendisini deneyip kerem eder ve nimet verirse 'Rabbim beni şerefli kıldı.' der. Ama onu denemek üzere rızkını daraltırsa 'Rabbim beni fakir düşürdü.' der." (Fecr Suresi,, 15- 16) Mukatil b. Süleyman'a göre bu ayet Ümeyye ibn Halef hakkında nazil olmuştur. (Kurtubi, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, Buruç Yayınları: 19/92; İbnu'l-Cevzî, *Zadu'l-Mesir*, 9/118; Fahrüddin Er-Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, Akçağ Yayınları, 23/128.)

"Hayır, doğrusu siz yetime ikram etmezsiniz." (Fecr Suresi, 17) Mukatil b. Süleyman'ın bu ayet hakkındaki görüşü şu şekildedir: "Kudame İbn Maz'un, Ümeyye İbn Halef'in evinde, bir yetim idi. Ümeyye onun hakkını vermiyor, onun hakkını yiyordu. Bu ayet onun hakkında indi." (Fahrüddin Er-Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, 23/130; Kurtubi, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, 19/94.)

"Artık o gün kimse O'nun azabı gibi azap edemez. O'nun vuracağı bağı hiç kimse vuramaz." (Fecr Suresi, 25-26) Bu ayetlerin nüzul sebebi ile ilgili Ferra şöyle demiştir: Bu kişinin Ümeyye b. Halef olduğu da söylenmiştir. Yani bu kâfirin göreceği azap gibi kimseye azap edilmeyecektir. Onun zincirlere ve bukağılara bağlanacağı gibi kimse bağlanmayacaktır. Buna sebep ise küfür ve inadını en ileri dereceye varmış olmasıdır. (Kurtubi, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, 19/100.)

PEYGAMBER (S.A.V) DÜŞMANLARININ İBRET LİK SONLARI

Peygamberimize (s.a.v) düşmanlık etmiş müşriklerin akıbetleri:

İKİ MÜŞRİK KARDEŞ

Übey ibn-i Halef ve Ümeyye bin Halef... İki kardeş müşrik! Zekâlarını şirkte kullanan iki İslâm düşmanı! Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) defalarca tebliğ ettiği, ama defalarca cevab-ı red aldığı iki nasipsiz!

O gün için Mekke’de daha başkaları da vardı. Hepsi de İslâm tebliğinin önünde bir bariyer oluşturmuşlar, Peygamberimize (s.a.v) düşmanlık etmekte ölçü tanınamışlar; fakat hepsi de kötü akıbetten yakalarını kurtaramamışlardır. **“MUHAMMED’İN DEDİĞİNİ UNUTTUN MU?”**

Bir diğer ibret vesikası da Ümeyye bin Halef’tir.

Ümeyye başlangıçta Bilâl-i Habeşî’nin efendisiydi. Hazret-i Bilâl’e (r.a) yapmadığını bırakmadı. Dayanılmaz işkenceler, insanlık dışı hakaretler... Hz. Ebu Bekir Bilâl’i (r.a) kurtarana kadar Bilâl’e (r.a) çok zulmetti.

Hicretten sonra Bedir savaşı hazırlıkları sırasında Peygamber Efendimiz (s.a.v) bazı müşriklerin Bedir’de öldürüleceği müjdesini verdi. Bunların içinde Ümeyye bin Halef de vardı. Bu haber Ümeyye’ye ulaşınca, Ümeyye çok korktu. Evine kapandı. Karısına dedi ki: **“Muhammed benim öldürüleceğimi söylemiş. Muhammed’in hiç yalan söylediği görülmemiştir. Öyleyse ben de evden dışarı çıkmayacağım!”**Bu korku dolayısıyla Bedir savaşına katılmak istemedi. Ebu Cehil gelerek kendisine: **“Sen Kureyş’in eşrafındansın! Senin savaşa gitmediğin duyulursa hiç kimse savaşa gitmez. Sen git, savaşın başlangıcında bulun. Sonra geri dönersin!”** dedi. Ümeyye kabul etti.

En hızlı ve güçlü bir deve satın aldı. Savaşa giderken karısı: **“Muhammed’in dediğini unuttun mu?”** deyince: **“Hayır, unutmadım! Savaşın başlangıcında bulunacağım. Sonra geri döneceğim”** dedi. Fakat Ümeyye, Bedir savaşından bir daha geri dönemedi. Orada öldürüldü. Ümeyye’nin oğlu Safvan İslâm düşmanlığını sürdürdü. Ta ki Mekke’nin fethine kadar...

Mekke’nin fethinden sonra Peygamberimizin(s.a.v) umumî affıyla affedilenler arasında Safvan da vardı. Safvan İslâm’a girip girmeyeceği konusunda karar vermek için Hz. Peygamber’den(s.a.v) iki ay süre istedi. Hz. Peygamber(s.a.v) dört ay süre verdi. Fakat bir ay sonra Huneyn Savaşı akabinde, Peygamber Efendimizin(s.a.v) cömertliğine ve iltifatına mazhar olunca derhal Müslüman oldu.

Ümeyye’nin Kalbine Giremeyen Ama Evine Giren İslam Nuru

Ümeyye’nin kölesi Bilâl Müslüman olmuştu. Onun gözünde Bilâl, basit bir köleydi ve her şeyiyle ona aitti. Kölenin sadece kol ve kas gücü değil, ruhu ve kalbi de efendisinin emri altında olmalıydı. Bir köle ancak efendisinin inandığı veya onun izin verdiği şekilde inanmalıydı. Hâlbuki Bilâl, Ümeyye’nin düşmanı olduğu dini seçip Müslüman olmuştu. İşte bu durum Ümeyye’yi çılgına çeviriyordu. Bilâl-i Habeşî’yi İslâm’ı kabul ettiği için kızgın güneş altına yatırıp büyük bir kaya parçasını göğsünün üzerine koydurur, Lât ve Uzzâ’ya tapmaya zorlardı. Günlerce aç susuz güneşin altında bırakılan Bilâl, **“Ehad! Ehad!”** diyerek Ümeyye’yi ve benzerlerini daha da çılgına çevirirdi.

Onun eziyetlerine maruz kalan sadece Bilâl değildi. Bir gün Ümeyye b. Halef, Ebû Fukeyhe’nin ayağını iplerle bağlattı. Onu sürükleyip, Ramda denen yere götürmelerini emretti ve oraya bıraktırdı. O sırada yanlarından yürüyüp geçmekte olan cual (mayıs) böceğini göstererek, Ebû Fukeyhe’ye: **“Senin Rabbin bu değil mi?”** dedi. Ebû Fukeyhe: **“Benim Rabhim Allah’tır! Beni de, seni de yaratan O’dur! Şu cual böceğini de O yarattı!”** deyince, Ümeyye b. Halef kızdı ve Ebû Fukeyhe’nin boğazını boğarcasına sıktı. Ümeyye b. Halef’in kardeşi Übeyy b. Halef de: **“Muhammed gelip onu kurtarıncaya kadar onun azabını artır!”** dedi. O gün, öldüğünü sanıncaya kadar Ebû Fukeyhe’ye bu şekilde işkence yapıp durdular. (Belâzurî, c. 1, s. 195; İbn Esîr, Usdu’l-Ğabe, c. 6, s. 248; İbn Hacer, el-İsâbe, c. 4, s. 156.)

Ölüm Korkusunu Hissediş

Sa’d b. Muaz ile Ümeyye b. Halef eskiden beri dost idiler. O’nun Mekke deki mallarını Ümeyye b. Halef, Ümeyye b. Halef’in Medine’deki mallarını ise Sa’d b. Muaz korumakta idi. Sa’d b. Muaz umre niyetiyle Mekke’ye gitmiş, Mekke’de Ümeyye b. Halef’e misafir olmuş ve Beytullah’ı tavaf etmek istemişti. Gündüz öğle sıcağında Ümeyye, Sa’d’ı yanına alarak evden çıktı. Yolda Ebû Cehil’le karşılaştılar. Ebû Cehil Ümeyye’ye: **“Kim bu yanındaki, ya Ebâ Safvan?”** diye sordu.

Ümeyye: **“Sa’d”,** diye cevap verdi. Ebû Cehil, Sa’d’e hitaben: **“Dedelerinin dininden dönenlere yardım edip onları himaye ettiğiniz halde bakıyorum Mekke’de rahat rahat tavaf yapabiliyorsun. Şunu iyi bil ki, Ebû Safvan’la beraber olmasan evine pek selametele dönemezdin.”** dedi.

Sa'd de yüksek sesle Ebû Cehl'e:- "Eğer sen beni tavaftan men edersen, ben de vallahi sana daha ağırlığını yapar, senin Medine'deki Şam ticaret yolunu keserim!" dedi.

Ümeyye, Sa'd b. Muaz'ı tutarak: "Ey Sa'd! Sen bu vadi halkının büyüğü olan Ebû'l-Hakem'e karşı bağırma!" deyince Sa'd b. Muaz kızdı: "Ey Ümeyye! Sen de beni tutma, bırak. Vallahi, ben Allah'ın Rasûlü Muhammed'in seni öldüreceğini işittim." dedi. (M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/262-264.)

Sonun Başlangıcı, Hazin Son

Hicretin 2. yılında Kureyş kabilelerinden herkesin sermaye veya mal koyarak katıldığı 50.000 dinar kadar sermayeli, 1000 develik mal yüklü büyük ticaret kervanı, Şam'ın Gazze pazarına gönderilmişti. Bedir Gazvesi'ne sebebiyet veren Kureyş kervanına Ümeyye b. Halef, 2000 miskal altınla (1 miskal=4,8105 gr) iştirak etmiştir.

Müslümanların kervana saldıracağı haberi Mekke'ye ulaşınca Kureyş aceleyle savaşmak için hazırlandı. Savaş için hazırlanan orduya katılamayanlar da yerlerine adam tutup gönderdiler. Ümeyye b. Halef belki de duyduğu sözden dolayı savaşa katılmak istemiyordu. Oturduğu yerden kalkamadığını, yaşlı, ağır gövdeli bir kimse olduğunu bahane edip geri kalmak istemişti. Kâbe'de, kavminin ortasında otururken Ukbe b. Ebî Muayt onu aşağılamak için içerisinde ateş ve öd ağacı bulunan bir buhurdanlığı götürüp onun önüne koydu ve ona şöyle dedi: "Ey Ali'nin babası! Sen artık kadınlardan sayılırsın! Buhur yak!" dedi. O da Ukbe b. Ebî Muayt'ın onu korkaklıkla itham ederek kadına benzetmesi üzerine savaşa katılmak zorunda kaldı. (Buhârî, "Menâkıb", 25; Vâkıdî, s. 61.)

Bedir'e çıkış gününde Ebû Cehl halka "Develerinize bininiz!" dediği zaman, Ümeyye b. Halef Mekke'den çıkmak, ayrılmak istememişti. Ebû Cehl "Sen Kureyş'in eşrafındansın, eğer halk senin gitmediğini görürse onlar da gitmezler, hiç değilse bari savaşın başlangıcında bulun sonra geri dönersin." dedi.

Eşi de Ümeyye b. Halef'in bu sefere katılmasını istemiyordu. Onu vazgeçirebilmek için Medineli arkadaşının sözünü hatırlattı. "Sa'd'ın dediğini unuttun mu?" sualine "Hayır unutmadım, sadece savaşın başında bulunacağım." cevabını verdi. Ancak istemeyerek katıldığı bu yolculuktan bir daha geri dönemedi. (M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/262-264.)

Abdurrahman b. Avf (r.anh) ile Ümeyye b. Halef cahiliye devrindeki dostlardı. Bu iki eski dost Bedir savaşının olduğu günde karşılaştı. Artık savaşın sonucu belli olmaya ve Müslümanlar savaşı kazanmaya başlamış, Ümeyye canını kurtarmanın telaşına düşmüştü. Bu sebeple onu esir alıp da canını kurtaracak adam arıyordu. Etrafa "Beni kim esir ederse, ona fidye (kurtulmalık akçesi) olarak bol sütlü deve veririm." diye sesleniyordu. Abdurrahman b. Avf(r.a) da savaşta ele geçirdiği bir takım zırhları yanına almış giderken Ümeyye ve oğluna rastladı ve o ikisini esir aldı. Abdurrahman b. Avf(r.a), Ümeyye ve oğlunu götürüyordu ki Bilal-i Habeşi (r.a) onları gördü. Bilal, onu görür görmez: "Küfrün başı Ümeyye b. Halef ha! O kurtulursa, ben kurtulmam!" dedi. Abdurrahman(r.a) ona: "Ey Bilal! O şimdi benim esirimdir!" dedi. Hz. Bilal(r.a) "O kurtulursa, ben kurtulmam!" dedi ve sesinin çıkabildiği kadar: "Ey Allah'ın Ensarı! İşte, küfrün başı Ümeyye b. Halef! O kurtulursa, ben kurtulmam!" diyerek bağırmağa başladı. Birden, onları kuşattılar ve Ümeyye b. Halef ile oğlunu kılıçtan geçirdiler. (M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 3/358-362.)

İnsanlık tarihinde hakkı susturabilmek için birçok zalim çaba sarf etmiştir. İnsanların iman tercihinden rahatsız olan, kendilerini üstün gören ve elindeki güçle iman nurunu söndürmeye çalışan müstekbirlerin içlerinde sanki Ümeyye'den bir iz vardır. İmanı hatıra getiren her emare, gündelik hayatta imanı tezahür ettiren her sembol, bu kişileri öfkeye ve saldırganlığa sevk etmektedir. İslam'ı kendine dava edinmiş kardeşlerimizin bu kimselere karşı sabırla ve azimle mücadele etmeleri gerekir.

Bütün müstekbirler de şunu çok iyi bilmelidir: Ümeyyeler ne yaparsa yapsın kazanan hep Bilâllerdir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in, Übeyy bin Halef'i Öldürmesi.

Bedir Harbinden önceydi. Resûl-i Kibriyâ Efendimiz (s.a.v.) harp sahasında dolaşırken, "Burası Ebû Cehl'in, burası Utbe'nin, burası Ümeyye'nin, buralar da filânın ve filânın öldürülecekleri yerlerdir. Übeyy bin Halef'i de ben kendi elimle öldüreceğim." buyurmuştu. Bedir'de haber verdiği gibi, Ebû Cehl, Utbe ve Ümeyye bin Halef, mücahidler

tarafından gösterilen aynı yerlerde öldürülmüşlerdi. Geriye Übeyy bin Halef kalmıştı. Bu adam Kureyşin ileri gelenlerinden biri idi.

Peygamberimiz (s.a.v.)'e, her karşılaşmasında şöyle derdi: **"Ey Muhammed. Bir atım var. Her gün ona on altı ölçek darı yedirip besliyorum. Birgün gelir, onun sırtında seni öldürürüm."** Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ise, bu azgın ve şaşkın adama cevabı sadece şu oluyordu: **"Belki, İnşallah, ben seni öldürürüm."** (Sîre, 3/89)

İşte Übeyy bin Halef, Bedir'de mücahidler tarafından canı Cehenneme yollanan kardeşi Ümeyye'nin intikamını almak ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) vücudunu ortadan kaldırmak üzere yemin ederek, Uhud'a çıkıp gelmişti. Hz. Resûlullah (s.a.v.)'ın Şi'b'e doğru çıktığı sıradaydı. Übeyy'in gelmekte olduğu görüldü. Mekke'de günde on altı okka darı ile beslediği atının üzerindeydi. İntikam dolu bakışlarla Peygamberimiz (s.a.v.)'e yaklaşıyordu. Bunu fark eden sahabîler önüne çıkıp, hesabını görmek istediler.

Ancak Hz. Resûlullah (s.a.v.): "Bırakın, gelsin" diyerek mücahitlerin karşı çıkmasına mâni oldu. Resûl-i Ekreme (s.a.v) oldukça yaklaşan bu azgın müşrikin ağzından; **"Ey Muhammed, sen kurtulursan, ben kurtulmayayım."** lafları dökülüyordu. Bu sözleri duyan Resûl-i Kibriyâ Efendimiz (s.a.v.), bir anda celâllendi. Elindeki mızrağıyla heybet ve haşyet verici adımlarla hasmının üzerine yürüdü. Übeyy, bir anda şaşkına döndü. Hz. Resûlullah (s.a.v.)'ın heybet ve haşyet verici tavrı karşısında duramayıp, geri kaçmaya başladı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) peşini bırakmıyor ve arkasından, **"Nereye kaçıyorsun, ey yalancı!.."** diye sesleniyordu. Bu kaçışla Übeyy kendini kurtaramadı.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) fırlattığı mızrak, miğferle zırhı arasındaki kısma saplandı ve Übeyy sığır böğürmesi gibi böğürerek atından yere yuvarlandı. Müşrikler, yaralı halde onu alıp götürdüler. Yarasından kan akmıyordu. Ağrısına sızısına zor dayanıyordu. Zaman zaman arkadaşlarına, **"Vallahi, Muhammed beni öldürdü."** diyordu. Arkadaşları bu sözünü ciddiye almıyorlar ve yarasının önemsiz olduğunu ifade ederek teselli etmeye çalışıyorlardı. Ne var ki, Übeyy, kurtulamayacağını anlamıştı.

Arkadaşlarına şöyle dedi: **"O bana (Mekke'de) 'Seni öldüreceğim!' demişti. Vallahi, o benim üzerime tükürse, yine beni öldürür."** (Sîre, 3/89)

Übeyy bin Halef, birgün bile yaşamadan, "Susadım, susadım!" çığlıkları arasında ölüp gitti. Resûl-i Kibriyâ (s.a.v.)'nın, Allah'ın izniyle, istikbalden haber vermiş olduğu bir mucizesi de böylece tahakkuk etmiş oldu.

UHUT SAVAŞINDA

Müslümanların bozulup dağılmaya yüz tuttıkları bir sıradaydı. Azılı müşriklerden Abdullah bin Şihab-ı Zührî, Utbe bin Vakkas, Abdullah bin Kamia ve Übeyy bin Halef bir araya gelerek Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hayatına son vermek için sözleşip and içmişlerdi. (Tabakât, 4/125)

Resûl-i Kibriyâ Efendimiz, bu dört azılı müşrik hakkında, **"Allah'ım, onların hiçbirisi senesine ulaşmasın."** diye duâ etti.

Sa'd bin Ebî Vakkas der ki: **"Vallahi, Resûlullahı vuran veya yaralayanlardan hiçbirinin üzerinden bir yıl geçmedi."** Bunlardan biri olan İbni Şihab'ı, Mekke yolunda ak benekli, dişi bir yılan ısırıp öldürdü. Resûl-i Kibriyâ Efendimizin (s.a.v.) yüzünü yaralayan İbni Kamia ise, Uhud'dan Mekke'ye döndükten sonra, davalarının yanına gitti. Dağın en yüksek tepesinde davarını buldu. Önünü kesip tutmak isteyince, bir koç üzerine yürüyerek onu boynuzlarıyla toslaya toslaya didik didik edip parçaladı. (Sîre, 3/89; Belâzurî, 1/324; Uyuni'l-Eser, 2-13)

ALLAH, SENİ DİRİLTECEKTİR

Mekke dönemi amansız İslâm düşmanlarından birisi de Übey ibn-i Halef'tir. Übey ibn-i Halef, Ümeyye'nin kardeşidir. Meşhurdur ki, bir gün bir çürümüş kemik alıp Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) geldi, kemiği eliyle ufalayıp tozunu savurduktan sonra Peygamber Efendimiz'e (s.a.v): **"Bu kemiklerin tekrar dirileceğine inanıyor musun?"** diye alaycı sorular sordu. Öldükten sonra dirilişi inkâr ediyordu.

Peygamberimiz de (s.a.v) sabırla: **"Evet! Seni diriltecek ve Cehenneme sokacaktır!"** buyurdu. Ardından, yeniden dirilişi ispat eden Yasin Sûresinin 77. Ve 78. Âyetleri nazil oldu.

Hicret esnasında Sevr Dağında Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) izini süren Kureyş heyetinin içinde Übey ibni Halef de vardır. Mağaraya kadar gelmişler, "mağaraya girelim" demişler. Übey demiş ki: "Nasıl girelim? Burada bir ağ görüyorum ki, Muhammed doğmadan yapılmıştır. Bu iki güvercin işte orada duruyor. Adam olsa orada dururlar mı?"(*Kadı İyâz, eş-Şifâ, 1:313; Ali el-Karî, Şerhu's-Şifâ, 1:368; Müsned, 1:248.*)

O BANA TÜKÜRSE YİNE BENİ ÖLDÜRÜR

Übey Bedir savaşına katılmış, esir düşmüş, fidye karşılığı serbest bırakılmıştı. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v): *"Ben kendi elimle Übey ibni Halef'i öldüreceğim."* Haberi, Uhud Savaşında gerçekleşmiştir. (Mektubat, S. 102.)

Bedir'de öldürülen kardeşinin intikamını almak için, Bedir'den bir sene sonra özel beslediği bir atla, başında miğfer, sırtında zırhla Uhud Savaşına katıldı. Savaş esnasında atını Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) üzerine sürdü ve meydan okudu.

Peygamber Efendimiz de (s.a.v) Sahabeleri durdurdu, bizzat kendisi mızrağı ile Übey'in üzerine yürüdü. Übey kaçmaya başladı. Peygamber Efendimiz (s.a.v) ona bir mızrak attı. Mızrak miğferle zırhı arasından Übey'in vücuduna saplandı. Ve Übey bağırarak atından düştü.

Müşrikler Übey'i çadırına götürdüler. Yarasını sarmaya ve kendisini teselli etmeye çalıştılar. "Yaran küçük. Bir şey olmaz" dediler. Übey'in ağzından şu sözler döküldü: *"Muhammed bana seni öldüreceğim demişti. Vallahi o bana tükürse yine beni öldürür!"* Ve Mekke'ye dönerken Übey yolda öldü.

HAKKINDA SÛRE İNEN AMCA: EBU LEHEB

Bu ismi anarken, Peygamber Efendimizi (s.a.v) incitir miyim diye korkarım. Çünkü Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) amcasıdır. Ama amansız düşmanı olup çıkmıştır. Kendisi ve karısı hakkında Tebbet Sûresi inerek İlâhî ikaba uğramışlardır.

Bedir Savaşına hasta olduğundan katılamadı. Bedir'de müşriklerin yenildiğini ve en güvendiği arkadaşlarının öldürüldüğünü duyunca kahrından yataklara düştü ve nihayet öldü.

Ebu Leheb çiçek hastalığından öldüğü için, bulaşıcı olması dolayısıyla cesedi ortada kaldı. Bir müddet ne oğulları, ne arkadaşları kimse cesedine yaklaşmadı. Nihayet etrafa dayanılmaz kokular yayınca, ücretle tutulan Sudan'lılar büyükçe bir çukur kazdılar, uzun sırkılarla cesedi iterek çukura yuvarlayıp üzerini toprakla örttüler.

Kızı Dürre hicretten önce Müslüman olmuştu. Oğlu Utbe Peygamberimizin (asm) bedduâsı ile arslan tarafından parçalandı. Diğer iki oğlu Uteybe ve Muattip ise Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldular.

AMANSIZ DÜŞMAN: EBU CEHİL

Amansız İslâm düşmanlarının reislerinden birisi de Ebu Cehil'dir. Kendini İslâm'ın aleyhinde çalışmaya adanmış. Peygamberimizin (s.a.v) tebliğini engellemek için hiçbir fedakârlıktan ve hiçbir düşmanlıktan geri kalmadı. Sayesinde Mekke döneminde İslâm tebliği çok zor günler gördü, Müslümanlar dayanılmaz çile imbiklerinden geçti.

Ebu Cehil Müslümanları yeryüzünden silmek için Bedir Savaşına katıldı. Fakat kendisi silindi gitti. Bedir Savaşında öldürüldü. Cesedi, Bedir'in kör kuyularından birine atıldı.

Oğlu İkrime Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldu ve Medine'de İslâm için çalıştı. Mürtedlere karşı mücadele etti. Şam bölgesinde bir savaşta şehit oldu.

HİCİVCİ ŞAİR: UKBE B. EBÎ MUAYT

Bir amansız düşman da Ukbe bin Ebi Muayt'tır. Übey bin Halef'in yakın arkadaşıdır. Ukbe bir gün Peygamber Efendimiz'in (asm) sohbetini dinlemişti. Arkadaşı Übey tarafından öyle kınandı ki, gidip Peygamber Efendimiz'e (asm) hakaret ederek ancak kendini affettirebildi.

Mekke'de iken Peygamber Efendimiz'i (s.a.v) boğmaya kalkan Ukbe, hicret sırasında Peygamber Efendimiz'i (s.a.v) hicveden şiirler yazarak müşriklerin gönlüne girdi.

Peygamber Efendimiz de (s.a.v) kendisine bedduâ etti: *"Allah'ım! Ukbe'yi yüzüstü, burnunun üstüne düşür!"*

Bedir Savaşına katılanlar arasında Ukbe de vardır. Kureyş yenilgiye uğrayınca kaçmaya teşebbüs etti. Fakat atı hırçınlaştı ve Ukbe'yi sırtından burnu üstüne yere düşürdü. Müslümanlar tarafından ele geçirilerek öldürüldü.

Kızı Ümmü Gülsüm Mekke döneminde Müslüman olmuştu. Medine'ye hicret etti. Oğulları Velid ve Umare ise Mekke'nin Fethinden sonra Müslüman oldular.

EBTER: AS BİN VAIL

Azılı İslâm düşmanlarından birisi de As bin Vail'dir. Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) karşı çirkin ve kışkırtıcı alayları ile namı tarihlere geçmiştir.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) ilk erkek evlâdı Kasım öldüğünde Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) *“Ebter! Erkek çocuğu yaşamıyor”* diye alay etmiş; bunun üzerine Kevser Sûresi 3. âyeti nazil olmuştur. Âyet: *“Asıl ebter o sana buğzedendir!”* ifadesiyle As b. Vail'in alaycı sözlerini kendisine iade ediyor.

SEN DE ONA İMAN ET

As bin Vail'in oğlu oğlu Amr Habeşistan'a hicret eden Müslümanlara eziyet ettirmek için Müslümanların peşi sıra türlü hediyelerle Habeşistan'a geçiyor, Habeş Kralı Necaşi'nin huzuruna çıkıyor ve Müslüman'ların kendisine teslim edilmesini istiyor. Diyor ki: *“Haşmetli Efendim! Bizim ülkemizden putlarımıza söven bazı yalancılar ülkenize sığınmışlardır. Onların bize teslim edilmesini istiyoruz.”*

Habeş Kralı Necaşi Amr'a öyle bir şiddetle tokat vuruyor ki, Amr yıldızları sayıyor. Kral haykırıyor: *“O hak peygamberdir! Sizin ülkenizin adamıdır. Onlar yalancı değildir! Bana kalırsa hiç durma git, sen de ona iman et!”* Amr orada, Necaşi'nin huzurunda iman ediyor.

EŞEK ISIRINCA...

As bin Vail eşeğine binmiş Mekke civarında bir yere gidiyordu. Bir dağ yolunda iken eşeği ürkütü ve As'ı düşürerek bacağına ısırıldı. Bacağının yarası kapanmayan As, bu yara dolayısıyla bacağı şişerek öldü.

Oğlu Amr bin As ise, güçlü bir diplomattı. Müslüman olduktan sonra İslâm'a çok hizmet etti.

MASALCI BİR MÜŞRİK: NADR İBNİ HARİS

Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) en çok eza ve cefa edenlerin başında gelenlerden birisi de Nadr bin Haris'tir. Kendisi masalları ve efsaneleri çok iyi bilirdi. Kur'ân âyetleri indikçe, *“Muhammed size geçmişlerin masallarını anlatıyor!”* diye alay ederdi. Bir defasında Peygamber Efendimiz'i (s.a.v) Hacun yokuşu yanında tek başına görünce öldürmek niyetiyle yanına kadar sokuldu. Fakat birdenbire korkup kaçmaya başladı.

Onu kaçarken gören Ebu Cehil: *“Neden kaçıyorsun?”* dedi.

Nadr ise: *“Muhammed'in ardına düştüm. Yapayalnızdı; öldürecektim. Ona yaklaşır yaklaşmaz birden başımın üzerinde kocaman karayılanlar gördüm. Ağızlarını açmışlar, dişlerini gıcırdatıyorlardı.”* dedi.

Ebu Cehil de: *“Onun sihirlerinden birisidir.”* dedi.

Nadr bin Hars, Bedir Savaşına katıldı ve bu savaşta öldürüldü. Ve daha niceleri...

Allah nice din düşmanlarının elinden koparıp kurtardığı bu dini, doğru anlamayı ve doğru yaşamayı bütün dünyaya nasip etsin. Âmin.

BİBLİYOGRAFYA

Vâkıdî, el-Megâzî, s. 56, 61, 91, 92, 111, 112.İbn Hişâm, es-Sîre2, I-II, 631, 632, 638-639, 713; ayrıca bk. İndeks.İbn Sa'd, et-Tabakât, II, 66, 72, 102, 112, 117, 120.İbn Habîb, el-Muḥabber, 140, 160, 162, 174.Belâzürî, Ensâb, I, 150-151, 308.Taberî, Târiḥ (Ebü'l-Fazl), II, 337, 371, 437-438, 451-453, 456-457.İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, II, 221-226.Zehebî, Târiḥu'l-İslâm: el-Megâzî, s. 51, 59, 60, 62, 63, 73, 74, 105, 126, 330Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Kahire 1417/1997, II, 208; IV, 114, 216, 221-222, 259, 268; V, 60-64, 132-134.Köksal, İslâm Tarihi (Mekke), IV, 44, 51, 96, 97, 125; V, 119, 120; VI, 142, 159.Sa'd Yûsuf Mahmûd Ebû Azîz, Ricâl ve nisâ' mübeşşerûne bi'n-nâr enzelallâhü fihim Qur'ân, Kahire, ts. (Mektebetü't-Tevfîkiyye), s. 250-259.M. Ali Kapar, Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri, Konya 1993, s. 118, 124, 181.M. Muranyi, "Umayya b. Kḥalaf", EI2 (İng.), X, 839-840.İbn İshak, es-Sîre, s. 125, 310.Vâkıdî, el-Megâzî, I, 130, 142, 243-244, 250-252, 300, 308.İbn Hişâm, es-Sîre2, I, 361-362, 395, 445; II, 84-85, 129, 149.İbn Sa'd, et-Tabakât, I, 200, 228; II, 42, 46; IV, 125; V, 475.Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, Nesebü Kureyş (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 386-387.İbn Habîb, el-Muḥabber, s. 108, 140, 161, 174, 271.a.mlf., el-Münemmak, s. 54, 281, 388-389, 408-409, 419-420.Belâzürî, Ensâb, I, 137-138, 319, 323-324, 328, 335, 448.Taberî, Târiḥ (Ebü'l-Fazl), II, 184, 518-519, 520.İbn Düreyd, el-İştikâk (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Bağdad 1979, s. 128-129.Ebû Nuaym el-İsfahânî, Delâ'ilü'n-nübüvve (nşr. M. Revvâs Kal'acî – Abdülber Abbas), Beyrut 1991, s. 352, 482-483.İbn Hazm, Cemhere (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1982, s. 159-161.Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Delâ'ilü'n-nübüvve (nşr. Abdülmü'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, II, 333; III, 103-104, 211-212, 237-238, 259.Vâhidî, Esbâbü'n-nüzûl, Kahire 1316, s. 173.Muvaffakuddin İbn Kudâme, et-Tebyîn fî ensâbi'l-Kureşîyyîn (nşr. M. Nâyif ed-Düleymî), Beyrut 1408/1988, s. 85.İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, I, 479; II, 69, 72, 154-155, 157.Kurtubî, el-Câmi', VII, 385; XIX, 245.İbn Kesîr, el-Bidâye, III, 104-105; IV, 20, 23, 32, 35.Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, Bulûğu'l-ereb (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dârü'l-küttübi'l-ilmiyye), I, 275-276.Sa'd Yûsuf Mahmûd Ebû Azîz, Ricâl ve nisâ' mübeşşerûne bi'n-nâr: Enzelallâhü fihim Qur'ânen, Kahire, ts. (Mektebetü't-Tevfîkiyye), s. 243-249.

Künyesi: EBU Sümâme Rahmânü'l-Yemâme Mesleme b. Sümâme b. Kebîr (Kesîr) el-Hanefî el-Vâilî. Resûl-i Ekrem (s.a.v) devrinde 7. yüzyılda Arabistan'da peygamberlik iddiasında bulunanlardan biri. Esved-i Ansî diğeri de Müseylimetül- Kezzab dı.

Esved-i Ansî'nin Nübüvvet İddiâsında Bulunması

Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in Veda Haccından sonra, etraftan gelen Müslümanlar memleketlerine dönmüşlerdi. Aldıkları talimatları memleketlerine götürmüşler, halka onları anlatmışlardı. Veda Haccı esnasında inen (Mâide Suresi,3) âyet-i kerime dinin kemâle erdiğini beyân ediyordu. Bu, Resûl-i Kibriyâ Efendimiz (s.a.v)'in aynı zamanda vefatının da yaklaştığının ifadesi oluyordu. Bunu bir kısım Müslümanlar sezmişti. Veda Haccından sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in hastalanması ise bunu kuvvetlendirmişti. Bu esnada Araplardan bazı kimseler peygamberlik davasına kalkıştı. Bunların ilki, Benî Ans Kabilesinden Esvedi Ansî diye tanınan Abhele bin Ka'b idi. Kâhin ve hokkabaz bir adamdı. Sözleriyle halkı tesir altına alırdı. (Taberî, 3:189-218.)

Yemen'de ortaya çıkan bu adam, peygamber olduğunu ve meleklerin kendisine vahiy getirdiğini iddia etmeye başladı. Bir takım yalan, dolan ve hilelerle Yemen ahalisinden birçok kimseyi aldattı. Necran halkı da ona tâbi oldu. Daha sonra San'a'ya gidip orayı da zapt ederek fesat ve irtidat dairesini genişletti.

Yemen'de bulunan Müslüman vali ve memurlar orayı terk etmek durumunda kaldılar. Hz. Muaz bin Cebel(r.a), Ma'rib'de bulunan Ebû Mûsa el-Eş'arî(r.a) Hazretlerinin yanına gitti. Daha sonra ikisi oradan Hadramut'a gittiler. Resul-i Kibriyâ Efendimiz (s.a.v) durumu haber aldı. Yemen'deki Müslümanlara; *"Her nasıl olursa olsun Abhele'nin hakkından geliniz."* diye haber gönderdi. (Taberî, 3-215.)

Yemen'deki Müslümanlar bu emir üzerine derhal harekete geçtiler. Sonunda onu evinde öldürdüler. Esved'in öldürüldüğü haberi Medine'ye Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in vefatından bir gün önce Pazar günü ulaştı. Yalancı Esved'in öldürülmesinden sonra Müslüman vâli ve memurlar tekrar Yemen'e döndüler.

Müseylime-i Kezzabın peygamberlik İddiasıyla Ortaya Çıkışı

Müseyleme; Hicaz bölgesinin doğusunda Yemâme'de Heddâr denilen yerde doğdu. Yemâme topraklarının sahibi Bekir b. Vâil kabilesinin bir kolu olan Benî Hanîfe'ye mensuptur. Adı ve soyu ile ilgili rivayetler son derece karışıktır. Genellikle isminin Mesleme olduğu ve bunun Müslümanlar tarafından tahkir amacıyla Müseylime şekline dönüştürüldüğü kabul edilir. Asıl isminin Hârûn, Müseylime'nin lakabı olduğu da rivayet olunur. Babasının adı Sümâme veya Habîb, dedesinin adı Kebîr veya Kesîr ya da Hârûn yahut Luceym olarak kaydedilir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile aynı devirde yaşayan Müseylimetü'l-Kezzâb (Yalancı Müseylime), Benî Hanîfe adındaki Yemâme'li Hristiyan bir kabiledendi. Benî Hanîfe kabilesi İslamiyet'i kabul ederek Müslüman olmuşlardı. Şair, hatip, kâhin ve nüfuz sahibi bir kişi olan Müseylime, H.8 yılında (M.630) Hevze el-Hanefî'nin ölümünden sonra Benî Hanîfe'nin reisi oldu. Hristiyan olan ve ölümünden bir süre önce Hz. Peygamber(s.a.v)'in İslâm'a davet mektubunu aldığı anda kendisine bu işte pay verilmesi şartıyla ona uyacağını bildiren Hevze Müslüman

olmamış, ancak Hanîfeoğulları'ndan birçok kişi İslâm'ı kabul etmiş ve bunlar kabilenin güçlü liderlerinden Sümâme b. Üsâl'in etrafında toplanmıştı. Bu durumu hâkimiyet ve nüfuz açısından tehlikeli bir gelişme olarak gören Müseylime, liderliğini pekiştirmek için Hanîfeoğulları'nın heyeti içinde Resûl-i Ekrem(s.a.v) ile görüşmek üzere Medine'ye gitti (H.10-M.631). Peygamber(s.a.v)Efendimiz ile görüşmesinde ondan sonra hâkimiyetin kendisine verilmesini talep ettiği ve Resûlullah(s.a.v)'ın bu talebi kesin bir şekilde reddettiği kaydedilmektedir. Bu olaydan Müseylime'nin Medine'ye İslâmiyet'i kabul etmek niyetiyle gitmediği anlaşılmaktadır. Medine'ye gitmekle beraber kafilenin yüklerini ve hayvanlarını korumak için onun konaklama yerinde kaldığı ve Hz. Peygamber(s.a.v) ile görüşmediği de rivayet edilir. (*İbn Sa'd, I, 316-317*)

Görüşmenin bizzat Resûl-i Ekrem(s.a.v)'in bu heyeti ziyareti şeklinde mi, yoksa adamları tarafından örtülerle çevrilmiş bir halde Müseylime'nin Hz. Peygamber(s.a.v)'in huzuruna girmesi şeklinde mi gerçekleştiği hususunda ihtilâf vardır.

Müseylime'nin, Yemâme'ye döndükten sonra H.10. yılın sonlarında (M.632 başları) Resûl-i Ekrem(s.a.v) ile mektuplaştığı bilinmektedir. Ancak ilk mektubu kimin gönderdiği kesin olarak belli değildir. İbn Sa'd, ilk mektubu Hz. Peygamber(s.a.v)'in yolladığını ve Müseylime'yi İslâm'a davet ettiğini, Müseylime'nin gönderdiği cevapta kendisinin de peygamber olduğunu yazdığını belirtmektedir. (*et-Tabağât, I, 273*)

İbn Hişâm, Müseylime'nin Resûl-i Ekrem(s.a.v)'e kendisinin de peygamber olduğunu ve yeryüzünün yarısının kendi kabilesine, diğer yarısının Kureyş'e ait bulunduğunu ifade eden bir mektup gönderdiğini, bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v)'in, yolladığı mektupta onu kezzâb (çok yalancı) diye tanımladıktan sonra yeryüzünün Allah'a ait olduğunu ve onu istediğine vereceğini bildirdiğini kaydeder. (*es-Sîre, III-IV, 600-601*). Bunun üzerine **“Müseylimetü'l-kezzâb”** diye anılmıştır.

Yine Hicretin onuncu senesinde Medine'ye yaptığı ziyaretten umduğu neticeyi alamayan Müseylime bu mektuplaşmanın ardından peygamberlik davasına kalkıştı. Müseylime, daha önce Benî Hanife temsilcileri ile görüşüp Müslüman olmuştu. Yemâme'ye dönünce irtidâd etti. (*Sîre, 4:223; Taberî, 3:162.*)

İrtidat ettikten sonra Müseylime, Peygamberimiz (s.a.v)'e ortak olduğunu iddia etmeye ve yaymaya başladı. Kısa zamanda, hokkabazlık ve sihirbazlığıyla Benî Hanif ve Yemâme halkından birçok kimseyi kandırıp etrafına topladı.

MÜSEYLEME'NİN YALANLARI

Peygamber(s.a.v) Efendimizin sağlığında Yemame'de ortaya çıkıp, Önce Medine'ye gelerek Müslüman olmuş, Sonra peygamberlik iddiasında bulunarak dinden çıkıp, mürted oldu. Müseyleme Peygamberimize (s.a.v); *“Senden sonra yerine beni seçersen sana tabi olurum.”* deyince, Peygamberimiz(s.a.v); elinde bulunan hurma dalını göstererek; *“Bu hurma dalını istesen vermem. Allah'ı Teâlâ'nın takdir ettiği şey, elbette meydana gelir. Benden sonra kalırsan, Hak Teâlâ seni helak eder. Zannederim, bana, (rüyada) gösterdikleri sensin.”* buyurdu.

Ebû Hüreyre(r.a) Hz. Peygamber(s.a.v)'den, *“Bir gün uyurken rüyamda iki kolumda altından iki bilezik gördüm ve bundan hoşlanmadım. Bu sırada bana rüyamda bileziklere doğru üfürmem vahyedildi, ben de üfledim; bunun üzerine uçup gittiler. Ben bu ikisini benden sonra çıkacak iki yalancı ile yorumladım: Biri (Esved) el-Ansî, diğeri Müseylime'dir”* şeklinde bir hadis rivayet etmiştir. (*Buhârî, “Meğâzî”, 70; Müslim, “Rü'yâ”, 21*)

Yemame'de ortaya çıkıp hokkabazlık ve sihirbazlık yaparak, birçok kimseyi aldatarak etrafında toplamıştı. Müseyleme'ye inananlar ondan bazı şeyler isterdi.

Fakat Müseyleme onların istediğini karşılamak için ne yapmak isterse tersi olurdu. Bir kadın hurma bahçesinin iyi mahsul vermesi için ondan dua istemişti. O da bir kova su isteyip sudan bir yudum ağzına alıp çalkaladı ve kovaya döktü, su acılaştı. Kadına; **“Suyu götür bahçene dök.”** dedi. Kadın bu suyu bahçesine serpince ağaçları tamamen kurudu.

Müseyleme **hangi çocuğun başına elini koysa çocuğun başı kel olurdu. Gözü ağrıyan biri ona gelip dua istedi. İki elini o şahsın gözlerine sürdü. Bunun üzerine gözleri kör oldu.**

Müseyleme'nin **yüzüğünü çocukların ağzına korlardı. Ağzına Müseyleme'nin yüzüğü konulan çocuklar dilsiz olur, bir daha konuşmazdı.** Peygamber(s.a.v) Efendimize mektup göndererek peygamberlik iddiasını bildirmişti.

Müseylime'nin Vahiy Kitabından Örnekler

Halife Hz.Ebû Bekir(r.a), Hanifeoğullarına baş eğdirdiğinde, onlardan "Müseylime'nin Kitabından bir şeyler okumalarını istedi. Museylime'nin vahiy kitabından okuduklarından bazı örnekler şöyledir:

Hattâ, bir ara Kur'an-ı Kerim'i bile taklide kalkıştı. Bir takım gülünç sözler dizip Kur'an diye okurdu. Uydurduğu laflardan bazıları şunlardı:

"Fil nedir? Filin ne olduğunu sana ne bildirdi? Onun hurma lifinden ip gibi kuyruğu ve uzun hortumu vardır. Bu Rabbimizin yarattıklarından azıdır!"

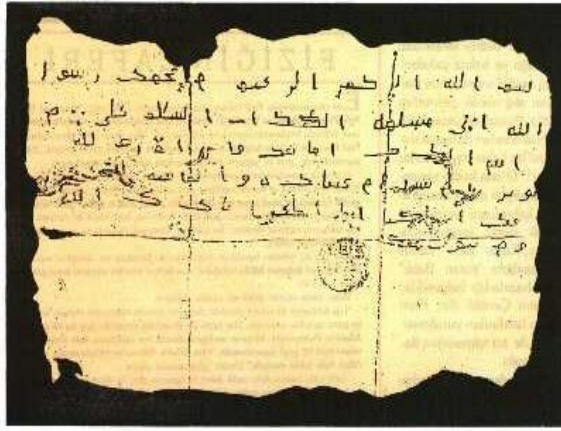
Müseylime'yi gülünç duruma sokan bir başka sözü ise şuydu: *"Ey kurbağa kızı kurbağa! Ne diye nak nak, vak vak edip duruyorsun? Üstün suda, altın balçıkta! Sen, ne suyu bulandırabilirsin ne de içene mani olabilirsin! Yarasa, sana ölüm haberini getirinceye kadar bekle!"* (İbn Sa'd, Tabakat, V/551; Taberî, Tarih, II/254.)

Ekin Suresi

“Ekin ekenlere. Ürünü biçenlere. Daneyi savuranlara. Un öğütenlere. Ekmek pişirenlere. Tirit yapanlara. Donmuşunu da erimişini de silip süpürenlere yemin olsun. Yüncü bedevilere ve sizden önceki medenilere üstün kılındınız. Arkadaşınızı koruyun. Yardım dileyeni barındırın. İsteyenin işini görün.”

Peygamberimizin Mektubu

Hadis âlimleri ve çeşitli İslam kaynakları tarafından muhtevası günümüze kadar aktarılan, Peygamber Efendimiz' in (S.A.V.) yalancı peygamber Müseylime'ye gönderdiği mektup, Topkapı Sarayı Müzesi'nin Mukaddes Emanetler Dairesi'nde bulunmaktadır.

Mektubun orijinali

Peygamberimiz, hicretin 7. senesinde, basta Doğu Roma (Bizans) imparatorluğu olmak üzere dünyanın en büyük devletlerine tebliğ mektupları göndermiş ve kendilerini İslamiyet'e dâvet etmişti. Efendimizin tesebbüsü, sonunda beklenen neticeyi verdi ve insanlar, akın akın Müslüman olmaya başladı. Bu gaye ile Medine'ye gelen Benî Hanife kabilesinin temsilcileri arasında, Müseylime adında birisi vardı. Edebî yönü oldukça kuvvetli olan bu şahıs, Müslümanları gördükten sonra onlara karşı duyduğu kıskançlığı, kendisini büyük bir felâkete sürükleyecek şekilde izhar etti ve peygamber olduğunu ileri sürerek, kavminin Efendimize(s.a.v) değil de kendisine tâbi olmasını istedi.

Müseylime'nin bu iddiası bazı münafıkların da yardımıyla kuvvet buldu ve Benî Hanife kabilesinin birçoğunu dininden döndürdü. Yalancı Peygamber **Müseylime, sonraları daha da ileri giderek Efendimize (S.A.V.) su mealde bir mektup yazdı:**

"Allah'ın Resulü Müseylime'den, yine Allah'ın Resulü Muhammed'e, Sana selam olsun. Ben, seninle birlikte peygamberlik vazifesine ortağım. Yeryüzünün yarısı bize, yarısı da Kureys Kabilesine aittir. Ancak Kureys haddini asan bir kavimdir."

Peygamberimiz bu satırları okuyunca, onu getiren elçilere:

"Eğer elçilerin öldürülmeyeceğine dair bir kaide olmasaydı, sizin boynunuzu vurdururdum" demiş ve Ubeyy bin Kaab'a yazdırdığı aşağıdaki mektubu, Müseylime'ye göndermiştir. (Mektubun son cümlesi, tam olarak okunamamıştır.)

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla; Allah'ın Resulü Muhammed'den, yalancı peygamber Müseylime-tül-Kezzaba. Selâm, hidayete tâbi kimseler üzerine olsun. Bundan sonra bilesin ki, yeryüzü Allah'ındır. Onu, kullarından dilediğine ihsan eder. Hüsn-ü akıbet ise, müttakilerindir.(Allah'tan korkan mümin kullara aittir.) Sen ve beraberindekiler eğer tövbe eder seniz, Allah da seni ve seninle beraber tövbe edenleri affeder."

YEMAME SAVAŞI NEDENLERİ

Peygamber Hz. Muhammed'in sağlığında ve hicretin 10.yılında Müseylimetül - Kezzab isimli kişi Yemame'den Beni Hanif heyetiyle birlikte gelmiş ve Müslüman olmuştu. Fakat Yemame Savaşına giden süreç de, işte bu olaydan sonra başlamış oldu. Peygamber Efendimiz (s.a.v), Necd diyarında bulunan Müslümanlara da haber göndererek, Müslümanlardan ve görevlilerden Müseylime problemiyle ilgilenmelerini istedi Müseylime-i Kezzabın hakkından gelmelerini emir buyurdu. Resûl-i Ekrem(s.a.v)Efendimiz; Habîb b. Zeyd el-Ensârî(r.a)'yi Müseylime'ye elçi olarak yolladı; kısa bir süre sonra da vefat etti.

Yemâme Savaşının nedenleri ana başlıkları ile şunlardır:

Müslüman olan Müseylimetül Kezzab, bir süre Medine' de kaldıktan sonra Yemâme' ye döner ve burada etrafına Peygamber Efendimizin (s.a.v)'in **" peygamber ortağı "** olduğunu söyler ve sahte peygamberlik iddiasında bulunur.

Müseylimetül Kezzab kendisine " Rahman " isminde bir de meleğin vahiy getirdiğini ileri sürer. Bazı cümleler kurarak kendince farz namazlarını kaldırır. İçki ve zinanın da serbest olduğunu yayınca kendine yandaş bulmakta pek sıkıntı yaşamaz. Bu kişi, Beni Hanif kabilesi başta olmak üzere kendine yaklaşık 40.000 kişilik bir yandaş toplar.

Müseylimetül Kezzab, Peygamber(s.a.v) Efendimize peygamberlik iddiasını bildirdiği bir de mektup yazarak iki elçi gönderir. Bu olaya çok hiddetlenen Peygamber Efendimiz, Necd bölgesinde bulunan Müslümanlara, bu kişiyi öldürmelerini emreder. Ancak yalancı peygamber bu insanları kandırmış ve ikna etmiştir. Topladığı kuvvetle bu bölgede tek başına hâkimiyet kurarak direnir.

Peygamber(s.a.v) Efendimiz bu süreçte vefat eder. Böylelikle bu sahte peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetül Kezzab'ı ortadan kaldırmak vazifesi Ebu Bekir' in halifelliği dönemine denk gelir.

Yemâme'ye giderek Benî Hanîfe ileri gelenleriyle görüşüp halkın irtidad etmesine engel olmaya çalışan Habîb(r.a), Müseylime'nin emriyle öldürüldü.

Benî Hanîfe reislerinden Sümâme de Müseylime karşısında yenilince Hz. Ebû Bekir(r.a), İkrime(r.a) kumandasında bir orduyu Yemâme'ye gönderdi. Daha sonra Müseylime'nin büyük bir orduya sahip olduğunu öğrenince Şürahbîl b. Hasene kumandasında bir birlik daha sevketti. Takviye güçlerinin gelmesini beklemeden Müseylime kuvvetlerine saldıran İkrime(r.a) başarılı olamadı.Ordu geri çekilmek zorunda kaldı. Ardından Şürahbîl b. Hasene(r.a)'nin de başarılı olamaması üzerine halife bölgeye Hâlid b. Velîd(r.a) kumandasında yeni kuvvetler yolladı. İki ordu Yemâme'de Akrahâ' denilen yerde karşı karşıya geldi.

Tarafların asker sayısı hususunda farklı rivayetler bulunmakla birlikte Müseylime ordusunun üç dört kat daha fazla askere sahip olduğu anlaşılmaktadır. İslâm ordusu başlangıçta Müseylime kuvvetleri karşısında gerilediyse de özellikle 2500 civarında olduğu belirtilen muhacir ve Ensar'ın güçlü direnişi karşısında Müseylime sadık askerleriyle birlikte Hadikatü'r-Rahmân denilen etrafı yüksek duvarlarla çevrili bahçesine sığınmak zorunda kaldı. Her türlü

tehlikeyi göze alarak bahçeye giren Müslümanlar Müseylime'yi ortadan kaldırmayı başardılar. Bu bahçeye de daha sonra **“Hadikatü'l-mevt”** adı verilmiştir. Müseylime'yi kimin öldürdüğü konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Genellikle Vahşi b. Harb'in, mızrağı ile Müseylime'yi yere düşürdüğü, ensardan Ebû Dücâne'nin de kılıcıyla onu öldürdüğü zikredilir. Son derece kanlı geçen çarpışmalarda her iki taraf da çok sayıda kayıp vermiştir. Bu hususta abartılı rakamlar verilmektedir. Müseylime'nin Akribâ' bölgesinde 7000, takibat esnasında 7000 ve Hadikatü'l-mevt'te 7000 olmak üzere 21.000 veya 24.000, Müslümanların ise 700'ü hâfız toplam 2200 kayıp verdiği nakledilir.

Halifeliğinin ilk günlerinden itibaren Hz. Ebû Bekir(r.a)'i meşgul eden ve uzun çarpışmalara sebep olan Müseylime'nin 12. yılın Rebülevvelinde (Mayıs-Haziran 633) öldürüldüğünde 140 veya 150 yaşında olduğu kaydedilir. (*İbn Kesîr, V, 50; VI, 268*)

Ancak bu rivayet mâkul görünmemektedir. Müseylime savaştan savaşa koştuğuna göre bu kadar yaşlı olmamalıdır.

Hz. Ebu Bekir(r.a)'in halifeliğinin ikinci yılında, Halid bin Velid(r.a) komutasında bir ordu Yemame'ye gönderildi. Bu ordunun bayrağını Hz.Ömer'in (r.a) büyük kardeşi Zeyd bin Hattab(r.a) taşıyordu. Müseylimet-ül-Kezzab'ın etrafına toplanarak dinden dönenlerle büyük bir savaş yapıldı. Mürtedlerden yirmi bin kişi öldürüldü. Müseylime ile askerleri mağlup ve perişan oldu.

Zeyd bin Hattab, Sabit bin Kays-ı Ensari, Ebu Dücane, Ebu Huzeyfe ibni Utbe, 360 Muhacir, 360 Ensar ve binden fazla da Tabiin şehit oldu.(Radiyallahu Anhuma)

Yemâme Savaşının Sonuçları

Peygamber(s.a.v)Efendimiz hayatta iken asılsız peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetü'l Kezzab nihayet bozguna uğratılır. Yemame Savaşının sonuçlarını ise şöyle sıralayabiliriz: Hz. Halid bin Velid(r.a) komutasındaki ordu Yemame civarında yalancı peygamber Müseylimetü'l Kezzab ile karşılaşmış ve kendisi ile taraftarlarını bozguna uğratmıştır.

Bu esnada Vahşi (r.a) Uhud' da Hz. Hamza'yı şehit ettiği aynı mızrakla Müslimeyi öldürmüştür. Öldürülen Müseylime'nin karısı Secah da Beni Talib kabilesinde peygamberlik iddiasında bulunuyordu. Yemame Savaşından sonra karısı Secah da bu iddiasından vazgeçerek Müslüman olmuştur. Bu arada Halid bin Velid(r.a) in önerdiği barış kapsamında sapkın Beni Hanife kabilesi de yeniden Müslüman olmuştur.

Yemâme Savaşında çok sayıda hafız sahabe ölünce Kur'an'ın bir an önce toparlanmasına karar verildi ve uygulamaya konuldu. Çünkü o tarihe kadar vahiy malzemeleri dağınıktı.

Yemâme Savaşının Önemi

Yemâme Savaşının en önemli sonucu, o tarihe kadar toplanarak yazılı hale getirilmemiş olan Kur'an'ın derhal düzenli şekilde toparlanması işine girilmesi olmuştur.

İbn-u Lehî'a, Ebu'l Esved aracılığıyla Urve'nin şöyle dediğini anlattı:-Halid bizi Yemâme'ye yalancı Peygamber Müseylime'ye savaşa götürdü. Müseylime de büyük bir grupla gelip, Akriba denen Yemâme'deki bir yere ordugâhını kurdu. Hasid oraya onların üzerine gelip konaklamış, malların hepsini bu Akriba mıntıkasının arkasına bırakıp Yemâme meralarını sırtlarına alarak (gelecek düşmandan emin olarak) yerleşti.

Müseylime'nin oğlu Şurahbi, kendi adamlarına: "Ey Hanife oğulları! İşte bugün geyret günüdür. Eğer bugün bozguna uğrarsanız kadınlarınız art arda dizilip esir alınacak ve hiç zevk almadıkları bir tarzda evlendirilecekler. Artık şerefimiz için çarpışın!" diyerek bir konuşma yaptı. Böylece Akribâ'da çok müthiş bir çarpışma başladı. Bir ara Müslümanlar taktik gerilemesi yapıp, yeniden saldırmak için geri çekilir gibi yaptıklarında, Hanife oğullarından bir kısmı gelip Halid'in çadırına girdiler. Orada Halid'in hanımı, Ummü Temim ve bir de esir alınan Müccâ'a diye biri vardı. Onlar Halid b. Velid'in hanımını öldürmek isteyince, bu esir Müccâ'a onlara: "Ben onu himayeme aldım." diyerek onu korudu. Daha sonra Hz.Halid(r.a)'in çadırına giren bir grup Müslüman bu Müccâ'a'yı öldürmek isteyince, Ümmü Eymen: "Vallahi o öldürülmeyecek" diyerek onu himayesine aldı.

Sonra Allah düşmanları hezimete uğradı. "Ölüm bahçesi" diye anılan bahçenin yanında son derece şiddetli bir çarpışma oldu. Muhakkem b. Tufeyl Yemamerlilere: "Ey Beni Hanife! Haydi, bahçeye girin, zira ben o zaman size arkadan saldırılmasına engel olabileceğim." dedi. Onları korumak için bir müddet çarpışıp öldürüldü. Müseyleme adamlarına: "Ey kavmim! Şerefınızı korumak için çarpışın!" diye tellal çağırttı. Onlar da Müseyleme öldürülünceye kadar çok müthiş bir çarpışma yaptı. Muvakkirî der ki: "Bana bu olayı Beni Nevfel'in azatlısı da anlatmıştı.

El-Muvakkirî, yine Zühri'den şunları naklediyor: **-Hz. Halid b. Velid(r.a), sahte Peygamber Müseyleme ve beraberinde bulunan Hanife oğullarıyla savaşa tutuştu. O vakit arap kabilelerinin nüfusu en fazla, gücü en ilerde olanı bu Hanife oğullarıydı. O gün pek çok kimse şehit oldu, Allah, Hanife oğullarını yenilgiye uğrattı. O gün Müseyleme de öldürüldü. Onu vahşî mızrakla öldürmüştü.**

Ondan sonra şöyle deniliyordu: Vahşi, Allah Resulünden sonra, yeryüzü halkının en hayırlısını ve de en şerlisini öldürmüştür. Rivayete göre Vahşi'den: "Ölüme Müseyleme'nin arkadaşlarından daha sabırlısını görmedim, diyerek Müseyleme'nin öldürülme olayına kendisinin de katıldığını bahsettiği" nakledilmiştir.

İbnu'l Avn, Musa b. Enes(r.a) yoluyla babası Enes (r.a.)'ın şöyle dediğini anlatır: -Yemame günü harp başladığında, Sabit b. Kays çadırına girip ölüye sürülen kokulardan süründü, sonra kalkıp ordunun saflarına girdi. Sanki Müslümanlar bozguna uğramış gibiydi. Müslümanlara hitaben yüzümüz şöyle (düşmana karşı dönük) olacak (sırtımız değil) diye haykırıp kâfirlerle savaşa tutuştu. Sonra da arkadaşlarına: "Akranlarınızı ne kötü bir şeye alıştırıyorsunuz, biz Rasulullah (s.a.v.) ile beraberken bu şekilde çarpışmazdık." deyip şehit olana kadar savaştı. Allah razı olsun.

El-Muvakkirî yine Zühri'nin şöyle dediğini anlatır: -Sonra Yemanre diyanndaki Hanife oğullarından altı bin savaşçı kaçıp kalelerine sığındı. Ardından -durumu kavrayarak- Halid b. Velid'in vereceği hükme razı oldular, o da onların hayatını bağışladı.

İbnu Lehîa, Ebu'l Esved aracılığıyla Urve'den şöyle nakleder: -Hanife oğulları, bozguna uğrayınca kaçıp kalelerine sığındılar. Halid b. Velid olayını onlara saldırtmayı arzu etmişti, lakin adı geçen esir Müccâ'a, Halid'i altın, gümüş, silah ve binek hayvanları ile, kölelerin yansı ve her köyden bir bahçe verilmesi için sulh yapmaya uğraştı ve bunu hükme bağladılar.

Selame b. Umeyr el-Hanife, Yemamelî'lere: "Ey Hanife oğulları! Halid'le hiçbir şey karşılığı sulha girmeyip çarpışmaya devam edin, zira kaleniz çok sağlam, yiyeceğiniz çok, kadınlarınız da yanınızdadır." diye kışkırtmaya çalışınca, Müccâ'a: "Sakin onu dinlemeyin, zira o uğursuzdur." deyince onlar Müccâ'a'nın sözüne itaat ettiler. Sonra Halid onları İslam'a ve içine düştükleri durumdan kurtulmaya davet etti. Bunun üzerine onların diğer grupları da Müslüman oldu.

İbnu İshak anlatıyor: Halid onlara: "Ya Hanife Oğulları! Siz ne istiyorsunuz, ne diliyorsunuz?" diye sorunca: "bizden bir Peygamber, sizden bir Peygamber olsun." dediler. Halid de onlara kılıç teklif etti. Yani Müccâ'a ile beraber bulunan yirmi kişiyi öldüreceğini söyledi. Müccâ'a'yı demire bağlayıp harbe girdi. Sonra iki taraf birbiriyle karşılaştı. Hz. Ömer'in kardeşi Zeyd b. Hattab, Müslümanlar geriler gibi olduğu sıra: "Bizim yiğitlerden sonra ben de kurtulmam." deyip şehit düşene kadar savaştı.

İbni Sîrin'in dediğine göre Zeyd b. Hattab'ı öldüren Ebu Meryem el-Hanefî imiş. İbnu İshak der ki: Abdurrahman b. Ebi Bekr, Muhakkem el-Yemame b. Tufeyl'e bir ok fırlatıp onu öldürdü."

Yemâme Savaşı, Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) gönderdiği İslâm ordusuyla Yalancı Peygamber Müseylimetü'l-Kezzab taraftarları arasında yapılan bir savaştır. Savaş Milâdî 632 yılında Yemame bölgesinde yapıldı ve Müseylimetü'l-Kezzab ve taraftarlarının isyanı bastırıldı. Riyad'ın doğusunda yer alan Yemâme'de yapıldığı için savaş bu adla adlandırılmıştır. Halid bin Velid komutasındaki Müslüman ordusu iki bin kişiden fazla şehit verirken Müseylimetü'l-Kezzab'ın taraftarlarından yirmi bin kişi ölmüştür.

MÜSEYLEME' NİN SONU

Uhud harbinde Hz. Hamza(r.a)'yi şehit eden Hz. Vahşi(r.a), sonradan Müslüman olmuş ve Hz. Ebubekir(r.a) zamanında Halit Bin Velid(r.a) komutasındaki bir orduda yer alarak Müseylime' nin askerleri ile çarpışmıştı. Hz. Vahşi(r.a), bu savaşta Hz. Hamza(r.a)' yi şehit ettiği mızrağı kullanarak Müseylime'yi öldürmüş ve Hz. Hamza(r.a)'ya mukabil olmasını istediği bu hareketiyle Allah'tan affını istemiştir.

Hz. Vahşi (r.a) Müseyleme'yi nasıl öldürdüğünü şöyle anlatmıştır: “Müseylemet-ül Kezzab üzerine gönderilen orduya katıldım. Umarım ki Müseyleme'ye karşı çıkarım, onun cezasını veririm, dedim. Nihayet savaş yapıldı ve İslam ordusu galip oldu. Bir de ne göreyim. Müseyleme yıkık bir duvar dibinde sanki esmer bir deve gibi saç baş dağınık bir halde duruyordu. Hemen harbemi öyle bir attım ki, Müseyleme'nin göğsüne saplanıp iki küreği arasından çıktı. Bunun üzerine Ensar'dan bir kişi ona doğru koştu ve başını bir kılıç darbesiyle uçurdu.”

Müseylime olayında öne çıkan önemli hususlardan iki tanesi doğruluk ve yalan arasındaki farktır. Birincisi sahibini en ulvi makamlara yükseltip meleklerden de ala bir yüceliğe ulaştırırken, ikincisi ise sahibini hayvandan da aşağı bir dereceye düşürmektedir. İşte Müseylime'yi en aşağı seviyelere düşüren yalan olduğu gibi, Peygamber(s.a.v) Efendimizi de ala-yı illiyine çıkaran sıdk ve doğruluktur. Saadet asrının en önemli özelliklerinden birisi de yalan ve doğru arasında büyük bir mesafe ve birbirlerinden çok uzak bulunmalarıdır. Doğruluğun aşığı olan sahabeler de İslam'a dört elle sarılırken, en az onun kadar da yalandan uzak durmaya itina göstermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA

Buhârî, “Megâzî”, 23, 70, 71. Müslim, “Rü'yâ”, 21, 22. Vâkıdî, el-Megâzî, I, 82, 269, 286-287; II, 863.a.mlf., Kitâbü'r-Ridde (nşr. Muhammed Hamîdullah), Paris 1409/1989, s. 19, 31, 60-79. İbn Hişâm, es-Sire2, I-II, 311, 466-467; III-IV, 72, 599-601. İbn Sa'd, eŧ-Tabakât, I, 273, 316-317; III, 378, 465, 474-475, 557; IV, 316. İbn Kuteybe, el-Ma'ârif (Ukkâşe), s. 97, 170, 267, 271, 405, 424. Belâzürî, Fütûh (Fayda), s. 126-136, 145. Taberî, Târih (Ebü'l-Fazl), III, 137-138, 146-147, 184, 271-274, 281-300, 314-315. Beyhakî, Delâ'ilü'n-nübüvve (nşr. Abdülmü'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, I, 13; III, 242, 277; V, 330-336. İbn Kesîr, el-Bidâye, V, 50; VI, 268. L. Caetani, İslâm Tarihi (trc. Hüseyin Câhid), İstanbul 1926, IX, 5-37. C. Brockelmann, İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi (trc. Neşet Çağatay), Ankara 1964, s. 42. Hamed el-Câsir, Medînetü'r-Riyâd, Riyad 1966, s. 50-60. M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, İstanbul 1980, X, 348-355. Hamîdullah, İslâm Peygamberi, I, 444-446, 584; II, 758.a.mlf., el-Veşâ'îku's-siyâsiyye, Beyrut 1403/1983, s. 304, 305, 348, 349. Bahriye Üçok, İslâmdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler (Hicri 7.-11. Yıllar), İstanbul 1982, s. 88-118. Mahmud Esad, İslâm Tarihi (haz. Ahmed Lütü Kazancı – Osman Kazancı), İstanbul 1983, s. 864-865. Riyâd Mustafa el-Abdullah, Mimmen idde'avü'n-nübüvve, Beyrut 1994, s. 29-44. D. F. Eickelman, “Musaylima”, JESHO, X/1 (1967), s. 17-52. Fr. Buhl, “Müseylime”, İA, VIII, 820-821. W. Montgomery Watt, “Musaylima”, EI2 (Fr.), VII, 664-665.

SÂSÂNÎLER

(M.226-651 yılları arasında hüküm süren Mecusi bir İran hânedanı.)

Adını asıl kurucusu sayılan destan kahramanı, Hükümdar Erdeşîr-i Bâbekân'ın dedesi, İstahr'daki Anahita âteşkedesinin muhafızı Zerdüş'tin adamlarından Sâsân'dan alır. (*DİA, XI, 284-285*).

Zerdüş't, İran'da mecusi (ateşe tapma) dininin kurucusudur. Bu din Ahameniler devrinden Sasanîler'in yıkılışına kadar İran halkının dini olmuştur. Kullandıkları dil Farsça'dır. İslâm'dan önce Zerdüş'tlük, Maniheizm gibi dinler ülkede etkili olmuştur.

III. Yezdicerd, III. Yezdigird ya da III. Yezdicürd, (Farsçada: "Tanrı tarafından yaratılan"), Sasani İmparatorluğu'nun yirmi dokuzuncu ve son kralıdır. M.628 yılında oğlu II. Kubâd tarafından öldürülen II. Hüsrev'in (M.590–628) torunudur. Babası Şahryar'dı ve babaannesi Bizans İmparatoru Mauricius'un kızı Miriam'dı. Ayrıca, Hz.Alî(r.a)'nin torunu Hz.Zeynel-Âb'ı-Dîn(r.a)'in annesi Şehre-Bânû'nun da babası olur.

SASANİ İMPARATORLUĞU NE ZAMAN KURULDU?

Sasani İmparatorluğu, (Sasani Devleti veya Sasaniler ya da İkinci Pers İmparatorluğu), dördüncü büyük İran Hanedanı ve ikinci Pers İmparatorluğu'nun adıdır.

Sasani İmparatorluğu, son Arşaklı hanedanı (Partlar) kralı IV. Artabanus'u yenmesinin ardından I. Ardeşîr tarafından kurulmuş, son Sasani hükümdarı Şehinşah (Krallar kralı) III. Yezdigirt'in (M.632-651), erken Halifelik'le yani ilk İslam Devleti ile girdiği 14 senelik mücadeleyi kaybetmesiyle sona ermiştir. İmparatorluğun sınırları bugünkü İran, Irak, Azerbaycan, Ermenistan, Afganistan, Türkiye'nin doğu bölgesi (Büyük İran olarak bilinen bölge), Suriye'nin bir kısmı, Pakistan, Kafkaslar, Orta Asya ve Arabistan'ın bir kısmını kapsıyordu. II. Hüsrev'in hükümdarlığı (M.590-628) sırasında Mısır, Ürdün, Filistin ve Lübnan da kısa süreli olarak imparatorluğa dâhil oldu. Sasaniler, imparatorluklarını 'İranşehr' (Iranshæhr) 'İranlıların (Aryanların) memleketi' diye adlandırırlardı.

Sasaniler, günümüzde var olan İran'ın Persis adı verilen eyaletinin Istakhr şehrinde kurulmuştur. Kurucusu I. Arşedir'dir. I. Arşedir'in babası Babak, başlarda küçük bir şehir olan Kheir'in yöneticisi iken sonradan Bazdangidler'in son kralı Gocihr'i tahttan indirip kendisini hükümdar ilan etmiştir. Sasani ismi ise I. Arşedir'in dedesinin adı olan Sasan isminden gelmektedir.

Kisra, Araplar tarafından Sasani kralları için kullanılan bir unvandır. Bizans İmparatorları için Kayser unvanı kullanılırken, İran Sasani kralları için de bu unvan kullanılmıştır. Sâsânî kral isimlerinden Hüsrev'in Süryânîce'de aldığı Kesrô (Kôsrô) şeklinden Arapçalaştırılmış ve "Sâsânî hükümdarı" mânasında cins ismi / unvan olarak kullanılmıştır; ayrıca bu kelimeyle "âl-i kisrâ, arz-ı kisrâ, Medâin-i kisrâ, eyvân-ı kisrâ, tâk-ı kisrâ" tamlamalarının yapıldığı görülür.

Kisrevî, kistrî, kisrevânî sıfatları da “kistrâyâ ait veya onunla ilgili” anlamında kaliteli kumaş vb. için kullanılmıştır; Hz. Peygamber(s.a.v)’in kisrevânî bir cübbesinin bulunduğu rivayet edilir. (Müslim, “Libâs”, 10).

Kisra olarak kendisinden söz edilen ve Peygamber(s.a.v) Efendimizin İslama davet mektubunu yırtan kral II. Hüsrev Pervizdir. İslamiyetin zuhur ettiği yıllarda Bizanslılarla yaptığı savaşlarda üstün gelmesi, Kitap Ehli olan Bizanslıların mağlup olmaları Mekkeli müşrikleri sevindirirken, Müslümanların üzülmelerine ve hakarete uğramalarına sebep olmuştur. Kur’an-ı Kerimin, Kisranın galibiyetinin mağlubiyete dönüşeceğini haber vermesi (**Rum Suresi, 1-5**) Müslümanları sevindirmiş, ileriki yıllarda gelen Bizans galibiyeti de Kur’an-ı Kerimin mucizesini gerçekleştirmiştir.

Gassânîler ve Kuzeybatı Arabistan halkı kayseri (Bizans imparatoru), Lahmîler ve Kuzeydoğu Arabistan halkı da kistrâyı en büyük hükümdar olarak kabul ediyorlardı. Resûl-i Ekrem (s.a.v)’in büyük dedesi Hâşim b. Abdümenâf’ın kayserden ticarî imtiyazlar elde etmesine karşılık kardeşi Nevfel de İran’a giderek kistrâdan benzeri imtiyazlar almıştı. (İbn Sa’d, I, 75, 78; İbn Habîb, s. 41-45; Taberî, Târîh, II, 252)

İslâm’ın Mekke dönemi yıllarında Bizans-Sâsânî savaşları sırasında müşrikler ateşperest kistrânın, Müslümanlar ise Ehl-i kitap kayserin tarafını tutmuşlardı. (Rûm Suresi, 1-5; Taberî, Câmi’u’l-beyân, XXI, 15-21) Kistrâ şair ve edipler arasında da büyük gücü, zenginliği ve görkemli hayatıyla kaysere eş tutulmuş, gerek Câhiliye gerekse İslâm şiirinde her zaman onunla birlikte güç ve servet sembolü sayılmıştır. Çeşitli kaynaklarda kistrânın tâcı, tahtı, hazinesi, kılıcı, zırhı, sarayının halı, mobilya ve eşyası lüks ve ihtişam unsurları olarak tasvir edilmiştir. Öte yandan kayserle kistrânın bu hayatlarına karşılık Hz. Peygamber(s.a.v)’in sade hayatına dikkat çekilmiştir. Hz. Ömer(r.a)’ın, üzerinde uyuduğu hasırın izi yüzüne çıkmış olan Resûl-i Ekrem(s.a.v)’in bu sade hayatını kistrâ ve kayserin lüks hayatlarıyla karşılaştırdığı nakledilir. (Buhârî, “Tefsîr”, 66/2; İbn Mâce, “Zühd”, 11)

Hz. Peygamber(s.a.v) insanları İslâm’a çağırırken onlara kayser ve kistrânın hazinelerini vaad etmiş ve bu hazinelerin bir gün müslümanlar tarafından Allah yolunda harcanacağını bildirmiştir. (Buhârî, “Farzu’l-humus”, 8, “Eymân”, 3, “Cihâd”, 157; Müslim, “Fiten”, 75; Vâkıdî, II, 460)

Diğer bir rivayet, kistrânın Beytülebyaz denilen muhteşem sarayının ve hazinelerinin müslümanların eline geçeceği şeklindedir. (Müsned, V, 86, 88, 89; Müslim, “Fiten”, 78, “İmâre”, 10)

Hudeybiye Antlaşması müzakereleri sırasında Kureyş elçisi olarak Resûl-i Ekrem(s.a.v)’e gelen Urve b. Mes’ûd’un geri döndükten sonra Mekke ileri gelenlerine, “Birçok krala, kaysere, kistrâyâ ve necâşîye (Habeş hükümdarı) elçi gittim; fakat Muhammed kadar saygı görenine rastlamadım” dediği kaydedilir. (Buhârî, “Şürût”, 15; İbn Hişâm, III, 314; Taberî, Târîh, II, 627)

Peygamber(s.a.v)Efendimiz, dönemin bazı devlet başkanlarına İslâm’a davet mektupları gönderdiği sırada (H.7.M-628) II. Hüsrev Pervîz’e de Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî ile bir mektup göndermiş, onun elçiye hakarete bulunarak mektubu yırtması üzerine kistrânın mülkünün paramparça olması için beddua etmiştir. Daha sonra II. Pervîz’in isteğiyle San’a Valisi Bâzân’ın gönderdiği elçileri güler yüzle karşılayan Resûl-i Ekrem(s.a.v) onları İslâm’a davet etmiş, bu arada kistrânın o gece oğlu tarafından öldürüldüğünü haber vermiştir. Elçilerin durumu kendisine anlatmasından sonra haberin doğru olduğunu öğrenen Bâzân İslâmiyet’i kabul etmiş ve Hz. Peygamber(s.a.v) tarafından valilik görevinde bırakılmıştır.

Sâsânî kistrâları içerisinde en çok meşhur olan Enûşîrvân klasik Arap, Fars ve Türk edebiyatlarına konu olmuştur.

Hz. Peygamberin (s.a.v) doğduğu gece Kistrâ’nın sarayının 14 şerefesi yıkılmıştı. O zamanın Kistrâsı bunun nedenini Satîh adlı kâhinden sormuş, o da şöyle yorumlamıştır: **“On dört zat, sizlerde hâkimiyet edecek, sonra saltanatınız mahvolacak. Hem birisi gelecek, bir din izhar edecek. İşte, o sizin din ve devletinizi kaldıracak.”** Hz. Peygamber (s.a.v) İkinci Hüsrev’e (Perviz) İslâma davet mektubu göndermiş, fakat Hüsrev mektubun okunmasına tahammül edemeden yırtıp atmıştır. Bu durum Peygamber(s.a.v) Efendimize haber verilince Efendimiz (s.a.v) **“Allah da onun mülkünü parça parça etsin”** şeklinde beddua etmiştir. Sad Bin Ebî Vakkas(r.a) komutanlığındaki

Müslümanlar Hz. Ömer (r.a.) devrinde İran'ı fethederek, Kisrâ'nın devletini ve dinini (ateşperestlik) ortadan kaldırmıştır.

HZ. PEYGAMBER(S.A.V)'İN SASANI VE BİZANS'I HEDEF GÖSTERMESİ

Hiz. Muhammed (s.a.v), peygamber olarak gönderildikten sonra insanlara İslam dinini tebliğ etmeye başlamıştır. Tebliğ sürecinde Bizans ve Sasani devletlerinin yeni dine inananlar tarafından fethedileceğini müjdelemiştir. Söz konusu müjdeyi hem Mekke hem de Medine döneminde değişik münasebetlerle vermiştir. Mekke şehir devletinde bulunan küçük bir kitleyi ikna edememişken günün en etkili devletlerinin başkentlerini hedef göstermesi oldukça anlamlıdır. Hiz. Muhammed(s.a.v)'in Sasani ve Bizans başkentlerini hedef göstermesinin en önemli nedenlerinden birisi, onun İslam dininin bu bölgelere hâkim olacağı inancıydı. Bunun yanında Kureyşlilerin bazı endişeleri de böyle bir müjdenin verilmesini gerektirmiş olabilir. Buna göre şayet Kureyşliler yeni dini kabul edecek olurlarsa, Kâbe kutsiyetini yitirecek ve bundan dolayı da kendilerine gösterilen ihtiram ve hürmet azalacaktı. Onlara göre bu durum Kureyş'in ekonomisini de sekteye uğratacaktır. Hiz. Muhammed(s.a.v), bu endişelerin yersiz olduğunu yeni dini kabul etmeleri durumunda bütün Arapların yanısıra Acem ve Bizans'ın kendilerine boyun eğeceğini müjdelemiştir

Hiz. Peygamber(s.a.v), 13 yıllık Mekke'deki tebliğ döneminden sonra İslam devletinin temellerinin yükseldiği Medine'ye hicret etmiştir. Hicret ve sonrası Müslümanlar için kolay olmamıştır. Medine'de bulunan ve Hiz. Peygamber(s.a.v)'i şehirlerine davet eden Evs ve Hazrec kabilelerinin durumu iç açıcı değildi. Aralarındaki kan davasından dolayı oldukça yıpranmış, ekonomileri çökme noktasına gelmişti. Hiz. Peygamberi(s.a.v) yurtlarına çağrılarını birinci aşamada bütün Arap kabilelerini karşılarına almaları anlamına gelmekteydi.

Akabe Biati'nda Abbas b. Ubade: *"Ey Hazrec topluluğu, bu adamla niçin beyatleştığınızı biliyor musunuz?"*

Dediler ki: *Evet.* Dedi ki: *"Siz onunla, insanların kırmızısı ve siyahıyla harb etmek üzerine beyatleşıyorsunuz. Eğer mallarınıza bir musibetin gelmesiyle eksildikleri ve eşrafınız helak olunca onu kendi başına yarımsız bırakmayı aklediyorsanız bunu şimdiden yapınız. Vallahi eğer böyle bir şey yaparsanız bu dünya ve ahiret ziyandır. Eğer onun davet ettiği şeyde malların eksilmesine ve eşrafın katl olunmasına rağmen ona vefa etmenize aklınız kesiyor ise onu tutunuz. Vallahi bu, dünya ve ahiretin hayıdır."* Dediler ki: *"Biz onu malların musibete duçar olmasına ve eşrafın katl olmasına rağmen tutarız."* (İbn Hişam, c.2, s. 107-108, İbn Sa'd, c.1, s.209)

Bu rivayet Ensar'ın Hiz. Muhammed(s.a.v)'i şehirlerine davet etmenin ne anlama geldiğini net bir şekilde bildiklerini göstermektedir. İkinci aşamada ise şayet söz konusu kabilelere karşı başarı elde ederlerse karşılarına çıkacak güç Bizans ve Sasani olacaktır Bunun anlamı Arabistan'ın tamamına hâkim olan Müslümanların, bölgeyi kontrollerinde tutan iki büyük güç ile karşı karşıya gelmesi demektir. Ancak Medine'deki Müslümanların gücü göz önünde bulundurulduğunda bu hayalî bir vaat gibi durmaktaydı. Kur'an, Medine döneminde Müslümanların gücü ve psikolojileri hakkında şu tasviri yapmaktadır. ***"O vakti hatırlayın ki siz yeryüzünde güçsüz ve zayıf idiniz. İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz. Derken Allah sizi barındırdı, yardımıyla destekledi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı ki şükredesiniz.."*** (Enfal Suresi,26)

Söz konusu ayet Müslümanların henüz Bizans ve Sasani ile karşı karşıya gelmediği sadece Kureyş ve diğer Arap kabileleri ile mücadele ettiği dönem denk gelmektedir. (Mukâtil, c.2, s. 42)

Medine döneminde Müslümanlar açısında iki önemli sorun bulunmaktaydı. Bunlardan bir tanesi geçim sıkıntısı, diğeri ise güvenlik meselesiydi. Bu durumun siyer kaynaklarına da yansıdığını görmekteyiz. Hayber'in fethinden sonra Müslümanların nispeten maddi anlamda rahatladığı anlaşılmaktadır. (Baysa, s.246)

Tehlike ilk önce Kureyş'ten gelmişti. Buna karşın diğer Arap kabileleri de Müslümanlara karşı iyi niyet beslememekteydiler. Nitekim Kureyş'in Müslümanlara karşı düzenlemiş olduğu savaflara çevre kabilelerden de ciddi bir destek gelmiştir. (Taberî, c.2, s. 566)

Diğer taraftan Medine'ye saldırmayı düşünen Arap kabileler bulunmaktaydı. Bölgenin güvensizliği ve ekonomik durumunu belirtmesi açısından Adıyy b. Hatim'den gelen rivayet önemlidir. Adıyy b. Hatim anlatıyor: ***"Ben***

Rasulullah"ın yanında iken bir adam geldi ve fakirlikten şikâyet etti. Derken biri daha gelip, o da yol kesilmesinden şikâyet etti. Allah Rasulü: "Ey Adıyy dedi, sen Hire şehrini gördün mü? "Hayır, görmedim, ancak işittim!" dedim. Bunun üzerine, "Eğer ömrün biraz uzarsa, devesine binen bir kadının Hire"den (tek başına) kalkıp Kâbe"yi tavaf edeceğini mutlaka göreceksin. O seyahatini yaparken Allah"tan başka hiç kimseden korkmayacaktır." Adıyy der ki: "İçimde, kendi kendime, „memlekete dehşet saçan Tayy eşkıyaları nereye gidecek dedim?". Resulullah sözlerine devam etti: "Eğer ömrün olursa Kisra"nın hazinelerinin de fethedildiğini göreceksin." (Buharî, Menakıb/25)

Bu bağlamda diğer bir rivayette ise Hendek savaşı esnasında Muttalib b. Kuşeyr; **"Muhammed bize Kisra ve Kayser"ın hazinelerini yememizi vaad ediyordu. 18 / Ömer CİDE Hâlbuki bizden biri tuvalete giderken bile emin olamıyor." Demiştir. (İbn Hişam, c. 3, 309, Taberî, c.2, s.580)**

Hendek savaşı hazırlıkları için hendek kazılırken gerçekleştiği rivayet edilen müjdeleme konumuz açısından önemlidir. Hendek kazılırken, Selma-ı Farisî(r.a) Ashab-ı Kiram,çıkan bir kayayı parçalayamamış, bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v) hendeğe inmiş ve kayayı parçalamıştır. Kayaya üç darbe indirmiş ve her darbeye kayanın altında parlama meydana gelmiştir. Olaya şahit olan Selman(r.a)"ın gördüğü durumu Hz. Peygamber(s.a.v)"e sormuş o da, birinci vuruşta Yemen"i fethettiğini, ikincisinde Şam ve Batı(Konstantinopol-Mısır-Kıbrıs), üçüncüsünde ise Doğu"nın(İran'ın) kendisi için fethedildiğini söylemiştir. (İbn Hişam, c.3, s. 306).

Başka bir rivayette ilk vuruşta kendisine Hire ve Kisra sarayları, ikincisinde Şam ve Bizans"daki kırmızı saraylar, üçüncüsünde San"a saraylarının aydınlatıldığı şeklinde geçmektedir. Bu müjdenin üzerine münafıkların: "Siz hayret etmiyor musunuz? Size bâtil şeyler vaad ediyor, onun Yesrib"den Hire"yi ve Kisra"nın Medâin şehrini gördüğünü, bunların fethedileceğini söylüyor. Hâlbuki sizler Medine"nin dışına çıkamıyorsunuz." demişlerdir. Bunun üzerine Ahzab suresinin 12. ayeti nazil olmuştur. (Mukatil b. Süleyman, c.3, s.38, Ferra, c.2, s.228, İbn Esir, c.2, s.81)

Yine benzer bir rivayet Tebük seferinde münafıkların kendi aralarındaki konuşmalarına yansımıştır. Hz. Peygamber(s.a.v) ashabıyla birlikte Tebük seferindeyken münafıklar kendi aralarında şöyle konuşmaktaydılar: **"Beni Asfer"ın kılıçla vuruşmasını, Arapların birbiriyle savaşması gibi mi zannediyorsunuz! Vallahi sanki biz yarın sizi iplere dizilip bağlanacağınızı görüyoruz." (İbn Hişam, c.4, s.226, Vakıdî, c.3, s.231,239)**

Bu durumun dışında Müslümanların bu bölgeleri fethetmesi için teşvik amacıyla bir hedef gösteren rivayetler de bulunmaktadır; **"Kisra ölünce, ondan sonra başka Kisra yoktur. Kayser"de öldü mü ondan başka Kayser yoktur. Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelal"e yemin olsun, her ikisinin de hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız." (Buharî, Menakıb/25, humus/8, Eyman/3, Müslim, Fiten/77)**

Başka bir rivayette; **"Sizler Mısır"ı fethedeceksiniz. Orası (paraya) „kırat" denilen yerdir. Oranın halkına hayır tavsiye edin. Onların bir zimmet, bir de rahim (hakkı) vardır." (Müslim, Fezailu"s-Sahabe/226)**

"İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne güzel ordudur." (Ahmet b. Hambel, Müsned/18957). "Allah'u Teâla hazretleri yeryüzünü benim için dürüp topladı, ben de doğusunu da batısını da gördüm. Ümmetimin mülkü, bana gösterilen yere kadar uzanacaktır." (Müslim, Fiten/19, Tirmizî, Fiten/ 14, Ebu Davud, Fiten/1)

Adıyy b. Hatim, Hz. Peygamber"in; **"Kayser ve Kisra"nın hazineleri açılmadıkça kıyamet kopmayacak" dediği aktarmaktadır. (İbn İshak, s.269)**

Diğer bir rivayette ise; **"Kisra b. Hürmüz"ün hazinelerinin fetholunması yakındır." şeklinde geçmektedir. (İbn İshak, s.270)**

Başka bir rivayette; **"Medain"deki beyaz köşk fetolunmadıkça Kıyamet kopmayacaktır." şeklinde geçmektedir. "Ey insanlar, „La ilahe illallah" deyiniz, kurtulunuz ve Araplara hâkim olursunuz; Acemler de size boyun eğeceklerdir. İman ettiğiniz zaman cennette krallar gibi yaşayacaksınız." (İbn Sa"d, c.1, s.203)**

Rivayetlerin tamamı sahihdir. Sahih hadis kaynaklarında geçen rivayetler dikkate alındığında bunların genel itibariyle bir hakikati ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Bizans ve Sasani'nin hedef gösterilmesinin birinci sebebi, Hz. Peygamber(s.a.v)'in gerçekten söz konusu devletlerin fethedileceğine olan inancıdır. Araplar komşuları olan Bizans ve Sasani devletlerini iyi tanımaktaydılar.

Ayrıca İslamiyet evrenseldir ve bütün insanlığa gönderilmiştir. Ayrıca Medine döneminde nazil olan bazı ayetler İslam dininin bütün dinlere üstün geleceğini bildirmektedir. "Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter." (Fetih Suresi,28)

"Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır." (Saf Suresi,8)

Bu bağlamda. Peygamber(s.a.v)'in bütün topluluklara gönderildiğine dair gelen rivayetlerin de olduğunu görmekteyiz. "Ben diri olarak yetiştiğim insanların ve benden sonra doğacak olanların elçisiyim." (İbn S'ad, c.1, s.179)

"Bilirsiniz ki, ben hidayete erdirilmiş bir rahmetim. Bir kavmi ortadan kaldırmak ve diğerini yerleştirmek için gönderildim." (İbn S'ad, c.1, s.180)

"İnsanlar „Lâ ilâhe illallah“ deyinceye kadar onlarla savaşmaya emrolundum. O kelimeyi söyledikleri zaman nefis ve mallarını benden güvence altına almış olurlar. Ancak hak ihlali hariçtir. Onların hesabı Allah'a aittir." (İbn S'ad, c.1, s.181)

Hz. Peygamber (s.a.v) hicretin 6. Yılı Zilhicce ayında Hudeybiye'den döndükten sonra krallara elçiler gönderdi ve onları İslam'a davet etti. (İbn S'ad, c.1, s.245)

Davet mektuplarının gönderildiği kişiler arasında Bizans Kayseri ve Sasani Kısrası da bulunmaktaydı. (İbn S'ad, c.1, s. 240-246)

Bu durum Hz. Peygamber'in söylemiş olduğu sözlere ve göstermiş olduğu hedeflere içtenlikle inandığı, fırsatını bulduğu ilk andan itibaren de getirmiş olduğu ilkeleri yeryüzüne yaymaya çalıştığı anlamına gelmektedir. Bu iki devlet ile savaş göze alması söz konusu inancın bir göstergesi olsa gerektir. O günün şartlarında Hz. Peygamber'in Medine'de 30.000 asker çıkararak Bizans'a karşı sefere çıkması bile bazı insanlar için anlaşılması zor bir hareket olarak algılanmaktaydı. (Hamidullah, s.285) Buna rağmen o, gerçekleşeceğine inandığı idealleri uğruna hiçbir atılımdan geri durmamıştır. Konunun diğer boyutuna baktığımızda karşımıza güvenlik ve ekonomik kaygılar çıkmaktadır. Kureyşliler yeni dini kabul etmeleri durumunda Kâbe'nin önemini yitireceğini ve Mekke'nin kutsiyetinde dolayı kendilerine gösterilen saygının ortadan kalkacağına inanmaktaydılar. Bunun anlamı diğer bütün Arapları karşılığın almak anlamına geldiği gibi ilerleyen zamanlarda Bizans ve Sasani ile karşı karşıya gelme riskini barındırmaktaydı.

Durum böyle olunca bölgede elde ettikleri ticarî imtiyazı kaybedecek ve en büyük geçim kaynaklarını da yitirmiş olacaktı. Bunun için Kureyş, Hz. Peygamber ile uzlaşma yoluna gitmiştir. Hz. Peygamber de onların bu kaygılarını bildiği için, kendisine tabi olmaları durumunda imtiyazlı konumların kaybetmeyeceklerini tam aksine bütün Araplara hükmetmenin yanında o günün güçlü devletleri olan Bizans ve Sasani'nin de kendilerine boyun eğeceğini bildirmiştir.

Nitekim Hz. Peygamber(s.a.v)'i himaye etmenin bütün Arapları karşılığın almak olduğunu bildiren pasajlara rastlamaktayız. Hz. Peygamber (s.a.v) kabileleri dine davet ederken Ben-i Amir b. Sasa'ya geldi. Firas b. Abdullah b. Seleme dedi ki: **"Vallahi bu genci Kureyş'ten alsam elbette onunla Arabı yenerdim."** (İbn Hişam, c.2, s.83)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Akabe Biatları esnasında Abbas b. Ubade, Medinelilere, **"Peygamber'i kabul etmenin insanların kızılına ve siyahına savaş açmak anlamına geldiğini"** hatırlatmıştır. (İbn Hişam, c.2, s. 110-111, İbn Sa'd, c.1, s.209)

Arap yarımadasında en etkili iki güç şüphesiz ki Bizans ve Sasani dir. Müslümanların yanında Bizans ve Sasani den daha korkutucu bir düşman yoktu. (ElVakûdî, c.3,225)

Bunun sebebi, Müslümanların –tüccar olarak Bizans'ın içine gittikleri için- sayısal olarak, silah ve at hazırlığı bakımından Bizanslıları gözleriyle görmüş olmalarıdır. (Vakûdî, c.2, s.225)

Bu korkunun ne kadar şiddetli olduğunu anlamak açısından şu rivayet önemlidir, “*El-Ced b. Kays oğluna Tebük seferine katılmayı şöyle izah etmiştir: “Vallahi ben Hurbâ”daki evimdeyken bile, Rumların korkusundan emin değilim.*” (Vakûdî, c.3, s.228)

Yine Müslümanların Sasani’ye karşı zafer kazanmış olduğu bir dönem de bile Hz. Ömer(r.a)’ın, Irak bölgesinde bulunan Müsenna b. Haris’e yardımcı kuvvet göndermek istemesine rağmen çoğu insanın Sasani Devleti’nin gücünden çekindikleri için istekli davranmadıkları anlaşılmaktadır. Müsenna b. Haris Irak’a giden askerlere Sasani Devleti’ni gözlerinde büyütmemeleri gerektiğini söylemiştir. (*İbn Esir, c.2, s. 282*).

Medine döneminde Bizans ve Sasani devletlerinin hedef gösterilmesinde önemli bir etken de ekonomik kaygılardır. Muhacirler bütün mal varlıklarını Mekke’de bırakmış, Medine’ye sığınmışlardı. Buna karşılık Ensar ekonomik olarak zaten sıkıntılı bir durumdaydı. Dar imkânlarını da Muhacir kardeşleriyle paylaşmışlardı. Dolayısıyla Medine’de bulunan Hayber’in fethine kadar Müslümanlar ciddi manada maddi sıkıntı çekmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v) bu sıkıntılı dönemin geçeceğini hatta ummadıkları nimetlere nail olacaklarını müjdelemek için Bizans ve Sasani devletlerinin maddi imkânlarının Müslümanların eline geçeceğini beyan etmiştir.

SASANİLERİN YÖNETİM ŞEKLİ

Sasani toplumunda yönetici olan kişiye Şehinşah adı verilmekteydi. Şehinşah olan kişide fer adı verilen ilahi bir güç bulunduğu inanılmaktaydı. Söylentilere göre bu güç Part hanedanından Sasani Hanedanına geçiş yapmış olan bir güçtü. Sasani Devleti’nin başına geçen her Şehinşah’ın kendisine özel bir tacı bulunmaktaydı. Şehinşah’ın oğulları yani şehzadeler vali olarak illere gönderilerek hem devlet yönetimini öğrenir hem de şehzadelerin yetenekleri ölçülürdü. Sasani devleti dört sınıfa ayrılmıştı. Bu sınıflardan birine mensup bir insanın diğer sınıfa geçmesi mümkün değildi. Sınıflar: Rahipler, askerler, katipler ve halkı.

Başrahip olan kişiye Mûbed-i Mûbedân adı verilmekteydi. Başrahip yönetimde büyük bir güce sahipti. Şehinşahlara taçlarını başrahipler giydirdi. Askeri sınıf doğrudan hükümdarın kendisine bağlıydı. Sasani İmparatorluğu’nda Yahudiler yaşadığı kadar Hristiyanlar da vardı. Ancak Bizans İmparatorluğu Hristiyanlığı resmi din olarak kabul ettikten sonra Hristiyanlar Bizans İmparatorluğu’na sempati beslemekle suçlanmış ve zorbalığa maruz kalmışlardır.

Sasani imparatorluğu Mezopotamya İran ve Kafkasya gibi yerlerde egemenlik kurmuştur. Sasani imparatorluğu Pers imparatorluğu’nun devamı niteliğinde sayılan bir imparatorluktur.

Sasani imparatorluğu’nun yönetim biçimi : Sasani imparatorluğu meşrutiyet ile yönetilirdi. Sasani imparatorluğu nun başında Şehinşah adı verilen yani kralların kralı ünvanına sahip bir lider bulunurdu.

Sasani imparatorluğu’nun siyasi durumu: İmparatorluğu’nun içerisinde sık sık yaşanan tahta geçme kavgaları imparatorluğun otoritesini zayıflatmıştır. Bu taht kavgalarını önlemek için hükümdarlar birden çok yönetime başvurmuşlardır başvurdukları yöntemlerden biri ise her eyaletin başına veliahtlar geçirmektir.

Sasanilerin dini yönü: Sasani imparatorluğunun kralı yani Şehinşah Tanrı Ahuramazdanın, Temsilcisi olarak yeryüzüne inmiş kabul edilirdi.

Sasani imparatorluğu’nun ekonomik durumu: Sasani imparatorluğu paralarının ön yüzüne imparatorluklarının yani Türk hükümdarlarının resmini basarlardı. Paralarının arka yüzünde ise kutsal ateşin baskısını yaparlardı.

Sasani imparatorluğu’nun savaş durumu: Sasani imparatorluğu Bizans ile uzun savaşlar vererek Anadolu gibi büyük ve güzel bir yere hâkim olarak İstanbul’u kuşatmışlardı. Fakat Bizans Sasani devleti’nden Deniz kuvvetleri açısından daha güçlü bir devlet olduğu için sasani imparatorluğu geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Sasani İmparatorluğunun Yıkılma sebebi: Hz Ömer(r.a) döneminde yapılan nihavent Savaşı’nda İslam ordusuna yenilerek 651 yılında yıkılmıştır.

Kırk sekiz yıllık bir iktidar döneminden sonra 579'da ölen I. Hüsrev'in tahtına, annesi bir Türk prensesi olduğu için kaynaklarda "Türkzâde" lakabıyla anılan oğlu IV. Hüzmüz çıktı. Ancak bu akrabalık Sâsânî-Türk düşmanlığının son bulmasına bir katkı sağlamadı, saltanat yılları savaşlarla geçtiği gibi bu yüzden gelişen bir ayaklanmayla gözlerini ve tahtını kaybetti (590). Hüzmüz'ün yerine getirilen oğlu II. Hüsrev'in (Pervîz) ilk on yılı, babasının kumandanı iken ona karşı ayaklanan Behram'ın sürdürdüğü ve onun ardından dayısı Bistâm'ın başlatarak iç savaşa dönüştürdüğü isyanlarla geçti. 601'de iç savaştan galibiyetle çıkıp İran'da tekrar birliği sağlayan Hüsrev, Behram'ın isyanı sırasında yardımını gördüğü Bizans İmparatoru Mavrikios'un öldürülmesini bahane ederek halefi Phokas'a savaş açtı ve onu yendi.

II. Hüsrev, İmparator Herakleios döneminde de Bizans ile mücadeleye devam etti. 613'te İrmîniye ve Suriye'ye girip Dımaşk'ı işgal eden Sâsânî orduları ertesi yıl Kudüs'ü zaptederek kutsal haçı ele geçirdiler ve Medâin'e götürdüler. 615'te Anadolu'ya yeniden Sâsânî akınları başladı; 619'da Mısır işgal edildi. Bizans İmparatoru Herakleios, 622 yılında İstanbul'da yapılan büyük bir törenle Sâsânîler'e karşı mücadele için başşehirden ayrıldı; Anadolu toprakları ve İrmîniye bölgesini Sâsânî işgalinden kurtardı. 623'te Sâsânîler'in kutsal şehri Gence, Bizans ordusunun eline geçti ve buradaki Zerdüş mabedi tahrip edildi. II. Hüsrev şehirden kaçtı. 626'da tekrar hücumla geçen Sâsânîler, Anadolu'yu aşip İstanbul'un karşısında Khalkedon'a (Kadıköy) kadar ilerlediler. Aynı zamanda Avarlar tarafından kuşatılan İstanbul'u Bizanslılar başarılı bir şekilde savundu. Avar ordusunun geri çekilmesiyle birlikte Sâsânî kumandanı Şehrbârâz da birlikleriyle Suriye'ye döndü.

Bu arada II. Hüsrev'in kumandanlarından Şâhin, Herakleios'un kardeşi Theodoros tarafından mağlûp edildi. Herakleios'un 627 yılı sonunda Ninevâ'da (Ninova) Sâsânîler'in ana ordusunu kesin bir yenilgiye uğratmasıyla asırlardır devam eden Bizans-Sâsânî mücadelesi Bizans'ın üstünlüğüyle sonuçlanmış oldu. Herakleios Ocak 628'de II. Hüsrev'in sığındığı Destgird'e girdi. Hüsrev aynı yıl başşehirde meydana gelen ayaklanmada öldürüldü.

H. Peygamber(s.a.v), dönemin bazı devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları gönderdiği sırada (H.7.M.628) II. Hüsrev'e de Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî(r.a) ile bir mektup göndermiş, onun elçiye hakarete bulunarak mektubu yırtması üzerine kistrânın mülkünün paramparça olması için beddua etmiştir. II. Hüsrev'in ölümü uzun savaşlarla zayıf düşen ülkede kaos yarattı ve on dört yıl içerisinde on iki hükümdar (ikisi Hüsrev'in kızı) tahta geçti. 632'de asiller II. Hüsrev'in torunu olan henüz çocuk yaştaki III. Yezdicerd'i tahta çıkardılar. Aynı yıl ilk Arap akınları başladı. İslâm orduları Kâdisiye (H.15-M.636) ve Nihâvend (H.21-M.642) savaşlarında Sâsânîler'i yenilgiye uğratarak son hükümdarları III. Yezdicerd'i doğuya doğru çekilmeye ve topraklarını peyderpey teslim etmeye mecbur bıraktılar. M.651 yılında düşmanları tarafından Merv'de öldürülen Yezdicerd'in sülâlesine mensup olanlar VIII. yüzyılın ortalarına kadar Çin sarayında sürgün hayatı yaşadılar.

Sâsânî toplumunda hiyerarşinin başı şehinşah'tı. Kendisinde "fer" adı verilen ilâhî bir gücün bulunduğu ve bu gücün Erdeşir'in V. Erdavân'ı yenmesinden sonra Part hânedanından Sâsânî hânedanına geçtiğine inanılırdı. Her hükümdarın kendine özgü bir tacı olması ve otoritesi sarsıldığı takdirde yeni bir tacı yaptırması gerekiyordu. Güçlü hükümdarların haleflerini tayin etmeleri ve asillerle rahiplerin kabulünü sağlamaları beklenirdi. Şehzadeler taşraya vali gönderilir ve bu süreç içerisinde devleti yönetme yeteneğine sahip olup olmadıkları tecrübe edilirdi.

Sâsânî toplumu dört sınıfa ayrılırdı: Rahipler, askerler, kâtipler ve halk. Bu ayırım kesin hatlarla yapılmıştı ve bir sınıftan diğerine geçmek mümkün değildi. Her sınıfın bürokratik bir yapısı vardı, her sınıfın temsilcisi o sınıfı divanda temsil ederdi.

"Mûbed-i mûbedân" (mûbez-i mûbezân) denilen başrahip çok güçlüydü ve hükümdarlar taclarını onun elinden giyerlerdi. Askerler sınıfına "büzürgân" (büyükler) denilirdi. Doğrudan şehinşaha bağlı, fakat iç işlerinde nisbeten bağımsız olan büzürgân eski Part aşiretlerinden ve yeni topraklardan getirilen ailelerden oluşurdu; devletin en önemli makamları onlara aitti. Bunlar kendi gelirleriyle orduyu beslerdi ve Ortaçağ Avrupası'nda olduğu gibi zırhlı süvari

birlikleri vardı. I. Hüsrev'e kadar devam eden bu durum askere maaş bağlanmasıyla sona erdi. En alt kademedede "azadân" bulunuyordu. Azadân ağalara benziyordu ve İran toplumunun bel kemiğini teşkil ediyordu.

Sâsânî İmparatorluğu'nda yahudiler ve hristiyanlar da yaşamaktaydı. Özellikle Hristiyanlığın Bizans'ın resmî dini olmasından sonra Bizans İmparatorluğu'na sempati göstermekle suçlanan hristiyanlar dışlanıyor ve kötü muamele görüyordu. Aynı şekilde yahudiler de zaman zaman baskılara maruz kalıyorlardı. Sâsânî hâkimiyetindeki Hristiyanlar çoğunlukla Nestûrî idi. Nestûrîliğin M.431'deki Efes Konsili'nde sapkın mezhep ilân edilmesinin ardından bu Hristiyanların kilise ile bağlarını kesmeleri Sâsânî İmparatorluğu'ndaki konumlarının düzelmesine yol açtı. Daha sonra kurulan Müslüman devletlerin, özellikle de Abbâsîler'in devlet teşkilâtında ve vergi sisteminde Sâsânîler'in etkisi göz ardı edilemez.

PEYGAMBER (S.A.V) EFENDİMİZİN ZAMANIN KRAL VE HÜKÜMDARLARINI İSLAM'A DAVET MEKTUPLARI

Bütün insanlığa rahmet elçisi olarak gönderilmiş bir "Resûl" olan Peygamber(s.a.v) Efendimiz, Hudeybiye Muâhadesi'nden sonra, uzak-yakın ulaşabildiği bütün ülkeleri de İslâm'a dâvete başladı. Zîrâ ilâhî emir bu yönde idi: "(Resûlüm!) De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sâhibi olan Allâh'ın elçisiyim..." (A'râf Suresi, 158)

"Ey Resûl! Rabbinden Sana indirileni (bütün insanlara) tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun (Sana verdiği) peygamberlik vazîfesini yapmamış olursun! Allâh Sen'i insanlardan koruyacaktır..." (Mâide Suresi, 67)

"Biz Sen'i bütün insanlar için bir müjdeci ve Allâh'ın azâbıyla korkutucu olmak üzere gönderdik. Lâkin insanların pek çoğu bunu bilmezler." (Sebe Suresi', 28)

Allâh Resûlü'nün dünyâ devletlerini İslâm'a dâveti, yazılı mektuplar vâsıtasıyla oldu. Bu mektupların en meşhurları, altı veya sekiz tânedir. Resûlullâh(s.a.v) her bir mektubu, güzide sahâbîlerinden birine vererek yollamıştır. Fahr-i Kâinât Efendimiz(s.a.v) hükümdarlara mektup yazdırmak istediğinde, ashâb-ı kirâm: "–Yâ Resûlallâh! Onlar bir mektubu mühürlü olmadıkça okumazlar." dediler. Bunun üzerine Peygamber(s.a.v) Efendimiz, gümüşten bir yüzük yaptırdı. Üzerine üç satır hâlinde "Allâh-Resûl-Muhammed" kelimelerini nakşettirdi ve bu yüzüğü mektuplarında mühür olarak kullandı.

Yüzüğün üzerine "Muhammedün Resûlullâh" terkibi nakşedilmiş oluyordu, ancak tâzîmen "Allâh" ism-i celâli en üstte, "Resûl" arada ve "Muhammed" ismi de alt satırda yer alıyordu.

HZ. PEYGAMBERİN İRAN KRALI KİSRA'YA GÖNDERDİĞİ MEKTUBU VE YANKISI

Peygamber(s.a.v)Efendimiz, çevre hükümdarlara "İslam'a Davet" mektupları göndermiştir. Bu hükümdarlar arasında; Bizans İmparatoru Heraklius, Mısır Kralı Mukavkis, Habeş Necaşisi Eshame ve İran Kısrası II. Hüsrev Perviz de vardır.

O tarihlerde Doğu Gök Türk Devleti'nin başında İl Kağan, Batı Gök Türk Devleti'nin başında ise T'ung Yapgu vardır. Batı Göktürk Devleti'nin lideri her ne kadar Yabgu unvanıyla anılsa da, aslında o da bir Kağan'dır. Zira Batı Gök Türkleri, Tardu zamanında olmak üzere 582 tarihinde bağımsızlıkların ilan etmişler ve Doğu'daki Kağanlıktan resmen ayrılmışlar, en büyük komşuları olan Çin de Tardu'ya Kurt Başlı sancak göndermek suretiyle Batı Gök Türk Devleti'nin bağımsızlığını tanımıştır.(-Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, Kök Tengri'nin Çocukları (Asya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi), 11. Basım, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, s, 148.)

Tarihçi Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, T'ung Yabgu kumandasındaki Batı Gök Türk Ordularının, 619 yılında Sasanileri yenerek Rey ve İsfahan şehirlerini ele geçirdiklerini, 623 yılında ise Bizanslılar ve Hazarlarla ittifak yaparak, Sasanileri ağır bir yenilgiye uğrattıklarını ve Gök Türklerin, Sasani Hükümdarı Hüsrev Perviz'i yenmesinin İslam dünyasında büyük tesir yarattığını ve Gök Türkler tarafından zayıflatılan Sasanilerin, Arap-İslam ordularınca kolayca ortadan kaldırıldığını söylemektedir.

Yani, 636 yılında ve halife Hz. Ömer döneminde olmak üzere Kadisiye Savaşı'nda Arap-İslam ordusundan ağır bir yenilgi alarak tarih sahnesinden çekilen Sasani İmparatorluğu, aslında Batı Gök Türk Devleti tarafından oldukça zayıflatılmış ve tıpkı gol pası veren futbolcunun “al da at” diyerek forvet oyuncusuna atmış olduğu bir top misali adeta İslam Ordusu'nun önüne atılmış bir devletti.

Bu durumda şu soruyu sormak, sağduyulu, tarafsız ve dürüst tarih yazarları için bir zorunluluktur: Hz. Peygamber(s.a.v) mağlup bir devlet olan Sasanilerin hükümdarı II. Hüsrev Perviz'i muhatap alıp, kendisine mektup gönderdiği halde, onu yenen galip devletin lideri T'ung Yabgu'ya acaba neden mektup göndermedi? Üstelik T'ung Yabgu, Hz. Peygamber(s.a.v)'in mektup gönderdiği bir başka lider olan Bizans İmparatoru Heraklius ile ittifak yapmakla en azından onunla eşit sevide bir liderdir o tarihlerde.

Bize kalırsa; Hz. Peygamber, Bizans ile ittifak yaparak Sasani ordularını yenmek suretiyle bu devleti iyiden iyiye zayıflatan ve böylece İslam'ın Asya içlerine kadar yayılmasına zemin hazırlayan devletlerden hem Hazar Hanı'na, hem de Batı Gök Türk Kağanı'na da birer mektup göndermiş olmalıdır. Bu konuyu araştırıp gün yüzüne çıkarma sorumluluğu ise tarihçilere düşmektedir.

Biz, bu konuyu ayrıntılı olarak ele aldığımız ve 06.05.2013 tarihinde yayınlamış olduğumuz “Hz. Peygamber'in Türk Hakanı'na Yazdığı Mektup Nerede?” başlıklı yazımızda da bu hususu dile getirmiş ve şöyle demiştik:“Özetle; İslam'ın ilk devirlerinden, hatta İslam öncesi devirlerden beri Arabistan yarımadasında yaşayan insanlar, Türkler hakkında belli bir bilgiye, düşünceye ve kanaate sahiptiler. Böyle bir kültür dairesinde yetişen Hz. Peygamber de Türkler hakkında oldukça yeterli bir bilgiye sahip bulunuyordu. Esasen temel görevi hak dinini tebliğ ve yaymak olan bir insanın, diğer milletler hakkında bilgi edinmemesi ve bilgi toplamaması akla ve mantığa da aykırıdır.

Öte yandan Hz. Peygamberin, sağlığında Arap yarım adasında bulunan bazı kabile reisleri ile Habeş Necaşisi Eshame (veya Asame) ve Mısır Hükümdarı Mukavkıs'ın yanı sıra Türklerin sürekli mücadele ve siyasi rekabet içinde bulundukları Bizans'ın o dönemdeki İmparatoru Herakleos'a ve İran Kısrası'na da mektup ve elçiler gönderdiği bilinmektedir. Hal böyle iken Hz. Peygamberin(s.a.v), mektup ve elçiler göndererek İslâm'a davet ettiği bu iki süper güçle aynı anda mücadele etmekte olan kendi çağdaşı durumundaki Batı Göktürk Devleti'ne karşı kayıtsız kalması akla uygun mudur? En azından bizim kanaatimize göre; asla uygun değildir.

Hz. Peygamber(s.a.v)'in söz konusu mektupları M.628 yılı civarında gönderdiği kabul edilmektedir. O dönemde Batı Göktürkleri'nin başında Tardu'nun küçük torunu Tong Yabgu Kağan vardır ve devlet oldukça güçlüdür. Onun M.628 yılındaki vefatıyla Göktürkler parçalanıp zayıflamaya başlamışlardır ama bu arada Türgişler ve Karluklar güçlenmeye başlamışlardır. ***Dolayısıyla; Bahreyn Emiri Münzir b. Sava, Gassani Emiri Hâris b. Ebû Şimr ve Yemâme Hâkimi Hevze b. Ali Hanefî gibi sıradan kabile reislerine bile benzer mektuplar gönderen Hz. Peygamber'in, o dönemde bile hâlâ siyasi bir güç olarak M.659 yılına kadar bağımsızlığını koruyan üstelik de I.Hüsrev Perviz yönetimindeki Sasaniler'in sınır komşusu olan Batı Gök Türkleri'ni ve onun yerini almakta olan Türgişleri ve Karlukları görmezden gelmesi düşünülemez!***

Bizim tahminimiz ve hatta kanaatimiz, Hz. Peygamberin(s.a.v) kendi çağdaşı olan Batı Göktürk Devleti ve onun yerini almakta olan Türgiş ve Karluklar hakkında bilgi sahibi olduğu, hatta diğer hükümdar ve imparatorlar gibi en azından Batı Göktürk Hakanı'na da bu kabil bir elçi veya mektup gönderdiği yönündedir.”

Resûlullah (s.a.v.) Hudeybiye Barış antlaşmasından sonra bazı devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları göndermişti. Kendisine mektup gönderdiği önemli devlet başkanlarından birisi de Sasani (İran) İmparatoru Kisra idi. Bizans İmparatorluğu gibi, Sasani İmparatorluğu da bu dönemde dünyanın dört süper gücünden biriydi. Resûlullah (s.a.v.) Bizans İmparatoruna da bir mektup göndermişti. Bizans ehli kitap olduğundan peygamberi ve peygamberliğin ne olduğunu biliyordu. Bunun için Resûlullah (s.a.v.)'in mektubuna saygı göstermiş ve hürmet etmişti. Sasani İmparatoru ise Mecusi olup İslâm'dan, dinden ve peygamberden habersiz idi. Bu şeyleri bilmiyordu, kibirli ve gururlu idi.

KİSRÂ'NIN İSLÂMA DÂVET EDİLMESİ

Hicretin 7. senesi, Muharrem ayı. (Milâdî 628.) Resûl-i Kibriyâ Efendimiz, Ashabdan Abdullah bin Huzâfe(r.a)'yi de İran Kısra'sı Perviz İbni Hürmüz'e elçi olarak gönderdi. İran'a varıp, saraya kabul edilen Hz. Abdullah bin Huzâfe(r.a), Peygamberimizin(s.a.v) İslâma dâvet mektubunu bizzat Kısra Perviz'in eline teslim etti. Kısra mektubu kâtibine okuttu:

"Bismillahirrahmanirrahim! Allah Resûlü Muhammed'den, Farsların büyüğü Kısra'ya!"

Bu hitap, Kısra'yı son derece hiddetlendirdi. Mektubun devamının okunmasına müsaade etmeden ve muhtevâsını öğrenmeden, **"Şuna bak! Benim kulum, kölem olan kişi -hâşâ- kalkıyor da bana mektup yazıyor."** diyerek Hz. Resûlullahın mübârek mektubunu alıp küstahça yırttı. Sonra da haddini aşarak elçi Abdullah bin Huzâfe'ye şöyle çıkıştı: **"Mülk ve saltanat bana mahsustur. Benim bu hususta ne yenilgiye uğramaktan ne de bana ortak çıkacağından dolayı asla endişem ve korkum yoktur!"**

"Firavun, İsrailoğullarına hakim olmuştu. Siz onlardan daha güçlü değilsiniz. Sizi derhal hâkimiyetimin altına almaya engel olacak ne var? Ben Firavundan daha iyi ve güçlüyümdür." diye hitap etti ve onu adamları vasıtasıyla dışarıya çıkarttırdı. (Ravdû'l-Ünf, 6:590.)

Bunun için Resûlullah (s.a.v.)'in mektubuna çok sert tepki göstermiş, mektubu yırtmış, Resûlullah (s.a.v.)'in elçisi Hz. Abdullah b. Huzâfe(r.a)'yi de öldürmek istemişti.

PEYGAMBER (S.A.V)EFENDİMİZİN GÖNDERDİĞİ MEKTUP

Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimizin İran Kısra'sı Hüsrev Perviz'e gönderdiği İslâma dâvet mektubunun tam metni şu meâldeydi:

*"Bismillahirrahmanirrahim! Allah'ın Resûlü Muhammed'den, Farsların Büyüğü Kısra'ya!"***"Doğru yolda gidenlere, Allah'a ve Peygamberine iman edenlere, bir Allah'tan başka ilah olmadığına, Onun hiçbir ortağı da bulunmadığına ve Muhammed'in Onun kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun!"**

*"Ben, seni İslâma dâvet ediyorum. Çünkü ben; bütün insanlara 'hayatı olan kişilere (gelecek tehlikeleri) haber vermek ve kâfirlere o söz hak olmak için (azap sözü gerçekleşmesi için)' peygamber olarak gönderildim."***"Müslüman ol ki, selâmete eresin! Eğer, dâvetimden yüz çevirirsen, mecûsî kavminin günahı senin boynuna olsun!"**(İbn-i Kesîr, Sîre, 3:508; Zâdû'l-Mead, 3:71; İnsanü'l-Uyûn, 3:291.)

İran halkı ve Kısra, Mecusi (ateşe tapan) olup vahiy kültürüne tamamıyla yabancı idiler. Ne peygamberin ne de peygamberliğin ne olduğunu biliyorlardı. İran o dönemde çok zengin olup Arapların büyük bir kısmına egemendi. Arap yarımadasında Araplar ise o dönemde bir devlete sahip olmadıklarından kabileler halinde yaşıyorlardı. Onların verimli toprakları ve zenginlik kaynaklarının bir kısmı Bizans, bir kısmı da İran'ın sömürgesi durumundaydı. Hz. Peygamber(s.a.v) de Arap idi. Kısra peygamberliğe inanmadığından Hz. Peygamberi(s.a.v) sıradan bir Arap olarak algılıyordu. Onun için Resûlullah (s.a.v.)'in mektubu kendisine çok ağır gelmişti.

Çünkü ona göre o güne dek devlet geleneğinden mahrum, önemli bir kısmı kendi sömürgesi altında yaşayan Araplardan sıradan bir insan kalkmış, haddini aşan bir işe teşebbüs ederek, büyük bir İmparatorluğun devlet başkanını bilmediği ve tanımadığı bir dine davet etmeye kalkışmıştır. O günün siyasi ve sosyal şartlarında bu durum gayet garip ve vahim idi. Resûlullah (s.a.v.)'in mektubu Kısra'ya ulaşınca kendisine okundu ve fakat Kısra hemen mektubu alıp yırttı ve şöyle dedi: **"Bu adam benim kölemdir, bana nasıl mektup yazabilir?"**

Abdullâh, Kısra'nın huzûrundan çıkar-çıkamaz hayvanına binip Medîne'nin yolunu tuttu. Kendi kendine:**"Vallâhi, benim için iki yoldan (ölüm veya kurtuluş) hangisi olursa olsun gam çekmem. Resûlullâh'ın mektubunu yerine ulaştırmış ve vazîfemi yapmış bulunuyorum."** dedi. (Ahmed, I, 305; İbn-i Sa'd, I, 260, IV, 189; İbn-i Kesîr, el-Bidâye, IV, 263-6; Hamûdullâh, el-Vesâik, s. 140)

Abdullah bin Huzâfe(r.a)'nin Medine'ye Dönüşü

Hiz. Abdullah bin Huzâfe(r.a), Peygamber(s.a.v) Efendimizin İslâma dâvet mektubunu Kisrâya vermekle vazifesini yerine getirmişti. Bu sebeple, saraydan çıkartılır çıkartılmaz, hemen bineğine atlayarak Medine yolunu tuttu. O sırada Kisrânın öfkesi bir nebze dinmiş olacak ki, onu bulup getirmelerini adamlarına emretti. Ancak, Hiz. Abdullah çoktan oradan uzaklaşmıştı.

Medine'ye gelen Hiz. Abdullah(r.a), Peygamberimizin(s.a.v) huzuruna çıktı. Olup bitenleri haber verdi.

Peygamberimiz(s.a.v) ellerini kaldırarak Kisrâya şöyle beddua etti: *"Yâ Rabbi! Nasıl o benim mektubumu parçaladı, Sen de onu ve onun mülkünü parçala!"* (Bu bedduanın tesiriyledir ki, Kisrâ Perviz'in oğlu Şireveyh hançer ile onu parçaladı. Sa'd İbni Ebî Vakkas Hazretleri ise, İran saltanatını param parça etti. Sasaniye devletinin hiçbir yerde şevketi kalmadı. (Zâdü'l-Meâd, 3:71.)

Babasını öldürüp yerine geçen Şireveyh, ancak altı ay yaşayabilmiştir. Saltanatının verdiği ihtiras ile kardeşlerini de öldürmüştü. Kendisine halef olacak erkek evladı bulunmadığından, halk Şireveyh'in Buran adındaki kızını saltanat tahtına geçirmişti. Peygamber(s.a.v) Efendimiz bunu duyunca, 'Mukadderatını bir kadının eline veren bir millet felah bulamaz' buyurmuşlardı. Bu veciz ifadeleriyle Resûl-i Ekrem Efendimiz(s.a.v), İslâmın âme hukukunun en mühim bir kaidesini ortaya koymuştur. Bu kaideye göre; İslâm hukukunda âme velayeti denilen devlet teşkilâtı reisliği ancak bir erkek vatandaş tarafından temsil olunur.

Millet otoritesini temsil ederek bu mevkie kadın seçilemez. Çünkü kadının fıtratı çok cihetlerden bu ağır vazifeyi yüklenip yürütmeye münasip değildir. Bu sebepledir ki, İslâm hukukunda kadının alış-veriş, şehâdet, şirket, vesayet, veraset, vekâlet, hibe ve her türlü medenî akid ve tasarrufları sair milletlerin hukukuna nisbetle en geniş ölçüde mu'teber ve ticarî sahadaki çalışması meşru olduğu halde, devlet başkanlığına seçilebilmesi hususunda kadın için herhangi bir hak kabul edilmemiştir. (Tecrid Tercemesi, 10:450.)

Bazı kaynaklara göre Kisra'nın öfkelenmesine sebep olan şey mektubun hitap şekliydi. Zira Resûlullah (s.a.v.) mektupta kendi ismini Kisra'nın isminden önce yazmıştı. Kisra'ya göre bu, kendi şanına layık olmayan bir davranış olup kendisini aşağılamaktı. Mektubun yırtıldığı haberi Resûlullah (s.a.v.)'a ulaşınca şöyle dedi: **"Onun mülkü parçalandı."**

Diğer bir rivayete göre ise Resûlullah (s.a.v.) onu şöyle beddua etmişti: **"Ey Allah'ım! Onun hükümlerliğini paramparça et."** Kisra, tüm Arapları kölesi konumunda görüyordu. Bunun için Resûlullah (s.a.v.)'in mektubunu yırtmakla kalmamış aynı şekilde elçisini de öldürmek istemiş, ancak elçi kaçıp kurtulduğundan onu öldürememiş veya elçi öldürmek, uluslararası hukuka aykırı olduğundan bundan vazgeçmişti. Kisra'nın mektuba tepkisi bununla da sınırlı değildi. O, ayrıca Hiz. Peygamberi(s.a.v) yanına getirtip öldürmek veya başka bir şekilde cezalandırmak istemiş ve bu girişimini hayata geçirmek amacıyla Hiz. Peygamberi(s.a.v) yakalayıp getirmek için Yemen valisi Bazan'a bir mektup yazmıştı.

Kisranın Yemen Valisine Emri

Kisrâ, Efendimizin(s.a.v) mübârek mektubunu yırtmakla da hiddet ve hırsını dindirememişti. Yemen valisi Bazan'a şu emri verdi: *"Hicaz'da bulunan şu adamın yanına iki tane güçlü kuvvetli adam gönder, onu yakalayıp bana getirsinler."* Bu emri alan Yemen valisi Bazan, kendi emniyet amiri Babeveyhi ile Farslardan Harhasre adında birini çağırdı, bir mektup yazıp kendilerine verdi ve onları Hicaz'a Medine'ye gönderdi. Bazan bu mektubu Resûlullah (s.a.v.)'a hitaben yazmış, ondan elçilerle birlikte yanına gelmesini istiyordu.

Bazan, ayrıca kendi emniyet amirine şu talimatı vermişti: *"Peygamber olduğunu söyleyen şu adamın şehrine git, onunla konuş ve onun hakkında bana bilgi getir."* Bazan'dan bu talimatı alan elçiler, Yemen'den yola çıkıp Medine'ye doğru yürümeye başladılar ve nihayet Tâif'e vardılar. Tâif'te Kureyş'ten bazı kişiler gördüler. Bu kişilerden Resûlullah (s.a.v.)'in nerede olduğunu sordular ve gördükleri takdirde onu yakalayıp Yemen'e götüreceklerini ilave ettiler. Elçilerden bu haberi alan Kureyşliler bu habere sevindiler ve bazıları diğerlerine şöyle dedi: *"Size müjdelere"*

olsun! Siz artık Muhammed'den kurtuldunuz, zira padişahların padişahı Kisra, onu hedefe koymuş, onu götürüp öldürecektir."

Bazan'ın elçileri birkaç gün daha yürüyerek Medine'ye vardılar ve gidip Hz. Peygamber(s.a.v)'in huzuruna çıktılar. Bazan'ın emniyet amiri, Resûlullah (s.a.v.) ile konuşup kendisine şöyle dedi: **"Şahların şahı, padişahların padişahı Kisra, Bazan'a bir mektup yazmış, bu mektubunda ona şu talimatı vermiştir: "İki kişiyi Hicaz'a gönder, peygamber olduğunu iddia eden bu kişiyi yakalayıp bana getirsinler." Bazan, Onun için bizi senin yanına göndermiş, bizimle beraber onun yanına gelmeni istiyor. Şayet bizimle gelersen Bazan senin için Kisra'ya bir mektup yazarak sana yardımcı olacak, seni onun şerrinden kurtaracaktır. Şayet bizimle gelmezsen Kisra'yı bilirsin. O hem seni hem de kavmini yok edip memleketini de tahrip edecektir."** (Taberî, 3:90.-91.)

Sonra da Bazan'ın mektubunu verdi. Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimiz Babeveyh'in anlattıklarını ve mektubun muhtevasını öğrendikten sonra gülümsedi. Sonra da onları İslâmiyete dâvet etti. Elçiler, Efendimizin(s.a.v) huzurunda manevî heybetinden dolayı tir tir titiyorlardı. Fakat bunu hissettirmemek için cesaretle konuşmaya çalışıyorlardı.

PEYGAMBER (S.A.V) EFENDİMİZ'İN MUCİZESİ

Peygamber(s.a.v) Efendimiz, *"Ne yapmak istediğimi yarın size haber veririm."* deyip onları huzurundan çıkardı. Ertesi gün Resûl-i Kibriyâ Efendimiz(s.a.v) vahiy ile gelen şu haberi onlara iletti: *"Yüce Allah Kisrâya oğlu Şireveyh'i musallat kıldı. Şireveyh, onu filan ayda, filan gecede ve gecenin de filan saatında öldürdü!"* (Tabakât, 1:260. Taberî, 3:91; İnsanü'l-Uyûn, 3:292.)

Bu haber karşısında elçiler, şaşırıp kaldılar. Peygamber(s.a.v) Efendimiz ayrıca onlara hitaben şöyle dedi: *"Bazan'a deyin ki: Benim dinim ve hâkimiyetim, Kisrânın mülk ve saltanatının ulaştığı yerlere kadar ulaşacaktır."*

"Yine ona deyin ki: Eğer sen Müslüman olursan, şu anda idare etmekte olduğun yerleri sana vereceğim. Seni Ebnalardan (Güney Arabistanda yerleşen İranlılar) meydana gelen kavme hükümdar yapacağım."

Bunun üzerine Bazan'ın adamları Yemen'e döndüler. Olup bitenleri anlatıp, Peygamberimiz(s.a.v)den görüp duyduklarını naklettiler. Vali Bazan, *"Vallahi, bu hükümdar sözü değildir. Öyle sanıyorum ki, bu zât dediği gibi, bir peygamberdir."* demekten kendini alamadı. Sonra da adamlarına, *"Onu nasıl buldunuz?"* diye sordu.

Onlar, *"Biz, ondan daha heybetli, hiçbir şeyden korkmayan ve muhafızsız bulunan bir hükümdar görmedik. Mütevazı ve yaya olarak halk arasında yürüyordu!"* cevabını verdiler. Bazan, bir müddet daha beklemeyi uygun buldu. *"Kisrâ hakkında söylemiş olduğu sözün neticesini beklemeliyim. Eğer sözü doğru çıkarsa, o gerçekten Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir peygamberdir. Şayet, dediği doğru çıkmazsa, o zaman gereğini düşünüyoruz."* dedi. (Taberî, 3:91.)

Aradan birkaç gün gibi kısa bir zaman geçmişti ki, Kisrânın oğlu Şireveyh'ten Bazan'a şu meâlde bir mektup geldi: *"Ben Kisrâyı öldürdüm! Bu mektubum sana gelince, benim nâmıma halkın bîatını al! Kisrânın sana yazmış olduğu zât hakkında da yeni bir emrim gelinceye kadar bekle ve hiçbir teşebbüse geçme!"* (Taberî, 3:91.)

Hesap ettiler: Gördüler ki, Perviz'in öldürülmesi, Fahr-i Âlem(s.a.v) Efendimizin haber verdiği aynı günün gecesine ve gecenin de aynı saatine rastlıyordu. Bazan'ın gönül âlemi bu apaçık mucize karşısında birden aydınlandı. (Tabakât, 1:260.)

"Muhammed (s.a.v), muhakkak, Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir peygamberdir." diyerek Müslüman oldu. Onu, Yemen'de oturan Ebnâların Müslüman olması takib etti. (Taberî, 3:91.)

Bazan daha sonra da Müslüman olduklarını Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimize haber verdi. Bu haberi alan Efendimiz(s.a.v), onu San'a valisi tayin etti. Bu, Peygamberimizin tayin ettiği ilk vali idi ve İran valilerinden imâna gelen ilk zâttı. (A. Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hülefâ, 1:182.)

Peki, Kimdir Bu II. Hüsrev Perviz?

II. Hüsrev Perviz, Kisra IV. Hüzmüz'ün oğlu, kaynaklarda Ânuşirvân ve Nûşirevân olarak da bilinen Kisra I. Hüsrev'in torunudur. I. Hüsrev, her ne kadar şiirlere konu olacak ve rivayete göre; Hz. Peygamber'in hadislerine

yansıyacak ve adaletiyle meşhur hükümdarlara örnek gösterilecek biçimde adaletli devlet yönetimiyle ün yapmış ise, torunu II. Hüsrev Perviz de Hz. Peygamber'in mektubunu parçalayıp hakaret etmesiyle ün yapmıştır.

Şair Hayalî, Kanuni Sultan Süleyman'ı övdüğü bir şiirinde onu Ânuşîrvân ile eş değer tutarak şöyle demiştir:

Neseble nâşır-ı şer'ü haseble hâmi-i sünnet

Adilde reşk-i Nuşîrvan sahada gayreti hâtem şükri

Hazret-i Sultan Süleymân-ı selimül-kalb kim

Hirmeninde adlinün Nûşîrevân'dur hûşe-çin

Kemalpaşa-zâde ise Yavuz Sultan Selim'i övdüğü bir beytinde adil olma konusunda onun Ânuşîrvân'ı bile geçtiğini söyler ve şöyle der:

"Nâmi Nûşîrevân-ı unutturdu adl ü dâd ile Şimdi ağızlarda adı dâdudur Nûşîrevân"

Konuya ilişkin yazısında yukarıdaki beyitleri aktaran tarih profesörü Ahmet Şimşirgil, Hz. Peygamber(s.a.v)'in Ânuşîrvân konusunda söylenmiş hadisi bulunduğunu ifade ile şöyle demektedir:

"Ancak hakkında bir söz var ki kıymeti cihan değer... Nûşîrevân şayet hayatta olsaydı da bu cümleyi işitseydi sevinci doğudan batıya herkesçe işitilirdi. İki cihan serveri Resulullah efendimiz: 'Ben âdil sultan zamanında dünyaya geldim' buyurarak onun adaletini övmüştür. Peygamber(s.a.v) efendimizin övgüsüne mazhar olan hiç unutulur mu?"(Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil, "Nuşirevan")

Peygamberimizin Kisrâ'ya Gönderdiği Mektubun Aslı

Resûl-i Ekrem Efendimizin Kisrâya gönderdiği mektubun aslı, 1962 yılının Kasım ayı sonlarına doğru, Lübnan Dışişleri Bakanı görevinde bulunmuş olan Mr. Henri Pharaon'un, Dr. Salahaddin el-Müneccid'e okutturmak için başvurması üzerine ortaya çıkmıştır. Vesikayı, Birinci Dünya Harbinin sonunda Henri Pharaon'un babası Şam'da 150 altına satın almış ve mahiyetini bilemediğinden veya açığa vurmak istemediğinden olacak ki, gizli tutmuştur.

Dr. Salahaddin el-Müneccid'in tarif ve tavsifine göre bu mektup, parşömen üzerine yazılmıştır. Ancak zamanla rengi değişmiş ve dokuması eskimiş yeşil bir kumaşa yapıştırılmıştır. Mahfaza, ayrıca camdan bir çerçeve ile muhafaza edilmiş olduğundan, parşömen oraya yapışık kalmıştır. Parşömen eski ve yumuşaktır, rengi koyu kahverengidir. Sahife kenarları bu sebeple siyahlaşmıştır.

Mektubun boyu 28 cm, eni ise 21,5 cm'dir. Mektubun ebâdı, ince uzundur. Fakat üst kısmı alt kısmından daha geniştir. Mektupta 15 satır vardır ve bunların uzunlukları yerine göre 21,2 cm ile 21,5 cm arasında değişmektedir. Çizilen satırların altında dairevî bir mühür izi vardır ve bunun çapı 3 cm'dir.

Mektupta, yukarıdan aşağıya doğru akmış su izleri vardır. Bunlar, bazı yerlerde (harfler veya) kelimeleri silmiş, bazı yerlerde mürekkep izini hafifletmiş ve mührün ortasına doğru bulunan (Resûl) kelimesindeki (R) harfi hariç, mühürdeki yazıyı silmiştir. Mektubun yırtılmış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yırtık, başlangıçtaki ufkî üçüncü satırdan bu satırın ortasına kadar gitmekte, sonra dikey olarak onuncu satıra kadar inmekte, böylece yırtık izi tersine bir (L) harfi manzarası arz etmektedir. Ayrıca bu yırtık, mektubun yazıldığı parşömenden farkedilebilen ve daha sonraki devre ait deriden yapılma ince bir iplikle dikilmiştir. Mektubun yazı karakteri, Hendek Savaşı sırasında Sel' Dağındaki grafit kaya üzerine yazılmış bulunan en eski yazı karakterine uymaktadır.(Prof. M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1:260-261.)

H. Abdullâh Bin Huzâfe(r.a)'nin Fazileti ve Cesareti

Abdullâh bin Huzâfe'nin kâbına varılmaz fazîletini ve îman cesâretini sergileyen nice ibretlerle dolu bir kıssası vardır: Hz. Ömer(r.a)'in hilâfeti döneminde Şam'ın Kayseriye taraflarında Rumlar üzerine bir İslâm ordusu gönderilmişti. Abdullâh bin Huzâfe(r.a) da orduda bulunuyordu. Rumlar onu esir ettiler. Krallarına götürdüler ve "Bu, Muhammed'in ashâbındandır!" dediler.

Kral, Hazret-i Abdullâh'ı bir eve kapattırıp günlerce yemekten, içmekten alıkoyduktan sonra, ona bir miktar şarap ve domuz eti gönderdi. Üç gün gözlediler. Abdullâh, ne şaraba ne de domuz etine yaklaşmadı. *Krala: "Onun*

iyice boynu büküldü. Oradan çıkarmazsanız muhakkak ölecek!” dediler. Kral, onu getirterek: “–Yemekten ve içmekten seni alıkoyan nedir?” diye sordu.

Abdullâh: “–Gerçi zarûret onlardan yemeyi ve içmeyi bana helâl kılmıştı ama ben seni, kendime ve İslâm’a güldürmek istemedim!” dedi. Kral onun bu vakur tavrı karşısında: “–Sen Hristiyan olsan da mülkümün yarısını sana versem, seni mülk ve saltanatıma ortak yapсам, kızımı da seninle evlendirsem olmaz mı?” dedi.

Abdullâh: “–Sen bana, Muhammed’in dininden göz açıp kapayıncaya kadar dönmek üzere mülkünün tamâmını ve bütün Arapların mülklerini versen, bunu aslâ yapmam.” dedi.

Kral: “–Öyleyse seni öldürürüm.” dedi.

H. Abdullâh(r.a): “–O da senin bileceğin bir şey!” dedi.

Abdullâh çarmıha gerildi. Okçular önce ona isâbet etmeyecek şekilde, korkutmak için ok attılar. Daha sonra kendisine tekrar Hristiyanlık teklif edildi. O mübârek sahâbî en ufak bir temâyül bile göstermedi.

Kral: “–Ya Hristiyan olursun ya da seni kaynar kazanın içine atarım.” dedi. Kabûl etmeyince bakırdan bir kazan getirildi, içine zeytinyağı veya su konularak kaynatıldı. Kral, Müslümanlardan bir esir getirtti. Hristiyan olmasını teklif etti. Esir, bu teklifi kabûl etmeyince kazanın içine atılmasını emretti. Esir Müslüman kazana atıldı. Abdullâh, ona bakıyordu. Etleri bir anda kemiklerinden soyulup dökülüyordu.

Kral, Abdullâh’a tekrar Hristiyanlığı teklif etti. Kabûl etmeyince onun da kazana atılmasını emretti. H. Abdullâh(r.a) kazana atılırken ağladı. Kral, onun fikir değiştirdiğini zannederek Abdullâh’ı yanına getirtti ve tekrar Hristiyan olmasını teklif etti. Şiddetle reddettiğini görünce hayret ederek: “–Öyleyse niçin ağladın?” diye sordu.

H. Abdullâh bin Huzâfe(r.a) şu muhteşem cevâbı verdi: “–Zannetme ki senin bana yapmak istediğinden korkarak ağladım! Ben, Allâh yolunda verebileceğim bir tek canım olduğu için ağladım. Kendi kendime; «Sen şimdi tek can taşıyorsun, şu kazana atılacak, Allâh yolunda bir anda ölüp gideceksin. Hâlbuki ben vücûdumdaki kullar sayısınca canım olmasını ve her biri için bu işkencenin Allâh yolunda bana tekrar tekrar yapılmasını ne kadar arzu ederdim.» dedim.”

H. Abdullâh(r.a)’ın îman celâdet ve asâletiyle sergilediği bu müthiş tavır, kralın çok hoşuna gitti ve kral onu serbest bırakmak istedi. “–Başımı öp de seni serbest bırakayım.” dedi.

Abdullâh: “–Benimle birlikte bütün Müslüman esirleri de serbest bırakır mısın?” dedi. “–Evet bırakırım.” dedi.

O zaman: “–İşte şimdi olur.” dedi.

H. Abdullâh(r.a) der ki: “Kendi kendime; «Hem canımı hem de Müslüman esirlerin canını kurtarmak için Allâh düşmanlarından bir düşmanın başını öpmemde ne mahzur olacak ki? Öp gitsin!» dedim.” O gün seksen Müslüman serbest bırakıldı. H. Ömer(r.a)’ın yanına geldiklerinde durumu ona anlattılar.

H. Ömer(r.a): “–Abdullâh bin Huzâfe’nin başını öpmek, her Müslümana düşen bir vazîfedir! Bunu yerine getirmeye ilk önce ben başlıyorum.” dedi. Kalkıp onun yanına gitti ve başını öptü. (İbn-i Esîr, Üsdü’l-Gâbe, III, 212-213; Zehebî, Siyer, II, 14-15)

İşte bu mübârek sahâbî, Allâh Resûlü’nün İslâm’a dâvet mektûbunu İran Kısra’sına götürme şerefine nâil olmuş, hükümdârın bir işâretini bekleyen cellâtların önünde büyük bir îman cesâreti sergileyerek Kısra ve adamlarına İslâm’ı tebliğ etmişti.

SASANI DEVLETİ NASIL YIKILDI?

Sasani Devleti kurulduktan sonra sınırlarını çok uzun bir süre hızla genişletmeye devam etti. Sasani Devleti’nin kurulduğu zamanlarda Roma İmparatorluğu’nun güçsüzleşmeye başlaması da Sasani Devleti’nin kolayca yükselmesinde en önemli etkenlerden birisidir. Sasani Devleti hükümdarlarından olan II. Hüsrev, Sasani Devleti’nin eski büyük sınırlarına kavuşma arzusu içindeydi. O dönemde Bizans’ın iç karışıklarla zayıflaması üzerine Sasani Devleti Bizans’a saldırmaya başladı. Çok fazla savaşa girmeleri ve ele geçirme hırsının artışı sonucunda Tisfun şehri fakirleşmeye başladı. Bu fakirleşmenin 7. Yılında, M. 633’te Arap İslam orduları tarafından yıkıldılar.

İlk İslâm Fetihleri ve Sâsânî Devleti'nin Çöküşü

Sasanilerin yıkılışı, sadece İslâm tarihinin değil, Ortaçağ ve dünya tarihinin de en önemli olaylarından biridir. Toroslar'da Bizanslılar, Kafkaslarda Hazarlar, Fransa'da da Kar Martel tarafından durdurulan İlk İslâm fetihleri Sasani engelinin ortadan kalkmasıyla Asya'nın engin coğrafyasına açılmıştır. Böylece Batı'da güney Akdeniz kıyıları ile sınırlı kalan İslâm egemenliği Asya'da kendisine uçsuz bucaksız bir yayılım alanı bulmuş Türklerin de Müslümanlarla ilk karşılaşmaları bu olay sonucu gerçekleşmiştir. İranlıların ve özellikle de Türk-Moğol kavimlerinin İslâm'ı kabul etmeleri dünya tarihinde oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur.

Zira İslâm egemenliğinin ileriki asırlarındaki atılımlarında başrolü Orta Asyalı Müslüman halkların oynadığı görülmektedir. Bu bakımdan ilk İslâm fetihleri esnasında Sasanilerin, Bizans ve Hazar Hakanlığının aksine Sasanilerin hızlı biçimde çökmesinin İslâm ve genel olarak dünya tarihi açısından en önemli olaylarından biri olduğu görülmektedir. Sasani topraklarının Müslüman Arapların eline geçmesi Müslümanlara sadece stratejik açıdan büyük avantaj sağlamamış ayrıca kadim İran medeniyeti ve kültürünün de Müslümanlar tarafından özümsemesi sonucunu doğurmuştur. İran halkları zaman içerisinde İslâmiyet'i benimserken; Sasanilerin siyasî, idarî, askerî, malî, sanatsal ve edebî mirasını sahiplenen Müslümanlar bunları kendi gelenekleri ile birleştirerek yüksek bir uygarlığın temellerini meydana getirmişlerdir. Böylece İran'ın Müslüman Arapların eline geçmesi sonucunda İslâm'ın salt Arapların ulusal dini olarak algılanılması süreci sona ererek, evrensel bir İslâm kültürünün oluşmasında ilk adımlar atılmıştır. Bu durum, İran coğrafyasının kendi kültürel kodlarına sahip çıkarak İslâm dinine girmesinden kaynaklanmıştır.

Zira Mısır, Suriye ve Kuzey Afrika ilk İslâm fetihleri sonucunda büyük ölçüde Araplaşırken; İranlılar İslâm dini ile kendi kültürel miraslarını bir sentez hâline getirmeyi başarmışlardır. Nitekim Arapça ile İranî dillerin sınırları aradan geçen asırlara rağmen bu günde hemen hemen Sasanilerin çağıyla aynıdır. Bu durumun en büyük sebebi İslâm öncesi Sasani /İran edebiyatının gücü ve bu edebiyata İslâmî asırlarda da kıskançlıkla sahip çıkılmasıdır. Bazı araştırmacılar İran ve çevresinde Şîî mezheplerin yaygınlaşmasını da İslâm öncesi İran kültürünün etkisi ve Arap fatihlere duyulan tepkiyle açıklamışlardır. Sonuç olarak Sasanilerin yıkılmasıyla İran'ın Müslüman Araplar tarafından fethedilmesinin, İslâm ve Dünya tarihinde geniş sonuçları olan oldukça önemli bir olay olduğu görülmektedir.

KÂDİSİYE SAVAŞI

Müslümanlara Kuzey Irak ve İran'ın kapılarını açan meydan savaşı (H.15-M.636).

Kaynaklar savaşın sebebi olarak Sâsânîler'in, imparatorluğu içine düştüğü buhrandan kurtaracağı umuduyla genç III. Yazdicerd'i tahta çıkardıktan sonra öncelikle Müslümanların fethettiği toprakları geri almayı planlamalarını ve müslümanların da Sevâd arazilerindeki yerli halkın yapılan antlaşmalara uymamaya başlaması, hatta yer yer isyana kalkışması üzerine bunu vesile ederek kendilerinin Irak'ın içlerinde güvenli bir şekilde ilerleyebilmelerine engel oluşturan Sâsânî gücünü kırmayı hedeflemelerini göstermektedir. Irak'taki Müsennâ b. Hârise gibi bazı ordu kumandanlarının Sâsânîler'in karşı hareketini bildirmeleri üzerine Hz. Ömer(r.a) amacını sezdirmeden büyük bir kuvvet hazırlamak için faaliyete geçmiş ve ordunun organizasyonuna o güne kadar vermediği derecede önem vermiştir.

Esasen İslâm orduları, Köprü savaşında (H.13-M.634) Sâsânî kuvvetleri karşısında uğradıkları ağır yenilgiden bir yıl sonra Büveyb savaşında kazandıkları zaferle Dicle ve Fırat havzasında ciddi bir üstünlük elde etmişlerdi. Genellikle kabul edilen görüşe göre aynı yılın sonlarına doğru Hz. Ömer(r.a), Irak sınırına yakın yerlerdeki kuvvetlerin Müsennâ b. Hârise'ye, Medine'ye yakın yerlerde bulunanların buradaki kuvvetlere katılması için emir verdi. Niyeti ordunun kumandanlığını bizzat üstlenmekti; hatta bunun için Medine dışında Sırâr mevkiinde konaklamış olan kuvvetlerin ordugâhına kadar gitmişti. Ancak Hz. Osman(r.a), Hz. Ali(r.a), Talha b. Ubeydullah(r.a), Zübeyr b. Avvâm(r.a) ve Abdurrahman b. Avf(r.a) gibi ileri gelen sahâbîlerle görüşükten sonra Medine'de kalmanın daha uygun olacağı kararına vardı. ***Bundan sonra da müşavere neticesinde ordu kumandanlığına o sırada Necid bölgesindeki Hevâzin kabilesinin zekâtlarını toplamakla görevli bulunan Sa'd b. Ebû Vakkâs(r.a)'ı getirerek Medine'ye çağırdı; ona ve orduya bazı tavsiyelerde bulunarak Irak'a doğru yola çıkmalarını emretti.***

Sa'd(r.a) beraberindeki kuvvetlerle yola çıktı. Zerûd ve Şerâf denilen yerlerde konaklayarak halife tarafından görevlendirilen çeşitli kabilelere mensup yeni birliklerin kendisine katılmasını bekledi. Nihayet kışın başlayan hazırlıkların tamamlanmasından sonra ordu ilkbaharda Kûfe'nin 30 km. güneyinde bulunan Sâsânîler'in en önemli sınır şehri Kâdisiye'ye vardı. Kaynaklarda İslâm ordusu için 60-70.000, Sâsânî ordusu için 30.000-250.000 arasında değişen farklı rakamlar verilmekle birlikte bazı araştırmacıların tesbitine göre müslümanların asker mevcudu yaklaşık 9-10.000 kadardı. Sâsânîler ise tahminen 70-80.000 kişiydiler ve ayrıca müslümanlar için ciddi bir tehlike teşkil eden otuz civarında file sahiptiler.

Sa'd b. Ebû Vakkâs(r.a), Hz. Ömer(r.a)'in isteği üzerine cephedeki gelişmeleri devamlı şekilde Medine'ye bildirmekte ve halifeden gelen tâlimatlara uymaktaydı. Sa'd Nu'mân b. Mukarrin, Hanzale b. Rebî', Eş'as b. Kays, Mugîre b. Şu'be, Mugîre b. Zûrâre ve Amr b. Ma'dîkerib'in de aralarında bulunduğu bir heyeti III. Yezdicerd'e gönderdi ve onu İslâm'a veya cizye ödemeye davet etti; ancak kisrâ elçilere sert ve alaycı bir tavırla karşılık verdi.

Savaş başlamadan önce Sa'd ile Sâsânî ordusu kumandanı Rüstem arasında elçiler aracılığıyla görüşmeler yapıldı; Rib'î b. Âmir, Huzeyfe b. Mihsan ve Mugîre b. Şu'be gibi elçilerin ayrı ayrı yürüttüğü görüşmeler bir sonuç vermeyince ordular savaş düzeni aldı. İslâm ordusu onlu sisteme göre düzenlenmişti; onar kişiden müteşekkil mangalara birer arîf kumanda ediyordu. Her kabileye ve büyük kabilelerin önemli kollarına bir onur işareti olarak kendine has bir sancak verildi.

Ordu merkez, sağ kanat, sol kanat olmak üzere üç ana bölümden oluşuyordu. Sâsânî ordusunun da ana bölümleri merkez, sağ ve sol kanatlardı. Orduların tanziminden sonra mevki tesbiti gündeme geldi. Müslümanların teklifi, Sâsânîler'in Fırat'tan ayrılan Atik kanalını batı istikametinde aşarak kendilerinin bulunduğu tarafa geçmeleri idi. Muhtemelen Sa'd'ın düşüncesi bir geri çekilme anında askerlerinin hareket yeteneğini kısıtlamamaktı. Buna karşılık Sâsânîler'in geri çekilmesi durumunda kanal onlara engel vazifesi görecekti. Sâsânî ordusu kumandanı Rüstem Sa'd'ın bu teklifini kabul etti ve ordusuyla kanalı aştı.

Haftalar süren birbirlerini kollayıştan sonra savaş başladı ve çok şiddetli bir şekilde üç veya dört gün devam etti. Vücudundaki çibanlardan dolayı rahatsız durumda olan Sa'd(r.a) fiilen çarpışmalara katılamadı ve orduyu kurdurduğu yüksekçe bir çardaktan yönetti. Kaynaklarda savaşın günlerine **“yevmü Ermâs, yevmü Ağvâs, yevmü İmâs, yevmü'l-Kâdisiyye” ve son günün akşamına “leyletü'l-Herîr” ve geç saatlerine “leyletü'l-Kâdisiyye” adı verilir.**

Müslümanların ilk defa karşılaştıkları filler konusundaki tecrübesizlikleri birinci gün zor anlar yaşamalarına sebep oldu. İkinci gün toparlandılar; ancak çok şiddetli çarpışmaların cereyan ettiği üçüncü gün ağır kayıplar verdiler. Nihayet savaşın sonuna doğru Suriye'den gelen yaklaşık 6000 kişilik yardımcı kuvvetin desteği ve bazı kumandanların zekice manevralarıyla üstünlüğü ele geçirdiler. Kumandan Rüstem'in Hilâl b. Ullefe(r.a) tarafından öldürülmesinin ardından Sâsânî ordusu dağıldı ve büyük bir bozguna uğradı. (H.15-M.636). (Taberî, III, 564, 576)

Sa'd(r.a), İranlılar'ın ağır hezimetini karşısında kazandıkları büyük zaferi hemen her gün Medine dışına çıkarak habercilerin getireceği müjdeyi bekleyen Hz. Ömer(r.a)'e bildirdi. Her iki tarafın da mevcutlarının en az üçte birini kaybettikleri bu savaşta müslümanlar çok miktarda ganimet ele geçirdiler; bunların en kıymetlisi “direfş-i kâviyânî” adındaki kutsal İran sancağıydı.

Kâdisiye Savaşı İslâm tarihinin en önemli zaferlerinden biridir. Müslümanlara büyük bir moral ve üstünlük hissi veren bu zaferle Irak'ın kapıları açılmış, İran'ın düşüşünün başlangıcı hazırlanmış, Sâsânîler'in başşehri Medân'in fethi sağlanmış, diğer fetihlere hız kazandırılmış ve müslümanların ele geçirdikleri bölgelerde sosyopolitik örgütlenmesi teşvik edilmiştir. Kâdisiye Savaşı'na 100 civarında Bedir Gazvesi'ne katılan sahâbî, 310 küsur Bey'atürrıdvân'da hazır bulunan ve daha sonra müslüman olan sahâbî, Mekke'nin fethine iştirak eden 300 sahâbî ve 700 sahâbe çocuğu katılmıştı. (İbnü'l-Esîr, II, 453)

Savaş öncesinde iki taraf arasında yapılan görüşmelerde müslümanların ortaya koydukları tavır ve söyledikleri sözler, İslâm fetihlerinin etik temellerini açıklaması bakımından büyük önem taşımaktadır. Daha sonraki fetih

hareketleri için slogan haline getirilen, “Biz insanları kula kul olmaktan kurtarıp Allah’a kul etmek için geldik” cümlesi Kādisiye’nin armağanıdır. Kaynaklarda bu savaş ve bazı savaşçıları (Ka’kâ’ b. Amr ve Ebû Mihcen es-Sekafî gibi) hakkında yarı efsanevî hikâyeler de yer almaktadır.

İRAN SASANİ İMPARATORLUĞU

Kadisiye savaşından önce yenilmez denilen, İran orduları baş komutanı, gurur kibir abidesi Rüstem bir rüya görmüş ve korkmuştu..

Rüyasında İki Nurdan Meydana gelmiş Biri Çok Uzun birisi Orta boyda iki Zad... Gökten yeryüzüne iniyordu... Orta boylu olan Diğerinin gözlerinin içine bakıyordu ve Uzun boylu olanı Rüstemin boynuna kılıcı indiriyor onu öldürüyordu..

RÜSTEM BU KORKUDAN DOLAYI GERİ ÇEKİLDİ..

- Bu rüyayı bir Mecusi Rahibe sordu onların ahvali şekli şemali tasvir edince..

Soruşturdu ve Uzun boylu olanın Omer İbn Al Hattab orta boylu Son Peygamber Muhammed A.s.m olduğunu söyledi..

Rüstem hemen Ordu Komutanı Behmen Cazaveyh ve Mardan Şah'a Mektub gönderdi..

Hemen Barış isteyip geri çekilmek istedi...

Bu olayı duyan Yezdicerdin yardımcısı ve Casus Feyrezan olayı Yezdicerd'e anlattı..

YEZDİCERT Rüstem'i Çağırarak...

“- Duydum ki o görkemli Horasan emiri Rüstem gitmiş korkak bir emir gelmiş..

Ey Rüstem bilesin ki Bu Kisranın tacı ve saltanatı Müslümanların kılıçlarının gölgesinde yoksa sende onlardan taraf mısın Ey Rüstem yoksa o korkusuz dedikleri Rüstem Müslümanlardan korkuyor mu?”

Ey Rüstem! Ya Orduyu toplayıp Müslümanları mağlup edersin veyahut seni Horasanda domuzlara bakçı yaparım.

Rüstem, istemedende olsa orduyu topladı. Ordu önce Kadisiyede daha sonra da Nihaventte Müslümanlara mağlup oldu, savaş alanında ölümlerini ve yaralılarını bırakıp kaçtılar. Rüstemde başından aldığı ağır kılıç yarası ile orada öldürüldü.

NİHAVEND SAVAŞI

Müslümanlarla İranlılar arasında M.642’de Hz. Ömer’in (r.a.) hâlifeliği döneminde yapılan savaştır. 30 bin kişilik Müslüman ordusu, 150 bin kişilik Sâsânî ordusuyla Hemedan’ın güneyinde dağlık bir bölge olan Nihavend’de karşılaştı. Bu yüzden bu savaşa “Nihavend Harbi” denilmiştir.

Sâsânî ordusu, birliklerini hazırlamış ve dağlık bölgeyi kendilerine siper edinmişlerdi. Hz. Ömer de (r.a.) Numan bin Mukarrin(r.a) komutasında bir ordu hazırlamış, bölgeye göndermişti. Ama düşman kuvvetlerinin sayısı çoktu. Amr bin Nebiy düşmanın siperlerinden çıkana kadar beklenilmesini teklif etti. Ama Amr bin Ma’dîkerb’in teklif ettiği “vurkaç” taktiği kabul edildi. İranlılar siperlerinden çıktılar ve geri çekilmekte olan Müslümanları takip ederken; İslâm askerine genel hücum emri verildi. Çok şiddetli çarpışmalar sonucunda düşman yenilgiye uğratıldı. Nihavend, Müslümanların eline geçti. Müslümanlar Hemedan’ı da teslim aldılar.

Müslümanlar ilk saldırılarını yaptıkları andan itibaren hemen geri çekilmiş, Sasani ordusu bu durum sonucunda mevzileri terk edip, Müslümanların üzerine gitmişlerdir. Ancak ani baskın yapan Müslüman ordusu, Sasani ordusu dağıtmayı başarmıştır. Bölgenin tamamı Müslümanların eline geçmiştir.

Bu savaş, İran tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. Sâsânî İmparatorluğu son buldu. Bu büyük savaş İslâm tarihine **Fethu’l-Fütûh (Fetihler Fethi)** olarak geçti. Ayrıca İran’ın İslâmiyeti tanımaya başlaması için önemli bir adım oldu.

İslâm devletinin askerî teşkilâtının temelleri, Hz. Peygamber(s.a.v) tarafından atılmış, ancak ne Hz. Peygamber(s.a.v) ne de Hz. Ebû Bekir(r.a) döneminde düzenli ve profesyonel bir orduya geçiş mümkün olmamıştır. Hz.

Ömer(r.a)'in halifeliği döneminde ise diğer alanlarda olduğu gibi askerlik ve ordu hizmetleri alanında da kurumsal bir yapıya geçiş söz konusu olmuştur. Hz. Ömer (r.a) döneminin ilk birkaç yılında Hz. Peygamber (s.a.v) ve Hz. Ebû Bekir (r.a)dönemlerindeki gibi gönüllülük esasına dayalı bir askerlik hizmeti söz konusu olmasına rağmen onun tarafından ihdas edilen divan teşkilatı, sadece idarî ve malî bir düzenleme olarak kalmamış aynı zamanda ordu hizmetlerini ve düzenli orduya geçişi de kolaylaştırmıştır. Bu teşkilat sayesinde hem askerlerin ve ailelerinin geçimi garanti altına alınmış hem de istenilen anda ve istenildiği kadar kişinin askere çağırılması ve bu çağrılan kimselerin de ailelerinin geçim sıkıntısı olmamasından dolayı gözü arkalarında kalmadan savaşmaları sağlanmıştır. Bu sayede ziraat ve ticaretle uğraşmalarına müsaade edilmeyen, katıldıkları her bir savaştan sonra elde ettikleri ganimetin dışında devlet tarafından kendileri ve aileleri için belirlenmiş yıllık maaşlarını düzenli olarak alan profesyonel askerler ya da düzenli ordular ortaya çıkmıştır.

Ordunun teşkil edilmesi ya da orduya asker temini işi kadar önemli bir diğer husus ise askerin izni ve terhisi konusudur. Aralıksız devam eden fetihler sırasında sıralı bir askerlik sistemi uygulanmak suretiyle bir seferin bitiminde buraya katılan bölük dinlendirilip diğer sefere başka bir bölük gönderilerek bu konuda da devlet tarafından gerekli önlemler alınmıştır. Hilâfet merkezinden uzakta ve çok geniş bir coğrafyada devam eden fetih hareketleri, beraberinde daha planlı ve programlı seferler düzenleyebilmek için cünd ve emsâr olarak bilinen düzenli üs bölgelerinin ve ordugâhların yapımını zorunlu kılmıştır. Hz. Ömer döneminde kurulan ordugâh şehirlerde herhangi bir savaş durumuna karşı tedbir olarak tam teçhizatlı atlı birlikler ve atların içinde barındırılması için meralar oluşturulmuştur. Bu süvari birlikler, acil durumlarda diğer silahlı güçlerin ya da ordunun hazırlık yapıp yola çıkmasını beklemeksizin olay mahalline süratli bir şekilde ulaşmak ve ilk müdahaleyi yapmak üzere meydana getirilmiştir. Ayrıca bu dönemde yapılan bir diğer önemli icraat ise ordugâh şehirlerin ya da büyük askerî bölgelerin dışında kalan topraklar içerisinde de ülkenin uygun noktalarına ve yeni fethedilen bölgelere askerî kışlalar veya konaklar kurulması ve bu suretle Müslümanların İslâm coğrafyasının dört bir yanına yayılması olmuştur.

Halife Hz.Ömer(r.a)'in mektubu:

“Yezdigirt, Teklifimi kabul edip biat etmez isen, sen ve halkının geleceğini iyi görmüyorum. Bir zamanlar senin ülken bilinen dünyanın yarısına hükmediyordu, lakin bak şu an ülken ne hale geldi? Ordun her cephede mağlup edilmiş ve ülken çökmeye yüz tutmuş bir haldedir. Kendini kurtarman için sana bir teklifte bulunmaktayım. Tek bir Tanrıya, kâinatta ki herşeyi yaratan tek ve sadece bir Tanrıya iman etmeye başla. Biz sana ve tüm dünyaya O'nun, yani gerçek Tanrı'nın çağrısını getirmiş bulunmaktayız. Ateş'e tapmayı bırak, halkına da ateşe tapmanın yanlış olduğunu ve bırakmalarını emret. Doğruya, yani bize katıl. Kâinatı yaratana, tek gerçek Tanrı olan Allah-u Ekber'e iman et. Allah-u Ekber'e iman ederek İslam'ı kabul et ve kurtuluşa er. Pagan geleneklerine, yanlış ibadetlere son ver ve Allah-u Ekber'i kurtarıcın olarak kabul et. Bu yol hem senin hayatta kalabilmeni ve hemde halkının huzura ermesini sağlayacak tek yoldur. Şayet Acem (Farsi) halkı için en iyisini düşünüyor isen bu yolu seçersin. Biat senin için tek çözüm yoludur. Allah-u Ekber,”

Halife El Müslemin Ömer İbn El Hattab'

III. Yezdigirt'in ona verdiği cevap:

“Hayatın ve Aklın yaratıcısı, Ahura Mazda'nın adıyla, Mektubunda bizim kim olduğumuz ve kime taptığımız hakkında bilgi sahibi olmadan bizi kendi Tanrına, Allah-u Ekber'e yöneltmeye istediğini yazmışsın. Ne kadar hayret verici bir durumdur ki, Arapların Halife makamına oturmuş bir kişi olarak bilgin Arap çöllerinde başıboş gezen bir Arap serserisi ve çöl bedevisi ile aynı seviyede! Küçük adam,

Farsilerin binlerce yıldır tek Tanrıya ibadet ettiklerini ve günde beş vakit namaz kıldıklarını bilmeden bana tek bir Tanrıya ibadet etmemi teklif edersin. Tek Tanrıya tapmak yıllardır bu toprakların kültüründe en alışılmış gelenektir.

Biz dünyada iyi işler yaptığımızda, nezaket geleneğinin temelini attığımızda, "İyi Düşünceler, İyi Kelimeler, İyi İşler" bayrağını elimizde salladığımızda, sen ve senin ataların çölde başıboş gezer, yiyecek başka birşey bulamadıkları için kertenkele yer ve masum kız çocuklarını gömerlerdi.

Arap halkı Tanrı'nın canlılarına değer vermez. Sizler Tanrı çocuklarının ve savaş esirlerinin bile kellelerini keser, kadınlara tecavüz eder, kızlarınızı diri diri gömer, kervanlara saldırır, toplu katliam yapar, milletin karısını kaçıtır ve mallarını bile çalarsınız. Sizin kalpleriniz taştandır. Biz sizin yaptığınız tüm kötülükleri kınarız. Siz bunca kötü davranışlarda bulunurken bize İlahi yolu nasıl öğreteceksiniz?

Bana ateşe tapmamı bırakmamı söylersin! Biz Farsiler, Güneş ışığının yaratıcısının gücünü, ateşin sıcaklığını ve yaratıcının sevgisini bilen insanlarız. Güneşin ışığı ve sıcaklığı bize doğrunun ışığını gösterir, bizi birbirimize ve yaratana yakınlaştırır. Bize birbirimize iyi davranmamız da yardımcı olur, bizi aydınlatır ve Mazda'nın alevlerini kalbimizde tutmamızı sağlar. Bizim Tanrımız Ahura Mazda'dır. Ne gariptir ki, sizlerde O'nu yeni bulmuşsunuz ve O'na Allah-u Ekber ismini vermişsiniz. Lakin biz sizinle aynı seviyede değiliz. Biz diğer insanlara yardım eder, insanlar arasında sevgi ve dünyaya iyilik yayarız. Biz binlerce yıldır diğer insanların kültürüne saygı göstererek kültürümüzü yaymışızdır. Siz ise Allah'ın adıyla insanların topraklarını işgal eder, halkı katliam yapar, açlık, sıkıntı, yokluk yaratır, insanlara korku salar ve Allah'ın adıyla kötü işler yaparsınız.

Bunca felaketten kim sorumlu? Size yağmalama yapmanızı, öldürmenizi ve tahrip etmenizi emreden Allah mı? Bunu Allah'ın adıyla yapan sizler mi? Yoksa her ikiniz mi?

Sizler çölün sıcaklığından fırlamış, verimsiz, doğal kaynaksız toprakları yakıp yok etmiş kişiler olarak bize Tanrı sevgisini savaşıla ve kılıcınızın gücüyle öğretmek istersiniz! Sizler çöl vahşilerisiniz. Buna rağmen bizim gibi binlerce yıldır şehirlerde yaşamış insanlara Tanrı sevgisini öğretmeye kalkarsınız! Bizim arkamızda binlerce yıllık kültürümüz var. Söyle bakalım! Tüm askeri gücünle, barbarlığınla, Allah-u Ekber adına işlediğin tüm katliam ve yıkımlarınla, Müslüman askerlerine bugüne kadar ne öğretebildin? Müslüman askerlerine bugüne kadar ne öğretebildin ki biz Müslüman olmayanlara öğretebilesin? Allah'tan hangi kültürü öğrenebildin ki şimdi başkalarına zorla ve kaba kuvvetle öğretmeye kalkarsın?

Yazık! Ne yazık ki, Ahura'nın Farsi Ordusu son zamanlarda senin Allah'a tapan askerlerine yenik düştü. Şimdi bizim insanlarımız aynı Tanrıya ibadet etmek ve yine aynı beş vakit namazını kılmak zorunda. Fakat bu sefer kılıç zoruyla, O'na Allah diyerek, Arapça konuşarak.. Çünkü senin Allah'ın sadece Arapça anlıyor.

Tavsiye ederim ki sen ve senin haydut çeten, eşyalarınızı toplayıp ait olduğunuz çöllerinize geri dönün. Onları alışkın oldukları güneşin yakıcı sıcaklığına, kabile kültürüne, kertenkele yemeye ve deve sütü içmeye geri götür. Seni ve hırsız çeteni bizim verimli topraklarımızdan, medeni şehirlerimizden ve şanlı vatanımızdan men ediyorum. Yanında bulunan taş kalpli canavarlarını bizi katletmeleri, kadınlarımıza tecavüz etmeleri, kadın ve çocuklarımızı kaçıracak Mekke'de köle olarak satılmaları için üzerimize salma. Bunca suç ve cinayeti Allah'ın adıyla yapmalarına izin verme. Bu canice davranışa bir son ver.

Aryanlar affedicidir, sıcaktır, konukseverdir, iyi insanlardır ve her gittikleri yerde arkadaşlık tohumu, bilgi ve sevgi eken insanlardır. Bu yüzden sizi yasadışı davranışlarınızdan ve caniliklerinizden dolayı sizi cezalandırmayacaklardır.

Sizden Allah-u Ekberinizle çölde kalmanızı ve medeni şehirlerimize göç etmemenizi dilerim. Çünkü davranışlarınız bir hayli vahşi, dini inançlarınızda bir o kadar korkunç! Diyor, İslama daveti kabul etmiyor ve hakaret ediyordu. Bu inkâr ve hakaretin sonunda canıda devletide tarihten siliniyor, bedeni toprağa ruhu Cehenneme kavuşuyordu. Rabbim Cümlemizi daima Hak üzere İslamı yaşayanlardan eylesin. Âmin.

Hız. Hüseyin(r.a)'in hanımı Şehr-i Banu Gazele'dir.

İstemi Kağan'ın kızı Kaya Begim, Orta Çağ'ın en büyük hükümdarlarından biri olan Sasani kisrâsı Nûşirevan ile evlenmiştir. Bu evlilik Şehname'de uzun uzun ve şaşıla bir şekilde anlatılır. İran destanında İstemi, Türk ü Tâtar

ve Çin ü Mâçin hakanı olarak geçer. Nûşirevan ile Kaya Begim'in evliliğinden olan Sasani hükümdarı Hürmüz, Türkcâd (Türk'ten doğma) lakabıyla anılır. Hürmüz'ün oğlu Hüsrev ise aşkları dillere destan olan Hüsrev ü Şîrîn hikâyesindeki kahramandır. Bu hikâyeyi, Farsça yazdığı bir mesneviyle dillere destan eden de yine bir Türk olan Genceli Nizamidir.

İmam Zeynel Abidin'in annesi Hz. Hüseyin'in hanımı olan Şehr-i Banu Gazele'dir. Şehr-i Banu Gazele, Sasani hükümdarı III. Yezdgerd'in Çiçek Hatun'dan olan kızıdır. III. Yezdgerd tarihi kaynaklarda Nuşirevan olarak bilinen kişidir. 49 yıl Sasani devletinin başında bulunmuştur. Adalet ve doğruluğuyla ün salmıştır. Kendisine Nuşirevan-ı Adil denilmiştir. Peygamber(s.a.v)Efendimiz Müşrik Hristiyan, Yahudi, Mecusilere Ben Nuşirevanı adil döneminde dünyaya geldim diyordu.

Hz. Peygamberimiz, O'nun Müslüman olmadan ölümüne çok üzölmüştür. Ak Hunların büyük saldırganlıklar gösterdiği yıllarda Göktürk Hakanı İstemi Yabgu bu saldırılara karşı diplomatik bir atak olarak Türk olan kızı Çiçek Hatun'u Sasani hükümdarı Nuşirevan ile evlendirdi. Hz. Hüseyin(r.a)'n eşi, İmam Zeynel Abidin(r.a)'in annesi olan Şehr-i Banu Gazele'nin annesi işte bu Çiçek Hatun'dur."Hz. Ömer(r.a), Sasanî devletini yıkıp İran'ın fethini tamamladığında Nûşirevân'ın üç kızı da esirler arasında bulunuyordu. Bunlara da diğer esirler gibi muamele yapılmak istenince Hz. Ali(r.a), **"Resûlullahın esir olan sultanlara ve çocuklarına ayrı muamele yapılmasına dair Hadis-i Şerifi var"** deyince Hz.Ömer(r.a) bu kızları Sevde(r.anha) validemizin emrine verdi. Bir müddet sonra bunların üçü de kendi istekleriyle Müslüman oldular."

Türkler seyyidlerle akraba!

Bunlardan **Şehr-i Bânü Gazele** Hz.Ali(r.a)'nin oğlu Hz. Hüseyin(r.a)'le evlendi. Birisini Hz.Ömer(r.a)'in oğlu Hz. Abdullah(r.a) diğerini de Hz.Ebubekir(r.a)'in oğlu nikâh edindi.

Doç. Dr. Ahmet Şimşirgil, Tarih ve Medeniyet Dergisi Aralık 1998 Sayı 57 s. 54-59'da)

SASANİ DEVLETİNİN ÇÖKÜŞÜ

Sasanilerin yıkılışı, sadece İslâm tarihinin değil, Ortaçağ ve dünya tarihinin de en önemli olaylarından biridir. Toroslar'da Bizanslılar, Kafkaslarda Hazarlar, Fransa'da da Kar Martel tarafından durdurulan İlk İslâm fetihleri Sasani engelinin ortadan kalkmasıyla Asya'nın engin coğrafyasına açılmıştır. Böylece Batı'da güney Akdeniz kıyıları ile sınırlı kalan İslâm egemenliği Asya'da kendisine uçsuz bucaksız bir yayılım alanı bulmuş Türklerin de Müslümanlarla ilk karşılaşmaları bu olay sonucu gerçekleşmiştir. İranlıların ve özellikle de Türk-Moğol kavimlerinin İslâm'ı kabul etmeleri dünya tarihinde oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur.

Zira İslâm egemenliğinin ileriki asırlarındaki atılımlarında başrolü Orta Asyalı Müslüman halkların oynadığı görölmektedir. Bu bakımdan ilk İslâm fetihleri esnasında Sasanilerin, Bizans ve Hazar Hakanlığının aksine Sasanilerin hızlı biçimde çökmesinin İslâm ve genel olarak dünya tarihi açısından en önemli olaylarından biri olduğu görölmektedir. Sasani topraklarının Müslüman Arapların eline geçmesi Müslümanlara sadece stratejik açıdan büyük avantaj sağlamamış ayrıca kadim İran medeniyeti ve kültürünün de Müslümanlar tarafından özömsenmesi sonucunu doğurmuştur. İran halkları zaman içerisinde İslâmiyet'i benimserken; Sasanilerin siyasî, idarî, askerî, malî, sanatsal ve edebî mirasını sahiplenen Müslümanlar bunları kendi gelenekleri ile birleştirerek yüksek bir uygarlığın temellerini meydana getirmişlerdir. Böylece İran'ın Müslüman Arapların eline geçmesi sonucunda İslâm'ın salt Arapların ulusal dini olarak algılanılması süreci sona ererek, evrensel bir İslâm kültürünün oluşmasında ilk adımlar atılmıştır. Bu durum, İran coğrafyasının kendi kültürel kodlarına sahip çıkarak İslâm dinine girmesinden kaynaklanmıştır. Zira Mısır, Suriye ve Kuzey Afrika ilk İslâm fetihleri sonucunda büyük ölçüde Araplaşırken; İranlılar İslâm dini ile kendi kültürel miraslarını bir sentez hâline getirmeyi başarmışlardır. Nitekim Arapça ile İranî dillerin sınırları aradan geçen asırlara rağmen bu günde hemen hemen Sasanilerin çağıyla aynıdır. Bu durumun en büyük sebebi İslâm öncesi Sasani /İran edebiyatının gücü ve bu edebiyata İslâmî asırlarda da kıskançlıkla sahip çıkılmasıdır. Bazı araştırmacılar İran ve çevresinde Şîî mezheplerin yaygınlaşmasını da İslâm öncesi İran kültürünün etkisi ve Arap fatihlere duyulan tepkiyle

açıklamışlardır. Sonuç olara Sasanilerin yıkılmasıyla İran'ın Müslüman Araplar tarafından fethedilmesinin, İslâm ve Dünya tarihinde geniş sonuçları olan oldukça önemli bir olay olduğu görülmektedir

SASANI İMPARATORU KISRAYA AİT SARAYIN YIKILMASI

On bir Rebiülevveli on ikiyi bağlayan gece Mekke'den binlerce kilometre uzakta bazı garip olaylar olmaktaydı.

İran Sasani imparatoru kisranın yirmi iki şerefeli sarayında on dört şerefe aniden oluşan bir deprem sonucu yıkılıverdi. Kisra bundan çok korktu. Hemen tacını giydi, tahtına oturdu ve Mecusi ulularını huzuruna çağırdı.

Bu sıralarda İran Sasani imparatorluğunun baş kadısı olan Mubezan rüyasında bir takım serkeş develerin bir sürü yüğrük atları önüne katarak Dicle ırmağını fütursuzca geçtikten sonra İran topraklarına yayıldıklarını, çiğnediklerini görüyordu.

Deprem ve rüya onu kan ter içinde uyandırdı. Olanları yorumlamaya çalışırken kisranın onu acele çağırdığı haberini getirdiler. Bu haber baş kadıyı daha da korkuttu. Hemen giyinip kisranın yanına koştu. Kisranın huzuruna Mecusi uluları gelip, toplanmış, başları yere eğik, sessizce bekliyorlardı.

Kisra onlara:-Ben size gecenin şu vaktinde ne için haber saldıgımı, burada niçin toplattığımı biliyor musunuz? Diye sordu.

Huzurdakiler: -Biz hükümdarın bu hususta bize vereceği bilgidan başka bir şey bilmiyoruz dediler.

Kisra sarayında on dört şerefenin bir deprem sonucu nasıl yıkıldığına anlatırken huzura bir haberci girdi. Hemen kisranın önünde secdeye kapanarak:-Ey yüce kisra! Size bir haber getirdim dedi.

Kisra haberciye:-Söyle diye emretti.

Haberci korkudan tir, tir titreyerek, güçlkle: -Ey yüce kisra! Bin seneden beri yanan, atalarımızdan kalma kutsal ateşgedemiz birden sönmüştür dedi.

Kisra önce gelen haberi inanmadı. Haberciye: -Ne dedin? Ne dedin? Bir daha söyle diye bağırdı. Haberci getirdiği haberi bir daha tekrarlayınca kisranın beti benzi soldu. Etrafindakilere: -Sarayımda on dört şerefenin yıkılması, kutsal ateşgedemizin sönmesi muhakkak ki çok büyük bir olayı, üzerimize gelmekte olan bir musibeti işaret etmektedir dedi.

Mubezan konuşmak için Kisradan izin aldıktan sonra: -Ey kisra! Kutsal ateşgedemizin sana iyilikler vermesini dilerim. Bende bu gece bir rüya görmüş bulunuyorum. Rüyamda sürü, sürü develerin, yüğrük atları önlerine katarak korkusuzca Dicle'den geçtiklerini, İran topraklarına yayıldıklarını, oraları çiğnediklerini görmüş bulunuyorum dedi.

Kisra ona:-Ey Mubezan! Acaba rüyan ve şu olanlar neye işaret olabilir? Diye sordu. Mübezan mecliste bulunanların en bilgisi idi. Kisra her zaman onun düşünce ve görüşlerine önem verirdi.

Mubezan:-Ey kisra! Bütün bunların Araplar arasında mühim bir olayın vuku bulduğuna işaret olduğunu sanıyorum dedi.

O sıralarda ne kisra, ne de Mubezan kisranın sarayına doğru birbirlerinden habersiz iki atlının dörtnala gelmekte olduklarını, onlardan birinin susuz Semâve vadisinin sular altında kaldığı, diğerinin de Sâve gölünün suyunun birden çekildiği haberini getirdiklerini bilmiyorlardı. Semâve; Kufe ile Şam arasında Kelp kabilesine ait taşlı bir çöl, Sâve ise Hemdan ile Kum şehirleri arasında eni ve boyu altı fersah civarlarında olan bir göldü. Göl kuruyunca buraya Sâve şehri kurulmuştur.

Haberciler artarda saraya gelip getirdikleri haberleri bildirdiklerinde kisranın korkusu bir kat daha arttı.O dönemlerde Arap yarımadasının güney tarafları İran Sasani imparatorluğuna bağlı bir eyalet hükmündeydi. Başında vali olarak **Numan b. Münzir** bulunmaktaydı. Kisra Numan b. Münzir için bir emirname yazdırdı.

Bu emirnamesinde şöyle diyordu. “Krallar kralı kisradan Numan b. Münzir'e; Şimdi bana hemen bir ilim adamı gönder ki kendisine bazı şeyler sormak istiyorum. Bunu yaparken de acele et. Beni bekletme.”

Numan b. Münzir mahiyetinde en bilgili kişi olan Abdülmesih b. Amr'ı kisraya gönderdi. Abdülmesih gelip, huzura girince kisra:-Sende sormak istediğim şey konusunda bir bilgi var mıdır? Diye sordu.

Abdülmesih:-Hükümdâr soracaklarını bana bildirsin. Sordukları konusunda bilgim varsa söylerim. Eğer bende sordukları konusunda bilgi yoksa cevap verebilecek bir bilene haber verebilirim dedi.

Kisra gördüklerini ve Mubeza'nın rüyasını Abdülmesih'e anlattı. Abdülmesih bir müddet düşündükten sonra:- Ey kisra! Bu husustaki bilgi Şam'da oturan dayım Satîh'te var, bende yoktur dedi.

Kisra Abdülmesihe: -O zaman sen hiç durma, Şama git. Sorduklarımı ona sor, cevaplarını bana getir diye emretti. Abdülmesih hemen hayvanına atlayıp Şama doğru yola çıktı. Vardığında Satîh'i ölüm halinde ağır hasta buldu. Hemen yanına girip selam verdi, hal ve hatırını sordu fakat Satîh bir cevap vermedi.

Bunun üzerine Abdülmesih: -Yemen diyarının ulu kişisi yoksa sağır mıdır? Yoksa işitiyor da yanına geleni aldırış mı etmiyor? Yoksa ölüp gitti de bizleri büsbütün yas içinde mi bıraktı? Diye sordu. Fakat Satîh yine cevap vermedi.

Abdülmesih Satîh'a doğru biraz daha yaklaşıp:-Ey mühim ve zor işlerin çözümleyicisi ulu şeyh! Bir büyük ve sayılır cemaatin şeyhi olan kız kardeşinin oğlu Acem şahı tarafından sana gönderildi. Dağ ve düz, gece ve gündüz demeden ve yollardaki tehlikeleri aldırış etmeden son süratle yanına geldi de bütün bilgicilerin aciz kaldıkları büyük işleri senden sorup öğrenmek ister mealinde yedi beyitlik bir kaside söyledi.

Satîh Abdülmesih'in şiirini işitince başını kaldırdı, gözlerini açtı ve:-Abdülmesih devesini binip acele olarak Satîh'in yanına geldi. Ama o ölmek ve kabre girmek üzeredir. Fakat ben senin ne için geldiğini biliyorum. Seni bana Sasanoğulları hükümdarı göndermiştir. Sarayının sarsılıp on dört şerefesinin neden yıkıldığını, bin yıldan beri yanıp duran ateşgedenin niçin söndüğünü sormaktadır. Birde Mubeza'nın gördüğü rüyayı yorumlamamı istiyor.

O Mubezan ki rüyasında bazı serkeş develerin yüğrük atları kovalayarak Dicle nehrini geçtiklerini İran topraklarını yayıldıklarını görmüştü.

Ey Abdülmesih, iyi dinle! Ne zamanki ilahi vahyin okunması çoğalsın ve **Asa Sahibi** gönderilsin. O zaman Farslıların ateşgedeleri söner, şerefeleri yıkılır. Susuz Semâve vadisinden sular taşarda, Sâve gölünün suyu çekilir.

Ey Abdülmesih! Yıkılan şerefe sayısınca onlardan kral ve kraliçe gelir ve artık olacak olan ondan sonra olur. Olacak olanın önüne kimse geçemez. Artık Şam Satîh'in Şam'ı değildir dedi ve böyle dedikten sonra öldü.

Abdülmesih gelip kisranın huzuruna çıktı. Satîh'in sözlerini ona haber verdi. Gelen haber bir bakıma kisranın yüreğine su serpmişti.

Abdülmesih'e: -Demek bizden on dört hükümdar çıkıncaya kadar hâkimiyetimiz sürüp gidecek. Bu oldukça uzun bir zaman olmalı dedi. Fakat kisranın tahmini doğru çıkmadı. Yalnız dört yıl içinde on hükümdar gelip geçti. Hz. **Osman** (r.a.) dönemine gelindiğinde kisraların hâkimiyeti sona erdi.

"Hz. Ömer(r.a) zamanında Kisrâ mahvedildi; ziynetleri ve şahane bilezikleri geldi, Hz. Ömer(r.a) Sürâka'ya giydirdi." İranın fethinden sonra Hz. Ömer(r.a) Kisranın bileziklerini Sürakaya giydiriyor. "Hz. Ömer hadisi bildiği için bunu yapıyor." deniliyor!?

Bu hadiste asıl müjdelenen haber İran'ın fethedilmesidir. Hz. Ömer (r.a)'ın bu fethi tek başına düşünüp tanzim etmesi mümkün olamaz. Çünkü o zamanın siyasî ve içtimaî şartlarında İran gibi süper bir gücü mağlup edip saraylarına sahip olmak his-i kable'l vuku ve tahminle bilinecek bir hâdisе değildir. Bu tamamı ile gaybî bir mu'cizedir. **Bilezik meselesi ise**, bu büyük müjdenin içinde bir teferruattan ibarettir.

Hz. Ömer (ra)'ın, o bileziği kasıtlı veya kasıtsız takmış olmasının bir ehemmiyeti yok, her ikisi de hadisin hükmünü doğrulamış oluyor. Yani Peygamber Efendimiz (asm) "**Kisra'nın bileziklerini Süraka'ya giydirir.**" ifadesi ile İran'ın müslüman olacağını müjdeliyor, bileziğin giydirilmesi ise bu büyük hâdiseye bir alamet oluyor.

Faraza bilezik giydirilmemiş olsa idi yine hadisteki gaybî mu'cize tahakkuk etmiş olacaktı, çünkü İran fethedilmiştir.

Hz. Peygamber(s.a.v)'in Kisra'ya gönderdiği mektup, Nizami'nin Hüsrev ü Şirin isimli eserinde de geçiyor. Nizami olaya, başvurduğu kaynakların, mektup gönderilen kişinin hükümdar Hüsrev Perviz olduğunu teyit

ettiğini düşündürecek şekilde yer veriyor bu kitapta. Hüsrev'in Peygamberimiz(s.a.v)'den gelen mektubu yırtması üzerine Şirin'in gösterdiği tepki şöyle oluyor: **"Keşke yırtmasaydın o mektubu"** diyor Hüsrev'e. **"Bize iyi bir şey öğretiyor olabilirdi."** Bu cümle Hz. Peygamber(s.a.v)'in bölgenin güç sahibi ülkelerinin yöneticilerine davet mektuplarıyla yönelmesinin ne denli zekice bir yöntem olduğunun da bir onayı aslında.

Mektup tebliği Asr-ı Saadet diplomasisi açısından da bir hayli öğreticidir. Vakur, kararlı, açık bir ifadeyle ona, kendinizde bulunan iyiliği paylaşma talebinde bulunuyorsunuz. Heraklius'un makam endişesi, (Hüsrev Perviz olduğu düşünülebilecek) Kısra'nın da kibri, bu daveti layıkıyla okumaya izin vermedi. Buna karşılık köhnemiş yapılar da yeryüzü tanrılığı (ve giderek yeryüzünde "Tanrı'nın gözü olma") iddiasıyla ayakta kalmayı veya insanlığa bir umut sunmayı başaramadılar. Tebliğ incelikleri kadar, devletlerin yönetim hastalıklarına iyi gelebilecek bir hidayetden mahrumiyetin insanlığın yüzyıllarını telef ettiğini söylemek yanlış olmasa gerek.

Süraka Bin Malik (r.a.) Kimdir?

Sürâka Bin Mâlik (r.a.)Müdlîc oğulları kabilesinin sayılı süvârililerindendir. İyi iz sürmesiyle meşhurdur. İz takibinde aranan bir isimdir. Sürâka Bin Mâlik(r.a), akıllı, zeki ve şâirâne meşrepte idi. Mekke'de Kudeyd mahallesinde oturmuştu. Resûlullah (s.a.v)'in hicretinde müşrikler tarafından vadedilen yüz deveye sahip olma arzusuna kapılmıştı. Fakat onun İslâm'a girmesine de bu hadise vesile olacaktı. Şöyle ki:

Kudeyd'de kabilesi toplantı halinde iken Kureyş'ten biri geldi. "Ey Sürâka! az önce üç kişilik bir yolcu kafilesi gördüm. Muhammed ve arkadaşı olduğunu zannederim." dedi. Sürâka: "Hayır o senin gördüğün kimseler falan kişilerdir. Biraz önce geçmişlerdi. Onları biz de gördük." diyerek geçiştirdi. Kimsenin haberdar olmasını istemedi. Önemli bir şey yokmuş gibi davrandı. Evine geldi, hizmetçisine, atını ve silâhını alıp vadinin arkasında kendisini beklemesini söyledi. Müşriklerin âdetlerinden olan fal oklarını üç defa çekti. Her çekişinde boş çıkmıştı. Fakat Sürâka'nın gözünü dünya hırsı bürümüşü. Yüz deveyi elde etmek için mutlaka bu işe teşebbüs edecekti.

Seni Benden bugün Kim Koruyacak?

Oklarını aldı ve atına binerek çöllere düştü. Atı bir kaç kez tökezleyerek onu düşürmüştü. Fakat o bütün hırsıyla yola revan oldu. Nihayet izlerini takip ede ede yaklaşmıştı. Allah Resûlünü ve arkadaşı Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ı uzaktan gördü. Yüz deveye sahip olma ümidleri içerisinde: "Ya Muhammed! Seni bugün benden kim koruyacak?" diye sataşmaya başladı. Resûl-i Ekrem (s.a.v) Efendimiz son derece sâkin bir şekilde: "Beni Cebbâr ve Kahhar olan Allah korur." diye cevap verdi.

Sürâka Bin Mâlik yaklaştığını zannetmişti. Bir de ne görsün atının ön ayakları kumlara gömüldü. Yırtındı, parçalandı atını çıkardı. İki adım atmadan atı yine kumlara gömüldü. Üçüncüde de aynı duruma düşünce çaresiz teslim oldu ve yardım istedi. "Ya Muhammed! Bildim ki bu senin işindir. Duâ et de kurtulayım. Azığım, eşyam ve silâhım sizin olsun. Söz veriyorum, arkamdan gelenleri sizi takip etmekten vazgeçireceğim." diye yalvarmaya başladı.

Rahmet Peygamberi(s.a.v) Eendimiz ona duâ etti ve Sürâka'nın atı kurtuldu. Sonra ona: Bizim azığa ve eşyana ihtiyacımız yok. Sadece sen peşimizi takip edenleri vazgeçir." buyurdu. Bir de emannâme istedi. Sevgili Peygamberimizin(s.a.v) emriyle Hz. Ebû Bekir (r.a.) yazıp verdi. Ayrılırken Resûl-i Ekrem (s.a.v): "Sürâka! Kısra'nın bileziklerini taktığın zaman kim bilir nasıl keyiflenirsin?" buyurdu. Hayret içerisinde kalan Sürâka: "Hürmüz'ün oğlu Kısra'nın mı?" diye sordu. "Evet!.." cevabını aldı. Fakat hayreti teskin olmadı.

Sürâka Bin Mâlik gerisin geri döndü. Gelenlere de: "Dönünüz. Ben buraları aradım. Kimseyi göremedim. Başka taraflara bakalım" diyerek onları da döndürdü.

Kalbi İyiliğe Yönelde

Fahr-i Kâinat (s.a.v)Efendimizi öldürerek büyük mükâfata ermeyi uman Sürâka şimdi mûnis, uysal biri olmuştu. Kükreyen aslan gibi yola koyulan Sürâka'nın kalbi iyiliğe yönelmişti. Allah'ın Resûlünü kolluyordu.

İşte Sürâka Bin Mâlik(r.a) ve onun gibi nice örnekler... Allah'a tam teslim olana kimse zarar veremezdi. İnsan bu kapıya tam bir tutunabilseydi akıllara durgunluk verecek hâdiseleri gözleriyle görebilecekti. Ne mutlu O'na gerçek inanana... Ne seâdet O'na ihlâsla kul olana...

Mekke'ye dönen Sürâka'yı Ebû Cehil karşılamıştı. Ona sitem etmişti. Sürâka da: "Ey Ebû Cehil! Eğer atımın ayaklarının kuma nasıl gömüldüğünü görseydin, hiç şüphe etmeden Muhammed'in bir peygamber olduğunu ve ona kimsenin karşı koyamayacağını kabul ederdin. Senin yapacağın, Kureyşlileri ona saldırmaya teşvik değil, bilâkis buna mâni olmandır. Ben inanıyorum ki onun davet ettiği İslâmiyet bir gün her tarafa yayılacaktır. Herkes ona karşı gelmeyi değil, onunla sulh içerisinde yaşamayı isteyecektir." diye şâirâne bir cevap verdi.

KİSRA'NIN BİLEZİKLERİ

Günler geçti. M.630 senesinde Mekke'nin fethinde aldığı emannâme ile Sevgili Peygamberimizin(s.a.v) huzuruna giren Sürâka Bin Mâlik(r.a) İslâm'la şereflendi. Efendimiz(s.a.v) yine ona: "Ey Sürâka! Kisrâ'nın bileziklerini kollarında görür gibi oluyorum." buyurdu. Aradan seneler geçti. Hz. Ömer (r.a.) zamanında Kisra'nın ülkesi fethedildi. Alınan ganimetler Medine'ye getirildi. Hz. Ömer (r.a.) Kisrâ'nın bileziklerini Sürâka İbni Mâlik (r.a.)'e verdi. Sürâka ağlayarak bileğine taktı. Allah'ın sevgilisine yaptıkları aklına geldi. Hz. Ömer (r.a.) de:

"Kisra'nın bileziklerini müdlic oğullarından Sürâka'nın kollarına geçiren Allah'a hamdolsun." dedi.

İman, olmaz gibi görüneni olur hale getirir. Yeter ki; Allah'a ve Resûlüne inanıp tam teslim olmalı. Hz. Osman (r.a.) zamanında vefat eden Sürâka (r.a.) bu mucize-i Nebvî'nin gerçekleştiğini böylece gözleriyle gördü. Allah'a şükretti. Cenâb-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz.(Mustafa Eriş, Altınoluk Dergisi, 1994 - Haziran, Sayı: 100, Sayfa: 026)

SON SASANİ İMPARATORUNUN FECİ ÖLÜMÜ

Sasaniler ile Müslüman Araplar arasındaki ilk muharebe Nisan M.633'te olmuştu. M.633 yılı sonuna kadar Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v)'in seçilmiş sahabelerinden olan Halid bin Velid(r.a) komutasındaki disiplinli İslam orduları ile Sasani orduları arasında dokuz muharebe daha gerçekleşti ve tümü Halid bin Velid(r.a)'in zaferiyle sonuçlandı. Halid bin Velid(r.a), Halife Hz.Ebu Bekir(r.a)'in vefatından sonra bölgedeki komutanlıktan ayrıldı. M.634 yılının Ocak ayında İslam ordusu Firaz Savaşı'nı kazandı; fakat Ekim M.634'te Sasani ordusu, Köprü Savaşı'nda İslam ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Halife Hz.Ömer bin Hattab(r.a)'ın zamanında, M.637'de Kadisiye Savaşı'nda Rüstem Farrokhzad komutasında büyük bir Sasani ordusu, kendinden epey küçük olan bir Müslüman Arap ordusuna yenik düştü.

Kadisiye Savaşı yenilgisi ile Sasani İmparatorluğu'nun sonu gelmişti. Fakat Kadisiye Savaşı'ndan hemen sonra Halife Hz.Ömer bin Hattab(r.a) gönderdiği bir mektupla III. Yezdicerd'in İslam dinini kabul etmesini istediği zaman Yezdicerd, verdiği yanıtta Sasani resmi dini olan Zerdüştlük dininin çok tanrılı bir din olmadığını ve Araplarla karşılaştırılınca İranlıların daha uygar ve daha fazla kültürlü olduğunu bildirmişti.

Kadisiye Savaşı'ndan hemen sonra Araplar Sasani başkenti Tizpon (Ktesifon)'u kuşattılar ve uzun süren bir kuşatmanın sonunda Tizpon düştü. III. Yezdicerd, Sasani imparatorluk hazinesinin çok büyük bir kısmını bırakarak doğuya doğru kaçtı ve böylece Arapların eline güçlü bir finansal kaynak geçmiş oldu. Sasaniler ise kaynak sıkıntısına düştü. İmparatorluk yorgun, bölünmüş ve etkili bir hükûmetten yoksun olmasaydı, bir araya gelen ve tek bir ordu olarak hareket eden Sasani askeri kanadının özel atlı birlikleri olan Azadan (Asavaran/Asatan) sınıfı Arapları büyük bir olasılıkla yenebilirdi. Olaylar çok hızla gelişti ve bu kast imparatorlukta beliren güç boşluğunu dolduramadı. Sasani valilerinin bir grubu güçlerini birleştirerek İslam ordularını püskürtmeyi denediler; fakat merkezi otoritenin yok olmaması dolayısıyla bunda başarı kazanmayıp Nihavend Savaşı'nı kaybettiler. Finansal kaynaklarını kaybeden, ordusunun komuta yapısı ortadan kalkan, soylular dışında bulunan (özellikle Azadan kastına dâhil olan) tımarlı birlikleri azalıp yok edilen Sasani İmparatorluğu çaresiz durumda kalıp, İslam ordularının fethine boyun eğdi.

Nihavend yenilgisinin haberini alan III. Yezdicerd, yanındaki Fars soyluları ile birlikte kuzeyde Horasan bölgesinin iç taraflarına kadar kaçtı ve M.651 yılının sonlarına doğru üzerinde taşıdığı parayı ele geçirmek isteyen soyguncu bir değirmenci tarafından Merv'de öldürüldü.

16. yüzyılda Farsçadan Türkçeye çevirilen Tercüme-i Tevârih-i Yezdi'ye göre Mahiri adını taşıyan bir Horasanlı Bey bir Türk hakanının damadıydı. O bey, Türk hakanından yardım isteyip, hakan 7000 çeri gönderdi. Mahiri, Yezdicerd'e bu çerilerin ona yardım için gönderildiğini söyledi, ama gece vakti çerilere Yezdicerd'i öldürme buyruğu verdi. Kaçmak zorunda kalan Yezdicerd bir değirmenci tarafından öldürüldü ve Türk çerileri onun ölü bedenini ele geçirdi.

Diğer İran soyluları Orta Asya'ya yerleşerek bu bölgede İran kültürünü ve dilini yayacak olan ilk yerel Fars hanedanlığı Samaniler'i kurdular. Samaniler İslam'ın egemen olmasından sonra Sasani gelenek ve kültürünü yeniden diriltmeye çalıştılar. III. Yezdicerd'in oğlu Fîrûz ise Çin'e sığındı.

Bazı çevrelerce hâlâ kullanılmakta olan Zerdüşť Dini Takvimi, III. Yezdicerd'in taç giyme yılını yani miladi 632'yi başlangıç yılı olarak kabul eder ve bu takvime göre yıl sayısı Y.Z. ekiyle belirtilir.

BİBLİYOGRAFYA

Ebü Yûsuf, el-Ĥarâc, s. 30-34. *Ya 'kûbî, Târîh*, II, 143-145. *Belâzürî, Fütûh (Rıdvân)*, s. 255-262. *Dîneverî, el-Aĥbârü't-tıvâl*, s. 119-127. *Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl)*, III, 480-579. *İbn A'sem el-Küfî, el-Fütûh*, Beyrut 1406/1986, I, 156-169. *Mes'ûdî, Mürücü'z-zehab (Abdülhamîd)*, II, 316-329. *Makdisî, el-Bed' ve't-târîh*, V, 170-178. *İstahrî, Mesâlik (de Goeje)*, s. 82-83. *Makdisî, Aĥsenü't-teĥâsîm*, s. 117. *Yâkût, Mu'cemü'l-büldân (Cündî)*, IV, 331-332. *İbnü'l-Esîr, el-Kâmil*, II, 450-485. *İbn Haldûn, el-'İber*, II, 91-100. *Ahmed b. Zeynî Dahlân, el-Fütûhâtü'l-İslâmiyye*, Kahire 1387/1968, I, 80-109. *F. Mc. G. Donner, The Early Islamic Conquests*, Princeton 1981, s. 190-213, 387-404. *Ahmed Âdil Kemâl, el-Ķâdisiyye*, Beyrut 1409/1989. *S. M. Yusuf, "The Battle of al-Qadisiyya"*, IC, XIX (1945), s. 1-28. *M. Streck, "Kadisiye"*, İA, VI, 54-57. *L. Veccia Vaglieri, "al-Ķâdisiyya"*, EI² (İng.), IV, 385-387. *Lisânü'l-'Arab, "ksr" md.* *Müsned*, V, 86, 88, 89. *Buhârî, "Tefsîr"*, 66/2, "Farzu'l-ĥumus", 8, "Şürû", 15, "Eymân", 3, "Cihâd", 157. *Müslim, "Fiten"*, 75, 78, "İmâre", 10, "Libâs", 10. *İbn Mâce, "Zühd"*, 11. *Vâkıdî, el-Megâzî*, II, 460. *İbn Hişâm, es-Sîre*², I, 69; II, 522; III, 222, 314; IV, 607. *İbn Sa'd, eĥ-Tabakât*, I, 75, 78. *İbn Habîb, el-Münemmak*, s. 41-45. *İbn Kuteybe, 'Uyûnü'l-aĥbâr*, I, 52, 156, 314, 359; II, 371. *Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl)*, II, 94, 98, 139-140, 147, 166-167, 172, 176, 252, 569, 572, 627, 654-656; III, 112, 578; IV, 11, 18, 19, 21-22; IX, 317. *a.mlf., Câmi'u'l-beyân*, XXI, 15-21. *Mes'ûdî, Mürücü'z-zehab (Abdülhamîd)*, I, 263 vd. *Eddî Şîr, Kitâbü'l-Elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arreb*, Beyrut 1908, s. 54. *Cl. Huart, "Kisrâ"*, İA, VI, 825. *M. Morony, "Kisrâ"*, EI² (İng.), V, 184-185. *Mustafa Fayda, "Bâzân"*, DİA, V, 283-284.

Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl), bk. *İndeks*; *İbnü'l-Esîr, el-Kâmil*, bk. *İndeks*; *Nüveyrî, Nihâyetü'l-ereb*, XV, 166-195; *A. Christensen, L'Iran sous les Sassanides*, Copenhagen 1944; *R. N. Frye, The Heritage of Persia*, London 1962, tür.yer.; *A. Bausani, Die Perser*, Stuttgart 1965; *K. Erdmann, Die Kunst Irans zur Zeit der Sasaniden*, Mainz 1969; *Fr. Altheim – R. Stiehl, Geschichte Mittelasiens im Altertum*, Berlin 1970; *R. Göbl, Sasanian Numismatics*, Braunschweig 1971; *M. Back, Die Sassanidischen Staatsinschriften*, Leiden 1978; *CHIr.*, III/1, III/2, IV, tür.yer.; *Hüsâm Asgarî, 'Azamet-i Temeddün-i Sâsâniyân, Tahrân 1386 hş.*; *Hasan Pirniyâ, Târîh-i İrân ez Âġâz tâ İnķirâz-ı Sâsâniyân, [baskı yeri ve tarihi yok] (Kitâbhâne-i Hayyâm)*, s. 179-277; *İsrafil Balcı, "Arap-Sâsânî İlişkileri (M. 500-650) ve Irak'ın Erken Dönem İslamlaşma Süreci"*, İkinci Orta Doğu Semineri, Düünden Bugüne Irak, Bildiriler (ed. Mustafa Öztürk – Enver Çakar), Elazığ 2006, I, 157-178; *V. F. Büchner, "Sâsânîler"*, İA, X, 244-248; *M. Morony, "Sâsânids"*, EI² (İng.), IX, 70-83; *Enver Konukçu, "Behrâm-ı Gûr"*, DİA, V, 356; *Ahmed Tefazzülî, "Enûşîrvân"*, a.e., XI, 255-256; *Tahsin Yazıcı, "Erdeşîr"*, a.e., XI, 284-285; *Işın Demirkent, "Herakleios"*, a.e., XVII, 211; *Casim Avcı, "Kisrâ"*, a.e., XXVI, 71.

APAK, Adem, Ana Hatlarıyla İslam Tarihi, Ensar Yayınları, İstanbul 2014. *AZİMLİ, Mehmet, Cahiliyye'yi Farklı Okumak*, Anakara Okulu Yayınları, Ankara 2016. *BAYSA, Hüseyin, Kureyş Kervanları*, İz Yayıncılık, İstanbul 2015. *DERVEZE, İzzet, Hz. Muhammed'in Hayatı*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012. *FERRA, Ebû Zekerîya Yahya b Ziyad, Maani'l-Kur'an (Nşr, İbrahim Şemsuddin) Daru'l-Kutubi'l-ilmîyye*, Beyrut 2002. *HAMİDULLAH, Muhammed, İslam Peygamberi, Çeviren: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul 2012. İBN ESİR, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Ebi'l-Kerem, el-Kamil fî't-Tarih, Tahkik. Ebi'l-Fida Abdullah Kadî, Daru'l-kütübi'l-., ilmiyye*, Beyrut 1978. *İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî, Siret-i İbn Hişâm, Tercüme: Hasan Ege, Ravza Yayınları, İstanbul 2013. İBN İSHAK, Muhammed b. İshak b. Yesar, Siyer-i İbn İshak, Tercüme: M. Şaĥî Billik, Düşünce Yayıncılık, İstanbul 2012. Sosyal Bilimler Dergisi • Cilt 7–Sayı 14 • Aralık 2017 / 23 İBN SAD, Muhammed b. Sa'd, b. Menî el-Ĥaşimî, el-Basrî, Katabü't-Tabakati'l-Kebîr, Tahkik: Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-İshancî, Kahire 2001. MUKÂTİL, Ebu'l-Hasan b Süleyman b. Beşîr el-Ezdî, Tefsîrü'l-Mukatîl, Tahkik: Ahmed Ferid el-Mezîdî, Daru'l-kütüb-i ., ilmiyye 2003. NUMANÎ, Mevlana Şibli Son Peyganber Hz. Muhammed, Çeviren: Yusuf Karaca, İz Yayıncılık, İstanbul 2005. ÖZ, Şaban, Farklı Siyer'i Okumak, araştırma Yayınları, Ankara 2015. SARIÇAM, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, DİB yayınları, Ankara 2014. TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, Tarihü't-Taberî, Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Daru'l-Mearif, Mısır. VAKİDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, Kitâbü'l-Megazi, Tercüme: Musa K. Yılmaz, Harf Yayınları, İstanbul 2014.*

DOĞU ROMA BİZANS İMPARATORU HERAKLİUS

(D.M. 575-Kapadokya – Ölüm: M.11 Şubat 641-Konstantinopolis)

Hüküm süresi: 5 Ekim 610 - 11 Şubat 641 – Doğum: M. 575-Kapadokya Ölüm: 11 Şubat 641 Konstantinopolis

Eşleri: Fabia Eudokia ve Martina. Çocukları: III. Konstantinos. Heraklonas ve 11 çocuk.

Tam ismi: Flavius Heraclius Augustus. Hanedan: Herakleios Hanedanı. Annesi: Epiphania. Babası: Yaşlı Herakleios Herakleios veya Heraklius. Doğu Roma Bizans İmparatorudur.

Doğum tarihinin M.575 senesi olduğu, yani Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'(s.a.v) den takriben 4 yıl sonra doğmuş, 30 sene Bizans İmparatorluğunun başında bulundu. Ancak, halkın korkusundan ve dünya saltanatını elinden kaçırmamak adına, Peygamberimize (s.a.v) iman ettiği halde, bu inancını gizlemeye mecbur kalmıştır.

İslâmiyet'in ortaya çıkışı sırasında Araplar Bizans imparatoruna **kayser** dedikleri gibi Sâsânî hükümdarları için kistrâ, Habeş hükümdarları için necâşî ve Mısır genel valisi için mukavkıs unvanını kullanıyorlardı.

Araplar'ın, İslâm'ın doğuşundan yüzyıllarca öncesinden beri kayser unvanını Roma ve daha çok Bizans imparatorları için kullandıkları bilinmektedir.

Resûl-i Ekrem (s.a.v), Kistrâ (İran) ve Kayser'in (Doğu Roma İmp.) definelerinin İslâm eline geçmesi, Rumların mağlup edilmesi, Mekke'nin Fethi, Kostantiniye'nin alınması gibi hadisattan haber vermiştir." (İşaratü'l-İ'caz, s. 173)

Ayrıca hadis kitaplarında, **"Kistrâ yok olursa kendisinden sonra kistrâ, kayser yok olursa kendisinden sonra kayser olmaz. Onların hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız."** (Buhârî, "Farzu'l-humus", 8, "Eymân", 3, "Cihâd", 157; Müslim, "Fiten", 75; Vâkidi, II, 460)

"Benim ümmetimden kayserin şehrini (İstanbul) ilk kuşatanlar günahlarından affedilecektir" şeklinde iki hadis rivayet edilmektedir. (Buhârî, "Cihâd", 93)

"Yahudi ve Nasârâ âlimleri, kitaplarında (Resûl-i Ekrem(s.a.v)'in) evsâfını görmüşler ve imân etmişler. Yalnız Herakl, dünya saltanatı için imânını izhar etmemiş."

"Hem pek çok Yahudi uleması ve Nasârâ uleması ikrar ve itiraf etmişler ki, 'Kitaplarımızda Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâmin evsâfı yazılıdır.' Evet, gayr-ı müslim olarak, başta meşhûr Rum meliklerinden Herakl itiraf etmiş, demiş ki: 'Evet, İsâ Aleyhisselâm, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdan haber veriyor.'" (Mektubat, s. 164-5)

Aynı yöndeki bilgiler, daha başka kaynaklar tarafından da naklediliyor ve ilâveten şu ayrıntıya yer veriliyor: Rum hükümdarı Heraklius, artık beklenen peygamberin Hz. Muhammed (s.a.v) olduğu kanaatine varmıştı. Kavmine de, "dedi. Ancak, Heraklius'un bu dâveti Bizans halkının hiddetine sebep oldu. Bu sebeple, Heraklius, hakikaten iman ettiği halde, dünya saltanatı veya ülke idaresinin selâmeti için imanını gizli tutmayı tercih etti.

İmparatorluktan Önceki Yaşamı

Ailesi Ermeni asıllıydı. İmparator Mauricius döneminde, 590 yılında Sasani tahtına geçen asi General Behram Çubin ile savaştan Roma ordusunda kilit rol üstlenen Yaşlı Herakleios'un oğludur. Savaşın sonra Mauricius Yaşlı Herakleiosu Kartaca'da Afrika Eksarhlığı'na atadı. Bu nedenle Herakleios'un doğum yeri kesin olarak bilinmemekteyse de Kapadokya olduğu kuvvetle muhtemeldir. Roma Afrikası'nda büyümüştür. Bir rivayete göre, delikanlıyken aslanlarla gladyatör dövüşleri yapmıştı.

Bizans imparatoru (610-641).575'te doğdu. Kartaca Valisi (eksarkhos) Herakleios'un oğludur; babasıyla aynı adı taşır. İmparator Phokas'ın (602-610) tedhiş rejimine karşı ayaklanan Herakleios, Mısır eyaleti de kendisine katılınca oğlu Herakleios'u Kuzey Afrika birliklerinden oluşan bir filonun başında İstanbul üzerine gönderdi. 3 Ekim 610'da İstanbul'a ulaşan Herakleios, patrik Sergios ve Yeşiller Partisi'nin desteğiyle halk tarafından sevinç gösterileriyle karşılandı ve kurtarıcı olarak selâmlandı. İki gün sonra da patriğin elinden imparatorluk tacını giyerek Bizans tahtına çıktı. Phokas idam edildi. Hipodrom'da bulunan heykeli yıkılıp hâtırısı lânetlendi.

Herakleios idareyi ele aldığı sırada devlet ekonomik açıdan çökmüştü; hazine bomboştu. Para olmadığı için ücretli asker toplamaya dayanan ordu sistemi de işlemiyordu. Batıda Slavlar ve Avarlar devletin Balkan eyaletlerine girmişler, her tarafı yağmalıyorlardı. Sâsânîler, Anadolu içlerine kadar uzanan akınlarla doğu eyaletlerine saldırıya geçmişti. Herakleios, ilk yıllarda Sâsânîler'in imparatorluk topraklarını istilâsını önleyemedi. 613'te İrmîniye ve Suriye'ye girerek Dımaşk'ı işgal eden Sâsânîler, ertesi yıl Kudüs'ü zaptederek burada günlerce katliam yaptılar ve Mukaddes Mezar Kilisesi'ni yakarak İsa'nın gerildiği kabul edilen kutsal haçı alıp Medâin'e (Ktesiphon) götürdüler. 615 yılında Anadolu'ya yeniden Sâsânî akınları başladı. Sâsânîler 619'da Mısır'ı da işgal ettiler. Bu arada Yunanistan ve Pelopones'e, hatta Adalar'a kadar uzayan Slav-Avar akınları sonunda Makedonya, Tesalya ve Trakya eyaletleri tamamen tahrip edildi. Birkaç büyük şehir dışında Balkanlar'daki Bizans hâkimiyeti çöktü. Bu gelişmeler üzerine Herakleios başşehir Kartaca'ya nakletmeyi düşündüyse de patrik Sergios ve İstanbul halkının karşı çıkması üzerine bundan vazgeçti.

Askerî ve idarî düzende yaptığı köklü değişikliklerle devleti içine düştüğü bu zor durumdan kurtarmaya çalışan Herakleios, batıda Kartaca ve Ravenna eksarklıklarında tatbik edilen askerî idare sistemini doğuda uygulama alanına koydu. Anadolu'da elde kalan araziye "thema" adı verilen askerî gruplar yerleştirilerek bunların başında bulunan kumandanlara (strategos) bulundukları bölgelerin idaresi verildi. Böylece Anadolu'da Opsikion, Armeniakon, Anatolikon ve Kibyrraioton themaları teşekkül etti. Themalar idaresinin en belirgin özelliği bu bölgelere yerleştirilen askerlere toprak verilmesiydi. Bu topraklar askerî mükellefiyetler mukabilinde babadan oğula da kalabiliyordu. Bunun yanı sıra yerli köylü-halk da askerlik yükümlülüğü karşılığında askerî araziye sahip olabilmekteydi. Bu sistem kuvvetli bir yerli ordunun kurulmasına temel teşkil etti. Devlet, ücretli asker arama sıkıntısından kurtulduğu gibi bunlara ödemek zorunda kaldığı parayı da tasarruf etme imkânına kavuştu. Ayrıca bu sistem küçük arazi sahipliği müessesesinin kuvvetlenmesini sağladı. Herakleios'un yaptığı askerî reformlar sonraki yıllarda daha da gelişti ve Bizans imparatorluk gücünün temel direği oldu.

Herakleios, saldırılarını İstanbul surları önüne kadar ilerleten Avar kağanı ile 619'da bir barış antlaşması yaptı. Böylece Bizans askerî birliklerinin Avrupa'dan Anadolu'ya geçirilmesi ve Sâsânîler'e karşı savaşa girilmesi mümkün oldu. Kilise bütün maddî imkânlarını imparatorun hizmetine verdi. 5 Nisan 622'de yapılan büyük dinî törenden sonra başşehirden ayrılan Herakleios, önce Anadolu toprakları ile İrmîniye bölgesini Sâsânî işgalinden kurtardı. Savaşlar büyük bir dinî heyecan içinde yapıldı. Savaşa giden askerler, yürüyüş sırasında ordunun önünde İsa'nın tasvirini taşıyorlardı. Bu sebeple İmparator Herakleios sonraki nesiller tarafından "ilk haçı" olarak kabul edilmiştir.

Avar kağanının tehditlerini yeniden arttırması üzerine İstanbul'a dönen Herakleios, ödenmekte olan haracın miktarını yükseltmek suretiyle onunla barışı sağladı ve böylece Sâsânîler'e karşı savaşa devam etme imkânını buldu (623). İrmîniye bölgesinden hücumla geçen imparator, Dvin ile birçok şehri zaptettikten sonra Sâsânîler'in kutsal şehri

Gence'yi ele geçirdi. İran Hükümdarı II. Hüsrev Pervîz şehirden kaçtı. Bizanslılar, Kudüs'ün yağmalanmasına karşılık olarak buradaki kutsal Zerdüş mâbedini tahrip ettiler.

Herakleios, 624 yılında hristiyan Kafkas kabileleriyle ordusunu takviye etmesine rağmen savaştan kesin bir sonuç alamadı. 626'da tekrar hücumla geçen Sâsânîler Anadolu'yu aşip İstanbul'un karşısında Khalkedon'a (Kadıköy) kadar ilerlediler. Avar kağanı da büyük bir orduyla gelip şehri karadan ve denizden kuşattı. Başşehrin tehlikeye düştüğü bu sırada Herakleios doğu sınırında mücadele etmekteydi. İstanbul'un tecrübeli muhafız kuvvetleri bütün saldırıları bertaraf ederken patrik Sergios düzenlediği dinî törenlerle halkın moralini yüksek tutmaya çalıştı. 10 Ağustos'ta kazanılan deniz savaşından sonra karada da başarı elde edilince Avar ordusu geri çekildi. Avarlar'ın yenilgisi üzerine Sâsânî Kumandanı Şehrbârâz da birlikleriyle Suriye'ye döndü.

Bu esnada Herakleios'un kardeşi Theodoros, Şâhin adlı bir kumandanın idaresindeki başka bir Sâsânî ordusunu bozguna uğrattı. Herakleios, 626-627'de ordusuyla Lazika'da bulunduğu sırada önceleri hristiyan Kafkas kabileleriyle yaptığı gibi bu defa da Hazar Türkleri ile ittifak kurdu. Bu ittifakla gelen dostluk Bizans diplomasisinde etkili ve kalıcı oldu. Sâsânîler'in ana ordusunu 627 yılı sonunda Ninevâ'da (Ninova) kesin yenilgiye uğratan Herakleios Ocak 628'de II. Hüsrev'in sığındığı Destgird'e girdi. Kısa bir müddet sonra II. Hüsrev tahtından indirilip öldürüldü.

Yerine geçen oğlu Şîrûye Herakleios ile barış yaptı. Sâsânîler, 591 yılında Bizanslılar'la yapılmış olan sınır antlaşmasına uyarak İrmîniye, Roma Mezopotamyası, Suriye, Filistin ve Mısır'ı Bizans'a iade etmeyi kabul ettiler. Bu zaferden sonra İstanbul'a dönen Herakleios patrik, din adamları, senato ve halk tarafından törenlerle karşılandı.

626 yılında İstanbul önündeki yenilgi Avar gücünün çökmesine ve hâkimiyeti altındaki Slav kabilelerinin ayaklanarak bağımsızlıklarını elde etmelerine yol açtı; bu sayede Slavlar ve Bulgarlar ilk devletlerini kurdular. Herakleios da Karpatlar ötesinde oturan Sırp ve Hırvatlar'ın Kuzeybatı Balkan topraklarına yerleşmelerine izin verdi.

Herakleios devrinde askerî reformların yanı sıra idare sisteminde ve kültür alanında da köklü değişiklikler yapıldı. Latince yerine Grekçe resmî dil olarak kabul edildi, Herakleios da Latince unvanları bırakıp 629'dan sonra Basileos unvanını kullanmaya başladı. Kamu hayatı tamamen kilisenin etkisine girdi ve imparatorun yanında kilise de devlet işlerinde söz sahibi oldu. İstanbul'da İmparator Phokas zamanındaki anarşi ortamında kapanan üniversitenin yerine yeni bir yüksekokul açıldı. Bu yüksekokulun öğretim sistemini patrik Sergios düzenlediğinden okul da kiliseye bağlandı. Böylece kilise siyasetin yanı sıra kültür hayatına da damgasını vurdu. Herakleios, kilise içinde bir türlü çözüm bulunamayan doktrin tartışmalarına bir formül bulmaya çalıştı; önce "monoenergetismus"u (İsâ'da bir tek kudretin varlığı) kabul etti; ardından 638 yılında "ekthesis" (iman açıklaması) adıyla tanınan bir ferman yayımlayarak "monotheletismus"u (İsâ'da bir tek iradenin varlığı) savundu. Ancak Ortodoks inanç ve monofizit görüş arasındaki ayrılığa son veremedi.

Sâsânîler on yıllık işgalden sonra Bizans eyaletlerini boşaltırken onlara karşı kesin zaferler kazanan Herakleios, geri alınan kutsal haçı Kudüs'e götürerek eski yerine yerleştirdi ve böylece Kudüs'ü ziyaret eden tek Bizans imparatoru oldu. Herakleios, daha sonra doğuda kalarak Sâsânî işgalinden kurtarılan eyaletlerde askerî ve ekonomik düzenin yeniden kurulmasına çalıştı. Bu arada doğu kiliseleriyle anlaşma yolları bulma çabalarını da sürdürdü.

Daha sonra güneyden gelen İslâm ordularıyla mücadele etmek zorunda kalan Herakleios (aş.bk.) hızla yayılan İslâm fütuhâtı karşısında başarılı olamadı. Çaresizlik içinde İstanbul'a döndü. Uzunca bir süre Anadolu yakasında Hiëreia'daki (Fenerbahçe) sarayında kaldı. Kapıldığı korku yüzünden denizi aşip İstanbul'a geçmek istemiyordu. Nihayet kendisine karşı bir komplo hazırlandığını duyunca, rivayete göre denizi görmemesi için zemini toprakla kaplanmış ve iki tarafı ağaç dallarıyla örtülmüş gemilerden oluşan bir köprü vasıtasıyla atının üzerinde İstanbul'a geçebildi. **Bir süre sonra 11 Şubat 641'de öldü.**

Herakleios akıllı ve enerjik idaresiyle Bizans'ı yeniden canlandırmış, Sâsânîler'e karşı yıllarca süren savaşlardan başarıyla çıkmıştı. Fakat müslüman Araplar karşısında uğradığı yenilgi bütün başarılarını silip götürdüğü gibi devleti de yeni meselelerle başbaşa bıraktı. Aile hayatı da ona büyük üzüntüler yaşatmıştı. Tahta çıktığı gün

evlendiği ilk eşi Fabia-Eudokia, bir kız ve bir erkek çocuk dünyaya getirdikten sonra 612’de ölünce patrik Sergios’un şiddetle karşı koymasına, resmen yasak olmasına ve büyük günah sayılmasına rağmen yeğeni (kız kardeşinin kızı) Martina ile evlenmişti. Fakat bu evlilik kilise gibi halk tarafından da gayri meşrû görülmüştü. Martina’nın dünyaya getirdiği ilk iki oğlunun sakat olması, dört çocuğunun da küçük yaşta ölmesi işlediği günahın cezası şeklinde yorumlandı. Ayrıca Martina’nın, Eudokia’dan doğmuş olan Konstantinos’un hakkını çiğneyerek veliahtlığı kendi çocuklarına sağlamak istemesi halkın ona karşı kinini daha da arttırdı. Her ne kadar Herakleios’un vasiyeti gereği iki oğlu birden (Konstantinos ve Heraklonas) imparator ilân edildiyse de Martina’nın anne imparatoriçeliği kabul edilmedi (641). Üç ay sonra Konstantinos ölünce Martina oğlu Heraklonas’ın yanında idareyi ele aldı. Ancak bu durum, aynı yılın eylülünde Konstantinos’un on bir yaşındaki oğlunun senato tarafından imparator ilân edilmesiyle son buldu.

Herakleios ve büyük oğlu III. Konstantinos öldükten sonra Heraklonas imparator oldu; Ama Valentinus adlı bir general ana-oğlu eski imparatoru öldürmekle suçlayarak ayaklandı. Savaşı kazanan asiler Heraklonas’ın burnunu, Martina’nın dilini kestiler ve onları Rodos’a sürdüler.

Devlet yönetimini bir asır elinde bulunduran Herakleios hânedanının (610-711) ilk imparatoru olan Herakleios’un devri Bizans tarihinde bir dönüm noktası teşkil eder. Yapılan düzenlemelerle Geç Roma veya Erken Bizans devrinin sona erdiği, gerçek anlamda Roma’dan Bizans’a geçişin bu dönemde gerçekleştiği kabul edilir.

Bizans Devletinin tepe noktasında, aynı zamanda siyâsî gücünün tam da zirvesinde bulunduğu bir zamanda, Peygamber Efendimiz (s.a.v) tarafından kendisine “İslâm'a Dâvet Mektubu” tebliğ edildi. Heraklius, bu vâki dâveti büyük hürmetle karşıladı. Hatta tebliğe gelen sahabelere Peygamberimize (s.a.v) iman ettiğine dair bazı ima ve işaretlerde de bulundu.

Bilâhare, bu yöndeki bilgi ve kanaatini Saray çevresiyle, hanedanın bazı ileri gelenleriyle ve hatta halkın bir kesimiyle paylaşma denemelerinde de bulundu. Ancak, kendisine gösterilen şiddetli tepki ve hatta **“Tahttan indirilerek idam edileceği”** yönündeki söylentiler üzerine geri adım attı ve Müslüman olduğunu gizli tutmaya mecbur kaldı.

Heraklius, saltanatı süresince, gerek Doğu’da (Sasani) ve gerekse Batı’da (Balkanlar) muhtelif savaşlarda bulundu. Bunlardan bir kısmında muzaffer oldu, bir kısmında da mağlubiyetler aldı. Dindar bir şahsiyet olan Heraklius 630 senesinde İran’dan geri alınan Kudüs’e giderek Hac ziyaretini yaptı. Ne var ki, bu uzun yolculuktan kısa süre sonra hastalandı ve bir daha da ordusunun başında sefere çıkamadı. Aynı dönemde, Hz. Muhammed’in (s.a.v) başında bulunduğu İslâm ordusu tarafından, Filistin ve Suriye dâhil, Arabistan Yarımadası’nın büyük kısmı alınmış ve İslâm coğrafyasına dâhil edilmişti. 636’daki Yermuk Savaşında ise, İslâm ordusuna nisbeten çok da kalabalık olan Roma ordusu bozguna uğradı. Fetihler bütün kuvvetiyle devam etti. Heraklius öldüğünde, Mısır’ın da büyük kısmı elden çıkmış ve Müslümanların hâkimiyeti altına girmeye başlamıştı.

Yeryüzünün en uzun ömürlü imparatorluklarından biri olan Roma, o günlerde eski gücünden mahrumdur. Bir zamanlar koca Akdenizi bir göl haline getiren, Atlas Okyanusundan, Kızıldenize, Tunadan, Nile uzanan imparatorluk Türk ve Germen istilaları ile kan kaybeder. Uzak vilayetleri kontrolde zorlanınca Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölünürler. Batı Roma İmparatorluğu tez dağılır ama Doğu Roma (Bizans) uzun yaşar.

Kayserler, Türk hakanları Uldız ve Attilanın baskısından vergi ile kurtulur ve muhteşem surlar ördürerek İstanbul’a sığınır. Şehrin esas surlarını, en az onun kadar güçlü ikinci bir sur saklar. Önünde 20 metre genişliğinde ve 7 metre derinliğinde bir kanal vardır ki o bile şehri tek başına koruyabilir. Hoş, o güne kadar hendeği aşabilen olmaz... Gelgelelim Hunların ardından yöreye sarkan Avarlar, Çorluya dayanır, Bizansı haraca bağlarlar. Yetmez Sasaniler Üsküdar’a kadar sokulur gırtlaklarını sıkırlar. İşte böylesine zor bir dönemde tahta çıkan Heraklius, bütün Rumları etrafında toplar.

Resmi dili Latince’den Grekçeye çevirir ve halkın gönlünü hoş tutacak reformlar yapar. Önce Avarları püskürtür, ardından ordusunun başına geçip Ortadoğu seferine çıkar. Taa Nineveye (Musul) kadar uzanır, Sasani ordusunu bozguna uğratar. Suriye, Filistin, Mezopotamya ve Mısırda dizginleri silbaştan ele alır. Hele İranlıların gaspettiği kutsal haçı

kurtarıp Kudüse getirince destan kahramanı olur. Bütün Ortadokslar etrafında toplanırlar. Sağdan soldan kırık dökük kabileler gelip bağılıklarını sunarlar

İSLAM BİZANS İLİŞKİLERİ

İslâm-Bizans ilişkileri. Yaklaşık 850 yıllık İslâm-Bizans ilişkilerinin temeli, adı İslâm kaynaklarında “Hirakl” şeklinde kaydedilen ve diğer Bizans imparatorları gibi “kayser, kayserü’r-Rûm, azîmü’r-Rûm, melikü’r-Rûm” unvanlarıyla da anılan Herakleios döneminde atılmıştır.

İslâmiyet’in ilk yıllarına rastlayan dönemde devam etmekte olan Bizans-Sâsânî savaşları müslümanlar tarafından ilgiyle takip edilmekteydi. Bu devirde müslümanlar Ehl-i kitap olan Bizanslılar’ın, müşrikler ise ateşperest İranlılar’ın tarafını tutuyorlardı. Bizanslılar’ın Sâsânî orduları karşısında ardarda yenilgiye uğraması müşrikleri sevindirirken müslümanları üzüyordu. Bunun üzerine nâzil olan Rûm sûresinin ilk âyetlerinde, mağlûp Bizanslılar’ın üç ile dokuz yıl içerisinde galip gelecekleri ve müslümanların bu sonuçtan sevinç duyacakları bildirilmiştir. (Rûm Suresi,1-5)

Bir müddet sonra Herakleios’un Sâsânîler’i yenmesi müslümanları sevindirmişti. Bizans’ın kazandığı zaferin Bedir Gazvesi veya Hudeybiye Antlaşması ile aynı zamanda gerçekleştiği kaydedilmektedir. Bu sebeple âyetlerden, Bizans’ın Suriye, Filistin ve Mısır’ı kaybettiği 619 yılından önceki yenilgilerle, 622’de başlayıp Herakleios’un 627’de Ninevâ’da Sâsânî ordularını kesin yenilgiye uğratması ile sonuçlanan zaferlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. (*Ebü İshak el-Fezârî, s. 317; Taberî, Câmi’u’l-beyân, XXI, 15-21*)

H.8 Cemâziyelevvel –M. Eylül 629) yılında İslâm-Bizans ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış ve İslâm ordusu Herakleios’un askerleriyle ilk defa Mûte’de karşı karşıya gelmiştir. Savaşın asıl sebebi, Hz. Peygamber(s.a.v)’in Busrâ valisini İslâm’a davet etmek üzere görevlendirdiği elçisi Hâris b. Umeyr el-Ezdi’nin, hristiyan Gassânî Emîri Şürahbîl b. Amr’ın topraklarından geçerken adı geçen emîr tarafından öldürülmesidir. Müslümanların savaş hazırlıkları hakkında bilgi edinen kumandan Theodoros (Vikarios), Şürahbîl b. Amr kumandasında bölgedeki hristiyan Arap kabilelerinin de katıldığı, 100.000 veya 200.000 kişiden oluştuğu rivayet edilen Bizans ordusuyla birlikte, Hz. Peygamber(s.a.v) tarafından gönderilen Zeyd b. Hârise(r.a) kumandasındaki 3000 kişilik İslâm ordusunun karşısına çıktı. Zeyd b. Hârise(r.a) ile birlikte üç kumandanını kaybeden İslâm ordusu Hâlid b. Velîd(r.a)’in taktikleriyle zafer kazanarak geri çekildi. (*Theophanes, s. 36; Vâkıdî, II, 755-769; İbn Hişâm, II, 373-389*)

H.9-M.630 yılında Herakleios’un büyük bir ordu hazırladığı haberi üzerine Hz. Peygamber(s.a.v), kuraklık ve kıtlığın hüküm sürmesine rağmen 30.000 kişilik bir ordu hazırladı ve hedefin Bizans ordusu olduğunu açıkça belirtti. Kur’ân-ı Kerîm’de (Tevbe Suresi,38-106) ve İslâm tarihi kaynaklarında İslâm toplumundaki savaş hazırlıklarıyla ilgili haberlerden, Sâsânîler’e karşı kesin bir üstünlük sağlayan Bizans’ın müslümanlar tarafından ciddi bir güç olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber(s.a.v)’in bizzat kumanda ettiği İslâm ordusu, Medine’nin 700 km. kuzeyinde Suriye yolu üzerindeki Tebuk’ta konakladı. On beş-yirmi gün burada kalındıktan sonra Bizans ordusuna rastlanmadığı için geri döndü; bu arada çevredeki kabileleri İslâm’a davet amacıyla bazı birlikler gönderildi. (*Vâkıdî, III, 989-1025; İbn Hişâm, II, 515-529; Taberî, Târîh, III, 100-111; Fayda, s. 214-216*).

Tebuk’ta karargâhını kurmuş olan Hz. Peygamber(s.a.v), o sırada Hıms veya Dimaşk’ta bulunduğu belirtilen Herakleios’a Dihyetül Kelb b. Halîfe’yi bir mektupla birlikte tekrar göndermiştir. (*Mes’ûdî, s. 271, 272*)

Mektupta imparatora İslâm’a girmesi, cizye ödemesi veya savaş yapılması teklif edilmekte, ayrıca ondan Müslümanlığı kabul edecek olanlara engel olmaması istenmekteydi. Mektup şöyledir: “*Allah’ın elçisi Muhammed’dan Bizans imparatoruna. Seni İslâm’a davet ediyorum. İslâm’ı kabul edersen müslümanların sahip olduğu haklara sen de sahip olur, onların sorumlu olduğu şeylerden sen de sorumlu olursun. Eğer İslâm’a girmeyi kabul etmezsen cizye ödersin. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ‘Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, Allah’ın ve elçisinin haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendilerine din edinmeyenlerle size boyun eğerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.’* (Tevbe Suresi,29)

Eğer bu tekliflerimi kabul etmezsen halkın (fellâhîn) İslâm'a girmesine veya cizye ödemesine engel olma."

Mektubu alan Herakleios, etrafındakilerle istişare ettikten sonra Tenuhlu hristiyan bir Arap'ı Hz. Peygamber(s.a.v)'e elçi olarak göndermiştir. Elçi müslümanlar tarafından ağırlanmış ve Hz. Osman(r.a) da kendisine değerli bir elbise hediye etmiştir. *(Müsned, III, 441; IV, 74, 75; Ebû Ubeyd, s. 345; Muhammed Hamîdullah, el-Vesâ'îku's-siyâsiyye, s. 110-115; a.mlf., İslâm Peygamberi, I, 336-338).*

Hudeybiye anlaşmasının akabinde Resulullah (s.a.v) Bizans, Sasani (İran), Habeş, Gıpt (Mısır), Gassan ve Yemame hükümdarlarına elçiler yollar onları İslâma çağırırlar. Bunlardan Habeş İmparatoru Necaşi teklifi kabul eder. Mısır Kıbtı Kralı Mukavkis çağırışı olgunlukla karşılarken, Yemame Beyi mânâsız laflar eder. İran ve Gassan hükümdarları ise elçileri hakaret ederek kovarlar. Bizans İmparatoru Heraklius da, Efendimiz(s.a.v) ana dili gibi Rumca bilen Dıhyeyi (radiyallahu anh) münasip bulurlar. Dıhye Muhammed-Resul-Allah yazılı zarif mühürle damgalanan mektubu öpüp başına koyar ve yola çıkar.

Busrâ valisi aracılığıyla huzuruna çıkan Dıhye b. Halîfe'yi kabul eden imparator, ayrıca Suriye bölgesine ticaret için gitmiş olan Ebû Süfyan ve arkadaşlarıyla da görüşerek Hz. Muhammed(s.a.v) hakkında bilgi almıştır. Kaynaklarda Herakleios'un Dıhye'yi, konuyla ilgili görüşünü almak üzere bir mektupla Rûmiye'deki yakın dostu patrik Dagâtır'a gönderdiği, Dagâtır'ın İslâmiyet'i kabul ettiği, imparatora yazdığı cevabî mektupta Hz. Muhammed(s.a.v)'in beklenen peygamber olduğunu söylediği, kısa bir süre sonra da çevresindeki Bizanslılar tarafından öldürüldüğü kaydedilmektedir. Hz. Muhammed(s.a.v) hakkında elde ettiği bilgilerin peygamberlik vasıflarına uygun olduğunu belirten Herakleios Dıhye'ye güzel muamelede bulunup onu hediyelerle uğurlamıştır.

O günlerde Herakl, İranlıları yenmiş ve adağını yerine getirmek için yürüyerek Musuldan Kudüse gelmiştir. Gerçi bir imparatorun yürümesi, arabaya binmesinden daha masraflıdır, yerlere halılar serilmeli, sahraya kokular serpilmelidir ya neyse... Hz.Dıhye(r.a) Heraklın adamlarını bulur ve görüşmeyi organize etmelerini ister. Kahrolasica kurallar... Herakliusun protokol işlerine bakan nazırları, ona kuralları hatırlatır Kayserin huzuruna nasıl çıkacağını, nasıl yürüyüp, nasıl secde edeceğini anlatırlar. Dıhye(r.a), buna karşı çıkar.

Biz Müslümanlar Allahtan başkasının önünde eğilmeyiz der, hiç kul kula secde eder mi? Asiller, generaller baştan alır, altını çize çize seremoni kaidelerini anlatırlar. Ancak Dıhye kesinlikle taviz vermez. Efendimiz(s.a.v), peygamber olduğu halde önünde kimsenin eğilmesine müsaade etmez. O, kölelere bile değer verir, dertlerini dinler. Müminler şerefli dirler der. Der ama ne fayda. Saray erkânı kaidelere uymazsan Heraklius seni huzurundan kovar, dinlemeye bile tenezzül etmeden dışarı atar. Eğer sana verilen vazifeyi beceremeden dönmekten korkmuyorsan o başka diye ikazda bulunurlar. Konuşmalara kulak ucuyla muttali olan yaşlı bir nazır Dıhyeyi kenara çeker bak ben sana bir akıl öğreteyim der. Kayser her sabah bahçeyi dolandır ve gölgeye kurulan divanda oturup istirahat ederler. Eşraftan bazıları şikâyet ve dileklerini yazarçizer, divanın kenarına bırakıp okumasını beklerler. Gel beni dinle, bu yolu dene! Hz. Dıhye(r.a) de öyle yapar, mektubu Herakliusun göreceği bir yere koyar. Ve bir kuytuya çekilip beklemeye başlar...

HERAKLIUS'UN İSLÂMA DÂVET EDİLMESİ

Peygamberimiz (s.a.v.) Rum imparatoru Heraklius'a sahabeden son derece güzel görünümlü ve dirayetli bir kişi olan Hz. Dıhyetü'l Kelbi(r.a)'yi gönderir. Dıhye-i Kelbî(r.a) Rumca'yı iyi bilirdi. Resûlullah (s.a.v) onu Bizans'a Sefir olarak gönderdi. Bu hicretin yedinci yılı (m. 629) Muharrem ayında oldu.

Resûlullah (s.a.v) Bizans Kayseri Heraklius'u İslâm'a davet için bir mektûb yazdırdı. Bu mektûbu yazdırdığı zaman Ashâb-ı kiramdan bazıları, *"Yâ Resûlallah! Rum taifesi mührü olmayan bir mektûbu okumazlar"* dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) emretti. Gümüşten bir mühür kazdırıldı. Mührün üzerinde üç satır yazı yazılı idi. Birinci satır Muhammed, ikincisi Resûl, üçüncü satır da Allah idi. Mektûbu bu mühürle mühürledi ve Dıhye'ye (r.a) verdi. Mektûbu Bizans Kayserine sunması için Busrâ emirine vermesini emretti. Dıhye (r.a), Peygamberimizin (s.a.v) mektûbunu Kaysere sunması için Busrâ'daki Gassan emiri Hâris'e başvurdu. Haris, Dıhye'yi (r.a) Heraklius'a götürmesi için Adiy

bin Hâtem'i vazîfelendirdi. Adiy bin Hâtem de Dîhye'yi (r.a) alıp, Kudüs'e götürdü. Bu sırada Heraklius da Kudüs'te bulunuyordu. Heraklius, eğer İranlılar üzerine galip olurlarsa Humus'dan Kudüs'e kadar yaya yürüyeceğini adamıştı.

Heraklius, İran ordularını yenince adağını yerine getirmek için; Humus'dan yaya olarak yola çıkmış, yoluna halılar serilmiş, kokular serpilmiş ve bu hâl ile Kudüs'e ulaşmış, adağını yerine getirmişti. Dîhye (radiyallahü anh), Heraklius'dan sonra Kudüs'e vardı ve Heraklius ile görüşmek için temaslarda bulundu. İmparatorun adamları kendisine **"Kayser'in huzûruna çıktığın zaman başını eğip yürüyeceksin ve yaklaşınca da yere kapanıp secde edeceksin. Secdeden kalkmana izin vermedikçe de asla başını yerden kaldırmayacaksın."** dediler.

Bu sözler, Dîhye'ye (r.a) ağır geldi ve onlara şunları söyledi: **"Biz müslümanlar! Allah'ı Teâlâdan başka hiçbir kimseye secde etmeyiz. Hem insanın insana secde etmesi insanın yaratılışına terstir."** buyurdu. Bunun üzerine Kayser'in adamları, **"O halde Kayser, getirdiğin, mektûbu hiçbir zaman kabûl etmez ve seni huzûrundan kovar"** dediler. Dîhye (radiyallahü anh), **"Bizim Peygamberimiz Muhammed (s.a.v) başkasının kendisine değil secde etmesine; önünde hafif eğilmesine bile müsâde etmez. Kendisiyle görüşmek isteyen, köle bile olsa; ona ilgi gösterir. Huzûruna alır, derdini dinler, sıkıntısını giderir, gönlünü alır. Bunun için Ona tâbi olanların hepsi hürdür, şerefli dir"** buyurdu.

Bu sözleri dinleyenlerden biri **"Mademki, Kayser'e secde etmeyeceksin, o halde üzerine aldığın vazîfeyi yerine getirebilmen için sana başka bir yol göstereyim. Kayser'in sarayının önünde dinlendiği bir yer var. Her gün öğleden sonra bu avluya çıkar oraları dolaşır. Orada bir minber vardır. Onun üzerinde herhangi bir şikâyet veya yazı varsa önce onu alır okur, sonra istirahat eder. Sen de şimdi git hemen mektûbu o minbere koy ve dışarda bekle. Mektûbu görünce seni çağırır. O zaman vazîfeni yerine getirirsin"** dedi.

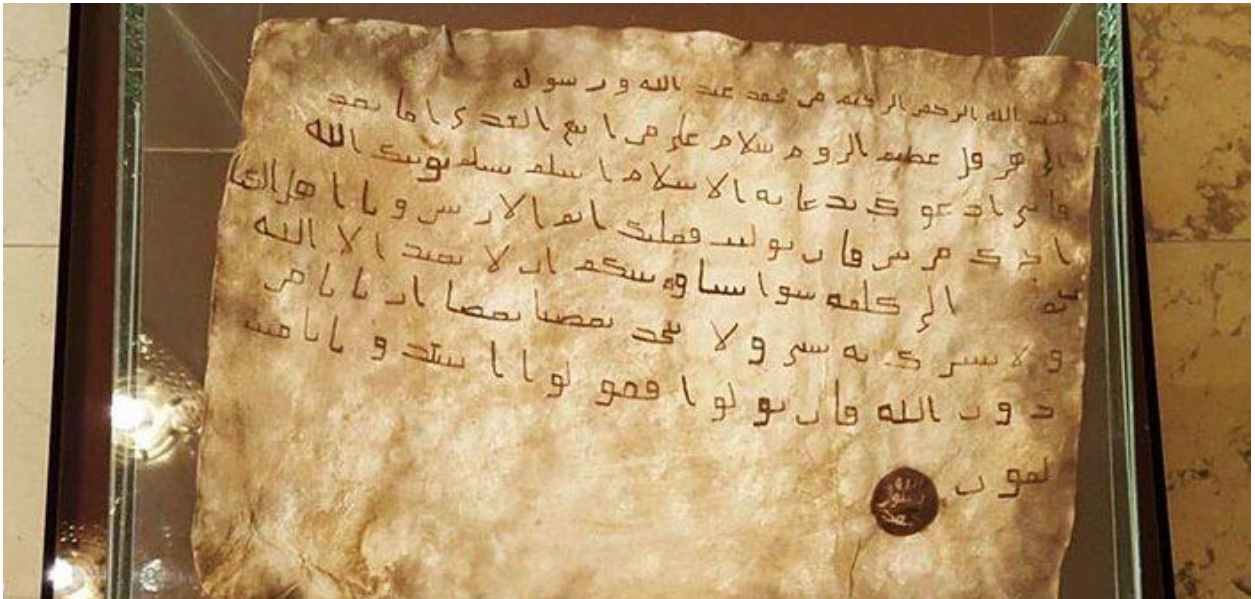
Bunun üzerine Dîhye (r.a) mektûbu söylenilen yere bıraktı. **Mektup şu meâldeydi:**

"Bismillahirrahmanirrahim. Resûlullah Muhammed'den Rûm'un büyüğü Hirakl'e!..""Hidâyet yoluna tâbi olanlara selâm olsun! Bundan sonra, (Ey Rûm milletinin büyüğü) seni, İslâma dâvet ediyorum."

"Müslüman ol ki, selâmette bulunasın. Müslüman ol ki, Allah senin ecrini iki kat versin. Eğer bu dâvetimi kabul etmezsen, yoksul çiftçilerin, bütün tebaânın günâhı senin boynunadır."

"De ki, 'Ey kitap ehli olan Hristiyanlar ve Yahudiler! Sizinle bizim aramızda müşterek bir söze gelin. Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim, Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi rab edinmeyelim.' Eğer onlar yüz çevirirlerse, siz deyin ki, 'Şâhid olun, biz Müslümanlarız.'" (Âl-i İmrân Suresi, 64.)

Heraklius mektûbu aldı; Arapça bilen bir de tercüman çağırttı. Tercüman Resûlullahın (s.a.v) mektûbunu okumaya başladı.

“Bismillâhirrahmânirrahîm (Rahmân ve Rahim olan, Allah’u Teâlânın ismi ile başlarım). Allah’ın Resûlü Muhammed’den, Rumların büyüğü Herakl’e” diye başladığını görünce Heraklius’un kardeşinin oğlu Yennak, çok kızdı ve tercümanın göğsüne şiddetli bir yumruk vurdu ve adamı yere oturttu.

Bu sırada Resûlullahın (s.a.v) mektûbu da tercümanın elinden düştü. Heraklius ona ne yaptığını sorduğu zaman, ***“Mektûbu görmüyor musun? Mektûba hem senin isminden önce kendi ismi ile başlamış, hem de senin hükümdâr olduğunu söylemeyip (Rumların büyüğü Herakl’e) demiş. Niçin (Rumların hükümdârı) diye yazmamış ve senin isminle başlamamış? Onun mektûbu bugün okunmaz.”*** dedi.

Bunun üzerine Heraklius “Vallahi sen yâ çok akılsızsın veya koca bir delisin. Ben senin böyle olduğunu bilmiyordum. Ben daha mektûbun içinde ne olduğuna bakmadan yırtıp atmak mı istiyorsun? Hayatıma yemîn ederim ki: Eğer O söylediği gibi Resûlullah ise, mektûbuna benim isminden önce kendi ismini yazmakta ve beni Rumların büyüğü diye anmakta haklıdır. Ben ancak onların sahibiyim. Hükümdârları değilim.” dedi ve Yennak’ı dışarı çıkarttı.

Hristiyan âlimi ve Hristiyanların reîsi ve kendisinin, müşaviri olan Üsküfû çağırttı ve mektûb okundu. Mektûbun devamı şöyleydi: “Allah’u Teâlânın hidâyetine tâbi’ olana selâm olsun. Bundan sonra; Ben seni İslâm’a davet ederim. Müslüman ol ki, selâmet bulasın. Allah’u Teâlâ sana iki kat ecir versin. Eğer yüz çevirirsen bütün Hristiyanların vebali senin üzerinedir. Ey ehl-i kitab sizin ve bizim aramızda bir olan söze gelin; Allah’u Teâlâdan başkasına ibadet etmeyelim ve O’na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Allah’u Teâlâyı bırakıp bazılarımız bazılarını Rab edinmesinler. Eğer bu sözden yüz çevirirlerse: (Şahid olunuz. Biz müslümanız), deyiniz.”

Resûlullahın (s.a.v) mektûbu okunurken Heraklius’un alnından ter taneleri dökülüyordu. Mektûb bitince “Hz.Süleymân(a.s)’dan sonra ben böyle (Bismillâhirrahmânirrahîm) diye başlayan bir mektûb görmemiştim” dedi. Heraklius, Üsküfe bu meseledeki fikrini sorunca “Vallahi O, Mûsâ ve Îsâ (aleyhismüsselâm)’ın bize geleceğini müjdelediği Peygamberdir. Zâten biz O’nun gelmesini bekliyorduk” dedi.

Heraklius, “Sen bu husûsta ne yapmamı tavsiye edersin, neyi uygun görürsün?” diye sordu. Üsküf, “O’na tâbi’ olmanı uygun görürüm.” dedi. Heraklius “Ben senin dediğin şeyi çok iyi biliyorum. Fakat O’na tabi’ olup, müslüman olmağa gücüm yetmez. Çünkü hem hükümdârlığım gider hem de beni öldürürler.” dedi.

Bunun üzerine Dihye’yi (r.a) ve Adiy bin Hâtem’i çağırttı. Adiy: “Ey hükümdâr, davar ve develer sahibi Araplardan olan şu yanımdaki zât, memleketinde vukû’ bulan şaşılacak bir hâdiseden bahsediyor” dedi.

Heraklius tercümana “Memleketlerindeki hâdiseler ne imiş sor bakalım” dedi. Dihye (r.a) “Aramızda bir zât zuhur etti. Peygamber olduğunu beyân etti. Halkın bir kısmı Ona tabi olmaktadır. Bir kısmı da karşı koymaktadır. Aralarında çarpışmalar vukû’ bulmuştur.” dedi.

Bundan sonra Heraklius, Hz.Peygamber (s.a.v) hakkında araştırmaya başladı. Şam vâlisine emir verip Hz. Peygamberin (s.a.v) soyundan bir kişiyi muhakkak bulmalarını emretti. Bu arada kendisinin dostu olan ve İbrânîce bilen Roma’daki bir âlime de mektûb yazıp bu meseleyi sordu. Roma’daki dostundan bahsettiği zâtın âhir zaman peygamberi olduğunu bildiren bir mektûb geldi.

Bu arada Şam Vâlisi, ticâret için Şam’a giden bir Kureyş kervanını buldu. Bunların içinde Ebû Süfyân da vardı. O sıralarda Hz. Peygamber(s.a.v)’in en azılı düşmanlarından biri olan Ebû Süfyân da Mekkeli tâcirlerin başında Şam’a giden bir kâfilede bulunuyordu. O zaman Hz. Peygamber(s.a.v) ile Kureyş, mütâreke hâlindeydi. Mekke’nin fethinden önce Müslüman olmuştu. Aynı zamanda Peygamber(s.a.v)Efendimizin hanımı Ümmü Habibe(r.anha)validemizin babasıydı.

Ebû Süfyân diyor ki: “Biz Gazze’de bulunduğumuz sırada Heraklius’un Şam Vâlisi üzerimize saldırır gibi geldi ve “Siz şu Hicaz’daki zâtın kavminden misiniz?” diye sordu. “Evet” dedik. “Haydi, bizimle beraber İmparatorun yanına gideceksiniz,” dedi. Ebû Süfyân’la yanındakileri Şam’a götürdü. Şam Vâlisi Ebû Süfyân’ı ve yanındakileri Heraklius’un yanına çıkardı.

Ebû Süfyan ile Heraklius Karşı Karşıya

Bu sırada Heraklius Kudüs'te bir kilisede idi. Vezirleriyle beraber oturmuş ve başına tacını giymişti. Heraklius Ebû Süfyan ve yanındaki otuz kadar Mekke'liyi burada kabûl etti.

Tercüman çağırdı ve *"İçinizde peygamber olduğunu söyleyen zâta, soyca en yakın olanınız hanginiz?"* diye sordu. Heraklius 12 soru soracaktır. Son derece dikkat çekici zekice planlanmış 12 soru:

Ebû Süfyan *"Ona soyca en yakın olan benim"* dedi.

Heraklius *"Akrabalık dereceniz nedir?"* diye sordu.

Ebû Süfyan *"O benim amcamın oğludur."* dedi.

Heraklius Ebû Süfyan'ın kendisine yakın getirilmesini istedi ve diğerlerinin de Ebû Süfyan'ın arkasında durmasını söyledi. Ebû Süfyan ilk önceleri yalan söyledi ise de hükümdârın tehdidi ile korktu ve sonradan yalan söyleyemedi

Heraklius; *"Peygamber olduğunu söyleyen zâtın, aranızdaki soyu nasıldır?"* diye sordu.

Ebû Süfyan *"O zamanın en iyi soylusudur. Soy bakımından en seçkinimizdir"* dedi.

Kayser tekrar *"İçinizde ondan önce peygamberlik iddiasında bulunan kimse oldu mu?"*

Ebû Süfyan; *"Yoktu"* dedi.

Kayser, *"O'nun ataları içinde hiç bir hükümdâr gelmiş midir?"*

Ebû Süfyan; *"Hayır"* dedi.

Kayser *"O'na halkının eşrafı mı, yoksa fakîr ve zaifleri mi tabî oluyorlar?"*

Ebû Süfyan; *"Hayır, O'na tabî olanlar fakîrler ve zâiflerdir. Gençler ve kadınlardır. Kavminin yaşlılarından ve eşrafından tabî olan pek yoktur"* dedi.

Kayser *"O'na tabî olanlar artıyor mu yoksa azalıyor mu?"*

Ebû Süfyan; *"Evet artıyorlar."*

Kayser, *"O'nun dinine girdikten sonra beğenmiyerek veya kızarak dininden dönen, kimse var mı?"*

Ebû Süfyan; *"Yoktur"*

Kayser, *"Peygamber olduğunu söylemeden, O'nu hiç yalanla suçladığınız oldu mu?"*

Ebû Süfyan; *"Hayır"* dedi.

Kayser, *"O peygamberin hiç ahdini bozduğu sözünde durmadığı oldu mu?"*

Ebû Süfyan; *"Hayır olmadı. Ancak biz şimdi onunla bir müddet için çarpışmayı bırakarak anlaşma yapmış bulunuyoruz. Bu müddet içinde kendisinin ne yapacağını bilemiyoruz"* dedi.

Kayser, *"Sizin O'nunla, O'nun sizinle yaptığınız harbler nasıl neticelendi?"*

Ebû Süfyan; *"Yenme aramızda sıra ile oldu. Bir kerre O bizi bir kerre de biz O'nu yendik."* dedi.

Kayser, *"O size neyi emrediyor?"* diye sorunca Ebû Süfyan; *"Yalnız bir Allah'a ibâdet etmeyi, O'na hiç bir şeyi ortak koşturmayı emr ediyor, atalarımızın taptığı şeylere (putlara) tapmaktan bizi men ediyor. Namaz kılmayı, doğru olmayı, fakirlere yardım etmeyi haramlardan sakınmayı, ahde vefayı, emanete hıyânet etmemeyi, akrabayı ziyâret etmeyi emr ediyor."* dedi kilisede bu konuşmalar olmuş Resûlullahın (aleyhisselâm) mübârek mektûbu okunmuştu.

Bunun üzerine Heraklius, tercümana dedi ki: *"Ona söyle; O'nun nesebini sordum, içinizde soyunun pek yüce olduğunu söyledin."*

Peygamberler de zâten böyle, kavimlerinin soyluları içinden gönderilir.

İçinizden, O'ndan evvel bu iddiâda bulunmuş başka kimse var mıydı, diye sordum. Hayır, dedin. O'ndan önce bu iddiâda bulunmuş bir başka kimse olsaydı, onu örnek alıyor, derdim."

Âbâ ve ecdâdı içerisinde hiç melik olan var mıydı, diye sordum; hayır dedin. Eğer ecdâdından melik olan biri olsaydı, babasının mülkünü geri almaya çalışıyor, derdim.

Bu iddiâda bulunmadan önce, hiç O'nun yalan söylediğini gördünüz mü, diye sordum; hayır dedin. Ben bilirim ki, insanlara karşı yalan söylemeyen bir kimse, Allâh hakkında da yalan söylemez!

O'na tâbî olanlar, halkın ileri gelenleri mi, yoksa alt tabakası mıdır, diye sordum. Alt tabakası olduğunu söyledin. Zâten başlangıçta peygamberlere tâbî olanlar da bu tip kimselerdir.

O'na tâbî olanlar, artıyorlar mı, eksiliyorlar mı, diye sordum; artıyorlar dedin. Hak dinlerin bir husûsiyeti de tâbîlerinin artmasıdır.

İçlerinde O'nun dînine girdikten sonra beğenmemelik edip de dîninden dönen var mı, diye sordum; hayır dedin. İman sâyesinde meydana gelen inşirâh da kalbe girip kökleşince böyle olur.

Hiç sözünde durmadığı oldu mu, diye sordum; hayır dedin. Peygamberler de böyledir, sözlerinden dönmezler.

O'nunla hiç savaştınız mı, diye sordum. Savaştığınızı ve bâzen O'nun sizi yendiğini, bâzen de sizin O'nu mağlûb ettiğinizi söyledin. Zâten peygamberler de böyledir: İbtîlâlara uğratılırlar, sonunda güzel âkıbet onların olur.

Size ne emrediyor, diye sordum. Yalnız Allâh'a ibâdet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşturmayı emrettiğini, putlara tapmaktan nehyettiğini, kezâ namazı, doğruluğu, iffet ve nâmusu emrettiğini söyledin.

Rumlar arasında gürültüler çoğaldı.

Eğer bu dediklerin doğru ise O zât, çok yakın bir zamanda şu ayaklarımın bastığı yerlere bile hâkim olacaktır. Zâten ben bu Peygamber'in zuhûr edeceğini bilirdim, fakat sizden olacağını tahmîn etmezdim. O'nun huzûruna varabileceğimi bilsem, kendisiyle görüşebilmek için her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olsaydım, ayaklarını yıkdım.” (Müsned, 1: 262-263; Taberî, 3:87; Zâdü'l-Meâd, 3:71; İnsanü'l-Uyûn, 3:287.; Buharî, 4:3-4; Müslim, 3:1395.)

"Bu karşılıklı konuşmadan sonra da Heraklius açıkça şöyle dedi: ***"Eğer, onun yanına gidebileceğim mümkün olsaydı, kendisiyle buluşmak üzere her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olsaydım, hizmet ederek, ayaklarını yıkdım. Yemin ederek söylüyorum ki, onun mülkü, iktidarı şu ayaklarımın altında bulunan yerlere muhakkak gelip ulaşacaktır."*** (Müsned, 1:263; Buharî, 4:4; Müslim, 3:1395. * Ebû Kebşe, putlara tapmaktan yüz çevirip Şi'ra'l-Ubur adındaki yıldızla tapan Huzaâ Kabilesinden bir adamdı. Peygamberimiz (s.a.v.) de putlardan yüz çevirdiği için, bu adama benzetilerek ve ona nisbet ederek İbn-i Ebî Kebşe' adını vermişlerdi. Bir başka rivayete göre ise, Ebî Kebşe annesi tarafından Peygamberimiz (s.a.v.)'in dedelerinden birinin adıydı. Müşrikler 'İbn-i Ebî Kebşe' demekle güya Peygamberimiz (s.a.v.)'in bu dedesine çektiğini ifâde etmek istiyorlardı.)

Kayser Ebû Süfyân ve yanındaki Kureyşlilerin dışarı çıkarılmasını emretti. Daha müslüman olmayan Ebû Süfyân burada yemînle Peygamberimizin(s.a.v) davasının başarıyla sonuçlanacağına inandığını söylemiştir. Bu olayın tümüne şahit olan ve o zaman putperest olan Ebu Süfyan, dışarı çıkınca arkadaşlarına şöyle der: "Muhammed'in işi gerçekten önem kazandı. Baksanıza Rum kralı bile ondan korkuyor." O gün Herakliys'un metropoliti halkın önüne çıkıp Müslümanlığını ilan eder ve halk tarafından linç edilir. Şehit edilmeden önce metropolit kiliseye girer, siyah elbisesini atıp beyaz elbise giyer ve bastonunu alıp halkın önüne çıkar ve ***"Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Ahmed Allah'ın kulu ve Resulüdür"*** der. Sonra öldürülür. Bunu gören Herakliys korkar ve Müslümanlığını söyleyemez. İkrar etmez. (Taberî Tarih 3/88)

Dihye (r.a) o mübârek güzel yüzü ile Heraklius'un karşısına geçip tatlı sesi ile: "Ey Kayser! Beni sana Humus'dan bir kimse (Haris) gönderdi ki: O, senden hayırlıdır. Allah'ı Teâlâya yemîn ederim ki; beni, ona gönderen zât (Resûlullah) ise, hem ondan hem senden daha hayırlıdır. Sen benim sözlerimi alçak gönüllülükle dinleyip verilen nasihatleri kabûl et. Çünkü sen alçak gönüllülük edersen nasihatları anlarsın. Nasihatları kabûl etmezsen insafı olamazsın." Dedi.

Heraklius, ***"Devam et"*** dedi.

Dihye (r.a) öyle ise ben, seni Mesih'in kendisine namaz kılmış olduğu Allah'a davet ediyorum. Ben seni Mesih'in daha annesinin karnında iken gökleri ve yeri yaratan ve onlara hâkim olan Allah'a davet ediyorum. (Dihye (r.a) bu sözyle Hıristiyanlara göre üç Allah'dan hâsâ ikincisi diye söyledikleri ve inandıkları Hz. İsa'nın

(aleyhisselâm) bir ilâh olmadığını ve O dünyâyâ gelmeden âlemleri yaratan, bir olan Allahü teâlâyâ imâna davet ediyordu.)

Ben, seni önceden Musa'nın (aleyhisselâm), Ondan sonra İsâ'nın (aleyhisselâm) geleceğini müjdeleyip haber verdiği şu Ümmî Peygambere imâna davet ediyorum. Eğer bu husûsta sen bir şey biliyorsan ve eğer kendin için dünyâ ve âhiret se'âdetini kazanmak istiyorsan onları gözünün önüne getir. Yoksa âhiret se'âdetin elinden gider. Dünyada küfür ve şirk içinde kalırsın. Şunu da iyi bil ki, senin Rabbin olan Allah cebbarları helak edici ve rahmetleri değiştiricidir” dedi.

Herakliüs, Peygamberimizin(s.a.v) mektûbunu okuyunca öpüp gözlerine sürdü ve başına koydu. Sonra da “Ben, ne elime geçen bir yazıyı okumadan, ne de yanıma gelen bir âlimden bilmediklerimi sorup öğrenmeden bırakmam. Böylece hayır ve iyilik görürüm. Sen bana Mesih'in kendisine namaz kıldığı zâtı düşünüp buluncaya kadar mühlet ver” dedi.

Herakliüs daha sonra Dihye'yi (r.a) yanına çağırıp baş başa konuştu. Kalbinde olanı izhâr etti. Dedi ki: “**Ben biliyorum ki, seni gönderen zât, kitaplarda geleceği müjdelenen ve gelmesi beklenen âhir zaman peygamberidir.**

Yalnız ben O'na (aleyhisselâm) uyarsam; Rumların beni öldürmesinden korkuyorum. Seni, onların içinde en büyük âlimleri ve benden daha ziyâde itibâr gösterdikleri bir kimse vardır. Safâtr derler, ona göndereyim. Bütün Hristiyanlar ona tâbî'dir. Eğer o îmân ederse, bütün hepsi ona uyup îmân ederler. Ben de o zaman kalbimde olanı ve itikadımı açığa vururum.”

H. Muhammed'in (s.a.v.) İmparator Heraklius'a Mektubu

Ondan sonra Herakliyüs, Dihye aracılığıyla Busra emîrine gönderilen ve kendisine iletilen Hz. Peygamber(s.a.v)'in mektubunu istedi. Mektubu getiren adam, onu Herakliyüs'e verdi. O da okudu.

Mektupta şunlar yazılıydı:

“Bismillâhirrahmânirrahîm.Allâh'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den, Romalıların büyüğü Herakliyüs'e!..Hidâyete tâbî olanlara selâm olsun! Ben seni İslâm'a dâvet ediyorum. İslâm'a gir ki, selâmete eresin ve Allâh da sana ecrini iki kat versin! Eğer kabûl etmezsen, (teb'an olan) çiftçilerin günâhı senin boynunadır.

«De ki: Ey kitâb ehli! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze (Kelime-i Tevhîd'e) geliniz. Allâh'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allâh'ı bırakıp kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayalım! Eğer yüz çevirirlerse, işte o zaman; «Şâhid olun ki, biz müslümanlarız!» deyiniz!” (Âl-i İmrân Suresi,64)” (Müsned, I, 262, 263; Buhârî, “Bed'ü'l-vaḥy”, 6; Müslim, “Cihâd”, 74; Taberî, Târîḥ, II, 184-187, 646-651; Muhammed Hamîdullah, el-Veşâ'îḳu's-siyâsiyye, s. 107-110; ayrıca bk. DAGÂTIR; DİHYE b. HALİFE)

Ebû Süfyân der ki:“Herakliyüs diyeceğini dedikten ve mektubun okunması sona erdikten sonra, bir gürültü aldı yürüdü; sesler yükseldi. Bunun üzerine bizi dışarı çıkardılar. Arkadaşlarıma dedim ki:”–Ebû Kebşe'nin oğlu'nun işi iyice büyüdü. Baksanıza Benî Asfar Melik'i (Herakliyüs) bile O'ndan korkuyor!” İşte o zamandan beri, O'nun yakında başarıya ulaşacağına olan inancımı hiçbir zaman yitirmedim. Ve sonunda Allâh, bana da İslâm'ı nasîb etti...”

Herakliyüs, cemaatinin ileri gelenlerini huzûruna dâvet etti. Kendine âit sarayların birinde toplandılar. Onlara:“–Ey Rum cemaati! Ebedî olarak kurtuluşunuza ve şu saltanatınızın bekâsına ne dersiniz?” dedi. (İslâm'a girmelerini teklif etti.) Bunun üzerine, hep birden vahşî eşekler gibi ürküp kapılara koştular. Ancak bütün kapıların kapatılmış olduğunu gördüler. Herakliyüs, çevresindeki devlet erkânının İslâm'a girmeye yanaşmadığını anlayınca onları geri çağırdı ve söylediği sözlerin hakikatini değiştirerek:

“–Ben, Hristiyanlık'taki sebat ve kararlılığınızı görmek için sizi imtihan ettim. Sizde gördüğüm bu hâl hoşuma gitti!” dedi. Bunun üzerine, devlet erkânı ona secde ettiler ve ondan memnûn oldular. (Buhârî, Bed'ü'l-Vahy 1, 5-6, İman 37, Şehâdât 28, Cihâd 102; Müslim, Cihâd 74; Ahmed, I, 262)

Bizans İmparatoru Herakliyüs, önüne kadar gelen İslâm nîmetini bizzat müşâhede edip tam da hakîkati kavramışken, dünyâ menfaatlerinin ağır basması netîcesinde bu büyük fırsatı teperek, ebedî bir devlet ve saâdeti ziyân etti.

Bazı İslâm kaynaklarında Hz. Ebû Bekir'in Ubâde b. Sâmit, Hişâm b. Âs ve Nuaym b. Abdullah'tan oluşan, bazı rivayetlere göre Adî b. Kâ'b ile Amr b. Âs'ın da içinde bulunduğu bir heyeti İslâm'a davet amacıyla İmparator Herakleios'a gönderdiği, müslümanların inanç, ibadet ve âdetleri hakkında elçilerden bilgi alan imparatorun onları üç gün boyunca ağırladıktan sonra hediyelerle uğurladığı rivayet edilmektedir. (Dîneverî, s. 18-19; İbn A'sem el-Kûfî, I, 126-132; Ebû Nuaym el-İsfahânî, I, 50-56; Beyhakî, I, 386-390; İbn Asâkir, XI, 516-519; Muhammed Hamîdullah, FO, II/1-2, s. 29-42)

Ridde savaşlarından sonra iç huzuru sağlamayı başaran Hz. Ebû Bekir'in Suriye, Filistin ve Ürdün'e ordular göndermesiyle Herakleios ve askerlerine zor anlar yaşatan yeni bir dönem başlamış oldu. Filistin'deki Kaysâriye birliği kumandanı Sergios, Ölüdeniz'in güneyinde Vâdilarabe'deki çatışmalardan sonra Şubat 634'te Dâsin'de (Gazze) ağır bir yenilgiye uğradı ve öldürüldü.

Herakleios, İslâm ordularının Bizans topraklarına girmeye başlamasını ilk zamanlar, Araplar'ın yüzyıllardan beri Suriye sınırlarına yaptıkları akınların bir devamı olarak düşünmüş olmalıdır. Fakat İslâm fûtuhatı adı verilen bu hareket dünya tarihinde eşi görülmemiş bir hızla gelişti. Herakleios'un İran'a karşı ilk defa sefere çıktığı 622 yılında Hz. Peygamber(s.a.v) Mekke'den Medine'ye hicret etmekteydi. Onun 632'de vefatının ardından kısa zamanda Arabistan'ın fethini tamamlayan müslümanlar bu tarihten üç yıl sonra Dımaşk'ı, altı yıl sonra Kudüs ile bütün Suriye ve Filistin'i, on yıl içinde Mısır ve İrmîniye'yi, yirmi yıl içinde bütün Sâsânî topraklarını hâkimiyetleri altına aldılar.

Kaysâriye birliğiyle ilgili haberi Hıms'ta bulunduğu sırada alan Herakleios, müslümanların Suriye'nin güneyine yaptıkları hücumları engellemek ve onları Bizans topraklarından çıkarmak üzere kardeşi Theodoros kumandasındaki bir orduyu güneye gönderdi. Bizans ordusu, Hâlid b. Velîd(r.a) kumandasındaki İslâm ordularıyla Ecnâdeyn'de yaptığı savaşta ağır bir yenilgiye uğradı (28 Cemâziyelevvel 13 / 30 Temmuz 634). Bu savaşla Suriye ve Filistin kapıları müslümanlara açılmış oldu.

Hz. Ömer(r.a) döneminde İslâm akınları artarak devam etti. Ecnâdeyn üzerinden fazla zaman geçmeden Zilkade 13'te (Ocak 635) yapılan Fihl Savaşı'nda Bizans ordusu binlerce kayıp verdi. Busrâ'nın elden çıkması ve 25 Şubat 635'te Bizans birliklerinin Mercüssuffer'deki yenilgisinden sonra Eylül 635'te Dımaşk müslümanlara teslim oldu. Aynı yıl Bizans ordusu Mercürüm Savaşı'nda ağır kayıplar verdi. Ba'lebek, Humus ve Hama birer birer müslümanların eline geçti.

Herakleios, ardarda gelen bu yenilgilere son verip kesin bir netice almak ümidiyle Suriyeli hristiyan Araplar'ın ve Ermeniler'in de katıldığı 50-100.000 kişilik bir ordu hazırladı. Ordu kumandanlığını Theodoros Trithurios'a (Sakellarios) verdi. Bizanslılar'ın yaptığı hazırlıklardan haberdar olan Hâlid b. Velîd(r.a), Humus ve Dımaşk'taki kuvvetlerini geri çekerek 25.000'i aşkın ordusuyla Yermük vadisine geldi. 636 yılı yaz sıcağında iki ordu üç ay herhangi bir savaş olmaksızın bekledi. Zafer ümitleriyle gelen Bizans ordusu 12 Receb 15 (20 Ağustos 636) günü cereyan eden savaşta ağır bir yenilgiye uğradı. Başkumandan Theodoros öldürüldü. Yermük Savaşı ile Suriye Bizans'ın elinden çıkmış oldu. İran'a karşı yapılan savaşlarda ordularını bizzat idare etmiş olan Herakleios, İslâm ordularıyla mücadeleyi önce Humus ve daha sonra Antakya'dan olmak üzere cephe gerisinden yönetmişti. Yermük Savaşı'ndan sonra Antakya'dan Urfa'ya ve Samsat'a giderek dağılan ordusunu toparlamaya çalıştıysa da başarılı olamadı ve çaresizlik içinde İstanbul'a döndü.

Bizans'a ait Antakya, Halep ve bölgenin diğer önemli şehirleri kısa zamanda müslümanlara teslim oldu. Hristiyanların kutsal şehri Kudüs, Şubat 638'de patrik Sophronios tarafından Halife Ömer(r.a)'e bizzat teslim edildi. Ardından Kaysâriye 640 yılında İslâm askerleri tarafından kuşatıldı ve ele geçirildi. Aynı yıl Mezopotamya bölgesini de alan İslâm kuvvetleri buradan kuzeye ilerleyerek İrmîniye'ye girdiler. Ekim 640'ta Dvin Kalesi zaptedildi. Aynı tarihlerde Mısır'ın fethi de başlamış ve önemli kısmı müslümanların eline geçmişti.

Herakleios ile Hz. Ömer(r.a) arasında elçiler teâtî edildiği, dostluk amaçlı latife ve bilmece türü yazışmalar yapıldığı rivayet edilmektedir. (Taberî, Târîh, IV, 259-260; İbnü'l-Ferrâ, s. 84)

Ayrıca Hz. Ömer(r.a)'ın hanımı Ümmü Külsûm ile Herakleios'un hanımı Martina arasında karşılıklı hediyeleşmeler gerçekleştiği nakledilmektedir. Halifenin hanımı, bazı eşyalar ve bir miktar koku satın alarak İstanbul'dan gelmiş olan Bizans devlet postası aracılığıyla göndermiş, imparatorun hanımı da bu davranışa, çeşitli hediyelerle birlikte gönderdiği kıymetli bir gerdanlıkla karşılık vermiştir. Ancak Hz. Ömer(r.a), devlet elçisi ve posta görevlisi tarafından getirildiği gerekçesiyle bu hediyeleri beytûlmâle vermiş, bunun yanında hanımına da imparatoriçeye göndermiş olduğu hediyelerin bedelini ödemiştir. (Taberî, Târîh, IV, 260; İbnü'l-Esîr, III, 96).

Hz. Ömer(r.a) el-Cezîre fetihleri sırasında Velîd b. Ukbe'nin ileri sürdüğü şartları kabul etmek istemeyen Hristiyan İyâd kabilesinden 4000 kişilik bir grubun Bizans topraklarına sığınması üzerine Herakleios'a bir mektup yazmış, İyâd kabilesinin geri gönderilmemesi halinde Hristiyanlarla daha önce yapılan anlaşmaları geçersiz sayacağı ve bütün Hristiyanları ülke dışına çıkaracağını belirterek amacına ulaşmıştır. (Taberî, Târîh, IV, 55; İbnü'l-Esîr, II, 533; Muhammed Hamîdullah, el-Veşâ'îku's-siyâsiyye'de [s. 523-525])

Hadis kaynaklarındaki bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber(s.a.v) Bizanslılar'la savaş ve barış yapılacağını, (Buhârî, "Şulh", 7; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 156; İbn Mâce, "Fiten", 35),

İlk deniz savaşına katılacak askerlerle kayserin şehrini fethetmek üzere giden ilk orduların bağışlanacağını (Buhârî, "Cihâd", 93), Konstantiniye'nin fethedileceğini (Müsned, I, 176; IV, 335; Dârimî, "Muḳaddime", 43) ve kısra ile kayserin hazinelerinin Allah yolunda harcanacağını (Buhârî, "Cihâd", 157, "Ḥumus", 8) haber vermiştir. Ayrıca devlet yöneticilerine mektup göndermek istediği sırada özellikle Bizanslılar'ın kendilerine gelen mühürsüz mektuplara itibar etmediklerinin hatırlatılması üzerine bir mühür yaptırmıştır (Buhârî, "Cihâd", 101; Müslim, "Libâs", 56-58; Nesâî, "Zînet", 47, 78).

Peygamberimizin (s.a.v.) Medine'de yaptığı en önemli hamlelerden biri, uluslararası platformda etki alanını genişletmesi ve diğer din mensuplarına İslam'ı tebliğ etmesidir.

İran kralına, Yemame valisine, Hacer valisine, Umman melikine, Rum kralına, Habeş Kralına, Müseylime'ye ve başkaca kavimlerin Müslüman olmayan liderlerine mektuplarla beraber elçiler gönderen Peygamberimiz (s.a.v.) onları İslam'a davet eder.

Habeş kralına yazdığı mektuptaki şu cümleler son derece manidardır: "Zorbalıktan vazgeç. Seni ve askerlerini Allah'ın dinine çağırıyorum. Ben tebliğimi yaptım. Öğüdümü yerine getirdim. Siz de gereğini yapınız. Selam hidayete tabi olanlara olsun." (İbn Kesir, el-Bidaye 3/88)

Hz. Dihye(r.a)'nin Dağatır'a Gitmesi

Hayatına son verilmekten ve saltanatının elinden alınmasından korkup imanını izhar edemeyen Heraklius, Hz. Resûlullahın elçisi Dihye'ye (r.a.) Hristiyan âlimlerinin büyüklerinden biri olan Uskuf Safatır'a gitmesini tavsiye etti. Ayrıca ona vermek üzere bir de mektup yazdı. Dağatır'a gönderdi. Dağatır, Peygamberimizin (s.a.v) vasıflarını işitince, Hz. Musa'nın(a.s) ve Hz.İsâ'nın (a.s) geleceğini haber verdikleri âhir zaman peygamberi olduğunda hiç şüphesi olmadığını söyledi ve îmân etti.

Zaten Peygamber(s.a.v) Efendimiz de Dağatır'a bir mektup yazıp Hz.Dihye(r.a)'ye vermişti. Bu mektubunda Uskuf Dağatır'a şöyle hitap ediyordu:"İmân edenlere selâm olsun!..""Hiç şüphesiz, Meryem oğlu İsâ, Allah'ın pâk ve nezih Meryem'e ilka ettiği Rûh'u ve Kelimesi'dir."

"Ben, Allah'a ve Allah tarafından bize indirilenlere, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub ve torunlarına indirilenlere, Musa'ya ve İsâ'ya verilmiş olanlara ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilenlere inanırım."

"Biz, onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz, hepsinin peygamberliğine inanırız. Biz Allah'a itâat eden Müslümanlarız.""Hidayete tâbi olanlara selâm olsun."(Tabakât, 1:276.)

Hız. Dıhye(r.a), Dagatır'ın yanına gitti ve kendisini İslâmiyete dâvet etti. Büyük Hıristiyan âlimi Sağatır şöyle dedi:"Vallahi, senin sahibin Allah tarafından gönderilmiş hak bir peygamberdir. Biz onun vasıflarını biliyoruz. İsmi de kitaplarımızda yazılı bulmuşuz." (İbn-i Kesîr, Sîre, 3:504.)

Sonra îman ederek Müslüman oldu ve durumunun Resûl-ü Ekrem Efendimize (s.a.v) bildirilmesini Hız. Dıhye(r.a)'ye tembihledi. Uskuf Safatır, her pazar günü toplanan Hıristiyanlara kıssalar anlatıp nasihatlerde bulunduktan sonra, bir sonraki pazara kadar evine kapandı. Ve her pazar yaptığı vaazlara üç hafta çıkmadı. Hıristiyanlar Safâtır'a ne oluyor ki o Arabla görüştüğünden beri dışarı çıkmıyor, onu istiyoruz" diye bağıldılar. Ancak, Dagatır, hastalığını bahâne ederek çıkmak istemedi. Hristiyanlar, "Ya o çıkar ya da biz onun yanına gireriz. Şu Arap geleliden beri, biz vaziyetinden hoşlanmıyoruz." diye haber gönderdiler. Bunun üzerine Sağatır odasına girdi.

" Dagâtır üzerindeki siyah papaz elbisesini çıkardı. Beyaz elbise giydi ve eline esasını alıp kiliseye geldi. O beldedeki Hıristiyanları topladı. Ayağa kalkıp: "Ey Nasârâ, biliniz ki, bize Ahmed'den (aleyhisselâm) mektûb geldi. Bizi hak dine davet etmiş. Ben açıkça biliyor ve inanıyorum ki; "O Allah'ı Teâlânın hak resûlüdür" dedi. Safatır'ın Hız. Resûlullahın(s.a.v) peygamberliğini böylesine pervasızca haykırışına Hıristiyanlar bunu işitince hepsi Dagâtır'ın üzerine hücum ettiler ve onu döverek şehîd ettiler. (İbn-i Kesîr, Sîre, 3:504.)

Bundan sonra Herakliüs bir mektûb yazıp, Dıhye'ye (r.a) verip Dagâtır'a gönderdi. Dagâtır, Peygamberimizin (s.a.v) vasıflarını işitince, Hız. Musa'nın(a.s) ve Hız.İsâ'nın (a.s) geleceğini haber verdikleri âhir zaman peygamberi olduğunda hiç şüphesi olmadığını söyledi ve îmân etti.

Evine gitti, kapandı ve her pazar yaptığı vaazlara üç hafta çıkmadı. Hıristiyanlar Dagâtır'a ne oluyor ki o Arabla görüştüğünden beri dışarı çıkmıyor, onu istiyoruz" diye bağıldılar. Dagâtır üzerindeki siyah papaz elbisesini çıkardı. Beyaz elbise giydi ve eline esasını alıp kiliseye geldi. O beldedeki Hıristiyanları topladı. Ayağa kalkıp: "Ey Nasârâ, biliniz ki, bize Ahmed'den (aleyhisselâm) mektûb geldi. Bizi hak dine davet etmiş. Ben açıkça biliyor ve inanıyorum ki; "O Allahü teâlânın hak resûlüdür" dedi. Hıristiyanlar bunu işitince hepsi Safâtır'ın üzerine hücum ettiler ve onu döverek şehîd ettiler.

Dıhye (radiyallahü anh) gelip, durumu Herakliüs'e haber verdi. Herakliüs "Ben sana söylemedim mi? Dagâtır, Nasârâ katında benden daha sevgili ve azîzdir. Eğer duysalar beni de onun gibi katl ederler" dedi.

Buhârî'nin Sahîh'inde zikr ettiği ve Zührî'nin rivâyet ettiği haber ise şöyledir: "Herakliüs Humos'daki köşkünde Rumların büyüklerini çağırıp kapıların kapatılmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıktı ve "Ey Rum cemâati sizler se'âdete, huzûra kavuşmayı ve hâkimiyetinizin temelli kalmasını, Hazreti İsâ'nın söylediğine uymayı ister misiniz?" dedi.

Rumlar, "Ey bizim hükümdârımız, bunları elde etmek için ne yapalım" diye sordular. Herakliüs; "Ey Rum cemâati, ben sizleri hayırlı bir iş için topladım: Bana Muhammed'in (aleyhisselâm) mektûbu geldi. Beni dine davet ediyor. Vallahi O, gelmesini bekleyip durduğumuz, kitaplarımızda kendisini yazılı bulduğumuz ve alâmetlerini bildiğimiz peygamberdir. Geliniz O'na tâbi olalım da dünyâda ve âhirette selâmet bulalım" dedi.

Bunun üzerine herkes kötü sözler söyleyip homurdanarak dışarı kaçmak için kapılara koştular. Fakat kapılar kapalı olduğu için bir yere gidemediler. Herakliüs Rumların bu hareketlerini görüp, İslâmiyetten böyle kaçındıklarını anlayınca, öldürülmesinden korktu ve "Ey Rum cemâati benim biraz önce söylediğim sözler, sizlerin, dininize olan bağlılığınızı ölçmek içindi. Dininize bağlılığınız ve beni sevindiren davranışınızı gözlerimle gördüm" dedi.

Bunun üzerine Rumlar Herakliüs'e secde ettiler, köşkün kapıları açıldı çıkıp gittiler. Herakliüs, Dıhye'yi (r.a) çağırdı olanları anlattı. Bahşışler, hediyeler ve elbiseler verdi. Peygamberimize (s.a.v) bir mektûb yazdı. Mektûbunu, hazırlattığı hediyeleri Dıhye (r.a) ile Peygamberimize (s.a.v) gönderdi.

Hız. Dıhye'nin Medine'ye Dönmesi

Bütün bu olup bitenlerden sonra Hız. Dıhye(r.a), Heraklius'un Peygamberimiz (s.a.v)'e yazdığı bir mektup ve birçok hediyelerle Medine'ye doğru hareket etti. Yolda eşkıyalar tarafından yakalanıp kıymetli hediyeler elinden alındı.

Dihye (r.a) Herakliüs'den, ayrılıp Hismâ'ya geldi. Yolda Cüzzâm vadilerinden Şenar vadisinde Huneyd bin Us oğlu ve adamları Dihye'yi (r.a) soydular. Eski elbiselerinden başka herşeyini aldılar. Bu mevkide Dübeyb bin Rifâe bin Zeyd ve Kavmi, İslâmiyeti kabûl etmişlerdi. Dihye (r.a) bunlara geldi. Bunlar Huneyd bin Us ve kabilesinin üzerine yürüyüp Dihye'den (r.a) aldıkları şeylerin hepsini kurtardılar.

Daha sonra Resûlullah (aleyhisselâm) Zeyd bin Hâris(r.a)'i Huneyd bin Us ve adamlarının üzerine gönderdi. Bu mesele böylece kapandı. O belde olanların hepsi îmân etti.

Medine'ye varan Hz. Dihye, Resûl-i Ekrem Efendimizin (s.a.v) huzuruna çıktı. Olup bitenleri ve yolda başından geçenleri anlattıktan sonra Heraklius'un mektubunu verdi. **Herakliüs müslüman olmak istemiş, fakat makam ve ölüm korkusundan îmân etmemişti.**

Mektupta şunlar yazılı idi: **"İsâ'nın müjdelemiş olduğu Allah'ın Resûlü Muhammed'e, Rum hükümdarı Kayser tarafından." "Elçin mektubunu bana geldi. Şehâdet ederim ki, sen Allah'ın Resûlüsün. Biz, seni zaten yanımızdaki İncil'de yazılı bulmuştuk. İsâ bin Meryem, seni müjdelemişti. Rumları, sana imana dâvet ettimse de yanaşmadılar, kaçındılar. Onlar, beni dinleselerdi, kendileri için şüphesiz hayırlı olurdu." "Ben, senin yanında bulunup, sana hizmet etmeyi, senin ayaklarını yıkamayı, ne kadar arzu ederdim." (Yakubî, Tarih, 2:77-78.)**

Mektup okunup bitince Resûl-i Kibriyâ Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: "Mektubum yanlarında bulunduğça, onların saltanatı devam edecektir!" (İnsanü'l-Uyûn, 3:289.)

Heraklius'un, Mektubu Saklaması

Resûl-i Ekrem'in elçisi ve dâvetini son derece güzel karşılayan Rum hükümdarı Heraklius, kendisine gelen İslâma dâvet mektubunu da atlas bir ipeğe sararak, derin saygısının bir tezahürü olarak, altın bir borunun içine koyup sakladı. Rum hükümdarları katında nesilden nesile intikal edegelen bu mübârek mektubu Alfons bin Ferdinand'ın Tuleytula üzerine yürüyüp Endülüs beldelerinden birçok yerleri eline geçirdiği tarihe kadar (H. 464) onun yanında bulunuyordu. Ondan da torununa intikal etti. Aynı mektubu Avrupa Kralı yanında gördüğünü Seyfüddin Kılıç da ifade etmektedir. Avrupa Kralının kendisine şöyle dediğinden de bahseder: "Bu, Peygamberinizin atam Kayser'e göndermiş olduğu mektubudur. Biz, onu bugüne kadar elden ele tevârüs etmekten geri kalmadık. Bize atalarımızdan ve babalarımızdan tavsiye edilmişti ki, bu mektup yanımızda bulunduğu müddetçe, saltanat bizde kalacaktır. Bu sebeple ona son derece hürmet göstermekte ve muhafazasına dikkat etmekteyiz." "Saltanatımızın devam edip gitmesi için de onun yanımızda bulunduğunu Hristiyanlardan saklı tutmaktayız." (İnsanü'l-Uyûn, 3:289.)

Heraklius'un İmânı

Dihye (radiyallahü anh) Medine'ye gelince evine uğramadan hemen doğruca Resûlullahın (aleyhisselâm) kapısına gitti. Kapıyı çaldı.

Peygamberimiz(s.a.v), "Kim o?" diye sordu.

Dihye "Dihyet-ül-Kelbî" dedi.

Peygamberimiz (aleyhisselâm) "İçeri gir" buyurdu. Dihye (radiyallahü anh) içeri girdi ve bütün olanları anlattı.

Peygamberimiz(s.a.v) Herakliüs'ün mektûbunu okudu. "Onun için bir müddet daha (saltanatta) kalmak vardır. Mektûbun yanlarında bulunduğça, onların saltanatı devam edecektir." buyurdu. Herakliüs daha sonra da Peygamberimize îmân ettiğini bildiren mektûb yazmış ise de, Resûlullah (aleyhisselâm) "Yalan söylüyor. Nasrânî dininden dönmemiştir", buyurdu.

Herakliüs Peygamberimizin (s.a.v) mektûbunu ipekten bir atlasa sarıp, altın yuvarlak bir kutunun içerisinde muhafaza etti. Herakliüs ailesi bu mektûbu saklamışlar ve bunu da herkesten gizli tutmuşlardır. Bu mektûb ellerinde bulunduğu sürece saltanatlarının devam edeceğini söyler ve buna inanırlardı. Hakikaten de öyle olmuştur.

Dihye (r.a) Medine’de dahi sokakta gezerken, Resûlullah’ın (s.a.v) emriyle yüzünü örterdi. Yoksa kolay kolay kimse gözünü ondan ayırmazdı. Ashâb-ı kiram (aleyhimürrıdvân) Dihye’yi (r.a) gördükleri zaman Dihye mi yoksa Cebrâil(a.s) mi olduğunu anlayamazlardı.

Resûlullahın (aleyhisselâm) Bedir gazâsı dışındaki, bütün gazvelerine iştirâk eden Dihye (radiyallahü anh); Hz. Ebû Bekir(r.a)’ın hilâfeti zamanında Suriye seferine katıldı. Hz.Ömer(r.a) zamanında Yermük savaşında bulundu. Şam seferlerine katıldı. Şam’ın fethinden sonra oraya yerleşti ve Muzze’de oturdu. **H.z.Muâviye(r.a) zamanında Şam’da H.50 (m. 672)’de vefât etti.** (Sahîh-i Buhârî cild-1, sh. 56, 57, cild-4, sh. 3, 4 .Sahîh-i Müslim, cild-3, sh. 1394 .Mevâhib-i Ledünniyye, cild-1, sh. 238 . Ümdet-ül-Kâri, cild-1, sh. 93 . El-A’lâm, cild-2, sh. 337 . Üsûd-ül-gâbe, cild-1, sh. 23 . Ensâb-ül-esrâf, cild-1, sh. 351 . Târîh-ül-Hamîs, cild-2, sh. 32 . Vefâ-ül-vefâ, cild-1, sh. 315 . Sîret-i İbn-i Hişâm, cild-3, sh. 195, 501, 502, 504, 55, cild-4, sh. 260 .Tabakât-ı İbn-i Sa’d, cild-4, sh. 249 .El-A’lâm, cild-2, sh. 573 .El-İsâbe, cild-1, sh. 473 .El-İstiâb cild-1, sh. 472 .Mevâhib-i Ledünniyye, cild-1, sh. 238 .Tehzîb-üt-tehzîb, cild-3, sh. 206 .Kâmûs-ul-A’lâm 3/2122 .Müsned Ahmed bin Hanbel cild-1, sh. 262)

Ancak burada en önemli nokta: Herakliyus’un Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında sorduğu sorulara aldığı -hem de düşmanından aldığı- cevapların ne kadar yüz aydınlatıcı olduğudur. Biz çağdaş Müslümanların en büyük eksikliği, iyi bir örnek olabilmekteki eksikliğimizdir. Elbette bu konuda söylenecek çok söz vardır.

Medine döneminde Bizans İslâm devletinin düşmanı sayılmış ve müslümanların kayserin başşehri İstanbul’a sahip olacağı görüşü benimsenmiştir. Buna göre kayserin ülkesi artık dârü’l-harb ve kaysere karşı mücadele cihad kabul edilmiş, böylece İslâm öncesi devirde Araplar’ın kaysere duyduğu saygı İslâm’ın daha ilk safhasında yok olmuştur. Yermük Savaşı’nda ve daha sonra Emevîler’in ve ilk dönem Abbâsîler’in Bizans’a karşı kazandığı başarılar sayesinde bu düşünce İslâm dünyasında daima canlılığını korumuştur. Makedonya hânedanı zamanında (867-1056) Bizans savaş alanlarında üstünlük elde etmeye başladıysa da bu durum uzun sürmedi. Malazgirt Savaşı’nı (1071) kazanan ve Anadolu’ya yerleşen Türkler, İslâm dünyasıyla Bizans arasında yeni münasebetler zinciri başlattı. Türkler’in Bizans’a karşı elde ettiği askerî başarılar ve Anadolu’nun Türkleşmesi kayserlerin hâkimiyet alanını daralttı. Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar’ın Bizans’a karşı kazandıkları zaferler kayserlerin önemini giderek azalttı. Fâtih Sutan Mehmed’in 1453’te İstanbul’u fethetmesi üzerine Bizans Devleti ile birlikte kayserin hâkimiyeti de sona erdi.

İSLAM'A DAVET EDERKEN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ

İnsanları İslâm’a dâvet ederken yumuşak ve gönül alıcı bir üslûb kullanılmalıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v), o zamanki ilim ehli tarafından tanınmış ve tasdik edilmiştir. Bilhassa Ehl-i Kitâb, Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz’in doğru söylediğini ve alâmetlerini kesin olarak biliyorlardı. *Îmân etmelerine mânî olan ise inat, hased ve dünyadaki makam ve mevkîlerini kaybetme korkusuydu.* Başlangıçta insanların hidâyete ermeleri çok yavaş ilerledi. Bu durum, îmân edenlerin hafif meşrebâne bir aceleyle davranmadıklarına ve nübüvvetin doğruluğunun delilleri her birine bir şekilde zâhir oldukça taklidden uzak olarak hak yola girdiklerine en açık bir delildir. (Ahmed Nâim Efendi, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, I, 9)

DIHYE-İ KELBÎ (radiyallahü anh)

Ashâb-ı kiramın büyüklerinden ve sima olarak en güzellerinden. İsmi; Dihye bin Halife bin Ferve bin Fedâle bin Zeyd bin İmrü’l-Kays bin Hazrec olup, Dihyet-ül-Kelbî diye meşhûr olmuştur. Doğum yeri ve târihi bilinmemektedir. H.50 (m. 670) senesinde Şam’da vefât etti.

Dihye-i Kelbî (r.a) ticâretle meşgûl olup, çok zengindi. Kabilesinin reîsiydi. Müslüman olmadan önce de Resûlullahı (aleyhisselâm) severdi. Ticâret için Medine’den ayrılp her dönüşünde Resûlullahı (s.a.v) ziyâret eder ve hediyeler getirirdi. Fakat Peygamberimiz (s.a.v) bunlara kıymet vermez ve “Yâ Dihye eğer beni memnun etmek istiyorsan îmân et. Cehennem ateşinden kurtul” buyurur, O’nun îmân etmesini isterdi. Dihye ise zamanı olduğunu söylerdi. Peygamberimiz (s.a.v) onun hidâyet bulması için duâ ederdi.

Bedir gazâsından sonra bir gün Cebrâil (aleyhisselâm) Dihye’nin îmân edeceğini Resûlullahı (s.a.v) haber vermişti. Îmânla şereflenmek için huzûr-u se’âdetlerine girince Resûlullah (s.a.v) üzerindeki hırkasını Dihye’nin oturması için yere serdi. Dihye-i Kelbî, Resûlullahı (s.a.v) hürmeten Hırka-i Seâdeti kaldırıp, yüzüne gözüne sürdükten sonra başının üzerine koydu. Resul-i ekrem efendimizin bu keremini gören Dihye’nin gözlerinden yaşlar

boşandı. Hırka-i saâdeti kaldırıp, yüzüne gözüne sürdükten sonra, başının üzerine koydu. . Resûlullahın (s.a.v) duâları bereketiyle kalbinde îmân nûru doğmuş ve öylece Resûlullah'a (s.a.v) gelmişti. Hürmetle, saygı ile “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resulühü” diyerek hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı... Peygamber efendimiz sordu:- Niçin ağlıyorsun?- Ya Resulallah! Ben çok büyük günahlar işledim. Bu günahlarımın kefareti nedir? Malımın, mülkümün sadaka olarak verilmesi mi, yoksa öldürülmem mi gerekiyor?- Ey Dıhye, nedir günahın?- Ya Resulallah! Cahiliyet devrinin âdetine uyarak kız çocuklarımı öldürmüştüm.

Tam o sırada Cebrail aleyhisselam gelerek;“Ya Resulallah! Allah’u Teâlâ Müslüman olanların önceki işledikleri bütün günahlarını affetti” buyurdu... Resûlullah (s.a.v)Efendimiz, Dıhye’nin Müslümân olmasına çok sevindi. Ve "Ey Ashâbım! Bu gece Dıhye’nin şerefine bizim evde ziyâfet var, siz de gelin!" buyurdu. Hatta Peygamber aleyhisselâmın sofrasında, o gün üç çeşit yemek vardı: Et, çorba ve tatlı... .

Cebrâil (a.s) çok defa Resûlullahın (s.a.v) huzûruna O’nun sûretinde gelirdi.

Resûlullah (s.a.v) Benî Ümeyye’den üç kimseyi üç kimseye benzetti ve buyurdu: “Dıhyet-ül-Kelbî, Cebrâil’e (a.s); Urve bin Mes’ûd-es-Sekâfî Îsâ’ya (a.s) Abdül üzzi ise Deccâl’a benzer.”

Yine bir gün Cebrâil (a.s) Hz.Dıhye(r.a) sûretinde Resûlullah'a (s.a.v) geldi. Bu sırada Resûlullah (s.a.v) Mescid-i Nebî’de bulunuyordu. Daha çocuk yaşta olan Hz.Hasan(r.a) ile Hz.Hüseyin(r.a) de mescidde oynuyorlardı. Dıhye’yi (r.a) görünce hemen ona doğru koştular. Cebrâil’i (a.s) Dıhye zannedip yanına vardılar ve ceplerine ellerini sokup, bir şeyler aramaya başladılar. Resûlullah efendimiz (s.a.v) buyurdu ki; *“Ey kardeşim Cebrâil? Sen benim bu torunlarımı edebsiz zannetme. Onlar seni Dıhye sandılar. Dıhye ne zaman gelse hediye getirirdi. Bunlar da hediyelerini alırlardı. Bunları öyle alıştırırdı.”* Cebrâil (s.a.v) bunu işitince üzüldü. *“Dıhye bunların yanına hediyesiz gelmiyor da, ben nasıl gelirim”* dedi. Elini bir uzattı Cennetten bir salkım üzüm kopardı Hz. Hasan(r.a)’a verdi. Bir daha uzattı, bir nar kopardı Hz.Hüseyin(r.a)’e verdi. Hasan ve Hüseyin (radiyallahü anh) hediyelerini alınca Dıhye zannettikleri Cebrâil’in (a.s) yanından uzaklaştılar ve Mescid-i Nebevî’de oynamaya devam ettiler.

Bu sırada mescidin kapısına, aksakallı, elinde baston, toz toprak içerisinde beli bükülmüş ihtiyâr bir kimse geldi. ***“Yavrularım günlerdir açım, Allah rızası için yiyecek bir şey verin”*** dedi. Hz.Hasan ile Hz.Hüseyin(r.anhüma), biri üzümü diğeri de narı yiyecekleri sırada bu ihtiyârı böyle görünce, hemen yemekten vazgeçip ihtiyâra vermek için mescidin kapısına doğru yürüdüler. Tam verecekleri sırada Cebrâil (a.s) gördü: ***“Durun, vermeyin o mel’ûna! O şeytandır. Cennet ni’metleri ona haramdır”*** buyurarak şeytanı kovdu.

Hicretin beşinci senesi Resûlullah (s.a.v), Benî Kureyza’ya kavuşmadan önce Medine’nin yakınında bir mevki olan Savreyn’de Ashâb-ı kiramdan bir cemâate rastladı ve şöyle dedi: ***“Size kimse rastlamadı mı?”*** dediler ki: ***“Yâ Resûlallah bize, Dıhye bin Hâlife el-Kelbî rastladı. Eğerli beyaz bir katır üzerine binmişti O katırın üzerinde atlastan bir kadife vardı. Resûlullah (s.a.v) buyurdu ki: “Bu Cibril’dir. Benî Kureyza’ya gönderildi. Onların kalelerini sarssın ve kalblerine korku atsın diye...”***

HZ.EBUBEKİR(R.A)DAVETİ, İSTANBUL’A DEVELER ÜZERİNDE GİRDİLER

Halife Hz. Ebubekir, Bizans İmparatoru Heraklius'u İslâm'a dâvet etmek için, Ubade b. Sâmit ve Hişam b. As'ı Bizans'a elçi olarak göndermişti. Ubade b. Sâmit anlatıyor: Konstantiniyye’ye yaklaşıp şehrin kapısına vardıklarında daha hayvanların üstünden inmeden kılık-kıyafetlerine çekidüzen vererek imparatorun huzuruna girmeye hazırlanırlarsa da onlarla birlikte gelen elçi, develerle kralın şehrine girilmeyeceğini, onlara katır veya atlar getirileceğini söyler ama Müslümanlar kesinlikle kabul etmezler. İmparator’a bu durum iletilince, “Bırakın gelsinler” diye haber gelir, onlar da şehre develerinin üzerinde girerler.

Ubâde b. Sâmit diyor ki, “Konstantiniyye halkı bizi böyle, sarıklarımızı sarmış, kılıçlarımızı kuşanmış halde hayvanlarımızın üzerinde görünce şaşkın şaşkın bize bakmaya başladılar.” İnsanların şaşkın bakışları arasında sarayın kapısına varırlar, develerini saray duvarının dibine çöktürürler. İmparator onlar gelirken sarayın yüksek bir odasında oturmakta oradan bu elçilere bakmaktadır, yanında da kumandanlar ve diğer ileri gelenler bulunmaktadır. Elçiler onları

aniden tepelerinde görünce bir anlık şaşkınlıkla, “La ilahe illallahu vallahu ekber” diye tekbir getirirler. Ubâde b. Sâmit diyor ki, “Tekbir getirince Allah bilir ya, bütün saray rüzgârın hurma ağacını salladığı gibi sallandı.”

Bunun üzerine İmparator, “Kapımda dininizi bu şekilde açıklamanız (bağırmanız) uygun bir hareket değil” Bize yanına girmemiz için izin verdi. İçeri girdik. Kırmızı ve görkemli bir taht üzerine oturdu. Sırtında da kırmızı bir pelerini vardı. Yanında Rumlardan râhipler ve harp uzmanları toplanmışlardı. Perdeler, şamdanlar, halılar, mobilyalar vs. odasındaki her şey kırmızıydı.

Mütebessim bir ifâdeyle bize baktı ve:-Bize aranızdaki usule göre selam verseydiniz ne olurdu, dedi.

Yanında duran ve çok güzel konuşan adamına:-Bizim selamımız size uygun değil, dedik.

Nedir sizin aranızdaki selam? Deyince:-‘Esselamu aleyke’ diye cevap verdik.

Peki, siz kralınıza nasıl selam veriyorsunuz?-Aynı şekilde, diye cevap verdik

Sizin sözlerinizin en büyüğü hangisidir? Diye sordu.-La ilahe illallahu vallahu ekber, dedik. Allah biliyor biz bunu söylerken saray o kadar sallandı ki kral düşmemesi için başındaki tâcı tuttu.

Ve korkuyla başını kaldırıp tavana baktı: Söylediklerinizden sarayım sallandı. Bu sözü evlerinizde söylediğinizde evleriniz de sallanıyor mu? Diye sordu.-Hayır, bunu ilk defa burada görüyoruz, dedik.-Keşke bunları söyleyince her şey başınıza yıkılsaydı da sizden kurtulsaydık. Şüphe yok ki, toprağımın yarısı elimden çıkacak, dedi.

Sonra bize birçok soru sordu. Namaz ve orucu, ibâdeti, Peygamber(s.a.v) Efendimiz’i sordu. Tüm sorularını cevapladıktan sonra, bize güzel bir oda ile bol yemek hazırlanmasını emretti. Üç gece orada kaldık.”

HERAKLİUS’TAN YUMUŞAK KARŞILAMA

O da Cebele gibi, görüşmeleri nakletmesi için adam gönderince elçiler kabul etmez ve doğrudan İmparator’la konuşmak için geldiklerini söyler ve ısrar ederler. (...) İmparatorun yanında, fasih ve güzel Arapça bilen bir adam bulunmaktadır, iki taraf arasında tercümanlık yapacaktır.

Ubâde b. Sâmit devam ediyor; Bize, ‘Oturun’ diye işaret edince, bir tarafa çekilip oturduk. Heraklius (İmparator) gülerek, ‘Beni selamlamanız gerekmez miydi?’ diye sorunca, ‘Ne bizim peygamberimizi selamladığımız selamla seni selamlamamız helal olur, ne de senin selamlandığın selamla bizim seni selamlamamız helal olur’ dedik.”

İmparator konuşmaya devam ederek Müslümanlar ve Peygamberimiz hakkında sorular sorar ve cevaplarını aldıktan sonra, “İçinizde peygamberinize vâris olan var mı?” diye sorar.

Elçiler, “Yoktur, bir kimse ölünce varisin veya yakınıni bırakır ama, Peygamberimiz ‘Biz peygamberlerin varisi olmaz’ buyurmuştur diye cevap verirler. İmparator daha sonra Hz. Ebu Bekir’i kastederek, “Hükümdarınız da böyle midir?” diye sorup evet cevabını alınca, en azından o zaman için, Müslümanların başına gelen kişilerin hanedan gibi olmadığını anlar. Heraklius öğrenme amacıyla, bu yeni dinin en temel mesajını sorar, elçiler “La ilahe illallah” diye cevap verince, saray tekrar sallanır. Birkaç defa olan bu olay Heraklius’un iyice dikkatini çeker, gözlerini tavana dikip, “Siz bu kelimeyi söyleyince, saray sallandı dikkat ettiniz mi?” der. Daha sonra, bu sözü başka yerde söyledikleri zaman da tavanların sallanıp sallanmadığını merak eder, elçiler “Hayır, biz bu sözün böyle yaptığını daha önce hiç görmedik, sadece senin yanında oldu, o bizim için güzel bir sözden başka bir şey değil” diye cevaplarlar.

Gecenin geç saatlerine kadar sohbet edilir, sonunda elçilerin uykusu gelir, yoldan yeni gelmişler ve erken yatmaya alışmışlardır. İmparator bunu görünce misafirlerine izin verir. Elçiler güzel, büyük bir yerde üç gün boyunca çok iyi ağırlanırlar. Ubâde diyor ki, “Sabah-akşam devamlı Heraklius’un lütuf ve ikramları geliyordu.”

ÇEKMECEDEKİ PEYGAMBER RESİMLERİ

Rivayetin bundan sonraki kısmı en gizemli bölümüdür. Ubâde b. Sâmit devam ediyor, “Bir gece Heraklius bize haber gönderip, çağırdı. Yanına girdik, kimse yoktu, oturmamızı emretti, oturduk. Konuştuklarımızı bir daha söylememizi istedi, tekrarladık.” Bundan sonra İmparator, hizmetçisini çağırıp daha önce hazırlattığı; büyük, altın işlemeli, dört köşe, çekmece gibi bir şey getirtir. Çekmecenin birçokküçük ve kilitli gözleri bulunmaktadır. Heraklius gözlerden birini açar, içinden siyah ipek bir bez parçası çıkarıp yayar, Ubâde’nin anlatımıyla, bezin üzerinde eyaz tenli,

yüzü ayın on dördü gibi parlak, uzun boylu, gür saçlı, saç ikiye bölünerek örülmüş, büyük gözlü, boynu uzun, kalın baldırlı, sakılsız bir insan resmi görürler. Heraklius, bu resimde gördükleri kişiyi tanıyıp-tanımadıklarını sorar, elçiler “Hayır” deyince, “Bu Hz.Âdem(a.s)’dir” der ve onu çıkardığı yere koyar.

Heraklius, sonra başka bir göz açıp içinden yine siyah ipek bir bez parçası çıkarıp serer. Üzerinde, beyaz tenli, gür saçlı, hüznü, kederli ama güzel yüzlü, güzel sakallı, büyük başlı, kıvrıkcık saçlı, kalın baldırlı, büyük gözlerinde kırmızılık bulunan, omuzları geniş olan bir insan resmi bulunmaktadır. Heraklius, tanıyor musunuz diye sorunca elçiler yine hayır derler. O da “Bu Hz.Nuh(a.s)’tur” der ve onu da çıkardığı yere koyar.

İmparator devam eder ve yeni bir göz açar. Gözün içinden, siyah ipek bir bez parçası çıkarıp serer. Bezin üzerinde, beyaz tenli, aksakallı, ak saçlı, güzel gözlü, geniş alınlı, uzunca yanaklı, güzel yüzlü, gülümser gibi duran bir zatın resmini gösterir, ama elçiler tanımayınca, “Bu Hz.İbrahim(a.s)’dir” der ve diğerleri gibi onu da yerine koyar.

Heraklius devam eder ve başka bir göz açıp içinden yine siyah ipek bir bez parçası çıkarır ve yayar. İşte asıl şok bu resimle birlikte yaşanır. Çünkü Heraklius’un gösterdiği Hz. Muhammed(s.a.v)’in resmidir. Elçilerin anlatımına göre, bezin üzerinde beyaz tenli bir insan resmi vardır ve bu Peygamberimize (s.a.v) göre çizilmiştir. Onu görünce, “Peygamberimiz, Vallahi Resulullah (s.a.v)” demiş ve ağlamışlar.

Heraklius, “*Size ne oluyor, bunu tanıyor musunuz?*” diye sorunca doğal olarak, “*Evet, bu bizim peygamberimiz Muhammed (s.a.v)’in resmidir*” diye cevap verirler. Heraklius ısrar eder, “*Size Allah’ınız adına, dininiz adına yemin verdiriyorum, bu sizin peygamberinizin resmi mi?*” diye sorar, elçiler de, “*Evet, peygamberimizin resmi, Allah ve dinimiz adına yemin ederiz ki, bu peygamberimizdir. Sanki onu sağ olarak görür gibiyiz*” derler.

Heraklius, ayağa kalkar ve biraz gezinir, sonra oturur ve “*Allah aşkına! Bu gerçekten o mu?*” diye sorup da aynı cevabı alınca, resme bir süre daha bakar, sonra, “*Bu resim, son gözdeydi, ama üzerinizde ne etki yapacağını göreyim diye daha önce gösterdim*” dedikten sonra onu da yerine koyar.

ATALARINDAN MİRAS KALMIŞ

İslam elçilerinin gördükleri bu kadarla kalmaz, Heraklius peygamber resimlerini göstermeye devam eder. (Sırasıyla Hz. Musa(a.s), Hz. Harun(a.s), Hz. İshak(a.s), Hz. Yakup(a.s), Hz. İsmail(a.s), Hz. Yusuf(a.s) ve Hz. Süleyman(a.s)’ın resimlerini beş kişilik sahabe heyetine gösterir.)

Heraklius son defa bir göz açar, içinden siyah ipek bir bez parçası çıkarır, üzerinde beyaz tenli, simsiyah sakallı, saç gür, güzel gözlü ve güzel yüzlü, açık ve geniş alınlı elinde asa, sırtında yün kaftan bulunan bir genç insan resmi vardır. “*Bunu tanıyor musunuz?*” diye sorar, “*Hayır*” denince, “*Bu İsa b. Meryem’dir*” der.

İmparator, resimlerin sonuna gelince hizmetçiyi çağırarak çekmeceyi yerine kaldırtır. Müslüman elçiler bu resimlerin nereden geldiğini sorarlar. Heraklius ilginç bir cevap verir. “*Âdem, çocuklarından gelecek peygamberleri göstermesini Rabbi’nden dilemişti, Tanrı’da Âdem’e onların suretlerini (tariflerini) indirdi. Bunlar Âdem’in güneşin battığı yerdeki hazinesinde bulunuyordu. Zülkarneyn onu yerinden çıkarıp Danyal’a verdi. Danyal o suretlere (tariflere) göre, bu resimleri ipek bezler üzerine aynen yaptı. İşte bunlar, Danyal’ın çizdiği resimlerdir. Bunlar tevarüs (miras) yoluyla krallardan krallara geçe geçe bana kadar gelmiştir!*”

Bundan sonra elçiler, vazifelerinden eli boş dönmek için İmparator’u yine İslam’a davet ederlerse de Heraklius, saltanatından ayrılmanın zorluğundan bahsederek mazeret bildirir. Heraklius’un Müslüman elçilere karşı konuşması oldukça yumuşaktır. Ne İslam’ı ne de Hz. Muhammed(s.a.v)’in peygamberliğini kabul etmediğine dair bir şey söylemediğini görüyoruz. Hatta elçilere güzel, pahalı hediyeler verir. Az bir süre daha kaldıktan sonra elçiler izin ister ve ayrılırlar.

Elçiler Hz. Ebu Bekir(r.a)’ın yanına gelirler, gördüklerini, Heraklius’la konuşmalarını, gösterdiği yakınlığı bir bir anlatırlar. Elçilerden bunları dinleyen Hz. Ebu Bekir(r.a) ağlamaklı olur, gözleri yaşarır, sakinleşince, “*Miskin (zavalı)! Allah-u Teâla onun hakkında hayır dileseydi, muhakkak yapardı (Müslüman olurdu)*” dedikten sonra, *Resulullah (as) bize haber verdi ki, “Onlar (Hristiyanlar) ve Yahudiler, Muhammed (as)’in özelliklerini,*

yanlarındaki Tevrat ve İncil’de bulmuşlardır. Allah-u Teâla da, ‘Onlar, yalarındaki Tevrat ve İncil’de yazılı bulacakları o ümmi nebi olan Resule tabi olanlardır. O, kendilerine iyiliği emir ve onları kötülükten nehyediyor, onlara temiz şeyleri helal, murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor. Onlardan, ağır yüklerini, sırtlarında olan zincirleri indiriyor. İşte, ona iman edenler, onu tazim edenler, ona yardım edenler ve ona indirilmiş olan, yanında bulunan nura tabi olanlar! Onlar, selamete erenlerin ta kendileridir!’ buyurmuştur” dediğini naklediyorlar.

BİR DAHA GÖREN OLMADI

Ubâde b. Samit(r.a)’in rivayeti burada bitiyor. Bu olayın anlatımı hadis kitaplarında geçiyor. Ama üzerinde çok durulmadan ve oldukça sıradan bir rivayet olarak aktarılıyor. Hz. Muhammed(s.a.v)’in resminin var olması o günün Müslümanlarını heyecanlandırmıyor. Bunu elçilerin anlattıklarını dinleyen Hz. Ebu Bekir(r.a)’in tepkisinden de anlamak mümkün. Onlar daha çok Hz. Muhammed(s.a.v)’in mesajına odaklanmışlar, Hz. Ebu Bekir(r.a)’in de tek kaygısı var; Heraklius’un yapılan daveti kabul etmesi ve Müslüman olması. Böylece hem dünyasını hem de İslam inancına göre ahiretini kurtarmış olacaktı.

Hz. Ebu Bekir(r.a)’in, ondan önce de Hz. Muhammed(s.a.v)’in Bizans imparatorlarına elçiler gönderdiği kesin. Hatta Hz. Muhammed(s.a.v)’in göndermiş olduğu mektubun nüshasının bile nerede olduğu, ne şekilde durduğu, nasıl muhafaza edildiği biliniyor. Bu davet mektuplarının bir kısmı da Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü’nde sergileniyor. Ancak Ubâde b. Samit(r.a)’in rivayetinde geçen resimlerin günümüze ulaştığına dair hiçbir bilgimiz yok. Bizans elçilerin ziyaretinden sonra bir hayli sarsılmış, Konstantiniyye yani İstanbul Haçlılar tarafından istila edilmiş ve yağmalanmıştı. İstanbul’da bulunan çok önemli sanat eserlerinin, Hristiyanlarca kutsal kabul edilen pek çok eşyanın o sırada yağmalandığını biliyoruz. Acaba Heraklius’un gösterdiği resimler de bu yağmada mı yok oldu? Yoksa 1453’te Türklerin eliyle mi ortadan kaldırıldı? Ya da hiçbir şey olmadan günümüze kadar ulaştı mı? Buna dair tek bir bilgi bile yok. Belki de var, ama biz bilmiyoruz. Hz. Muhammed’in resmi de tıpkı peygamberliğini haber veren apokrif Barnaba İncili gibi tarihin sırları arasında yerini alıyor...

HERAKLIUSUN ÖLÜMÜ

M.11 Şubat 641-Konstantinopolis.öldü.Heraklius, öldükten sonra atalarının mezar yeri olan Havariyyun Kilisesi’ne defnedildi. İktidarının son yıllarında yaptığı ikinci evlilik nedeniyle çok eleştirilmişti. İmparatoriçe Martina, aynı zamanda İmparator Heraklius’un yeğenydi. Heraklonas adında bir çocukları olmuştu ve Heraklius onu tahta ortak ederek teamüllere karşı gelmişti.

Normalde tahta çıkma hakkı, Heraklius’un ilk karısından olma Konstantinos’taydı. Heraklius’un ardından İmparator III. Konstantinos adıyla Bizans imparatoru oldu olmasına, ancak üvey kardeşi Heraklonas da tahta ortak edilmişti. Küçük yaşta bir çocuk olan Heraklonas’ın annesi Martina, devlet işlerine doğrudan müdahale ediyordu.

Bizans imparatoru III. Konstantinos, babasının lahtını açtırdı ve başındaki mücevherli tacı aldırdı. Bu babasına olan öfkesinin sembolik bir yansımasıydı. Ne var ki III. Konstantinos fazla yaşamadı. Zayıf bir bünyeye sahipti ve kısa süre sonra hastalandı. Dinlenmek için gittiği Khalkedon’da hayata gözlerini yumdu. Halk onun ölümünden Martina’yı sorumlu tutuyordu.

İmparatoriçe Martina uzun yıllardır imparatorluğun günah keçisiydi. İmparator Heraklius ile yaptığı evliliği ensest ilişki olarak gören kilise ve halk, onu hiç istemiyordu. Hatta Heraklius’un son yıllardaki çöküşünden de onu sorumlu tutuyorlardı.

Persleri yenip kahraman olan Heraklius, Martina ile olan evliliğinden kısa süre sonra kazandığı tüm toprakları Araplara kaybetmiş ve ağır bir hastalığa yakalanıp ölmüştü.

Orta Çağ’ın her olaydan bir anlam çıkarmaya çalışan insanları, tüm bu olanların faturasını Martina’ya kesmişti. Bu sebeple III. Konstantinos’un ölümünden sonra onu oğluyla beraber Rodos Adası’na sürgüne gönderdiler. Tahta ise Heraklius’un ilk karısından olma 11 yaşındaki II. Konstans geçti.

BİBLİYOGRAFYA

Buhârî, “Tefsîr”, 66/2, “Şürû’î”, 15, “Farzu’l-ḥumus”, 8, “Eymân”, 3, “Cihâd”, 93, 157. Müslim, “Fiten”, 75. İbn Mâce, “Zühûd”, 11. Vâkîdî, el-Megâzî, II, 460, 555. İbn Hişâm, es-Sîre², I-II, 37, 62; III-IV, 314, 607. İbn Sa’d, et-Ṭabaḳât, I, 75, 78, 259; IV, 251. Ya’kûbî, Târîḥ, II, 77-78. Taberî, Târîḥ (de Goeje), I, 1559-1567; III, 1234. İbnü’l-Esir, el-Kâmil, VI, 479; X, 65. Ebü’l-Fidâ, el-Muḥtaşar, I, 76. İbn Hacer, el-İşâbe, I, 473. Fraenkel, Die aramäischen Fremdwörter im Arabischen, Leiden 1886, s. 278 vd. J. Wellhausen, Skizzen und Vorarbeiten, Berlin 1889, IV, 98. M. Canard, “Les relations politiques et sociales entre Byzance et les arabes”, Dumbarton Oaks Papers, XVIII, Washington 1964, s. 35-36. M. Köhbach, “Çasar oder Imperator? Zur Titulatur der römischen Kaiser durch die Osmanen nach dem Vertrag von Zsitvatorok (1606)”, WZKM, sy. 82 (1992), s. 223-234. A. Schaade, “Kayser”, İA, VI, 483-484. A. Fischer v.d.ğr., “Kayşar”, EF (İng.), IV, 839-840.

Wensinck, el-Mu’cem, “hiraql”, “kayser”, “er-rûm”, “benü’l-aşfar” md.leri. Müsned, I, 176, 262, 263, 276, 304; II, 174; III, 169, 181, 223, 275, 441; IV, 74, 75, 91, 335; V, 202, 272, 288, 372, 409; VI, 24, 361, 435. Dârimî, “Muḳaddime”, 43. Buhârî, “Bed’ü’l-vahy”, 6, “Şulḥ”, 7, “Cihâd”, 93, 101, 102, 157, “Ḥumus”, 8, “Menâḳıb”, 25, “Tefsîr”, 3/4, “Libâs”, 52, “Aḥkâm”, 15. Müslim, “Cihâd”, 74, “Libâs”, 56-58. İbn Mâce, “Fiten”, 35. Ebü Dâvûd, “Cihâd”, 156, “Melâḥim”, 2, 3. Tirmizî, “Tefsîr”, 30/1-4. Nesâî, “Zinet”, 47, 78. Theophanes, The Chronicle of Theophanes (trc. H. Turtledove), Philadelphia 1982, s. 8-41, 44, 57, 60, 107, 128. Nikephoros, Nicephori Archiepiscopi Constantinopolitani Opuscula Historica (ed. C. de Boor), Leipzig 1880, s. 12, 24, 27, 28, 29; a.e.: Short History (trc. C. Mango), Washington 1990, s. 35-77, 185. Sebeos, Histoire d’Heraclius (trc. F. Macler), Paris 1904. Chronicon Paschale 284-628 A.D. (trc. Michael Whitby – Mary Whitby), Liverpool 1989, s. 150-189. he Chronicle of John, Bishop of Nikiu (trc. R. H. Charles), London 1916, s. 176-185, 200. Denys de Tell-Mahre, Chronique (trc. J. B. Chabot), Paris 1985, s. 4-6. Ebü İshak el-Fezârî, Kitâbü’s-Siyer (nşr. Fârûk Hamâde), Beyrut 1987, s. 317.

Vâkîdî, el-Megâzî, II, 755-769; III, 989-1025. İbn Hişâm, es-Sîre², II, 373-389, 515-529, 606, 607. Ebü Ubeyd, el-Emvâl, Beyrut 1989, s. 93-94, 345. İbn Sa’d, et-Ṭabaḳât, Beyrut 1957-60, I, 258, 259. Belâzürî, Ensâb, I, 368, 377. a.mlf., Fütûḥ (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1866 → Amsterdam 1968, s. 115, 123, 135 vd., 140, 143, 150, 163 vd., 181-183. Dîneverî, el-Aḥbârü’t-tıvâl, s. 18-19. Taberî, Târîḥ (Ebü’l-Fazl), II, 184-187, 646-651; III, 36-42, 100-111, 394-419, 434-443, 598-613; IV, 50-55, 104-110, 259-260. a.mlf., Câmi’u’l-beyân, Beyrut 1984, XXI, 15-21. İbn A’sem el-Kûfî, el-Fütûḥ, Haydarâbâd, ts., I, 126-132, 145-151, 218-222, 230-271, 302-310. Mes’ûdî, et-Tenbîḥ, s. 271-272. Ebü Nuaym el-İsfahânî, Delâ’ilü’n-nübüvve, Beyrut 1991, I, 50-56. İbnü’l-Ferrâ, Rusulü’l-mülûk, Beyrut 1972, s. 26, 84. Beyhakî, Delâ’ilü’n-nübüvve (nşr. Abdülmu’tî Kal’acî), Beyrut 1405/1985, I, 386-390. Zemahşerî, el-Keşşâf (Kahire), III, 213-214. İbn Asâkir, Târîḥu Dimaşk, XI, 516-519. İbnü’l-Cevzî, el-Vefâ bi-aḥvâlî’l-Muṣtafâ, Kahire 1966, II, 720-731. Süryani Mikhail, Chronique de Michel le syrien, patriarche jacobite d’Antioche (1166-99), Paris 1899-1924, II, 422-426, 443 vd. Fahreddin er-Râzî, Mefâtîḥü’l-ğayb, XXV, 96. İbnü’l-Esir, el-Kâmil, II, 210-213, 234-238, 276-282, 297, 334-336, 402-414, 417-418, 427-432, 490-502, 530-535, 564-568; III, 96. İbn Manzûr, Muḥtaşaru Târîḥi Dimaşk, XVIII, 342. Hâzin, Lübâbü’t-te’vîl (Mecmû’a mine’t-tefâsîr içinde), Beyrut 1314, V, 31-33. İbn Kesîr, el-Bidâye, Beyrut 1980, IV, 241-253, 262-268; V, 2-16, 86-87; VI, 222-223, 304-305; VII, 2-15, 19-26, 52-60, 75-77, 97-101. a.mlf., Tefsîrü’l-Ḳur’ân, VI, 304-311. Kalkaşendî, Şubḥu’l-a’sâ, VI, 360. İbn Hacer, Fetḥu’l-bârî (Sa’d), I, 69-91. Şâmî, Sübûlü’l-ḥudâ, V, 626-686; VI, 228-247. Halebî, İnsânü’l-’uyûn, II, 786-793; III, 99-122, 283-291. L. Drapeyron, L’empereur Héraclius et l’Empire byzantin au VIIème siècle, Paris 1869. A. Pernice, L’Imperatore Eraclio, Florence 1905. F. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453, München-Berlin 1924-65, I, 17-25 (nr. 162-217). L. Caetani, İslâm Tarihi (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1925, IV, 414-421; VI, 194-228. C. Becker, “The Expansion of the Saracens”, Cambridge Medieval History, Cambridge 1936, II, 329-390. A. A. Vasiliev, “Byzantium and Islam”, Byzantium an Introduction to East Roman Civilization (ed. N. H. Baynes – L. B. Moss), Oxford 1948, s. 308-325. a.mlf., History of the Byzantine Empire, Madison 1964, I, 193-211, 222-223, 226-229. D. M. Dunlop, The History of the Jewish Khazars, Princeton 1954, s. 28 vd. Esed Rüstem, er-Rûm fî siyâsetihim ve ḥaḳâretihim ve dînihim ve şekâfetiḥim ve şîlâtiḥim bi’l-’Arab, Beyrut 1955, I, 220-253. İbrâhim Ahmed el-Adevî, ed-Devletü’l-İslâmiyye ve’l-İmbarâtûriyyetü’r-Rûm, Kahire 1958, s. 31-59. H.-G. Beck, Kirche und Theologische Literatur im Byzantinischen Reich, München 1959, s. 292-295. Fikret Işıltan, Urfa Bölgesi Tarihi, İstanbul 1960, s. 26, 34, 67-70, 79 vd., 82, 87. R. Jenkins, Byzantium: The Imperial Centuries A.D. 610-1071, New York 1966, s. 15-36. A. N. Stratos, Byzantium in the Seventh Century 602-711 (trc. M. O. Grant – H. T. Hionides), Amsterdam 1968-80, I, 92-117, 135-144, 151-172, 197-234, 248-256, 283-307, 341-349; II, 28-152, 176 vd.; III, 2 vd. F. Gabrieli, Muhammad and the Conquests of Islam, London 1968, s. 143-174. D. R. Sear, Byzantine Coins, London 1987, s. 161-197. R.-J. Lilie, Die byzantinische Reaktion auf die Ausbreitung der Araber, München 1976, s. 40-56, 60-162. a.mlf., “Kaiser Herakleios und die Ansiedlung der Serben”, SOF, sy. 44 (1985), s. 17-43. G. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi (trc. Fikret Işıltan), Ankara 1981, s. 86-104. F. Donner, The Early Islamic Conquests, Princeton 1981, tür.yer. Seyyid el-Bâz el-Arînî, ed-Devletü’l-Bîzanṭiyye: 323-1081 m., Beyrut 1982, s. 115-137. Selâhaddin el-Müneccid, en-Nüzümü’d-diblûmâsiyye fi’l-İslâm, Beyrut 1983, s. 8, 95. A. von Kremer, The Orient Under the Caliphs (trc. S. Khuda Bakhsh), Delhi 1983, s. 121-122. Muhammed Hamîdullah, el-Veşâ’ıku’s-siyâsiyye, Beyrut 1403/1983, s. 107-115, 523-525. a.mlf., İslâm Peygamberi (Tuğ), I, 331-350. a.mlf., Hz. Peygamber’in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu (trc. Mehmet Yazgan), İstanbul 1990, s. 111-131. a.mlf., “Une ambassade du calife Abû Bakr auprès de l’empereur Heraclius et le livre byzantin de la prédiction des destinées”, FO, II/1-2 (1961), s. 29-42. Leylâ Abdülcevâd İsmâil, ed-Devletü’l-Bîzanṭiyye fi’l-’aşri’l-imbarâtûr Hiraql ve ‘alâḳatühâ bi’l-müslimîn, Kahire 1985, s. 337-417. Agapius b. Konstantîn el-Menbicî, el-Müntehab min Târîḥi’l-Menbicî (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Trablus 1406/1986, s. 25-53. Köksal, İslâm Tarihi (Medine), VII, 37-60; VIII, 49-101; IX, 152-237. Joseph Nesîm, “el-’Alâḳatü’l-İslâmiyye el-Bîzanṭiyye fi’ş-Şâm ve teḥûmihî fi şadri’l-İslâm fî ḳav’i şirâ’i’l-ḳuvâ beyne’l-müslimîn ve’l-mesîḥiyyîn fi’l-’uşûri’l-vüstâ”, Bilâdü’ş-Şâm fî şadri’l-İslâm: el-Mü’temerü’d-

devliyyü'r-râbi' li-târîhi bilâdi's-Şâm (nşr. M. Adnân Bahît – İhsan Abbas), Amman 1987, III, 255-309. Ahmed eş-Şebûl, “‘Alâkâtü'l-ümmeti'l-İslâmiyye fi'l-'aşri'n-nebevî ma'a bilâdi's-Şâm ve Bîzan'a”, el-Cezîretü'l-'Arabiyye fi 'aşri'r-Resûl ve'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn, Riyad 1410/1989, III/1, s. 157-182. Hitti, İslâm Tarihi, I, 122, 215, 223-234, 247-249. Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1988, VII, 6-9. A. J. Butler, Fethü'l-'Arab li-Mısr (trc. M. Ferîd Ebû Hadîdbek), Kahire 1410/1990, s. 174-201, 239-301. J. F. Haldon, Byzantium in the Seventh Century: The Transformation of a Culture, Cambridge 1990, s. 41-53. Mustafa Fayda, Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid, İstanbul 1990, s. 126, 142-168, 214-216, 244, 349-422. D. M. Nicol, A Biographical Dictionary of the Byzantine Empire, London 1991, s. 48-49. The Oxford Dictionary of Byzantium (ed. A. P. Kazhdan v.dğr.), New York-Oxford 1991, II, 916-917. W. E. Kaegi, Byzantium and the Early Islamic Conquests, Cambridge 1992, s. 70-74, 88-204, 250. a.mlf., “New Evidence on the Early Reign of Heraclius”, BZ, LXVI (1973), s. 308-330. a.mlf., “Heraclius and the Arabs”, The Greek Orthodox Theological Review, XXVII, Brookline 1982, s. 109-133. Nadia Maria el-Cheikh-Saliba, Byzantium Viewed by the Arabs (doktora tezi, 1992), Harvard University, Massachusetts, s. 120-137. A. Palmer, The Seventh Century in the West-Syrian Chronicles, Liverpool 1993, s. 126-128, 133-166. A. Christophilopoulou, Byzantine History: 610-867 (trc. T. Cullen), Amsterdam 1993, II, 10-50, 303-305, 345-359. İrfan Shahid, Byzantium and the Arabs in the Sixth Century, Washington 1995, I/1, s. 634-659. F. Görres, “Die byzantinischen Besitzungen an den Küsten des spanisch-west-gothischen Reiches (554-624)”, BZ, XVI (1907), s. 530-532. N. H. Baynes, “The Date of the Avar Surprise”, a.e., XXI (1912), s. 110-128. H. Manandean, “Les invasions arabes en Armenie”, Byzantion, XVIII, Bruxelles 1948, s. 163-195. F. Barisic, “Le siège de Constantinople par les Avars et les Slaves en 626”, a.e., XXIV (1954), s. 371-395. V. Grumel, “La Défense maritime de Constantinople du côté de la Corne d'Or et le siège des Avars”, Byzantinoslavica, XXV, Prague 1964, s. 217-233. N. Oikonomides, “A Chronological Note on the First Persian Campaign of Heraclius (622)”, Byzantine and Modern Greek Studies, I, Birmingham 1975, s. 1-9. A. Stratos, “La première campagne de l'empereur Heraclius contre les perses”, Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik, XXVIII, Vienna 1979, s. 63-74. F. Winkelmann, “Ägypten und Byzanz vor der arabischen Eroberung”, Byzantinoslavica, XL, Prague 1979, s. 161-182. a.mlf., “Die Quellen zur erforschung des monenergetisch-monotheistischen Streites”, Klio, LXIX, Leipzig 1987, s. 515-559. J. Konidares, “Die Novellen des Kaisers Herakleios”, Fontes Minores, V (1980), s. 33-106. Casim Avcı, İslâm-Bizans İlişkileri (m. 610-847): Diplomasi, Din, Bilim ve Sanat Alanlarında (doktora tezi, 1997), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 50-65, 106-108.

İslam güneşinin doğup her yere yayılıp gönülleri fethetmesi, gittiği her yere, fethettiği her yere huzur barış sevgi medeniyet getirmesi, kâfirleri, müşrikleri, çıldırttı. İnsanlığın son can simidi olan İslam, Allah'ı Zülcelalin Hz.Muhammed Mustafa (s.a.v)yla tamamladığı, insanlığın kurtuluşunun bu can simidi İslam'a iman ve itaate bağlı olduğunu, bunun dışında din arayanların huzur ve kurtuluş arayanların boşuna çabaladığını, kurtuluşun dünya ve ahiret saadetinin Allah'ın son dini İslam'da ve Hz.Muhammed Mustafa(s.a.v)ya iman ve itaate olduğunu bütün mahlûkata bildirmiştir.

İslam'ın hızla cihana yayılmasından rahatsız olan, Kur'an-ı kerimde lanetlenen Yahudiler, İran Mecusileri, Hindular ve Hristiyan misyonerleri İslam'a hile ve tuzak hazırlamaya başladılar. Fitne çıkardılarsa da, kan dökülmesine sebep oldularsa da, Allah'ın nurunu söndüremediler ve söndüremeyeceklerdir. Bu dinin kurucusu koruyucusu âlemlerin Rabbi Allah'ı Azimüşşandır. Kur'an-ı kerimde mealen buyruluyor ki: "Onlar, ağızları ile Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de, Allah nurunu tamamlayacaktır." **(Saf Suresi,8)**

Kaynaklarda İbnü's-Sevdâ, İbn Sebâ, İbn Vehb b. Sebâ, İbnü's-Sevdâ es-Sebeî, İbn Sebe el-Himyerî, İbn Sebe Vehb er-Râsibî el-Hemedânî adlarıyla da anılan Abdullah b. Sebe, Sebeiyye, Sebâiyye veya Sâibe adlı Şîî mezhebinin aşırı bir kolunun da kurucusu sayılır.

Abdullah b. Sebe Hz. Osman(R.A)(M.644-656) döneminde Müslüman olmuştur. Şiiliğin kurucusu olduğu söylenen Yahudi bir din adamıdır. Şiiliğin ortaya çıkışında önemli rol oynadı. Hz Osman(R.A) döneminde İslam'ı kabul etmesine rağmen münafıklık yapıp toplumda fitne çıkarmaya başlayıp sapık fikirlerini yaymıştır. Yaptığı propagandalar ile büyük fitnelere sebep olmuştur.

Hiz. Osman(r.a)'ın öldürülmesinden Cemel Vakası'na kadar birçok olayın hazırlayıcısı olmuştur. Hiz.Ali(r.a)'ın (656-661)hilafeti döneminde fitne hareketlerine devam etmiş halis bir münafıktır.

İbni Sebe'yi tanımak münafık ve Yahudileri tanımak demektir. İbni Sebe'yi tanımak yalancı medyacılığı tanımak demektir. İbni Sebe'yi tanımak fitne hareketlerini tanımak demektir. İbni Sebe'yi tanımak bugün yaşanan şii-sünni tartışmalarına anlam verebilmektir. İbni Sebe'yi tanımak geleceğe yön verebilmektir.

İbni Sebe'nin aslı ve kimliği: İbni Sebe, hile ve tuzak kuran casusluk eden bir kişi olduğu için herkese değişik şeyler söylemiş, izini belli ettirmek istememiştir. İşte bu yüzden tarihçiler Abdullah bin Sebe'nin kimliğinde, aşireti ve memleketi hakkında çeşitli haberler vermişlerdir. Şimdi bu haberlerden bazılarına bakalım: Yu'rab bin Kahtanın Yeşcab adında oğlu oldu, ondan da Sebe oldu, Sebe'nin adı Abduşems idi. Babasından sonra Yemen'e lider oldu, savaş neticesinde çok köleleri oldu bu nedenle (Sebe) diye adlandırıldı sonra da oğulları bu adla çağrıldı. Kur'an'da adları geçmektedir. **(el-Kalkaşendi, Kalaidil ceman s.39)**

İbni Sebe'nin, kuzeyde bulunan göçmen bedevi kabilelerinden olduğu sonra milattan 800 sene önce Yemen'in güneyine inen veya Aşurilerin baskısı üzerine kuzeyden göç edip Yemen'e yerleşen arab kabilelerinden olması muhtemeldir. **(Arap tarihi hakkında konferanslar, Ali Salih el Alyi, 1/21)**

İbni Sebe (humeyr) kabilesindendir. Humeyr kabilesi, Humeyr bin el Gavse oğlu Sead oğlu Avf oğlu Malik oğlu Zeyd oğlu Sedid oğlu Humeyr oğlu küçük Sebe oğlu Lehia oğlu Humeyr oğlu Sebe oğlu büyük Yeşcab. Humeyr el Gavs o Humeyr el ednidir. Yurtları Yemen'dir. San'a şehrinin batısında Humeyr semtindedir. **(Yakut el Hamevi, Meacimil bulden 2/306)**

İbni Sebe, Hemadan kabilesindendir. Hemadan, Kehlan ve el Kahtaniye kardeşlerdir, bunlara Hemadan oğulları denir. İkamet yerleri ise Yemen'in doğusudur. (*El- Belaziri, Eşreflerin soyu 5/24*), *El- Eş'ari el-Ka'mi, Mekalet vel Fırak s. 20*) (*Furazdak divanı s. 242/243*)

İbni Sebe (El-Hira) ahalisindendir. Abdullah bin el-Sevda, Sebeiyyenin fitnelerinin yayılması için ona destek oluyordu ve kökü el Hira Yahudilerinden idi, Müslüman olduğunu ilan etmişti. (*Abdul Kahiril Bağdadi, el-fırak beynel fırak s.235*)

Abdullah bin Sebe, Yahudi asıllı olup San'alıdır. (*Taberi Tarihi 4/34*)

İbni Sebe'nin müntesip olduğu kabilesi hakkında deniyor ki:İbni Sebe'nin anası ise Habeşli (Siyahi-zenci) idi. (*Taberi Tarihi 4/326-327*)

Anasının siyahi olması sebebiyle İbni Sebe'ye çok defa (siyah kadının oğlu manasına gelen) ibni Sevda da denir. (*İbni Habib, el Mahcer s. 308*)

Abdullah b. Sebe Hz. Osman(r.a) döneminde Medine'i Münevvereye gelip Müslüman olmuş, Yemenli siyahi bir kadının oğludur. Bu yüzden İbni Sebe'e İbni Sevde (siyahinin oğlu) de denmiştir.Şiiliğin kurucusu olduğu söylenen Yahudi bir din adamıdır. Şiiliğin ortaya çıkışında önemli rol oynadı. Hz Osman(r.a)Hilafeti döneminde İslam'ı kabul etmesine rağmen münafıklık yapıp toplumda fitne çıkarmaya başlayıp sapık fikirlerini yaymıştır. Yaptığı propakandalar ile büyük fitnelere sebep olmuştur.

Yahudiler, Hz. Osman(r.a)'ın hilafeti zamanında Medine'ye gelip tuzak kurmaya çalıştılar. Hz. Ali(r.a)'yi de kendilerine kalkan ettiler. Onun taraftarı, dostu gibi göründüler. Müslümanların, Resulullah (s.a.v)'ın halifesi, damadı ve zengin olması hasebiyle malıyla İslam'a ve Müslümanlara yardımları olan Hz. Osman(r.a)'a karşı çeşitli yalan ve iftiralar uydurarak ayaklanmalarını teşvik ettiler. İslam inancına ters fikirler yaymaya başladılar. Kendilerine (Ali şiası) yani Ali taraftarları adını verdiler. Üç görüşü savunup yaydılar.1-Şia-ı Sabbe,2-Şia-i Mufaddıla, 3-Gulat-ı Şia. Kimisi Hilafet saltanat Hz.Ali(r.a)'nın hakkıdır. Hz.Ebubekir(r.a),Hz.Ömer(r.a),Hz.Osman(r.a)zorla gasbetmişlerdir.Bunlar kafirdir der. Diğer bir gurup Peygamberlik Hz.Ali(r.a)'a gelmişti, Hz.Muhammed(s.a.v)'kurnazlık yaptı Cebrail(a.s)'i kandırdı, Ali çocuk diye kendisi oldu peygamber. Bir kısmı daha da ileri giderek Ali(r.a)Allah(c.c)'dir, diye inanmaya ve yaymaya başladılar. Bu sapık görüşleri bilhassa Mısır,Şam,Kufe şehirlerinde yaydılar.

Hz.Ali(r.a) ise onların hainliklerini biliyordu ve onlara çeşitli cezalar verdi. Ondan sonra da Oğulları Hz. Hasan(r.a)ve Hz. Hüseyin(r.a) bu Sebeiyye fırkasını hep lanetlediler. Zamanla Yahudiler, Mecusileri ve Hinduları da yanlarına alarak, Yahudi, Mecusi ve Hindu inançlarını İslam inancı olarak yaydılar.

Hz. Osman(r.a)'ın Şehid edilmesinden Cemel Vakası'na kadar birçok olayın hazırlayıcısı olmuştur. İbni Sebey'i tanımak münafık ve Yahudileri tanımak demektir. İbni Sebey'i tanımak yalancı medyacılığı tanımak demektir. İbni Sebey'i tanımak fitne hareketlerini tanımak demektir. İbni Sebey'i tanımak bugün yaşanan şii-sünni tartışmalarına anlam verebilmektir. İbni Sebey'i tanımak geleceğe yön verebilmektir.

Bunun böyle olduğunu dördüncü asır Şia tarihçilerinden, Şia kaynaklarına göre muteber kişiliğiyle bilinen el-Keşi de itiraf etmiş, Rical isimli kitabında bazı ehli ilimin şöyle söylediklerini naklediyor: Abdullah bin Sebe Yahudi idi ve Müslüman oldu, Hz. Ali(r.a)'ye tâbi oldu, (Yahudi iken de taşkınlıkta bulunurdu ve Yuşa bin Nun Musa aleyhisselamın vasisiydi diyordu.) Resulullahın vefatından sonra da Hz.Ali(r.a) hakkında aynısını söyledi. İlk önce açıkça Hz.Ali(r.a)'nin imamlığının farz olduğunu söyledi ve kendilerine karşı gelenleri kâfirlikle itham etti. Bunun için Şiaya muhalif olanlar diyor ki: (Rafizilik temel inançları Yahudilikten alınmıştır.) (*Rical el-Keşi – s.101 Müessetül eâlimi bikerbelae el irak*)

İbni Sebe islam dünyasının birçok yerine seyahatler etmiştir. İbni Sevda Mısır'a gittiğinde, İbni Sevda adıyla bilinir. (*El Mukrizi, el Hutat 2/356.Zehebi, İslam Tarihi 2/122*)

Suriye, Mısır, Irak, Türkistan, Medine gibi. Gezdiği her yerde kendine arkadaşlar edinip onlara vazifeler vermiştir. İbni Sebe aynı zamanda çok iyi Müslüman görünen biriydi. Namaz kılar, mescide gider, oruç tutardı. Yani profesyonel –icazetli münafıktı.

Yalancı medyacılığın kurucusu da diyebiliriz. En büyük medya aracı olarak mektubu kullanmıştır. Yalan haberlerin olduğu mektuplar yazıp halkın zihnini karıştırmıştır. Toplumda huzursuzluğa neden olmuştur. Kufe'ye bir mektup yazıp halka okumaları için adamlarına gönderdi. Mektup şunlar yazıyordu: **“Küfede herkes şarap içiyor, halkın durumu hiç iyi değil, zina yapılıyor, namaz kılınmıyor. Halife herkese zulmediyor. Halife kâfir oldu”** diyordu.

Aynı mektubu Basra'ya, Mısır'a, Şam'a, Kuf'ye ve diğer yerlere gönderip halka okutuyordu. Mektubu Mısır'da dinleyenler **“Bir tek Mısır düzgün kalmış diğer yerler sapıtmış. Şükürler olsun Mısır iyi diyorlardı”** Mektubu Küfe'de dinleyenler **“Şükürler olsun Küfe sağlam kalan tek yer diğer valilikler bozulmuş, zulüm var”** diyorlardı.

Mektubu Basra'da dinleyenler **“Bir tek Basra sağlam kalmış, şükürler olsun”** diyorlardı. Böylece halk kışkırtılmak isteniyordu. Gerçekte ne Mısırdaki ne Küfede ne Basrada ne Şam'da hiçbir zulüm yoktu. Herkes namazını kılıyor, orucunu tutuyor kimseninde içki içtiği yoktu. Sanki ülke çalkantıdaymış gibi bir hava oluşturuluyordu. Yalancı

medyacılıkla halkı galeyana getirmek istiyorlardı. İbni Sebe ülkeyi kaosa sürüklemek istiyordu. Tıpkı günümüzdeki medya kuruluşları kanallar gazeteler dergiler v.b. gibi. Herkes bu durumdan şikâyetçi olmaya başladı. Durumu halife Hz. Osman(r.a)’a bildirdiler.

Hz Osman(r.a) bu yalancı mektupların doğru olup olmadığını araştırmak için Mısır’a, Basra’ya, Kufe’ye, Şam’a adam gönderdi. Adamları geri dönünce Mısır’da Şam’da Kufe’de Basra’da hiçbir huzursuzluk olmadığını halkın durumunun iyi olduğunu söylediler.

Hz. Osman(r.a) valilerini Medine’de toplayıp onları bu tip yalancı haberlere ve fitnelere karşı dikkatli olmalarını söyledi. Abdullah b. Sebe Kufe, Hicaz, Basra gibi yerlerde pek halkı kandıramıyordu. Bu yüzden en son Mısır’a geldi. Mısır kozmopolit bir yerdi. Mısır’da işlerini daha rahat yapıbiliyorlardı. Buradan diğer yerlere yalancı mektuplar gönderip fitne çıkarmaya devam ediyordu. Halkın Hz. Osman(r.a)’a karşı ayaklanmasını istiyordu. “Her peygamberin bir varisi bulunduğu Hz peygamberin varisi de Hz. Ali(r.a) olduğunu telkin ediyordu. Ebu Bekir, Ömer, Osman peygamberin vasiyetini çiğneyip halka zulmetmişlerdir” diyordu. “Aranızda peygamberin ehli beyti varken niye başkasını halife seçiyorsunuz” diyordu.

Ayrıca halkın bir kısmına halifenin Hz.Zübeyr(r.a)’ın olması gerektiğini bir kısmına Hz. Talha(r.a)’nın halife olması gerektiğini bir kısmına Hz.Ali(r.a)’nın halife olması gerektiğini söyleyip halkı bölüyordu. Halkı bölüp birbirine düşürmek istiyordu. İbni Sebe eşitlik ve özgürlük vaatlerini halka süslü gösterdi. Halkı Hz. Osman(r.a)’a karşı kışkırttı.

İbni Sebe sahabeleri de kandırıp onları da Osman’a karşı kışkırtmak istiyordu. Bir gün Ebu Derda(r.a)’nın yanına gelip onu Hz. Osman(r.a)’a karşı kışkırtacak sözler söyledi Ebu Derda(r.a) ; **“Sen kimsin, senin Yahudi olduğunu zannediyorum”** dedi. İbni Sebe, Ebu Derda(r.a)’yı kandıramayacağını anlayınca orayı terketti.

İbni Sebe bir gün Ebu Hureyre(r.a)’nin yanına gelerek “Mısır valisi şarap içiyor. Onun valilikten alınması gereklidir” dedi. Ebu Hureyre(r.a) buna inandı ve Hz. Osman(r.a)’a Mısır valisini değiştirmesini söyledi. Hz. Osman(r.a) Ebu Hureyre(r.a)’nin görüşünü kabul edip Mısır valisini değiştirdi.

Mısır’a Hz. Ebu Bekir(r.a)’ın oğlunu atar. Hz. Ebu Bekir(r.a)’ın oğlu devesine binip Mısır’a gider. İbni Sebe adamlarından birine mektup verip Hz.Ebu Bekir’in oğlunu takip etmesini söyler. Yol yarılınca İbni Sebe’nin adamı Ebu Bekir(r.a)’ın oğluna mektubu verir. Bu mektubu Hz. Osman(r.a) gönderdi “der. Hz. Ebu Bekir(r.a)in oğlu mektubu açınca içinde şunlar yazmaktadır. **“Mısır’a yeni atanan vali görevi bıraksın. Onu öldürün”** gibi ifadeler yer alır. Hz. Ebu Bekir(r.a)’ın oğlu kızarak hemen Hz. Osman(r.a)’ın yanına döner ve halka: **“Sizin halifeniz Hz.Osman(r.a) beni Mısır’a vali tayin ediyor ardımdan da öldürülmem için emir veriyor”** der. Hz Osman(r.a) bunları duyunca **“Vallahi ben böyle bir emir vermedim”** diyor. Sonra İbni Sebe ve adamları bu olayı fırsat bilip **“Halife Osman valisini haksız yere öldürmek istedi. Osman kâfir olmuştur”** deyip halka yayıyorlardı. Yetmiyormuş gibi Hz. Ebubekir(r.a)’ın oğlunu da Hz. Osman(r.a)’a karşı kışkırttılar. Halkı daha da galeyana getirip Kufe’den, Basra’dan, Şam’dan birçok adam toplayıp isyan için Hz. Osman(r.a)’ın evinin bulunduğu Medine’ye isyana sürüklüyorlardı. Hz. Osman(r.a)’ın evini kuşatıyorlar. Hz Osman(r.a) namaz için mescide bile çıkamıyor.

En sonunda isyancılar Hz. Ebu Bekir(r.a)’ın oğlunun da içinde bulunduğu birkaç kişi damdan duvarı delerek içeri giriyorlar. Bu sırada Hz. Osman(r.a) Kur’an okumaktadır. Hz. Ebubekir(r.a)’ın oğlu Hz. Osman(r.a)’ın sakallarından tutuyor. Hz. Osman(r.a); **“Acaba baban hayatta olup da senin bu durumunu görseydi sana ne yapardı”**. Deyince Hz. Ebubekir(r.a)in oğlu korkup titreyip Hz. Osman(r.a)’a hiçbir şey yapmadan dışarı çıkıyor. Âmâ diğer isyancılar Hz. Osman(r.a)’a demir vurup onu bayılana kadar dövüp sonra bıçakla boynunu kesip şehit ediyorlar. Kanları Kur’an’ın üzerine sıçırıyor. Hz Osman(r.a)’ın önündeki Kur’an’a bir tekme vurup Kur’an’ı yere düşürüyorlar. Muhammed Hamidullah Kur’an’a tekme vurabilecek birinin Müslüman olmayacağını söyleyerek Hz Osman(r.a)’ı Yahudi isyancıların öldürdüğünü söyler.

İbni Asakir Tarihinde (29/7-8) diyor ki; Ammar El Dihni dedi: Eba El Tufeyden işittim diyor ki: (Müseyyib bin Necbe ile İbni Sevdâ’yı, Hz.Ali(r.a) minberde iken, camiye girdiklerini gördüm. Hz.Ali(r.a) onlara hitaben buyurdu ki, sizin bu hâliniz nedir? Müseyyib dedi ki, bu Allah ve Resulüne yalan söyler, iftira eder. Ebu Bekir’e ve Ömer’e kötü söz söyler) Zeyd bin Vehb yoluyla Hazret-i Ali’nin şöyle dediği bildirilir:(Ben bu siyahiden beriyim, uzağım, söyledikleriyle hiçbir ilişki ve alakam yoktur.)(Allah ve Resulüne yalan söyleyen şu zenciye cezalandırmamda beni kim mazur görmez ki!)

İbni Sebe’nin kimliğinin belirlenmesindeki çelişkinin sebebi:

İbni Sebe’nin kimliği hakkında ihtilafa şaşırmamak lazım, çünkü İbni Sebe kendini tam kamufler etmiştir. İslam’a ve Müslümanlar arasında düşmanlık yapmak, fitne ve fesat çıkarmak için Müslüman gözüküyordu. İsmi ve soyunu sopunu farklı bildirdiği anlaşılmaktadır. Hatta bazen bildirmediği de görülmektedir. Osman bin Afvan(r.a)’ın Basra valisi olan Abdullah bin Amir(r.a) kendisine sen kimsin dediğinde İbni Sebe ismini ve babasının ismini

söylememiş, bu soru karşısında, **“Ben ehl-i kitaptan İslamiyet’i seçmiş ve size yakın olmak isteyen bir kişiyim”** demiştir. **(Tarih Taberi 4/326-327)**

İbni Sebe İslam devletinin başlarında yapmış olduğu cinayetleri ve ortaya attığı bozuk düşüncelerini kamufle etmek için başka takma isimler kullanmıştır. Şöyle ki:

1- İbni Sebe Yemen’lidir, ister Humeyr veya Hemadan kabilesinden olsun, her iki kabileden de akrabaları olabilir.

2- Yemen’de Yahudi varlığının mevcut olmasıdır. Roma İmparatoru (Titus) Filistini işgal edip Heykeli yerle bir ettikten sonra Yahudileri oradan sürdü, bir kısmı Yemen’e yerleşti. Miladi 525 te Habeşler Yemen’i ele geçirdiler, o andan itibaren Yemen’de Hristiyanlık yayılmaya başladı. **(Ahmed Hüseyin, Yemen Tarihi s.158-159)**

3- Yemen’deki Yahudilik yüzeysel olduğundan Tevrat ile İncilin esasları ile birbirine kaynaştı. **(Mezahibil İslamiyyin 2/28)**

4- Yemen’e Habeşilerin istilasıyla Yahudilik zayıflasa da varlığını sürdürdü. **(Arap Tarihi 6/34)**

İbni Sebe’nin Müslümanlar arasında ortaya çıkması

Tarih kitaplarında Hicri (35) senesinde meydana gelen olaylar hakkında şöyle denmektedir: Abdullah bin Sebe San’a (Yemen) Yahudilerindendir. Osman bin Afvan radiyallahü anh zamanında Müslüman olduğunu söylemiştir. Ancak insanları saptırmak için Müslüman memleketlerini Hicazdan başlayarak dolaştı. Sonra Basra, Kufe ve Şam şehirlerine geldi ancak buralarda hiçbir etki gösteremedi ve Mısır’a geldi orada vasiyet ve geri dönme inancını ortaya attı, bu bozuk fikirleri ile insanları saptırdı ve Mısır’da kendine yardımcı olacak taraftar oluşturdu. **(Taberi Tarihi 4/340), (Kamil İbni Esir, 3/77), (İbni Kesir, Bidaye ve Nihaye 7/167), (İbni Asakir Tarih Dimaşık 29/7-8)**

İbni Kesir Hicri (34-35) senesinde ki olayları (7/183-190) sayfalarda anlatırken diyor ki:Hz. Osman(r.a)’ın hilafetten zorla düşürülmesi için insanlara çağrı yapan, onları kışkırtan, Mısır’dan gelen toplulukların başını çeken Abdullah bin Sebe’dir.

Taberi (4/331) ve İbni Esir (3/147) diyor ki:İbni Sebe Hicri (34) senesinden önce Müslümanlar arasında Kufe’de görüldü. Hz.Osman(r.a)’ın valisi olan Said bin el As(r.a)’ı makamından düşürmek isteyen (Zeyd bin Kays) camiye girdiğinde ona katılanlar, siyahi kadının oğlunun yani ibni Sebe’nin mektuplaştığı kişilerdi.Buradan İbni Sebe’nin bu tarihten önce ortaya çıktığı ve Zeyd bin Kays ile bir araya gelenlerle bir topluluk oluşturduğu anlaşılmaktadır. **(Taberi 4/326)**

Hicaz’da görünmesi:

İbni Sebe’nin Hicazda ortaya çıkması, Basra’dan ve Şam’dan önce olduğundan, hicri 30 senesinden öncedir. Çünkü Şam’da görünmesi bu tarihten öncedir. Hicazın tarihine baktığımızda daha detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bundan anlaşılıyor ki İbni Sebe Hicazda ikamet etmeye imkân bulamamış, oradan Basra’ya geçmiştir. **(Taberi 4/340-341)**

Basra’da görünmesi:

İbni Amir Basra valisi olduktan 3 sene sonra İbni Sebe, Hâkim bin Cebetül Abdi’ye misafir oldu. Yeni Abdul Kays diye bir şahısın Hâkim bin Cebelin evine geldiğini İbni Amir haber alır. Hâkim, hırsızlıktan dolayı göz hapsinde bulunurken askerlerin bir an gafletinden yararlanarak Faris topraklarına kaçmıştır ve orada bulunan Zimmilerin mallarını çalar, ülkede anarşi çıkarır. Zimmiler ve Ehli kible Hz. Osman(r.a)’a gelerek şikâyetçi olurlar. Hz. Osman(r.a) Basra’nın valisi olan İbni Amire bir mektup yazar ve der ki ;”Onu ve onun gibilerini halleri düzelinceye kadar Basra’da hapsed.” Bu sebeple Hâkim, Basra’dan ayrılamıyordu. İbni Sevda (Siyahinin oğlu) oraya geldiğinde onun evine gitti ve bir grup ona geldi ve görüşlerini benimsediler. İbne Sebe kendisini dinleyen kulaklar bulur.

Basra valisi İbni Sebe’nin geldiğini haber aldığında onu yanına çağırır ve sen kimsin der. Kendisinin ehli kitaptan biri olduğunu İslamiyet’e rağbet ve kendilerine yakın olmak istediğini söyler. İbni Amirde ona, nerden bileyim böyle olduğunu der ve Basra’dan çıkarır. Bunun üzerine ibni Sebe oradan Kufe’ye gider. **(Taberi 4/326-327)**

Kufe’de görünmesi:

İbni Sebe Basra’dan çıkarıldıktan sonra Kufe’ye geldi, orada fazla kalmadan Kufeliler oradan da kovdular. **(Taberi 4/327)**

Basra’dan çıkarıldıktan sonra Kufe’ye geldi oradan da çıkarılınca, Mısır’a yerleşti, oradan Basra’daki ve Kufe’deki adamları ile yazışmaları sürdü. (H.33) senesinde Kufe’ye girse de oradan da çıkarıldı, ancak Kufe’yle bağlantısı kesilmedi, geride kalan fitnenin kuyrukları olan adamları ile yazışmaya devam etti. **(Taberi 4/327) (İbni Esir 3/144)**

Şam’da görünmesi:

İbni Sebe’nin Şam’a iki defa gelmiş olduğu anlaşılıyor. İlki, Hicri, 30 senesinde ve Eba Zer(r.a) ile buluştuğu yıldır, ikincisi ise Kufe’den çıkarıldığı yani (Hicri 33) senesidir.

İbni Sebe Hicri (30) senesinde Eba Zer ile Şam'da buluşur ve onu Hz.Muaviye(r.a)'ye karşı kışkırtır. Eba Zer(r.a) hazretlerine şöyle der: **“Muaviye'ye hiç şaşmaz mısın bak ne der: Mal Allah'ın malıdır diyerek sanki tümünün kendisine kalmasını ister, Müslümanların o mallarda hakkı yok mu?” Bunun üzerine Eba Zer(r.a) kalkar Hz.Muaviye(r.a)'ye gelir ve yaptığıнын yanlış olduğunu söyler.) (Taberi 3/283)**

Eba Zer radiyallahü anh, Tevbe suresindeki 34. âyete dayanarak Muaviye'ye (radiyallahü anh) yapmış olduğu nasihati ihtiyacından fazla mal edinen herkese yapardı.]

İbni Sebe (h.33 senesinde tekrar geldiği) Şam'da rolünü hiç icra edemez, yapmak istediği hiç bir şeyi Şamlılara empoze edemez. Şamlılar yüz vermeyip kovmuşlardır. Oradan da Mısır'a geçmiştir. (Taberi 4/340)

Mısır'da görünmesi:

İbni Sebe'nin Mısır'da görünmesi Kufe'den çıkarıldıktan sonradır. İbni Sebe'nin Basra'dan çıkarılması h. 33 senesinde olduğuna göre oradan da Kufe'ye çıkarılması ve Kufe'den de Mısır'da istikrar etmesi, dolayısıyla İbni Sebe'nin Mısır'da görünmesi (h. 34) yılında olduğu anlaşılmaktadır.Çünkü Basra'ya girişi ve ortaya attığı fikirlerinden ötürü kovuluşu ve Kufe'ye sürülmesi sonra oradan da kovulması ondan sonrada Mısır'a yönelmesi, bunların hepsi için en az bir yıl gerekir.Bunu İbni Kesir (Bidaye ve Nihaye 7/284)'de teyit edip, İbni Sebe'nin Mısır'da görünmesini (h.34) yılı olayları içine alır. Suyuti de (Hüsnu Muhadara 2/174)'da İbni Sebe'nin Mısır'a bu tarihte girdiğini işaret eder.

İbni Sebe en sonunda yaptığı propakandalarla yalancı medyatik haberlerle Hz Osman(r.a)'ı öldürterek amacına ulaştı.Hz Osman(r.a)'dan sonra Hz. Ali(r.a) halife seçilmişti. İbni Sebe ve adamları **“Hz.Ali(r.a),Hz.Osman(r.a)ın katillerini bulup onların cezasını vermiyor”** deyip bu sefer de halkı Hz.Ali(r.a)'ye karşı kışkırttılar.

Hız Aişe(r.anha) validemizin ağzından birçok yalan haberlerle dolu mektup yazıp dağıttılar. Güya Hz Aişe(r.anha)'nin ağzından;**“Ey Müslümanlar Ali'ye isyan ediniz”** diyerek mektuplar yazıp halka dağıttılar. Hz.Ali(r.a) bu duyduklarını Hz.Aişe(r.anha)validemize sordu. Hz.Aişe(r.anha); **“Vallahi ben böyle şeyler yazmadım konuşmadım”** dedi. Hz Ali(r.anha)'nin ağzından da Hz.Aişe(r.anha)'ye mektuplar yazmayı ihmal etmemişlerdir.

Hız Aişe(r.anha)validemiz Hz.Ali(r.anha)'nin Hz Osman(r.a)'nın katillerini bulup cezalandırmadığını görünce Hz. Talha(r.a) gibi sahabelerle Basra'ya gitti. Basra'da Hz.Osman(r.a)'ın katillerini bulup cezayı tatbik etmek istiyordu. Hz Ali(r.a) bir ordu hazırlar ve Hz.Aişe(r.anha)'nın ve taraftarlarının bulunduğu yere gider. İki ordu karşılaşır. Aralarından bazı Müslümanların girişimiyle anlaşma yapılır ve savaş olmaz. Ama İbni Sebe ve adamları bu barıştan memnun olmazlar. Öldürülme korkusuyla hemen bir plan yapıp fitne çıkarmaya hazırlanırlar. İbni Sebe birkaç adamla herkes uyurken Hz.Ali(r.a)'nin tarafından Hz Aişe(r.anha)'nin tarafına saldırlar. Herkes ne olduğunu anlamadan uyanır ve savaş başlar. Savaşın sonunda her iki taraftan da “binlerce” kişi şehit olur.Bu savaşa da Hz Aişe(r.anha)'nin Deve üstünde ordusuna bağırarak emirler verip savaşmasından dolayı Cemel Vakası denmiştir.(Cemeldeve demektir.)

İbni Sebe Müslümanları bir birine vurdurup birçok kan akmasına neden olur. Bir takım yalan haberlere inanmak toplumun bir birine düşmesine neden olabiliyordu. Bu olay da Yahudilerin büyük bir komplosuydu.

Günümüz kâfirlerinin de Müslümanları bir birine düşürmede İbni Sebe'den kalır yanları yoktur.

İbni Sebe insan psikolojisini çok iyi biliyordu. Bu yüzden kitleleri çok çabuk saptırabiliyordu. Toplumu ve zamanı iyi okuyordu. **Zaten toplumu ve zamanı iyi okuyanlar insanları değiştirebilir zihinlerini yönlendirebilirdi”.** İlk önce insanlara **“ehli beyt”** sevgisinden bahsedip insanların Hz Ali(r.a)'yi sevmesini istiyorlardı. Sonra **“Ali göğeyi yükseltmiştir”** diyerek Hz. Ali(r.a)'yi peygamberleştiriyordu. En sonunda da **“hayır hayır Ali bir ilahtır”** diyordu. Halkı yavaş yavaş kademeli olarak saptırıyordu. Hz Ali(r.a) 'yi aşırı derecede yücelten Şiilik ve Şiiliğin kolları da buradan çıktı.

İbni Sebe'nin sapık fikirlerinden. Tabiri yerindeyse İbni Sebe'nin kurmuş olduğu “sapıklık örgütü” bugün bile şiiler ve sünniler arasında yaşanan birçok sorunun temellerini oluşturur. Etkisi yıllarca sürmüştür. Ama şiiler İbni Sebenin varlığını bile inkâr ederler.

Hız.Ali(r.a)Haricilerden Abdurahman İbn.Mülcem tarafından sabah namazında suikaste uğrayıp iki gün sonra şehid olmasından sonra; İbni Sebe **“Aslında ali ölmemiştir.Aliy'e benzeyen biri ölmüştür.Herkes de onu Ali zannetti.Oysa Ali göğeyi çıkarılmıştır.Bulutların gök gürültüsü Ali'nin selamı ve gülümsemesidir”** dedi. Bu yüzden Sebeiler gök gürültüsü olduğunda Essalamu Aleyke Ya Emirel Müminin (selam sana ey müminerin emiri)”derler.

Bir rivayete göre İbni Sebe'ye “Ali öldürüldü” dendiğinde ibni Sebe “Bize Ali'nin beynini bir kâse içinde getirseniz bile Ali'nin öldüğüne inanmayız. O kıyamete yakın incek ve dünyayı adaletle yönetecektir.” dedi. Bir gün Hz Ali(r.a) hayatta iken İbni Sebe “Ali ilahtır” dedi.Hz. Ali(r.a) onu yakarak öldürmekle tehdit etti.İbni Sebe bunu duyunca **“Zaten sadece ilah ateşle cezalandırır ,sen tam bir ilahsın”** diyor. Hz Ali(r.a) onu öldürmek istedi. Ama İbni Abbas **“Eğer onu öldürürsen taraftarlarıyla ihtilafa düşersin savaş çıkar”** dedi. Hz Ali(r.a) de onu Medain'e sürdü.

Bütün şia kaynaklarınca dürüstlüğü ve sağlam olduğu bildirilen, El Nubahti, kendi zamanı ve üçüncü asrın öncesi ve sonrası üstün saydıkları, şia tarihçilerince el-Necaşi lakaplı, şianın muteber kabul ettiği âlimlerinden biridir. Cerh ve tadil âlimlerinin en büyüklerindendir. **(el- Fihrist lil Necaşi, s. 47 Hind baskısı Hicri 1317)**

El- Nubahti, Şii Fırkası kitabında şöyle diyor: Abdullah bin Sebe, Ebu Bekir'e, Ömer'e, Osman'a ve diğer Ashaba kötölemeyi başlatandır. Ali aleyhisselamın emrettiğini söylerdi. Ali (a.s) onu çağırıp böyle söyleyip söylemediğini sordu, söylediğini itiraf etti. Bunun üzerine öldürülmesini emir verdi. İnsanlar araya girdi feryat ettiler, Müminlerin emiri! Seni ve ehl-i beytin sevilmesini ve dost edilmesini söyleyen birini mi öldürüyorsun! Ali (a.s) onu o zamanın Fars devletinin başkenti olan Medayin'e sürdü.

Medayin'de Ali'nin (a.s) ölüm haberini duyuran kişiye Abdullah bin Sebe şöyle dedi: Onun öldürüldüğünü ispat eden adil yetmiş kişi getirsen ve yetmiş paket içinde onun beynini getirsen yine de onun ölmediğini ve öldürülmediğini biliriz. Bütün yer küresine hâkim olmadan da ölmez. **(Nubahti, Firak el şia s. 43-44 Haydariye matbaası baskısı Necef. Irak Hicri 1379-Miladi 1959)**

Ayrıca İbni Sebe taraftarları **"Allah, Ali ve ondan sonra gelen imamların içine girmiştir, hulul etmiştir "**deyip bu sapık görüşü savunurlar. Bazıları da **"Allah Ali ile beden bulmuştur"** derler. Tıpkı Hristiyanların **"Allah İsa ile beden bulmuştur"** dedikleri gibi.

İbni Sebe bugün bile toplumda sapıklık ve fitne çıkaranlar için öncü ve sembol olmuştur. Hristiyanları da Yahudiler bozmuştu. Hristiyanların da Hz İsa(a.s)'yı ilahlaştırmasına sebep oldular. Ve şuan bir buçuk iki milyarlık Hristiyan âlemi Hz İsa(a.s)'yı ilah kabul ediyor.

Yahudiler İbni Sebe aracılığı ile Müslümanlarda da aynı oyunu oynadılar. Müslümanlarda da Hz Ali(r.a)'yı ilahlaştırıp miyonlarca kişinin buna inanmasını ve din edinmesine sebep oldular. Hristiyanlar 'da Hz İsa(a.s) Müslümanlarda Hz.Ali(r.a).Kişiler değişik ama olay aynı, senaryo aynı. Ama şunu asla unutmayalım **"Onlar, ağızları ile Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de, Allah nurunu tamamlayacaktır".(Saf Suresi,8)**

İnsanların çoğu bir düşünceyi benimsemek ve reddetmek için uzunca düşünüp muhakeme yapmazlar. Kolay inanıp kolay kabul ederler. İbni Sebe de halkın bu durumunu iyi kullandı. Günümüzün İbni Sebeleri de bu durumdan fazlasıyla yararlanıyor... Dikkat etmeli

Müslüman görünerek, İslam'da ilk fitneyi çıkaran yahudi İbni Sebe'nin maksadı müslümanları birbirine düşürmek, Allah Resulüne ve arkadaşlarına akrabalarına itimadı sarsarak İslamiyet'i yıkmak idi. Bunu başırırsa din otomatikman yıkılıyordu. Dinin sahibine yani Allah ve Resulüne ve arkadaşlarına itimat kalmayınca daha kime inanılacaktı, bu iman nasıl iman olacaktı? Bu iman mı yoksa imansızlık mı olacaktı? Bu iddiaları yapan İbni Sebeciler, Hurufiler, Rafiziler, bu fitneyi ilk çıkaran yahudi İbni Sebe'nin yolundan gitmekte olup, o Yahudinin maksadına hizmet etmiş olmaktadırlar.

Ehl-i sünnet âlimleri, Kur'an-ı kerimde ve hadis-i şeriflerde Cennet ile müjdelenen eshab-ı kiramdan herhangi birine kâfir demenin küfre sebep olacağını, âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerle ispat etmişlerdir. Hadis-i şerifte buyuruldu ki: (Fitne veya bid'at yayıldığı, Eshabım kötülendiği zamanda, hakkı bilen, bilgisini müslümanlara duyursun! Hakkı yani doğru yolu bildiği [ve gücü yettiği] halde, müslümanlara duyurmayanlara, Allahü teâlâ ve melekler ve bütün insanlar lanet eylesin! Allahü teâlâ, böyle bir kimsenin farzlarını ve nafil ibadetlerini kabul etmez.) [Hatib, Deylemi]

Diğer maddelerde, İbni Sebecilerin iftiralarını ve bunları susturan kesin delilleri okuyacaksınız. Önce kısa bir bilgi verelim:

Sofiyye-i aliyyenin büyüklerinden ve reislerinden aynı zamanda Peygamber(s.a.v) Efendimizin torunlarından olan, gavs-i azam, seyyid Abdülkadir-i Geylani(k.s) hazretleri buyuruyor ki: (Muhammed aleyhisselamın ümmeti, başka Peygamberlerin ümmetlerinden daha üstündür. Bu ümmetin de üstünü, Ona iman ederek mübarek yüzünü görmekle şereflenen Eshab-ı kiramdır ki, hepsi Ona tâbi olmuş, Onun için harp etmiş, Onun uğruna canlarını, mallarını feda etmiştir. Onun emrini yapmak, birinci vazifeleri olmuş, her şeyde Onun yardımcısı olmuşlardır. Bu Eshabın da en üstünü Hudeybiye'de, Resulullah ile biat edip, Onun için ölmeye hazır olduklarını söz veren kahramanlardır. Bunlar, 1400 kişi idi. Bunların da en üstünü, Bedir muharebesinde bulunanlardır ki, bunlar 313 kişi idi.

Bunların da üstünü, ilk Müslüman olan kırk kişidir ki, kırkıncısı Hazret-i Ömer, bunların otuz dördü erkek, altısı kadındır. Bunların da üstünü Aşere-i mübeşşere, yani Cennete girecekleri ismen müjdelenen on kişidir. Bunlar, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr bin Avvam, Abdurrahman bin Avf, Sad İbni Ebi Vakkas, Said bin Zeyd ve Ebu Ubeyde bin Cerrah hazretleridir. Bunların da üstünü Hulefa-i raşidin, yani dört halife olup, bunların da üstünü Hazret-i Ebu Bekir, sonra Hazret-i Ömer, ondan sonra Hazret-i Osman, ondan sonra Hazret-i Ali'dir. Bu dördünden Hazret-i Ebu

Bekir, iki sene dört ay, Hazret-i Ömer on sene, Hazret-i Osman oniki sene, Hazret-i Ali altı sene Resulullahın Halifesi oldu “radıyallahü anhüm”.

Dördünün hilafeti, bütün Sahabenin arzusu ve oy birliği ile ve her birinin, zamanının en üstünü olması ile idi. Zor ile, kuvvet ile ve kendinden daha üstün olanın hakkını almak sureti ile değildi. Ebu Bekri Sıddık, Muhacirlerin ve Ensarın söz birliği ile halife oldu. Şöyle ki, Resulullah vefat edince, Ensar-ı kiram, sizden bir emir, bizden bir emir olsun demişti. Hazret-i Ömer ayağa kalkıp, ey Ensar! Resulullahın Ebu Bekir’e, (Ashabıma imam ol!) diye emir buyurduğunu unuttunuz mu? deyince, biliyoruz ya Ömer, dediler. Hazret-i Ömer, devam ederek, içinizde Ebu Bekir’den üstünü var mı? dedi. Ensarın hepsi, kendimizi Ebu Bekir’den üstün sanmaktan Allah’a sığırız, dedi. Hazret-i Ömer, Resulullahın tayin ettiği makamdan Ebu Bekir’i azletmeyi hanginiz hoş görür, deyince, bütün Ensar, hiçbirimiz hoş görmeyiz. Onu azletmekten Allah’a sığırız, dediler. Muhacirler ile elbirliği yaparak Ebu Bekri Sıddıkı halife yaptılar. Hazret-i Ali ve Zübeyr de, sonra oraya geldi. İkisi de Halifeyi kabul etti. Hazret-i Ebu Bekri Sıddık, üç defa ayağa kalkıp, (Beni halife kabul etmekten vazgeçeniniz var mı?) dedi. Önde duranlar arasında bulunan Hazret-i Ali, ayağa kalkıp, (Hiçbirimiz vazgeçmeyiz. Vazgeçmeyi hiçbir zaman hatırımızdan geçirmeyeceğiz. Resulullah seni, hepimizin önüne geçirdi. Kim, seni geriye çekebilir?) buyurdu.

Hazret-i Ebu Bekri Sıddıkın(r.a) halife olmasını isteyerek, en tesirli söz söyleyenin Hazret-i Ali olduğu kuvvetli, sağlam haberlerle gelmiştir. Mesela, Deve vakasından sonra, Abdullah bin Keva, Hazret-i Ali’ye gelip, Resulullah hilafet için, sana bir şey söylemedi mi? dediğinde: (Biz, önce dindeki vazifemize bakarız. Dinin direği ise namazdır. Allahü teâlânın ve Resulünün, dinde, bizden beğendikleri şeyleri, dünyalık olarak beğenir, seçeriz. Bunun için Ebu Bekir’i halife yaptık) buyurdu.

Resulullah(s.a.v) son günlerinde, hasta iken, namaz kıldırmak için, Ebu Bekri Sıddıkı kendi yerine imam yapmıştı. Bilal-i Habeşi her ezan okuduğunda, (Ebu Bekir’e söyleyin, nasa imam olsun!) buyururdu. Resulullah, kendinden sonra, Hazret-i Ebu Bekir’in halife olmaya, herkesten daha layık olduğunu gösteren ve Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman ve Hazret-i Ali’den her birinin de, kendi zamanlarındaki insanlardan, hilafete en layık olduklarını bildiren çok şeyler söylemiştir.) [Gınyet-üt-Talibin]

İbni Sebe gerçek mi hayal mi?

Bazı yeni araştırmacıların, İbni Sebe’nin varlığı hakkındaki kuşkularının ve onun hayali bir şahıs olduğunu ileri sürmelerinin ve inkâr etmelerinin ilmi bir dayanağı yoktur. Onların bu görüş ve iddiaları, sadece şahsi tahmin ve görüşlerinden veya mensup oldukları ve meyil ettikleri davalarından ileri gelmektedir. Şöyle diyebiliriz ki İbni Sebe’nin varlığından kuşkulananlar ve inkâr edenler ya bazı müsteşriklerdir ya da, araştırmacı kimliği altında ilk zamanda olduğu gibi, maksatlarını gizleyen İbni Sebecilerdir.

İbni Sebe’nin var olduğu tarih ve grup kitaplarının sayfalarını doldurmuştur. Onun karıştığı olayları raviler ağızdan ağıza, kulaktan kulağa taşımışlardır.

Tarihçiler, Hadisçiler, grup, minel nihai kitap ve tabakat sahipleri, Edebiyat ve soy kütükçüleri İbni Sebe’ye yer vermişlerdir, var olduğu Sünni ve Şia kitaplarında görülmektedir. İbni Sebe’nin rolünü, fitnelerini bildiren haberler, Taberi’nin Seyf bin Ömer el temiminin rivayeti ile sınırlı değildir. Bu haberler eski ravilerin rivayetlerinde çoktur ve o dönemin inanç, farklı grup ve görüşlerini ve İslam tarihinin olaylarını yazanların kitaplarında geçmektedir. Ancak İmam Taberi’nin diğerlerinden ayrılığı sadece bu husustaki haberlere çok ve geniş yer vermesidir. Bu nedenle o olaylara kaynak ve delil bildirmeden kuşku ileri sürmek, bütün bu haberleri yok etmek, âlimleri yalanlamak, iftira etmek ve tarihi gerçekleri tezyif etmektir.

Ulemanın sözlerinden bu kadarını toplamak müyesser oldu, bunlardan başkaları da çoktur, hepsi de Yahudi Abdullah bin Sebe’nin hayal değil bir gerçek olduğunu göstermektedir. Öncekilerin eserleri ile yetinmemizin sebebi, olaylara zaman olarak bizden daha çok yakın olmaları dolayısıyla bizlerden daha iyi bilmeleri ikinci olarak da onların günümüzde bulunmayan yok olan kitaplara bakabilmiş olmalarıdır.

Yine muasır bilim adamlarından böyle bir şahsın varlığını kabul edenler de çoktur. Bu konuda daha geniş bilgi almak isteyenler. Dr. Ahmet bin Abdullah bin İbrahim el Zağibi’nin El unsuriyye tul yahudiyye ve âsaruhe fil müştemal islami vel mevkıf minha kitabına (2/530-531) bakabilirler. İbni Sebe’nin varlığını kabul eden birçok muasır ilim adamlarına yer vermiştir.

İbni Sebe’nin şahsiyetini inkâr etmek, bu yeni şii araştırmacıların sanki ortak hedefidir. Bunun nedeni de, şii inancına Yahudiliğin tesirinin olmadığını göstermektir. Ama nerde, güneş balçıkla hiç sıvanır mı?

Gerçekleri geliş güzel inkâr etmeden önce, şüphe ile yaklaşımdan önce, en azından incelemeniz gerekmez mi? Bu konuyu sadece Ehl-i sünnet bildirmiyor ki! Şii kaynaklar da yani kendi kaynaklarınız da İbni Sebe’nin var olduğunu ve masum imamlarınızca lanetlendiğini yazmakta, ispat etmektedir.

1- Şiilerin İbni Sebe'nin varlığını inkâr sebebi, İslam'ın iman esaslarıyla uyuşmayan inançlarına dokunduğu içindir.

2- Bir yahudinin iftiralarına inandıkları için, şiileri töhmet ve şüpheden kurtarmak içindir.

3- Şiilerin eshab-ı kirama karşı bitmek tükenmek bilmeyen tarihi düşmanlıklarıdır. Onları kötülemek için, meydana gelen fitneleri kendi aralarında kendilerinin çıkardığını gösterme gayretleridir. İbni Sebe hakkında onlarca sünni kaynak ile şii kaynak yukarıda bildirildi. Bunların içinde Tarihçiler hadis âlimleri, tefsir kitapları, fıkıh kitapları da vardır. Faraza bu sünni ve şii kaynakların hepsi yanlış diyelim. Ama onun fikri mevcut ya! Mesela Ali tanrıdır diyor. Hangi Müslüman böyle bir şey söyleyebilir? Bunu bir hainin çıkardığı muhakkaktır. Bunu da ancak bir kâfir çıkarabilir. Adı ister İbni Sebe olsun ister İbni Sevda olsun ne fark eder?

Ortada bir gerçek var, Ali'ye ilah diyen, peygamber diyenler var. Bir Müslüman bunu söyleyebilir mi, yahut Müslüman olan biri böyle bir şeyi ortaya atabilir mi?

Allah'ı Teâlâ, (Kur'anı ben koruyacağım) diyor, (Kimse onu değiştiremez) diyor, hayır, ashab onu değiştirdi diyenler var.

Allah'ı Teâlâ, ashab-ı kiram için, (Hepsine Cenneti söz verdim, Ben onlardan razıyım, onlar da benden razıdır) diyor, hayır, 5'i hariç hepsi mürted oldu, zaten münafıklardı diyenler var.

Peki, bunları ehl-i sünnet Müslümanlar mı çıkardı yoksa kâfirler mi? Bu sorunun cevapsız kalacağı muhakkaktır. Niye cevap veremezler? Çünkü kâfirler deseler, bu iddiaları yapanların kâfirlerden etkilendiğini itiraf etmiş olacaklar. Müslümanlar hiç diyemezler, çünkü Müslüman böyle şeyler diyemez, Müslümanlara iftira etmiş olurlar...

İbni Sebe'nin sapık fikirlerinden. Tabiri yerindeyse İbni Sebe'nin kurmuş olduğu "sapıklık örgütü" bugün bile şiiler ve sünniler arasında yaşanan bir çok sorunun temellerini oluşturur. Etkisi yıllarca sürmüştür. Ama Şiiler İbni Sebenin varlığını bile inkar ederler. Ayrıca İbni Sebe taraftarları "Allah, Ali ve ondan sonra gelen imamların içine girmiştir, hulul etmiştir" deyip bu sapık görüşü savunurlar. Bazıları da "Allah Ali ile beden bulmuştur" derler. Tıpkı Hristyanların "Allah İsa ile beden bulmuştur" dedikleri gibi.

İbni Sebe bugün bile toplumda sapıklık ve fitne çıkarıcılar için öncü ve sembol olmuştur. Hristyanları da Yahudiler bozmuştu. Hristyanların da Hz İsa'yı ilahlaştırmasına sebep oldular. Ve şuan bir buçuk iki milyarlık Hristyan alemi Hz İsa'yı ilah kabul ediyor. Yahudiler İbni Sebe aracılığı ile Müslümanlarda da aynı oyunu oynadılar. Müslümanlarda da Hz Ali'yi ilahlaştırıp milyonlarca kişinin buna inanmasını ve din edinmesine sebep oldular. Hristyanlar'da Hz İsa Müslümanlarda Hz Ali.

Kişiler değişik ama olay aynı, senaryo aynı. Ama şunu asla unutmayalım "Onlar, ağızları ile Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de, Allah nurunu tamamlayacaktır. (Saf 8)

Şia'dan İbni Sebe'nin varlığını kabul edenler:

1- Taberi, Ebi Muhñif (Lut bin Yahya) (t.157 h.)'dan naklen diyor ki: Meakal bin Kays el Riyahi (Hazret-i Muaviye'nin Kufe valisi olan El Mugire bin Şu'abe'nin) Harici El Mustevrid bin Alfa ve adamları ile savaşması için görevlendirildiği zat olup, iftiracı, yalancı ve Sebecidir. (Tarih Taberi 5/193)

2- Dr. Ahmet bin Abdullah bin İbrahim el Zağibi'nin El unsuriyye tul yahudiyye kitabında (2/528) Esfahani (t. 283 h.) İbni Sebe'nin var olduğunu bildiriyor.

3- El Naşi el Ekber de (t. 293 h.) Meseil el İmame (s. 22-23) kitabında şöyle bildiriyor: (Bir grup, Ali radiyallahü anhin ölmediğini, diri olduğunu, Arapları sopasıyla sürmedikçe (yola getirmeden de) ölmeyecektir dedi. İşte bunlar Abdullah bin Sebe'nin arkadaşları olan Sebecilerdir, Abdullah bin Sebe ise San'alı Yahudi idi ve Medayin'de ikamet etti.)

4- El Kami (t. 301 h.) Mekalet ve Firak (s. 20, Tahran 1973 m. Dr. Muhammed Cevad Meşkur Feyruvi tahkik etmiştir) kitabında haber veriyor: Sahabeye ve Ebu Bekir'e, Ömer'e ve Osman'a ilk uygunsuz söz söyleyen, onları kötüleyen ve onlardan teberri eden Abdullah bin Sebedir. Ve bunları kendisine Hazret-i Ali'nin emrettiğini iddia etti. (Hazret-i Ali'nin ölüm haberini getirene şöyle dediler: Yalan söylüyorsun Allah'ın düşmanı, bize onun beynini getirsen, öldüğüne yetmiş şahit bulundursan sana yine inanmayız ve yine de onun ölmediğini ve öldürülmediğini ta ki Arapları çomağıyla idare ve hüküm etmeden ve yine yeryüzünü tamamen hükmü altına almadan ölmeyecektir.)

5- Nubahti de (t. 310 h.) Firak el Şia kitabında (s. 23) İbni Sebe'nin haberlerini anlatıyor. (İbni Sebe Hazret-i Ali'nin ölüm haberini alınca, haberciye şöyle dedi: Yalan söylüyorsun Allah'ın düşmanı, bize onun beynini getirsen, öldüğüne yetmiş şahit bulundursan sana yine inanmayız. O ölmedi ve öldürülmedi, ta ki Arapları çomağıyla idare ve hüküm etmeden ve yine yeryüzünü tamamen hükmü altına almadan ölmeyecektir.) (S. 44) de diyor ki: Hazret-i Ali aleyhisselamın arkadaşlarından ilim ehli bir grup şöyle dedi: Abdullah bin Sebe Yahudi asıllı idi sonra müslüman oldu ve Hazret-i Ali'nin taraftarı oldu. Yahudi iken de o Yuşa bin Nunun Hazret-i Musa aleyhisselamın yerine geçecek vasidir derdi. Aynı taşkınlığına Peygamber sallallahü aleyhi vesellem vefatından sonra müslüman olunca da devam etti. Yine

ilk önce Hazret-i Ali'nin imametinin farz olduğunu, düşmanlarından beri olduğunu o söylemiştir. Nubahti diyor ki: İşte bunun içindir ki şiaya muhalif olanlar diyor ki: (Rafiziliğin aslı (esaslari) Yahudilikten alınmıştır.)

6- Ebu Hatim el Razi (t. 322 h.) El zine fil Kelimatil İslamiyye kitabında (s.305) diyor ki: Abdullah bin Sebe ve onun söylediğini söyleyen Sebeciler Hazret-i Ali'nin ilah olduğunu ve ölülerini dirilttiğini iddia ederlerdi.

7- El Keşi de (t. 340 h.) Rical kitabında (s. 98-99, Kerbala matbuat el Ealemi baskısında) Ebu Cafer Muhammed Bakır senediyle rivayetinde diyor ki: Abdullah bin Sebe kendisinin Peygamber olduğunu ve Emiril müminin – aleyhisselam- de (Hâşâ Allah olduğunu iddia ederdi.)

Aynı kitabta (s. 70, 100) bu sözlere benzer sözleri ile Cafer Sadık ve Ali bin Hüseyinden rivayetler vardır. Bu rivayetlerde Abdullah bin Sebe'yi lanetliyorlar. (Hazret-i Emire böyle söylediği ulaşıncı, hemen çağırır ve böyle söyleyip söylemediğini sorar ve itiraf eder der ki: Evet o sensin, benim kalbime senin Allah olduğun ve benim de Peygamber olduğum vahy oldu. Hazret-i Emir şöyle der: Kahrolasın, şeytan seninle alay etmiş, Anan seni kaybetsin (Allah canını alsın) hemen bunlara tevbe et dedi. Kabul etmedi bunun üzerine onu üç gün tevbe etmesi için hapis etti, ama o tevbe etmeyince de onu yaktı.) [Onu değil arkadaşlarını yaktı, ibni Sebe'yi Medayin'e sürdü.]

8- Ebu Cafer Saduk bin Babuvi el Kami (t. 381 h.) Men la Yahdurhül Fıkıh (10/213) kitabında diyor ki: Abdullah bin Sebe, Hazret-i Ali'ye ellerini göğse kaldırarak dua etmesi hususunda itiraz etti. [Galiba, Sen tanrısın, böyle niye dua ediyorsun demek istedi.]

9- Şeyh el Mufıyd (t. 413 h.) Şerh Akaidil Sudur (s. 257) kitabında diyor ki: Müslüman görünenlerden taşkınlık, Hazret-i Ali'ye ve zürriyetine Peygamberlik ve ilahlık isnat edenler için, Emiril müminin Hazret-i Ali yakılarak öldürülmeleri hükmünü verdi.

10- Ebu Cafer el Tusi (t. 460 h.) Tehzibul Ahkam kitabında (2/322) diyor ki: İbni Sebe kâfir oldu ve taşkınlık gösterdi.

11- İbni Şehri Aşub'un (t. 588 h.) Menakibi âli Ebi Talib kitabında (1-227-228) ibni Sebe'den bahsedilmektedir.

12- İbni Ebil Hadid (t. 655 h.) Şerh nehcül Belaga (2/99) kitabında diyor ki: Emiril müminin –Aleyhisselam- öldürüldükten sonra İbni Sebe uygunsuz fikir ve sözlerini aşıkâre ifade etti ve kendine taraftar edindi.

13- Hasan bin Ali el Hilli (t. 726 h.) Rical kitabında (2/71) İbni Sebe'nin zayıflardan olduğunu, yani güvenilir olmadığını bildirmektedir.

14- Şii Zeydi imamlarından İbnil Murteda (t. 840 h.) diyor ki: Şiiliğin kaynağı İbni Sebe'dir, çünkü nasla imamlığı meydana çıkaran odur. (Tacul Arus s. 5-6)

15- Erdibili (t. 1100 h.) Cami ul Rivat kitabında (1/485) diyor ki: Melun taşkın İbni Sebe Hazret-i Ali'nin ilah ve peygamber olduğunu iddia ederdi.

16- El Meclisi (t. 1110 h.) Bahrul Envar elcamiatü lidürari Ehbaril Eimmetül Ethar kitabında (25/286-287) ibni Sebe'den bahsetmektedir.

17- Nimetullah El Cezairi (t. 1112 h.) Envarul Numaniyye kitabında (2/234) diyor ki: Abdullah bin Sebe Hazret-i Ali'ye radiyallahü anh sen gerçekten ilahsın dedi. Bunun üzerine onu Medayin'e sürgün etti. Denildi ki o Müslüman olmadan önce yani yahudi iken de, Yahudi dinindeki Yuşa bin Nuna, Musa'nın vasisi derdi, Hazret-i Ali'ye dediği gibi.

18- Tahir El Âlimi (t. 1138 h.) Miratül Envar ve Mişketül Esrar fi Tefsirul Kur'an (s. 62) mukaddemesinde ibni Sebe'den bahsetmektedir.

19- Memakani (t. 1323 h.) Tenkihul mekal fi ehvalir rical kitabında (2/183) kendinden önceki Şii kaynaklarından bildirdiği birkaç nakiller içinde de İbni Sebe'nin adı geçmektedir.

20- Muhammed Hüseyin el Muzferi (t. 1369 h.) İbni Sebe'nin varlığını inkâr etmeyen muasır şialardandır. Ancak şiiilerin onunla bir ilişkisi olmadığını söylüyor. (Tarih el Şia s.10)

21- El Havanseri de Ravdatül Cinan (3/141) kitabında, İmam Cafer Sadık'ın İbni Sebe'yi yalan ve sahtekârlığından dolayı lanetlediğini bildiriyor.

Müsteşriklerden ibni Sebe'nin varlığını bildirenler:

Müsteşrikler Abdullah bin Sebe'nin haberleri üzerinde çok araştırma yapmışlardı. Bu kindâr İslam düşmanlarının, ibni Sebe'nin varlığını isbat etmelerine ihtiyacımız yok, ancak burada yer vermemizin nedeni, bazıları gayrimüslimlerin sözlerine çok kıymet vermektedir, onlar için belki faydası olur diye yazıyoruz:

1- Alman Müsteşrik Yulyus Felhevzin (1844-1918 m.) diyor ki: Sebecilerin meydana çıkışı Ali ve Hüseyin dönemlerinde olmuştur. İsminden de anlaşılıyor ki Sebeciler Yemen'li Abdullah bin Sebeye bağlı olanlardır. (El havaric veş Şia s.170-171)

2- Müsteşrik Fan filuvtin (1866-1903 m) de Sebecilerin başının Abdullah bin Sebe olduğunu ve ona bağlı olduklarını söylemektedir. Ve yine diyor ki: (Sebeciler, Abdullah bin Sebe taraftarı ve yardımcılarıdır. Bunlar Osman zamanından beri hilafetin Ali'nin hakkı olduğunu söyleyenlerdir. Yine bunlar Ali ve haleflerine ilahın tecessum ettiğine inanırlar.) (Essiyadetül arabıyye veş şia vel israiliyet fi ahdi beni Umeyye s. 80)

3- İtalyan Müsteşrik Keyetani (1869-1926 m.) diyor ki:(İbni Sebe gerçektir. h. 33-35 senesinde olan olayların içindedir.(Havali'yet İslam, sekizinci cüz)

4- Müsteşrik Lifi Dilafide (d. m.1886), Melazeri'nin Ensebul Eşrafkitabından alarak diyor ki: (.....Abdullah bin Sebe'ye uğrar ve Ali'nin hilafeti hakkında konuşurdu.)

5- Alman Müsteşrik İsrail Feridlander, Aşuriyye mecellesinin iki sayısında da (1909 yılı s. 322 ve 1910 yılı s. 23) Abdullah bin Sebe Şiiliği kurandır ve Aslı Yahudidir başlığı altında 80 sayfayı aşan araştırmasını şöyle özetler: İbni Sebe'nin varlığı hususunda kesinlikle şüphe yoktur.

6- Macar Müsteşrik Culd Tesihir (m. 1921) diyor ki: Ali'nin ilahlığını söyleyen, abartan, büyüten kişi Abdullah bin Sebedir. (El akidetü ve şeriatü fil islam s. 205)

7- Rinold Neklis (m. 1945) diyor ki: (Abdullah bin Sebe, Sebeci fırkasının kurucusudur. Yemen'in San'a sakinlerinde idi. Hakkında Yahudi olduğu ve Osman zamanında müslüman olduktan sonra gezgin vaiz olduğu söylendi.) (Tarihul edebul arabi, s.215)

8- Davit M. Runlidis diyor ki: (Taberinin dediği gibi Osman döneminde Abdullah bin Sebe adında biri vaiz olarak ortaya çıktı, Müslümanların arasına bozgunculuk sokmak için İslam ülkelerini enine ve boyuna dolaştı) (Akidetüş Şia s. 85)

9- İngiliz müsteşrik Barnerd Luis de Şiiliğin temeli olarak Abdullah bin Sebeyi görmektedir. (Usulul İsmailiyye s. 86)Abdullah bin Sebe konusunda bazı önemli müsteşrik kitapları bunlardır, daha başkaları da çoktur. Daha geniş bilgi için Dr. Süleyman el Avde'ninAbdullah bin Sebe eseruhu fi ahdesil fitneti fi sadril İslam kitabına (s. 73) bakınız.

Müsteşriklerden çok azı İbni Sebe'nin varlığını inkâr etmektedir, nedeni de şu iddialarıdır:

1- Çıkan fitneler ashabın kendi aralarında işlemiş olduğu hatalardır, bu fitneleri ve hataları Yahudi ve Zındıklara atmaları Müslüman tarihçilerin sahabeyi savunma yöntemidir.

[Müslüman tarihçilerin eshab-ı kiramı savunmak için bu yola başvurmalarına hiç ihtiyaçları yoktur. Çünkü onları Allahü teâlâ savunmaktadır. Kur'an-ı *kerimde (Hepsine Cenneti söz verdim, onlar benden razıdır ben de onlardan razıyım) diye defalarca buyurmaktadır. [Hadid 10, Nisa 95, Tevbe 100, Âl-i İmran110, Feth 18]*Tarihçiler savunsa ne olur, savunmasa ne olur!]

2- Sahabe arasında tahripçilerin gezmesine gerek yoktu. Çünkü hırsları ve dünya sevgileri yüzünden her biri sulta'nın kendinde olmasını istiyordu. Bu sebeplerden ötürü planlı kasıtlı şekilde birbirleri ile savaştılar. [Kâfirlerin bu iddialarına da Allahü teâlâ cevap vermektedir:(*Ashabın hepsi, kâfirlere karşı çetin ve birbirlerine karşı merhametlidir.*) *[Feth 29]*

3- İslam dini sahabenin ahlakını bile düzeltmemiş, Peygamber aralarından gider gitmez kısa bir zamanda birbirlerine girmişlerdir. İslam dini aralarını bulmaktan aciz kalmıştır. Demek ki İslam dini hak değildir, her zaman için geçerli olamaz.[Kâfirlerin bu iddiasına da Allahü teâlâ cevap vermektedir:(*Ey ehl-i kitap, resulümüz [Muhammed aleyhisselam] kitaptan gizlediğiniz şeyleri açıklamak üzere geldi. Size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap geldi.*) *[Maide 15]*

(*Allah, Resulünü, hidayet ve hak din, İslamiyet'le gönderdi. İslam dinini, diğer dinler üzerine üstün kıldı. [Muhammed aleyhisselamın hak]Peygamber olduğuna şahid olarak Allah yeter.*) *[Feth 28]*

(*Müşrikler istemese de, İslam dinini diğer bütün dinlerden üstün kılmak için resülü Muhammed aleyhisselamı, [sebeb-i hidayet olan]Kur'an ve İslam dini ile birlikte gönderen Allah'tır.*) *[Saf 9]*

(*Allah indinde hak din ancak İslam'dır.*) *[A.İmran 19]*

(*Sizin için din olarak İslam'ı beğendim.*) *[Maide 3]* (*Kim İslam'dan başka din ararsa, bilsin ki, bulacağı o din, asla kabul edilmez.*) *[A.İmran 85]*

KAYNAKLAR:

1.İslam Müesseselerine Giriş, Muhammed Hamidullah, s.128-135,beyan yayınları (kitabın son konusu olan Yahudi oyunu başlıklı konuyu okumanızı tavsiye ediyorum)

2.Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,2.cilt, Hz Osman dön. Hz Ali dön.

3.Dünyayı Aldatanlar, Sefa Saygılı,s.111-114

4.Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 1,s. 133-134

5.Büyük Larousse,cilt 1,s.19

6.Mezhepler Tarihi, Prof Dr.Muhammed Ebu Zehra,s.46-47

7.Tarih Boyunca Yahudi Oyunları, Abdurrahman Meydani

8.Ahmet Ağırakça, Hz. Osman

9- Eaşa Hemadan (Ölümü h. 84) Divanının (s.148)'de İbni Sebe'nin adı geçmektedir. Hatta, (Sebeci) küfür, hakaret kelimesi olarak kullanılmıştır.

10- Dr. Sefer El Havali'nin Zahiratül irca fil fikril islami kitabında (1/345-361)

- 11- İbni Asakir Tarihinde (29/7) Şa'biden (t.103 h.) rivayet ederek diyor ki: (İslamiyet'te, bir insana tanrı diyerek ona ilahlık isnat eden, dolayısıyla bu şekilde Allahü teâlâya ilk şirk koşan Abdullah bin Sebe'dir.)
- 12- Furazdak da (t.116 h.) Divanında (s.242-243) Dir el Cemacim savaşında Abdurrahman bin El Eş'asa karşı devrime kalkan Irak eşrafını ve destekçilerini (Sözlerinde vefa göstermez Sebeciler, tilkiden daha sinsidir onlar...) gibi beytler ile Sebeciler diyerek hiciv etmektedir.
- 13- İmam Taberi, tefsirinde (3/119) Katade bin Deame el sudusi el Basri (t. 117 h.)'nin şöyle dediğini nakil etmektedir: Katade, âl-i imran suresinin,(Kalblerinde eğrilik olan kimseler, fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar) mealindeki yedinci âyet-i kerimesini okuduğu zaman (bunlar Hurufiler ve Sebeciler değil ise kimdir) yani onların tâ kendileridir demiştir.
- 14- İbni Sa'd (t.23 h.), İbni Sebe'yi isim olarak zikir etmedi ise de Sebecilik ve liderlerinin fikirlerini anlatmaktadır. (Tabakat Kübra 3/39)
- 15- İbni Habib Bağdadi (t.245 h.), Abdullah bin Sebeyi Habeşliler arasında anmaktadır. (Muhber s. 308)
- 16- Ebu Asım Huşeyş bin Esram (t. 253 h.), İbni Sebe'nin arkadaşlarından bir grubu ateşte Hazret-i Ali'nin yakıtığını İstikame kitabında haber vermektedir.
- 17- Mutezilenin ileri gelenlerinden Cahiz (t.255 h.) Beyan ve Tebyin (83-81) kitabında İbni Sebe'den bahsetmektedir. Hazret-i Ali'nin zındıkları yakıtı haberi siyah ve sünen ve Mesenid kitaplarında bildirilmektedir. Mesela Sünen Ebu Davud (4/126) Nisai (7/104) Hakimin Müstedreki (3/538)
- 18- İmam Buhari (T.256 h.) Sahihinde Mürtedlerin tevbe etmelerini istemek kısmında İkrime'nin rivayet ettiği haberde buyuruyor ki: Ali radiyallahü anh zındıkları topladı ve yakıtı, bu olayı ibni Abbas duyunca buyurdu ki: Peygamberimiz, (Allahü teâlânın azabı ile azap etmeyin)buyurduğu için ben olsaydım yakmazdım. Onları Resulullahın (Dinini değiştireni öldürün) sözüne istinaden öldürürdüm.Şu tarihi bir gerçektir ki Hazret-i Ali'nin kendisine ilah diye iftira edenlerden yakıtı kişileri, Abdullah bin Sebe'ye uyanlardı.
- 19- Cevzcani (T. 259 h.) Ahval el Rical (s.38) kitabında diyor ki: Sebeciler küfürde çok ileri gittiler ve Hazret-i Ali'ye ilah dediler, o da ceza olarak bunları yakıtı ve buyurdu ki: Bu iddialarını çok çirkin gördüğüm için ateşi tutuşturdum ve Kamber'i de çağırdım.
- 20- İbni Kuteybe de (h. 276) Mearif (s. 267) kitabında diyor ki: Sebeciler Rafizidirler, Abdullah bin Sebe'ye bağlıdılar. Tevil Muhtelefil Hadiskitabında da (s. 73) diyor ki: Abdullah bin Sebe Hazret-i Ali'de rububiyet (ilahlık) var dedi, Hazret-i Ali de onun arkadaşlarını yakıtı.
- 21- El Belaziri (T. 279 h.) diyor ki İbni Sebe Hazret-i Ali'ye Ebu Bekir ve Ömer hakkındaki görüşünü sordu. Cevaben buyurdu ki sizin hiç işiniz yok mu? (Enseb el Eşraf 3/382)
- 22- İmam Taberi (T. 310 h.) Seyf bin Ömer'den rivayetle İbni Sebe hakkında en çok haber verendir. (Tarih Taberi 4/283, 326, 331, 340, 349, 398, 494, 505)
- 23- İbni Abdu Rabbah (T. 328 h.) diyor ki: (Sebeciler, Hristiyanların İsa aleyhisselam hakkında taşkınlık yaptıkları gibi, Hazret-i Ali hakkında çok taşkınlık ederek dediler ki o bizi yaratan Allah'ımızdır.) (el Akdul Ferid 2/405)
- 24- Ebu Hasan Eş'ari (t. 330 h) diyor ki: Abdullah bin Sebe ve grubu taşkınlık sınıfındadır. Çünkü onlar Hazret-i Ali'nin ölmediğini iddia ederler ve dünyaya tekrar geri gelecek, yeryüzü adaletle dolacak zulümle dolduğu gibi derler. (Makaletil İslamiyyin 1/85)
- 25- İbni Hibban (t. 354 h.) diyor ki: Kelbi Sebecidir ve Abdullah bin Sebe'nin arkadaşlarından ve Hazret-i Ali ölmedi, Kıyametten önce tekrar dünyaya gelecek derler. (Kitâbil Mecruhin 2/253)
- 26- El Mukaddesi (t 355 h.) diyor ki: (Hazret-i Ali'nin ölüm haberini söyleyene İbni Sebe şöyle dedi: Arapları sopasıyla sürmedikçe onun beynini sarıp getirsen yine de inanmam. (el Bedi vel Tarih 5/129)
- 27- El Maltı (t. 377h.) diyor ki: Sebeciler Ali'nin hilafeti zamanında yanına geldiler ve dediler ki: Sen sen! Hazret-i Ali buyurdu ki, ne var, ben kimim? Dediler ki: sen yaratansın! Hemen tevbe etmelerini istedi, sözlerinden dönmediler, onlar için büyük bir ateş hazırlattı ve ateşte yakıtı. (Tenbih s.18)
- 28- Ebu Hafs bin Şahin (t. 385 h.) diyor ki: Hz. Ali Şiânın taşkınlıklarının bir kısmını yakıtı bir kısmını da sürgün etti. Abdullah bin Sebe sürgün edilenlerdendi. (İbni Teymiye, Minhacil Sünne 1/7)
- 29- el Havarzemi (t. 387 h.) diyor ki: Sebeciler Abdullah bin Sebe'nin arkadaşlarıdır. (Mefatihul Ulum s. 22)
- 30- el Hemazani (t. 415 h.) Tesbit Dalail el Nübüvveh (3/548) kitabında Abdullah bin Sebe'den bahsetmektedir.
- 31- Bağdadi (t.429 h.) diyor ki: Sebeciler bid'atlerini Hz. Ali zamanında ortaya attılar, onlardan bazısını yakıtı. İbni Abbas haber alınca ateşle yakmanın uygun olmadığını ayrıca Şamlılarla tekrar savaşacağından, bu işin uzaması halinde arkadaşları arasında kargaşa olacağından geri kalanları sürgün etmesini işaret buyurdu. O da geri kalanları Medayin'e sürdü. (el Firak Beynel Firak s.15)

32- İbni Hazm (t.456 h.) diyor ki: İslamiyet'te Allahü teâlâdan başkasına ilahlık isnat edenlerin başı melun el Humeyri Abdullah bin Sebe ve arkadaşlarıdır. Sebeciler Hazret-i Ali'ye gelerek dediler ki: O sensin! Hazret-i Ali onlara dedi ki O kim? O sensin, Sen Allahsın dediler. Hazret-i Ali ateş hazırlatarak onları yaktı. (Fasıl fil Mil el ve Nihal 4/186)

33- El Esfarayani (t.471 h.) diyor ki: İbni Sebe, fitnesinin başında Hazret-i Ali'nin Peygamber olduğunu söyledi, sonrada onun ilah olduğunu iddia etti ve herkesi buna davet etti. (el Tabsira fiddin s.108)

34- Şehristani (t. 548 h.) Mil el ve Nihal (2/116, 155) kitabında, İbni Sebe hakkında şöyle der: (Diğer taşkın gruplar da, [yani eshab-ı kiramı kötileyip dil uzatanlar, Hz. Ali'ye peygamberlik, ilahlık isnat edenler], İbni Sebe'nin kollarıdır, [yani hepsinin kaynağı İbni Sebe'dir].) Diğer bir yerde de şöyle der: (Hazret-i Ali'nin nasla imam olacağını ilk ortaya atan İbni Sebe'dir.)

35- Sem'ani (t. 562 h.) diyor ki: Sebeciler, Abdullah bin Sebe'ye uyanlardır. (Enseb 7/24)

36- İbni Asakir (t. 571 h.) Tarihinde (3/29) İbni Sebeyi şöyle anlatır: Sebeciler Abdullah bin Sebe'ye tâbi olanlardır ve onlar Rafizilerin taşkınlarıdır, aslı da Yemen'li Yahudi idi, müslümanlığını ilan etti.

37- Neşvan el Humeyri (t. 573 h.) diyor ki: Sebeciler Ali'nin ölmediğini söylediler, Yeryüzü zulümle dolduğu gibi adaletle de dolmadan ölmeyecektir ve insanları kıyametten önce tek dine döndürecekler dediler. (Hivarul Ayn s.154)

38- Fahrettin el Razi de (t. 606 h.) İtikâdet Firak el Müslimin vel Müşrikin kitabında (s.57) Hazret-i Ali'nin Sebecileri yakışığını vurguluyor.

39- İbni Esir (t. 630 h.) Ellubab kitabında (s.2/98) diyor ki: Sebeciler Abdullah bin Sebe'nin yolundadırlar. Yine Kâmil kitabında (3/114,144, 147, 154 ve diğer sayfalarda da) Taberi'nin rivayetlerinin senetlerini pek meşhur olduğu için kaldırıp sadece haberleri bildirmektedir.

40- Es Sekseki (t. 683 h.) el-Burhan kitabında diyor ki: (Öldükten sonra tekrar dünyaya geri dönme bozuk fikrini ilk önce İbni Sebe ve adamları söylemiştir.)

41- İbni Teymiye (t. 727 h.) diyor ki: (Rafiziliğin asıl kaynağı zındık münafıklardır. Bu bid'ati ilk olarak zındık İbni Sebe çıkarmıştır. Hazret-i Ali'nin nasla imam ve onun masum olduğunu söyleyerek çok taşkınlık göstermiştir.) Mecmu'ul Fetava (4/435) ve Minhec'ul Sünnetül Nübeviyye kitabının birçok sayfalarında böyle taşkınlıklarını ve zındıklığını yazmaktadır.

42- Abdullah bin Sebe'nin adı, el Ma'laki (t. 741 h.)'nin Temhid vel Beyan kitabında (s. 54) şöyle geçmektedir: (h. 33 senesinde Hazret-i Osman'a karşı bir grup yürüdü. Bu grupta Malik el Eşter, Esved bin Zeyd ve İbni Sevda lakabıyla bilinen Abdullah bin Sebe vardı.

43- Zehebi (t.748 h.) el Muğni fid Duafa kitabında (1/339) Ve Mizan(2/426)'da şöyle yazmaktadır: (Abdullah bin Sebe Şi'anın taşkınlarından ve sapıtmış ve sapıttırandır.) Bu sözün aynısı İslam Tarihi (2/122-123)'nde de geçmektedir.

44- Essafidi (t.764 h.) el Vafi bil Vefiyyet kitabında (17/20) İbni Sebe'yi anlatırken diyor ki: (Abdullah bin Sebe, Sebecilerin başıdır. Hz. Ali'ye sen ilahsın dedi, onu Medayin'e sürdü. Hazret-i Ali öldürüldüğü zaman onun ölmediğini, çünkü onun bir kısmı ilahtır, İbni Melcem'in öldürdüğü Hazret-i Ali değildir, onun suretine giren şeytanı öldürmüştür dedi. Ali'nin bulutlar arasında olduğunu, Gök gürültüsünün onun sesi, Şimşegin onun kamçısı olduğunu, daha sonra da yere ineceğini iddia etti.

45- İbni Kesir (t. 774 h.) diyor ki: İnsanların Hazret-i Osman'a karşı yürümesine sebep, İbni Sebe'nin ortaya çıkarak, gittiği yerlerde özellikle Mısır'daki insanları yalan sözler ile ayaklandırması olmuştur. (Bidaye ve Nihaye 7/183)

46- Kermani'nin (t. 786 h.) Firak el İslamiyye (S.34) kitabında diyor ki: Ali radiyallahü anh şehid edildiğinde İbni Sebe onun ölmediğini iddia etti ve onda Allah'tan bir cüz vardır dedi.

47- Şatibi (t.790 h.) el İ'tisam kitabında (2/197) şuna işaret ediyor: Sebeiyye bid'ati, itikadi bid'at olup küfürdür. Çünkü Allahü teâlâ ile beraber bir ilahın varlığına inanan bozuk bir itikaddır. Bu bid'at diğer bid'at sözlerden farklıdır.

48- Ebil İz El Hanifi (t. 792 h.) Şerh el akidetü et-Tahaviyye kitabında (s.578) şöyle demektedir: Pavlusun hristiyan dinine yaptığı yani onu bozduğu gibi Abdullah bin Sebe de İslam dinini bozmak için Müslüman göründü.

49- Cürcani (t. 816 h.) Tarifat kitabında Abdullah bin Sebe'yi şöyle tanıttırıyor: O Sebecilerin başı idi. Arkadaşları gök gürültüsünü duyduklarında, (selam sana emiril müminin) derler.

50- Mukrizi (t.845 h.) el Hutat (2/356-357) kitabında diyor ki: (Hazret-i Ali zamanında tenasüh, geri dönme ve vasiyet sözünü Abdullah bin Sebe söylemiştir.)

51- Hâfız bin Hacer (t. 852 h.) Lisanil Mizan (3/290) kitabında İbni Sebe'nin haberlerini Seyf bin Ömer dışındaki ravilerden bildirmiş olup şöyle der: (Abdullah bin Sebe'nin haberleri tarih kitaplarında meşhurdur, tek bir rivayet değildir.)

52- El Ayni (t. 855 h.) Akdul Ceman kitabında (9/168) diyor ki: (İbni Sebe Mısır'a geldi ve emr-i maruf yapıyor gözükererek yani kendini dindar göstererek Mısırlıların kalblerine bozuk fikirlerini bunun yanında tekrar geri dönme inancını yerleştirdi.)

53- Suyuti (t. 911 h.) Lubbul Elbab fi tahrirul Enseb kitabında (1/132) şöyle demektedir: Sebeciler, Abdullah bin Sebe'nin yolunda oldukları için (Sebeci)ler diye adlandırılmışlardır.

54- Sefarani (t.1188 h.) Levamiul Envar kitabında (1/80) diyor ki: Şia fırkasının içine Sebeciler de girer. Sebeciler Hazret-i Ali'ye sen gerçekten ilahsın diyen Abdullah bin Sebe'yi takip edenler, onun yolunda gidenlerdir. Hazret-i Ali bu sözü söyleyenlerden eline geçirdiğini yakarak cezalandırdı.

55- Zübeydi (t.1205 h.) şöyle haber vermektedir. Ferve bin Müsk el Muradi'nin rivayet ettiği hadiste geçen kişi taşkın Sebecilerin başı olan Abdullah bin Sebe'nin babasıdır. (Tacul Arus 1/75-76).Zübeydinin bu sözü doğru değildir. Ferve bin Müsk'in hadisi de onun bu iddiasını red eder. Onun dediği gibi olmadığını görmek için, Sünen Ebu Davud (3373) nolu hadisine ve Tirmizi'nin (3220) nolu hadisine ve Sebe suresinin tefsirine bakınız. Hadiste bunun hakkında geniş bilgi vardır. Hadiste geçen Sebe araplardan biridir. On tane oğlu oldu, altısı Yemen'e dördü de Şam'a yerleşti. Onlar Arap kabilelerinin ecdatlarındandır. Buradan da anlaşılıyor ki Sebe çok eski Arap soylarından biridir. Sebecilerin başı olan Abdullah bin Sebe'nin babası ile ilişkisi yoktur.

56- Abdul Aziz bin Velilyullahil Dehlevi (t. 1239 h.) Muhtasaril Tuhfe el İsne Aşeriyye kitabında (317) İbni Sebe hakkında şöyle buyurmakta: İslamda en büyük musibetlerden biri de o zamanda Yahudi iblislerinden bir iblisin müslümanların dini bilgisi az olanlarına musallat olmasıdır. Kendisini müslüman olarak gösterdi, dini ve müslümanları kayırdığını, sevdiğini iddia etti. Bu şeytan San'alı Yahudi Abdullah bin Sebe idi, İbni Sevda diye adlandırılırdı, davasını sinsice, tedrici olarak ve akıllıca yayardı.

BİBLİYOGRAFYA

Nâşî, Uşûlü'n-nihâl (nşr. J. V. Ess), Beyrut 1971, s. 22-23. Taberî, Târîh (de Goeje), I, 2858-2859, 2942-2944, 3163-3165. Nevbahtî, Fıraku's-Şî'a, s. 19-20.

Eş'arî, Mağâlât (Ritter), s. 15. Ebü'l-Hüseyn el-Malaî, et-Tenbîh ve'r-red (nşr. M. Zâhid Kevserî), Bağdad-Beyrut 1388/1968, s. 18-19, 156. Ebû Halef el-Kummî, Kitâbü'l-Mağâlât (nşr. M. Cevad Meşkûr), Tahran 1963, s. 19, 21, 55, 162, 212 vd. Bağdâdî, Mezhepler Arasındaki Farklar (trc. E. Ruhi Fiğlalı), İstanbul 1979, s. 22, 212, 213 vd. İsferyânî, et-Tebşîr (Kevserî), s. 71-72. Şehristânî, el-Milel (Kilânî), I, 174. Fahreddin er-Râzî, el-İ'tikâdât, Kahire 1356/1938, s. 57. İbnü'l-Esîr, el-Kâmil (nşr. C. J. Tornberg), Beyrut 1385/1965, III, 114-144-147, 154-155, 235-236, 333. Zehebî, Mizânü'l-i'tidâl, II, 255, 256. İbn Kesîr, el-Bidâye, VII, 167-168, 173, 239, 240. Makrîzî, el-Hıta, Kahire 1326, IV, 146-147, 173, 175, 182, 191. İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, IV, 295-296; VI, 16. Ali Hüseyn el-Verdî, Vu'âzü's-selâfin, Bağdad 1954, s. 151 vd. Tâhâ Hüseyn, el-Fitnetü'l-kübrâ, Kahire 1966, II, 90. Ali Sâmî en-Neşşâr, Neş'etü't-teşeyyu', Kahire 1969, s. 23-31. Kâmil Mustafa eş-Şeybî, eş-Şıla beyne't-taşavvuf ve't-teşeyyu', Kahire 1969, s. 38-45, 84 vd. Murtaaz el-Askerî, Abdullah b. Sabâ Masalı (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1974, s. 25 vd. Abdullah Feyyâz, Târîhu'l-İmâmiyye, Beyrut 1395/1975, s. 92, 110. W. Montgomery Watt, İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 72-74. Kehhâle, Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arab, Beyrut 1402/1982, II, 498. E. Ruhi Fiğlalı, İmâmiyye Şîası, İstanbul 1984, s. 57-66. a.mlf., "Hâriciliğin Doğuşu ve Fırkalara Ayrılışı", AÜİFD, XXII (1978), s. 257 vd. a.mlf., "The Problem of 'Abd-Allah Ibn-Saba'", İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, sy. 5, Ankara 1982, s. 379-390. I. Friedlaender, "'Abdallāh b. Sabā, der Begründer der Šī'a, und sein Jüdischer Ursprung", ZA, XXIII (1909), 296-327; XXIV (1910), 1-46. Abdülazîz Sâlih el-Hilâbî, "'Abdullāh b. Sebe', dirāse li'r-rivāyati't-târîhiyye 'an devrihi fi'l-fitne", Havliyyâtü Külliyyeti'l-Âdâb, sy. 8, Küveyt 1407/1987, s. 9-90. M. Th. Houtsma, "Abdullah", İA, I, 40. M. G. S. Hodgson, "'Abd Allāh b. Saba'", EI² (İng.), I, 51. M. Hüseyn Fâzıl, "'Abdullāh b. Sebe'", UDMİ, XII, 784-785.

YEZİD

Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureşî el-Ümevî
(D.H. 26 M.647- Ö. H.64-M.683)

Yezîd bin Muâviye, Emevîlerin ikinci halifesi. Doğumu: M.S 20 Temmuz 647, Rif Şam, Suriye. Ölümü: M.S 12 Kasım 683, Havvarin, Suriye. Babası: I. MuâviyeAnnesi: Meysûn bint Bahdel. Çocukları: II. Muâviye, Atikah bint Yezid, Halid bin Yezid. Kardeşleri: Abdullah ibn Muaviye.

Büyükbabaları: Ebu Süfyan, Büyükanneleri Hind bint Utbe, Torunları: II. Yezîd, Abu Muhammad al-Sufyani

İri yapılı, av meraklısı, cesur ve oldukça cömert olan Yezîd idarî alanda babası Hz.Muâviye(r.a)’nin politikalarını devam ettirmiştir. Babasının valilerini ve diğer devlet adamlarını yerlerinde bırakmış, onlara geniş yetkiler vermiştir. Kendisi zamanının çoğunu şair ve mûsikişinaslarla bir arada oyun ve eğlence meclislerinde geçirmiştir. İçki içen ilk halife olması dolayısıyla “el-humûr” (sarhoş) lakabıyla anılan Yezîd kendi döneminde gerçekleşen ve etkileri günümüze kadar gelen Kerbelâ Vak’ası, Harre Savaşı ve Mekke kuşatması gibi icraatları yüzünden müslümanların hâfızasında İslâm tarihinin en kötü isimlerinden biri olarak yer etmiş, bu sebeple tekfir edilip lânetlenebileceğini söyleyenler olmuştur.

H.z. Muaviye(r.a);Yezid’in babası. Peygamber(s.a.v) Efendimizin kayınbiraderi ve vahiy kâtilerinden biri. Resulullahın(s.a.v) zevcelerinden Ümmü Habibe(r.anha) validemizin kardeşidir. Ashab-ı kiramın büyüklerindendir. Öleceği zaman, Resulullahın(s.a.v) kendisine hediye ettiği bir gömleğe sarılıp, hazinesinde saklamış olduğu, Efendimiz(s.a.v)mübarek saç ve tırnak kesintilerinin de gözlerine ve ağzına konularak defnedilmesini vasiyet etmişti. Kabri Şam’dadır. Mekke fethedildiği gün babası ile beraber, Resulullahın(s.a.v) önünde müslüman olmuştur.Hz. Muaviye(r.a), Yazısı güzel, Fasih, halim, vakurbirisidir..

Zeyd ibni Sabit(r.a) diyor ki: Hz.Muaviye(r.a), Cebrailin(a.s) getirdiği vahyi ve Peygamber (s.a.v)Efendimizin mektuplarını yazardı.

Fahr-i âlemin(s.a.v) emniyetlisi idi. Bu yüksek rütbe, derecesinin ne kadar yukarı olduğunu gösterir. Bu büyük zata dil uzatanlar, Server-i âlemin Kur’an-ı kerimi yazmakta emniyet ettiğine dil uzatmış olurlar.

Abdullah ibni Mübarek(r.a) hazretlerinin ilminin derecesini bilmeyen bir müslüman yoktur. Din imamı idi. Her ilimde ileri, her işi ilmine uygun idi. Peygamber(s.a.v) Efendimizin ilmine tam vâris idi. İşte bu büyük âlim buyuruyor ki:”Hz. Muaviye(r.a), Resulullahın yanında giderken, bindiği atın burnuna giren toz, Ömer bin Abdülaziz’den bin kere efdaldir.”

İkinci binin müceddidi imam-ı Rabbani(k.s) hazretleri de buyuruyor ki:”Hz. Muaviye(r.a)’nin yanılması, Resulullahın(s.a.v) sohbeti bereketi ile Veysel Karani(r.a)’nin ve Ömer bin Abdülaziz(r.a)’in doğru işlerinden daha hayırlı oldu. Bunun gibi, Amr ibni As(r.a)’ın yanlış bir işi, o ikisinin şuurulu işinden daha üstün oldu.” (İ.Rabbani, Mektubat. c.1, m.120)

Din-i İslâmın en büyük âlimlerinden İbni Hacer-i Mekki(r.a) hazretleri de buyuruyor ki:”Şüphe yoktur ki, Hz. Muaviye(r.a) Sahabe-i kiramın nesep itibariyle büyüklerindendir. Peygamber(s.a.v) Efendimize nesep ile ve nikâh ile çok yakın ve mahremleridir. Server-i âlem, Onun hilm ve sehasını meth ve sena buyurdu. Onda İslamiyet, sohbet, nesep, nikâhla akrabalık şerefleri toplanmıştır ki, bunların her biri, Cennette Resulullahın(s.a.v) yanında bulunmaya sebep olan şereflerdir. Bunlara hilm ve ilim ve Halifelik şerefleri de katılınca, kalbinde az bir safa ve sıdkı ve salâhı ve imanı ve ızanı olan kimse için artık bu hususta fazla anlatmaya lüzum kalmaz.” [Sava’ik-ul-muhrika]

H.z. Muaviye(r.a), Huneyn Gazasında Resulullahın(s.a.v) önünde babası ile birlikte kahramanca çarpıştı. Tebük Gazvesine katıldı. Veda Haccında bulundu. Hz. Ebu Bekir(r.a) ve Hz. Ömer(r.a) zamanlarında Suriye taraflarındaki savaşlara katıldı. Hz. Ömer(r.a), onu Şam valisi yaptı. Hz. Ömer(r.a) zamanında 4 yıl, Hz. Osman(r.a) zamanında 12 yıl, Hz. Ali(r.a) zamanında 5 yıl, Hz. Hasan(r.a) zamanında altı ay Şam’da 21.5 sene vali oldu. H.41. senede, Kufe’de halife seçildi. 19 sene, dört ay halifelik yaptı.

Aklı, zekâsı, fesahatı, sabrı, yumuşaklığı, ikramı, cömertliği fevkalade çok idi. Müslümanların başına geçeceği, hadis-i şerifte bildirildi. Kendisinden çok hadis-i şerif alındı, kitaplara yazıldı. Bu da, büyüklüğünü ve kendisine güvenildiğini göstermektedir.

İslamiyet'in yayılmasında kıymetli ve pek çok hizmetlerde bulundu. Miladi 662'de Sicistan'ı, 663'de Sudan'ı, bir sene sonra Afganistan'ı, Kâbil şehrini ve Hindistan'ın kuzey kısmını, 665'te Tunus'u (Afrikiyye'yi) aldı. 668'de gemilerle gittiği Kıbrıs'ı ve iki sene sonra da İran'daki büyük Kuhistan eyaletini fethetti. Yine aynı sene Bizans İmparatoru Dördüncü Kostantin zamanında, oğlu Yezid'i büyük bir ordu ile İstanbul'un fethi için gönderdi ve şehir kuşatıldı. Kostantin, her sene büyük miktarda vergi vermek şartıyla barış yapmak zorunda kaldı.

Yezîd i kimdir?

H.26 –M.647.yılında Dimaşk(Şam)'ta doğdu. Annesi Yemen asıllı Kelb kabilesinden Meysûn bint Bahdel'dir. Babası Hz.Muâviye(r.a), oğlunun çöl ortamında yetişmesini sağlamak amacıyla onu annesiyle birlikte Kelb kabilesinin yaşadığı Tedmür civarındaki bâdiyeye gönderdi. Yezid burada bedevî hayatının şartlarına göre büyüdü. Ata binme ve silâh kullanmada maharet kazandı, fasih Arapça'yı öğrendi. Bu arada içki ve eğlence dünyasını tanıdı. Yarış atları ve av köpekleri edindi, şiirle meşgul oldu.

EĞİTİMİ

Hz.Muâviye(r.a) oğlunu Dimaşk'a getirttikten sonra eğitimiyle yakından ilgilendi, onun için nesep âlimi Dağfel b. Hanzale gibi özel hocalar tuttu. Ancak Yezîd'in çölde edindiği kötü alışkanlıklarını sürdürmesi, bilhassa oyun ve eğlenceye düşkünlüğü halk tarafından yadırgandı ve eleştirilmesine yol açtı.

Yezid yönetimde iken; Ziraatla ilgilenip bilhassa Dimaşk civarında kanallar açtırmış ve tarımın gelişmesine katkı sağlamıştır. Bunun için I. Yezîd'e "el-mühendis" lakabı da verilmiş, Dimaşk'taki Beradâ nehrinden su getirttiği kanal onun adıyla (Nehrü Yezîd) anılmıştır.

Fesahat ve belâgat sahibi olup aynı zamanda güçlü bir şairdir: İslâm tarihinde ilk hükümdar şair olarak tanınır. Merzûbânî tarafından derlenip bir divanda toplanan şiirlerine daha sonra başkalarına ait şiirler de ilâve edilmiştir. Selâhaddin el-Müneccid kaynaklarda yer alan şiirlerini bir kitap halinde yayımlamıştır. (*Şi'ru Yezîd b. Mu'âviye, Beyrut 1982*)

İslam tarihinde tesirleri itibari ile en önemli olaylardan bir kısmının Yezid B.Muaviye döneminde gerçekleştiği ancak bu dönemin bir takım düşüncelerle yeterince araştırılmadığı görülmektedir. Bu dönemle ilgili yapılan çalışmalar genelde mezhebi veya siyasi eleştiriler ve bu eleştirilere reddiye olmaktan öteye gidememiştir. Yezid döneminde gerçekleşen olaylarda yer alan taraflardan birisini de Hz. Peygamber (S.A.V.)'in torunu Hz.Hüseyin(r.a)'in olması, O'nun öldürülmesinin Şii ve Alevi kesimlerce propaganda unsuru olarak kullanılması da Yezid hakkında doğru bilgilere ulaşılmasını güçleştirmektedir. Şii tarihçiler ve araştırmacılar, Hz. Hüseyin(r.a)'in ölümünden sorumlu tuttıkları Yezid'i kıyasıyla eleştirirken O'nun ve döneminde gerçekleşen olaylar hakkında benzer yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Buna karşılık Sünni tarihçilerden çok azının Şiilerin bu yaklaşımına karşı çıktığı, çoğunluğunun ise işin içerisinde kendilerinin de en az Şiiler kadar değer verdikleri Hz. Hüseyin(r.a) ve diğer önemli şahsiyetlerin yer alması onların, Şiiler karşısında fikirlerini öne sürmelerini zorlaştırmıştır. Bu sebepler Sünni tarihçiler Yezid dönemi olaylarını değerlendirirken Şii tarihçilerinin bilgilerini rivayet etmekle yetinmişlerdir.

Oysa Yezid, İslam tarihinde pek çok yönden ön planda zikredilmesi gereken şahıslardan birisidir. İlk İstanbul kuşatması, Veliâhtlık Şianın dini bir kimlik kazanması Kerbelâ Vakası O'nun döneminde gerçekleşmiştir. Yezid kişilik ve yaşantı itibari ile Emevi Halifeleri arasında ayrı bir konuma sahiptir. Bununla birlikte Yezid hakkında verilen bilgiler bazı olaylar dışında sınırlı kalmıştır. Hilafetin saltanata dönüşmesi, Harre vakası, Mekke'nin kuşatılması ve Kâbe'nin yakılması da Yezid döneminde gerçekleşmiştir. Ayrıca Yezid'in renkli kişiliği ve Emevi düşkünlüğü O'nu ilginç kılmaktadır.

Yezîd zamanında Kuzey Afrika dışındaki bölgelerde fetihler durdu. Bizans üzerine düzenlenen yaz ve kış seferlerine ara verildiği gibi Kıbrıs ve Rodos adalarındaki müslümanlar da tahliye edilmişti. (*Belâzûrî, Fütûh, s. 219, 338*)

Kuzey Afrika'da H.62 –M.681-82 yılında Yezid tarafından yeniden İfrîkiye valiliğine tayin edilen Ukbe b. Nâfi'in Sûsülednâ ve Sûsülaksâ bölgelerini fethiyle elde edilen başarılar kısa bir süre sonra bir felâkete dönüştü. Ukbe, Küseyle ve müttefiki olan Rumlar tarafından pusuya düşürülerek 300 askeriyle birlikte öldürüldü. Bunun üzerine İfrîkiye'nin merkezi Kayrevan'daki İslâm ordusu Berka'ya çekilmek zorunda kalırken Küseyle kumandasındaki Berberîler Kayrevan'a girdi H.64-M.683.

Dolayısıyla Yezid'in hayatı ve döneminde gerçekleşen olayların tarafsız bir şekilde ortaya konulması önem arz etmektedir. Olaylar incelenirken kişilerin haklılığı veya haksızlığı konusunda bir hüküm vermek yerine, olayların oluş sebebi, şekli ve tarafların üstlendikleri rollerle ilgili bilgiler net bir şekilde günümüz insanının istifadesine sunulmalıdır.

Bu hâdiseler, İslâm tarihinde derin izler bırakmıştır. Adı geçen olaylardaki rolü ve yaklaşımı sebebiyle ve takınmış olduğu tavır itibarıyla Yezid hakkında tarih kaynaklarında pek çok bilgi bulunmaktadır. Bununla birlikte Yezid, siyasî ve idarî uygulamaları ile daha çok bahse konu olmuş, onun bu uygulamalardaki tutumu, tavrı ve hareket biçiminde etkili olan kişiliği ve şahsiyeti ile ilgili konularda fazlaca bilgi verilmemiştir. Bir başka ifadeyle Yezid döneminde meydana gelen hâdiseler tarih kitaplarında ayrıntılı bir şekilde ele alınırken, onun özel hayatı ve kişiliğinin oluşmasında etkili olan unsurlara pek fazla değinilmemiştir. Oysa Yezid'in sadece siyasî ve idarî kişiliği, devlet yönetimi esnasındaki siyaseti ve döneminde gerçekleşen olaylar karşısındaki tavrını bilmek tarihin net bir şekilde ortaya konulması

bakımından yeterli olmayacaktır. Yezid'in siyasî ve idarî uygulamalarında kendine özgü şahsî anlayışların etkili olduğu, bu olaylar karşısında takındığı tavırlarda sahip olduğu kişiliğin de önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Dolayısıyla da Yezid'in kişiliğinin oluşmasında etkili olan unsurların bilinmesi önem arz etmektedir.

I-Yezid b. Muaviye'nin Şahsiyeti: Kaynaklarda Yezid'in şahsiyeti hakkında pek çok malumat verilmektedir. Bu bilgiler daha çok ona muhalif olan kimselerin söyledikleri sözlerin nakledilmesi şeklindedir. Bununla birlikte ilk dönem İslâm tarihçilerinden bazıları onun yaşam biçimi, alışkanlıkları, iyi ve kötü özellikleri hakkında bilgiler de vermişlerdir. Dolayısıyla biz bu bilgilerden hareketle Yezid'in kişiliği hakkında bir kanaate varabiliriz. Şîî tarafgirliğiyle bilinen ve Yezid hakkında hiç iyi kanaatler beslemeyen Ebû Mihnef (150/767): "Zâhiren şarap içen, şarkı söyleyen ve avlanan, kendisini güldürmesi için gılman ve çengi (cariye) edinen, ayrıca eğlenmek için maymun, köpek ve horozlar edinen ilk kimse Yezid'dir. Bütün bunlara rağmen o, sahih bir itikada sahiptir." derken tarihçi Mes'ûdî (346/957) de benzer ifadelerle, 'Yezid'in, çirkin işler yapıp içki içtiğini, onun döneminde halktan bazı kimselerin bile açıktan içki içmeye başladıklarını' söylemektedir. (*Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzürî, Ensâbu'l-Eşraf, thk., Süheyl Zekkar-Riyad Zirikî, Beyrut 1417/1996, V, 299. 2 Hüseyin b. Ali el-Mes'ûdî, Mürûcu'z-Zeheb, thk., M. Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut 1408/1988, III, 81.*)

Aynı şekilde Endülüslü tarihçi İbn Tabâtabâ (709/1309), Yezid'i, 'lehiyyâta, şaraba, kadına ve şiire karşı çok düşkün bir kimse olarak', Zehebî (748/1374) ise onu, 'çokça içki içip kötü fiiller işleyen bir kişi şeklinde' nitelendirmektedir. (*Muhammed b. Ali İbn Tabâtabâ, el-Fahri fi'l-Âdâbi's-Sultaniyye, Beyrut 1386/1966, s. 113.*)

Yezid'in içki içtiğine dair bilgilere çağdaş araştırmacılarının eserlerinde de sıkça rastlamak mümkündür.

Dolayısıyla biz, Yezid'in İslâm'a göre haram sayılan ve yaşadığı dönemde toplum tarafından tasvip edilmeyen içkiyi içtiğini söyleyebiliriz. Diğer taraftan Yezid'in avcılık zamanının geçirmek ve av peşinde koşmakla eleştirildiği de görülmektedir. (*Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, thk., Şuayb Arnavut, IV, 37. Bkz., Mahmud Makdîş, Nüzhetü'l-Enzâr fi Acâibi't-Tevârîhi ve'l-Ahbâr, thk. Ali ez-Zevârî- Muhammed Mahfuz, Beyrut 1988, I, 199; Philip Hitti, Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi, trc., Ali Zengin, İstanbul 1995, I, 360; Cebrail Süleyman Cebbâr, el-Mülûku's-Şuara, Beyrut 1401/1981, s.31; Said el-Useyfî, Kerbelâ, Beyrut 1406/1986, s. 55 1. dn; İrfan Aycan, "İslâm Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", AÜİFD, Ankara 1988, XXXVIII, 172-173. Belâzürî, V, 300; Ahmed b. Ebî Yakub el-Ya'kûbî, Tarihu'l-Ya'kûbî, thk., Abdu'lEmir Mühenna, Beyrut 1413/1993, II, 228; Ebû Muhammed İbn A'sem el-Kûfî, el-Fütûh, Beyrut trz., III, 11,14; Muhammed b. Cerir et-Taberî, Tarihu'lÜmem ve'l- Müluk, thk., komisyon, Beyrut trz., IV, 224-225; İbn Tabâtabâ, s. 113. Ayrıca bkz., Hitti, Tarih, I, 360; İrfan Aycan -İbrahim Sarıçam, Emeviler, Ankara 1993, s. 26.)*

Esasen ava çıkmak ve avlanmak, insanlık tarihi kadar eski bir eğlence çeşididir. Hem rızkın teminine hem de vücudun zinde kalmasına yardımcı olan bir spor çeşididir. Bu sebeple İslâm dinine göre mubahtır. (*Mâide Suresi, I,2,95,96.*)

Başta Hz. Hamza(r.a) olmak üzere pek çok sahâbinin avcılık yaptığı bilinmektedir. (*Abdullah b. Mahmud el-Hedîb bnt. Feryal, Sûratü Yezid b. Muaviye fi'rRivayeti'l-Edebiyye, Riyad 1995, s. 88-89.*)

Yezid'i avcılığa düşkün olmakla ayıplayanların da avlanmanın mubah olduğunu bildikleri kesindir. Ancak onlar, ava olması gerekenden fazla önem verilmesini, gece gündüz av peşinde koşulmasını ve neticede de devletin önem arz eden işlerinin ihmal edilmesini uygun olmayan bir davranış olarak değerlendirirler. Her ne kadar Yezid'in devlet işlerini asla ihmal etmediği söylene de onun döneminde gelişen olaylardan anlaşıldığı kadarıyla devlet işlerinin hemen hemen tamamıyla valilerin inisiyatifine bırakıldığı izlenimi doğmaktadır.10

Yezid'e yöneltilen eleştirilerden birisi de, onun şarkı ve şarkıcılara aşırı şekilde düşkün olmasıdır. Muhaliflerinden Abdullah İbn Zübeyr, Hz. Hüseyin'in şehid edilmesinin hemen akabinde yaptığı konuşmada, Yezid'in şarkıyı Kur'ân'a tercih ettiğini ifade ederken, Harre vakası öncesi Yezid'in huzurundan dönen Medinelî heyettekiler ise şarkıcıların onun meclisinde tambur çalıp şarkı söylediklerini ifade etmişlerdir.

Diğer taraftan Ya'kûbî (284/897), "Yezid döneminde Mekke ve Medine'de şarkının zahiren söylenmeye başladığını"

(İsfahânî (356/967) ise "İslâm'da ilk defa şarkıcılar edinen kimsenin Yezid olduğunu" söylemektedir. Ayrıca Yezid'in Saib Hasir adındaki şarkı söyleyen bir köleyi dinlemekten zevk duyduğu da nakledilir.

Arapları diğer milletlerden ayıran en belirgin fark, onların şair bir millet olmaları, maksatlarını şiirle anlatmalarındır. Cahiliye dönemi incelendiğinde görülür ki, şiir bu dönemin vazgeçilmez bir unsurudur. Zira Araplar, hem iyi günlerini hem de kötü günlerini ve sıkıntılarını ifade etmek için şiire başvurmuşlardır. İslâm'ın gelişiyle de bu durum değişmemiştir.

İslâm öncesi Araplar'da kültürel hayat çok canlıydı. Onlar şiir ve edebiyata çok önem veriyor, bazı mûsikî aletlerini de kullanıyorlardı. Peygamberimizin döneminde de mûsikî varlığını sürdürdü.

Çünkü İslâm, bunu mutlak bir şekilde yasaklamıyordu. Kur'ân ve sahih hadislerde de musikinin haram kılındığını gösteren net bir ifade bulunmamaktadır.

Musiki, Hulefâ-yi Râşidîn döneminde de söylendi ve dinlendi. Çağdaş araştırmacıardan birine göre şarkıcıların temini hususunda fetihler sonucu İslâm dünyasına gelen ecnebilere istisna edilmiştir.

Emeviler döneminde ise özellikle Yezid b. Muaviye'nin şairler edindiği ve şarkıcıları dinlediği söylenmektedir. Onun, babası hayatta iken Abdurrahman b. Hassan b. Sâbit ile şiir söyleşisinde bu lunduğu, eskilerin ve yenilerin şiirlerini ezberlediği ifade edilmiştir. Yezid'in iyi bir şair olduğu pek çok tarihçi ve edebiyatçı tarafından da takdir edilir.

(*Belâzürî, V, 319; Taberî, IV, 364. 12 Belâzürî, V, 319; Taberî, IV, 364. Yezid de babası gibi şarkıcıların hamiliğini yapan Abdullah b. Cafer b. Ebî Talib'e bolca ihsanlarda bulunmuştur. Belki de böylece o, dolaylı yoldan da olsa şarkıcılara para aktarmıştır denilebilir. Bu*

konuda bkz., *Belâzürî, V, 302; Ayrıca bkz., Abdüşşâfi Muhammed Abdullatîf, el-Âlemü'l-İslâmî fi'l-Asri'l-Ümevî, Beyrut 1404/1984, I, 127; Hitti, Tarih, I, 360.*)

(*Ya'kûbî, II, 220. 14 Ebu'l-Ferec Ali b. Hüseyin el-İşfahânî, Kitâbü'l-Eğânî, şerh ve hâmiş, Ali Mühennâ-Semir Câbir, Beyrut 1415/1995, XVII, 222.*)

Yezid, güzel şiirler söylemekle birlikte şairleri de meclisinde bulundurur ve onlara bol bol hediyeler verirdi. Bunlar arasında şair Ahtal en yüksek itibarı gören kimseydi.

Çocukluğunun bir bölümünü çölde geçiren Yezid, burada ata binmeyi, avlanmayı, dövüşmeyi, fasih konuşmayı öğrendiği gibi şiir söylemeyi de öğrenmiştir.

Gençlik döneminde, babasının saraydaki hatiplerle, şairlerle, tarihçilerle vs. ile düzenlediği meclislere katılarak bu yöndeki kabiliyetini ve bilgisini artırmıştır. İbn Abbas, Yezid'le ilgili olarak "Benî Harb ölüp giderse, âlimlerin sonu gelmiş olur" derken Medâinî, onu en büyük hatipler ve şairler arasında zikreder.

Esasen Yezid'in şiir inşad etmek veya dinlemek sebebiyle eleştirilmemesi gerekirdi. Ancak Yezid'e nisbet olunan bazı şiirlerin içeriklerinin haram sayılabilecek türden oluşu, Yezid'e karşı eleştirilerin yapılmasına yol açmaktadır. Yezid'e yapılan eleştiriler arasında onun av köpeklerine, maymunlara ve lükse çok düşkün olduğu da zikredilmiştir.

Diğer taraftan Yezid'in şahsiyetiyle ilgili olarak olumsuz ifadelerde bulunanların yanı sıra onun bir takım iyi hasletlere de sahip olduğunu söyleyenler olmuştur: Yezid'in iyi bir hatip, hazır cevap bir şahıs, kendisinden yardım isteyenlere karşı müşfikve çok cömert olduğu zikredilir. İslâm toplumunun bir ferdi ve İslâm aykırı davranışları da engellemekle yükümlü halifenin oğlu ve hatta bir süre sonra da bizzat halifelik makamında bulunan Yezid'in yukarıda ifade edilen biçimde bir yaşam sürmesi ve bu sebeple pek çok eleştirilere sebebiyet veren alışkanlıklara sahip oluşunda onun yetişme tarzının, çevresinin ve daha başka saiklerin tesirlerinin olduğunu düşünüyoruz. II-Yezid'in Şahsiyetinin Oluşumunda Etkili Olan Unsurlar Yezid, vali çocuğu olarak dünyaya gelmiş, halife çocuğu olarak büyümüştür. Bu sebeple de onun yaşam biçimi ve alışkanlıkları, gerek idarede bulunan kimseler, gerekse halk tarafından yakından takip edilmiştir. Dolayısıyla Yezid'in halifelikten sonraki yaşantısı hakkında olduğu gibi iktidara geçmeden önceki yaşantısına dair de pek çok bilgi tarih kitaplarında zikredilmiştir. Bunlardan hareketle onun şahsî kişiliğinin oluşumunda etkili olan unsurları tespit etmek mümkündür.

A-Yezid'in Şahsiyetinin Oluşmasında Yetiştirdiği Çevrenin Rolü İnsanın kişiliğinin oluşumunda yetişmiş olduğu çevrenin büyük bir yeri vardır. Zira yaşanılan bölgenin iklim yapısı, coğrafi konumu, teneffüs edilen hava, alınan besinlerin, insanın karakterine, davranış biçimlerine, olaylar karşısındaki tepkilerine ve özel hayatının şekillenmesine katkıları vardır.

Bütün bunları bekli de insan eğitiminde tabi etkenler olarak değerlendirmek mümkündür. Zira bunların tesirlerini ortadan kaldırmak ya da değiştirebilmek pek mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte yetişme çağında veya gelişme dönemindeki çocukların, gençlerin eğitiminde doğal etkenlerin dışında belirleyici olan başka nedenlerin olduğu da bir gerçektir. İyi ve disiplinli bir şekilde ehil insanlar tarafından verilen eğitim-öğretim, kültürlü ve huzurlu bir aile ortamı, arkadaş çevresi vb. de insanın şahsiyetinin oluşumuna en az tabi etkenler kadar katkı sağlayabilmektedirler.

(*İbn Tabâtabâ, s. 13; Cebbûr, Yezid, s. 382; Müneccid, s. 5. Ğıyas b. Ğavs el-Ahtal, Dîvanu'l-Ahtal, şrh., Raci el-Esmer, Beyrut 1413/1992, s. 9, 16, 24 vd; İbn Tabâtabâ, s. 113; Zehebî, Siyer, IV, 37; İbn Hallikan, IV, 354; Sükeyne eş-Şihabî, Muhtasar Tarihu Dimaşk li İbn Asâkir, (İbn Manzûr'un usûlüne göre ihtisar), Dimaşk 1409/1989, XXVIII, 27; Cebbûr, Yezid, s. 382-384; Henry Lammens, "Kasâidü'l-Halife Yezid b. Muaviye", el-Meşrik, München 1924, s. 194-195; Müneccid, s. 5-6. 22 Ğıyas b. Ğavs el-Ahtal (ö. 92/710), Emevî devletinin resmi şairi olarak nitelendirilmiş aslen Necidli Tağlib kabilesine mensup bir Hristiyan'dı. Göğsündeki haçıyla birlikte Emevî saraylarında rahat bir şekilde dolaşabilme imtiyazına sahipti. Yezid'in Ahtal ile olan yakınlığıyla ilgili olarak bkz. Ahtal, s. 9-38; Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız, Kitâbu't-Tâc fi Ahlâki'l-Mülûk, thk., Ahmed Zeki Paşa, Kahire 1332/1914, s. 151; H. Lammens, "Ahtal", İA, İstanbul 1965, I, 227; Azmi Yüksel, "Ahtal", DİA, II, 183; Cebbûr, Mülûk, s. 29; Öztürk, s.412-413. 23 Ebû'l-Fida el-Hafız İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, thk., Ahmed Ebû Müslim Ali-Necib Adva, Beyrut trz, VIII, 228-229. 24 Belâzürî, V, 302; Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız, el-Beyân ve't-Tebyîn, thk ve şrh., Hasan es-Sendûbî, Beyrut 1414/1993, I, 330. 25 Belâzürî, V, 300; Câhız, Tâc, s.154; İbn Tabâtabâ, s.113. 26 Zehebî, Siyer, IV, 37; Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, Muhtasar Tarihi Dimaşk li İbn Asakir, thk., Ahmed Râtib Armuş ve ark., Dimaşk 1405/1985, XXVIII, 27.)*

1-Yezid'in Çölde Geçen Günlerinin Yetişmesine Etkisi

Yezid'in annesi 'Meysûn bnt. Bahdal b. Üneyf b. Delce b. Kunâfe b. Adiyy b. Züheyr b. Cenâb el-Kelbiyye'dir. Yezid'in doğduğu tarih olan 26/647 yılı, hilafet makamında Hz. Osman'ın, Suriye valiliğinde ise Muaviye'nin bulunduğu yıldır.

Halife ile yakın akraba olmanın ötesinde babasının Suriye valisi olduğu bir dönemde dünyaya gelmek Yezid'in çocukluk ve gençlik döneminin akranlarına göre çok iyi şartlar içerisinde geçmesine sebep olacaktır. Muaviye, Şam valiliği esnasında buradaki otoritesini kuvvetlendirmek maksadıyla Kelb kabilesinden birisiyle evlenerek onlarla akrabalık tesis etmeyi düşündüğü için söz konusu kabileye mensup olan Meysûn ismindeki kadınla evlenmiştir.

Kızlarını Şam valisi Muaviye'ye vererek onunla akraba olan Kelbliler, ona valiliği esnasında yardımcı oldukları gibi hilafete geçmesi ve sonrasındaki dönemlerde de bu desteklerini sürdürdüler. Bundan dolayı da Meysûn, evliliğinden bir süre sonra çöle gitmesine rağmen Muaviye'nin en çok sevdiği hanımlarından birisi olma niteliğini muhafaza etti.

Meysûn, çölde yetiştiği için şehir hayatına ayak uyduramadı. Kabilesine ve memleketine duyduğu hasreti kimi zaman şiirleriyle kimi zaman da konuşmalarıyla dile getirdi.

Çölün hür ve resmiyetten uzak yaşantısına alışan Meysûn, Şam'da, adına saray da denilse dört duvar arasında, kurallar ve lükse esir olmuş bir hayat tarzına alışamadı. Meysûn'un çöle olan hasretini söylediği şarkılardan ve şiirlerden öğrenen Muaviye, onun bu hasretini az da olsa dindirmek için karısını sık sık çöldeki kabilesinin yanına gönderdi. Muaviye'nin karısı Meysûn'u oğlu Yezid'in çölde fasih Arapça'yı öğrenebilmesi ve çölün ağır şartlarına uyum sağlayarak binicilik, atıcılık, yüzücülük, şiir vs. gibi güzel hasletleri kazanabilmesi için en uygun mekân olan çöle gönderdiği iddiası da dile getirilmiştir.

Yezid'in dayılarının kabilesi ile geçirdiği günleriyle ilgili bilgiler yok denecek kadar azdır. Elimizdeki bilgiler daha çok Yezid'in Benî Kelb kabilesi fertleriyle geçirdiği günlerinin nasıllığı hakkında olmayıp bu dönemin neticeleri, çöl hayatının Yezid'e kazandırdıkları hakkındadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında Yezid'in burada kaldığı dönemin az bir zamanı kapsadığı ancak, şahsiyetinin ve kabiliyetlerinin ortaya çıkmasında daha sonraki dönemlerdeki yaşantısında derin etkiler bıraktığı düşünülebilir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Yezid, babası Muaviye'nin Şam valiliği yaptığı esnada valilik sarayında doğmuştu. Muaviye, sahip olduğu özellikleri sebebiyle oğlunun iyi bir şekilde yetişmesi için gerekli ortamı hazırlamayı istedi.

Muaviye, karısı Meysûn'un yurdu ile olan yakınlığını ve hasretini de fırsat bilerek oğlunun ilk eğitimini bâdiyede alması için teşebbüse geçti.

Böylece Emevî halifeleri arasında eğitim için çöle gönderilen ilk kişi Yezid oldu. Üstelik Yezid'in akrabaları olan Kelblilerin yurdu Şam'a fazlaca uzak olmayan Tedmür idi. Böylece Muaviye, oğlunun hem çöl şartları içerisinde yetişmesini sağlamış olacak, hem de onun eğitimiyle kendisi de yakından ilgilenecekti. Yezid, çölde bulunduğu esnada, dayıları tarafından bedevî hayatın gereklerine göre yetiştirildi, çölün zor şartlarına uyum sağlayabilecek bir eğitimden geçirildi. (Belâzürî, V, 299; Ebû Cafer Muhammed İbn Habîb, Kitâbü'l-Muhabber, Beyrut trz., s. 21; Taberî, IV, 243; Hüseyin b. Ali el-Mes'ûdî, et-Tenbih ve'l-İşraf, Beyrut 1981, s.303; Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, Tarihu'l-İslâm (61-80 yılı olayları), thk, Abdüselam Tedmûrî, Beyrut 1410/1990, s.269; Ömer Rıza Kehhâle, Â'lâmü'n-Nisa fî Â'lemi'l-İslâm ve'l-Arab, Beyrut trz., s.137; Sükeyne, XXVIII, 20; Diyarbekrî, Yezid'in annesinin isminin Meysûre bnt. Muhalled olduğunu söylemektedir ki bu isim diğer kaynaklarda yer alan isimle uyuşmamaktadır. bkz., Hüseyin Muhammed b. Hasan ed-Diyarbekrî, Tarihu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefis, Dâru's-Sadr trz., II, 297; Hezzâ b. İd eş-Şemrî, Yezid b. Muaviye –el-Halifetü'l-Müfterâ Aleyh, Riyad 1993, s.16. 32 Cebbûr, Yezid, s.373; Aycan- Sarıçam, Emevîler, s.3; Adevî, s.290; Alaylı, s.241; Philip Hitti, Arap Tarihinin Mimarları, trc., Ali Zengin, İstanbul 1995, s.68–69. 33 H. U. Rahman, İslâm Tarihi Kronolojisi, trc. Abidin Büyükköse, İstanbul 1995, s.100; Hitti, Arap Tarihinin Mimarları, s.68.)

Çölde hayatta kalabilmek için zorunlu olan atıcılık, binicilik, savaş sanatı ve yüzme öğrenen Yezid, daha sonraki dönemlerde bütün bunları öğrenmiş olmanın kendisine kazandırdığı avantajlardan istifade etti Yezid çölün hür ve baskıdan uzak ortamında yetişmiştir.

Bu da onun gönül dünyasında derin etkiler bırakmış, onun şair ruhlu bir kişilik kazanmasına yol açmıştır. Çöl sadece binicilik, yüzme ve atıcılık gibi sportif faaliyetlerin yapıldığı bir yer olmayıp şiir, musiki ve güzel konuşma gibi sanatların da en güzel şekliyle icraa edildiği bir mekândı. İşte böylesi bir mekânda adı geçen sanatları da öğrenen Yezid bu yönüyle de kendinden bahsettirdi. Yezid'in bâdiyeye kaç yaşında gittiği ve orada tam olarak ne kadar kaldığına dair bir bilgiye sahip değiliz, ancak şunu söyleyebiliriz ki; belli bir süre de olsa kaldığı çöl hayatı ve oradan edindiği arkadaşlar onun hayatında önemli bir yere sahip olduğudur. Kısacası Yezid, burada iken pek çok iyi şeyleri öğrenmesinin yanı sıra çölün şarabını, lehviyyatını ve İslâmî prensiplerle pek uyuşmayan muhtevadaki şiirlerini de öğrendi. 2-Benî Kelb Kabilesi Arasında Yetişmiş Olmasının Etkileri Kelb kabilesi, İslâm öncesi Şam'a gelip yerleşen Yemenî kabilelerin en büyüklerindendir. (Aycan-Sarıçam, Emevîler, s.26; Cebbûr, Yezid, s.373; Hitti, Arap Tarihinin Mimarları, s. 68-69; Lammens, "Meysûn", İA, VIII, 192-193, Ebû Reyne, Ebû Hüreyre, Mısır yy trz., s.177. 35 Abdüllatif, I, 127; Cebbûr, Yezid, s.373. 36 Lammens, "Meysun", İA, VIII, 193. Ahmed b. Muhammed İbn Abdîrabbih el-Endelûsî, el-Ikdü'l-Ferîd, thk Muhammed Said Uryan, Kahire 1359/1940, II, 480. 38 Adevî, s.291; Cebbûr, Yezid, s.380; Abdüllatif, I, 127; Feryâl, s.26. İmadüddin İsmail Ebû'l-Fida, el-Muhtasar fî Ahbârî'l-Beser, ta'lik, Mahmud Deyyûb, Beyrut 1417/1997, I, 203; Cebbûr, Mülûk, s.29; a. mlf, Yezid, s.373. 78)

Ya'kûbî mezhebine bağlı Hristiyan bir kabile olan Kelb kabilesine mensup olan Meysûn'un, Hz.Muaviye(r.a) ile evlenmeden önceki yaşantısını kabilesi arasında bâdiyede geçirdiği anlaşılmaktadır. Meysûn'un evlilik sonrası, gençliğinde iken yaşamını sürdürdüğü çöle duyduğu özlemi gurbet şiirleriyle dile getirmesi onun şehir hayatına aşına olmadığını en güzel delilidir.

Hitti'nin belirttiğine göre "...kendi dilinde okuma yazması olan, ok ve yay kullanan, yüzmesini bilen bir kimse olarak Yezid'i halk tahsil ve terbiye görmüş biri olarak kabul ediyordu.", (İslâm Tarihi, II, 396. 41 Mevlüt Koyuncu, Emevîler Döneminde Saray Hayatı, İstanbul 1997, s.90–91; Cebbûr, Yezid, s.380. 42 Cebbûr, Yezid, s.373; a. mlf, Mülûk, s.29; Abdüllatif, I, 127. 43 Feryâl, s. 23 44 Bu kabilenin Hristiyanlığa girişi ve Ya'kûbî mezhebini tercih etmesi ile ilgili geniş bilgi için bkz., Cevad Ali, el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm, Bağdat 1413/1993, VI, 590-630. 45 İbn Abdîrabbih, IV, 375; Hitti, Arap Tarihinin Mimarları, s. 69; Adevî, s.290; Rahman, s.100; Cebraîl Süleyman Cebbûr, el-Mülûk'u's-Şuara, Beyrut 1401/1981 s.29.)

Kaynaklarda Meysûn'un Muaviye ile evliliğinden sonra Hristiyanlığa olan bağlılığını sürdürüp sürdürmediği hususunda henüz bir bilgiye rastlanılmadı.

Meysûn'un kabilesine ve geleneklerine son derece bağlı bir çöl kadını olduğu düşünülecek olursa onun eski dinini tam anlamıyla terk etmediği söylenebilir.

Üstelik Yezid ile çöle gittikten sonra oğlunu İslâmî prensiplerden uzak bir şekilde yetiştirmiş olması da göz önüne alındığında böylesi bir kanaate varmak zor olmayacaktır. Yezid'in çölde bulunduğu dönemde Kelb kabilesinin tüm fertlerinin müslüman olup olmadığı hakkında yeterli bir bilgimiz yoktur. Bu kabilenin fertlerinin müslüman olması Yezid'in yetişmesi açısından önem arz etmektedir. Ancak kaynaklarda bu konuda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yezid'in çölde Hristiyan arkadaşlar arasında büyüdüğü ve Hristiyanlık kültürüyle yetiştiğine dair malumat birer tahmin midir, yoksa sağlam rivayetlere mi dayanmaktadır? Bu konuda tatmin edici bir bilgi yoktur. Ancak bazı araştırmacılar tarafından Yezid'in çölde Hristiyan kültürüyle yetiştiği ileri sürülmektedir.

Öyle anlaşıyor ki, söz konusu araştırmacılar Yezid'in daha sonraki dönemlerdeki arkadaşlarından bazılarının Hristiyanlardan oluşmasından hareketle, böylesi bir yargıya ulaşmışlardır. Yoksa Müslüman bir ailenin çocuğu olan ve babası tarafından muhtemelen büyük mevkilere getirilmesi düşünülen bir kimsenin Hristiyan gibi yetiştirilmesine Muaviye'nin göz yumduğu düşünülemez.

Kanaatimizce Yezid'in söz konusu kimselerle arkadaşlığının sebebi din değil şiire ve işrete olan düşkünlüğüdür. Yezid'in çölde bulunduğu esnada bir kısmı hâlâ Hristiyanlığını muhafaza eden veya en azından İslâm'a yeni giren kimselerle bir arada bulunduğu düşünülebilir. Zira söz konusu kabilenin İslâm'a girmeye başladığı tarih çok eskilere gitmemektedir. Ancak bu durum söz konusu kabilenin fertlerinin Yezid'i bir Hristiyan gibi yetiştirdikleri anlamına gelmez. Çünkü bu kabileye mensup insanlardan pek çok kimsenin müslüman olması bir tarafa Yezid, belli aralıklarla Şam'a gelip gitmesi esnasında İslâmî kuralları öğrenmiş olmalıdır. Netice olarak şu söylenebilir ki, Yezid annesiyle birlikte belli dönemlerde çöle dayılarının yanına gitmiş, orada kaldığı süre zarfında pek çok akrasıyla arkadaşlık yapmıştır. Bunlardan bazıları Müslüman, bazıları da Hristiyan olabilirler. Ancak onun Hristiyanlarla arkadaşlık yapması, Hristiyan kültürüyle yetiştiği anlamına gelmemelidir. Zira Yezid'in çocukluğunun tamamı çölde ve sadece Hristiyan çocukların arasında geçmemiş, belki de büyük bir kısmı Şam'da müslüman bir çevrede geçmiştir. Şam'a yakın olmakla birlikte nisbeten babasının kontrolünden uzak bir bölgede yoğunluğu Hristiyan arkadaşların oluşturduğu bir ortamda bulunan Yezid, burada çok serbest bir biçimde yetişmiştir.

Yezid, böylesine serbest ve İslâmî kaygılardan uzak bir ortamda avcılık, atıcılık, yüzme, fesahat, şiir ve hitabetin yanı sıra çevresindeki arkadaşlarının da tesiriyle İslâm'ın ve müslümanların tasvip etmeyeceği bir takım kötü alışkanlıklar edinmiştir.

2-Valilik ve Halifelik Sarayında Büyümüş Olmasının Etkileri. Hz.Muaviye(r.a), oğlunu iyi bir eğitime tabi tutmak için gayret etti. Ancak tabiatı ve içerisinde bulunduğu ortam gereği Yezid, daha sonraları eleştirilmesine sebep olacak kötü alışkanlıkları terk edememiş gözükmemektedir. İleride de işaret olunacağı üzere kötü alışkanlıklar onun siyasi muhaliflerince dinî endişe kılıfına sokularak isyan sebebi olarak değerlendirilmiştir. Muaviye, Yezid'in ileride devletin başına geçmesini düşünüyordu.

Onun Kureyş'in kendisinden istifade edebileceği bir genç konumuna ulaşmasını arzuluyordu. Bu sebeple, oğlunun küçüklüğünden itibaren bu makama yakışır bir şekilde yetişmesi için gayret sarf etti.

Muaviye bu maksadını gerçekleştirmek için Yezid'in çölde uzun süre kalmasına razı olmayıp, onu sarayına getirtti, burada iyi bir eğitim görebilmesi için alıkoyma.

Onun sanata karşı olan düşkünlüğü de iyi bir eğitim aldığı göstermektedir. Yezid'in Şam'a gelmesinden sonra ise eğitimiyle bizzat babası ilgilendi; onu eğitmek için sahip olduğu imkânları kullandı, özel öğretmenler tuttu. (Lammens, "Meysûn", İA, İstanbul 1960, VIII, 192-193. Ebû Reyze, s. 177. Cebbûr, Mülûk, s.31; Adevi, s.291; Alaylı, s.241-242. Adevi, s. 291. 51 Yusuf el-Işş, ed-Devletü'l-Emeviye ve'l-Ahdâsü'lletî Sebekatha, 1406/1985, s. 180-181; Adevi, s. 290; Cebbûr, Mülûk, 29.)

Her müslüman Arap çocuğunda olduğu gibi Hristiyanlar arasında içki kullanımı çok yaygın olup ibadetlerde bile yer edinmişti. İslâm toplumunun gözünden irak olan yerlerde inşa edilen manastırlara özellikle eğlenmek, içki içmek, hoşça vakit geçirmek, İslâm toplumundan uzaklaşmak, rahip ve rahibelerle gönül eğlendirmek üzere gidenlerin sayısı az değildi. Bunlar arasında Müslümanlar da vardı.

Yezid'in eğitiminde de başlangıç noktası Kur'ân oldu. Yezid'in Kur'ân'ı çok küçük yaşta öğrendiği bildirilmektedir. Muaviye, Duğfel b. Hanzale es-Sedûsi eş-Şeybânî'yi Yezid'i yetiştirmesi için görevlendirdi. Arap ensâbına, özellikle Kureyş'in nesep bilgisine vâkıf olan bu hocadan Yezid'in pek çok şeyi öğrendiği ifade edilmektedir.

Onun iyi hocaların nezaretinde yetişmesini sağlamaktan başka bizzat kendisi de Yezid'in eğitime katkı sağladı. Ailede verilen eğitimin önemini müdrik bir kimse olarak Muaviye, birlikte bulunduğu anlarda Yezid'e sorular soruyor, onun verdiği cevapları kimi zaman izah ediyor, kimi zaman da düzeltiyordu. Böylece Yezid'in eğitiminde tek yetkili kimsenin hocası olmasını; tüm sorumluluğun ona yüklenmeyip kendi bilgi ve tecrübelerini oğluna aktarıyordu. Muaviye, tecrübe kazandırmak için oğluna önemli görevler verdi. (Geniş bilgi için bkz., Levent Öztürk, İslam Toplumunda Bir Arada Yaşama Tecrübesi, İstanbul 1995, s.115. 52 Abdullatif, I, 127. 53 Feryâl, s. 28-29. 54 H. Dursun, "Yezid", İA, XIII, 411. Ömer Süleyman el-Ukaylî, "Mübayâtü bi Yezid b. Muaviye bi Velâyeti'l-Ahd", Mecelletü Külliyesi'l-Adâb, Riyad 1985, sayı: XII/2, s. 400; Feryâl, s. 31.)

Bu maksatla yaptığı ilk iş ise onu İstanbul'un muhasarasına gönderilecek ordunun bir birliğinin başına getirmek oldu.

Bizans'a karşı yapılan bu savaşla Muaviye, oğlu Yezid'e ismini yüceltebilmesi için iyi bir fırsat vermiş oluyordu.

Ayrıca bu savaş Yezid'in kendi kişiliğini ve düşmanın karakterini iyice tanımasına; savaş kabiliyetinin ortaya çıkmasına ve cesaretinin bilinmesine de yardımcı olacaktı. 62 Böylesi büyük bir orduya komutanlık edebilen bir şahsın, devlet başkanlığı gibi bir işi de yapabileceği, özellikle Yezid'i eleştirenler için bir cevap olarak gösterilebilecekti.

İstanbul'un fethi müslümanların çok önem verdiği bir olaydı. Çünkü İstanbul'un fethi ve bu fetih esnasında görev alacaklarla ilgili Hz. Peygamber'in övgü dolu sözleri mevcuttu.

Bunun bilincinde olan müslümanlar, Muaviye döneminde İstanbul'a karşı düzenlenen sefere gönülden katıldılar. Böylesi bir seferde komutan veya nefer olmak onlar açısından önemli değildi. Önemli olan cihad için hazırlanan orduda yer almaktı. Bunun için söz konusu orduya dönemin önde gelen sahâbiler ve sahâbe çocukları da iştirak ettiler.

Müslüman Araplar tarafından gerçekleştirilen ilk İstanbul muhasarası, Yezid'in iyi bir şöhet kazanmasına , onun idarî, askerî ve siyasî tecrübeler elde etmesine ,dolayısıyla bazı kimseler tarafından övülmesine neden olmuştur.

Muaviye, Yezid'i veliahtlığa hazırlamak için bu görevi icra etmesini yeterli görmeyip, onu hac emirliğiyle de görevlendirdi.

Hac emirliği kolay bir iş değildi. Bu vazife insanların işleri ve ihtiyaçlarını giderebilmek için derin bir kavrayış gerektirir. Bu işi üstlenen kimsenin müslümanların ahvaline muttali olması ve onların problemlerini çözebilmesi gerekmektedir. Onların menfaatlerini gözetmesi zorunludur. Hepsinden de öte onların hac esnasında karşılaşabilecekleri problemlerle ilgili sorunlarını cevaplayacak kadar fıkıh bilgisine sahip olması gerekir. Hacılara haccın uygun bir biçimde yapılması hususunda iyi bir önder olmayı da icap ettirir.

Yezid'in hac emirliği esnasında pek çok kimseyle tanıştığı, onlardan istifade ettiği, hac emirliği yaparak idarecilik tecrübesi kazandığı ve halk ile yakınlaştığını söylemek mümkündür. (*Feryâl*, s. 28.29.33. *İbn Habîb*, s.478. *Bu şahsın tercüme-i hâli için bkz., Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, thk., Mustafa Abdulkâdir Atâ, Beyrut 1415/1994, III, 210 .Vekil, s. 84.176. Lammens, "Muaviye", İA, VIII, 443; Adevî, s. 164. Hitti, Tarih, I, 319; Abdullatif, el-Âlemü'l-İslâmî, I, 128-129; Riyad İsa, en-Nizâ Beyne Efrâdi'l-Beyti'l-Ümevî ve Devruhû fî Sükûti'l-Hilafeti'l-Emeviyye, takdim, Süheyl Zekkâr, Beyrut 1406/1985, s. 54.Ahmed Muhammed İbn Hanbel, Müsned, İstanbul 1413/1992, IV, 335.)*

B-Yezid'in Şahsiyetinin Oluşmasında Babasının Etkisi Anne-babalar çocukları için en yakındaki örneklerdir.

Çocuklar, ebeveynlerinin yapıp ettiklerinden, konuşmalarından, yürümelerinden, oturuş-kalkış biçimlerinden kısacası bütün hal ve hareketlerinden etkilenirler. Yezid de babası Muaviye'den etkilenmiş, babasının hem yaşam biçimi hem de devlet yönetimindeki tarzının tesiriyle hareket etmiştir. Yezid'in devlet yönetiminde yer almasını arzulayan ve onu bu maksatla idareciliğe hazırlayan Muaviye'nin, oğlunun halifelik sarayında bulunarak orada gerçekleşen ve devlet yönetimi bakımından tecrübe kazanmasına vesile olacak olan gelişmeleri izlemesini sağladığı da anlaşılmaktadır. Muaviye, oğlunu kendi meclislerine götürüyor, onun orada bulunanların konuşmalarına şahit olmasını istiyordu. Bu şekilde oğlunun hem bilgilenmesini, hem de münazara ortamında kendi kabiliyetlerini ortaya koyabilmesine fırsat vermek istiyordu.

Böylece onun daha sonra idareye geçmesi halinde halkın ve devletin meselelerine yabancı kalmamasını, karşılaşılacak sorunları şimdiden çözebilmeyi öğrenmesini temin etmek istiyordu. Yezid'in iktidara geçtikten sonraki siyasî, idarî, askerî, ekonomik vb. gibi hususlardaki bazı uygulamaları, karşılaştığı olaylar karşısında sergilediği tavırlardan bazılarında, babasından görüp öğrendiklerinin rolü olmuştur. Muhaliflerine izzet ikramlarda bulunması, olası bir isyana veya muhalefet hareketine engel olmak için ekonomik imkânlarını kullanması, valilerine geniş yetkiler vermesi, devlet ve kendi aleyhine olan uygulamaları hariç onlara hemen hemen hiçbir şekilde müdahale etmemesi, gerekli gördüğünde rakiplerinin üzerine şiddet yanlısı valiler tayin etmesi gibi uygulamalarda babası Muaviye'den etkilenmiştir.

Yezid, daha tahta geçer geçmez halkın ve askerın gönlünü alacak tarzda değişiklikler yapmış, bundan böyle deniz seferlerine ve Bizans üzerine kışın tertip edilen seferlere son vereceğini, o ana kadar üç taksitte ödenmekte olan maaşların peşin olarak ödeneceğini vaat etmiştir. Bu vaatlerin ardından orada bulunanlar kişiliği ve kavmi içerisindeki konumuna göre mal verilmesini, maaşlarının artırılmasını ve derecelerinin yükseltilmesini emretmiştir.

Yeni halifenin bu sözlerinden memnun olan halk, ona övgüler yağdırarak dağılmıştır. Ayrıca beytül-mâlden Şamlılara bolca ihسانlarda bulunmuştur.

Yezid çoğunluğun ordu mensuplarından oluştuğu bir kitle huzurunda yaptığı bu vaatlerle onların gönlünü almayı istemiş ve kaynaklardaki bilgilere göre de bunda muvaffak olmuştur. Bazı araştırmacıların ifade ettiğine göre, işlerinin hemen hemen tamamını valileri aracılığıyla yürüten Muaviye, onlara geniş yetkiler veriyordu. Valilerin tayini ve cihad kararı hariç hiçbir konuda onlara müdahale etmiyordu. Zaman zaman onları denetliyor, uygun bulduğu işleri onaylıyordu.

Yezid de babasının politikası doğrultusunda hareket ederek, babası tarafından daha önceden valilik makamına getirilmiş olan valileri görevde bıraktı. Onun, babası Muaviye'nin valilerinin görevde tutmasını doğru bir davranış olarak gören İbn Kesir, böylesi bir davranışın Yezid'in zeki olduğuna bir delil olacağını ifade etmektedir.

Yezid valilerle ilgili olarak gelen şikâyetleri de babası gibi derhal değerlendirmeye almış, bu şikâyetlerin devlet aleyhinde olmak üzere muhalefete yol açacağını sezmişse ilgili valiyi derhal görevden almıştır ki, Muaviye'nin de vali

politikasının bu şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Yezid'in gelen şikâyetler üzerine hemen vali değişikliğinde bulunmasını onun zafiyetine bağlayanlar olmuşsa da böyle davranmasında, babası Muaviye'nin "hergün valilerini değiştirmeni isteseler bile bunu yap..." şeklindeki vasiyetinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Yezid valilerine geniş yetkiler vermek ve onları gerektiği şekilde denetlememekle eleştirilmiştir.

Onun valilerle ilgili bu siyasetinde de babası Muaviye'yi takip gayesinde olduğunu söylemek mümkündür, bununla birlikte şu bilinmelidir ki Muaviye valilerini denetime tabi tutmuş ve denetleme sonuçlarına göre valilerine işlemlerde bulunmuştur.

Yezid kamuoyunu yönlendirebilecek konumda bulunan, toplumda muhalif söylemlerin yayılmasına katkı sağlayabilecek kimselerin kendisine ve iktidarına karşı olumlu düşüncelere sahip olmaları için onlara bol bol ikramlarda bulunmuş, hazineye yüklü miktarda ödemeler yapmıştır.⁸⁴ Muaviye'nin de yöntemleri arasında bulunan muhaliflerin makam, mevki ve ihsanlarla susturulması, gönüllerinin kazanılması taktiği, Yezid tarafından da zaman zaman uygulanmıştır.

Yezid bu anlamda da babasından gördüklerini yapmıştır. Nitekim Kerbela sonrası Medine'de kendisi için hiç te iyi düşünceler içerisinde olmayan eşraftan bazı kimselerin gönüllerini alabilmek için onları Şam'a davet etmiş, burada kaldıkları dönemde onları en iyi şekilde misafir etmiş ve her bir misafirine yüklü miktarlarda paralar vermiştir. Ancak onun cömertçe dağıttığı paraları alan Medineliler, şehirlerine döndükten sonra da muhalif tutumlarını sürdürmüşlerdir.

Aynı şekilde Yezid, isyan eden Medinelilere de araçlar vasıtasıyla bir takım ekonomik iyileştirmelerde bulunacağına dair vaatlerde bulunarak onları isyandan vaz geçirmeye çalışmıştır.

Bu noktada bizi ilgilendiren husus Yezid'in de babası Hz. Muaviye(r.a) gibi hareket etmesidir. Dolayısıyla Yezid'in bu tür bir davranışta bulunmuş olmasında babasından etkilendiğini ileri sürmek mümkündür.

Nitekim Yezid'in davranışlarında babası Hz. Muaviye(r.a)'den etkilendiğine dair kaynaklarda pek çok örnek yer almaktadır. Yezid'in bu etkilenişi ve şahsi kararlarına bunların yansımada onun babasından görüp duydukları uygulamalar yanında babasının ölmeden önce bırakmış olduğu vasiyetten de etkilendiğini söyleyebiliriz. *Öyle ki, Hz. Muaviye(r.a)'nin oğluna bıraktığı bu vasiyeti Yezid tarafından devlet yönetimi esnasında dikkate alınmış; o, söz konusu vasiyet çerçevesinde hareket etmeye çalışmıştır. Siyasî ve idarî yönden büyük bir şaheser sayılabilecek olan bu vasiyet, çok önemli prensiplerden ibaretti.*

Vasiyetinde verdiği programa göre, şayet Yezid'in yerinde olsaydı, adamları iyi tanıyarak ve kısa dönem için tedbirini alarak siyasetini yeniden uygulayacaktı.

Yezid'in babasının vasiyetinde işaret ettiği hususlara harfiyen uyduğu pek söylenemez. Çünkü babası ona Hicazlılara, özellikle de muhalifi olması durumunda Hz. Hüseyin(r.a)'e müsamahakâr davranmasını tavsiye ediyordu. Oysa olaylar pek de bu doğrultuda gerçekleşmedi.

Babasının sahip olduğu kabiliyet ve karizmaya sahip olmayan Yezid, bu vasiyetin gereklerini tam olarak yerine getiremedi. Bununla birlikte sonraki bölümlerde de işaret olunacağı üzere Yezid'in döneminde gerçekleşen iç harpler esnasında iddia olunduğunun aksine sert tutum içerisinde olmadığını, bunda babasının vasiyetine uyma düşüncesinin de rol oynadığını söyleyenler de bulunmaktadır. C- Yezid'in Şahsiyetinin Oluşmasında Dost ve Yardımcılarının Etkisi Her insan, kendi anlayışına, yaşayışına ve alışkanlıklarına uygun tarzda kimselerle birlikte olmaktan, onlarla dostluk, arkadaşlık kurmak ister. İyi veya kötü tabiatlı kimselerle birlikte bulunmak, özellikle dostluk seviyesinde bir arkadaşlık, etkileme ve etkilenme sonucunu beraberinde getirecektir. Bu insan doğasının bir gereğidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de iyi ve güzel şeyleri yapmamız, adil olup dürüstlükten ayrılmamız vb. gibi hususlar emredilmekte ve çoğu zaman bu emirlerin hemen peşinden iyi ve salih kimselerle birlikte olmamız emredilmektedir.

Zira iyi olmak için yapılması gerekenleri yaptıktan sonra iyi kalabilmek için de iyi kimselerle birlikte bulunmak önem arz etmektedir.

Zira iyi insanlarla dostluk kurduğumuzda onlar vasıtasıyla iyi olmayan davranışlarımız hususunda ikaz ediliriz, yaptığımız iyi işler sebebiyle de takdir ediliriz. Her iki durum da iyi insan olarak varlığımızı sürdürebilmemiz açısından önemlidir. Yezid b. Muaviye de gençlik döneminde ve halifelik makamında bulunduğu süre zarfında kendisine yakın gördüğü, yaşayış ve anlayış olarak ortak yönlere sahip olduğu kimselerle arkadaşlıklar kurmuştur. Bu arkadaşlarından bazıları onunla çocukluğundan itibaren birlikte bulunmuş, halife olmasından sonra ise bu birlikteliği sürdürmüşlerdir. Çölde, annesinin kabilesi arasındaki bazı arkadaşlarının onun alışkanlıklarına, kişiliğine etki ettikleri anlaşılmaktadır. Zira o, burada bulunduğu dönemlerde çölün iyi şeyleri kadar kötü şeylerini de öğrenmiş ve bunlardan bazılarını hayatı boyunca uygulamıştır.

Yezid'in dini yaşama hususundaki lakaytlığı, şarap içip, İslâm'a uygun olmayan içerikteki şiirleri inşad etmesi ve bu tarzda şiirlerin okunduğu meclislerde bulunmayı alışkanlık haline getirmesi, şarkıcıları sık denilebilecek bir şekilde dinlemesi, onları koruması gibi eleştirilere neden olan alışkanlıkları, bütün bunları seven, benimseyen ve yaşam biçimi olarak sürdüren arkadaşlarıyla birlikte yapmış olmalıdır. Diğer taraftan Yezid, söz konusu arkadaşlarıyla sadece eğlence ortamlarında bulunmamış, onlardan bazılarıyla devlet idaresi esnasında da sık sık bir araya gelmiştir. Bunlar arasında Hristiyan olan Sercün b. Mansûr ve şair Ahtal ikilisinden başka Müslim b. Ukbe el-Mürri ve Dahhâk b. Kays

da yer almaktadırlar. **Dinî anlayış itibarıyla Hıristiyan oldukları için İslâmî prensipleri önemsemeyen ve bu anlamda Yezid'i de etkileyen Sercûn ve Ahtal, Yezid'in İslâmî prensipleri dikkate almayan tarzda yaşamasında ve kararlar almasında etkili olmuşlardır.** Bunlar, Muaviye döneminde de danışmanlık görevlerinde bulunmuş ve saraya rahat bir şekilde gidip gelmiş olmalarına rağmen Muaviye'nin zamanında Yezid döneminde olduğu kadar serbest davranamamışlar, en azından halifenin İslâmî prensipleri hiçe sayacak tarzda yaşaması hususunda herhangi bir etkilemede bulunamamışlardır.

Oysa Yezid'in iktidarı esnasında bu durum değişmiştir. Zaten İslâm'ın uygun görmediği alışkanlıkları sürdüren bir kimse olması sebebiyle bu kimseler Yezid'i kolay bir şekilde etkileyebilmişler ve onun kötü alışkanlıklarını sürdürmesine destek olmuşlardır. Bundan başka Müslümanlar nazarında hoş karşılanmayacak kararlarında Yezid'i desteklemişlerdir.

Diğer taraftan Yezid, idarede bulunduğu dönemde istişare heyetine daha çok sertlik yanlısı olarak bilinen Dahhak b. Kays ve Müslim b. Ukbe'yi dâhil etmiş ve onlarla istişare ederek verdiği kararlar da sert tedbirler içerir şekilde tezahür etmiştir. Bu ikisi Muaviye'nin de danışmanlığını yapmışlarsa da Muaviye, hilmi ve otoritesiyle onların tutarsızlığına engel olabilmıştır. Oysa Yezid, babasının bu özelliklerine tam anlamıyla sahip değildir.

Bu sebeple de söz konusu arkadaşları ve istişare için yakınlarında bulundurduğu bu kimseler onun tarih boyunca eleştirilecek olan şahsî kararlarında etkili olmuşlardır.

İslâm dininin büyük oranda safiyâne bir şekilde anlaşılıp yaşanmaya çalışıldığı bir dönemde İslam devletinin bir valisinin çocuğu olarak dünyaya gelen ve bir halife oğlu olarak büyüyen Yezid'in nasıl olup ta böyle bir yaşam tarzına sahip hale geldiği, toplumu oluşturan büyük bir kesimce hiç de hoş karşılanmayacak özelliklere sahip olduğu irdelenilmesi gereken bir husustur. Araştırmalarımız neticesinde Yezid'in yukarıda bahsi geçen şekildeki kişiliğe sahip oluşunda yetiştiği çevrenin, çocukluk ve gençlik dönemindeki arkadaş grubunun, müreffeh bir ortamda yetişmesinin ve babası Hz.Muaviye(r.a)'nin önemli bir yeri işgal ettiğini tespit ettik.

YEZİD'İN VELİAHD İLAN EDİLMESİ

Halifeliği kabile asabiyetine dayanan bir mücadele sonunda elde eden Hz.Muâviye(r.a)H.50 M.670 yılında, müslümanların hilâfet meselesi yüzünden yeni bir iç savaşa sürüklenmesini engellemeyi gerekçe göstererek vefatının ardından yerine geçmesi için oğlu Yezid'i veliaht tayin etmeye karar verdi ve bu niyetini valilerine bildirdi.

Basra Valisi Ziyâd b. Ebîh'in bazı uyarıları dolayısıyla veliahtlık işini Ziyâd'ın ölümüne kadar (H.53-M.673) erteledi. Bu arada Yezid'i halk arasında oluşan tepkiyi bertaraf etmek ve onu veliahtlığa hazırlamak amacıyla önemli görevlere getirdi. H.49 veya 50 (669 veya 670) yılında gerçekleştirilen, ashabın ileri gelenlerinden bazılarının katıldığı ilk İstanbul kuşatmasında oğlunu komutan, H.51-M.671 yılında da hac emîri tayin etti. Yezid, ikinci görevi esnasında Hicaz halkına bol miktarda bağışlarda bulunup onların gönüllerini kazanmaya çalıştı. Ziyâd b. Ebîh'in vefatından sonra veliahtlık meselesini tekrar gündeme getiren Hz.Muâviye(r.a) kabile liderleri üzerindeki hâkimiyeti sayesinde hedefine ulaşmakta fazla zorlanmadı. Ancak Medine'de Hz. Hüseyin(r.a), Abdullah b. Zübeyr(r.a) ve Abdullah b. Ömer(r.a) gibi sahâbîlerden bir grup, bu uygulamanın hilâfeti saltanata çevirmek olduğunu söyleyip kendisine şiddetle karşı çıktı. Bunun üzerine Hz.Muâviye(r.a) bizzat Hicaz'a gitmesine rağmen onları ikna edemeyince bazı tarihçilerin ihtiyatla karşıladığı bir rivayete göre kendilerinden tehditle biat aldıktan sonra Dımaşk'a döndü. Ardından Mekke ve Medine halkı da Yezid'in veliahtlığını kabul etti.

Hz.Muâviye(r.a) vefat edince Yezid Dımaşk'ta halife olarak biat aldı (H.Receb 60 –M. Nisan 680). Medine dışındaki şehirlerde de ona biat edildi. Veliaht tayin edilmesine karşı çıkan Medineli grubun halifeliğine de karşı çıkmasından endişe eden Yezid, Medine valisine haber göndererek babasının ölümü duyulmadan muhalif grubun biatını almasını emretti. Ancak valinin kendilerini çağırmasından Hz.Muâviye(r.a)'nin öldüğünü anlayan Abdullah b. Zübeyr(r.a) ile Hz. Hüseyin(r.a) o gece yola çıkıp Mekke'ye gittiler ve Yezid aleyhindeki faaliyetlerini Mekke'de sürdürdüler.

KERBELA OLAYI

Kerbela olayını anlamak için daha önceki bazı gelişmelere bir göz atmak gerekir: Hz. Hasan'ın H.49-M.669 yılında vefatından kısa bir süre sonra Hz. Muâviye(r.a), oğlu Yezid'i veliaht olarak halka kabul ettirmek için çalışmalara başladı. Nihayet uzun uğraşılardan sonra Yezid'in veliahtlığı meselesinde Önemli başarılar sağlandı. Valiler. Yezid'in veliahtlığını kabul ettirmek için halka bazı vaatlerde bulunmaktan, maddî imkânların kullanılmasına, hatta baskı yapılmasına kadar çeşitli yöntemlere başvurdular. Yaklaşık beş yıl süren çalışma sonunda Yezid'in veliahtlığı, halkın büyük bir kesimi tarafından benimsendi.

Yezid'in veliaht tayin edilmesine karşı en ciddi muhalefet, Hicâz bölgesinde ortaya çıktı. Hicaz'daki muhalefetin önemli isimleri Hüseyin b. Ali(r.a), Abdullah b. Zübeyr(r.a), Abdullah b. Ömer(r.a) ve Abdurrahman b. Ebi Bekir(r.a)'di. Bunlar, ilk Müslümanların çocukları olarak, Hz. Peygamber dönemini de idrak eden, yaşadıkları devrin önemli şahsiyetleriydi.

Hz. Muâviye(r.a), Yezid'e bey'at etmeyi reddeden muhalifleri ciddiye alarak onları ikna etmek için 1.000 kişilik bir orduyla önce Medine'ye, oradan da Mekke'ye giderek kendileriyle görüştü. Bu görüşmeler sırasında onları ikna etmeye çalıştı; ancak kesin bir sonuç alamadan Şam'a dönmek zorunda kaldı. Yönetimin gayretleri, Yezid'in H.56-M.676 yılında veliaht olarak resmen kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.

Hicâz bölgesindeki muhaliflerden Abdurrahman b. Ebi Bekir(r.a) H.53-M.673 yılında vefat etmişti. Diğer muhaliflerden Hüseyin b. Ali(r.a), Abdullah b. Ömer(r.a) ve Abdullah b. Zübeyir(r.a)'ın Hz. Muâviye(r.a) tarafından ikna edilememeleri üzerine bey'atlarının zamana bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bey'at etmek istemeyen muhalifler, veliahtlık sisteminin Bizans sistemi (Hirakliyye) olduğunu ve Yezîd'in halifelîğe liyakati bulunmadığını ileri sürüyorlardı. Muhalefetin önemli simalarından birisi olan Hz. Hüseyin(r.a), Hz. Peygamber(s.a.v)'in kızı Hz. Fatıma(r.anha) ile amcasının oğlu Hz. Ali(r.a)'nin ikinci çocuğudur. Dedesinin eğitiminden nasiplenmiş; Müslümanların saygı duyduğu, yaşadığı dönemin önemli âlimlerinden birisidir. Yezîd ise gençliğini çölde, dayıları Kelb oğullarının yanında geçirmiş; kabile lideri olmaya uygun ancak, o günkü toplumu yönetebilmesini mümkün kılacak yeterli eğitim alma imkânı bulamamış; halifelik sorumluluğunun altında ezilebilecek bir şahsiyetti. Hz. Muâviye gibi karizmatik bir liderden sonra halife olması ise, onun en büyük şanssızlıklarından birisidir.

Hz. Muâviye(r.a) H.60-M.680 yılında vefat edince Ye-zîd'e halife olarak bey'at alınması için taşraya haber gönderildi. Hicâz'daki muhalefetin önderleri, kendisine rakip olabilecek özelliklere sahip oldukları için Yezîd, onların bey'atını önemsiyordu. Bundan dolayı halifelîğe gelir gelmez Hüseyin b. Ali(r.a), Abdullah b. Zübeyir(r.a) ve Abdullah b. Ömer(r.a)'den bey'at alınması için Medine valisine mektup yazdı. Hatta bey'at etmedikleri takdirde kendilerine baskı yapılmasını da emretti. Muhaliflerden birisi olarak ismi geçen Abdullah b. Ömer(r.a), ümmetin kararına muhalefet etmeyeceğini, halkın bey'atından sonra bey'at edeceğini söyledi. Hz. Hüseyin(r.a) ile Abdullah b. Zübeyir(r.a) ise Medine valisinin bey'at talebine, ayrı yollardan Mekke'ye kaçarak cevap verdiler. Niyetleri hemen ayaklanmak değil, Medine valisinin baskısından kurtulmaktı. Beytullah'ın bulunduğu Mekke'de daha rahat hareket etme olanağı bulacaklarını düşünmüşlerdi.

Mekke'ye gidişinden bir süre sonra Hz. Hüseyin(r.a), babasının taraftarlarının yoğun olduğu Kûfe'den mektuplar almaya başladı. Kûfeliler Hz. Hüseyin(r.a)'i davet etmek amacıyla onlarca mektup gönderdikleri nakledilir. Mektup gönderenler, şehrin ileri gelenleri olduklarından bu mektuplar, Kûfelilerin büyük bir kısmının Hz. Hüseyin(r.a)'i destekledikleri anlamına geliyordu.

Davetler çoğalınca Hz. Hüseyin(r.a), durumu öğrenip kendisine bildirmesi için amcasının oğlu Müslim b. Akil(r.a)'i Kûfe'ye gönderdi. Kûfe'de büyük ilgi gören Müslim(r.a) Hz. Hüseyin(r.a) adına bey'at almaya başladı. Kısa sürede bey'at edenlerin sayısı 12.000'i geçti. Bunun üzerine Hz. Hüseyin(r.a)'e bir mektup yazarak Kûfe'ye gelmesini, insanların önemli bir kısmının kendisine bey'at ettiklerini bildirdi.

Müslim(r.a), Kûfe'ye gittiği sırada Nu'man b. Beşir burada valiydi. Müslim'in faaliyetlerinden haberdar olan Nu'man, mescitte bir konuşma yaparak insanlara fitneye bulaşmamalarını, bunun faturasının ağır olacağını söyledi. Nu'man, muhaliflere karşı şiddet kullanma yanlısı değildi; onun bu yumuşak tavrı bazı ajanlar tarafından Yezîd'e bildirildi. Bunun üzerine Yezîd derhal Nu'man'ı azlederek yerine o sırada Basra'da valilik yapan Ubeydullah b. Ziyad'ı, Basra'nın yanı sıra Kûfe'ye de tayin etti. Yeni vali, dört Arap dahisinden birisi kabul edilen Ziyad b. Ebîh'in oğlu olup, babası Emeviler'e bağlılığıyla bilinen ve Emevi iktidarını savunmak için şiddet kullanmaktan çekinmeyen bir şöhrete sahipti. Ubeydullah, Basra'ya bir vekil bırakarak Kûfe'ye gitti.

Ubeydullah, karşılaşabileceği olaylardan tedirgin olarak tebdil-i kıyafetle gizli bir şekilde Kûfe'ye girdi. Hemen valilik sarayına yerleşerek kısa sürede şehre hâkim oldu. Müslim, Ubeydullah'ın Kûfe'ye gelişiyile birlikte gizlenerek faaliyetlerine devam etti. Ubeydullah, bir ajanı vasıtasıyla onun yerini tespit etti. Ardından Müslim'i evinde saklayan, Kûfe'nin ileri gelenlerinden Hânî b. Urve'yi tutukladı. Bu durum, Müslim'in erken harekete geçmesine neden oldu. Müslim, Hz. Hüseyin'e bey'at edenleri valilik sarayını kuşatmak üzere harekete geçmeye davet etti. Yaklaşık 4.000 kişiyle Ubeydullah'ı valilik sarayında kuşattı; ancak Ubeydullah kabile liderleri vasıtasıyla halkın, Müslim'in arkasından dağılmasını sağlamaya muvaffak oldu. Çevresindekilerin dağıldığını gören Müslim, oradan ayrılarak yaşlı bir kadının evine gizlendi; ancak kadının oğlu bunu başkasına söyleyince Ubeydullah, Müslim'i yakalattırarak sarayın damında kellesini vurdurarak öldürdü. Sonra da Hânî b. Urve'yi çarşıda idam ettirdi.

Müslim'in mektubunu aldıktan sonra yola çıkan Hz. Hüseyin, yolda ünlü şair Ferazdak'la karşılaşınca ona Kûfe'deki durumu sordu. Ferazdak, **"insanların gönlü seninle, ancak kılıçları Ümeyyeoğullarıyla beraberdir. Zafer ise Allah karındadır."** veciz sözleriyle durumu anlattı.

Hz. Hüseyin(r.a), yolda Müslim b. Akil(r.a)'in öldürüldüğünü ve Kûfelilerin ihanet ettiklerini öğrendi. Bunun üzerine yanında bulunan akraba ve arkadaşlarıyla Kûfe'ye gidip gitmemeyi istişare etti. Özellikle Müslim'in kardeşleri, Kûfe'ye gitmek için ısrar ettiler. Amaçları, kardeşlerinin intikamını almaktı. İsrarları üzerine Hz. Hüseyin(r.a), yola devam etmeye karar verdi.

Ubeydullah'ın, Hz. Hüseyin(r.a)'i etkisiz hale getirmek amacıyla 1.000 kişilik bir birliğin başında görevlendirdiği Hur b. Yezîd, onunla karşılaştı. Aralarında yaptıkları görüşmeler sırasında Hz. Hüseyin(r.a), Kûfelilerin kendisini davet ettiklerini hatırlattı; ancak Hur, görevinin onu Kûfe'ye götürmek olduğunu söyledi. Hz. Hüseyin(r.a) bunu kabul etmeyince Kûfe'ye yakın bir yere giderek durumu Ubeydullah b. Ziyad'a bildirip onun görüşünü beklemek üzere anlaştılar. Bu şekilde Hz. Hüseyin(r.a), Hur b. Yezîd'in askerlerinin refakatinde Kerbela'ya gitti. Hur'un askerleri, konakladıkları yerlerde Hz. Hüseyin(r.a)'ın arkasında namaz kılıyorlar; ona saygı gösteriyorlardı.

Hz. Hüseyin(r.a)'ın Kerbela'da konaklatıldığını öğrenen Ubeydullah, ona karşı Sa'd b. Ebi Vakkas(r.a)'ın oğlu Ömer'i komutan olarak görevlendirdi. Bu sıralarda Ömer, Rey şehrine vali olarak atanmış; yola çıkmak için hazırlık

yapıyordu. Ömer, önce görevi kabul etmek istemeyince Ubeydullah, görevi kabul etmemesi halinde Rey'e de gönderilmeyeceğini söyledi. Ömer, düşünüp karar vermek için Ubeydullah'tan bir gün izin istedi. İstişarede bulunduğu yakınları, görevi kabul etmesinin doğru olmayacağını söylediler. Buna rağmen bir gün sonra Ubeydullah'a görevi kabul ettiğini bildirdi.

Ordunun başına Ömer b. Sa'd'ın seçilmesi, bir tesadüf değildi. Hz. Hüseyin(r.a)'e karşı kendisine denk, Kureyşli birisinin gönderilmesi, askerlerin ikna edilmesi için büyük önem taşıyordu. Ömer, 4.000 kişilik ordusuyla Hz. Hüseyin(r.a)'in bulunduğu Kerbela'ya gitti. Ubeydullah, baskıyla, Hz. Hüseyin(r.a)'i davet edenlerin de aralarında bulunduğu, birçok kişinin orduya katılmasını sağladı. Bu arada yolda Hz. Hüseyin(r.a)'e katılan birkaç yüz kişi durumun ciddiyetini görünce onun yanından ayrıldılar.

Ömer b. Sa'd, muhtemelen gelişmelerin Hz. Hüseyin(r.a)'in katliyle sonuçlanacağını tahmin etmemişti. Belki de görüşmelerle problem çözüldükten sonra görevine gideceğini düşünüyordu. Nitekim Kerbela'ya gittikten sonra hemen Hz. Hüseyin'le müzakerelere başladı. Hz. Hüseyin, Kûfeliler tarafından davet edildiğini, davetlerinin gereğini yerine getirmediklerine göre, geri dönmesine izin verilmesini istedi. Ubeydullah b. Ziyad'a Hz. Hüseyin(r.a)'in talebi bildirildi; o da Hz. Hüseyin'in Yezîd'e bey'at etmesini istedi. Bundan sonra Hz. Hüseyin(r.a) Ömer'e üç seçenek önerdi: Medine'ye dönmesine, Yezîd'le görüşmek amacıyla Şam'a gitmesine ya da kâfirlerle cihad yapmak amacıyla uç bölgelerden birisine gitmesine izin verilmesi...

Rivayetlere göre Ubeydullah, Hz. Hüseyin(r.a)'i Yezîd'e göndermeyi kabul etmeyi düşünürken Şemir b. Zi'l-Cevşen, bu fırsatı kaçırmamasını, böyle bir fırsatın bir daha ele geçmeyeceğini söyledi. Şemir'in görüşünü haklı bulan Ubeydullah, onu Ömer'e göndererek Hz. Hüseyin(r.a)'den teslim olmasının istenmesini, aksi takdirde onunla savaşılmasını emretti.

Hz. Hüseyin(r.a)'in yanında 70 küsur akrabası ve adamı vardı. Bu kadar insan ile Hur b. Yezîd'in Hz. Hüseyin'i bölgeye getiren birliğiyle beraber sayıları 5.000'i aşan bir orduya karşı koyması mümkün değildi. Fakat her şeye rağmen kendisine ağır gelen "Ubeydullah'a teslim olma" teklifini kabul etmedi. Artık savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayınca, çarpışmalar başlamadan önce yanında bulunanlara oradan ayrılacaklarını söyledi; hatta Ubeydullah'ın hedefinin kendisi olduğunu, bundan dolayı oradan ayrılarak hayatlarını kurtarmalarını tavsiye etti; ancak yakınları onu terk etmeyi kabul etmeyince küçük bir müfreze kadar olan adamlarını ordu düzenine soktu.

HZ. HÜSEYİN(R.A.)'İN KERBELA'DA KONUŞMASI

Diyor ki Allah Resulünün reyhan kokulu torunu, karşısındaki, peygamber hukukundan azıcık nasibi olabileceğini düşündüğü, Peygamber hatırasına azıcık hürmet edebileceğini umud ettiği, içlerinde yürek taşıdığını sandığı canavar gürühuna: *"Ey insanlar! Soyumu söyleyin, ben kimim? Sonra kendinize gelin, nefsinizi kınayın. Bakın, beni öldürmeniz, hürmetimi gözetmemeniz size caiz midir? Ben, Peygamberinizin kızının oğlu değil miyim? Ben, Peygamberinizin vasisi ve amcası oğlunun oğlu değil miyim? Ben, herkesten önce Allah'a iman eden ve Peygamber'in risaletini tasdik eden kimsenin oğlu değil miyim? Seyyid-uş Şüheda olan Hamza, babamın amcası değil midir? Cafer-i Tayyar amcam değil midir? Peygamber'in benim ve kardeşim hakkındaki: "Bu ikisi cennet gençlerinin efendileridir" sözünü duymamış mısınız?"*

Eğer sözümü tasdik ederseniz, bu söylediğim sözler bir gerçektir. Allah'a andolsun ki, Allah Teala'nın yalancıya gazab ettiğini ve uydurduğu sözün zararını kendisine çevirdiğini bildiğim günden beri yalan söylemiş değilim. Eğer beni yalanlarsanız şimdi müslümanların arasında Peygamber'in ashabından olan kimseler mevcuttur; bunu onlardan soracak olursanız size söylerler. Cabir b. Abdullah-i Ensari, Ebu Said-i Hudri, Sehl b. Sa'd-is Saidi, Zeyd b. Erkam ve Enes b. Malik'ten sorun, öğrenin; şüphesiz onların hepsi, Resulullah'ın benim ve kardeşimin (Hasan'ın) hakkında buyurduğu sözü duymuşlardır. Bu sözler, sizi kanımı dökmekten alıkoymuyor mu?"

Ben ve kardeşim hakkında Peygamber'in buyurduğu bu sözde şüphemiz varsa benim Peygamberinizin kızının oğlu olduğumda da mı şüphe ediyorsunuz? Allah'a andolsun ki, doğu ve batı arasında (bütün dünyada), sizin ve dışınızdakiler arasında da Resulullah'ın benden başka torunu yoktur. Yazıklar olsun size! Acaba öldürdüğüm bir kimse veya zayı ettiğim bir mal ya da (size vurduğum) bir yara karşılığında mı beni cezalandırmak istiyorsunuz?

Ey insanlar! Allah'a andolsun bundan sonra süvarinin bineğe binerek meydana gezdiği süre miktarınca dünyada kalırsınız. Bu sözü babam, ceddim Resulullah'tan bana nakletti. Bilin ki Hüseyin'in ümidi ancak yüce Allah'adır. Çünkü hayatı Allah'ın kudreti elinde olmayan kimse yoktur. Yok, yok, yok!"

HZ. HÜSEYİN'İN (R.A.)

Hz. Hüseyin (r.a.) Resûlullah(s.a.v)'in sevgili ikinci torunu... Hz. Ali'nin (r.a.) küçük oğlu... "Şehit" lakabıyla meşhur... Başına gelen acı hadiseler dolayısıyla İslâm ümmetinin yüreklerini sızlatan bir yiğit... "Kerbela şehidi" diye tanınan bir sevgili mazlum insan... Hz. Hüseyin (r.a.), M.626 yılında Medine'de doğdu. Künyesi Ebû Abdullah'tır. "Şehit" lakabıyla meşhurdur. Resûlullah(s.a.v), ağabeyi Hz. Hasan(r.a)'a yaptığı gibi o güne kadar Araplar tarafından pek bilinmeyen "Hüseyin" ismini kulağına bizzat ezan okuyarak koydular ve doğumunun yedinci gününde Akıka kurbanı kestirip Hz. Fâtıma'dan (r.anha.) saçının ağırlığınca fakirlere gümüş dağıtmasını istediler. Hz. Hasan (r.a.) doğumunun yedinci günü sünnet edildi. (Aşım Köksal, İslâm Târîhi, IV, 325; Şeblencî, Mümin b. Hasan b. Mümin, Nûru'l-Ebsâr fî Menâkibi Âli Beyti'n-Nebiyîl Muhtâr, Diyarbakır 1978, s. 131; Varol, Hz. Hasan, s. 51 Babası Hz. Ali, annesi Hz. Fâtuma'dır.)

EŞİ VE ÇOCUKLARI

Rebâb bint-i İmriü'l-Kays ile evlenmiş ve Ali Ekber, Ali Zeynelâbidîn, Fâtıma, Sükeyne, Ebûbekir, Ömer, Abdullah, Muhammed, Cafer isimlerinde çocukları olmuştur. O, hicretin 4. senesinde, yâni kâinâtın en mesut günlerini yaşadığı Asr-ı Saâdet'te dünyaya gelmiş ve muhterem dedesinin göz bebeği olmuştur. Onu gören: **“Bu kadar güzeline de hiç görmemişim!”** derdi. Çünkü o, insanların Allâh Resûlü(s.a.v)’ne en çok benzeyeni idi. (Buhârî, Ashabu'n-Nebî, 22; Tirmizî, Menakıb, 30/3778.)

PEYGABERİMİZİN(S.A.V) REYHANI

Hız. Hüseyin(r.a), 6 yaşına kadar Peygamber(s.a.v) Efendimiz'in muhabbet kucağında çok mesrûr ve neşeli günler geçirdi. Çünkü Resûlullâh(s.a.v) torunlarına çok düşküdü ve onları, **“Siz Allâh'ın reyhânlarıdır.”** diye severdi. (Tirmizî, Birr, 11; İbn-i Mâce, Edeb, 3.)

İsteklerini tereddütsüz yerine getirir, onlarla oyun oynar, sırtına bindirip gezdirir, hatta secdeye iken sırtına çıktıklarında onlar ininceye kadar bekler, rahatsız etmek istemezdi. Rahmet ve şefkat peygamberi Efendimiz, torunları Hız. Hasan ve Hüseyin'i (r.a.) çok severlerdi. Bir gün yine onları kucağında oturup severken Üsâme İbni Zeyd (r.a.) gördü. Efendimiz(s.a.v)'in onlar hakkında şöyle buyurduğunu işitti: **“Allah'ım! Bunlar benim kızımın oğullarıdır. Ben bunları seviyorum. Sen de onları sev. Onları sevenleri de sev.”** buyurdu.

ALLAH'I SEVEN HÜSEYİN'İ SEVER

İki Cihan Güneşi Efendimiz sokakta oynayan çocuklara da selâm verirdi. Onlarla ilgilenirdi. Bir gün ashabıyla bir yere giderken Hüseyin'in (r.a.) sokakta çocuklarla oynadığını gördü. Biraz hızlıca yürüyerek torununu yakalamak istedi. O da oraya buraya koşuyordu. Efendimiz de hem gülüyor hem de peşinden koşuyordu. Onu tutmağa çalışıyordu. Sonunda Hüseyin'i (r.a.) tuttu. Onun yüzünü mübarek iki eliyle sevdi ve yanaklarından öptü. Ashabına döndü ve: **“Hüseyin bendendir. Ben de Hüseyin'denim! Allah'ı seven Hüseyin'i sever! Hüseyin torunlardan bir torundur.”** buyurdu.

Hız. Hasan(r.a) ve Hüseyin (r.a.) Efendilerimiz İki Cihan Güneşi Efendimiz'in şefkat ve merhamet pınarından doyuya içerek büyüdü. Dedelerinin yanından hiç ayrılmadılar. Onun mübârek dizlerinde oturarak, onun sevgi dolu gönlünden feyizler alarak yetiştirildi. Etrafa nur saçan tebessümleri ve iltifatlarıyla gözlerini, gönüllerini nurlandırdılar. Onun nübüvvet nuruyla geliştiler. Gece-gündüz fırsat bulunca dedelerinin kucağına koşarlardı.

Bir gün Habib-i Kibriya Efendimiz Ümmü Seleme (r.anha.) annemizin evinde iken Cebrâil (a.s.) geldi. Resûl-i Ekrem(s.a.v) Efendimiz Ümmü Seleme annemize: **“Ya Ümmü Seleme! Kapıda dur içeriye kimse girmesin,”** dedi. O sırada Efendimizin reyhani Hüseyin(r.a) geldi ve birden içeri daldı, Resûlullah(s.a.v)'in boynuna atıldı. Efendimiz(s.a.v) onu kucağına aldı, öptü ve sevdi. **Cebrâil (a.s.): “Onu çok mu seviyorsun?”** dedi. **Efendimiz(s.a.v) de: “Evet!”** dedi. Bunun üzerine Cebrâil (a.s.): **“İyi ama ümmetin onu öldürecek!”** dedi. **Efendimiz hayretle: “Demek onu öldürecek olanlar mü'minler!”** dedi. **Cebrâil (a.s.): “Evet! İstersen onun öldürüleceği yeri sana göstereyim,”** dedi ve gösterdi. Oradan bir avuç kıvılcık toprak alıp getirdi. Efendimiz o toprağı aldı ve kokladı da: **“Bu toprak gam ve belâ kokuyor”** buyurdu. Daha sonra toprağı Ümmü Seleme (r.anha.) annemize emânet olarak verdi ve: **“Ey Ümmü Seleme! Bu, torunum Hüseyin'in öldürüleceği yerin toprağıdır. Ne zaman kan haline gelirse o vakit bil ki Hüseyin öldürülmüştür.”** buyurarak ileride olacak hadiselerle işaret etti.

Hız. HÜSEYİN'İN (R.A.) ÖZELLİKLERİ

Hız. Hüseyin (r.a), insanların gıpta ettiği müstesnâ bir şahsiyet idi. Çok üstün fazîletlere sâhip bir insandı. Herkes tarafından sevilirdi.

Hız. Hüseyin (r.a) çok cömert ve mütevâzı idi: **“Cömert, efendi olur; cimri ise hor ve hakîr olur. Bu âlemde bir mü'min kardeşinin iyiliğini kendinden önce düşünen, öbür âlemde daha iyisini bulur.”** buyurdu. Hayâtını Allâh rızasını ve âhireti kazanmaya adanmış, onu pek ulvî makamlara yükseltti. Cennet gençlerinin efendisi oldu.

Hız. Hüseyin (r.a), kendini ibadete vererek zühd ve takvâya dayalı bir hayat sürdü. İnsanlara iyilik ve yardım etmeyi çok sevdi. Müslümanlar arasında huzur ve sükûnu sağlamak, birlik ve beraberliği devam ettirmek için âzâmî gayret sarfetti. Fitne kışkırtıcılarına fırsat vermedi. Muhterem dedesi Peygamber Efendimiz'in mânevî mîrâsını koruyup yüceltmek için çalışırken hunharca şehîd edildi. Ona revâ görülen zâlimâne hareketler Efendimiz(s.a.v)'i ve Müslümanları çok üzdü.

Hız. HÜSEYİN (R.A.) NE ZAMAN VE NEREDE VEFAT ETTİ?

Hız. Hüseyin (r.a.) 680 yılında Kûfe yakınlarındaki Kerbelâ'da şehîd edildi. 57 yaşında şehîd edilmiş olmasına rağmen gönüllerde hep genç olarak kalan ve gençlere örnek fazîletli davranışlarıyla hayalleri süsleyen bir şahsiyettir.

TASA VE BELA YERİ

İki Cihan Güneşi Efendimiz(s.a.v) bu toprağın Kerbelâ toprağı olduğunu söylemişti. Kerbelâ, Irak'ın Kûfe bölgesindedir. Efendimiz bu yeri tasa ve belâ yeri diye vasıflandırmıştır. Bir seferinde Hız. Ali (r.a.) “Sıffîn”e giderken bu mıntıkadan geçmişti. Fırat kenarında bir köy olan Ninova'ya gelince durdu ve burasının adını sordu. Kerbelâ cevabını alınca Hız. Ali (r.a.) gözyaşlarını tutamadı.

Sonra şunları söyledi: **“Bir defasında Resûlullah'ın huzuruna gitmişim. Vardığımda ağlıyordu. - Ya Resûlallah! Seni ağlatan nedir? Diye sorduğumda bana: “Az önce Cebrâil (a.s.) yanımdaydı. Bana oğlum Hüseyin'in Fırat**

kenarında Kerbelâ denen yerde öldürüleceğini haber verdi ve o topraktan bir avuç alıp bana koklattı. Gözyaşlarım akıyorsa bu benim elimde değil ne yapayım kendimi tutamadım.” buyurdu.

Hz. Hüseyin (r.a.) ağabeyi Hz. Hasan (r.a.) ile birlikte birçok seferlere katıldı. Hz. Osman’ın (r.a.) evini kuşatan isyancılara karşı halifeyi korumak ve evine su taşımak üzere babası tarafından verilen vazifede bulundu. Babasının halifeliği sırasında beraberinde Kûfe’ye gitti. Şehâdetinden sonra vasiyeti üzerine ağabeyine itaat etti. Hz. Hasan (r.a.) ile Muâviye (r.a.) halifelik konusunda anlaşınca Hz. Hüseyin (r.a.) bunu içine sindiremedi ve ağabeyi ile birlikte Medine’ye döndü. Kendini ibadete verdi. Zühd ve takvâ üzere yaşamaya gayret etti. Muâviye döneminde fitne çıkarmak isteyen kimselere de fırsat vermedi.

Hz. Muâviye(r.a) H.60. yılda Şam’da vefat edince oğlu Yezid’e bîat etmedi. Yezid her ne sûretle olursa olsun Hz. Hüseyin(r.a) ve arkadaşlarından bîat almasını Medine valisi Velid İbni Utbe’den istedi. Vali yumuşak huylu, merhamet sahibiydi. Kendisine Hz. Hüseyin’in (r.a.) öldürülmesi fikri söylenince: **“Benim dinimi mi yıkmak istiyorsunuz? Yemin ederim ki Hüseyin’i (r.a.) öldürmek sûretiyle bütün dünyanın mal ve mülküne sahip olacağımı bilsem yine de bunu yapmam.”** diyerek reddetti.

Bu haberler üzerine Hz. Hüseyin (r.a.) 4 Mayıs 680 gecesı bütün aile fertleriyle birlikte Mekke’ye gitmek üzere yola çıktı.

Kûfeliler Hz. Hüseyin’e (r.a.) bîat etmek için Meke’ye haber gönderdiler. O da amcasının oğlu Müslim İbni Akıl’i incelemelerde bulunmak üzere Kûfe’ye gönderdi. Müslim bir mektup yazarak Kûfelilerin Hz. Hüseyin’e (r.a.) bîat edeceklerini hatta on beş yirmi bin kişinin bîatını onun adına kabul ettiğini bildirdi. Fakat Yezid bu faaliyetleri öğrenince Müslim’i öldürttü. Halk korkudan bîatlarını geri aldı. Hz. Hüseyin (r.a.) bu arada geçen hadiselerden haberdar olamadı. İbni Abbas, İbni Zübeyr ve İbni Ömer (r.a.) hazarâtı Kûfe’ye gitmemesini tavsiye ediyorlardı. Gerekirse Mekke’de adınıza bîat alırsız diyerek görüş beyan ediyorlardı. Fakat Kader-i İlâhî’nin önüne geçmek de kimsenin kârı değildi. Bir sevk-i tâbîî ile Hz. Hüseyin (r.a.) 9 Eylül 680 tarihinde ailesi ve bazı taraftarlarıyla birlikte Kûfe’ye hareket etti.

HZ. HÜSEYİN’İN (R.A.) ŞEHİT EDİLMESİ

Hz. Hüseyin (r.a.) rüyasında Resûlullah’ı gördüğünü ve başladığı işi tamamlamakla emrolunduğunu söyledi. Bunun için amcazâdesi Abdullah İbni Ca’fer’in gitmemesine dair yazdığı mektubuna da cevap vermedi. Yolda Kûfelilerin bîatlarından caydığını ve Müslim İbni Akıl’ın öldürüldüğünü duyunca bir ara geri dönmeyi düşündü. Fakat kader tekrar o tarafa yönlendirdi. Kendisiyle beraber gelenlere: **“İsteyenlerin ayrılabilceğini”** söyledi. Yanında sadece aile fertleri kaldı. Yaklaşık 72 kişiyle birlikte Kerbelâ’ya vardı. Kûfe valisi Ubeydullah İbni Ziyad Rey valisi Ömer İbni Sa’d’a bir mektup göndererek Hüseyin’in doğrudan kendisine teslim olmasını istedi. Yoksa onunla savaşmasını emretti. Her iki taraf da maalesef anlaşılamadı ve savaş hazırlığına başladı.

Hz. Hüseyin (r.a.) gerekli savaş hazırlıklarını yaptıktan sonra atına bindi ve önünde mushaf olduğu halde Ömer’in ordusuna yaklaştı. Kendisinin buraya geliş amacını anlamalarını ve hakkında insaflı hüküm vermelerini istedi. Ömer İbni Sa’d hiçbir şey duymamış gibi davrandı ve aldığı emri yerine getirmek üzere ilk oku fırlattı. Böylece savaş başlamış oldu. Birbirine denk olmayan bu kuvvetler arasında tam bir dram yaşandı. Hz. Hüseyin’in (r.a.) yirmi üç süvari, kırk piyadeden oluşan askerleri kısa sürede azaldı. Hepsı şehit oldu. Hz. Hüseyin (r.a.) yalnız kaldı. Bu yalnızlıktan yararlanan Sinan İbni Enes en-Nehâî bir harbe attı ve Hüseyin efendimizi yere düşürdü. Kendisi de atından yere atlayarak indi ve Hüseyin Efendimizin başını keserek şehit eyledi. **10 Muharrem 61. hicri 10 Ekim 680 m. senede 57 yaşlarında iken kader onu teslim aldı. Vücudunda 33 mızrak yarası ve 33 kılıç darbesi vardı.**

“EYVAH RESULULLAH(S.A.V)’İN REYHANI”

Hz. Hüseyin(r.a) Efendimizin şehit edildiği gün Ümmü Seleme (r.anha.) annemize verilen kızıl toprak kan haline gelmişti. Annemiz onu kan şeklinde görünce: **“Eyvâh Hüseyin’im!.. Eyvâh Resûlullah’ın reyhani!..”** diyerek ağlamaya başladı ve etrafa haber verdi. Bu acı haberi duyan Medine halkı feryatlara boğuldu. O gün yer yerinden oynadı. Şehitlerin cesetleri ertesi gün Gadiiriye köylülerince toprağa verildi.

Hz. Hasan(r.a) ile Hz. Hüseyin (r.a.) Efendilerimiz Resûlullah(s.a.v)’ın sevgili torunları olarak hep birlikte anılmışlardır. Efendimizin(s.a.v) **“İki çiçek demeti”** ve **“Cennet gençlerinin efendileri”** sıfatıyla Müslümanlar tarafından daima sevilmiş, sayılmış ve adları çocuklara verilen en yaygın isimler arasında yer almıştır. Onlar yaratılış ve ahlâk itibarıyla Resûlullah(s.a.v) Efendimiz’e çok benzerlerdi. Halîm, selîm ve yumuşak huylu idiler. Şefkat, merhamet ve cömert idiler. Buyururlardı ki: **“Cömert efendi olur, cimri hor olur. Bu âlemde bir mü’min kardeşinin iyiliğini, kendinden önce düşünen, öbür âlemde daha iyisini bulur.”**Hz. Hüseyin(r.a) Efendimizin soyu Ali Zeynelabidin(r.a) vasıtasıyla devam etmiştir. Hz. Hüseyin(r.a) Efendimiz’in neslinden gelenler **“Seyyid”** ünvanıyla anılmıştır. Hz. Hasan(r.a)soyundan gelenlerde**“Şerif”** diye anılmıştır.

Hz. Hüseyin(r.a)’ın ve diğer maktûllerin kesik başları, kafilde bulunan kadınlarla birlikte Ubeydullah b. Ziyad’a gönderildi. Ubeydullah, elindeki asayla Hz. Hüseyin(r.a)’ın ağzını ve yüzünü dürtükleyerek onun hakkında hakaret dolu sözler söyledi. Buna şahit olan Ashabtan Ebu Berze el-Eslemî(r.a) ve Enes b. Malik(r.a), Ubeydullah’ın davranışını kınadılar. Ubeydullah da onlara kızarak kendilerini tehdit etti. Muhtemelen daha sonraları Yezîd’e kızanlar, rivayeti onunla ilgili olarak da nakletmişlerdir. Fakat olaya şahit oldukları söylenen Sahabiler, Irak bölgesinde

yaşamışlardır. Kaldı ki Yezîd'in böyle davranması, kendisine düşman kazandırmaktan başka bir işe yaramayacaktı. Onun yapması en uygun olan şey, Ha-şimoğullarının kızgınlığını azaltacak bir tavır takınmaktı!..

Nitekim Ubeydullah, Hz. Hüseyin(r.a)'in ailesini kesik başıyla beraber Şam'a gönderince Yezîd ağlayarak; **"Hz. Hüseyin'in öldürülmeden itaatini istiyordum. Allah, İbn Sümeyye'ye (Ubeydullah'a) lanet etsin! Vallahi ben olsaydım onu affederdim. Allah, Hz. Hüseyin'e rahmet etsin ve onu mesul tutmasın!"** diyerek üzüldüğü intibabını verdi. Bu arada Hz. Hüseyin(r.a)'in hayatta kalan oğlu Ali(r.a)'yi ağırladı; sofrasına davet ederek birlikte yemek yedi. Daha sonra da Medine'ye gitmek istedikleri zaman kendilerine yardımcı olarak bir müfrezenin koruması altında güvenlik içinde Medine'ye gitmelerini sağladı.

MEYDANA GELEN TEPKİLER

Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürülmesinden hemen sonra Kûfe'de pişmanlık sesleri ve feryatlar yükseldi. Kerbela'dan sağ kurtulanlar Kûfe'ye götürülünce, Kûfeli kadınlar evlerinden dışarı çıkarak ağlamaya ve ağıtlar yakmaya başladılar. Bu manzarayı gören Hz. Hüseyin(r.a)'in oğlu Ali; **"Bunlar bizim için ağlıyorlar! Peki, bizi kim katletti?"** diyerek onların çelişkili davranışlarına tepki gösterdi.

Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürülmesinden sonra Ubeydullah b. Ziyad halkı mescitte toplayarak, Ali ve Hz. Hüseyin(r.a)'e hakaret etti. Bunun üzerine, bir şahıs ayağa kalkarak aynı şekilde Ubeydullah'a cevap verince yakalatılarak idam edildi. Bu ferdi tepkilerin yanı sıra Yezîd döneminden başlayarak Kerbela olayına ve başka icraatlarına tepkiler ortaya çıktı.

Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden birkaç sene sonra Medine'de Abdullah b. Hanzala ayaklandı. Yezîd'in gönderdiği ordu, Medine ayaklanmasını kanlı bir şekilde bastırdı. Olaylar sırasında Abdullah b. Hanzala ve sekiz oğlu dâhil, birçok Müslüman hayatını kaybetti. Aynı ordu Mekke'ye giderek, burada ayaklanan Abdullah b. Zübeyir(r.a)'i ortadan kaldırmak için şehri kuşattı. Kuşatma devam ederken Yezîd'in ölüm haberinin gelmesi üzerine muhasara kaldırıldı.

Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürülmesi, bundan sonra Ehl-i Beyt taraftarlarınca gerçekleştirilen bütün ayaklanmaların en önemli gerekçesidir. Kerbela olayı, aynı zamanda başlarda siyasi bir mezhep olan Şiîliğin iti-kadi bir mezhep haline gelmesinin de en önemli nedenidir.

Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürülmesine tepki olarak ortaya çıkan ayaklanmalardan birisi, Tevfabun hareketidir. Bu hareket, özellikle Hz. Hüseyin(r.a)'e karşı gönderilen ordunun içinde yer alan ya da Hz. Hüseyin'in öldürülmesine sessiz kalan kişilerin katıldığı bir harekettir. Tevfabun hareketinin başında Süleyman b. Surad(r.a) adlı bir sahabi vardı. Kerbela olayı sırasında takındıkları tutumun meydana getirdiği pişmanlık duygusundan doğan hareket, Yezîd'in ölümünden kısa bir süre sonra H.65-M.684 yılında ayaklanmaya dönüştü. Başta Süleyman b. Surad(r.a) olmak üzere, Şam'a karşı harekete geçen ve binlerce insanın samimi duygularıyla oluşan Tevfabun hareketi mensuplarının büyük bir kısmı hayatını yitirdi.

Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürülmesine tepki olarak ilk zamanlarda ortaya çıkan hareketlerden birisi de Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafî'nin önderliğindeki harekettir. Muhtar, Hz. Ali(r.a)'nin oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye(r.a)'nin temsilcisi olduğu ve Hz. Hüseyin(r.a) ile Ehl-i Beyt'ten öldürülen diğer insanların intikamının alacağı iddiasıyla ortaya çıkarak kısa sürede Kûfe'ye hâkim oldu; Hz. Hüseyin(r.a)'e karşı gönderilen orduda yer alan ve onun ölümüne sebep olan birçok insanı öldürttü. Öldürttüğü insanlar arasında Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyad, Hz. Hüseyin'e karşı gönderilen ordunun komutanı Ömer b. Sa'd ve Şemir b. Zi'l-Cevşen gibi insanlar da vardı.

İslam dünyasında Kerbela'ya tepki olarak, inanç boyutunu da etkileyen gelişmelerden de kısaca bahsedelim:

Gerek Sünnîler, gerekse Şiîler bu olaya çeşitli tepkiler göstermişlerdir. Bunlardan biri, olayın aktörleri olan Yezîd b. Hz. Muâviye, Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd ve Şemir b. Zi'l-Cevşen'e lanet okunmasıdır. Yezîd'e lanet okuyanlardan biri, olaydan asırlar sonra yaşamış olan İmam Suyuti (Ö. 911/1505)'dir. Bazı âlimler ise Yezîd ile memurlarının tutumlarının çok çirkin ve büyük günah olarak görmekle birlikte Yezîd'e lanet etmenin faydasız bir davranış olduğunu belirtirler.

Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürüldüğü "Aşura" günü (10 Muharrem), Şiîler tarafından ağıt günü haline getirilmiştir. Hz. Hüseyin(r.a)'in öldürülmesiyle ilgili yas törenleri düzenleme âdeti ilk defa Şiî bir hanedan olan Büveyhiler döneminde ortaya çıkmıştır. Ünlü âlim İbn Kesir, bu törenleri şöyle tasvir etmektedir: **"Aşura gününde Bağdat ve diğer şehirlerde davullar çalınıyor; yollara ve çarşılar küll ve saman savruluyor; dükkanların üzerine (hüzün alameti olarak) kumaş parçaları asılıyor; insanlar hüzenlenip ağlıyorlardı. Onların çoğu, Hz. Hüseyin susuz olarak öldürüldüğü için hatırasına saygı göstermek amacıyla su içmiyorlardı. Sonra kadınlar yüzleri açık olarak çıkıp inliyorlar; yüzlerini ve göğüslerini dövüyorlar; yalın ayak sokaklarda geziyorlardı. Bundan başka birçok çirkin bidatler, kötü arzular ve rezilane adetler icad ettiler. Bu ve benzeri davranışları yapmakla Emevi devletini protesto etmek istiyorlardı. Çünkü o, Emevilerin iktidarında öldürülmüştü."** (İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, VIII, 220)

Maalesef günümüzde de birçok şii Müslüman bundan ders çıkıyıp ibret alıp, Allah'a ve Resulü Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v)'ya itaat edip Ehl-i Sunnet olan Ehl-i Beyte onların ahlakına uyup nasihatlerine kulak vereceğine, kafirlerin, islam düşmanlarının, Siyonist ve Haçlıların oyunlarına gelerek hem kendi vücutlarını parçalayarak, kan revan içinde bırakıyor, sanki bütün Müslümanlar Yezîdmiş gibi lanet okuyarak, Müslümanlardan intikam alıyorlar. Bugün bunun kötü örneklerini, Suriyede, Irak'ta şahit oluyoruz.

O dönemdeki gelişmelere şahit olan biri şöyle der: "Bir gün Ubeydullah b. Ziyad'ın huzuruna çıktığımda, Hüseyin b. Ali'nin kesik başı onun önünde duruyordu. Kısa bir süre sonra Muhtar'ın huzuruna çıktım; Ubeydullah b. Ziyad'ın kesik başı bir kalkanın üzerindeydi. Çok geçmeden Mus'ab b. Zübeyr'in huzuruna çıktığımda Muhtar'ın kesik başı önündeydi. Bir süre sonra Abdülmelik b. Mer-van'ın huzuruna çıktığımda Mus'ab'ın kesik başını onun önünde gördüm." (*Suyûti, Târihu'l-Hulefâ*, s. 207).

Kûfe'de Tevvabun Hareketi -M.685.

Emevi iktidarına karşı mücadele için Hz. Hüseyin'i ısrarla Kufe'ye davet edenler daha sonra onu yalnız bırakmışlar ve üstelik onun en yakınlarıyla birlikte Kerbela'da katledilmesine sebep olmuşlardır. Yaptıklarından dolayı pişmanlıklarını açıkça ifade etmeye başlamışlar, kendilerine tevbe edenler anlamında Tevvabun adını vermişlerdi.

Tevvabun hadisesi ise Kerbela vak'asından sonra Hz. Ali(r.a) evladının intikamını almak gayesiyle gerçekleştirilen bir siyasi hareket olarak kabul edilir. Ancak Tevvabun hadisesine iştirak edenlerde intikam duygusundan ziyade Hz. Hüseyin(r.a)'e yardım etmemekten kaynaklanan suçluluk duygusunun ve bunu telafi etmek için kendilerini kurban etme düşüncelerinin ağır bastığını ifade etmek gerekir. Hareketin lider kadrosunu teşkil eden şahısların yaşlarının 60'ın üzerinde olduğu dikkate alınırsa, bu insanların Hz. Hüseyin adına ölümü arama gayreti içinde oldukları tespiti yanlış olmaz.

Hz. Hüseyin(r.a)'in şehadetinden sonra yaptıklarından pişmanlık duyan bir kısım Kufeliler, Kerbela'da öldürülenlerin intikamını almak için Irak'ta gizlice harekete geçtiler. Hz. Hüseyin(r.a)'i terk etmekle yüklendikleri günahın kurtuluşu ancak onu öldürenleri öldürmek veya bu uğurda ölmekten geçtiği görüşünü dillendirmeye başladılar. Onlar faaliyetleri sonucunda kendilerine önemli sayıda bir taraftar grubu topladılar. Hareketin lideri Hz. Ömer(r.a) zamanında gerçekleşen fetih hareketlerinin ardından Kufe'ye yerleşmiş, ayrıca Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. Ali(r.a) ordusunda yer almış sahabeden Huzaalı Süleyman b. Surad'dı. Şehirdeki Ali taraftarlarının öncülerinden kabul edilen bu şahıs, Kufe'ye gelmesi için Hz. Hüseyin(r.a)'e davet mektubu yazanların da başındaydı. Ancak o da destek vadine rağmen Hz. Hüseyin'in Mekke'den Kufe'ye hareketinden sonra herhangi bir adım atmamış, Kerbela'daki hadiseden sonra yaptığından pişmanlık duyarak yönetime karşı muhalefet hareketinin başına geçmiştir.

Tevvabun mensupları gerçekleştirdikleri gizli çalışmaların ardından Ekim-M.684'te Nuhayle'de toplanarak yönetime açıkça bayrak açtılar. Daha sonra Hz. Hüseyin(r.a)'in kabrine giderek uzun süre ağladılar. Onu yardımsız bıraktıkları için pişmanlıklarını dile getirerek Allah'a tevbe ettiler.

Gelişmelerden haberdar olan Kûfe valisi 12 bin kişilik bir orduyu isyancılar üzerine gönderdi. Valinin ordusu toplulukla karşı karşıya geldi. Ordu komutanı ilk önce muhataplarını itaate çağırdı. Onlardan müspet cevap alamayınca saldırı başlatıldı. Savaşın ikinci günü 8 bin asker, son günü ise 10 bin kişilik takviye birlik Husayn'ın ordusuna dâhil oldu. Güç dengesi tamamen ortadan kalkınca üç gün devam eden savaş sonuçlandı. Liderleri başta olmak üzere pek çok Tevvabun mensubu öldürüldü. (Ocak 685)

Neticede Hz. Hüseyin(r.a)'in intikamını almak adına gerçekleştirilen ilk önemli teşebbüs, Emevi yönetimi tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış oldu.

YEZİD'İN İBRETİLİK ÖLÜMÜ

Üç yıl altı ay halifelik yapan Yezîd, Dımaşk yakınlarındaki Huvvârîn'de öldü ve Dımaşk'ta Bâbüssağır Mezarlığı'na defnedildi (H.14 Rebîülevvel 64 –M.10 Kasım 683).

Yezid b. Muaviye vahiy kâtibi olan bir sahabe'nin oğlu. Ama siyaset ile kirlenmiş ve fitneyle yoğrulmuş hazin ve bahtsız bir dönemin, lüks ile şımartılmış günahkâr bir çocuğu.

Rivayet olduğuna göre Yezid, çalgı çaldırıp içki içmek, şarkı söylemek, ava gitmek, köleler edinmek, şarkıcı cariyelere şarkı okutmak, köpek bulundurmak, koçları birbirleriyle boynuzlattırmak, ayı ve maymun bulundurmak gibi zevkleriyle tanınmıştır. Hayvanlara eziyet eder, maymunları iple bağlayıp atın üzerine eğere oturtur ve atı koştururdu. Maymunlara altından bornozlar giydirdi, kölelere de aynı elbiseleri giydirdi. At yarışları yaptırırdı. Bir maymun öldüğü zaman ise çok üzülürdü.

Elbette Müslümanların büyük bir kesimi tarafından nefretle anılan bu zalimin hakkında yazılan ve efsaneye varan nefret hikâyeleri çoktur. Doğrusunu Allah bilir.

Ancak diğerlerinin yanında işlediği 3 büyük günah vardı ki hem olup olmadığında hiç ihtilaf yok, hem de bir müslüman olarak izahı ve telafisi yoktu. Bu yüzden de bin yıldır lanetle anılıyor:

1. Hz. Hüseyin(r.a) ve Ehl-i Beytin(r.anhüma) onun komutanlarıncâ hunharca şehit edilmesi,

2. Harre faciası olarak tarihe geçen hadise ki Medine'ye saldırmış ve on bini aşkın sahâbi ve tabiini kılıçtan geçirip katletmiştir,

3. Rakipleri Mekke'ye sığındı diye Allah'ın kutsal saydığı bu topraklara saldırmaktan geri durmamış ve Kâbe'yi mancınıklarla taşlamıştır.

Devrinde bazı fetihler ve hizmetleri olmuşsa da, kurmuş olduğu yalan ve saadet düzeni 3 yıl gibi kısa bir sürede sona erdi. Zulm ile abad olmaya çalışırken ahirini (sonu) de berbat olmuş oldu.

Bir rivayete göre ölümü o alay ettiği maymun eliyle oldu. Bir maymunu ata bindirmek isterken maymun Yezid'i ısırdı. Belki bu yüzden belki başka sebepten yatağında kömür gibi olmuş olarak bulundu.

Ölümü bindiği atın elinden oldu şeklinde de bir rivayet var. Av esnasında bir köye uğrayıp köylünün birinden su istemiş, o isteksizce verince “ben senin halifenim, bana saygı göster” demiş. adam “sen halife değil Hz. Hüseyin(r.a)’in katilisin” deyince Yezid adama saldırmış adam da onun elinden kılıcı kapmış ve sallayınca atın kafasına gelmiş, at da kontrolden çıkıp koşmaya başlamış, eyer de kılıç darbesi ile koptuğu için yezit atın sırtında ters dönmüş ve kafası yerdeki taşlara çarpa çarpa parçalanmış. Ertesi gün atı bulduklarında sadece bacağı kalmıştı.

Başka bir rivayette ise avda atından düştü ve başını taşa vurdu. Ağzına ise taş girdi. Taşı dişlerini kırıp boğazından söküp aldılar. Yani her ne olursa olsun normal ve kolay bir şekilde ölmemiştir.

Cenaze namazını yerine veliaht tayin ettiği oğlu Muaviye kıldırılmıştır. Şam’da gömüldüğü yer de çöplük olarak kullanılmış. Sonra da cam fabrikası yapılmış ve mezarı da tam fırının olduğu yere denk gelmiştir.(İbn Kesir, El-bidaye ve’n-nihaye, 7. Bölüm)

Timur, Timur imparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdârıdır. Osmanlı imparatorluğu'nu Ankara savaşı'nda mağlup ettiği için daha sonra aleyhinde yazılan yazılar sebebiyle çoğu kişi tarafından kâfir ve moğol ilan edilmişse de kendisi bir türk hanıdır ve müslümandır.

Timur, fethettiği topraklardaki âlimleri sarayına kabul eden ve onlara ilmi tartışmalar yaptırıp bu tartışmalara da katılan bir isimdir. Özellikle sünni- şii ayrımı hususunda iki taraftan da âlimleri gayet saygılı bir biçimde ağırlamış, fikirlerini almıştır. Hayatı boyunca katıldığı hiçbir savaşı kaybetmeyen timur, 1400 yılının ekim ayında şam'ı fetheder. tevârîh-i âl-i osman adlı eserinde oruç bey, bu andan sonra timur'un yaptıklarını şöyle anlatır: şam'a giren timur, şam'da üzerlerine derme çatma kulübelerin yapılmış olduğu bazı mezarlar görür. Kime ait olduklarını sorunca sahabeden bazı kimselerin mezarları olduğunu öğrenir. Fakat bu mütevazı mezarların hemen ilerisinde, emevî camii'nin yakınında bulunan kubbeli ve son derece gösterişli bir mezarın da Hz.Muaviye(r.a)'nin oğlu Yezid'e ait olduğunu öğrenince hiddetlenir ve **“sahabe mezarlarının üzerine kulübeler kondurmuş, Peygamber (s.a.v.)Efendimiz'in torununu katletmiş bu adama da saray gibi mezar yapmışsınız”** diye bağırır. Yezid'in türbesinin derhal yıkılmasını emreder. bâbü's-sagîr mezarlığı'ndaki bu kabri açtırır ve Yezid'in kemiklerini yaktırır. Mezar toprağının elli arşın kazılarak kızıldeniz'e dökülmesini buyurur ve askerinden binlercesini getirerek yezid'in mezarının üzerine işetir!

Aşıkpaşazâde de **“... yezid'in mezarını buldı, sünûglerini (kemiklerini) çıkardı yakdı, mezarını necis toldırdı.”** diyerek anlatmaktadır bu olayı.

İbn arabşah da timur'un, yezid'in mezarını dışkı ile doldurttuğunu yazmaktadır ancak kendisinin sünnilere yahut şii'lere karşı herhangi bir hususi kin beslemediğini de belirtmektedir.

Evliya çelebi'nin seyahatname'sinde de bu konu anlatılır ama evliya çelebi, yazının başında da bahsettiğim üzere Timur'u sevmeyen bir osmanlı vatandaşıdır ve olayın devamında timur'un, Yezid'e saygı gösteren binlerce kişiyi de yaktırdığını anlatır ki bu başka hiçbir kaynakta geçmez.

Yaptığı ya da işlenmesine sebep olduğu şeni' fiil, her ne kadar lâneti hak ediyorsa da, bizler Ehl-i Sünnet mensupları olarak ona lânet etmeyiz. Sövmek zaten bizim işimiz olamaz. Elbetteki olanlara / yapılanlara kalben buğzederiz. Tasvip etmemiz asla mümkün değildir.

Nitekim temel akaid kitaplarımızdan manzum olarak kaleme alınmış Metn-i Emâlî'nin 39'uncu beytinde aynen şöyle denilir: **“Ve lem-yel'ân Yezîden ba'de mevtin * Sive'l-miksâri fi'l-iğrâi ġâlin”Meali; “Seleften hiç bir kimse ölümünden sonra Yezîd'e lânet etmedi / etmezdi. Ancak haddi tecavüz etmekte mübâlağa edenler / ileri gidenler müstesna”...**

Dilerseniz bu mevzudaki kat'i sözü / hükmü, Hicrî ikinci bin yılın Müceddidi İmam-ı Rabbani (k.s.) hazretlerine bırakalım. Onun bu husustaki açıklamaları şöyle: **“...Saâdetten uzak olan Yezîd, sahâbeden değildir. Onun saâdet sahasından uzak olması mevzuunda kimsenin diyeceği aykırı bir şey de yoktur. Zira onun yaptığı Frenk kâfirleri bile yapmazdı. Şu var ki; bazı Ehl-i Sünnet âlimleri onun lânetlenmesi meselesinde kararsız kalmıştır. Bu âlimlerin kararsız kalmaları, Yezîd'den veya onun işinden (yaptıklarından) râzı olmalarından dolayı değil, bilakis 'belki pişman olup tevbe etmiş olabilir' ihtimâlinde ötürü ihtiyattan (tedbirli-temkinli davranıştan) ileri gelmektedir”... [el-Mektûbat, Fazilet Neşriyat, İstanbul, yyy., 1, 54]**

“...Fâsıklar gürûhundan olup saâdetten mahrum olan Yezîd'e lânet etme hususunda çekingenlik gösterilmesinin sebebi, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın kabul ettiği şu esasa dayanır: ‘Ebu Cehil ve karısı gibi kâfir olarak öldükleri (nass’la) kesin olarak bilinen Cehennemlik kişiler dışında (bir insan, görünürde) kâfir bile olsa, şahıs adı verilerek lânet okumak caiz değildir. Ancak bu, Yezîd'in lâneti hak etmediği manasına gelmez. Zira, “Allah’a ve Rasûlüne eziyet edenlere, Allah, dünya ve ahirette lânet eder”. [Ahzâb suresi, 57; İmam-ı Rabbani, a.g.e., 1, 251]

“...Şeyhayn'ın (Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer r. anhumâ'nın diğer ashaptan) üstünlüğünü inkâr eden kimse, rezil-kepaze olan Yezîd gibidir ki, âlimler ona lânet okumanın caizliği mevzuunda ihtiyaten tevakkuf etmişler (duraksamışlar)dır”. [İmam-ı Rabbani, a.g.e., 1, 266]

Bizlere düşen de, Fahr-i Kâinat Efendimizin (s.a.v.) zâhirî ve bâtunî bakımdan büyük vârislerinden olan, hicrî ikinci bin yılın müceddidi İmam-ı Rabbânî Ahmed Farukî es-Serhendî (k.s.) hazretlerinin nasihatlerine kulak verip, Yezîd meselesini bu ölçülerle değerlendirmemiz, ifrat ve tefritlerden (ileri-geri aşırılıklardan) kaçınarak itidâli (orta yolu) tercih etmemiz gerekir.

Ölümünden sonra yerine oğlu geçti. Halifeliği sırasında Kuzey Afrika'nın tamamı Ukbe bin Nafi komutasındaki İslam ordusu tarafından fethedildi. Kendi döneminde yaşanan feci hadiselerden dolayı Müslümanlar arasında kötü olarak anıldı. Kendisinin veliaht tayin edilmesi ve babasından sonra halifelğe getirilmesi, hilafetin saltanata dönüşmesine ve seçimle halife olma sistemine son verilmiş oldu.

Emevî devletinde halifelik makamında bulunan on dört halife vardır. Bu halifelerden bazılarının isimleri gerçekleştirdikleri siyasî, idarî, askerî, ekonomik veya başka icraatları sebebiyle geçmişten günümüze değin diğer halifelerden daha çok zikredilmiştir.

Özellikle devlet yönetiminde yaptıkları faaliyetlerle isimleri ön plana çıkan halifelerden bazıları şunlardır: **Muaviye b. Ebî Süfyan (ö.60/680), Abdülmelik b. Mervan (ö. 86/705), Velid b. Abdülmelik (ö.96/715), Ömer b. Abdülaziz (ö.101/720), Hişam b. Abdülmelik (ö.125/743) ve Mervan b. Muhammed (ö.132/750).** Bu halifeler, iktidarda bulundukları zaman zarfında devlet ve halkın istikbali için pek çok icraatta bulunarak tarihe geçmişlerdir.

Diğer taraftan Emevî halifelerinden bazıları da devlet yönetimindeki uygulamalarından ziyade dönemlerinde gerçekleşen olaylar karşısında sergiledikleri tavırlar, halk ve toplumun diğer kesimleriyle ilişkileri, daha da önemli ahlâkî, dinî ve şahsî kişilikleri ile, sosyal ilişkileri ve yaşantılarıyla adlarından söz ettirmişlerdir.

Kişilikleri, sosyal yaşantıları ve özel hayatları ile isimleri ön plana çıkan halifelerden bazıları ise Yezid b. Muaviye (ö.64/683), Yezid b. Abdülmelik (ö.105/724), Velid b. Yezid (ö.126/744)'dir. Bunlar arasında Yezid b. Muaviye'nin ayrı bir hususiyeti vardır. Zira bu grup içerisinde isimlerine yer verdiğimiz halifelerden Yezid dışındakiler genellikle sosyal ve özel yaşamlarındaki sıra dışılıklarla, toplumun büyük bir kesimi tarafınca yadırganılan, eleştirilene sebep olan yaşam biçimleriyle, alışkanlıklarıyla tarih kitaplarında bahis konusu olmuşlardır. Yezid b. Muaviye ise hem döneminde gerçekleşen önemli olaylar, hem de yaşam biçimi ve toplumun tepkisini çeken bazı alışkanlıklarıyla İslâm tarihi kaynaklarında kendisinden bahsettirmiştir.

Müslüman Araplar tarafından düzenlenen ilk İstanbul muhasarasına iştirak etmesi, ilk veliaht ve bu yolla iş başına geçen ilk halife olması, İslâm dünyasında pek çok tartışmaya ve ayrılıklara yol açan Kerbela vakası, Medinelilerin isyanı ve Harre vakası, Abdullah b. Zübeyr'in Mekke'deki isyanı ve bu isyanın bastırılması için Mekke'nin muhasara altına alınıp Kâbe'nin yakılması gibi üzücü olaylar Yezid b. Muaviye'nin iktidarı döneminde gerçekleşmiştir.

Yezid'in Ölümünden Sonra İsyanın Seyri

Muâviye b. Yezîd'in Halife Olması(661-683,684)

Emevi hanedanı Yezid'in ölümü üzerine 21 yaşındaki oğlu Muaviye'yi halifelik makamına getirdi. Ancak dedesi ve babasının büyük bedel ödeyerek elde ettikleri iktidara Muaviye b. Yezid'in hiç ilgisi yoktu. Nitekim biat aldıktan kısa süre sonra "Benim size halife olamayacağım, bu görevi üstlenmekte aciz olduğum muhakkaktır. Bunu bilmekle beraber size Ebu Bekir'in tavsiye ettiği gibi birini tavsiye edemiyorum. Ömer b. El-Hattab'ın yaptığı gibi aralarından birisini halife seçecek altı kişilik bir şura tayin etmek istedim. Ancak onları da bulamadım. Artık siz kendi işinizi daha iyi bilirsiniz, dilediğiniz birini kendinize halife olarak seçin " sözleriyle halifelik görevinden ayrıldığını açıkladı.

Şamlıların ısrarla yerine kardeşi Halid'i veya başka birisini tayin etmesi taleplerini de dikkate almadı. Onun böyle bir karar vermesinde göreve geldiği esnada hasta olmasının ve hayattan ümidini kesmesinin etkisi de vardı. Nitekim hilafetin devriyle ilgili olarak kendisiyle yapılan görüşmelerden sonra evine kapanan Muaviye kısa bir süre sonra da vefat etti. (*Prof. Dr. Adem Apak'ın Ana Hatlarıyla İslam Tarihi-3 (Ensar:2016)*)

Muâviye (683) kendisine biat edildiği sırada hastaydı ve İslâm dünyasının içinde bulunduğu krizi üstlenerek sağlıklı bir yönetim ortaya koyabilecek durumda değildi. Bu sebeple hilafete geldikten sonra mescitte halka bir konuşma yaparak görevden ayrıldı. Kendisine, yerine birini seçmesi önerisi yapıldıysa da o, bu öneriyi de kabul etmedi.

Dede Muâviye'nin büyük mücadelelerle elde ettiği ve istikran sağlamak için ölünceye kadar çaba harcadığı ikûdar, onun vefatından birkaç yıl sonra tekrar bir kriz konusu olmuştu. Muâviye b. Yezîd'in hilafeti bıraktığı günlerde Hicaz'da yeni bir halife biat alıyordu: Abdullah b. Zübeyr. Abdullah, o kadar teveccüh görmüştü ki Şam şehrinin valisi Dahhâk b. Kays el-Fihri dahi ona tabi olmuştu.

Muâviye, görevi bıraktıktan kısa bir süre sonra Dımaşk'ta öldü. (29 Şubat 684) (*Prof. Dr. Adnan Demircan'ın Emeviler (Beyan: 2017)*)

Mervan'ın Halife Olması (623-684, 685)

II. Muaviye'nin ölümünün ardından hilafet makamı ailenin Ebu'l As kolundan gelen Mervan b. Hakem'e geçti. Hz. Osman, yeğeni Mervan'ı bürokrasinin en üst makamı olan devlet katipliği görevine getirmişti.

Mervan, esasında II. Muaviye'nin ölümüyle birlikte Emevi yönetiminin sürdürülemeyeceğini düşünerek Mekke'de halifeliğini ilan etmiş bulunan Abdullah b. Zübeyr'e biat etmeye karar vermişti. Zira pek çok kişi gibi onun da Yezid'in oğlu Halid'in değil Müslüman toplumda, Emeviler içinde dahi birliği sağlayabileceğine inancı yoktu. Ancak gelişen şartlar ve özellikle de eski Irak valisi Ubeydullah b. Ziyad'ın teşviki ve Yemenlilerin desteğiyle hayatının son döneminde beklenmedik bir şekilde en güçlü halife adayı haline geldi. Yapılan görüşmeler sonucunda Emevi hanedanı içindeki güç dengeleri de gözetilerek Mervan'ın devlet başkanlığında karar kılındı. (22 Haziran 684) (*Prof. Dr. Adem Apak'ın Ana Hatlarıyla İslam Tarihi-3 (Ensar: 2016)*)

Merci Rahit Savaşı ve Kabile Savaşlarının Başlaması

Suriye'de yaşayan Kaysilerin önderleri, Mervan b. Hakem'i tanımayıp Mekke'de kendisi adına biat alan Abdullah b. Zübeyr'i desteklediklerini ilan ettiler. Emevilerin iktidarlarını dayandırdıkları Arap toplumunun iki esas kanadını teşkil eden Adnani ve Kahtaniler birbirinden ayrılmış, bu zamana kadar yönetimi her şartta destekleyen gruplar rakip, hatta düşman haline gelmişlerdir.

Bunun üzerine Mervan kendisini destekleyen Yemen asıllı kabilelerden müteşekkil bir ordu hazırlayarak Abdullah b. Zübeyr'i halife tanıdıklarını ilan eden Kaysiler üzerine yürüdü. Müslümanların kendi aralarında savaşmış olmaları sebebiyle İslam tarihi kaynaklarında İkinci Cemel olarak da adlandırılan, Merci Rahit denilen mevkide gerçekleşen ve yaklaşık 20 gün devam eden şiddetli çarpışmalar sonunda Mervan'ın ordusu Kaysilere karşı mutlak bir galibiyet elde etti. Çarpışmalar esnasında Kaysi'lerin pek çok lideri öldürüldü.

Merci Rahit savaşı, Şam bölgesindeki Arapların parçalanmalarının da miladı, Kelb ve Kays kabileleri arasında sonu gelmeyen kabile savaşlarının da ilk halkasını oluşturmuştur. Nitekim bu savaştan sonra Emeviler devleti boyunca ülke siyasetinde Kelbiler ve Kaysiler şeklinde bir bloklaşma ve siyasi rekabet kendini gösterecek, iki farklı Arap soyu kabilevi öncelikleri doğrultusunda ülkenin politik hayatını doğrudan etkileyen güç odakları haline geleceklerdir. Zamanla Şam sınırlarını aşıp ülkenin her tarafında etkin hale gelecek olan bu bloklaşma, sürekli olarak bir çatışma nedeni olmasıyla da Emevi devletin zayıflamasının, ardından da yıkılışının en önemli amillerinden biri olacaktır.

Abdullah b. Zübeyr İle Devam Eden Mücadele

Emeviler'le savaşarak Mekke'de halifeliğini ilan eden Arap komutan ve devlet adamı olarak tanınan Abdullah b. Zübeyr(r.a) M.622-Medine'de dünyaya geldi. Babası Kureyş kabilesi soylularından Zübeyr(r.a), annesi ise Hz. Muhammed(s.a.v)'in üçüncü eşi Hz. Ayşe(r.anha)'nin kız kardeşidir. Babası ile birlikte M.635 yılında Bizanslılar'a karşı savaşa katılan Zübeyr(r.a), bu savaştan üç yıl sonra yine babasıyla birlikte, Mısır'ı alan Amr İbnü'l-As(r.a)'ın ordusunda bulundu. İslam tarihinin önemli olaylarından Cemel Vakası'nda teyzesi Hz. Ayşe(r.anha)'nin piyade komutanıydı. Emevi hanedanının kurucusu Hz. Muaviye(r.a)'nin oğlu Yezid'in veliahtlığını tanımayan Zübeyr(r.a), Hz. Muaviye(r.a)'nin ölümü üzerine yerine geçen oğluna karşı çıktı. Yezid, Abdullah b. Zübeyr(r.a)'in ortadan kaldırılmasını emretti. Bunu öğrenen Zübeyr(r.a), kendisi gibi Yezid'in halifeliğini tanımayan Hz. Ali(r.a)'nin ikinci oğlu Hz. Hüseyin(r.a) ile birlikte Mekke'ye kaçtı. Yezid'in gönderdiği kardeşi Amr b. Zübeyr'i yendi.

Bunun üzerine ise Abdullah b. Zübeyr(r.a), Yezid'e karşı halifeliğini ilan etti. Medine halkı 683'te Harra Savaşı'nda Emeviler'e yenildi. Emevi komutanı Hüseyin b. Numeyr Mekke'yi kuşattı ve 64 gün süren kuşatmanın ardından Kâbe yakıldı.

Yezid'in oğlu II. Muaviye de ölünce Zübeyr, Irak, Orta Arabistan, Mısır ve Suriye'deki Kaysi kabilesi tarafından halife olarak tanındı. Abdullah b. Zübeyr(r.a), Kabe'yi tekrar yaptırdı. Harici ve Şii ayaklanmalarıyla ilgilendi. Irak valisi olan kardeşinin 690'da Emeviler tarafından öldürülmesi gücünü önemli ölçüde azalttı. Bu durum üzerine Abdullah'ın gücü sadece Mekke ile sınırlandı. Dönemin Emevi halifesi Abdülmelik'in gönderdiği Haccac, 692 yılında Mekke'yi kuşatarak Zübeyr(r.a)'i öldürdü. Cesedini ise bir darağacına asarak günlerce orada bıraktı.

Hüseyin'i (r.a.) Şehit Edenlere Ne Oldu?

Peygamberimizin(s.a.v) torunu Hz. Hüseyin'i (r.a.) Kerbelâ'da şehit edenlerin akıbeti ne oldu? Ehl-i Beyt taraftarı Kûfeliler ve diğer bazı insanlar, Hz. Hüseyin'in (r.a.) şehâdetinden hemen sonra, onu yardımsız bıraktıklarına çok pişman oldular ve intikamını almak için halkı gizlice davete başladılar, çarpışmak için silah toplayıp savaşa hazırlandılar. Yezîd bin Muaviye'nin öldüğü hicri 64. yılına kadar sayıları iyice arttı.

Sahabî Süleyman bin Surad(r.a) komutasında bir ordu kurup İbn-i Ziyâd'ın kuvvetleriyle çarpıştılar ve pek çoğu şehit düştü. Kerbelâ'nın intikamını almak için ortaya çıkan ikinci şahıs Muhtar es-Sakafî oldu.

Hicrî 65 tarihinde Ehl-i beyt taraftarları Muhtar'ın etrafına toplanmaya başladı. Muhtar, Sakîf kabilesinin büyüklerinden idi. Rey ve görüş sahibi, hatip, cesur ve çok zeki idi. Dindarlığı zayıftı. Rasûlullah (s.a.v)Efendimiz, Sakîf'ten bir kezzâb (çok yalancı) bir de çok insan öldüren kişi çıkacağını haber vermişti. Yalancı olanı, Muhtar; çok adam öldüreni de Haccâc idi.(Tirmizî, Fiten, 44/2220.)

Muhtar, daha sonraları kendisine, Allah tarafından vahiy ve ilham geldiğini ve gaybı bildiğini iddia edecek kadar ileri gitmişti.

Muhtar ve arkadaşları, Hicretin 66. yılında 14 Rebiülevvel Perşembe gecesine Kûfe'de ayaklanmayı kararlaştırdılar. Bütün Ehl-i Beyt taraftarları ile onların dâvetine icabet edenler de bundan haberdar edildi. Uzun mücadeleler sonunda Muhtar, Kûfe'de duruma hâkim olup idareyi eline aldı, Kûfe Hükûmeti'ni kurdu.

Muhtar, Hz. Hüseyin(r.a)'in katillerini tek tek yakalayıp öldürmeye başladı ve:“Kavmini bırakıp giden, Hz. Hüseyin(r.a)'i şehit ederek dünyada emniyet ve selâmetle gezip dolaşan kişiler bizim dinimizden değildir! Siz, bana, onların isimlerini veriniz! Ben, onlara karşı, Allah'ın yardımını istiyorum. Allah Teâlâ beni, onlara vurmak için bir kılıç; onlara saplamak için bir mızrak; Ehl-i Beyt'e kızan ve kin tutanları takip eden, haklarını arayan bir kişi kıldı. Allah Teâlâ, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'ini öldürenleri mutlaka öldürecek, onların hakkını tanımayanları zillet ve

hakarete uğratacaktır. Siz bana onların isimlerini veriniz! Hz. Hüseyin'in kâtillerini arayıp bulunuz! Yeryüzünü ve bu şehri onlardan temizlemedikçe, yemek, içmek bana helâl değildir!" dedi.

Ömer bin Sa'd, Şemir bin Zülcevşen dâhil pek çok Kerbelâ kâtilini öldürttü. Muhtar'ın kumandanı İbrahim bin Eşter, Ubeydullah bin Ziyad'ı ve ordusunu bozguna uğrattı. İbn-i Ziyad'ın ordusu bozguna uğrayınca, İbrahim bin Eşter'in ordusu, onların peşine düştü. Pek çoklarını kılıçtan geçirdi. Bir kısmı da nehirden geçmeye çalışırken boğuldu. Şamlıların karargâhında bulunan her şey ganimet olarak alındı. Geceye kadar Şam ordusunun peşini bırakmadılar.

67 senesinin ilk günlerinde Hz. Hüseyin(r.a)'in katillerinden Ubeydullah bin Ziyad ile Husayn bin Nümeyr öldürüldü. Şamlıların pek çok ileri geleni de o gün öldürüldü. İbrahim bin Eşter, İbn-i Ziyad'ın başının kesilmesini emretti. Baş kesildikten sonra cesedi ateşte yakıldı. İbn-i Ziyad'ın Küfe'ye gönderilen başını, Muhtar; ziftli bir küp içine koydurup Hz. Ali(r.a)'nin oğlu Muhammed bin Hanefiyye(r.a), Ali bin Hüseyin(r.a) ve diğer Hâşim Oğullarına gönderdi. **(M. Asım Köksal, Hz. Hüseyin ve Kerbela Faciası, s. 221-350)**

YEZİD VE HZ.MUAVİYE(R.A)HAKKINDA SÖYLENENLER

Resulullahın(s.a.v) torunlarından seyyid Abdülkadir-i Geylani(k.s) hazretleri buyuruyor ki: **"İmam-ı Ali şehit olunca, imam-ı Hasan müslüman kanı dökülmemesi ve rahat etmeleri için hilafeti bırakmak istedi. Muaviye'ye teslim eyledi. Onun emirlerine tâbi oldu. O günden itibaren Muaviye'nin hilafeti hak ve sahih oldu. Böylece, (Bu oğlum seyyiddir. Allahü teâlâ, onun ile, müminlerden, iki büyük fırka arasını bulur, barıştıır) hadis-i şerifinin manası meydana çıktı. Muaviye de, imam-ı Hasan'ın tâbi olması ile, dine uygun halife oldu. Böylece, müslümanlar arasındaki bütün anlaşmazlık sona erdi."** [Gunye]

Hz. Hasan(r.a), hilafeti kendi arzusu ile Hz. Muaviye(r.a)'ye bıraktı. Onu halife olmaya layık görmeseydi, hilafeti bırakmazdı. Onunla harp ederdi. Hz. Hasan(r.a), layık olmayan birine hilafeti bıraktı, demek, Hz. Hasan(r.a)'ı kötülemek olur. **(H. S. Vesikalari)**

Hadis imamlarından İbni Asakir bildiriyor ki: Resulullah, Muaviye'ye; **"Benden sonra, ümmetimin üzerine hakim olursun. O zaman, iyilere iyilik et, kötülerini de affet!"** buyurdu.

Hz. Ali(r.a); **"Hz.Muaviye(r.a), hiç mağlup olmaz) hadis-i şerifini hatırlasaydım, Muaviye ile savaşmazdım"**. buyurdu. İmam-ı Beyheki de diyor ki: Hz. Ali(r.a) buyurdu ki, Resulullahtan işittim, **"Ümmetimden bazıları, Ashabımı kötüleyecekler. Bunlar, Müslümanlıktan ayrılacaklardır."** buyurdu. **(Mevahib-i ledünniyye)**

İmam-ı a'zam(r.a) hazretleri, (Ashab-ı kiramın hepsini hayırla anarız) buyurdu. İmam-ı Şafii ve Ömer bin Abdülaziz de, Ashab-ı kiram arasındaki savaşlar hakkında (Allah'u teâlâ, ellerimizi, bu kanlara bulaştırmaktan koruduğu gibi, biz de, dilimizi tutup, bulaştırmayalım!) buyurdu. (M. Rabbani c.2, m.96)

İmam-ı Gazali(r.a) hazretleri de **(Dinimizi bize ulaştıran Ashab-ı kiramdır. Onlardan birini kötülemek, dini yıkmak olur)** buyurdu. İbni Hacer-i Mekki hazretleri buyuruyor ki: Abdullah ibni Abbas(r.a) buyuruyor ki: **Cebrail aleyhisselam Peygamber efendimize geldi (Ya Resulallah! Muaviye'yi sana tavsiye ederim. Kur'an-ı kerimi yazdırmakta ona emniyet et, güven) dedi. Yine aynı sayfada yazıyor ki, Resul-i ekrem, bir gün mübarek zevcesi Ümm-i Habibe'nin odasına geldi. O esnada Hz. Muaviye başını, kız kardeşi Ümm-i Habibe'nin kucağına koymuş uyuyordu. Resul-i ekrem bu hâli görünce, (Ya Habibe! Kardeşini bu kadar çok mu seviyorsun?) buyurdu. O da evet deyince, Peygamberimiz buyurdu ki, (Onu Allah ve Resülü de seviyor.)** [Tathir-ül-cenân s. 27]

İmam-ı Malik(r.a)'in ictihadına göre, Hz. Muaviye(r.a) dalalette idi diye kötüleyenin katline fetva verdiği birçok kitaplarda yazılıdır. **(Ashab-ı Kiram, Ö. N. Bilmen s. 84)**

Ebussuud(r.aleyh) Efendi, Hz.Muaviye(r.a)'ye lanet eden kimseye tazir-i belîğ ve hapis lazım olduğu fetvasını vermiştir. **(488. Mesele sayfa 112)**

Hz. Ali(r.a), Hz. Muaviye(r.a) ve arkadaşları için, **"Onlar bizim kardeşimizdir, fâsık ve kâfir değildirler"** buyurdu. **(Şerh-i Mekasid)**

Büyük İslâm âlimi İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: Babam çok âlim idi. Her zaman Ehl-i Beyti sevmeyi tavsiye ve teşvik buyururdu. Bu sevgi insanın son nefeste imanla gitmesine çok yardım eder, derdi. Vefât edeceklerinde başucunda idim. Son anlarında şuurları azaldığında kendilerine bu nasihatleri hatırlattım ve o sevginin nasıl tesir ettiğini sordum. O hâldeyken bile: Ehl-i Beytin sevgisinin deryasında yüzyorum" buyurdular.

Dinimiz ölçülü olmayı emredir. Bunun için sevgide ve düşmanlıkta haddi aşmamak, dinimizin dışına çıkmamak lazımdır. Çünkü bir kimse ne kadar, zalim olursa olsun, ne kadar alçakça işler yaparsın yapsın, açıkça dini inkâr etmedikçe, inanılacak şeylere inandığı müddetçe, Müslümandır, buna kâfir denilemez. Denilirse bunu söyleyen dinden çıkar. Günah ne kadar büyük olursa olsun, küfre taşmadığı müddetçe imanı götürmez.

Yezid, zalimliğine, caniliğe sebep olmasına rağmen, İslâmiyete düşman değildi. Namaz kıldığı İslamiyete yaymak için cihad ettiği tarihi bir gerçektir. Kerbela'nın sebebi, Yezid'in din düşmanlığından değil, Hz.Hüseyin(r.a)'in kendisine karşı geldiği için saltanatının tehlikeye gireceği korkusundandı. Babası Hz.Muaviye(r.a), Ashab-ı kiramdandı, Resulullahın(s.a.v) kayın biraderi ve vahiy kâtibi idi, Onun zamanında İslamiyet geniş bir coğrafyaya yayıldı. İstanbul'u fethetmeye gelen ordunun başında Yezid vardı ve emrinde Hz. Halid bin Zeyd ve Mesleme gibi büyükler bulunuyordu. Hadis-i şerifte, Ümmetimden İstanbul'a ilk sefer yapanları Allah mağfiredetti buyurulmuştur. Seyyid Abdülhakim

Arvasi hazretleri, Yezid ve Velid meşru halife idi buyurmuştur. Hal böyle olunca, Yezid'in ve Babası Hz. Muaviye(r.a)'nin Müslüman olmadığını hangi dil söyleyebilir? Burada Yezid'in yaptıklarını savunacak halimiz yok; zaten hiçbir Müslüman bu yapmaz. Onu sevmez, fakat sevmemek ayrı, küfürle itham etmek ayrı. Maksadımız onu temize çıkartmak değil dinimizin yani, Resulullahın(s.a.v) birinci emaneti olan Kur'an-ı kerimin ölçüsünü bildirmektir.

Hz. Muaviye(r.a) ehli beyti çok severdi. Şu vasiyeti ehli beyt sevgisini açıkça göstermektedir. Hz. Muaviye(r.a) vefâtına yakın, çok hastalandı. Öleceğini anlayınca oğlu Yezîd'i çağırarak dedi ki:

"Ey oğlum! Hazret-i Hüseyine, çocuklarına, kardeşlerine, kardeşlerinin çocuklarına, bütün akrabasına iyi davran!

Ey Yezîd! Hz.Hüseyin ile istişare etmeden, halk hakkında hiçbir iş yapma. Senin yanında onun emrinden daha yüksek emir, onun elinden daha yüksek el olmasın. Onsuz ve onun çoluk çocuğu olmadan bir şey yeme ve içme. Ondan ve onun çoluk çocuğundan önce kimseyi giydirme. Ey oğlum! Biz sadece onun babasının ve dedesinin köleleriyiz.

Ey oğlum! Bir harcama yaparsan yarısı Hz.Hüseyin için olsun. Onun üzülmekten ve kızmasından çok sakın. Çünkü onun dedesi Resûlullah efendimiz önce gelenler ve sonra gelenler hakkında şefaet edecektir. Onun babası Hz.Ali bin Ebî Tâlib kıyamet gününde Kevser Havuzunun suyundan dağıtacaktır. Liva-i Hamd onun elindedir. Annesi Fâtumat-üz-Zehrâ kadınların efendisidir. Büyük annesi Hadîce-i Kübrâ'dır. Allah'ı Teâlâ onlar sebebiyle bizi doğru yola iletti. Onlara ve çoluk çocuğuna herkesin iyilik etmelerini tavsiye et. Onları râzı et. Hazret-i Hüseyin, çoluk çocuğu, akrabaları ve Benî Hâşim hakkında ileri gitme!"

BİBLİYOGRAFYA

Halîfe b. Hayyât, et-Târîh (Ömerî), s. 214-237. Ezrakî, Ahbâru Mekke (Wüstenfeld), I, 110-111, 130, 138-139. el-İmâme ve's-siyâse, I, 12-13, 23-24, 28, 46-48, 140, 142. Belâzürî, Ensâb (Zekkâr), V, 57, 88-89, 93-94, 118, 188-190, 295, 299-303, 313-375. a.mlf., Fütûh (Fayda), s. 219, 338, ayrıca bk. İndeks. Dîneverî, el-Ahbârü't-tvâl, s. 226-227, 231, 263, 268. Ya'kübî, Târîh, I-II, tür.yer. Taberî, Târîh (Ebü'l-Fazl), IV, 250; V, 232, 301-307, 322-323, 338-501; ayrıca bk. İndeks. İbn Abdürabbih, el-İkdu'l-ferîd, IV, 332-338. Mes'ûdî, et-Tenbîh, s. 278-280, 303. a.mlf., Mürûcü'z-zeheb (Abdülhamîd), I-IV, tür.yer. Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, el-Egânî (nşr. Abdülemîr Ali Mühennâ – Semîr Câbir), Beyrut 1415/1995, bk. İndeks. İbnü'l-Cevzî, el-Muntaẓam (Atâ), V, 320-324; VI, 13-15. İbnü'l-Esîr, el-Kâmil (nşr. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî), Beyrut 1407/1987, III, 314, 349-355, 377-467; ayrıca bk. İndeks. İbn Teymiyye, Mecmû'u fetâvâ, IV, 47, 483-487, 490, 510. Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ', IV, 35-40. Şemseddin İbn Tolun, Kaydû's-şerîd min ahbârî Yezîd (nşr. M. Zeynühum M. Azeb), Kahire 1406/1986. H. Lammens, Le califat de Yazîd Ier, Beyrouth 1921. J. Wellhausen, Arap Devleti ve Sukutu (trc. Fikret Işıltan), Ankara 1963, s. 53, 60, 66-79. Nebîh Âkıl, Hilâfetü benî Ümeyye, Beyrut 1394/1975, s. 84, 93-94, 98, 101-112, 114-115. Cebbrâil Süleyman Cebbûr, el-Mülûkû's-şu'arâ', Beyrut 1401/1981, I, 25-47.

Selâhaddin el-Müneccid, Şi'ru Yezîd b. Mu'âviye, Beyrut 1982. İrfan Aycan, Saltanata Giden Yolda Muaviye bin Ebî Süfyan, Ankara 1990. Hezzâ' b. İd eş-Şemrî, Yezîd b. Mu'âviye: el-Halîfetü'l-müfterâ 'aleyh, Riyad 1993. Feryâl bint Abdullah, Şüretü Yezîd b. Mu'âviye fi'r-rivâyeti'l-edebîyye, Riyad 1995. Hamdî Şâhîn, ed-Devletü'l-Ümeviyye el-müfterâ 'aleyhâ, Kahire 2001, s. 278-352. Ünal Kılıç, Tartışmaların Odağındaki Halife Yezîd b. Muaviye, İstanbul 2001. Muhammed b. Abdülhâdî b. Rezzân eş-Şeybânî, Mevâkıfû'l-mu'âraza fi hilâfeti Yezîd b. Mu'âviye, Mekke, ts. (Dârü'l-Beyârak). Adnan Demircan, "İbn Teymiyye'ye Göre Yezîd b. Mu'âviye'nin Durumu", Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, II, Şanlıurfa 1996, s. 129-147. Hakkı Dursun Yıldız, "Yezîd b. Mu'âviye", İA, XIII, 411-413. G. R. Hawting, "Yazîd (I) b. Mu'âviya", EI2 (İng.), XI, 309-311.

(Taberî, IV, 172; Ebü'l-Fida, I, 260; Ziyauddin Ömer b. Muzaffer İbnü'l-Verdî, Tarihi İbnü'l-Verdî, Beyrut 1417/1996, I, 160; İbn Kesîr, Bidâye, IV, 34; Muhammed Hudari Beg, ed-Devletü'l-Ümeviyye, thk., Muhammed Osmanî, Beyrut 1406/1986, s.442. Ronart Stopphen, I, s. 564. Canard, s. 219; Cebbûr, Mülûk, s. 31-33; Ukaylî, Veliaht, s. 402. İsfahânî, Egânî, XVII, 211-212; Adevi, s. 164; Ukaylî, Veliaht, 402; Cebbûr, Yezîd, s. 376. Tâhâ Hüseyin, el-Fitnetü'l-Kübra (Ali ve Benûh) yy ve trz., s. 1013. Vekil, s. 175. 71 Kılıç, s.69. Yezîd b. Muaviye'nin Şahsiyetinin Oluşu... Etkili Olan Unsurlar Feryâl, s. 33-35. Mesudi, Murûc, III, 76. İbn Kesîr, VIII, 146; Zehebî, Siyer, IV, 37. İbn A'sem, III, 8-9. İbn Kesîr, VIII, 146; Zehebî, Siyer, IV, 37. Işş, s.142-143; Abdulaziz ed-Dûrî, İlk Dönem İslâm Tarihi, trc., Hayrettin Yücesoy, İstanbul 1991, s.143. 84. İbn Kesîr, VIII, 149. Medine valisi Amr b. Saîd el-Eşdak'ın görevden alınması buna örnek olarak gösterilebilir. Bkz., Taberî, IV, 258; İzzüddin Ebu'l-Hasen İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi'tTarih, yayınlayan Carolus Johannes Tornberg, Beyrut 1399/1979, IV, 100-101. M. Sabri Küçükbaşçı, Emevîler Döneminde Medine, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul 1993, s.90. Yezîd'in hayatında önemli bir yere sahip olan bu vasiyet hakkında bkz., Ebû Mihnef, Maktelü'l-Hüseyin, s.7-8; Belâzürî, V, 153-154; Taberî, IV, 238-239; İbn Abdirabbih, IV, 34; İbnü'l-Esîr, IV, 6-7; İbn Kesîr, VIII, 119. İbn Sa'd, V, 66; Belâzürî, Ensâb, V, 338; Taberî, IV, 380. Muhammed İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, Beyrut trz., V, 66; Halife b. Hayyât, Tarih, thk., Ekrem Ziya el-Umerî, Riyad 1405/1985, s. 237; Belâzürî, V, 338; Taberî, IV, 380; İbn Abdirabbih, IV, 355; İbnü'l-Esîr, IV, 102-103; Şihabüddin Ahmed b. Abdilvehhab en-Nüveyrî, Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb, thk. Muhammed Rifat Fethullah-İbrahim Mustafa, Kahire 1395/1975, XX, 486-487. İbn Kuteybe, el-İmâme ve's-Siyâse, thk. Taha Muhammed ez-Zübnâ, Beyrut 1967, I, 177; İbrahim b. Muhammed el-Beyhakî, el-Mehâsin ve'l-Mesâvî, Beyrut 1404/1984, s.65. Vasiyet için bkz., Ebû Mihnef, Maktel, s.7-8; Belâzürî, V, 153-154; Taberî, IV, 238-239. Abbas Mahmud el-Akkâd, Ebu's-Şühedâ el-Hüseyin b. Ali, yy ve trz., s. 668. Ganim, s. 28. Vecdi Akyüz, Hilâfetin Saltanata Dönüşmesi, İstanbul 1991, s. 187. 86 Nisâ, 4/146; Tevbe, 9/119.

Zalim lakabıyla meşhur Emevî valisi.

Asıl ismi Ebû Muhammed el-Haccâc b. Yûsuf b. el-Hakem es-Sekafî H.41-M.661 yılında Tâif'te doğdu. Babası Sahabeden Urve b. Mes'ûd(r.a)'un oğlu tanınmış âlim Yusuf B.Hakem'dir. Annesi ise, Kufe Valisi Muğire B.Şu'be'nin eski karısı Faria bint. Hemmam'dır. .(*İbn Kesîr, el-Bidâye, IX, 124; Lammens, "Haccac", V, 18.*)

Tam adı Haccâc b. Yûsuf b. Ebî Akîl b. Mes'ûd b. Âmir b. Mut'ab b. Mâlik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf. Anne ve baba tarafından Sakîf kabilesinin Ahlâf koluna mensuptur. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Emevîler'e sadakatle bağlı olduğundan "Küleyb" (köpek yavrusu) lakabıyla tanınmıştır.(*İbn Kuteybe, el-Ma'ârif, (Th. Servet Ukkâşe), Kahire, trs. s. 395-396; el-Müberred, Muhammed b. Yezid, el-Kâmil, Kahire, trs. II, 104.*)

Zalim Haccac, küçük yaştan itibaren iyi bir eğitim aldı, küçük yaşlarda Kur'an-ı Kerîm'i ezberlediği ve Tâif'ten ayrılincaya kadar babasının yanında kardeşiyle birlikte çocuklara Kur'an öğrettiği rivayet edilir. Çok zeki, çok ihtiraslı, kısmen de dengesiz bir insandı. (*İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İmâduddin İsmail b. Ömer, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Beyrut, 1987, IX, 123.*)

Muâviye b. Ebû Süfyân(r.a)'ın iktidarı ele geçirdiği yıllarda dünyaya gelen Haccâc onun saltanatı döneminde yetişti. Mensup olduğu Sakîf kabilesiyle Ümeyyeoğulları (Emevîler) arasında Câhiliye dönemine kadar uzanan dostça ilişkiler bulunuyordu. Emevîler'e muhalif olan Abdullah b. Zübeyr(r.a) Hicaz'da halifeliğini ilân edince Ümeyyeoğulları ile Sakîfliler bölgeden ayrılmaya başladılar. Haccâc babasıyla birlikte muhtemelen bu dönemde Tâif'ten Dimaşk'a göç etti.

Haccac, İslam kültür ve medeniyeti açısından önemli şahsiyetlerden birisidir. Onun bu değeri, gerek kitap ve gerekse makale türünden olsun hakkında müstakil çalışmaların yapılması neden olmuştur. Abdullah b. Zübeyr(r.a) Hicaz'da halifeliğini ilân edince birbirinin dostu olan Emevîler ile Sakîfliler bölgeden ayrılmaya başladılar. Emevî saltanatı yıkılmak üzere iken halifelğe kimin getirileceği tartışıldı. Toplantı sonunda Mervân b. Hakem'e biat edildi. Bu olay, Sakîfliler'in Emevîler'e verdikleri destek sayesinde gerçekleşti. Mervân, Mısır'da oturan Sakîfliler'in de desteğini kazanmak için Yûsuf b. Hakem ve Haccâc'la birlikte oraya gitti. Sonra da onları Hicaz'a gönderdiği orduya dâhil etti. Böylece Haccac, devlet hizmetine resmen girmiş oldu. Bu ordu Abdullah b. Zübeyr'e bağlı kuvvetler tarafından kılıçtan geçirildi. Haccâc ve babası canlarını zor kurtardılar. Haccâc, Mervân'ın ölümünden sonra halife olan oğlu Abdülmelik tarafından, Basra Valisine karşı düzenlenen sefere artçı birlikleri kumandanı olarak tayin edildi. Haccâc'ın Emevî devlet hayatında etkin bir şekilde rol alması bu olaydan itibaren başladı.

691'de Haccâc, İbn Zübeyr'le mücadele için Hicaz'a gönderilen 2000 kişilik ordunun başına getirildi. Karargâhını Tâif'te kuran Haccâc Mekke'yi kuşatma izninin verilmesi üzerine şehri kuşattı. Şehirde yaşanan büyük açlık İbn Zübeyr'in adamları arasında çözülmeye sebep oldu. İbn Zübeyr 692'de öldürüldü. Böylece Hicaz, Irak ve

Mısır'da dokuz yıl hüküm süren ve Emevî Devleti'ne zor günler yaşatan Abdullah b. Zübeyr(r.a)'ın hilâfetine son verilmiş oldu.

II. Valiliği

Emevî saltanatı II. Muâviye'nin çok kısa süren halifeliğinin ardından yıkılmak üzere iken ailenin bütün mensupları ve Sakîfliler'in ileri gelenleri Câbiye'de toplanarak halifelige kimin getirileceğini ve ona kimin halef olacağını tartıştılar. Yûsuf b. Hakem ile oğlu Haccâc'ın da katıldığı bu toplantı sonunda özellikle Sakîfli Ubeydullah b. Ziyâd'ın teşviki ve bazı Emevîler'in desteğiyle Emevî iktidarında kan değişimi sağlanarak Ümeyyeoğulları'nın büyüğü Mervân b. Hakem'e biat edildi. Emevîler'in yeniden ülkeyi kontrol altına almaları önemli ölçüde, aralarında Haccâc ve babasının da bulunduğu Sakîfliler'in Emevîler'e verdikleri bu destek sayesinde gerçekleşti. Böylece iktidara gelen Mervân, Mısır'da oturan Sakîfliler'in de desteğini kazanmak için Yûsuf b. Hakem ve Haccâc'la birlikte oraya gitti. Mısır'ın kontrol altına alınmasından sonra da onları muhalefetin merkezi durumundaki Hicaz'a gönderdiği orduya dâhil etti. Bu ordu Abdullah b. Zübeyr(r.a)'e bağlı kuvvetler tarafından kılıçtan geçirildi. Haccâc ve babası canlarını zor kurtardılar.

Haccâc, Mervân'ın ölümünden sonra halife olan oğlu Abdülmelik tarafından Abdullah b. Zübeyr(r.a)'ın kardeşi ve Basra Valisi Mus'ab b. Zübeyr'e karşı düzenlenen sefere artçı birlikleri kumandanı olarak tayin edildi.

Haccâc Emevi iktidarı döneminde gösterdiği başarıların akabinde Hicaz, Yemen ve Yemâme'de üç yıl valilik yaptıktan sonra halife Bişr b. Mervân'ın ölümü üzerine (H.75-M.694) Irak'a vali tayin edildi. Burada Haricîler, Emevî ordularını mağlûp ediyorlar, Hz. Ali(r.a) taraftarları da yöneticileri uğraştırıyorlardı. Haccâc, valiliği döneminde Irak'ı çok sert tedbirler alarak idare etti ve örneği görülmemiş şekilde bir kıyım yaptı. (*İbn Kuteybe, Te'vîlü Müşkili'l-Kur'an, I, 37.*)

Irak genel valisi Haccacı Zalim Emevî devlet hayatında etkin bir şekilde rol alması bu olaydan itibaren başlar. Mus'ab'ın ortadan kaldırılmasından sonra (691) Haccâc, İbn Zübeyr'le mücadele için Hicaz'a gönderilen 2000 kişilik ordunun başına getirildi.

Karargâhını doğum yeri olan Tâif'te kuran Haccâc Mekke'ye giden yolları keserek şehre gıda sevkiyatını engelledi; ayrıca gönderdiği küçük müfrezeler zaman zaman Arafat dağına kadar sokularak tâciz hareketlerinde bulundular. Üç ay sonra istediği 5000 kişilik yardım kuvvetinin gelmesi ve Mekke'yi kuşatma izninin verilmesi üzerine şehri kuşattı ve mancınıklarla taşla tuttu. Altı buçuk aydan fazla süren kuşatma sonucunda şehirde yaşanan büyük açlık İbn Zübeyr'in adamları arasında çözülmeye sebep oldu. İbn Zübeyr de yaptığı bir huruç hareketi sırasında şehid edildi. (1 Ekim 692; daha geniş bilgi için bk. ABDULLAH b. ZÜBEYR b. AVVÂM).

Böylece Hicaz, Irak ve Mısır'da dokuz yıl hüküm süren ve Emevî Devleti'ne zor günler yaşatan Abdullah b. Zübeyr(r.a)'ın hilâfetine son verilmiş oldu. Haccâc gösterdiği bu başarıdan sonra Hicaz, Yemen ve Yemâme valiliğine getirildi. Üç yıl bu görevde kaldıktan sonra Halife Abdülmelik'in kardeşi Bişr b. Mervân'ın ölümü üzerine (694) stratejik önemi yanında isyan merkezi haline gelen Irak'a vali tayin edildi.

Burada Emevîler'e karşı isyan halinde olan Haricîler küçük askerî birlikleriyle Emevî ordularını mağlûp ediyorlar, Hz. Ali(r.a) taraftarları da yöneticileri uğraştırıyorlardı. Haccâc, Irak'ı çok sert tedbirler alarak idare etti. Onun, seleflerinden Ziyâd b. Ebîh'in tutumundan daha sert olan bu tavrını, Kûfe'ye girdiği zaman besmelesiz okuduğu, Arap edebiyatında önemli bir yeri bulunan meşhur hutbesinde görmek mümkündür. (*bu hutbesi ve diğer hitabeleri için bk. Ahmed Zekî Safvet, Cemheretü hutabi'l-'Arab, II, 287-300.*)

Irak'ta Emevîler'e muhalif olan her hareketi kanlı bir şekilde bastıran Haccâc'ın bu çok sert yönetiminden kaçanlar ya silâha sarılıp muhalif hareketlere katılıyor ya da Hicaz Valisi Ömer b. Abdülazîz(r.a)'e sığınıyorlardı. Bu durum, daha sonra Haccâc'ın Ömer b. Abdülazîz(r.a) ile sürtüşmesine ve Ömer b. Abdülazîz(r.a)'ın Medine valiliğinden azledilmesine sebep olmuştur. Haccâc, 697 yılında yetkileri daha da arttırılarak bütün doğu illerinin valiliğine tayin edildi.

Onun valiliği sırasında Hâricîler'in İran'daki, Mutarrîf b. Mugîre'nin Medâin'deki, Şebîb b. Yezîd'in Musul'daki ve Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ın Horasan'daki isyanları bastırıldı. (Bu konuda bkz. et-Taberi, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezîd, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk, Beyrut, trs. VI, 334- 341; Mes'ûdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali, Mürûcû'z-Zeheb, (Th. Muhammed Muyiddîn Abdülhamîd), Mısır, 1958, III, 138-141; İrfan, "Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî", Cilt: 14; Sayfa: 427.)

Yirmi yıllık Irak ve doğu illeri valiliği sırasında Haccâc'ın karşılaştığı en ciddi problem, İbnü'l-Eş'as'ın kendisine ve Emevî Devleti'ne karşı başlattığı isyandır. Haccâc bir Emevî ordusunun Horasan bölgesinde Türkler tarafından kılıçtan geçirilmesi üzerine özellikle Emevîler'e muhalif kimselerden teşkil ettiği ve Tâvus adını verdiği 20.000 kişilik bir orduyu Türkler'le savaşmak üzere yola çıkardı (699). Amacı, Türkler'den intikam almanın yanı sıra rejim karşıtı Iraklılar'ı iç politikadan uzaklaştırmaktı. Ancak kendisinden nefret eden ordu kumandanı İbnü'l-Eş'as ve emrindeki ileri gelen askerlerle arasında anlaşmazlık çıktı. İbnü'l-Eş'as, Haccâc'ın kendisini görevden almak istemesi üzerine isyan etti. Irak ve Horasan'daki bazı şehirleri ele geçirerek buralara yönetici tayin etti. Haccâc'a ve Emevî Devleti'ne çok zor anlar yaşatan İbnü'l-Eş'as, 701 yılında Deyrûlcemâcim ve Meskîn'de üst üste iki büyük bozguna uğratıldı ve daha sonra sığındığı yerde Haccâc'ın adamlarına teslim edildi. İbnü'l-Eş'as'ın Haccâc'ın elinde ölmek yerine intihar etmeyi tercih ettiği rivayet edilir.

Haccâc-ı Zâlim ve Enes b. Mâlik el-Ensârî (r.a)'e zulmetti

Haccâc, muhaliflerine karşı çok sert ve acımasız davrandı. Aralarında büyük sahabi, Efendimiz'in can yoldaşı Enes b. Mâlik'in de bulunduğu pek çok kişiye zulmetti. On binlerce insanı hapsetti, zincire vurdu, sürgüne yolladı, mallarını, mülklerini yağmaladı. Aralarında meşhur muhaddis ve müfessir Saîd b. Cübeyr(r.a)'ın da bulunduğu pek çok âlim, zindanlarda onun işkenceci askerlerinin elinde şehit oldu. Haccâc kendisine mutlak itaat istiyordu. Herkes ona kayıtsız şartsız biat etmeliydi. Biatlarında insanlara yemin ettiriyordu. Yemin etmeyenlere mürted muamelesi uyguladı.

Haccâc-ı Zalim Irka' tayin olur olmaz en ufak bahaneyle adam öldürmeye başladı. Amacı halkı sindirmek ve itaatı sağlamaktı. Fakat kendisinden önceki Irak valisi Musa'b b. Zübeyr (r) tarafından arttırılan maaşları geri almak isteyince Irak'ın ileri gelenleri Abdullah b. Cârûd'un başkanlığında toplanıp Haccâc'a karşı hurûc ettiler. Yani onunla savaştilar. O sırada ordu, haricîlerle savaşmak üzere Fars bölgesindeydi. Haccâc önce yalnızlaştı; fakat geleceklerini devletin yanında kalmakta görenler pişman olup Haccâc'ın yanına geri döndüler ve Abdullah b. Cârud ve arkadaşları öldürüldüler. Savaşın sonunda Haccâc galip gelmişti.

Abdullah b. Cârûd ile beraber Abdullah b. Enes b. Malik el-Ensârî(r.a) de öldürüldü. Abdullah b. Enes yiğit ve cesur bir adamdı. Horasân'da, içinde on bin dirhem bulunan bir torbayı ağızıyla nehirden geçiren adamdır. Onun öldürüldüğü haberi Haccâc'a ulaşınca, hemen babası Enes b. Mâlik'i (r.a) çağırdı ve ona, "Merhabalar olmasın; ehlen ve sehlen olmasın sana ey habis adam! Sen bir dalalet ve nifak şeyhi ve fitne içinde dolanıp duran adamsın... Bir kez Ebû Tûrâb'la [Ali b. Ebû Tâlib (r.a)], bir kez İbnü'z-Zübeyr'le, bu kez de İbnü'l-Cârûd ile berabersin. Vallahi seni değnek gibi soyacak, Seleme ağacı gibi sallayacak ve sakız gibi seni fırlatacağım" dedi.

Enes(r.a), "Emîr bu sözleriyle kimi kast ediyor?" dedi. Haccâc, "Seni kast ediyor... Allah belasını versin senin" dedi ve onun bütün mallarını elinden aldı. Enes(r.a) eve döndü ve Haccâc'ın kendisine söylediklerini çocuklarına anlattı. Onlar, bunu halife Abdülmelik'e yazmasını tavsiye ettiler. Bunun üzerine Enes, (r.a) Haccâc'ın kendisine dediklerini ve yaptıklarını Abdülmelik'e şikâyet eden bir mektup yazdı.

Abdülmelik ona saygı dolu güzel bir mektup yazdı; ayrıca Haccâc'a tehdit dolu şöyle bir mektup yazdı: "**Salât ve selamdan sonra, ey Ümmü'l-Haccâc'ın oğlu, bil ki: İşler sebebiyle çok olmaya başladın; yükseldin, haddini tecavüz ettin ve sınırını aştın. Ey pis kokan kadının oğlu! Allah'a kasem ederim; tıpkı aslanların tilkileri pençeledikleri gibi sana pençe atacağım. Sana öyle bir çarpacağım ki, annenin karnına geri dönmeyi çok arzulayacaksın. Yoksa sen babalarının mürüvvet ve ahlak yönünden ne kadar alçak olduklarını unuttun mu? Senden Müminlere ulaşan cüret ve cesaretin bir benzeri Enes b. Malik(r.a) gibi celil bir sahabiye de ulaşmış. Sanıyorum sen**

bu cüreti göstermekle ne yapacağımı merak etmişsin. O zaman söyleyeyim sana: Eğer Enes'e mektup yazan kâtibin mübalağa etmiş olabileceğini tahmin etmemiş olsaydım, seni sırt üstü ve karın üstü sürükleyerek Enes b. Mâlik'e götürecektir birisini sana gönderirdim. O zaman Enes senin hakkında hükmünü verirdi. Ey Ahmak! Enes'e ve ailesine ikramda bulun. Onun hakkını tanı ve Resûlullah'a (s.a.v) olan hizmetine değer ver. Onun ihtiyaçlarından bir şeyde kusur etme. Sakın, Enes'e olan iyiliğin ve ikramına aykırı bir haber senden Emîr'ü'l-Müminîn'e gelmesin. O zaman senin sırtına vuracak, seni rezil edecek ve düşmanını sana güldürecek bir adam sana gelir. Ayrıca Enes b. Mâlik(r.a), senden razı olduğuna dair Emîr'ü'l-Müminîn'e bir mektup yazsın. İnşallah ve's-Selam."

Haccâc mektubu okurken, bal mumu gibi sarardı ve alnından ter akmaya başladı. Okuduktan sonra, Enes b. Mâlik(r.a)'in gelmesi için adam gönderdi. Enes b. Mâlik(r.a) geldi. Haccâc onunla merhabalaştı ve ona yakınlık gösterdi. Sonra ona, *"Ey Ebû Hamza, Allah sana iyilik versin; aceleyle Emîr'ü'l-Müminîn'e mektup yazıp kınama ve şikâyetle bulundun. Benden sadır olan o sözler bir kasıttan değildi. Fakat ben, Halîfeye isyan eden birisini benden önce babasının terbiye etmesini istedim"* dedi. Bunun üzerine Enes(r.a) şöyle dedi: *"Dara düşmeden ve bizim dalalet şeyhi olduğumuzu söylemeden şikâyetle bulunmadım."*

Sen bize "Habis" diyorsun oysa Allah bizi "Ensâr" olarak adlandırmıştır. Sen bizim nifâk ehli olduğumuzu söyledin. Oysa biz Medine'ye yerleşmiş ve imanı gönüllerimize yerleştirmiş kimseleriz. Kuşkusuz Allah bizimle senin arasında hükmedecektir. O başkasından daha muktedirdir.

Onun yanında ne hak batıla karışır ne de doğru yalana... Ben seni Allah'a ve Emîr'ü'l-Müminîn'e havale ettim. O da, senin bana göstermediğin saygıyı gösterdi. Vallahi eğer Hristiyanlar bir tek gün İsâ Mesîh'e (s) hizmet eden bir adamı görselerdi, senin bana tanımadığın saygıyı ona gösterirlerdi.

Üstelik ben 10 yıl Resûlullah'a hizmet ettim. Kendisinden yardım talep edilen Allah'tır." Bunun üzerine Haccâc, ondan aldığı mallarını ona geri verdi ve ondan özür diledi. Belki de Abdûlmelik b. Mervân, Resûlullah'ın (s) hizmetkârı Enes b. Mâlik'e (r.a) gösterdiği bu hürmet sebebiyle cenneti garantilemiş olabilir. Siz ne dersiniz?"

BİR ZALİM, BİR MAZLUM VE İBRET LİK AKİBETLERİ

Her devirde her dinden ve her millettten zalimler çıkmıştır. Firavun meşrepli ve şeytana taş çıkartan bu zalimler, eylemleriyle dünyayı zindana çevirmişler, insanları acı ve ıstıraba gark etmişler. Binlerce masum insan öldürülmüş, binlerce ocak söndürülmüş, binlerce çocuk, yaşlı, kadın çaresizliğe terk edilmiş. Merhametsizlikten kalpleri taş kesilmiş zalimlerden kimisi daha bu dünyada iken "mazlumların ahı" ile rezil-i rusvay olmuşlar.

Kimisi de hak ettiklerini –Kur'anın ifadesiyle- *"Zulmedenler hangi akibete uğrayacaklarını göreceklerdir"* (Şuara Suresi:227)

Geçmiş devirlerde Nemrut, Firavun, yakın geçmişimizde komünizmi kurarken otuz milyon insanı katleden LENİN.

Kızıl Çini kurarken elli milyon insanı öldüren MAOTSE-TUNG birer marksist idi. Zalimliklerini inançsızlıklarına bağlar ve "İnançsızlar intikamcıdır, kan dökmeye meyilli bir mizaca sahiptir." der, işin içinden çıkarız.

Lakin Kur'anda 58 Surede, 289 defa zalimlerden bahsedilir ki, zalimlere dünya ve ahrette ceza olduğu bildirilerek zulümden sakındırılmıştır. Buna rağmen günümüzde olduğu gibi, geçmişte de İslam diyarından zulmü ile namlanmış zalimler çıkmıştır.

Halife Abdûlmelik Bin Mervan'ın kumandanı olan Haccac Bin Yusuf zalim sıfatını kazanmış ve Haccac-ı Zalim olarak anılagelmiştir.

Küçük yaşlarda Kur'anı ezberlemiş ve her gece Kur'an okuduğu söylenen Haccac, Kur'ana ve Kur'an ehline çok hürmetkârmış.

Kur'anın harekelenmesi, noktalanması için gayret sarf etmiştir. Lakin yaptığı zulümler onun iyi taraflarını tamamen gölgelemiştir.

Haccac-ı zalim, muhaliflerine çok sert davranmış, içlerinde âlim, fakih, zahid, masum olan binlerce kişiyi öldürmüştür.

Şehit ettikleri için de bütün Müslümanlar arasında saygı, sevgi gören, gündüzünü oruç, gecesini ibadetle geçiren ve muhterem bir sahabe olan Abdullah Bin Zübeyr(r.a) de vardır.

ABDULLAH B. ZÜBEYİR (622-693)

Abdullah b. Zübeyr radiyallahu anhum, yaklaşık on yıl boyunca İslam dünyasının yarıya yakın bir kısmında halifelik yaptı. Biat aldığı bölgelere valiler tayin etti, kendi adına hutbe okuttu.

Abdullah b. Zübeyr, hicretten sonra Medine'ne dünyaya gelen ilk çocuktur (622). Babası sahabenin önde gelenlerinden, “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in havarisi” lakaplı Zübeyir b. Avvam, annesi ise Hz. Ebubekir(r.a)'ın kızı Hz.Esma(r.anha)'dır. İyi bir savaşçı olan babasından aldığı eğitimle hicri 5. yılda Hendek Gazvesi'ne katılan Abdullah; Suriye, Mısır ve Afrika'nın fethine ve Yermük Savaşı gibi önemli olaylara da babasıyla birlikte katılmıştır. Özellikle Afrika fetihlerinde Afrika Genel Valisi Gregorius'u öldürerek Müslümanların galip gelmesinde önemli bir rol oynadı.

Savaşlardaki cesareti yanında ilmi ve ibadetiyle öne çıkan Abdullah, namaza olan düşkünlüğü nedeniyle “Mescid Güvercini (hamâmetü'l-mescid)” olarak anılırdı. Haccac'ın kendisini Harem'de muhasara ettiği günlerde dahi kalkıp namaza durduğu, mancınıktan atılan taşların önüne ve arkasına düştüğü halde asla namazını bozmadığı rivayet edilir.

Abdullah B. Zübeyir(r.a) ve Hilafeti

Oluşan otorite boşluğunda Abdullah b. Zübeyir(r.a) halifeliğini ilan etti. (h.64-M.683) Mekke'de hilafet ilan eden Abdullah b. Zübeyir(r.a)'e Mekke'de ilk biat gerçekleştikten sonra Arap Yarımadası, Afrika ve Horasan'dan geniş bir coğrafyada da ona biat edildi. Bu durum onun insanlar tarafından sevilen ve hilafete layık bir kimse olduğunun açık bir göstergesidir.

Haricilerin Basra ve çevresinde çıkarttıkları isyanlar da bastırıldı. Haricilere karşı alınan zaferler, İbni Zübeyir'in otoritesini güçlendirdi. (686)

Hilafeti döneminde birçok sorunla mücadele etme durumunda kalan İbni Zübeyir'e, Hz. Hüseyin'in öcünün alınmasının arkasına sığınarak, etrafına insanları toplayan hatta İbni Zübeyir'in Musul valisini de yanına çekmeyi başaran Muhtar es-Sakafi isyan etti. İbni Zübeyir, Sakafi isyanını bastırmak üzere kardeşi Musab'ı gönderdi. Musab, bu isyanı bastırdı ve Muhtar es-Sakafi öldürüldü. (687)

Abdullah bin Zübeyr(r.a)'ın hilafet günleri istikrarsızlık ve sürekli bir karışıklıklar dönemi oldu. Vilayetten vilayete değişiyor idiyse de genelde durum böyleydi. Hilafeti döneminde en çok uğraştıran mevzu ise Ürdün'de hilafetini ilan eden Mervan b. Hakem oldu. Böylece tam birlik sağlandı derken, tekrar ikili idare doğdu.

Mısır ve Suriye'yi idaresine alan Mervan, Abdullah b. Zübeyir'in ordusunun bir kısmını Muhtar es-Sakafi ve Haricilerle mücadele etmek için buraya aktarması ile ordunun gücünü bu bölgede harcaması, Mervan için ilerlemede büyük fırsat oldu. Bu fırsattan istifade ederek idaresini genişletti.

Mervan'ın ilerleyişini anlatan kaynaklar, bunun sebebini Abdullah b. Zübeyir'in ordusunda yer alan bir kısmı Iraklı olan askerlerin savaştan geri durmalarına ve iradelerindeki zayıflığına bağlamaktadır. Nitekim kardeşi Musab'ın kendisini terkeden Iraklı askerlere rağmen az bir kuvvetle mücadele ederek şehit olduğu haberi kendisine geldiğinde şöyle demiştir: “İkiyüzlü Iraklılar! Küçük bir dünya malına karşılık, onu düşmana teslim ettiler.”

Mervan, on ay sonra yönetimi oğlu Abdulmelik'e bırakarak tekrar saltanatı diriltten bir adım attı. Abdullah b. Zübeyir'in Mervan ile yaptığı mücadeleler, Mervan'ın oğlu Abdulmelik döneminde sürdü. Basra ve Kûfe gibi bölgelerde aldığı mağlubiyetler, Abdulmelik'in idare sahasını genişletti. Art arda alınan mağlubiyetler sonucu İbni Zübeyir'in hilafet sınırları sadece Hicaz ile sınırlı kaldı.

Haccac, Abdullah Bin Zübeyr'in ikamet ettiği Mekke'yi muhasara etti.

Abdumelik b. Mervan, yöneticiliği döneminde büyük fitnelere sebep oldu. Onun en büyük fitnelerinden biri de Abdullah'a son darbeyi vurmaya planlayarak valisi meşhur zalim Haccac b. Yusuf komutasındaki orduyu Abdullah b. Zübeyr'le savaşmak üzere Mekke'ye göndermesi oldu. (692)

Mekke'yi kuşatan bu ordu, Ebrehe'den korunan Kâbe'yi mancınığa tuttu. Mancınıklardan atılan taşlarla Kâbe'de büyük tahribat gerçekleşti.

Altı ay süren bu kuşatmada Mekke'de kıtlık meydana geldi. Bunun üzerine Haccac, teslim olanlara eman vereceğini söyledi. Taraftarlarından çoğu onun eman vermesine inanarak İbn Zübeyr'i yalnız bıraktı. Abdullah bin Zübeyr ise azalan ordusu ile mücadelesine kahramanca devam etti.

Hac ayları geldiği için İslam ülkesinin her tarafından Mekke'ye hacı adayları gelmeye başladı. Haccac Müslümanları Mekke'ye sokmadığı için, o sene Müslümanlar hac yapamadı.(629)Haccac, kurdurduğu mancılıklerle Mekke'yi ateş ve taş yağmuruna tuttu.

Atılan ateşlerden biri Kâbe'ye isabet etti ve Kâbe yanmaya başladı. Bu sırada Cenab-ı Hak tarafından yağın yağmur ateşi söndürdü. Bu olayı gören Haccacın askerleri Kur'anın "Fil Suresini" hatırlayıp muhasaradan vazgeçmek istediler idiyse de Haccac buna musade etmedi.

ABDULLAH BİN ZÜBEYR (R.A.) NASIL VEFAT ETTİ?

Şöyle ki: Haccac-ı Zalim'in askeri kırk bin kişi kadar olup Mekke-i Mükerrreme'yi muhasara etmişti. Abdullah bin Zübeyr(r.a)'in yanında ancak on bin kişiyi mütecaviz asker bulunup, açlıktan takatsiz kaldıklarından, on bin kişi Haccac'dan eman alarak dışarı çıktılar.

Abdullah bin Zübeyr radiyallahu anh validesi Esmâ'nın yanına vardı: Valide nâs benden ayrıldılar. Yanımda çok az adamım kaldı. Onlar da pek az dayanabilirler. Düşman ise bana dilediğim kadar dünyalık veriyor. Senin re'yn nasıl? Dediğinde validesi Esmâ radiyallahu anha da: *"Sen kendini daha iyi bilirsin. Eğer hak üzere isen ve nâsı Hakk'a davet ediyor isen bunu icrâ et ki bu yolda hayli ashâb maktul oldu. Ümeyye oğullarına kendini maskara etme ve eğer merâmın dünya ise sen ne fenâ adam imişsin ki hem kendini, hem de maiyyetindekileri helak etmiş olacaksın! Eğer «Ben Hak üzere idim, amma ashâbıma vehm (gevşeklik) gelince ben de zaif düştüm» dersen bu da ahrar (hür kişiler) ve ehl-i din işi değildir. Dünyada daha ne kadar kalacaksın? Ölüm daha iyidir" dedi.*

Abdullah bin Zübeyr (r.a)da: *"Benim de re'yim budur. Dünyaya aslâ itibar etmem ve etmedim. Sen benim basiretimi müzdâd eyledin. Bugün maktul olurum. Hüznün şiddetlenmesin. Oğlun bir emr-i münkeri ihtiyar eylemedi. Fuhşiyattan bir iş işlemedi. Cevr u gadr yoluna gitmedi. İndimde Rabb'imın rızasından daha şerefli bir şey yoktur. Ya Rab! Bunu tezkiyeği nefis için söylemiyorum. Ancak valideme taziyet ve tesliyet için söylüyorum" dedi.*

Bunun üzerine Hz.Esmâ (r.anha) da: Umarım ki sabr-ı cemîl üzere bulunurum, dedi. Ve oğluna dua ederek: *"Ya Rab! Onu senin emrine teslim etdim ve hükmüğü kazana razı oldum." Oğlunu kucaklayıp öperken, eli onun zırhına dokundu:Aa!.. Bu ne? Bu öyle fedailik yolunu seçenlerin işi değildir. Paçalarını sıva, merdâne hareket et!"* deyince, Abdullah (r.a)zırhını çıkardı. Haccac'ın bir fırka askerini kesip doğradılar. Fakat düşmana nisbetle, çok az olduklarından ric'at ettiler.

Abdullah bin Zübeyr(r.a) ise aslan gibi kâh sağa, kâh sola seğirdir, mehâcimi geri püskürtür ve arkalarından kovalar, kimse yanına yaklaşamazdı.

Haccac-ı Zâlim, bu halden öfkelenerek atından indi. Askerini arkadan sürerek, Abdullah bin Zübeyr(r.a)'in alemdarı üzerine hücum ettirdi.

İbn-i Zübeyr(r.a) de alemdarın önüne geçerek aslan gibi üzerlerine hücum eyledi. Onlar da Haccac ile beraber geri çekildiler. Sonra Abdullah İbn-i Zübeyr(r.a), Makam-ı İbrahim'e gelip, iki rekât namaz kıldığı esnada, düşman tekrar hücum ile alemdarı şehit ederek, bayrağı aldılar.

Abdullah İbn-i Zübeyr(r.a) de namazdan sonra ilerleyip sancaksız olarak kaplan gibi düşman üzerine hücum etti. O esnada yüzüne bir taş isabet etti. Yüzünden kan akmaya başladı. Yine şiddetle dövüşürken, düşman külliyetli olduğundan etrafını ihata ederek nihayet şehit eylediler. Radiyallahu anh.

Haccac ve Târik yanına gelip durdular. Tarık: **“Kadınlar bundan merd bir çocuk doğurmamıştır”** deyince Haccac: **“Sen Emirü'l Mü'minin muhalifini medh mi ediyorsun?”** deyince Târik da: **Evet öyle olmaz ise biz mazur olmazdık. Zira yedi aydan beri, biz onu muhasara etdik. Askeri, kal'ası ve avanesi olmadığı halde, bize mukabil ve belki de bizden faik idi.”** diye cevap verdi.

Târik ile Haccac'ın bu muhavereleri Abdü'l Melik'e baliğ olduğunda, insaf edip Tarık'a hak verdiği rivayet edilir.(Sâdik Dâna, İslam Kahramanları 1, Erkam Yayınları)

Abdullah Bin Zübeyr'in (r.a.) geceleri, kaim (namazda) gündüzleri saim (oruçlu), zâhid, âdil, bir zat-ı nadiru'l emsal olup Yetmiş üç yaşında, iken Haccac-ı Zalim'in askeri elinde Guzide sahabe Abdullah Bin Zübeyr başı gövdesinden ayrılarak feci şekilde şehit edildi.

Bir ara âmâ olan 90'lı yaşlardaki annesi Hz.Esma(r.anha)'yı ziyaret edip, duasını almak ve helalleşmek kastı ile huzuruna girdiğinde annesi ile arasında şöyle bir diyalog geçti: “Oğlum! Ben senin ya zafere kavuşup Müslümanları kurtardığını yahut da inandığın davada şehit olduğuna işitmek istiyorum! Sen hak yolunda şehid olmalısın yahut da davayı zafere ulaştırıncaya kadar devam etmelisin. Allah katında bir mücahid annesi olmakla iftihar etmeliyim...”

Oğlum! Senin için düşünülecek tek nokta vardır: ‘Sen hakta mısın bâtılda mısın? Mühim olan budur! Hakka hizmet ettiğine inanıyorsan, tereddüt ve vesveseleri bir tarafa iterek bütün himmetinle (gayretinle) yoluna devam et. Eğer şimdiye kadar olan mücadelerde dünyayı kastetmiş isen senden fena bir evlât, benden de bedbaht bir anne yok demektir. O takdirde hem kendini hem de seninle çarpışan bunca şehitleri heder etmişsin (boşa öldürmüşsün) demektir.”

Devamla oğluna şöyle dedi: “Eğer arkadaşların çekildiği için sana da davadan vazgeçip teslim olma fikri geliyorsa, şunu iyi bil ki Ebu Bekir'in kızı böyle düşünen bir Müslüman gencin annesi olmakla utanır ve bir mücahide de bu fikri yakıştırmaz...”

Abdullah: “Anneciğim! Beni yakaladıktan sonra müsleyapacaklar” demesi üzerine Hz. Esma, oğluna şu tarihi nasihatleri verdi: “Evladım! Kesilen koyun asılmakla, soyulmakla ızdırap duymaz. İzzetle mücadele ederek mâruz kalacağın kılıç darbesi, zilletle yaşamak için maruz kalacağın bir kamçı darbesinden daha hayırlıdır. Sakın ölümden korkup da sana zillet verecek bir şeyle razı olma!”

Abdullah, annesinin sözlerine olduğu gibi itaat edip şehit oluncaya kadar mücadele edeceğine söz vererek, vedalaşmak üzere âmâ annesini kucaklaştı.

O gün Haccac askerlerine karşı savaştı ve mücadelesini sürdüğü bir sırada 72 yaşında şehit oldu. (h.73-M.692)

Abdullah b. Zübeyr, yaklaşık on yıl boyunca İslam dünyasının yarıya yakın bir kısmında halifelik yaptı. Biat aldığı bölgelere valiler tayin etti, kendi adına hutbe okuttu.

Şehidin Annesinin Metaneti

Bir gün annesi Esma'nın yanına gelen Haccac: **“Abdullah'ı nasıl mağlup ettim, gördünüz mü?”** diye istihza yollu (alaylı) bir sual sorması üzerine Hz.Esma(r.anha): **“Hayır! Vallahi mağlup olan o değil, sensin. Sen onun dünyasını kaybettirdin, o da senin ahiretini. Ben Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den Sakîf kabilesinden iki şerîr (çok kötü) adamın çıkacağını işitmiştim. Yalancı olanın Muhtar es-Sakaîf olduğunu gördük. Müfsid (fesatçı) olanın da sen olduğundan artık şüphem kalmadı”** dedi.

Abdullah b. Zübeyr(r.a) ise kaçma fırsatı varken kaçmadı ve savaşarak bu muhasarada şehit edildi. Onun şehit edilmesinin ardından Abdullah'a beyat eden bölgelerde oluşan otorite boşluğu üzerine Mervan, bölgedeki halktan beyat aldı ve Müslümanları tek bir idarede topladı.

Abdullah b. Zübeyir(r.a)’in şehit edilişi hakkında İbni Hazm rahimehullah şöyle demektedir: **“Onun ölümü İslam toplumunda meydana gelen musibet ve yıkımlardan biridir.”**

Hacca-ı Zalimin en son kanının döktüğü isim Said Bin Cubeyr(r.a) oldu. Said Bin Cubeyr(r.a), birçok sahabe ile görüşmüş, onlardan ders almış, İslam ilimlerinde otorite kabul edilmiş, tabiinin büyüklerindendir. O da zalim Haccacın gazabına uğradı. Zincire vuruldu.

İdamına karar veren Haccaca karşı **“Benden sonra artık sen de huzur bulamayacaksın”** dedi ve **“Ya Rabbi kanımı Haccaca helal kılma ve onu benden sonra yaşatma”** diye dua etti.

Said Cubeyrin başı gövdesinden kesildiği esnada ağzından üç defa Kelime-i Şahadet lafzını söyledi.

Buna şahit olan Haccac Bin Yusuf hayatında ilk defa pişmanlık duydu. Büyük bir korkuya ve endişeye kapıldı. Mazlum şehidin duasını Allah kabul buyurdu ki; Haccacta huzur kalmadı. Said Bin Cubeyr’in şehit edilmesinden sonra Haccac’ın akıbeti çok kötü oldu.

Said Bin Cubeyr her gece Haccacın rüyasına giriyor, iki yakasını tutuyor ve “Ey Allah’ın düşmanı, beni niçin katlettin” diyordu. Haccac kan ter içinde uyanarak “Benim Said ile halim ne olacak derdi”

Haccac kendi ölümünü isteyecek kadar büyük ruhi sıkıntılara maruz kaldı. Sonunda dayanılmaz ağrılar ve elem içinde öldü. Ölüm haberi duyulunca ona kimse rahmet dilemedi.

İbrahim En Nehai gibi büyük âlimler sevinçlerinden ağladılar. Ömer Bin Abdülaziz(R.A) şükür secdesine gitti. Mezarının tahrip edilmesinden korkulduğu için, sapa bir yere gömüldü. Ve üzerinden akarsu geçirildi. Geride Haccac-ı zalim diye anılan zulümle ünlenmiş adı kaldı. Ne kötüdür “zalim biri idi” olarak anılmak.

Mazlum Şehit Said Bin Cubeyr ise ilim ufkunda parlamaya devam etti. Vasat şehrindeki mezarı halkın ziyaretgâhı oldu. 1643 yılında kabri üzerine türbe inşa edilmiş, 1900 yılında cami yapılmış ve 1968 yılında ise cami daha da büyütülmüştür. Said Bin Cubeyr hakkında birçok eser kaleme alınmış, günümüzde de hakkında yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmıştır. Ne güzeldir “İyi biri idi” olarak anılmak. Hayatını iyilikten yana yaşayanlar güzel ve saygın bir akıbete ulaşacaklardır. Nefsinin ve şeytanın yolunda sendeleyenin akıbetleri felaket olacaktır. “Zulmedenler yakında nasıl bir akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir” (Şuara Suresi:227) Rabbimiz akıbetimizi hayr eylesin. (Hukuku İslamiyye Kamusu Cilt:1, sayfa 449. İslam Tarihi (Hayati Ülkü) sayfa :417-422. İslam Ansiklopedisi Cilt:35, sayfa 552. Büyük Tefsir Tarihi Cilt:1 sayfa 269)

HACCACI ZALİMİN ÖLÜMÜ

Bütün gücünü Emevî saltanatının ayakta kalması için harcayan Haccâc, yirmi beş yılı aşkın bir mücadeleden sonra Kûfe ile Basra arasındaki kendi kurduğu Vâsıt şehrinde öldü. (H.95.Ramazan / M.714 Haziran).

Mezarının tahrip edilmesi ihtimaline karşı sapa bir yere gömülerek üzerinden akarsu geçirildi. Haccâc’ın elinden tutanlar ve onu destekleyenler Emevîler’in Mervânî koludur. Bu sebeple Ehl-i beyt’in amansız düşmanı olan Emevîler’e daima sadık kalmış, Hz. Ali(r.a) soyundan olan hanımını Abdülmelik b. Mervân’ın emriyle boşadığı için kendisine “nâsibî” (Ehl-i beyt’e muhalif) denilmiştir.

Haccâc Emevîler’in muhaliflerine karşı çok sert ve acımasız davranmış, aralarında Enes b. Mâlik(r.a)’in de bulunduğu pek çok kişiye zulmetmiş, meşhur muhaddis ve müfessir Saîd b. Cübeyr dâhil binlerce kişiyi öldürtmüş, kendisine yeminle biat ettirmiş, yeminlerinden dönenlere mürted muamelesi uygulamış, müslüman oldukları halde mevâliden haraç ve cizye almıştır.

Esmâ bint Ebû Bekir es-Siddîk(r.anha), oğlu Abdullah b. Zübeyr(r.a)’in öldürülmesinden sonra yanına gelen Haccâc’a, “Resûl-i Ekrem Sakîf’ten bir yalancının, bir de bozguncunun çıkacağını haber vermişti; gördük ki yalancı Muhtâr es-Sekafî imiş, bozguncu da sensin” demiştir (Müslim, “Fezâ’ilü’s-şahâbe”, 229; Tirmizî, “Fiten”, 44)

Haccâc, Saîd b. Cübeyr(r.a)’i öldürttüktan birkaç ay sonra kendi ölümünü isteyecek kadar büyük ruhi sıkıntılara mâruz kalmış, sonunda dayanılmaz mide ağrıları ve elem içinde ölmüştür. Ölüm haberini alan âlimler ona rahmet dilememişler; **Hasan-ı Basrî(r.a), “Allahum, onu ortadan kaldırdığın gibi de siyasi geleneğini de kaldır” diye dua**

etmiş, Hulefa-i Râşidîn'in beşincisi olarak bilinen Ömer b. Abdülazîz şükür secdesine gitmiş ve İbrâhim en-Nehaî sevincinden ağlamıştır.

Zalim Haccac, 54 yaşında öldüğünde, ardında iki yüz bin kesilmiş kelle ve yirmisekiz bin hapis bırakmıştır. (Vakkasoğlu, 1976:41)

Zalim Haccac'ın zalimliği tarihe geçerek, herkes ondan, rahmetle değil, nefretle söz etmektedir. Bir insan için bundan daha vahim bir şey var mıdır?

Öte yandan kaynaklarda onun Kur'an ehline çok cömert davrandığı, mala mülke düşkün olmadığı, öldüğünde sadece bir kılıç, bir at eyeri, bir mushaf, bir rahle ve 300 dirhem para bıraktığı kaydedilmektedir. III. Vefatı Bütün gücünü Emevî saltanatının ayakta kalması için harcayan Haccâc, Saîd b. Cübeyr'i öldürttüktan birkaç ay sonra kendi ölümünü isteyecek kadar büyük ruhî sıkıntılara mâruz kalmış, sonunda dayanılmaz mide ağrıları ve elem içinde, yirmi beş yılı aşkın bir mücadelede sonra 83/702 yılında Kûfe ile Basra arasında kendi kurduğu Vâsıt şehrinde Ramazan ayında 95/714 yılında 54 veya 55 yaşında iken vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. (ez-Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osmân, Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ', Beyrut, 1985, IV, 343; İbn Kesîr, el-Bidâye, IX, 145; İbn Kuteybe, Te'vîlü Müşkîl'l-Kur'an, I, 37; el-Ma'ârif, s. 359, 398; İskenderî & İnanî, el-Vasit, s. 120.)

Mezarının tahrip edilmesi ihtimaline karşı sapa bir yere gömülerek üzerinden akarsu geçirilmiştir. (İbn Kuteybe, el-Ma'ârif, s. 398; ez-Ziriklî, Hayrettin, el-A'lâm Kâmûs-u Terâcim, (Th. Fethullah), yy. 1969, II, 175.)

Ölüm haberini alan âlimler ona rahmet dilememişlerdir. Mesela Hasan Basrî, Haccac'ın vefatını duyduğunda, "Allah'ım, onu ortadan kaldırdığın gibi sünnetini de kaldır" diye dua etmiş ve şükür secdesine kapanmıştır. Ömer b. Abdülazîz de şükür secdesine gitmiştir. Hammad b. Ebî Süleyman'ın aktardığına göre ise İbrâhim en-Nehaî sevincinden ağlamıştır. Hapistekilere Haccac'ın hastalığından dolayı ağırlaştığı ve o gece ölebileceği kendilerine haber verilince onlar da sevinçlerinden uyumamışlardır. (İbn Kesîr, el-Bidâye, IX, 145.)

İMAM-I AZAM(R.A)BU KONUYA YAKLAŞIMI

Hız. Peygamber(s.a.v)'den sonra insanların en faziletlisi olarak Hız.Ebû Bekir(r.a), Hız.Ömer(r.a), Hız.Osman(r.a) ve Hız.Ali(r.a)'nin hilâfetini meşru gören, "sahâbeye sövmemeyi, kadere imanı ve günahı sebebiyle kimseyi tekfir etmemeyi" Ehl-i sünnet olmanın gereği sayan İmam Ebû Hanîfe(r.a)'nin Ehl-i beyt mensuplarıyla münasebetleri, temel vasfı "ümme-i vasat" olan müslümanların bireysel ve toplumsal hayatlarına itidal, birlik ve dirlik kazandırması bakımından önem taşır. Zira Ehl-i beyt, bütün İslâm dünyasının ve toplum kesimlerinin ortak değeridir.

Ömrünün elli iki yılını Emevîler, on sekiz yılını Abbâsîler döneminde geçirerek yaşadığı sırada Emevî devletinin yıkılışına Abbasî devletinin ise kuruluşuna şahit olan Ebû Hanîfe'nin (ö. H.150-M.767) siyasi duruşu, bu devletlerin halife ve valileri tarafından dikkatle takip ediliyordu. Onun toplum üzerindeki nüfuzundan faydalanmak isteyen Emevîler'in son Irak valisi İbn Hubeyre (ö. 133/750), kendisine Kûfe kadılığı veya beytül mâl emniyeti teklif etmesine rağmen ikna edip kabul ettirememişti. Ayrıca Ebû Hanîfe, İbn Hubeyre tarafından yirmi kamçı cezasına çarptırılması üzerine dünyadaki bu işkenceyi Allah'ın âhiretteki azabına tercih ettiğini açıklamıştı. Annesine çok düşkün olan Ebû Hanîfe'nin hapisten çıktığında da "*Annemin bana duyduğu hüzn ve keder, benim için darptan daha zor oldu*" demişti. (Bkz. Hatîb Bağdâdî, Târih, 15: 449; İbn Abdîberr, el-İntikâ, 138; Zehebî, Menâkıbü'l-İmâm Ebî Hanîfe, 15-17; Sâlihî, Ukûdü'l-cümân, 313.)

Daha sonra Ebû Hanîfe, Abbâsî halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr (754-775) tarafından teklif edilen kadılık görevini kabul etmediğinden hapse atılıp ezaya maruz kalmıştı. (Bkz. Hatîb Bağdâdî, Târih, 15: 450-452)

Zira böyle bir görevi kabul etmek, onu, ilmî-ahlâkî şahsiyetinin ve itibarının istismar edilerek mevcut yönetime destek vereceği izlenimine, haksız ve keyfi uygulamalara alet edileceği endişesine sevk ediyordu. Bilâhare darp ve mihneye maruz kalan Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855), Ebû Hanîfe'nin yaşadığı sıkıntıyı düşünüp onun için rahmet niyazında bulunması, onun bu endişesinin yerinde olduğunu göstermişti. (Hatîb Bağdâdî, Târih, 15: 449; Sâlihî, Ukûdü'l-cümân, 314.)

“Güven, sadâkat ve sorumluluğun çok iyi farkında olan âlim” diye tanıtılan Ebû Hanîfe’nin, bazı kaynaklarda hapishanede şehit edildiğine dair bilgi olmakla birlikte onun, hapisten çıktıktan sonra mecburi ikamete tabi tutulduğu evinde vefat ettiği de belirtilmektedir. (*Ebû Hanîfe’nin nesebi ve vefatına dair görüşler için bkz. Zehebî, Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 6: 394-395, 401-403; *Mustafa Uzunpostalcı, “Ebû Hanîfe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 10: 131, 133; *Mürteza Bedir, Ebu Hanîfe*, 15-18.)

YAPTIĞI İCRAATLAR

Her muhalif hareketi kanla bastırdı

En ufak bir farklılığa tahammülü olmayan Haccâc Emevîler’e muhalif her hareketi kanlı bir şekilde bastırdı. Onun bu Allah’tan korkmayan, hak hukuk tanımayan hoyrat tavırları Hicaz Valisi Ömer b. Abdülazîz(r.a)’i çok rahatsız ediyordu. Haccâc’a tepkisini her fırsatta dile getiren ve onun zulmünden kaçanlara kapısını açan Ömer b. Abdülazîz(r.a) Emevî yönetimi tarafından Medine valiliğinden azledildi.

Haccâc’ın Abdülmelik b. Mervân’ın muvafakatiyle yaptığı işler arasında Arapça’nın resmî muamelelerdeki kullanımının yaygınlaştırılması, Irak’ta Farsça tutulmuş divan defterlerinin Arapça’ya çevrilmesi ve Arap para sistemine geçilmesi başta gelir.

Haccâc, o güne kadar Bizans ve Sâsânî sikkesi şeklinde basılan paraların üzerine “bismillâh - el-Haccâc”, bazılarında da “Allâhü ahad, Allâhü’s-samed” ibarelerini yazdırdı. Bu işin başına Sümeyr adlı bir yahudiye getirmesinden dolayı Sümeiryiye diye anılan sikkelerin üzerindeki bu ifadeleri ulemâ hoş karşılamamış ve sikkelere “ed-derâhimü’l-mekrûhe” adını vererek tepkisini göstermiştir.

Ancak bu paralar tedavülde kalmış ve Emevî ekonomisinin istikrara kavuşmasına yardım etmiştir. Haccâc, Aşağı Fırat ve Dicle bölgesindeki toprakları sulayan kanallara büyük önem vermiş, eskileri tamir ettirirken ayrıca yenilerini açtırmış, bataklıkları kurutarak tarım arazisi haline getirip buralara, Umman’dan çağırdığı çiftçiliği iyi bilen bazı Ezd kabilesi mensuplarından öğrendiği en çok verim alınabilecek bitkileri ektirmiş ve tarımda üretimi arttırmak için köylerden şehirlere göçü önlemiştir. Hububat alım satımında tek tip ölçü (es-sâu’l-Haccâciyye) kullanılmasını sağlamış, posta teşkilâtına da çekidüzen vermiştir.

HİZMETLERİ DE DOKUNMUŞTUR...

Bu sert idaresinin yanında Haccâc’ın çok büyük hizmetleri de vardır. Kur’ân-ı kerim, harekesiz ve noktasızdı. Harekesini ve noktasını koydurtan odur... ***Her fani gibi Haccac da artık bu dünyadan göçüyordu. Ölümü esnasında: “Allah’ım, insanlar diyorlar ki; ‘Allah Haccac’ı mağfiret etmez.’ Sen beni mağfiret eyle” dedi.***

Bu söz, Ömer bin Abdülaziz(r.a)’in hoşuna gitti ve ona gıpta etti. Bu sözü Hasan-ı Basrî(r.a)’ye naklettikleri vakit; ***“Gerçekten Haccac böyle söyledi mi?” dedi. “Evet, söyledi” dediklerinde, “Öyle ise umulur ki Allahü teâlânın af ve merhametini kazanmıştır”*** dedi.

Haccâc’ı zalim, cebbar ve kan dökücü gibi sıfatlarla zemmeden Zehebî onun Kur’an’a çok hürmet ettiğini, Sicistânî ise hâfızları toplayarak Kur’an’ın harfleriyle ilgili çeşitli çalışmalar yaptırdığını, ayrıca muhtelif sûrelerde geçen on bir kelimenin imlâsını belirli bir kıraate göre tesbit ettirdiğini ve kendisinin de her gece Kur’an-ı Kerîm okuduğunu söyler Haccâc’ın, Ziyâd b. Ebîh’in Irak valiliği döneminde başlatılan Kur’an’ın harekelenmesi ve noktalınması işini sürdürdüğü ve bunun için Nasr b. Âsım’ı görevlendirdiği bilinmektedir. (*A’lâmü’n-nübelâ*, IV, 343. *İbn Ebû Dâvûd*, s. 49-50, 117-120)

Aynı zamanda ünlü bir hatip olan Haccâc’ın çok fasih ve beliğ bir dili vardı; Irak’a vali tayin edildiğinde okuduğu hutbe Arap edebiyatının örnek metinleri arasında yer alır.

Emevîler’in büyük hatalarından birisi Müslüman oldukları halde Araplarla diğer milletler arasında ayırım gözetmeleridir. Müslüman oldukları halde Arap olmayan ve diğer milletlere mensup bulunanlar "Mevali" olarak adlandırıldı. İşte Haccac, Müslüman oldukları halde, Araplardan alınmayan cizye ve haracı bunlardan aldı. Bu durum Müslümanlar arasında büyük hoşnutsuzluklara sebebiyet verdi.

"Haccac-ı Zalim, Yezid ve Velid gibi heriflere ilm-i kelamın büyük allamesi olan Sadeddin-i Taftazani, 'Yezide lânet caizdir' demiş; fakat 'Lânet vaciptir' dememiş, 'Hayırdır ve sevabı vardır' dememiş. Tarihe mal olmuş, ölmüş insanların yaptıklarını hata-sevaplarıyla ortaya koyduktan sonra özellikle küfürle itham konusunda çok dikkatli davranmak ve Mahkeme-i Kübra'da her şeyin hükmünün verileceğini unutmamak gerekir.

Tribünlere oynamayı iyi biliyordu

Kaynaklarda hiç şaşırtmayan detaylardan biri de Haccâc'ın Kur'an ehline çok cömert davrandığına dair rivayetler. Bütün münafık zalimler gibi Haccâc da avam halkı siyaseten arkasında tutmak adına tribünlere hoş gelecek manevralar yapmış ama hakikatte ne Allah'tan korkmuş ne de kuldan utanmış.

Haccâc'ın bugünün zalimlerinden bir farkı var. O da mala mülke düşkün olmaması. Ne sarayları olmuş Haccâc'ın ne petrol şirketleri. Gemiciklerden filolar oluşturmak ve devlet adına yapılan her işten humus talep etmek de aklına gelmemiş. Başka bir zalimin lüks uçağını almayı da düşünememiş! **Öldüğünde geriye sadece bir kılıç, bir at eyeri, bir mushaf, bir rahle ve 300 dirhem para bırakmış. Haccâc tarihe zulümde zirve olarak geçecek kadar zalimmiş ama en azından hırsız değilmiş.**

Kütüb-i Sitte'nin en büyük muhaddisi İmam Buhari, Haccac-ı Zalimden hiç hadis rivayet etmedi.

İbretlik adam Haccac-ı Zalim

Bir gün Irak'taki vali ve yöneticileri, ayrıca halk tipi bazı adamları ve etkili kabile reislerini divanda topladı. Onlara **"Ben nasıl bir adamım? Beni Nasıl biliyorsunuz?"** diye sordu. Genel olarak: **"Efendim, şükürler olsun ki, Allah sizi bizim gibi insanların başına vermiştir. Siz hem adaleti hem de dini ve dünyayı koruyan büyük bir adamsınız"** diye cevap verdiler. Fakat Haccac bu süslü sözlerin yalan olduğunu biliyordu.

Konuşma sırası fakir ve kimsesiz bir adama gelmişti: Haccac: **"Efendim siz beni nasıl biliyorsunuz?"** deyince adam şöyle dedi: **"Sen Allah'ın belası melun adamın tekisin. Sen cini şeytanın arkadaşı ve insi şeytanların da reisisin. Fakat biz senden daha kötü bir hale geldik ki, Allah seni başımıza bela etmiştir."**

Herkes dehşet içinde bu adamı dinliyordu. Sözlerinin bitirince Haccac yerinde kalktı ve o adamı alnında öptü ve şöyle dedi: **"Hepiniz yalan söylediniz. Bir tek bu adam doğruyu söyledi. Evet, ben berbat bir adamım, ama siz yönetici olarak benim gibi zalim bir adamı hak etmişsiniz. Tebazeru Ete'ammeru Leküm=Siz Ebu Zerr gibi olunuz ben de Ömer gibi adil olayım"** dedi ve bu adama hediyeler verirken kendisini metheden ilk konuşmacıların tümünü idam ettirdi.

Haccac-ı Zalim döneminde çok zengin bir kabile reisi tutuklanmış ve hapsedilmişti. Fakat kabile reisi gardiyanı çağırarak onunla bir pazarlığa girdi. Dedi ki: **"Ben sana 10 bin dinar vereceğim."**

Ayrıca ömrün boyunca ihtiyaçlarını karşılarım. Bunun karşılığında benim ismini ölenlerin listesinde göstereceksin. Cenaze aileme teslim edilecek bahanesiyle dışarı çıkar çıkmaz firar ederim ve Haccac bir daha beni bulamaz. İstersen sen de benimle birlikte kaçarsın" dedi. Gardiyan bu cazip teklifi kaçırmak istemedi, parasını aldı ve kabile reisini ölümler listesinde gösterdi.

Fakat Haccac: **"Onun gibi şöhretli adamları ailesine teslim etmeden önce cenazesini görmem gerekir"** deyince işler sarpa sardı. Gardiyan hemen kabile reisinin yanına dönerek: **"İşler çok kötü, artık muhakkak seni öldürmem gerekir. Çünkü adını ölümler listesinde sundum, fakat Haccac cenazeni görmeye gelecektir. Seni sağ görürse kesin olarak beni öldürecektir. Ölümünden başka çaren yoktur"** dedi. Kabile reisi çaresizdi, **"Kurtulmak isterken 10 bin dinara ölümü satın alan adam"** durumuna düşmüştü ve gardiyan tarafından iple öldürüldü.

Hatip İle Zâlimin İbretlik Hikâyesi

Haccâc b. Yûsuf b. el-Hakem es-Sekafî, "zalim" lakabıyla meşhur Emevî valisidir. Târihin meşhur Haccâc-ı Zâlim'i, zulmüyle şöhret yapmış olsa da filozof tabiatlı bir insandı. Bir gün, Cuma namazında onu gören hatip, **"Allâh'ın en sevdiği fiil, zâlim idâreciye haksızlığını haykırmaktır."** tarzındaki emri dikkate alarak hutbeden ağız dolusu ağır lâkırdılar söyledi. Haccâc-ı Zâlim, sükûnetle dinledi.

Namazdan sonra hatîbi huzûruna çağırarak ona sordu:“*–Sen öyle neler söyledin bakalım hutbede?!’*”

Hatib, nasıl olsa kellesinin vurulacağı düşüncesiyle geri adım atmadan Haccâc’a hutbedeki sözlerini biraz daha sert bir üslûb ile tekrar etti. Haccâc:“*–Tuhaf şey.*” dedi. “*–Sen bilgili bir adama benziyorsun. Lâkin İslâmî dâvetin metodlarından haberin yok. Sen hiç Kur’ân okumuyor musun? Senden daha fazîletli olduğu muhakkak olan Mûsâ’yı -aleyhisselâm- benden daha kusurlu ve üstelik ehl-i küfürden olduğu muhakkak olan Firavun’a gönderirken Cenâb-ı Hak, ona “leyyin” yâni suyun akışı gibi yumuşak bir lisan kullanmasını emir buyurmadı mı?”*

Hatib, hatâsını anlamıştı. Özür diledi ve Haccâc’ın af ve müsâmahası sâyesinde kelleyi vermekten kurtuldu.

Mûsâ’ya -aleyhisselâm- karşı vâkî olan ve bize bir metod telkîn eden yalnızca bu hâdisedeki ilâhî beyân değil, pek çok âyet-i kerîme de tebliğin yumuşak ve hikmetli sözlerle, muhâtabı rencide etmeden yapılması lâzım geldiğini bildirmektedir. (Os.N.Topbaş, Son Nefes, Erkam Yay.)

Hasan Basri (R.h) Örneğinde Zâlim karşısında Âlim’in duruşu

Hasan Basri Hz’leri ile ilgili bir kıssa anlatılır: Haccac-ı Zalim kendi yaptığı zalimliklere arka çıkmayıp; hak ve hakikatin yanında duran ve bu istikamette vaaz ve nasihatte bulunan bu Allah (C.C) dostunu huzuruna çağırıp güya haddini bildirmek ister.

Hasan Basri (Rahimehullah); bu zalimin karşısına çıkarken içinden dua eder. Duanın akabinde Haccac-zalim ters bir laf etmeyi bırakın; iltifat edip hürmet eder... Hak dostu Hasan Basriye nasıl dua ettin diye sorduklarında: O da şöyle cevap verir;

“Ey! Nimetlerin Sahibi ve Sıkıntılarımı gideren Rabbim: Şu karşımdaki zalimin bana eziyetini (korku ve kalbimin darlığını),İbrahim (As) için ateşi serin ve güvenli kıldığın gibi,Şu aciz kuluna da Getirdiği Salat-ı İbrahimiye’ler hürmetine güzellik selamete tebdil eyleyiver”... Âmin

Haccacı Zalim; Hasan Basri Hz. lerini korkutmak için bütün maiyetiyle vaaza gelir. Mübarek Âlim hiç futur etmeyerek derse devam edince Haccac demiş ki: ” Dünyada * ER * görmek isterseniz; Hasan’ı görün ...”.

HACCAC-I ZALİM’İN adamları Hasan Basri’nin peşine düştü. Hasan Basri hazretleri de onların şerrinden emin olmak için Habib Acemî’nin zâviyesine girdi. Haccac’ın adamları da gelip Habib’e sordular:– Hasan nerede? Habib cevap verdi

– İçerde, zâviyenin içinde. Bu lafı duyan askerler içeri daldılar. Hasan’ı aradılar fakat bulamadılar. Dışarı çıkınca da Habib’e

– Siz, Haccac’ın bu muâmelesine müstahaksınız: çünkü yalan söylüyorsunuz, dediler. Habib dedi ki:– Hasan içerde, siz onu göremediyseniz kabahat benim mi?

Bu sefer askerler tekrar içeri girip arama yaptılar. Yine de bulamayınca çıkıp gittiler. Onlar gidince Hasan Basri, zâviyeden dışarı çıkıp Habib Acemî’ye şöyle seslendi:– Neden üstadını himaye etmedin de gelenlere yerimi söyledin.

Habib şöyle cevap verdi:– Üstadım, benim doğru söylemem sayesinde kurtuldunuz. Şayet yalan söylemiş olsaydım her ikimizde helâk olurduk.

Bu sefer Hasan Basri hazretleri, sordu:– Ne okudun da onlar beni görmediler?-Ayetelkürsi, Amenerrasülü ve İhlâs sûrelerini okudum ve tam bir teslimiyetle dedim ki, “Yarabbi Hasan’ı sana emanet ediyorum.” Ve Rabbim korudu.

Haccac’ın zulmünün bir benzeri sonraki dönem İslam toplumlarının hiç birinde bir daha görülmedi. Bu nedenle ölümü üzerine Hasan-ı Basrî’nin:“Allah’ım, onu ortadan kaldırdığın gibi sünnetini de kaldır” diye dua ettiği...

Ömer b. Abdülazîz’in şükür secdesine gittiği ve İbrahim en-Nehaî’nin sevincinden ağladığı söylenir. Katlettiklerinin sayısı, bazı kaynaklarda 120 bine kadar çıkarılmaktadır. Haccac-ı Zalim’in ortaya çıkışının Müslüman toplumlarındaki “isyan kültürü” ile ilgisi olduğu söylenmelidir. Müslümanlar Peygamber (asv)’in

ölümünden hemen sonra birbirlerine kılıç çekmişlerdi. İsyân ve kardeş kavgası, Haccac gibi bir zulmet halinde Müslüman topluma geri dönmüştür.

HAKKI HER DAİM SAVUNAN YOL

Hasan-ı Basrî (D.641- Ö.728) İslam dünyasındaki karışıklık ve kardeş mücadelelerinin şiddetle devam ettiği bir dönemde yaşadı. Tabiûn’büyüklerindendir. Babasının ve annesinin köle olduğu rivayet edilir. Annesi Hz. Peygamber (s.a.v)’in eşlerinden Ümmü Seleme(r.anha)validemizin’ kölesiydi. Annesi bir yere gideceği zaman Hasan-ı Basrî(r.a)’yi Ümmü Seleme(r.anha)’nin kucağına bırakırdı, çocuk O’nun kucağında sakinleşirdi.

Hasan-ı Basrî(r.a) ekolü, tıpkı İmam-ı Azam(r.a) ekolü gibi “sivil itaatsiz” bir mecra tutmuştur. Hasan-ı Basrî’nin de İmam-ı Azam gibi “*Horasan Ekolü*” ile alakası vardır. Horasan valisi Rebi’ b. Ziyâd’ın kâtipliğini yapmıştır. *Bu ekol, zalimi zulmünde yalnız bırakmak ve zulmün zulm olduğunu ifşa ederek “emr-i bil maruf nehy-i anil münkerde bulunmak”* şeklinde tarif edilebilir.

Ömer b. Abdülaziz döneminde Basra kadılığı yapmış ve bu görevden bir maaş almamıştır. Haccac-ı Zalim vali olunca istifa eder; tıpkı İmam-ı Azam(r.a) gibi kadılık görevi yapmaktan, zulmün uygulanmasına ortak olmaktan kaçır. Hayatının sonuna kadar da gelen tüm memurluk taleplerini reddeder. İlim ve vaazla meşgul olur.

Mücadele ilim ve zühd ile

Bu ekolün bir başka özelliği de zalimlerle mücadelenin ilim ve zühd ile yapılmasıdır. Şecaat, ilim, takva, zühd ile maddi otorite yıkılarak manevi otorite kurulacaktır. Hasan-ı Basrî(r.a), bu ekolün sembol isimlerinden biridir. Halife Abdülmelik b. Mervan, Hasan-ı Basrî’nin kaderle ilgili görüşlerini öğrenmek istemiş, risaleyi Halife’ye getiren görevli şu sözleri söylemekten kendini alamamıştır: **“Sahabelerden ve geçmiş nesle ait âlimlerden bilgi elde edenler arasında, Hasan-ı Basrî’den daha fazla Allah’ı, dinini ve Kitab’ını okuyup tefekkür eden hiç kimse kalmamıştır.”**

Böylece Hasan-ı Basrî, İslam toplumunun imamı, ahlâki ve vicdanî önderi, Hakk’ın sözcüsü haline gelmişti. Bu, aynı zamanda *ZÂLİMLERİN Hakiki manada İmam ve önder olamayacağı ayetinin de tecellisidir: **“Rabbî İbrahim’i bir takım emirlerle denemiş, O da onları yerine getirmişti. Allah (C.C); İbrahim’e (A.s) ‘Seni insanlara önder kılacağım’ demişti. O ‘soyumdan da’ deyince, ‘zalimler benim ahdim’e erişemez’ buyurmuştu.”** (Bakara Suresi,124)

Döneminde İbn Sîrîn, eş- Şa’bî gibi âlimler Yezit b. Muaviye’nin hilafete varisliğinin yanlışlığını söylemeye cesaret edemedikleri halde, Hasan-ı Basrî(r.a) bunu hata gördüğünü çekinmeden ifade etmiştir.

Hasan-ı Basrî(r.a)’nin, Haccac’ın yüzüne:**“Gök ehli senden nefret ediyor, yeryüzü ehli de seni lanetliyor”** dediği kaynaklarda yer alır. O’nun ekolü; hem zorba, zalim yöneticilere ve hem de şiddet, devrim, anarşi ile iktidarla mücadele eden siyasî ekollere karşı bir öğüt, denge, vakarlı duruş ve ahlâk öğretisiydi.

O’nun savunduğu görüş şöyleydi: İdareciler ‘beş emniyet’i sağlıyorlar; o halde...

Hasan-ı Basrî, toplumdaki kötülükleri, toplumun kendi ahlâki durumunun bir tezahürü görüyordu. Bu nedenle, **“İdarecileriniz amellerinize benzer; siz nasılsanız öyle idare edilirsiniz”** hadisine dayanarak insanların halleriyle idarecilerin zulmü arasında bağlantılar kuruyordu. (Aclunî, Kesfu’l Hafâ, I/46/47)

Ona, **“niçin Haccac’a isyan edip kötülüğü değiştirmiyorsunuz?”** sorusu geldiğinde, **“muhakkak ki Allah tövbe ile değiştirir, kılıçla değil”** diyordu.

Böylece bireysel ve toplumsal değişimin yarasını belirleyen ayeti Müslüman topluma uygulamıştır: **“Bir toplum kendi nefsinı değiştirmedikçe, Allah onların durumunu değiştirecek değildir.”** (Rad Suresi, 11)

Toplum, anarşi ve zulmü zühd ile değiştirebilir. Kötülük ilelebet baki kalmaz; toplum nefsinı değiştirince kötülük de sönüp kaybolur.

Hasan-ı Basrî(r.a), ilim-ahlâk-zühd ile hareket eden bir “direniş teorisi”ne bağlı idi. Bu direniş “pasif muhalefet”tir. Siyasal otoriteden beslenmemek, kötülüklerinde onu yalnız bırakmak, kötülüklerle mücadeleyi kavga-

kılıçla yapmaktan da berî durmak şeklinde ifade edilebilecek ekol kurmuştu. Haccac ve Abdülmelik b. Mervan’a karşı başlatılan ayaklanmalara katılmamıştı. Bu ayaklanmalara katılmama sebebi de şudur:

1) *İdareciler, Cuma ve vakit namazlarını kıldırıyor. (DİN EMNİYETİ)*

2) *Nîkâhları kayıt altına aldırıyor (NESİL EMNİYETİ),*

3) *Sınırları ve malları koruyor (Mal Emniyeti)*

4) *Adaletsizlik halinde hadleri uyguluyor (Can Emniyeti),*

5) *Şarap, kumar, uyuşturucu gibi mefşedetî yasaklıyor (Akıl Emniyeti)*

Beş emniyeti koruyana haksız yere karşı çıkmaya (Ayaklanma) “nankörlüktür” demişti.

(*Hilyetül-evliya VI-149-155; Keşfül-mahcûb Terc.; 183-184 Sıfatü’s-safve; 111/315-321.Tezkiretül-evliya 59-66 el-Kevâkibud-dürriye, 1/100 vd.)*

Hasan Basri Hazretlerine göre:

* Bir toplum kendi nefisini değiştirmedikçe, Allah (c.c) onların durumunu değiştirecek değildir.” (13 Rad 11)

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed b. Hanbel. *Müsned. Kahire 1313.Açikel, Yusuf. Kur'an ve Hadisler Işığında Geçmişten Günümüze Ehl-i Beyt.* Ankara: 2009.el-Âlûsî, Ebû'l-Meâlî Cemalüddin Mahmûd Şükrî. *Muhtasarı't-Tuhfeti'l-İsnâaşeriyye. (Nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), İstanbul: 1976.Aycan, İrfan. “Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 14: 428.el-Bâkîllânî, Ebû Bekr Muhammed el-Basrî. el-İnsâfîmâ yecibu i'tikâduhu ve lâ yecüzü el-cehlu bih. (Takdim: Muhammed Zâhid el-Kevserî), Kahire: 1950.Bedir, Mürteza. Ebû Hanîfe: Entelektüel Biyografi. Ankara: 2019.el-Bezzâzî (İbnü'l-Bezzâzî), Hâfizuddin Muhammed el-Kerderî el-Hârizmî. Menâkıbu'l-İmâmî'l-A'zam Ebî Hanîfe. Beyrut: 1981.el-Cündî, Abdülhalîm. el-İmâm Ca'fer es-Sâdık. Kahire: 1986.ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah. Sünen. Kahire: 1987.Doğrusözlü, Zekeriya, “Ehl-i Beyt Mensuplarının Dönemin İktidarlari ile Olan İlişkileri”. İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Güz 2016/7(2).Ebû Hanîfe, Nu'mân b. Sâbit. Risâletü Ebî Hanîfe ilâ Osman el-Bettî (Nşr. Muhammed Zâhid el-Kevserî. (Çev. Mustafa Öz, İmâm-ı Âzam'ın Beş Eseri içinde), İstanbul: 1981.Ebû Zehra, Muhammed, Ebû Hanîfe Hayâtuhû ve asruhu ârâuhû ve fıkhu. Dâru'l-fîkr el-Arabî, ts.el-Fîrûzâbâdî, Mecdüddin Muhammed. es-Sîlâtü ve'l-büşer fî's-salâti alâ hayri'l-beşer. Thk. Muhammed Nureddin el-Cezâirî – Abdülkâdir el-Hıyârî – Muhammed Mutî' el-Hâfiz, Matbaatü Dâri'l-Kur'ân, 1980.Güler, Zekeriya. Hadis Tetkikleri. İstanbul: 2015.el-Hakîmî, Muhammed Rızâ, Levle's-Senetân Leheleke'n-Nu'mân. baskı y.y., 1985.Hakyemez, Cemil, Abbasi Devletine Yönelik Ali Oğulları veya Şii Tehdidi”. AÜSBED. 9/1 (2007).el-Hatîb el-Bağdâdî. Târîhu medîneti's-selâm. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Tunus: 2015.Öz, Mustafa, “Ehl-i Beyt”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 10: 498-501.Öz, Mustafa. “Cafer es-Sâdık”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 7: 1-3.Öz, Mustafa. “Muhammed b. Abdullah el-Mehdî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30: 490.İbn Abdilberr, Ebû Ömer en-Nemerî el-Kurtubî, Câmiu beyânî'l-ilmî ve fadlih ve mâ yenbeğî fî rivâyetihî ve hamlih, Kahire: 1402.İbn Abdilberr, Ebû Ömer en-Nemerî el-Kurtubî. el-İntikâ fî fezâilî's-selâseti'l-eimmeti'l-fukahâ Mâlik ve's-Şâfiî ve Ebî Hanîfe. Beyrut: ts.İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasen ed-Dımaşkî. Târîhu medînet-i Dımaşk. Beyrut: 1995-1998.İbn Ebî Âsım, Ebû Bekir Amr eş-Şeybânî. Kitâbü's-Sünne. Nşr. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Beyrut: 1405/1985.İbn Maîn, Yahya. Târîh, Thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf. Mekke: 1399/1979.İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed. Minhâcû's-sünne en-nebeviyye fî nakzı kelâmî's-şîa ve'l-kaderiyye. Bulak, Mısır: 1322.el-Kevserî, Muhammed Zâhid. İrgâmu'l-merîd fî şerhi'n-Nazmî'l-atîd li tevessülü'l-mürîd bi ricâlî't-tarikati'n-nakşebendiyye el-hâlidîyye ez-zıyâiyye. İstanbul: 1328.Kılavuz, Ahmet Saim. “Zeynelâbidîn”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 44: 365.Korkmaz, Zehra – Yılmaz, Hayati. “Ca'fer es-Sâdık ve Ebû Hanîfe Arasındaki Hoca-Talebe İlişkisi”. Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi 5/2 (Aralık 2019).Mâlik b. Enes. el-Muvatta'. Mısır: 1370.el-Mekkî, Muvaññak b. Ahmed. Menâkıbu'l-İmâmî'l-A'zam Ebî Hanîfe. Beyrut: 1981.Müslim, Ebu'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, es-Sahîh, Kahire: 1955.Özdemir, Yaşar. Ehl-i Beyt Kavramının Teolojik Analizi (Basılmamış yüksek lisans tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Çorum: 2014.Pekcan, Ali. “İmam A'zam Ebû Hanîfe'nin Kişisel ve Toplumsal Yaşamına Bir Bakış”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi sayı: 19, 2012.es-Sâlihî, Muhammed b. Yûsuf ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, Ukûdü'l-cümân fî menâkıbu'l-İmâm el-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'mân. Medine: ts.es-Sehâvî, Şemsüddîn Muhammed. el-Kavlü'l-bedî' fî's-salâti ale'l-habîbi's-şefî'. Beyrut: 1407/1987.Sifîl, Ebubekir. “Ehl-i Sünnet'in Ehl-i Beyt'e Bakışı”. Rihle. 5/17 Ocak-Mart 2014.et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed. Sünen. İstanbul: 1992.Uludağ, Süleyman. “Âl-i abâ”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 2: 306-307.Uyanık, Mevlüt. “İslâm Düşüncesinin Teşekkül Döneminde Ebû Hanîfe'nin Siyasi Duruşu”. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ve Düşünce Sistemi (Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri, 16-19 Ekim 2003, Mudanya), Bursa 2005.Uyar, Gülgün, Ehl-i Beyt: İslam Tarihinde Ali-Fatıma Evladı. İstanbul: 2018.Uzunpostalcı, Mustafa. “Ebû Hanîfe”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 10: 131-138.Ünal, İsmail Hakkı, İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu. Ankara: 1994.Varol, M. Bahaüddin, Ehl-i Beyt Gerçeği. İstanbul: ts.Varol, M. Bahaüddin. “İslam Tarihi'nin İlk İki Asrında Ehl-i Beyt'e İdeolojik Yaklaşımlar”, Marife Dergisi 3/3 (Kış 2004).Yavuz, Adil. “Kisâ Hadisi Rivayetleri ve Ehl-i Beyt Kimliği”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19, (2005).Yavuz, Adil. “Ehl-i Sünnet'e Göre Ehl-i Beyt'in Konumu -Sekaleyn Hadisi Üzerine Bir Değerlendirme”. Marife. 5/3, (Kış 2005), 333-360.ez-Zehabî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn, Siyeru a'lâmi'n-nübela. Beyrut:*

1985.ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn. Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîri ve'l-a'lâm. Nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: 2003.ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn. Menâkıbu'l-İmâm Ebî Hanîfe ve sâhibeyhi Ebî Yûsuf ve Muhammed b. Hasen. Kahire: ts.

Müslim, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 229.Tirmizî, "Fiten", 44.İbn Sa'd, e't-Tabakât, I, 87-88; V, 228-229, 543.Zübeyrî, Nesebü Kureys, s. 82-83.İbn Abdülhakem, Fütûhu Mısr (Torrey), s. 109.İbn Kuteybe, el-Ma'ârif (Ukkâşe), s. 225, 357, 359, 395-398, 445, 548.Belâzürî, Fütûh (Fayda), s. 80, 97, 393, 416, 420-421, 536.a.mlf., Ensâb, V, 132-135, 357-360, 368.Ebû Zûr'a ed-Dımaşkî, Târîh (nşr. Şükrullah b. Ni'metullah el-Kücânî), Şam 1980, I, 700.Müberraed, el-Kâmil (nşr. Na'im Zerkûr v.dğr.), Beyrut 1987, II, 280.Ya'kûbî, Târîh, II, 256.Taberî, Târîh (de Goeje), II, 182, 217-220, 406-409, 460-461, 472, 476, 482, 579, 830-831, 844, 863, 1043-1058, 1104-1105.İbn Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Meşâhîf (nşr. A. Jeffery), Leiden 1937, s. 49-50, 117-120.İbn Abdürabbih, el-İkdü'l-ferîd, V, 35.Cehşiyârî, el-Vüzerâ' ve'l-küttâb, s. 38.Mes'ûdî, Mürûcû'z-zeheb (Abdülhamîd), III, 78.Ebü'l-Ferec, Târîhu muhtaşari'd-düvel (nşr. Antûn Sâlihânî el-Yesûî), Beyrut 1890, s. 195.İbn Hallikân, Vefeyât, II, 29-54.Zehebî, A'lâmü'n-nübelâ', IV, 343.İbn Kesîr, el-Bidâye, VIII, 329, 334-336, 337, 352; IX, 124-125, 128-129.J. Wellhausen, Arap Devleti ve Sukutu (trc. Fikret Işılta), Ankara 1963, bk. İndeks.Abdurrahman Çetin, Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim Tarihi, İstanbul 1982, s. 144, 152.Ziriklî, el-A'lâm (Fethullah), II, 168.Ahmed Zekî Safvet, Cemheretü resâ'ilü'l-'Arab fî 'uşûri'l-'Arabîyyeti'z-zâhire, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), s. 141 vd.a.mlf., Cemheretü hıtabi'l-'Arab fî 'uşûri'l-'Arabîyyeti'z-zâhire, Kahire 1381/1962, II, 287-300.Dırâr Sâlih Dırâr, el-Haccâc İbn Yûsuf es-Seķafî, Beyrut, ts. (Dâru mektebeti'l-hayât).A. Dietrich, "Al-Haccâc b. Yûsuf'un Terceme-i Haline Dair Bir Kaç Mülâhaza", İTED, II/1 (1956-57), s. 147-155.a.mlf., "al-Hadjdjâdj b. Yûsuf", EI2 (İng.), III, 39-43.Zakariyau I. Oseni, "An Examination of al-Hajjāj b. Yûsuf al-Thaqafî's Major Policies", IS, XXVII/4 (1988), s. 317-327.a.mlf., "A Study of the Relationship Between al-Hajjaj Ibn Yûsuf al-Thaqafî and the Marwānid Royal Family in the Umayyad Era", HI, X/3 (1987), s. 15-27.Ahmet Lütfi Kazancı, "Haccâc b. Yûsuf es-Sakafî", UÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, IV/4, Bursa 1992, s. 117-127.H. Lammens, "Haccâc", İA, V/1, s. 18-20.

Emeviler Döneminde İslam coğrafyası